

*Azərbaycan xalqının Ümummilli Liderinin
yubileyinə həsr olunur.*

HEYDƏR ƏLİYEV
100

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ

QIRMIZI
KİTABI

FLORA

üçüncü nəşr

RED BOOK OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

FLORA

third edition

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ “QIRMIZI KİTAB”ININ REDAKSIYA HEYƏTİ

Redaksiya heyətinin həmsədrləri:

Həbibbəyli İsa, Babayev Muxtar

Redaksiya heyətinin sədr müavini (məsul şəxs):

Hüseynova İradə

Flora üzrə məsul redaktor:

İbadullayeva Səyyarə

Fauna üzrə məsul redaktor:

Eyvazov Ələddin

Redaksiya heyətinin üzvləri:

Kərimov Vüqar (məsul şəxs), Talibov Tariyel, Əli-zadə Validə, Qurbanov Elşad, Novruzov Vaqif, Qurbanov Maqsud, Məmmədov Tofiq, Muradov Pənah, Ələkbərov İlham, Məhərrəmov Saleh, Əsgərov Aydın, Qənberov Mirsalam, Əliyev Firuddin, Əlizadə Hikmət, Babayeva Arzu, Fərzəliyev Vahid, Axundov Mehman, Əhmədov Elşad, İsgəndər Elman, Mehdiyeva Naibə, Sneqovaya Natalya, Ağayeva Dilzarə, Sultanov Elçin, Əsgərov Elşad

Tərtibçilər:

Abbasov Namiq, Abbasova Vəfa, Abdiyeva Rəna, Abiyev Yusif, Ağayeva Dilzarə, Alverdiyeva Sevdə, Allahverdiyev Natiq, Axundova Səbinə, Aslanova Yeganə, Babakışiyeva Təranə, Babayeva Zərnigar, Bağirova Aygün, Baxşiyev Vazeh, Bayramova Aynur, Dönmez Ali, Eldarov Məhəmməd, Əhmədova Sevdə, Əkbərova Asya, Ələkbərov Ramiz, Əliməmmədova Aytac, Əli-zadə Validə, Ərəbzadə Aynur, Əsədova Kəmalə, Əsgərov Aydın (işçi qrupunun rəhbəri), Əsgərova Aytəkin, Fərzəliyev Vahid, Fəttayeva Aytən, Hüseynova Arzu, Hüseynova Humirə, Xanbutayeva Aytən, Xudaverdiyeva Samirə, İbadullayeva Səyyarə, İbrahimov Əliyar, İbrahimov Ənvər, İbrahimova Aidə, İbrahimzadə Ülkər, İsayev Cavanşir, İsgəndər Elman, İsgəndərov Aşef, İsgəndərova Lalə, İsmayılov Abbas, Kərimov Vüqar, Qaraxani Pərvanə, Qarayev Sadıq, Qasimov Şakir, Qasimov Hilal, Qasimzadə Tubuxanım, Qasimova Tünzələ, Qənberov Daşqın, Qurbanov Maqsud, Qurbanov Elşad, Quliyev Samir, Quliyeva Günay, Quliyeva Rəmidə, Mehdiyeva Naibə, Məmmədova Aygün, Məmmədov Tofiq, Məmmədova Zülfiyyə, Məmmədova Ülkər, Məmmədyarova Kəmalə, Mirzəyeva Şəhla, Mövsümov Fərzanə, Mövsümov Nuri, Muxtarova Şəkər, Muradova Aytac, Muradov Azərçin, Murtazaliyev Ramazan, Mustafabəyli Elgün, Mustafayev Arzu, Mustafayeva Sitərə, Mürsəl Nigar, Nəbiyeva Fatmaxanım, Nəsibova Günay, Novruzov Vaqif, Novruzov Eldar, Novruzova Enzalə, Paşayev Teyyub, Sadıqov Adil, Salayeva Zülfiyyə, Seyidova Həmidə, Seyidov Mürsəl, Səlimov Rəşad, Səfərova Fəridə, Səfərov Hacıağa, Sultanova Zöhrə, Talibov Tariyel, Yusifov Elman, Yusifova Yaqut, Şahmuradova Mahilə, Şükürov Eldar, Şirəliyeva Gülnarə, Zeynalova Aydan, Zeynalova Sevil, Zeynalov Yusif, Zülfüqarova Peymanə

Koordinator:

İsmayılov Nazim

CİS ekspertləri:

Abiyev Yusif, Ağayeva Cəmilə

Tərcüməçi:

Orucova Elnarə

Korrektorlar:

Mövsümov Nuri (*azərbaycan dili*), Qasimzadə Tubuxanım (*ingilis dili*)

Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitab”ının hazırlanmasında əməyi keçən bütün şəxslərə minnətdarlığımızı bildiririk.

EDITORIAL BOARD OF THE “RED BOOK” OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Co-chairmen of Editorial board:

Habibbayli Isa, Babayev Mukhtar

Deputy of the chairman of the editorial board (responsible person):

Huseynova Irada

Responsible flora editor:

Ibadullayeva Sayyara

Responsible fauna editor:

Eyvazov Aladdin

Editorial board members:

Karimov Vugar (responsible person), Talibov Tariyel, Ali-zade Valida, Gurbanov Elshad, Novruzov Vagif, Gurbanov Magsud, [Mammadov Tofiq], Muradov Panah, Alakbarov Ilham, Maharramov Saleh, Asgarov Aydin, Ganbarov Mirsalam, Aliyev Firuddin, Alizade Hikmet, Babayeva Arzu, Farzaliyev Vahid, Akhundov Mehman, Ahmadov Elshad, Isgandar Elman, Mehdiyeva Naiba, Snegovaya Natalya, Aghayeva Dilzara, Sultanov Elchin, Asgarov Elshad

Compilers:

Abbasov Namig, Abbasova Vafa, Abdiyeva Rana, Abiyev Yusif, Aghayeva Dilzara, Ahmadova Sevda, Akbarova Asya, Alakbarov Ramiz, Alimammadova Aytaj, Ali-zade Valida, Alverdiyeva Sevda, Allahverdiyev Natig, Akhundova Sabina, Arabzada Aynur, Asadova Kamala, Asgarov Aydin (head of the working group), Asgarova Aytekin, Aslanova Yegane, Babakishiyeva Tarana, Babayeva Zarnigar, Baghirova Aygun, Bakhshiyev Vazeh, Bayramova Aynur, Donmez Ali, Eldarov Mahammad, Farzaliyev Vahid, Fattayeva Aytan, Ganbarov Dashgin, Garakhani Parvana, Garayev Sadiq, Gasimov Hilal, Gasimov Shakir, Gasimova Tunzale, Gasimzade Tubukhanim, Guliyev Samir, Guliyeva Gunay, Guliyeva Ramida, Gurbanov Elshad, Gurbanov Magsud, Huseynova Arzu, Huseynova Humira, Ibadullayeva Sayyara, Ibrahimov Aliyar, Ibrahimov Anvar, Ibrahimova Aida, Ibrahimzada Ulkar, Isayev Javanshir, Isgandar Elman, Isgandarov Asaf, Isgandarova Lala, Ismayilov Abbas, Karimov Vugar, Khanbutayeva Aytan, Khudaverdiyeva Samira, Mammadova Aygun, [Mammadov Tofiq], Mammadova Zulfiya, Mammadova Ulkar, Mammadyarova Kamala, Mehdiyeva Naiba, Mirzayeva Shahla, [Movsumova Farzana], Movsumova Nuri, Mukhtarova Shakar, Muradov Azerchin, Muradova Aytaj, Murtazaliev Ramazan, Mustafabayli Elgun, Mustafayev Arzu, Mustafayeva Sitara, Mursal Nigar, Nabiyeva Fatmakhanim, Nasibova Gunay, Novruzov Vagif, Novruzov Eldar, Novruzova Enzala, Pashayev Teyyub, [Sadigov Adil], Safarova Farida, [Safarov Hajiagha], Salayeva Zulfiya, Salimov Rashad, Seyidova Hamida, Seyidov Mursal, Shahmuradova Mahila, Shukurov Eldar, Shiraliyeva Gulnara, Sultanova Zohra, Talibov Tariyel, Yusifov Elman, Yusifova Yagut, Zeynalova Aydan, Zeynalova Sevil, Zeynalov Yusif, Zulfugarova Peymane

Coordinator:

Ismayilov Nazim

GIS experts:

Abiyev Yusif, Aghayeva Jamila

Translator:

Orujova Elnara

Proofreaders:

Movsumova Nuri (*Azerbaijani language*), Gasimzade Tubukhanim (*English language*)

We express our gratitude to all the persons who were involved in the preparation of the “Red Book” of the Republic of Azerbaijan.

ÖN SÖZ

TƏBİƏTİN QORUNMASININ QIRMIZI SƏRHƏDLƏRİ

Uzun dövr ərzində insanların təbiətə qarşı qeyri-humanist münasibəti planetimizdə ekoloji tarazlığın pozulmasına səbəb olmuşdur. Xüsusilə son yüz ildə insanların təbiətə birbaşa və dolayısı ilə təsiri, su və torpaq ehtiyatlarından qeyri-rasional istifadə nəticəsində ekosistemlərin deqradasiyaya uğraması təhlükəli xarakter almışdır. Nəticədə bir çox fauna və flora növləri məhv olmuş, yaxud sayları kəskin surətdə azalmışdır. Beləliklə, yer kürəsində real təhlükədə olan növlərin sayı son 30 il müddətində 2 dəfədən çox artmışdır.

Azərbaycan da global səviyyədə gedən proseslərin təsirindən kənar qalmamış, təbiəti mühafizə sahəsində ardıcıl tədbirlərin həyata keçirilməsi ekoloji mühitin yaxşılaşdırılmasına özünün müsbət təsirini göstərsə də, təəssüf ki, bitki və heyvan növlərinin nəslinin kəsilməsinin qarşısını tam səviyyədə almaq mümkün olmamışdır.

Yalnız son onilliklərdə bəşəriyyət aydın şəkildə dərk etməyə başlamışdır ki, bioloji müxtəlifliyə istismarçı münasibət, ətraf mühitə laqeyd yanaşma və digər amillərin təsirinin güclənməsi nəticəsində növlərin itirilməsi, bir çox qiymətli bitki, göbələk və heyvanların aşınmaya məruz qalması ilə yer kürəsində həyatın əsasını şərtləndirən normal yaşayış mühiti təhlükə altına düşür. Aydın ki, təbii komponentlərin əhəmiyyəti və dəyəri onların funksiyalarının müxtəlifliyində ifadə olunur və biomüxtəlifliyin seyrəkləşməsi təbii ekosistemlərin dinamik özünübərpə qabiliyyətini azaldır. Bütün bunlar isə insan həyatına və onun ekoloji təhlükəsizliyi üçün ciddi təhdidlər yaradır.

Məlum olduğu kimi, bitki, göbələk, heyvan və mikroorqanizm növləri yer üzərində həyatın əsasını təşkil edən maddələrin biogen dövrünü təmin edərək, global və yerli ekosistemlərin davamlı fəaliyyətini təmin edir. Biomüxtəliflik faktoru insanın ehtiyaclarını bilavasitə ödəməyə belə, canlı həyatın və müasir sivilizasiyanın davamlı inkişafı üçün unikal dəyərə malikdir. Bu səbəblərə görə biomüxtəlifliyin, xüsusən, nadir heyvan və bitki növlərinin qorunması vacib həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Təbii ehtiyatların deqradasiyasına, ətraf mühitin çirklənməsinə və biomüxtəlifliyin azalmasına bəşəriyyətin reaksiyası kimi 1970-ci ildən başlayaraq, BMT-nin “Dayanıqlı İnkişaf Konsepsiyası” (Rio-de-Janeyro Bəyannaməsi, 1992) formalaşmış, Biomüxtəlik haqqında Konvensiya və daha sonra isə Azərbaycanın da qoşulduğu digər beynəlxalq hüquqi sənədlər və konvensiyalar qəbul edilmiş, onların icrası üçün mümkün olan bütün tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu sənədlərdə təbii ehtiyatlardan səmərəsiz istifadəni məhdudlaşdırmadan dayanıqlı inkişafın mümkün olmadığı, növlərin tək-cə insanlar üçün deyil, canlı həyatın davam etdirilməsi üçün vacib olduğu aşkar şəkildə bəyan edilmişdir. Həmçinin, növlərin müxtəlifliyinin və yaşayış mühitlərinin qorunması, bunun üçün zəruri mexanizmlərin yaradılması və inkişafı məsələləri də ön plana çəkilmişdir.

Beynəlxalq, regional və milli səviyyələrdə təhlükə altında olan növlərin xilas edilməsi istiqamətində dövlətlərin tətbiq etdikləri mexanizmlərdən biri dünya miqyasında ayrı-ayrı ölkələr və regionlar üzrə işlənən və mütəmadi olaraq yeniləşdirilərək çap edilən “Qırmızı Kitab”lardır.

Məlumdur ki, nadir və məhv olmaq təhlükəsində olan növlərin qırmızı və çəhrayı siyahılarının yaradılması, qiymətləndirmənin kateqoriya və kriteriyalarının müəyyən edilməsi, yüksək risk altında olan növlərin təsnif edilməsi üçün Beynəlxalq Təbiəti Mühafizə İttifaqı (IUCN) tərəfindən işlək bir sistem yaradılmışdır. Beynəlxalq miqyasda qeyd edilən siyahıların hazırlanması, həmçinin kateqoriya və kriteriyalarının dəqiqləşdirilməsi və yenilənməsi üçün Qırmızı sorğu kitablarından

istifadə edilir. “Qırmızı Kitab”lar nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan və bitki növləri, habelə onların mühafizəsi və bərpası üçün zəruri tədbirlər haqqında illüstrasiyalı məlumat toplusunu özündə əks etdirən rəsmi dövlət sənədləri kimi qəbul olunur. Əslində bu kitablar, eləcə də qırmızı siyahılar elmi ictimaiyyət, xüsusilə botanik və zooloq alimlər, ixtisaslaşmış tədqiqat qurumları tərəfindən dövlət sifarişi ilə çalınan “həyəcan təbili”dir. “Qırmızı Kitab” canlı təbiəti qorumağın xəbərdarlıq vasitəsi kimi də mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Nadir və nəslə kəsilməkdə olan bitki, heyvan və göbələk növlərinin inventarlaşdırılması, sayları və areallarının uçotu, onların qiymətləndirilməsi əsasında hərtərəfli məlumatların verilməsi, növlərin mövcud və təklif olunan mühafizə və bərpa üsullarının göstərilməsi “Qırmızı Kitab”ların əsas istiqamətləridir. Bu istiqamətlər həm global miqyasda, həm də ayrı-ayrı regionlar üzrə müəyyən olunur.

Qafqaz regionu və bütünlükdə Avropa üzrə ən zəngin biomüxtəliflik mərkəzlərindən biri sayılan Azərbaycan Respublikasında nadir və nəslə kəsilmək təhlükəsində olan növlərin və onların yaşayış mühitlərinin mühafizəsi üçün təklif edilən və görülən tədbirlər hər zaman dövlətin dəstəyi, diqqət və qayğısı ilə əhatə edilmişdir. Bu tədbirlərdən ən mühümü ölkə ərazisində nadir və nəslə kəsilmək təhlükəsi altında olan vəhşi heyvan, yabanı bitki və göbələk növlərinin funksional vəziyyəti haqqında rəsmi dövlət sənədi kimi Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitab”ının hazırlanması və nəşri hesab edilə bilər.

“Qırmızı Kitab”ın ilk nəşri hələ Sovetlər dönməində – 1989-cu ildə həyata keçirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitab”ı “Heyvanlar aləmi haqqında” və “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” qanunlara əsasən tərtib edilir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 15 iyul 2000-ci il tarixli Qərarı ilə qəbul edilmiş Əsasnaməyə uyğun olaraq, “Qırmızı Kitab”ın nəşrləri Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə əlaqəli surətdə təşkil edilir və 10 ildən gec olmayaraq yenidən işlənilməli, nəşr edilməli və ictimaiyyətə çatdırılmalıdır.

“Qırmızı Kitab”ın II nəşri 2013-cü ildə hazırlanmış və 2 cildə (1-ci cild flora, 2-ci cild fauna üzrə) çap edilərək ictimaiyyətə çatdırılmışdır. “Qırmızı Kitab”ın I nəşrinə nadir, nəslə kəsilmək və təhlükə altında olmaqla, qorunmasına ehtiyac yaranan 108 heyvan və 140 bitki, II nəşrinə isə 223 heyvan və 300 bitki növü daxil edilmişdir.

2019-cu ildə “Qırmızı Kitab”ın yeni – III nəşrinin hazırlanması üçün Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası tərəfindən elmi heyət, işçi qrupları və fəaliyyət proqramı müəyyən edilmişdir.

Bu istiqamətdə “Qırmızı Kitab”ın I və II nəşrlərinə daxil edilmiş, lakin sayında və arealında əhəmiyyətli artım qeydə alınan növlərin, eləcə də adları siyahıda olduğu halda, ölkənin flora və faunasında uzun dövr ərzində təsadüf edilməyən növlərin qanuni prosedurlarla siyahıdan çıxarılması, eyni zamanda, saylarında və yayılmasında ciddi azalmalar qeydə alınan növlərin əlavə edilməsi ilə əlaqədar elmi-tədqiqat işləri aparılmışdır. Nəticədə AMEA Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinin təşkilatçılığı, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin elmi tədqiqat müəssisələrinin, xüsusən Botanika və Zoologiya institutlarının aparıcı rolu, həmçinin ölkədə bu sahədə fəaliyyət göstərən əksər elm və təhsil müəssisələrində, qeyri-hökumət təşkilatlarında çalışan alim və mütəxəssislərin elmi axtarışları və gərgin zəhməti sayəsində Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitab”ının III nəşri hazırlanmışdır.

Son illər ərzində nadir və nəsli kəsilməkdə olan növlərin tədqiqi üzrə mütəxəssislər tərəfindən intensiv monitorinqlər həyata keçirilmiş, onların beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq müasir qorunma meyarları müəyyənləşdirilmişdir. Bu nəşrdə əvvəlki 2 nəşrdən fərqli olaraq, növlərin beynəlxalq kateqoriyaya uyğun qiymətləndirilməsi IUCN-in yeni təlimatı əsasında aparılmışdır.

Məlumdur ki, Ermənistan tərəfindən 30 il müddətində işğal altında saxlanılmış və ekoloji terrora məruz qalmış ərazilərimizdə Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitab”ının II nəşri ilə bağlı elmi-tədqiqat işi aparmaq, monitorinqlər keçirmək, nadir və nəsli kəsilmək təhlükəsində olan növlərin real vəziyyətini müəyyənləşdirmək mümkün olmamışdır. 44 günlük Vətən müharibəsinin gedişində Ölkə Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə və rəşadətli Azərbaycan əsgərinin şücaəti sayəsində torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi sayəsində Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarından nadir və nəsli kəsilmək təhlükəsində olan növlər öyrənilərək III nəşrə daxil edilmişdir. Ümumiyyətlə, “Qırmızı Kitab”ın hazırkı nəşrində nadir, nəsli kəsilmək təhlükəsi altında olan 241 fauna növü (152 onurğalı, 89 onurğasız) və 460 flora növü (423 bitki: 383 ali, 15 ali sporlu, 6 mamır, 14 şibyə, 5 yosun; 37 göbələk) öz əksini tapmışdır.

Heç də təsadüfi deyil ki, Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 100 illik yubileyi ərəfəsində nəşr edilmiş “Qırmızı Kitab” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 sentyabr 2022-ci il tarixli Sərəncamı ilə elan edilmiş “Heydər Əliyev ili”nə yaradıcı kollektivin töhfəsidir.

Təkcə Azərbaycanda deyil, ətraf regionlarda da təbiətin, canlı həyatın xilas edilməsi, qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsi üçün mühüm rol oynamış uzaqqören qətiyyətli lider, vətən təbiətinin böyük vurğunu, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev ölkəmizə rəhbərlik etdiyi dövrlərdə ətraf mühitin yaxşılaşdırılması və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə məsələlərinə, təhlükə altında olan növlərin xilasına böyük diqqət yetirmiş, Azərbaycanın bioloji müxtəlifliyinin mühafizəsini özünün başlıca məqsədlərindən biri elan etmişdi. Məhz 1970-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq Ulu Öndərin məqsədyönlü siyasəti və davamlı fəaliyyəti sayəsində ölkədə nəsli kəsilmək təhlükəsi altında olan bir sıra bitki və heyvan növlərinin təbiətə qaytarılması, areallarının genişləndirilməsi mümkün olmuşdur.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin iradəsi ilə 1969-1982-ci illərdə ekologiya, ətraf mühitin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadəyə dair çox mühüm 8 qanun, Azərbaycan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin 32 qərarı qəbul olunmuşdur. Azərbaycanın flora və faunasının zəngin genofondunun mühafizəsi üçün ölkənin “Qırmızı Kitab”ının təsis edilməsi haqqında ilk hökumət qərarının qəbul olunmasının da məhz Ulu Öndərin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrə – 1977-ci ilə təsadüf etməsi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. O illərdə Ulu Öndərin qətiyyəti və uzaqqörenliyi sayəsində yaradılmış dövlət təbiət qoruqları və yasaqlıqları biomüxtəlifliyin mühafizəsi və bioloji növlərin xilas edilməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır.

Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra da ətraf mühitin və ekologiyanın mühafizəsi sahəsində dövlət siyasətinin əsası məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin Prezidentliyi dövründə formalaşmağa başlamış, 1993-cü ilin ikinci yarısından Bakı və Abşeronun yaşıllaşdırılmasına, pozulmuş ekoloji tarazlığın bərpasına, təbiətə vurulmuş yaraların sağalmasına daha böyük əzmkarlıqla başlanılmış, bu sahədə həyata keçirdiyi tədbirlər sırasında 2001-ci ildə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi yaradılmışdır.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin siyasi kursunun layiqli davamçısı, ölkəmizin təbiətinə və bioloji müxtəlifliyinə daim həssaslıqla yanaşan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi dövründə də ölkəmizdə ekosistemlərin və təbii sərvətlərin, nadir növlərin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması istiqamətində mühüm dövlət tədbirləri həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təbiəti mühafizə sahəsində çoxsaylı qanunlar, dövlət proqramları, strategiyalar, tədbirlər planları qəbul edilərək davamlı şəkildə icra olunmuşdur. Həyata keçirilmiş ardıcıl tədbirlər nəticəsində ümumi sahəsi 893 min hektara çatdırılan xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri, o cümlədən 10 milli park, 10 dövlət təbiət qoruğu və 24 dövlət təbiət yasaqlığı ekosistemlərin, nadir fauna və flora növlərinin mühafizəsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Nəsli kəsilmək təhlükəsi altında olan və “Qırmızı Kitab”a daxil edilmiş fauna və flora növlərinin qorunmasını və saylarının artırılmasını nəzərdə tutan yeni xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin yaradılması və əhatə dairələrinin genişləndirilməsi ölkəmizdə həyata keçirilən dövlət siyasətinin prioritetləri sırasında mühüm yer tutur.

Heydər Əliyev Fondu və IDEA İctimai Birliyi tərəfindən respublikamızda nadir və həssas növlərin bərpası məqsədilə əhəmiyyətli layihələr həyata keçirilir, ceyran, bəbir, bizon, bezoar keçisi, muflon və maralların tarixi yaşayış məskənlərində bərpa edilməsinə nail olunur. Bütün bu proseslərdə Azərbaycan Respublikasının birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rolu və xidmətləri də xüsusi qeyd edilməlidir.

Şübhə yoxdur ki, “Qırmızı Kitab”ın Dövlət Başçısının qayğısı və dəstəyi ilə ərşəyə gəlmiş III nəşri respublikamızın biomüxtəlifliyinin qorunması, nəsli kəsilmək təhlükəsi altında olan fauna və flora növlərinin dəqiqləşdirilməsi və mühafizəsi tədbirlərinin daha da gücləndirilməsi üzrə əsas istiqamətverici sənəd kimi mühüm rola malik olacaqdır.

“Qırmızı Kitab”lardakı say göstəricilərinin artması deyil, əksinə, azalması insanlığın təbiət üzərində qələbəsi hesab olunur. “Qırmızı Kitab”lar da məhz bu məqsəd üçün hazırlanıb çap edilir. “Qırmızı Kitab” canlı təbiətin məhvə doğru gedişinin qırmızı sərhədləridir. “Qırmızı Kitab” insanla təbiət arasındakı qırmızı sərhədləri adlayıb keçməməyə çağırışdır. Oxuculara təqdim olunan “Qırmızı Kitab”ın III nəşri insanların həyat və yaşayış imkanları üçün vacib hesab edilən təbii mühitin qorunub saxlanılmasına xidmət edən əhəmiyyətli elmi topludur.

Hazırkı kitabın tərtibində zəhməti olmuş redaksiya heyəti üzvləri və müəlliflər heyətinə, müvafiq elm və təhsil müəssisələri və qeyri-hökumət təşkilatlarının alim və mütəxəssislərinə, əlaqədar dövlət təşkilatlarının rəhbərliyi və əməkdaşlarına, həmçinin adları qeyd olunmayan, lakin nəşrə töhfə vermiş digər şəxslərə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

İsa Həbibbəyli

Azərbaycan Milli Elmlər

Akademiyasının prezidenti, akademik

Muxtar Babayev

Azərbaycan Respublikasının

ekologiya və təbii sərvətlər naziri

FOREWORD

THE RED BOUNDARIES OF NATURE CONSERVATION

The non-humanistic posture of people towards nature has caused the perturbation of the ecological balance on our planet over a long period. The degradation of ecosystems as a result of the direct and indirect influence of people on nature, and irrational utilization of land resources has become perilous, especially in the last centuries. As a result, many species of fauna and flora have been eradicated or their numbers have drastically decremented. Thus, the number of imperilled species on Earth has more than doubled in the last 30 years.

Azerbaijan has not stayed off the influence of the processes taking place at the ecumenical level, albeit the implementation of consistent measures in the field of nature aegis has had a positive effect on the ecological environment, haplessly, so obviate the extinction of plant and animal species at a full level has not been possible.

Humanity has commenced to limpidly understand that the mundane habitat, which is the substratum of life on earth, is under threat due to the exploitative posture to biological diversity, neglect of the environment, and the intensification of the influence of other factors only in the last decenniums. The paramountcy and value of natural components are expressed in the diversity of their functions, and the depletion of biodiversity minimizes the dynamic self-restoration competency of natural ecosystems. All these pose earnest threats to human life and environmental safety.

Species of plants, fungi, animals, and microorganisms ascertain the biogenic cycle of the substances that are the substructure of life on earth and ascertain the sustainable functioning of ecumenical and local ecosystems as it is known. Even if the biodiversity factor does not directly meet human needs, it is unique for the sustainable development of wildlife and modern civilization. For these reasons, the auspice of biodiversity, especially rare animals and plant species is of vital paramountcy.

Since 1970, as a reaction to the degradation of natural reserves, pollution of the environment and reduction of biodiversity, the United Nations' "Sustainable Development Concept" (Rio de Janeiro Declaration, 1992) has been formulated, along with the Convention on Biodiversity and other international legal documents and conventions which Azerbaijan has also joined. All possible measures have been taken to implement these documents. These documents clearly state that sustainable development is infeasible without constraining the inefficient utilization of natural resources, and species are consequential not only for humans but for the continuation of living life. Additionally, issues of the bulwark of the diversity of species and habitats, and the engenderment and development of compulsory mechanisms for this have been brought to the fore.

One of the mechanisms utilized by states to preserve imperilled species at the international, regional, and national levels is the "Red Book", that are compiled and continuously updated for different countries and regions on a global scale.

It is known that the International Union for Conservation of Nature (IUCN) has engendered the working system for the creation of red and pink lists of rare and imperilled species, determining the categories and criteria for evaluation, and relegating species at high risk. Red survey books are utilized for the preparation of internationally registered lists, as well as for designating and updating categories and criteria. "Red Book"s are considered official state documents containing

illustrated information about rare and imperilled species of animals and plants, as well as the indispensable measures for their auspice and recuperation. These books, as well as the red lists, are “alarm bells” commissioned by the state and compiled by the scientific community, especially botanists and zoologists, and specialized research institutions. The “Red Book” is withal paramount as a means of raising awareness for the protection of wildlife.

The main directions of the “Red Book”s are the inventory of infrequent and imperilled species of plants, animals, and fungi, the accounting of their numbers and areas, providing comprehensive information on their assessment, and the presentation of subsisting and proposed conservation and renovation methods of the species. These directions are determined both globally and on a regional basis.

The measures proposed and taken for the auspice of infrequent and imperilled species and their habitats in the Republic of Azerbaijan, which is considered one of the richest biodiversity centers in the Caucasus region and Europe holistically, have always been supported, paid attention to and cared for by the state. The most consequential of these quantifications is the preparation and publication of the “Red Book” of the Republic of Azerbaijan as an official state document on the functional status of rare and imperilled wild animals, wild plants, and mushrooms in the country.

The first publication of the “Red Book” was carried out during the Soviet era - in 1989. The “Red Book” of the Republic of Azerbaijan is compiled according to the laws “On the Animal Kingdom” and “On the Protection of the Environment”. In accordance with the Decision adopted by the Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan on July 15, 2000, the publications of the “Red Book” are organized by the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Republic of Azerbaijan in cooperation with the Azerbaijan National Academy of Sciences and should be revised, published, and made available to the public not more than once in 10 years.

The second edition of the “Red Book” was developed in 2013 and published in two volumes (1st volume on flora, and the 2nd volume on fauna) and distributed to the public. The first edition of the “Red Book” included 108 animal and 140 plant species that require protection due to their rareness, endangerment, and being at risk, while the second edition includes 223 animal and 300 plant species.

In 2019, the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Republic of Azerbaijan and the Azerbaijan National Academy of Sciences determined the scientific staff, working groups, and activity program for the preparation of the new third edition of the “Red Book”.

In this direction, scientific research was conducted to remove the species that have not been encountered in the country’s flora and fauna for a long time, but have been listed in the first and second editions of the “Red Book”, as well as the additament of species with significant decreases in their numbers and distribution. As a result of the intensive scientific research conducted by experts in rare and endangered species in the last four years, in compliance with modern conservation standards, the third edition of “Red Book” of the Republic of Azerbaijan was prepared, thanks to the scientific research institutions of the Ministry of Science and Education, especially the leading role of the Institute of Botany and the Institute of Zoology, as well as the scientific searches and efforts of scholars and specialists working in most scientific and educational institutions and non-governmental organizations in this field.

Intensive monitoring was carried out by specialists in the study of infrequent and imperilled species, and their modern bulwark criteria were resolute following international practice during the last years. Unlike the first two editions, in this edition, species were evaluated according to the new guidelines of the IUCN for their international categories.

Our territories occupied by Armenia for 30 years and subjected to environmental terrorism as kenneled, so it was not possible to conduct scientific research, monitor, and determine the authentic situation of infrequent and imperilled species in connection with the second edition of the “Red Book” of the Republic of Azerbaijan. The rare and imperilled species from the Karabakh and Eastern Zangazur economic regions were studied and included in the III edition in the course of the 44-day Patriotic War, under the leadership of the President of the country, the triumphant Commander-in-Chief Mr. Ilham Aliyev, and due to the intrepidity of the valiant Azerbaijani soldier. In general, the current edition of the “Red Book” includes rare and endangered 241 species of fauna (152 vertebrates, 89 invertebrates) and 460 species of flora (423 plants: 383 higher, 15 higher spores, 6 mosses, 14 lichens, 5 algae; 37 fungal).

It is no coincidence that the “Red Book” published on the eve of the 100th anniversary of the National Leader of the Azerbaijani people, Heydar Aliyev, is the contribution of the ingenious team to the “Year of Heydar Aliyev”, promulgated by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated September 29, 2022.

As a far-sighted and resolute leader who played a crucial role in the conservation and sustainable use of nature’s resources, protection of the environment, and endangered species not only in Azerbaijan but also in the surrounding regions, Heydar Aliyev, a prominent statesman and a staunch advocate of the country’s natural heritage, paid great attention to improving the environment and making effective use of natural resources during the periods he led Azerbaijan. Starting from the early 1970s, thanks to the purposeful policy and continuous activities of the Great Leader, it has become possible to reintroduce into nature and expand the habitats of a number of plant and animal species in the country that were at risk of extinction.

Eight paramount laws on ecology, environmental auspice, and efficient utilization of natural resources, 32 decisions of the Central Committee of the Communist Party of Azerbaijan and the Council of Ministers were adopted in 1969–1982 with the will of Great Leader Heydar Aliyev. The first regime decision to establish the “Red Book” of the country for the bulwark of the opulent gene pool of the flora and fauna of Azerbaijan coincided with the period when the Great Leader led Azerbaijan – 1977 is additionally consequential. State nature reserves and prohibitions created during those years by the Great Leader’s decisive and far-sighted policy played an essential role in the protection of biodiversity and the conservation of biological species.

The substructure of the state policy in the field of environment and ecology aegis commenced to be composed during the presidency of the Great Leader Heydar Aliyev even after the independence of Azerbaijan. From the second a moiety of 1993, the greening of Baku and Absheron, the recuperation of the perturbed ecological balance, and the rejuvenation of the wounds inflicted on nature commenced with more preponderant tenaciousness. Ministry of Ecology and Natural Resources was established in 2001 among the measures implemented in the field.

Important state measures are being implemented in our country in the direction of for fending ecosystems and natural resources, infrequent species and passing them on to future generations during the leadership of Mr. İlham Aliyev, the President of the Republic of Azerbaijan, who is a worthy adherent of the political course of the outstanding statesman Heydar Aliyev, who is always sensitive to the nature and biological diversity of our country.

Numerous laws, state programs, strategies, and action plans in the field of nature auspice have been adopted and perpetually implemented by the President of the Republic of Azerbaijan. As a result of the prosperous measures implemented, the specially protected natural areas with a total area of 893 thousand hectares, including 10 national parks, 10 state nature reserves, and 24 state nature sanctuaries, play a consequential role in the protection of ecosystems, infrequent species of fauna, and flora.

The engenderment of incipient specially protected natural areas and the expanding their coverage areas, which envisages the aegis and increment of the number of species of fauna and flora that are under the threat of extinction and are included in the “Red Book” are among the priorities of the state policy implemented in our country.

The Heydar Aliyev Foundation and the IDEA Public Association are implementing important projects in our country for the restoration of rare and sensitive species, achieving the restoration of habitats for species such as sturgeons, beavers, bison, bezoar goats, mouflons, and deer. The role and merits of Mrs. Mehriban Aliyeva, the First Vice-President of the Republic of Azerbaijan should be specially mentioned in all these processes.

There is no doubt that the III edition of the “Red Book” which has been prepared and published with the attention and support of the Head of State, will play an important role as a key guiding document in the further strengthening of measures aimed at preserving biodiversity, identifying and protecting fauna and flora species at risk of extinction.

Not the incrementation of the numerical designators in the “Red Book”s, but on the contrary, their decrementation is considered the triumph of humanity over nature. “Red Book”s are prepared and printed for this purport. The “Red Book” is the red line for the destruction of the living nature. The “Red Book” is a call not to cross the red lines between man and nature. The third edition of the “Red Book” presented to the readers is a paramount scientific collection that serves to protect and preserve the natural environment, which is essential for human life and livelihoods.

We express our deep gratitude to the members of the editorial board and the team of authors, scientists, and specialists of pertinent scientific and educational institutions and non-governmental organizations, management and employees of germane state organizations, as well as other persons whose denominations are not mentioned, but who contributed to the publication, who exerted themselves in compiling the present book.

İsa Habibbayli
*President of Azerbaijan National
Academy of Sciences, academician*

Mukhtar Babayev
*Minister of Ecology and Natural
Resources of the Republic of Azerbaijan*

İXTİSARLAR VƏ ŞƏRTİ İŞARƏLƏR

Abş.	– Abşeron
Alaz-Əyriç. vad.	– Alazan-Əyriçay vadisi
AR	– Azərbaycan Respublikası
Az. SSR	– Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası
BQ qər.	– Böyük Qafqaz, qərb
BQ Quba	– Böyük Qafqaz, Quba dağ massivi
BQ şərq.	– Böyük Qafqaz, şərq
Boz. yay.	– Bozqır yaylası
CR	– Kritik təhlükə həddində olan
DD	– Məlumat azlığı olan
Diab.	– Diabar (Zuvand)
DTQ	– Dövlət təbiət qoruğu
DTY	– Dövlət təbiət yasaqlığı
d.s.h.	– Dəniz səviyyəsindən hündürlük
EX	– Nəsli kəsilmiş
EN	– Nəsli kəsilmək təhlükəsində olan
EW	– Yabani təbiətdə nəsli kəsilmiş
Xəz. sah. ov.	– Xəzərsahili ovalıq
XMOTƏ	– Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri
IUCN	– Beynəlxalq Təbiəti Mühafizə İttifaqı
KQ cən.	– Kiçik Qafqaz, cənub
KQ mərk.	– Kiçik Qafqaz, mərkəz
KQ şim.	– Kiçik Qafqaz, şimal
Kür-Ar. ov.	– Kür-Araz ovalığı
Kür düz.	– Kür düzənliyi, qərb
QK	– Qırmızı Kitab
Qob.	– Qobustan
LC	– Daha az təhlükəyə məruz qalan
Lənk. dağ.	– Lənkəran dağlığı
Lənk. Muğ.	– Lənkəran Muğanı
Lənk. ov.	– Lənkəran ovalığı
MP	– Milli Park (-ı)
Nax. dağ.	– Naxçıvan dağlığı
Nax. düz.	– Naxçıvan düzənliyi
Nax. MR	– Naxçıvan Muxtar Respublikası
NE	– Qiymətləndirilməmiş
NT	– Təhlükəli həddə yaxın olan
Sam.-Dəv. ov.	– Samur-Dəvəçi ovalığı
VU	– Nəsli kəsilməyə həssas olan
	– yayılma ərazisi

ABBREVIATIONS AND CONVENTIONAL SIGNS

Absh.	– Absheron
Alaz.-Ayrich. val.	– Alazan-Ayrichay valley
a.s.l.	– Above sea level
Az. SSR	– Azerbaijan Soviet Socialist Republic
Boz. plat.	– Bozgir plateau
Casp. coast. lowl.	– Caspian coastal lowland
CR	– Critically Endangered
DD	– Data Deficient
Diab.	– Diabar (Zuvand)
EN	– Endangered
EX	– Extinct
EW	– Extinct in the Wild
GC east	– Greater Caucasus, east
GC Guba	– Greater Caucasus, Guba
GC west	– Greater Caucasus, west
Gob.	– Gobustan
IUCN	– International Union for Conservation of Nature
Kur-Ar. lowl.	– Kur-Araz lowland
Kur-pl.	– Kur plain, west
Lank. lowl.	– Lankaran lowland
Lank. mount.	– Lankaran mountainous areas
Lank. Mugh.	– Lankaran Mughan
LC	– Least Concern
LC center	– Lesser Caucasus, center
LC north	– Lesser Caucasus, north
LC south	– Lesser Caucasus, south
Nakh. AR	– Nakhchivan Autonomous Republic
Nakh. mount.	– Nakhchivan mountainous areas
Nakh. pl.	– Nakhchivan plain
NE	– Not Evaluated
NP	– National Park
NT	– Near Threatened
RA	– Republic of Azerbaijan
RB	– Red Book
Sam.-Dav. lowl.	– Samur-Davachi lowland
SNR	– State Nature Reserve
SNS	– State Nature Sanctuary
SPNA	– Specially protected natural areas
VU	– Vulnerable
	– distribution area

ŞÖBƏ: Mamirkimilər
DIVISIO: Bryophyta

SINIF: Andrea mamırları
CLASSIS: Andreaeopsida

SIRA: Andrealar
ORDO: Andreaeales

FƏSİLƏ: Andreakimilər
FAMILIA: Andreaeaceae

QAYA ANDREYASI

Andreaea rupestris Hedw.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çimləri yastıqvari, uzunsov-dairəvidir, tallo-
mun ölçüsü 1,5-2 sm-dir, yarpaqcıq 1,5 mm-dir. Göv-
dəsi dixotomik budaqlanmışdır. Çimləri qonur-yaşıldır,
alt səthi qaradır. Qutucuq şar şəklində, sarı rəngdədir.
Daşın səthinə sərilir, yaşıl lövhəcik əmələ gətirir. Lövh-
həciyin bəzi yan hüceyrələri rəngsiz, çəpinə divarlı
tellər əmələ gətirir, rizoidlər kimi substrata yapışmaq
funksiyasını görür [Novruzov, 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Daş və qayalar üzərində
yastıqlar şəklində bitir. Işıqsevən mamırdır. Epilit, po-
limorf arctoalpik, relict növdür. İri qayalarda xırda çim
əmələ gətirir. Kserofitdir.

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu, Xan yaylağı), KQ şim.
(Göygöl rayonu, Gəncəçay hövzəsi), Nax. dağ. (Culfa
rayonu, Aracıq dağı; Ordubad rayonu, Soyuqdağ) [Talı-
bov və Ələkbərov, 2015]

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (rütubətin çatışmazlığı,
yüksək temperatur) [Novruzov, 2014].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Müxtəlif su hövzələri
ətrafında artırılması təklif edilir.

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova, S.Alverdiyeva

Foto: C.McLennan

Bioecological features: Grows in the form of cushions
on stones and rocks. Light demander moss. Epilithic,
polymorph arcto-alp, relict species. Forms small turf
on large rocks. Xerophyte.

Distribution: GC west (Shaki district, Khan highlands),
LC north (Goygol district, Ganjachay river basin), Nakh.
mount. (Julfa district, Mount Arajig; Ordubad district,
Mount Soyugdagh) [Talibov və Ələkbərov, 2015].

Limiting factors: Natural (lack of humidity, high
temperature) [Novruzov, 2014].

Existing and proposed protection measures: The
special protective measure is not provided. Increasing
their number around different water bodies is proposed.

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova, S.Alverdiyeva

Photo: C.McLennan

ŞÖBƏ: Mamırkimilər
DIVISIO: Bryophyta

SİNİF: Politraxlar
CLASSIS: Polytrichopsida

SIRA: Politraxalar
ORDO: Polytrichales

FƏSİLƏ: Politraxkimilər
FAMILIA: Polytrichaceae

SARIYAQLI ATRİXUM

Atrichum haussknechtii Jur. & Milde
(= *Catharinea haussknechtii* (Jur. et Milde)
Broth)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Qonur-qırmızımtıl rəngli növdür. Gövdəsinin hündürlüyü 1-2 sm-dir. Yarpaqların quruluşu uzunsov-neştəşəkilli olub, 0,9-1,3 mm uzunluğundadır. Yarpaq ayasının quruluşu azacıq qırışlıq, kənarları mişarvari dişciklidir. Sporofitin rəngi sarı, qutucuq silindrik formalı, yarpaq qınından çıxmış, 2 sm-lik uzunluğunda saplaq üzərində başı əyilmiş şəkildə yerləşir [Игнатов и Игнатова, 2003].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Qutucuğun yetişmə vaxtı erkən yazda (mart ayına) təsadüf edir. Əsasən rütubətli, boreal iqlimli meşələrdə nəm torpaq üzərində yayılır. Mezofitdir.

Yayılması: BQ Quba (Xızı rayonu Altiyağac qəsəbəsi), KQ şim. (Göygöl rayonu, Gəncəçay hövzəsi), Lənk. dağ. (Astara rayonu Sim kəndi, Sim şələəsi) [Məmmədova (Babanlı), 2022].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (urbanizasiya, əhali tərəfindən yanacaq kimi istifadə, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Altiyağac MP-də mühafizə olunur. Digər ərazilərdə xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazidə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Məmmədova, N.Mövsumova

Foto: A.Məmmədova

Bioecological features: The ripening period of the seed vessel occurs in early spring – March. Grows mainly on humid soil in forests with a humid, boreal climate. Mesophyte.

Distribution: GC Guba (Khizi district, Altiaghaj settlement), LC north (Goygol district, Ganjachay river basin), Lank. mount. (Astara district, Sim village, Sim falls) [Məmmədova (Babanlı), 2022].

Limiting factors: Anthropogenic (urbanization, use as fuel by the population, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Altiaghaj NP. The special protective measure is not provided in other territories. Individual protection is recommended in spread areas.

Compilers: A.Mammadova, N.Movsumova

Photo: A.Mammadova

YARAŞIQLI POLİTRİXUM

Polytrichum formosum Hedw.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Tünd-yaşıl rəngli, iri növdür. Gövdəsinin hündürlüyü 5-10 sm, budaq yarpaqları 1,5 mm-ə qədər uzunluqda olub, ucu sivridir. Yarpaq ayasının quruluşu uzunsov, kənarları mişarvaridir. Yarpağın tam ortasından keçən qırmızı-qonur rəngli damar yarpaq uclarına qədər uzanır. Yarpağın ümumi görünüşü qat-qatlıdır. Sporofit sarı rəngli olub, uzun ayaqcıq üzərindədir. Ayaqcığın üzərindəki qutucuğun başı əyilmiş formalıdır [Игнатов и Игнатова, 2003].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Qutucuğun yetişmə vaxtı erkən yaz (mart ayına) təsadüf edir. Əsasən yüksək dağlıq ərazilərdə, rütubətli meşələrdə, nəm torpaq üzərində yayılır. Higromezofitdir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala və Balakən rayonları, Zaqatala DTQ, Çayqarışan sahəsi), KQ şim. (Göygöl rayonu Hacıkənd qəsəbəsi) [Məmmədova (Babanlı), 2022].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yanğın riski, əhali tərəfindən yanacaq kimi istifadə, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Digər ərazilərdə xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazidə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Məmmədova

Foto: A.Məmmədova

Bioecological features: The ripening time of the seed vessel occurs in early spring – March. Spreads mainly in high mountain areas, humid forests, on moist soil. Hygromesophyte.

Distribution: GC west (Zagatala and Balakan districts, Zagatala SNR, Chaygarishan area), LC north (Goygol district, Hajikend settlement) [Məmmədova (Babanlı), 2022].

Limiting factors: Anthropogenic (fire risk, use as fuel by the population, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zagatala SNR. The special protective measure is not provided in other areas. Individual protection in the spread area is proposed.

Compilers: V.Novruzov, A.Mammadova

Photo: A.Mammadova

ŞÖBƏ: Mamırkimilər
DIVISIO: Bryophyta

SİNİF: Yarpaqgövdəli mamırlar
CLASSIS: Bryopsida

SIRA: Dikranlar
ORDO: Dicranales

FƏSİLƏ: Dikrankimilər
FAMILIA: Dicranaceae

İTİYARPAQLI DİKİRANUM

Dicranum acutifolium (Lindb & Arnell)
C.E.O.Jensen

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Tallomun hündürlüyü 10-12 sm-dir. Nazik, dikduran gövdəlidir. Rizoidləri zəif inkişaf etmişdir. Yarpaqları şiş uclu uzunsovdur. İnkişaf dövründə yarpaqları kiçilir, quruduqdan sonra isə qıvrılır. Qutucuğu sarı rəngli, itiüclüdür. Sporların ölçüsü 13-15 mm olub, əlverişli şəraitdə cücərərək protonemarı əmələ gətirir [Novruzov, 2011].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporları iyun ayında yetişir. Torpaqda, meşədə, kötük üzərində, daşların səthində əmələ gəlir. Epifitdir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu, Gəncəçay hövzəsi) [Novruzov, 2011].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (rütubətin çatışmazlığı, yüksək temperatur).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Göygöl MP-də mühafizə olunur. Digər ərazilərdə fərdi mühafizəsinin təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova, S.Alverdiyeva

Foto: A.Bayramova

Bioecological features: Spore formation occurs in June. Forms on the ground, in the forest, on stump, on the surface of stones. Epiphyte.

Distribution: LC north (Goygol district, Ganjachay river basin) [Novruzov, 2011].

Limiting factors: Natural (lack of humidity, high temperature).

Existing and proposed protection measures: Protected in Goygol NP. Individual protection is recommended in other areas.

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova, S.Alverdiyeva

Photo: A.Bayramova

QAYA LESKEASI

Lescureaea saxicola (Schimp.) Molendo
(= *Anomodon mutabilis* (Brid.) Mont.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Sarımtıl tünd-yaşıl rənglidir. Gövdəsinin hündürlüyü 3 sm, budaq yarpaqları 4 mm-ə qədər uzunluqda olub, çoxsaylı parafillərlə örtülmüşdür. Yarpaq ayağı aşağı hissədən yumurtavari formadan tədricən uzunsovlaşmış neştəşəkilli quruluşa keçir. Yarpağın kənarları bükülmüş, yarpağın uc (təpə) hissəsinə doğru mişarvari dişciklidir. Yarpağın ümumi görünüşü dalğavaridir. Sporofit sarı rəngli olub, uzun ayaqcıq üzərindədir. Ayaqcığın üzərindəki qutucuq konusvari formadadır [Игнатов и Игнатова, 2003; Парфенов, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Qutucuğun yetişmə vaxtı erkən yaz (mart ayına) təsadüf edir. Əsasən yüksək dağlıq ərazilərdə, rütubətli meşələrdə, nəm torpaq üzərində yayılır. Mezofitdir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu və Qax rayonu İlisu kəndi, Füzuli meşəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yanğınlar, urbanizasiya, tapdalanma, əhali tərəfindən yanacaq kimi istifadə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Yayıldığı digər ərazilərdə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Məmmədova, N.Mövsümova

Foto: A.Məmmədova

Bioecological features: The ripening period of the seed vessel occurs in early spring – March. Spreads mainly in high mountain areas, humid forests, on moist soil. Mesophyte.

Distribution: GC west (Zagatala district and Gakh district, Ilisu village, Fuzuli forest).

Limiting factors: Anthropogenic (fires, urbanization, trampling, use as fuel by the population).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. Individual protection in other spread areas is recommended.

Compilers: A.Mammadova, N.Movsumova

Photo: A.Mammadova

ŞÖBƏ: Mamırkimilər
DIVISIO: Bryophyta

SİNİF: Yarpaqgövdəli mamırlar
CLASSIS: Bryopsida

SIRA: Hipnalar
ORDO: Hypnales

FƏSİLƏ: Braxitesiakimilər
FAMILIA: Brachytheciaceae

GEHEBA BRAXİTEÇİUMU

Brachythecium geheebii Milde
(= *Homalothecium geheebii* (Milde) Wigh.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Sarımtıl-qızılı yaşıl rəngli, nisbətən orta ölçülü, budaqcıqları burulmuş vəziyyətdə sıx yarpaqcıqlarla örtülmüşdür. Gövdəsinin hündürlüyü 3 sm, yarpaqlarının uzunluğu 1,4 mm olub, yumurtavari üçbucaq şəkilli formadan tədricən uzunsovlaşır. Yarpaq ayasının aşağı hissəsi nisbətən iri dördkünc quruluşludur, sanki qulaq şəklinə bənzəyir. Yarpağın kənarları bütöv-hamardır, yarpağın uc hissəsi mişarvari dişciklidir. Sporofiti sarı rəngli, qutucuq yumurtavari formada olub, yarpaq qınından çıxmış saplaq üzərində başı əyilmiş şəkildədir [Игнатов и Игнатова, 2003].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Qutucuğun yetişmə vaxtı erkən yaz (mart ayına) təsadüf edir. Meşədə daş üzərində yayılır. Mezokserofitdir.

Yayılması: BQ Quba (Şabran rayonu Pirəbədil kəndi), KQ şim. (Göygöl rayonu, Maralgöl hövzəsi) [Məmmədova (Babanlı), 2022].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yanğın, urbanizasiya, əhali tərəfindən yanacaq kimi istifadə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl MP-də mühafizə olunur. Digər ərazilərdə xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazidə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Məmmədova, N.Mövsümova

Foto: A.Məmmədova

Bioecological features: The ripening period of the seed case occurs in early spring-March. Spreads on stones in the forest. Mesoxerophyte.

Distribution: GC Guba (Shabran district, Pirabadil village), LC north (Goygol district, Maralgol lake basin) [Məmmədova (Babanlı), 2022].

Limiting factors: Anthropogenic (fire, urbanization, use as fuel by the population).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP. The special protective measure is not provided in other areas. Individual protection in the spread area is recommended.

Compilers: A.Mammadova, N.Movsumova

Photo: A.Mammadova

ŞÖBƏ: Plaunkimilər
DIVISİO: *Lycopodiophyta*

SİNİF: Plaunabənzərlər
CLASSIS: *Lycopodiopsida*

SIRA: Plaunlar
ORDO: *Lycopodiales*

FƏSİLƏ: Plaunkimilər
FAMILIA: *Lycopodiaceae*

QUZU PLAUNU

Huperzia selago (L.) Bernh.
ex Schrank et Mart.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN A2ac

Təsviri: Çoxillik, yaşıl və ya tünd-yaşıl ot bitkisidir. Gövdələri iki-üç qat dioxotomik budaqlanan, 25-30 sm hündürlükdədir. Yarpaqları xırda, spiralvari düzülmüşdür, 5-7 mm uzunluğunda, xəşəkili-lansetvari, sivri uclu, tam kənarlı, zəif dişikli, yuxarı istiqamətlənəndir. Adi yarpaqların qoltuğunda olan sporangilər sarımtıl, böyrəkşəkili, biryuvalıdır, eni 1,5 mm-dir [Флора Азербайджана, 1950].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyul-oktyabr aylarına təsadüf edir. Şam meşəsində, iri daşların, əhəngli qayaların üzərində, mamırların arasında rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu, Zaqatala DTQ, Sidilov dağının şimal-qərb yamacı), KQ şim. (Göygöl rayonu, Çınqıl dərəsinin şimal yamacı) [Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (bitmə şəraitinin məhdud olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də qorunur. Yayılma yerlərinə nəzarət edilməsi, bərpası və yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: J.Kamenicek

Bioecological features: Spore maturation period occurs in July-October. Found in pine forests, on large stones, limestone rocks and among mosses.

Distribution: GC west (Zagatala district, Zagatala SNR, north-western slope of Mount Sidilov), LC north (Goygol district, north slope of Chingil valley) [Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Natural (limited habitat conditions).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. Control of distribution areas, their regeneration as well as search for new distribution areas are suggested.

Compiler: A.Asgarov

Photo: J.Kamenicek

ŞÖBƏ: Qatırquyruğukimilər
DİVISİO: Equisetophyta

SİNİF: Qatırquyruğunabənəzlər
CLASSIS: Equisetopsida

SİRA: Qatırquyruğular
ORDO: Equisetales

FƏSİLƏ: Qatırquyruğukimilər
FAMILIA: Equisetaceae

QIŞLAYAN QATIRQUYRUĞU

Equisetum hyemale L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B1ab(ii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu qonur rəngdədir. Gövdəsi 120 sm hündürlükdə, boz-yaşıl rəngli, üzəri 10-35 şırımlı və ya kələ-kötür qabırğacıqlı, düz qalxan, budaqlanmayan, sərtidir. Dişcikləri erkən tökülən, qısa, küt, xəşəkili-bizşəkili, pulcuqvari, qaramtıldır. Qını silindrvari, gövdəyə sığınan, 3-10 mm uzunluğunda, sıx, qaidəsində qara rəngli olub, ortada yaşıl haşiyəlidir. Spor sünbülləri (strobilləri) oturaq, yumurtaşəkili, sivri və ya uzunsov-yumurtaşəkili, 2 sm uzunluğundadır [Флора Азербайджана, 1950].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyun-avqust aylarına təsadüf edir. Palıd meşəliyində aşkar edilmişdir.

Yayılması: Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu Turist kəndi, Samur-Yalama MP) [Əsgərov, 2016; Аскеров, 1982].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Samur-Yalama MP-də mühafizə olunur. Yayılma yerlərində bərpasını təmin etmək və təbiətdə axtarışını davam etdirmək təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: Q.Koneçnaya

Bioecological features: Spore formation period occurs in June-August. Found in the oak forest.

Distribution: Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district, Turist village, Samur-Yalama NP) [Əsgərov, 2016; Аскеров, 1982].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: Protected in Samur-Yalama NP. Suggested to ensure their recovery in spread areas and to continue their search in nature.

Compiler: A.Asgarov

Photo: G.Konechnaya

VELYARPAQ HEMİONİT

Hemionitis pteridioides (Reichard) Christenh.
(= *Cheilanthes pteridioides* (Reichard) C.Chr.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii)+c(i,ii)

Təsviri: Kökümsovun üzərindəki pulcuqlar qonur-pas rənglidir. Yarpaq ayası uzunsov-yumurtaşəkillidir. Yarpaq saplağı pulcuqlarla örtülüdür. Sorusları seqmentlərin damarlarının nəhayətində yerləşir. Sonuncu sıra seqmentləri nisbətən iri, uzunsov, kənarı qısa tükçüklərlə örtülü olub, içəriyə doğru çevriləndir (qatlanandır), şişkin deyildir. Ən aşağı seqmentləri qaidəsində yarılan, yuxarisında tam, vel qijisinin seqmentlərinə oxşardır [Аckerov, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporvermə vaxtı iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Növə aşağı və orta dağ qurşağında, kserofit kollar arasında, əsasən əhəngli qaya çatlarında, kölgəli yerlərdə rast gəlinir. Dekorativ və relikv bitkidir.

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu Qobustan qəsəbəsi, Qızılqum dağı), KQ cən. (Zəngilan rayonu Beşdəli kəndi), Nax. dağ. [Аckerov, 1982; Talıbov, Novruzova və Əsgərov, 2014; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitmə şəraitinin kəmərlənməsi) və təbii (eroziya).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbiətdə məlum biotopu nəzarətə götürülməli və bitkinin axtarışı davam etdirilməlidir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Spore formation occurs in July-August. The species is found in the lower and middle mountain belt, among xerophytic shrubs, mainly in calcareous rock crevices, in shady places. Decorative and relict plant.

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Gobustan settlement, Mount Gizilgum), LC south (Zangilan district, Beshdali village), Nakh. mount. [Аckerov, 1982; Talıbov, Novruzova və Əsgərov, 2014; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (deterioration of growing conditions) and natural (erosion).

Existing and proposed protection measures: Biotope known in nature shall be taken under control and plant's search shall be continued.

Compiler: A.Asgarov

Photo: R.Murtazaliyev

ŞÖBƏ: Polipodiumkimilər
DIVISIO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzərlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Pteriskimilər
FAMILIA: Pteridaceae

NAZİK YARPAQ ANOQRAMMA *Anogramma leptophylla* (L.) Link

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,iv)

Təsviri: 5-20 sm hündürlükdə, birillik bitkidir, adətən çim əmələ gətirir. Yarpaqları xırda, qırmızımtıl-qonur saplaqlıdır. Saplağın qaidəsində 1 ədəd ötürücü topa müşahidə olunur. Meyvə verməyən yarpaqları (steril) böyrəkşəkilli, qısa saplaqlı, seqmentləri yelpikşəkillidir. Meyvəverən yarpaqları (fertil) isə oval-lansetvari, üçqat-lələkvari bölünmüşdür. İkinci sıra seqmentləri isə pazşəkilli, tərs ovalşəkillidir. Fertil yarpaqlar steril yarpaqlardan uzundur. Bəzən bir bitkidə bütövlükdə yarpaqların fertil olması müşahidə olunur. Soruslar ikinci dərəcəli damarlar boyu yerləşmişdir. Sporları üçşüallı, qonur rəngdədir [Аckerov, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü may-iyun aylarına təsadüf edir. Qaya çatlarında, meşənin tala yerlərində və əkin sahəsinin kənarında rast gəlinir [Əsgərov, 2016].

Yayılması: Abş. (Sabunçu rayonu Nardaran qəsəbəsi), Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu Puta qəsəbəsi, Korgöz dağı), Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Bürcəli kəndi və Astara rayonu Pensar kəndi), Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu, Nisyaku dağı) [Аckerov, 1972; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii və antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Hirkan MP-də mühafizə olunur. Digər bitmə yerlərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması vacibdir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: H.Səfərov

Bioecological features: Spore formation period occurs in May-June. Found in rock cracks, forest clearings and on the edge of cultivated fields [Əsgərov, 2016].

Distribution: Absh. (Sabunchu district, Nardaran settlement), Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Puta settlement, Mount Korgoz), Lank. lowl. (Lankaran district, Burjali village and Astara district, Pensar village), Lank. mount. (Lankaran district, Mount Nisyaku) [Аckerov, 1972; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Natural and anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Hirkan NP. Taking control of other growing areas and regular monitoring are important.

Compiler: A.Asgarov

Photo: H.Safarov

ŞÖBƏ: Polipodiumkimilər
DİVİSİO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzərlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Pteriskimilər
FAMILIA: Pteridaceae

VENERASAÇLI ADİANT (ZÖHRƏTÜKLÜ ADİANT)

Adiantum capillus-veneris L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Yarpaqlar parlaq-yaşıl, enli uzunsov, zərif, 2-3 qat lələkvari-kəsilmən, 10-35 sm uzunluğundadır. Yarpaqcıqların kənarı örtük funksiyasını yerinə yetirir. Saplaq nazik, çılpaq və ya seyrek pərdəciklərlə örtülü, parlaq, qara qonurumtul rənglidir. Sonuncu sıra seqmentləri ovalşəkili, yaxud pazşəkili, nazik saplaqcıqlı, ucdan çevrilərək xəşşəkili-oval formada olub, sorusları örtəndir. Saplağın qaidəsində 1 ötürücü topa vardır. Sporlar sapşşəkildir [Ackerov, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə vaxtı iyun-avqust aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağınadək, rütubətli yerlərdə, kölgəli meşələrdə, üzərindən su axan qayalıqlarda, su quyularının divarında rast gəlinir. Relikt və dekorativ bitkidir.

Yayılması: Abş. (Xəzər rayonu Mərdəkan qəsəbəsi), Lənk. dağ. (Lənkəran, Astara, Masallı və Yardımlı rayonları), Nax. dağ. (Ordubad rayonu Kotam kəndi), Kür-Ar. ov. (Cəbrayıl rayonu Məzrə kəndi), Kür düz. (Gəncə şəhəri), BQ qər. (Balakən rayonu Katex kəndi, Katexçayın hövzəsi) [Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (bitmə şəraitinin məhdud olması) və antropogen (dekorativ bitki kimi qismən toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Hirkan MP-də mühafizə olunur. XMOTƏ-dən kənarda olan populyasiyalarına nəzarət gücləndirilməlidir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, E.Novruzova

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Spore maturation period occurs in June-August. Found in the lower and middle mountain belt, in humid places, in shady forests, on rocks with water flowing over them, and on the wall of water wells. Relict and decorative plant.

Distribution: Absh. (Khazar district, Mardakan settlement), Lank. mount. (Lankaran, Astara, Masalli and Yardimli districts), Nakh. mount. (Ordubad district, Kotam village), Kur-Ar. lowl. (Jabrayil district, Mazra village), Kur pl. (Ganja city), GC west (Balakan district, Katekh village, Katekhchay river basin) [Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Natural (limited habitat conditions) and anthropogenic (partial collection as a decorative plant).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in the Hirkan NP. Control of the populations outside the SPNA should be strengthened.

Compilers: A.Asgarov, E.Novruzova

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Polypodiumkimilər
DIVISIO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzerlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Telipteriskimilər
FAMILIA: Thelypteridaceae

DAĞ TELİPTERİSİ

Thelypteris limbosperma (All.) H.P.Fuchs
(= *Oreopteris limbosperma* (All.) Holub et Pouzar.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu qalın və qı-sadır. Saplağı qı-sadır, 1 ötürücü topalıdır. Yarpaq ayası lansetvari-uzunsov, açıq-yaşıl, qaidəsinə doğru da-ralandır. Yarpağın seqmentləri lansetvari, iti, uzunsov hissələrə bölünəndir. Yarpaq saplağı və damarları tük-cüklüdür. Soruslar seqmentlərin kənarında, damarların ucunda yerləşən, örtüyü erkən düşəndir. İnduziumu xırda, nazik, kənarı dişcikli, xırda vəzciklərlə örtülüdür, bəzən inkişaf etməyəndir. Sporangiyə halqası hüceyrələri 12-14 saylıdır. Sporları qonur, böyrəkşəkilli oval, kənarında xırda daraqcıqlıdır [Аскеров, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyul-sentyabr aylarına təsadüf edir. Yuxarı dağ qur-şağında kölgəli, enliyağraqlı meşələrdə rast gəlinir [Флора Азербайджана, 1950; Аскеров, 2001].

Yayılması: KQ şim. (Kəlbəcər rayonu, Murovdağ sil-siləsi) [Флора Азербайджана, 1950].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitmə şəraitinin korlanması, meşələrin qırılması, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: G.Maria

Bioecological features: Spore formation period oc-curs in July-September. Found in shady, hardwood forests in the upper mountain belt [Флора Азербайджана, 1950; Аскеров, 2001].

Distribution: LC north (Kalbajar district, Murovdag range) [Флора Азербайджана, 1950].

Limiting factors: Anthropogenic (deterioration of growing conditions, forest cutting, trampling).

Existing and proposed protection measures: Important to continue the search in nature.

Compiler: A.Asgarov

Photo: G.Maria

ŞÖBƏ: Polipodiumkimilər
DİVİSİO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənəzlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SİRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Telipteriskimilər
FAMILIA: Thelypteridaceae

BATAQLIQ TELİPTERİSİ

Thelypteris palustris Schott

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1ab(i,ii,iii)

Təsviri: Kökümsovu nazik, sürünən, qaramtıl, 20-60 sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqları uzunsov-lansetvari, bir-birindən aralı yerləşən, qaidəsinə doğru daralan, açıq-yaşıl rəngli, ikiqat lələkvəri bölünəndir. Saplağı uzun, qaidəsində qaramtıl, çılpaqdır. Sporlu seqmentlərin kənarı sorusların üzərinə çevrildiyindən sporsuz seqmentlərdən iti görünür. Sorusu ürəkşəkillidir, damarların ortasında yerləşir, örtük erkən düşəndir. Sporları böyrəkşəkilli-oval və daraqcıqlıdır [Аскеров, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişməsi avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Arandan orta dağ qurşağına kimi, rütubətli sahələrdə, çay, göl kənarlarında, bataqlıq yerlərdə, qızılağac meşəliyi, qamışlı cəngəlliklərdə rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Qəbələ rayonu), KQ şim. (Göygöl rayonu, Kəpəz dağı), Lənk. ov. (Astara rayonu Ərçivan və Maşxan kəndləri), Lənk. dağ. (Lerik rayonu Siyov kəndi), Kür-Ar. ov. (Ağdam rayonu Xındırstan kəndi) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, tapdalanma, qorunan ərazilərdən kənarda bitmə şəraitinin korlanması, bataqlıqların qurudulması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl və Hirkan MP-də qorunur. Təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Spore maturation occurs in August-September. Found from the lowland to the middle mountain belt, in humid areas, in river, lake edges, swampy areas, in alder forests and reed dense forest.

Distribution: GC west (Gabala district), LC north (Goygol district, Mount Kapaz), Lank. lowl. (Astara district, Archivan and Mashkhan villages), Lank. mount. (Lerik district, Siyov village), Kur-Ar. lowl. (Aghdam district, Khindiristan village) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (collection, trampling), deterioration of growing conditions outside protected areas, draining of swamps).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol and Hirkan NP. Proposed to continue searching in nature.

Compiler: A.Asgarov

Photo: R.Murtazaliyev

ŞÖBƏ: Polypodiumkimilər
DIVISIO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzerlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Telipteriskimilər
FAMILIA: Thelypteridaceae

ƏLAQƏLƏNDİRİCİ FEQOPTERİS

Phegopteris connectilis (Michx.) Watt

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B1ab(ii)

Təsviri: Kökümsovu budaqlanandır. Saplağı nazik, aşağı hissəsində tünd-qonur, yuxarıda isə sarımtıl pulcuq və tükcüklərlə örtülüdür. Yarpaq ayası ovalşəkili, ikiqat lələkvəri, ucdan sivriləşən; seqmentləri 15-20 cüt, xəşəkili, lansetvəri, damarlanması bəsitdir, ən aşağıdakıları aşağıya doğru əyləndir. Sporları paxlaşəkildir, perisporiləri isə qırıxıqlıdır. Hametofiti 2 bölməli, 2 cinslidir, yuxarı hissəsi oyuğa malikdir. Sorusları dəyirmi formalı olub yarpağın kənarı boyu 2 cərgədə yerləşir, örtük reduksiyaya uğramışdır [Аскеров, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. 2480 m d.s.h.-də, daşlı, rütubətli sahələrdə rast gəlinir. İri qayaların kölgəsində Qafqaz xaniməli bitkisi (*Rhododendron caucasicum*) cəngəliyində, hündür otluq bitki qruplaşmalarında rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu, Zaqatala DTQ, Sidilov dağı) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (bitmə şəraitinin və biotopunun məhdud olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: Q.Koneçnaya

Bioecological features: Spore maturation period occurs in July-August. Found at an altitude of 2480 m a.s.l., in stony, humid areas. Found in the shade of large rocks in the Caucasian rhododendron (*Rhododendron caucasicum*) dense forest, in tall grassy plant groups.

Distribution: GC west (Zagatala district, Zagatala SNR, Mount Sidilov) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Natural (limited growing conditions and biotope).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. The search in nature shall be continued.

Compiler: A.Asgarov

Photo: G.Konechnaya

QƏDİROV CƏRGƏVƏRİ

Polystichum kadyrovii A.Askerov et A.Bobrov

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Yarpaqları uzunsov-lansetvari, sərt-dərivari, 80-110 sm uzunluğunda, birinci sıra seqmentləri yuxarıya doğru əyilən iti, ən aşağıdakı cütü nisbətən qısa, uzunsov-üçbucaqşəkilli, damarlanması yelpikşəkilli, 3 qat dixotomik budaqlanandır. Soruslar damarların qaidəsinə yaxın yerləşir. Ötürücü topalar dörd ədəddir. Animosit tipli ağızcıqlıdır. Spor birşüalıdır, perisporisi uzun, sıx çıxıntılıdır. Örtük girdə, çılpaq, kənarında zəif dişciklidir. Sporangiyaların hüceyrələri (annulus) 14-20 ədəddir [Аскеров и др., 1972].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Hirkan tipli meşələrdə, meşəli dərələrdə, əsasən dəmirağaclı-palıdli, palıdli-vələsli, fıstıqlı və qızılağaclı meşə senozlarında, rütubətli yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Xanbulan kəndi, Xanbulançay su anbarı və Yardimli rayonu Nisəqələ kəndi) [Аскеров, 2001; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (yayıldığı meşəli ərazilərin məhdud olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də mühafizə olunur. Mövcud populyasiyalarına nəzarət edilməsi zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Spore maturation period occurs in June-July. Found mainly in Hirkan-type forests, wooded valleys, ironwood-oak, oak-beech, beech and alder forest cenosis, in humid places.

Distribution: Lank. mount. (Lankaran district, Khanbulan village, Khanbulanchay reservoir and Yardimli district, Nisagala village) [Аскеров, 2001; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Natural (limited in spread forest areas).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Control over populations is important.

Compiler: A.Asgarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Polypodiumkimilər
DİVISİO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzerlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SİRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Ayıdöşəyikimilər
FAMILIA: Dryopteridaceae

VORONOV CƏRGƏVƏRİ

Polystichum woronowii Fomin.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: 30-80 sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqları 2-3 qat lələkvaridir, oval üçbucaqşəkilli, qaidəsinə doğru eniləşən, yumşaq dərivari, tutqun-yaşıl rənglidir. Birinci sıra seqmentlərindən ən aşağıdakı çox vaxt yerə doğru yönəlndir. İkinci sıra seqmentləri qısa saplaqcıqlı, uzunsov, ovalşəkilli, qaidəsində qulaqcıqlı, damarları 2-3 dəfə çəngəlvari budaqlanandır. Saplağın üzəri qara-şabalıdı rəngli, ortasında qaramtil zolaqlı pulcuqlarla örtülüdür. İnduziumu tutqun-şabalıdı rənglidir. Soruslar damarların ucuna yaxın yerləşəndir [Аскеров, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağının hirkan tipli meşələrində, meşəli dərələrdə əsasən, dəmirağaclı-palıdlı, palıdlı-vələsli, fıstıqlı və qızılağaclı meşə senozlarında rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. düz. (Lənkəran rayonu Bürcəli kəndi və Astara rayonu Çayoba kəndi), Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Aşağı Apu və Ələzəpin kəndləri) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii və antropogen (yaşayış şəraitinin məhdud olması, dekorativ bitki kimi qismən toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də mühafizə olunur. Mövcud populyasiyalarına nəzarət edilməsi zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Spore maturation period occurs in July-August. Found mainly in Hirkan-type forests of the lower and middle mountain belt, in wooded valleys, in ironwood-oak, oak-beech, beech and alder forest cenosis.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Burjali village and Astara district, Chayoba village), Lank. mount. (Lankaran district, Ashaghi Apu and Alazapin villages) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Natural and anthropogenic (limited habitat conditions, partial collection as an ornamental plant).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Control over existing populations is important.

Compiler: A.Asgarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ALP VUDSİYASI

Woodsia alpina (Bolton) Gray

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN A2c

Təsviri: Çoxillik, 6-8 sm hündürlüyündə, xırda bitkidir. Yarpaqları tünd-yaşıl rənglidir, qismən enlidir, bir-birindən aralı yerləşən, pərdəşəkilli pulcuqlarla və tükçüklərlə örtülüdür. Yarpağın saplağı sarımtıl-qonur, əsasında bir ötürücü topalıdır. Seqmentləri 2-5 cüt olmaqla ovalşəkilli, yarpaqları pərdəşəkilli pulcuqludur. Saplağı sarımtıl-boz, yarpaq ayasından qısa, seqmentləri 6-8 cüt, ovalşəkillidir. Sorusları yetişəndə öz aralarında qovuşandır. Sporun səthi xırda yuvacıqlıdır [Флора Азербайджана, 1950; Аскеров, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporverməsi iyul-sentyabr aylarına təsadüf edir. Yüksək dağ meşələrində, qaya və daşlıq ərazilərdə rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Xınalıq kəndi), BQ qər. (Oğuz rayonu Filfili kəndi, Zaqatala rayonu, Zaqatala DTQ, Sidilov dağı), KQ şim. (Göygöl rayonu, Kəpəz dağı), KQ mər. (Cəbrayıl rayonu), Lənk. dağ. (Yardımlı rayonu), Diab. [Аскеров, 2001].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (növün təbii arealının və bitmə şəraitinin məhdud olması, eroziya).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl MP və Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Mütəmadi monitorinqlərin aparılması və təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi zəruridir [Аскеров, 1982].

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Spore formation period occurs in July-September. Found in high mountain forests, rock and stony areas.

Distribution: GC Guba (Guba district, Khinalig village), GC west (Oghuz district, Filfili village; Zagatala district, Zagatala SNR, Mount Sidilov), LC north (Goygol district, Mount Kapaz), LC center (Jabrayil district), Lank. mount. (Yardimli district), Diab. [Аскеров, 2001].

Limiting factors: Natural (Limited natural habitat and growing condition, erosion).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP and Zagatala SNR. Important to carry out regular monitoring and continue search in nature [Аскеров, 1982].

Compiler: A.Asgarov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Polypodiumkimilər
DIVISIO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzərlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Vudsiyakimilər
FAMILIA: Woodsiaceae

HAMAR VUDSIYA

Woodsia glabella R. Br.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN D

Təsviri: Yarpaqları açıq-yaşıl rəngli, ensiz xəşəkili, nəhayətində itiləşən, 10 sm-ə qədər hündürlükdə çim əmələ gətirən bitkidir. Üzəri pulcuq və tükcüklərlə örtülüdür. Seqmentləri 2–5 cüt olmaqla ovalşəkildir, saplağı sarımtıl-boz, yarpaq ayasından qıscadır. Aşağı seqmentlər oval və ya oval-yumurtəşəkili, bir və ya iki dişiklidir. Digər seqmentləri yumurtəşəkili-rombşəkili, iti, lələkvari bölümlüdür. Sorusları yetişəndə öz aralarında qovuşandır və seqmentin alt hissəsini tam əhatə edəndir. Sporun səthi xırda yuvacıqlıdır, sporun perisporisi dalğavari qırışığıdır [Аckerоv, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Yüksək dağ qurşağı meşələrində və subalp bitkiliyi tərkibində, 3000 m d.s.h.-də, əsasən əhənglə zəngin qaya çatlarında rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Ləzə kəndi, Şahdağ), KQ mər., KQ şim. (Göygöl rayonu, Kəpəz dağı) [Аckerоv, 1982; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitmə şəraitinin korlanması) və təbii (eroziya).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl MP və Şahdağ MP-də mühafizə olunur, təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi, mövcud yayılma sahələrinə nəzarət zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: N.Martineau

Bioecological features: Spore maturation period occurs in July-August. Found in high mountain belt forests and subalpine vegetation, at an altitude of 3000 m a.s.l., mainly in limestone-rich rock cracks.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Laza village, Mount Shahdagh), LC center, LC north (Goygol district, Mount Kapaz) [Аckerоv, 1982; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (deterioration of growing conditions) and natural (erosion).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP and Shahdagh NP, the continued search in nature and control of the existing distribution areas is necessary.

Compiler: A.Asgarov

Photo: N.Martineau

ŞÖBƏ: Polipodiumkimilər
DİVİSİO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzərlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Vudsiyakimilər
FAMILIA: Woodsiaceae

KÖVRƏK HİMENOSİSTİS

Hymenocystis fragilis (Trev.) A.Askerov
(= *Woodsia fragilis* (Trev.) T.Moore)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B2ab(i,ii)

Təsviri: 50 sm-ə qədər hündürlükdə çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqları xəşəkili-lansetvari, 2 qat lələkvari, yumşaq, xırda vəzili, tükçüklüdür. Yarpaq oxu tükçüklərlə örtülüdür. Yarpaq seqmentləri lansetvari, uzunsov, qırıxıqlı-dişciklikdir. Saplağı qısa, uzunsov, lansetvari, bir rəngli pulcuqlarla örtülən, qaidəsində 1 ötürücü totalıdır. Sorusları damarların ucuna yaxın yerləşən, adətən, yetişəndə bir-birinə qovuşmayandır. Örtük nazik, bozuntul, şarşəkili, yetişəndə dağılındır. Sporun perisporisi iti tikancıqlıdır. Hametofitin səthi vəzili, tükçüklüdür [Аскеров, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporla çoxalır, sporların yetişmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Yuxarı dağ və subalp qurşaqlarında (bəzən alp qurşağında, 2700 m d.s.h.-ə qədər), kölgəli, daşlı yerlərdə, qaya çatlarında rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Qrızdəhnə, Qrız və Qəçrəş kəndləri), BQ qər. (Zaqatala rayonu, Zaqatala DTQ, Piçigel dağı), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat gölü hövzəsi, Keçəldağ) [Əsgərov, 2016; Talibov, Novruzova və Əsgərov, 2014].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (bitmə şəraitinin məhdud olması, eroziya).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Şahdağ MP və Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. XMOTƏ-dən kənar ərazilərdə populyasiyasına nəzarət zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Reproduces by spores, spore maturation period occurs in July-August. Found in the upper mountain and subalpine zones (sometimes in the alpine zone, up to 2700 m a.s.l.), in shady, stony places, in rock crevices.

Distribution: GC Guba (Guba district, Grizdhehne, Griz and Gachrash villages), GC west (Zagatala district, Zagatala SNR, Mount Pichigel), Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat lake basin, Mount Kechaldagh) [Əsgərov, 2016; Talibov, Novruzova və Əsgərov, 2014].

Limiting factors: Natural (limited growing condition, erosion).

Existing and proposed protection measures: Protected in Shahdagh NP and Zagatala SNR. Population control outside SPNA is necessary.

Compiler: A.Asgarov

Photo: R.Murtazaliyev

ŞÖBƏ: Polypodiumkimilər
DIVISIO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzerlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Polipodiumlar
ORDO: Polypodiales

FƏSİLƏ: Qouqlucakimilər
FAMILIA: Cystopteridaceae

ÜÇBÖLÜMLÜ ÇILPAQDƏSTƏ

Gymnocarpium dryopteris (L.) Newman

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B1ab(ii)

Təsviri: Kökümsovu budaqlanan, 15-45 sm-ə qədər hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqları və yarpaq oxu (raxis) çılpaq, seyrək pulcuqlara malikdir. Yarpaq ayasının hər biri eyni ölçülü olan 3 bölümlü, nazik, açıq-yaşıl rənglidir. Yarpaq saplağı nazik, qaidəsi pərdəciklərlə örtülüdür. Sonuncu sıra seqmentlərinin kənarı spor yetişən vaxtı çevrilməyəndir. Sorusu budaqlanan damarların ortasından yuxarıda olub, yetişəndə bir-birindən aralı yerləşəndir. Sporun perisporisi torşəkillidir [Аскеров, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sporların yetişmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. 2480 m d.s.h.-də, iri qayaların kölgəsində Qafqaz xanıməli bitkisi (*Rhododendron caucasicum*) cəngəlliyində, hündür otluq bitki qruplaşmalarında rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu, Zagatala DTQ, Sidilov dağı) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yaşayış yerinin korlanması) və təbii (məhdud bitki qruplaşmalarına və biotoplarına uyğunlaşması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: M.Langlois

Bioecological features: Spore maturation period occurs in July-August. Found at an altitude of 2480 m a.s.l., in the shade of large rocks in the Caucasian rhododendron (*Rhododendron caucasicum*) dense forest, in tall grassy plant groups.

Distribution: GC west (Zagatala district, Zagatala SNR, Mount Sidilov) [Аскеров, 1982; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (habitat degradation) and natural (adaptation to limited plant groups and biotopes).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. To continue searching in nature is important.

Compiler: A.Asgarov

Photo: M.Langlois

ŞÖBƏ: Polipodiumkimilər
DİVISİO: Polypodiophyta

SİNİF: Polipodiumabənzərlər
CLASSIS: Polypodiopsida

SIRA: Salvinialar
ORDO: Salviniiales

FƏSİLƏ: Marsilyakimilər
FAMILIA: Marsileaceae

QILLI MARSİLİYA

Marsilea strigosa Willd.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Müxtəlif sporlu, su-bataqlıq bitkisidir. Yarpaqları nazik və uzun saplaqcıq üzərindədir. Yarpaq seqmentləri tərs yumurtaşəkilli, qaidəsinə doğru daralardır. Sorusları sporakarpilərdədir. Sporakarpilər oval yaxud şarşəkillidir, yarpağın saplağının qaidəsində tək-tək yerləşir, oturaqdır. Sporları iri (makro) və xırda (mikro) olmaqla 2 cürdür, üçşüalıdır. Cücərtisi şapşəkilli 1–2 yarpaqcıqlıdır. Hametofiti bircinslidir, reduksiyaya uğrayıb [Флора Азербайджана, 1950].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Kökümsovlar və spollar vasitəsilə çoxalır. Ovalıqda, bataqlıqların kənarında və çəltik əkinlərində rast gəlinir. Spor avqust-sentyabr aylarında yetişir.

Yayılması: Lənk. Muğ. (Masallı rayonu Xirmandalı kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitmə şəraitinin korlanması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Təbiətdə axtarışı davam etdirilməlidir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, A.Xanbutayeva

Foto: A.Popov

Bioecological features: Reproduces by rhizomes and spores. Found in the lowland, at the edge of swamps and rice paddy fields. Spores ripen in August-September.

Distribution: Lank. Mugh. (Masalli district, Khirmandali village).

Limiting factors: Anthropogenic (deterioration of growing conditions).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The search in nature shall be continued.

Compilers: A.Asgarov, A.Khanbutayeva

Photo: A.Popov

ŞÖBƏ: Şamşəkillilər
DIVISIO: Pinophyta

SİNİF: Şamaoxşarlar
CLASSIS: Pinopsida

SIRA: Səmlər
ORDO: Pinales

FƏSİLƏ: Şamkimilər
FAMILIA: Pinaceae

ELДАР ŞAMI

Pinus eldarica Medw.

(= *Pinus brutia* var. *eldarica* (Medw.) Silba)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Həmişəyaşıl ağacdır. 10-15 (20) m-ə kimi boya, düz və yaxud əyri gövdəyə malikdir. Yaşlı ağacların gövdəsinin qabığı qonur-boz rəngli, cavan ağacların gövdə və budaqlarının rəngi açıq-bozdur. İynəyarpaqları 8-10 (15) sm uzunluğundadır. Qozaları 2-4-ü (6-10-u) bir yerdə, bəzən təkdir, cavan vaxtında enli yumurtavari, bəzən kürəvari olub, saplağın üzərində düz və ya əyilmiş olurlar, uzunluğu 6-8 (12) sm-dir. Yetişmiş qozaları qısa saplaqlı, bəzən oturandır, yumurtavari-uzunsov və ya yumurtavari-konus şəklindədir. Toxumları tünd-boz rənglidir, səthi boz ləkəlidir, 6-7 (9) mm uzunluğundadır, qanadları qırmızımtıl-qonuru rəngindədir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Tozburaxma dövrü aprel-may aylarına təsadüf edir. Qozaları ikinci il, avqust-sentyabr aylarında yetişir. Seyrək meşəliklərdə qumdaşı qayalarının və qabıqlı əhəngdaşı sallarının çat yerlərində və yarıqlarında bitir.

Yayıması: Boz. yay. (Samux rayonu, Eldar düzü, Eller oyuğu silsiləsi, Qabırçı çayının sağ sahilboyu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, ekoloji şəraitin qeyri-əlverişli olması, xəstəlik və ziyanvericilər, su və külək eroziyası) və antropogen (yanğınlar).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Eldar şamı DTQ-də qorunur. Eroziyaya uğramış sahələrdə şam əkinləri aparılmalıdır.

Tərtibçilər: V.Fərzəliyev, V.Kərimov, Y.Abiyev

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Pollination period occurs during April-May. Cones ripening in the second year, in August-September. Found in sparse forests, cracks and crevices of sandstone rocks and crust limestone rafts.

Distribution: Boz. plat. (Samuxh district, Eldar plain, Eller Oyughu range, right bank of Gabirri river).

Limiting factors: Natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, unfavorable environmental conditions, disease and pests, water and wind erosion) and anthropogenic (fires).

Existing and proposed protection measures: Protected in Eldar Shami SNR. Pine trees shall be planted in eroded areas.

Compilers: V.Farzaliyev, V.Karimov, Y.Abiyev

Photo: E.Yusifov

KOX ŞAMI

Pinus kochiana Klotzsch ex K.Koch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Boyu 15-20 (35) m-ə çatan həmişəyaşıl ağacdır. Gövdəsinin qabığı sarımtıl-qırmızımtıl və yaxud bozmtul-sarımtıldır. İynəyarpaqları düzdür və yaxud bir qədər əyiləndir, sərt, ucları itidir, göyümtül-yaşıl və ya göy rəngdədir. Qozaları qısa yumurtavari və yaxud uzunsov-oval, qonur-boz, parlaq, tək-tək və yaxud 2-4-ü bir yerdədir. Toxumları bozmtul, 4-5 mm-ə qədər uzunluğunda, 2-4 mm enindədir, qanadlarının uzunluğu 12-15 mm-dir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Tozburaxma dövrü mart-aprel aylarına təsadüf edir, qozaları ikinci il yetişir. Qarışq meşələrdə, qayalı-daşlı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Kuzun kəndi, Qusarçay hövzəsi), BQ qər. (Balakən rayonu, Balakən, Bulanıq, Karab və Qaraborsu çaylarının hövzələri, Qax rayonu İlisu kəndi), KQ şim. (Göygöl rayonu, Murovdağ silsiləsi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat meşəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin sistemsiz kəsilməsi və enliyarpaqlı cinslərlə əvəz olunması, meşə yanğınları) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, xəstəlik və ziyanvericilər).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: İlisu və Zaqatala DTQ, Göygöl və akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Mövcud ağacların mühafizəsi gücləndirilməli, yaşayış məntəqələrinə yaxın sahələrdə iri gövdəli ağacların fərdi mühafizəsi təşkil olunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, V.Fərzəliyev, V.Kərimov

Foto: Y.Abiyev

Bioecological features: Pollination occurs in March-April, the cones ripen in the second year. Found in mixed forests and rocky-stony slopes.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Kuzun village, Gusarçay river basin), GC west (Balakan district, basins of Balakan, Bulanig, Karab and Garaborsu rivers; Gakh district, Ilisu village), LC north (Goygol district, Murovdagh range), Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat forest).

Limiting factors: Anthropogenic (unsystematic cutting of forests and replacement with broad-leaved species, forest fires) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, disease and pests).

Existing and proposed protection measures: Protected in Ilisu and Zagatala SNR, Goygol and Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Protection of existing trees should be strengthened, individual protection of trees with large trunks in areas close to residential settlements should be organized.

Compilers: T.Talibov, V.Farzaliyev, V.Karimov

Photo: Y.Abiyev

GİLƏMEYVƏLİ QARAÇÖHRƏ

Taxus baccata Thunb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: 12-20 (35) m hündürlüyündə, 60-80 (150) sm diametrində həmişəyaşıl ağacdır. Qabığı qırmızı-qonur, hamar və çatlıdır. Yarpaqları xətvəri, yastı, üst tərəfdən tünd-yaşıl, alt tərəfdən isə açıq rənglidir. Meyvə əmələ gətirən tozcuqları tək-tək yumurtacıqlardan ibarət olub, qaidəyə yaxın hissələri kirəmitvari düzülmüş pulcuğaoxşar yarpaqlarla əhatə olunmuşdur. Toxumları 2-4 qabırğalı, oval, iki örtüklüdür, xaricdən örtüyü ətli-qırmızı, şirəlidir, şirəsi şirindir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Əsasən mart-aprel, yuxarı dağ qurşaqlarında bəzən may ayında tozlanır. Toxumları elə həmin il avqust-sentyabr aylarında (oktyabr) yetişir. Aşağı dağ qurşağından yuxarı dağ qurşağına qədər meşələrdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba, BQ qər. (bütün rayonlar), BQ şər. (İsmayilli və Şamaxı rayonları), KQ şim., KQ mər., Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması, oduncağından tikinti materialı və yanacaq kimi istifadə, meşə yanğınları) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, xəstəlik və zərərvericilər).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Şahdağ MP, İlisu və Zaqatala DTQ-də qorunur. Mövcud ağacların mühafizəsinin gücləndirilməsi, yaşayış məntəqələrinə yaxın sahələrin təbiət abidəsi elan edilməsi və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif edilir.

Tərtibçilər: V.Fərzəliyev, V.Kərimov, Y.Abiyev

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Pollination period in March-April, sometimes in May in the upper mountain zones. Their seeds ripen in August-September (October) of the same year. Found in the forests from the lower mountain belt to the upper mountain belt.

Distribution: GC Guba, GC west (all districts), GC east (İsmayilli and Shamakhi districts), LC north, LC center, Lank. mount. (Lankaran district).

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation, using wood as building material and fuel) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, disease and pests).

Existing and proposed protection measures: Protected in Shahdagh NP, Ilisu and Zagatala SNR. Suggested to strengthening the protection of existing trees, declaring areas close to residential settlements as natural monuments and organize reservation in botanical gardens.

Compilers: V.Farzaliyev, V.Karimov, Y.Abiyev

Photo: V.Kərimov

AĞIRIYLI ARDIC

Juniperus foetidissima Willd.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 5-6 m, bəzən isə 10-16 (20) m hündürlüyə malik həmişəyaşıl ağacdır. Çətiri geniş ehramvari və ya ensiz (dar) konusvaridir, gövdə qabığı açıq-qonur, sarımtıl qəhvəyi rənglidir, cavan yaşlarında qonur-qırmızıvaridir. Yarpaqları tünd-yaşıl budaqcıqlarda lansetvari, budaqlarda rombaoxşardır. Qozaları formaca şarvari və ya yumurtavaridir, qırmızımtıl-qaradır, göyümtül örpəkli. Toxumları 1-2, nadir hallarda isə 3 ədəd olub, oval və ya yumurtaşəkilli, açıq-şabalıdı rənglidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Tozlanması aprel-may aylarına təsadüf edir. Qozaları ikinci ildə yetişir. Aşağı dağ qurşağından yuxarı dağ qurşağınadək quru yamaclarda seyrək meşələrdə, daşlı, çınqıllı və gilli yamaclarda, uçurumlarda və qayaların üzərində yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba və Xızı rayonları), BQ qər. (Balakən, Qax, Qəbələ və Oğuz rayonları), BQ şə. (Şamaxı və İsmayilli rayonları), Boz. yay. (Şəki, Qax, Ağdaş və Samux rayonları), KQ şim. (Kəlbəcər və Daşkəsən rayonları), KQ cən. (Cəbrayıl və Zəngilan rayonları), KQ mər., Nax. dağ. (Şərur rayonu, Ardic dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, oduncağından yanacaq kimi istifadə, yanğınlar) və təbii (təbii bərpanın zəif getməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Şahdağ və Altiagac MP, Turyançay və Eldar şamı DTQ-də, həmçinin, Arpaçay DTY-də qorunur.

Tərtibçilər: V.Fərzəliyev, V.Kərimov, G.Quliyeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Pollination occurs in April-May. Cones ripen in the second year. Distributed from the lower mountain belt to the upper mountain belt in the sparse forest on dry slopes, on stony, gravelly and clayey slopes, on ravines and rocks.

Distribution: GC Guba (Guba and Khizi districts), GC west (Balakan, Gakh, Gabala and Oghuz districts), GC east (Shamakhi and Ismayilli districts), Boz. plat. (Shaki, Gakh, Aghdash and Samukh districts), LC north (Kalbajar and Dashkasan districts), LC south (Jabrayil and Zangilan districts), LC center, Nakh. mount. (Sharur district, Mount Ardi).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, use of wood as fuel, fires) and natural (poor natural regeneration).

Existing and proposed protection measures: Protected in Shahdagh and Altiaghaj NP, Turyanchay and Eldar Shami SNR, also in Arpachay SNS.

Compilers: V.Farzaliyev, V.Karimov, G.Guliyeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəqabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Zənbəqçiçəklilər
ORDO: Liliales

FƏSİLƏ: Zənbəqkimilər
FAMILIA: Liliaceae

MİRZOYEV VAXTSIZOTU

Colchicum mirzoevae (Gabrieljan) K.Perss.
(= *Merendera mirzoevae* Gabrieljan)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə:
EN B1ab(iii)+2ab(iii)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii,v)

Təsviri: 12-20 sm hündürlüklü çoxillik ot bitkisidir. Soğanağın xarici örtüyü nisbətən lətli və sərt, tünd qəhvəyi rəngdədir, yuxarı hissəsi boğaza doğru dartılmış formadadır. Gövdəsi gödək olub 1,5-3,0 sm ölçüdədir, yana doğru meyillidir. Yarpaqları çiçəkləmə vaxtı ensizdir, 6-10 sm uzunluğunda, 8-10 mm enindədir, sivridir, rəngi bütün yarpaq boyu qırmızımtıl-yaşıldır, adətən çüçəkdən xeyli gödəkdir. Yarpaqlar çiçəkləmədən sonra gövdəyə doğru sıxılır. Çiçəklərin sayı 2-5 ədəddir. Çiçək yanlığı adətən ağ, bəzən açıq-cəhrayı rəngdədir, qurudularkən tündləşir. Seqmentləri uzun dırnaqcıqlı olub qatlanmış hissədən 3-3,5 dəfə uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgətirmə dövrü yanvar-mart aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında, 700–1000 m d.s.h.-də çəmənliklərdə yayılmışdır.

Yayılması: KQ şim. (Tovuz rayonu Ağdam kəndi, Gədəbəy rayonu Şınıx kəndi, Kəlbəcər rayonu Murovdag silsiləsinin orta dağlıq ərəzələrinin çəmənliklərində).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yerin təkindən istifadə, intensiv otarılma, toplanılma, tapdalanma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, su və külək eroziyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yerli icmalarda maarifləndirmə, lokal rezervatların (zümrüd şəbəkə) təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: D.Zubov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in January-March. Common in the meadows at 700-1000 m a.s.l. in the middle mountain zone.

Distribution: LC north (Tovuz district, Aghdam village; Gadabay district, Shinikh village, Kalbajar district, in the meadows of the middle highlands of the Murovdagh range).

Limiting factors: Anthropogenic (use of the bowels of the earth, intensive grazing, collection, trampling) and natural (strong dependence on the habitat, water and wind erosion).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Enlightenment of the local communities, creation of **local reserves (emerald network) are proposed.**

Compilers: E.Gurbanov, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: D.Zubov

BUDAQLI VAXTSIZOT

Colchicum soboliferum Stef.
(= *Merendera sobolifera* Fisch. et C.A.Mey.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR A2ac+3c

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanaqları yumru və ya yumurtavari, 1 sm-ə qədər yoğunluqda, nazik örtüklə örtülmüşdür. Yarpaqlar 3 ədəd, xətvəri, neştərşəkilli, sivri, çox və ya az dərəcədə hamar, zərif, aydın görünən damarlı, çılpaq, 3-5 mm enindədir, çiçəklərlə bir vaxtda görünür, bəzən onlardan uzun olur. Çiçəklər 1-2 ədəd, çəhrayı rənglidir, çiçəkyanlığının yarpaqcıqları xətvəri-ellipsvari, küt qatlanmış, əsası oxşəkillidir. Çıxıntıları aşağı yönəlmiş, dirnaqcığı sapvari və 2 dəfə qatlanmış hissədən uzundur. Qutucuq xırda, uzunsov-yumurtavaridir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgəlmə dövrü yanvar-mart aylarına təsadüf edir. Soğanaq və toxumla çoxalır. Yüksək dağ qurşağında subalp çəmənlərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ qər. [İbadlı, 2002; Ибадлы, 2005].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma və tapdalanma) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Fərdi mühafizəsinin təşkili vacibdir. Yeni yayılma sahələrinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: S.Stoyanov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in January-March. Reproduces by bulbous and seeds. Common in subalpine meadows in the high mountain belt.

Distribution: GC west [İbadlı, 2002; Ибадлы, 2005].

Limiting factors: Anthropogenic (collection and trampling) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zagatala SNR. Organization of individual protection is important. Proposed to search for new spread areas.

Compiler: P.Garakhani

Photo: S.Stoyanov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabenzələr
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Zənbağçiçəklilər
ORDO: *Liliales*

FƏSİLƏ: Vaxtsızotkimilər
FAMILIA: *Colchicaceae*

ŞOVIÇ VAXTSIZOTU

Colchicum szovitsii Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2cd

Təsviri: Çoxillik soğanaqlı ot bitkisidir. Soğanaq iri, dəyirmi, gövdə 20-40 sm hündürlükdə, çılpaq, bütövdür, meyvə vaxtı yoğunlaşır. Kökünü yarpaqları uzun, enli neştərşəkilli, tədricən əsasında yoğunlaşmış, kənarları çılpaq və ya sıx olmayan kirpiklidir. Salxım uzanmış, çoxçiçəklili, enli piramidavaridir. Çiçəkyanlığı uzunboruvari, ağımtıl-mavi-qonur, quruduqda kürən qırmızımtıl, üçkünc, yumurtavaridir. Qutucuğu iri, yumurtavaridir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mart-aprel aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Çoxalmasında soğanaq və toxumladır. Subalp və alp çəmənələrində əriyən qarların ətrafında rast gəlinir [Ибадлы, 2005].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Keçili və Kükü kəndləri, Küküdağ (Dərəboğaz vadisi) və Aracıq dağları; Ordubad rayonu Parağaçay qəsəbəsi, Qapıcıq dağı), BQ şər. (İsmayilli rayonu, Əhən kəndi ətrafi) [Talibov, İbrahimov, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (istiləşmə, yağıntının azalması) və antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmışdır və təbii populyasiyaları mühafizə olunur. Yayılma yerlərində antropogen amillərin qarşısının alınması üçün fərdi mühafizəsi təşkil olunmalı, yeni yayılma sahələri axtarılmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, P.Qaraxani

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and seeding in March-April. Reproduces by bulbs and seeds. Found around melting snow in subalpine and alpine meadows [Ибадлы, 2005].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kechili and Kuku villages, Mount Kukudagh (Derebozhaz valley) and Arajig mountains; Ordubad district, Paraghachay settlement, Mount Gapijig), GC east (Ismayilli district, surroundings of Ahan village) [Talibov, İbrahimov, 2010].

Limiting factors: Natural (warming, decrease in rainfall) and anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Spread areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev are taken under special control and natural populations are protected. Organization of individual protection to reduce anthropogenic factor and searching for new spread areas are impotent.

Compilers: T.Talibov, P.Garakhani

Photo: E.Yusifov

AĞARAN DANAQIRAN

Merendera candidissima Miscz. ex Grossh.
(= *Colchicum trigynum* (Adams) Stearn)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: CR B2ab(v)

Təsviri: Çoxillik, hündürlüyü 6-14 sm olan ot bitkisidir. Soğanağı yumru, yumurtavari, 1-1,5 sm yoğunluğunda, qara və ya qara-qonur, dərivari qınılıdır. Yarpaqlar üçkünc, neştərşəkilli, küt, çılpaqdır, çiçəyə bərabər və ya qısa, parlaq-yaşıldır. Çiçəklər adətən tək, bəzən 1-5 ədəd olmaqla, ağ və ya çirklil ağ rənglidir. Çiçəkyanlığının yarpaqcıqları uzunsov-lansətşəkilli, yaxud uzunsov-xəttidir. Qutucuğu uzunsov-ellipsvari, hər iki ucdan itidir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü fevral-mart aylarındadır. Aşağı dağ qurşağında quru yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Qosmalian kəndi; Yardimli rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, məskunlaşma, əhali tərəfindən çiçəklərin və soğanaqların yığılması) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zuvand DTY-də qorunur. Yayılma ərazisində fərdi şəkildə mühafizə olunması, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, E.Yusifov, V.Kərimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in February-March. Found on dry slopes in the lower mountain belt.

Distribution: Diab. (Lerik district, Qosmalian village; Yardimli district).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, resettlement, collection of flowers and bulbs by the local population) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zuvand SNS. Individual protection and regular monitoring in the spread area and organization of reservation in botanical gardens are proposed.

Compilers: S.Ibadullayeva, E.Yusifov, V.Karimov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zanbağabenzerlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Zanbaqçiçəklilər
ORDO: *Liliales*

FƏSİLƏ: Zanbaqkimilər
FAMILIA: *Liliaceae*

BUZLAQ QAZSOĞANI

Gagea glacialis K.Koch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanaq xırda, yumurtaşəkili-kürəşəkili, qılaflı açıq-bozumlu. İkinci soğanaq çox kiçikdir. Gövdəsi 5-10 sm hündürlükdə, kökətrafi yarpaqları ensiz xətvəridir, çiçək qrupundan uzun, çılpəq yarım silindrik formadadır, bəzən yarpaqları 2 ədəddir. Çiçək qrupu azçiçəkli, altdakı yarpaqları 2, bəzən 3-dür. Çiçəkyanlığının ləçəkləri neştərvəri küttehərdir, daxili tərəfi sarı, xarici yaşılımtıldır. Qutucuğu yumurtaşəkili-uzunsovduq [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi may-avqust aylarına təsadüf edir. Çoxalması soğanaq və toxumlarıdır. Subalp və alp qurşaqlarındakı çəmənlərdə, əriyən dağların ətrafında rast gəlinir.

Yayıması: BQ (Quba), BQ qər., KQ mər. Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Qarıcıq və Gəmiqaya dağları; Şahbuz rayonu) [İbadlı, 2002; Конспект флоры Кавказа, 2006; Talıbov və İbrahimov, 2008].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Digər ərazilərdə mühafizəsi üçün xüsusi tədbirlər görülmür. Fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, A.Əsgərova

Foto: F.Riegel

Bioecological features: Flowering occurs in May and August. Reproduces by bulbs and seeds. Found in meadows in subalpine and alpine zones, around melting mountains.

Distribution: GC (Guba), GC west, LC center, Nakh. mount. (Ordubad district, Gapijig and Gamigaya mountains; Shahbuz district) [İbadlı, 2002; Конспект флоры Кавказа, 2006; Talıbov və İbrahimov, 2008].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. The special protective measure is not provided in other area. Organization of individual protection is important.

Compilers: P.Garakhani, A.Asgarova

Photo: F.Riegel

LEDEBUR ZANBAĞI

Lilium ledebourii Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Soğanaq oval və ya oval-yumurtavari, tünd-sarı, pulcuqludur. Gövdə hamar, 80-100 sm hündürlükdə, yarpaqlar xətvəri və ya dar xətvəri, 10-12 sm uzunluqda, 15 mm enində, 3 ədəd qövsvəri damarlıdır. Çiçəklərin çox hissəsi 1, bəzən 2-3 ağımtıl və ya sarımtıl-ağımtıl, tünd-qırmızı nöqtəlidir. Yarpaqları neştərşəkili və ya dar neştərşəkili, aşağı tərəfdən sıxılmış, orta hissəsi xaricdən burulmuşdur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvə əmələgəlmə iyul ayına təsadüf edir. Soğanaq və toxumla çoxalır. Orta dağ qurşağında, meşələrdə və kolluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu Gurdəsər kəndi), Diab. [Конспект Флоры Кавказа, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qorunması və yeni yayılma sahələrinin axtarılması vacibdir.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: H.Doroudi

Bioecological features: Flowering occurs in June and fruiting in July. Reproduces by bulbs and seeds. Common in the middle mountain belt, in forests and brushwoods.

Distribution: Lank. mount. (Lerik district, Gurdasar village), Diab. [Конспект Флоры Кавказа, 2006]

Limiting factors: Anthropogenic (collection) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protecting and searching for new spread areas is important.

Compiler: P.Garakhani

Photo: H.Doroudi

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Zənbağçiçəklilər
ORDO: Liliales

FƏSİLƏ: Zənbağkimilər
FAMILIA: Liliaceae

QOZBEL LALƏVƏR

Fritillaria gibbosa Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Çoxillik soğanaqlı bitkidir. Soğanaq açıq pulcuqlu, küresəkillidir. Gövdə 8-20 sm hündürlükdə, yarpaqlar çılpaq, aşağı yarpaqlar qarşı-qarşıya, yuxarı yarpaqlar növbəli yerləşmiş, ensiz, xətvəri, sivridir. Çiçəkləri salxım çiçək qrupunda toplanıb, uc hissədə yerləşir. Çiçəkyanlığı bənövşəyi rəngli, tünd-bənövşəyi damarlı, qaidəsi öz rəngindən tünd ləkəli, yumurtavari ovalşəkillidir. Qutucuğu aztillidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə əmələgəlmə may-iyun aylarına təsadüf edir. Soğanaqla və toxum vasitəsilə çoxalır. Quru daşlı, gilli-çınqıllı yamaqlarda yayılmışdır. Kseromezofitdir. Geofit bəzək bitkisidir.

Yayılması: Nax. düz. (Babək rayonu Nehrəm kəndi; Kəngərli rayonu Şahtaxtı kəndi) və Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Duzdağ; Culfa rayonu, Dərəşam vadisi və Darıdağ) [İbadlı, 2002; Конспект флоры Кавказа, 2006; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizə məqsədilə Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilib, lakin yeni yayılma yerlərinin axtarılması vacibdir.

Tərtibçilər: T.Talıbov, P.Qaraxani, Z.Salayeva

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in May-June. Reproduces by bulbs and seeds. Common on dry stony, clayey-gravelly slopes. Xeromesophyte. Geophyte ornamental plant.

Distribution: Nakh. pl. (Babək district, Nehram village; Kangarlı district, Shahtakhti village) and Nakh. mount. (Kangarlı district, Mount Duzdagh; Julfa district, Dershams valley and Mount Daridagh) [İbadlı, 2002; Конспект флоры Кавказа, 2006; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of Nakhchivan AR for protection, but finding the new spread area is important.

Compilers: T.Talıbov, P.Garakhani, Z.Salayeva

Photo: T.Talıbov

İRİÇİÇƏK LALƏVƏR

Fritilaria grandiflora Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B1ab(v)

Təsviri: Çoxillik soğanaqlı ot bitkisidir. Soğanaq böyük deyil, basılmış şarvaridir. Gövdə 35-50 sm hündürlüyündə, çılpacdır. Yarpaqlar növbəli, neştəşəkillidir, aşağı yarpaqlar 1,5 sm-ə qədər enində, yuxarıdakılar isə ensizdir. Çiçəklər çox iridir, təkdir. Çiçəkyanlığı enli, zəngvari, yarpaqcıqları uzunsov, iti, qəhvəyi-qırmızı, şahmat təsvirlidir. Qutucuq aztillidir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgəlmə dövrü may ayına təsadüf edir. Soğanaqla və toxum vasitəsilə çoxalır. Meşələrdə, qayalıq yerlərdə yayılmışdır. Kseromezofitdir.

Yayılması: Diab. (Yardımlı rayonu Deman kəndi) [İbadlı, 2002; Az. SSR-in QK-si, 1989; Garakhani et al., 2019].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dekorativ məqsədlə toplanılması) və zoogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizəsi üçün xüsusi tədbirlər nəzərdə tutulmayıb. Yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunmasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: Ş.Mirzəyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May. Reproduces by bulbs and seeds. Common in forests and rocky places. Xeromesophyte.

Distribution: Diab. (Yardımlı district, Deman village) [İbadlı, 2002; Az. SSR-in QK-si, 1989; Garakhani et al., 2019].

Limiting factors: Anthropogenic (collecting for decorative purposes) and zoogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organization of individual protection in spread areas is recommended.

Compiler: P.Garakhani

Photo: Sh.Mirzəyeva

KÜRD LALƏVƏRİ

Fritillaria kurdica Boiss. & Noë

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı xırdadır. Gövdə 20 sm-ə qədər hündürlükdə, zəif yarpaqlıdır. Yarpaqlar çox vaxt gövdənin ortasından yuxarıya doğru yerləşir, növbəli, lansetşəkilli və ya dar lansetşəkillidir; alt yarpaqları 1 sm-ə qədər enində, yuxarı yarpaqlar çox dar, demək olar ki, xətvəridir. Çiçəklər tək sayda, əyiləndir. Çiçəkyanlığı zəngvəri, hissələri uzunsov, qəhvəyi-bənövşəyi rəngli, aydın olmayan şahmat şəkilli, orta xətdə sarı zolaqlıdır. Qutucuq oval, 2 sm-ə qədər uzunluqdadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may-iyun aylarındadır. Orta dağ qurşağında quru daşlı, çınqıllı yerlərdə yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi, Batabat gölü, Zorbulağın ətrafı; Ordubad rayonu Nüs-nüs kəndi; Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı), Diab. (Lerik və Yardımlı rayonları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma və intensiv otarılma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP, Ordubad və Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yayılma yerlərinin mütəmadi monitorinqi, nəzarətə götürülməsi və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June. Found in dry stony and gravelly areas in the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village, Batabat lake, surroundings of Zorbulag spring; Orduad district, Nusnus village; Kangarli district, Mount Garagush), Diab. (Lerik və Yardimli districts).

Limiting factors: Anthropogenic (collection and intensive grazing) and natural (strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev, Ordubad and Arpachay SNS. Regular monitoring, control of the spread area and organizing reservation in botanical gardens are proposed.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talıbov, V.Karimov

Photo: V.Karimov

BİBERŞTEYN TÜLPANI (DAĞLALƏSİ)

Tulipa biebersteiniana Schult. & Schult.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitkidir. Soğanağı 1-2 sm diametrlı, uzunsov-yumurtavari, tünd-qonur və ya qara-qonur qınlı örtülmüşdür. Gövdəsi düz, silindrik, çılpaq, 15-30 sm hündürlükdədir. Yarpaqları çılpaq, xətvəri, aşağıdakılar daha çox enli, enli xətvəri və ya uzunsov-lansetvaridir. Çiçəkləri tək, çiçəkyanlığının yarpaqcıqları sarı, iti, sivri, lansetvari, xarici tərəfdən bənövşəyi ləkəli, daxilədə uzunsov-yumurtavari, əsası kirpikciklidir. Qutucuq 1,5-2,5 sm uzunluqdadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Bitki aprel ayında çiçəkləyir, may ayında isə meyvə verir. Çoxalması soğanaq və ya toxum vasitəsilədir. Aşağı dağ qurşağında daşlı, gilli və çınqıllı ərazilərdə rast gəlinir (d.s.h. - 400-600 m).

Yayılması: BQ Quba, Sam.-Dəv. ov., Xəz. sah. ov., Qob. [Флора Азербайджана, 1952; Az. SSR-in QK-si, 1989; İbadlı, 2002; Qaraxani və Salayeva, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, çiçəklərinin yığılması, soğanaqların toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və yeni areallarının axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: V.Fərzəliyev

Bioecological features: Flowering in April and fruiting in May. Reproduces by bulb or seeds. Found in stony, clayey and gravelly areas in the lower mountain belt (400-600 m a.s.l.).

Distribution: GC Guba, Sam.-Dav. lowl., Casp. coast. lowl., Gob. [Флора Азербайджана, 1952; Az. SSR-in QK-si, 1989; İbadlı, 2002; Qaraxani və Salayeva, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection of flowers, collection of bulbs).

Existing and proposed protection measures: Regeneration of populations in spread areas and search for new areas are suggested.

Compiler: P.Garakhani

Photo: V.Farzaliyev

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabenzərler
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Zənbağçiçəklilər
ORDO: Liliales

FƏSİLƏ: Zənbağkimilər
FAMILIA: Liliaceae

İKİÇİÇƏK TÜLPAN (DAĞLALƏSİ)

Tulipa biflora Pall.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Gövdəsi 7-17 sm hündürlüyündə olan çoxillik ot bitkisidir. Soğanaq böyük deyil, xaricdən parlaq-qonur, dərivari, daxildən yüngül hörümçək toruna bənzər qınlı örtülmüşdür. Gövdə nazik, çılpaq, yarpaqlar 2 ədəd, dar neştərşəkili və ya xətvəri, böyük hissəsi oraqvari əyilmiş, göyümtüldür. Çiçəkləri 1, bəzən 2 ədəd olur, qutucuq 1-1,5 sm uzunluğundadır [Ибадлы, 2005].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel, meyvələməsi may ayına təsadüf edir. Bozqırlarda və orta dağ qurşaqlarında, qış otlaqlarında, quru-otlu yamaclarda, gilli, çınqıllı, daşlı yerlərdə yayılır.

Yayılması: Qob., Abş., Kür-Ar. ov., Nax. dağ. (Kəngərli rayonu Çalxanqala kəndi və Duzdağ; Culfa rayonu, Darıdağ; Şahbuz rayonu, Badamlı kəndi; Ordubad rayonu Nüsnüs kəndi; Babək rayonu Yuxarı Buzqov kəndi), Nax. düz. (Babək rayonu Nehrəm kəndi) [Конспект Флоры Кавказа, 2006; Talibov və b., 2021; Qaraxani və Salayeva, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, toplanılma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbii ehtiyatı azdır. Qismən Ordubad və Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı digər yerlərdə fərdi qorunması vacibdir.

Tərtibçilər: T.Talibov, P.Qaraxani, E.Novruzova

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering occurs in April and fruiting in May. Common in steppes and mid-mountain belts, winter pastures, dry-grassy slopes, clayey, gravelly and stony places.

Distribution: Gob., Absh., Kur-Ar. lowl., Nakh. mount. (Kangarli district, Chalkhangala village and Mount Duzdagh; Julfa district, Mount Daridagh; Shahbuz district, Badamlı village; Ordubad district, Nusnus village; Babak district, Yukhari Buzgov village), Nakh. pl. (Babak district, Nehram village) [Конспект Флоры Кавказа, 2006; Talibov və b., 2021; Qaraxani və Salayeva, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection, trampling)

Existing and proposed protection measures: There are few natural resources. Partially protected in Ordubad and Arpachay SNS. Individual protection in other spread areas is impotent.

Compilers: T.Talibov, P.Garakhani, E.Novruzova

Photo: T.Talibov

FLORENSKİ TŪLPANI (DAĞLALƏSİ)

Tulipa florenskyi Woronow
(= *T. systola* Stapf)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik, 10-25 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Soğanaq 2 sm-ə qədər diametrdə, yumurtavari uzunsovdu, tünd-qonur qınlı örtülüdür. Yarpaqlar 3-4 ədəd bükülmüş, göyümtül, çılpaq, aşağıdakılar çox və ya az enli neştərşəkilli, yuxarıdakılar dar xətvəridir. Çiçəklər təkdir, çiçəkyanlığının yarpaqcıqları 2,5-4 sm uzunluğunda, alovu qırmızı, əsası daxili tərəfdən tünd-göyümtül və ya qara ləkəli, sarı haşiyəlidir, xaricdən yumurtavari, rombvari, qısa sivri, daxildən uzunsov, tərs yumurtavari, təpə hissəsi adətən kəsikdir. Qutucuq 3-4 sm uzunluğundadır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə vermə dövrü may ayındadır. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında daşlı-çınqıllı, qayalı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Şahbuz rayonu, Küküdağ; Ordubad rayonu, Gəmiqaya dağı və Fəhlə dərəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yayıldığı ərazilərin intensiv otarılması, toplanılma) və zoogen [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, V.Kərimov, Z.Salayeva

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, and fruiting in May. Found on stony-gravel, rocky slopes in the lower and middle mountain belts.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Garagush; Shahbuz district, Mount Kukudagh; Ordubad district, Mount Gamigaya and Fahla valley).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing of spread areas, collection) and zoogenic [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS. Proposed to regularly monitor spread areas, determine new distribution areas and organize reservation in botanical gardens.

Compilers: T.Talıbov, V.Kərimov, Z.Salayeva

Photo: V.Kərimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Zənbağçiçəklilər
ORDO: Liliales

FƏSİLƏ: Zənbağkimilər
FAMILIA: Liliaceae

YULIYA TÜLPANI (DAĞLALƏSİ)

Tulipa julia K. Koch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanaq yumurtavari, 3 sm yoğunluğundadır. Xaricdən qonur, nazik, dərivari, daxildən hörümçək toruna bənzər, mamırşəkilli qınlı örtülüdür. Gövdə 15-35 sm hündürlükdədir. Yarpaqlar 3-4 ədəd, lansetvari və ya enli lansetvari, uzunsovdur. Çiçəklər tək, çiçəkyanlığının yarpaqcıqlarının alovu moruğu-qırmızı, əsasında tünd-sarı, haşiyələnmiş ləkəlidir. Qutucuq 3 sm-ə qədər uzunluğundadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel-may, meyvələməsi may-iyun aylarına təsadüf edir. Çoxalması soğanaq və toxumladır. Orta dağ qurşağında, quru daşlı və əhəngli yamaclarda, bəzən meşələrdə rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi; Ordubad rayonu Gənzə kəndi, Xaşıdağ dağı; Kəngərli rayonu, Duzdağ və Qaraquş dağları), KQ şim., KQ cən. (Zəngilan rayonu), Kür-Ar. ov. (Cəbrayıl rayonu Soltanlı kəndi), BQ Quba (Şabran rayonu Sumağava kəndi) [Az. SSR-in QK-si, 1989; Ибадлы, 2005; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çiçəklərinin və soğanaqların yığılması) və təbii (heyvanlar tərəfindən yeyilmə, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə reintroduksiya və yeni areallarının axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talibov, P.Qaraxani, Z.Salayeva

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in May-June. Reproduces by bulbs and seeds. Found in the middle mountain belt, on dry stony and calcareous slopes, sometimes in forests.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village; Ordubad district, Ganza village, Mount Khashlidagh; Kangarli district, Duzdagh and Garagush mountains), LC north, LC south (Zangilan district), Kur-Ar. lowl. (Jabrayil district, Soltanlı village), GC Guba (Shabran district, Sumaghava village) [Az. SSR-in QK-si, 1989; Ибадлы, 2005; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (collection of flowers and bulbs) and natural (animal eating, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS. Reintroduction in spread areas and searching for new areals are suggested.

Compilers: T.Talibov, P.Garakhani, Z.Salayeva

Photo: N.Abbasov

QARABAĞ TÜLPANI (DAĞLALƏSİ)

Tulipa karabachensis Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1b(iii)+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik soğanaqlı ot bitkisidir. Soğanaq qonur qınla örtülüdür. Qın daxilində tükcüklüdür. Gövdə 40-50 sm hündürlükdədir. Aşağı yarpaqlar enli, yuxarı dar neştərşəkilli, uzundur. Çiçəkləri təkdir, sarı bəzən tünd-qırmızı, 3-4,5 sm uzunluğundadır. Çiçəkyanlığı yarpaqcıqları demək olar ki, bərabər, küt və ya aydın olmayan iti sonluqludur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə may ayına təsadüf edir. Soğanaqla çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında, qayalıqlarda, meşələrdə və kolluqlarda yayılmışdır. Kseromezofitdir.

Yayılması: KQ mər. (Şuşa rayonu, Topxana meşəsi və Xocavənd rayonu Tuğ kəndi), Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Fəhlə dərəsi) [Az. SSR-in QK-si, 1989; İbadlı, 2004; Talıbov, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Öncədən Daşaltı DTY-də mühafizə olunurdu. Yeni ariallarının axtarışı, populyasiyalarının bərpası və fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, P.Qaraxani

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in April-May, fruiting in May. Reproduces by bulbs. Found in low and middle mountain belts, rocky areas, forests and brushwoods. Xeromesophyte.

Distribution: LC center (Shusha district, Topkhana forest and Khojavand district, Tugh village), Nakh. mount. (Ordubad district, Fahla valley) [Az. SSR-in QK-si, 1989; İbadlı, 2004; Talıbov, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Previously, it was protected in Dashalti SNS. Search new spread areas, regeneration of populations and individual protection are suggested.

Compilers: T.Talıbov, P.Garakhani

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Zənbağçiçəklilər
ORDO: Liliales

FƏSİLƏ: Zənbağkimilər
FAMILIA: Liliaceae

ŞMİDT TÜLPANI (DAĞLALƏSİ)

Tulipa schmidtii Fomin

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı iri, yumurtavari, nazik dərivari, qonur və ya qəhvəyi-qonur qınlı örtülmüşdür. Gövdə 25–50 sm hündürlükdədir. Yarpaqları göyümtül, aşağıdakılar enli, uzunsov, yuxarıdakılar neştəvari, uzundur. Çiçəkləri iri, ləçəkləri qırmızı, əsasında daxildən qara, sarı-haşiyələnmiş, rombvari ləkəlidir; xarici hissədəkilər enli, uzunsov, bir qədər daxil-dəkindən uzundur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel-may, meyvələməsi may ayına təsadüf edir. Daşlı-çınqıllı, qayalı yamaclarda, əkinlərdə kollar arasında yayılmışdır. Mezokserofitdir.

Yayılması: KQ mər. (Xocavənd rayonu; Xocalı rayonu Əsgəran qəsəbəsi; Şuşa rayonu, Topxana meşəsi; Füzuli rayonu Məciddli kəndi), Lənk. ov. (Cəlilabad rayonu Oğrubulaq və Zəhmətəbad kəndləri), Nax. dağ. (Ordubad rayonu Nüsnüs kəndi, Diaxçay hövzəsi və Fəhlə dərəsi), Xəz. sah. ov. (Xızı rayonu, Safarat silsiləsi) [Az. SSR-in QK-si, 1989; Ибадлы, 2005; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, insanlar tərəfindən toplanılması və kökündən çıxarılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Öncədən Daşaltı DTY-də mühafizə olunurdu. Ordubad DTY-də qismən mühafizə olunur. Fərdi qorunması zəruridir. Yeni areallarının axtarılması və populyasiyalarının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talibov, P.Qaraxani

Foto: D.Zubov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in May. Found in stony-gravelly, rocky slopes, among bushes in plantations. Mesoxerophyte.

Distribution: LC center (Khojavand district; Khojali district, Asgaran settlement; Shusha district, Topkhana forest; Fuzuli district, Majidli village), Lank. lowl. (Jalilabad district, Oghrubulag and Zahmatabad villages), Nakh. mount. (Ordubad district, Nusnus village, Diakhchay river basin and Fahla valley), Casp. coast. lowl. (Khizi district, Safarat range) [Az. SSR-in QK-si, 1989; Ибадлы, 2005; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collection and uprooting by humans).

Existing and proposed protection measures: Previously, partially protected in Dashalti SNS. Partially protected in Ordubad SNS. Individual protection is essential. Searching new areas and regeneration of populations are suggested.

Compilers: T.Talibov, P.Garakhani

Photo: D.Zubov

ATROPATAN SÜSƏNİ

Iris atropatana Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı yumurtavari, üstü tünd-qəhvəyi boz qınlıdır. Gövdəsi 1-2 sayda çiçəkli, 10-12 sm kimi hündürlükdədir. Yarpaqları boz, lansetvari, tədricən itiləşən, ürəkvari-əyilən, kənarı boyunca ağ kobud xətlə haşiyələnmiş və qısa-kirpikciklidir. Çiçəkyanlığı 3-4 sm uzunluqda, açıq-sarı rənglidir; xarici hissələri 2-2,5 sm uzunluqda, lansetvari-kürəkvari; daxili hissələri xırda, 10-12 mm uzunluqda, tərs lansetvaridir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü mart-aprel aylarındadır. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına kimi quru daşlı və çınqıllı yamaqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. düz. və Nax. dağ. (Culfa rayonu, Qazançı kəndi; Ordubad rayonu Məzrə kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma, toplanılma, ərazilərin kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Mikrozəvətlərin yaradılması, populyasiyalarının ciddi nəzarətə götürülməsi, monitorinqlərin aparılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, N.Abbasov, A.İbrahimova

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in March-April. Found on dry stony and gravelly slopes from the lower mountain belt to the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. pl. and Nakh. mount. (Julfa district, Gazanchi village; Ordubad district Mazra village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling, collection, use of areas for agricultural purposes) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to create micro-reserves, strictly control the populations, conduct monitoring and organize reservation in botanical gardens.

Compilers: V.Karimov, N.Abbasov, A.Ibrahimova

Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: Iridaceae

QAFQAZ SÜSƏNİ

Iris caucasica Hoffm.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi, soğanağı yumurtaşəkilli və ya uzunsov, tünd-qəhvəyi tutqun pərdəvari qınlı örtülmüşdür. Gövdə 7-15 (20) sm hündürlüyündə, yuxarıya qədər yarpaqlı, 1-3 çiçəklidir. Yarpaqlar boz-yaşıl, göyümtül, qılıncvari, tədricən sivriləmiş, oraqvari əyilmiş, damarlar boyu adətən kələ-kötürdür, kənarları ağ xətlə haşiyələnmiş, sıx, qısa kirpikcikli. Çiçəkyanlığı yaşılımtıl və ya mavitəhər-sarı, solğun qıfvari, xarici hissədən enli, uzunsovdur, qutucuq 3 sm uzunluğunda silindrik, uzunsov, qısa buruncuqludur [Флора Азербайджана, 1952; Михеев, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvələmə dövrü aprel-may aylarıdır. Kökümsovlarla və toxumla çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşağında, daşlı və otlu yamaclarda bitir.

Yayılması: BQ Quba, Qob. (Xızı rayonu), Kür-Ar. ov., Boz. yay, KQ şim. (Daşkəsən rayonu, Gəncə-Daşkəsən yolu, Qoşqarçayın sol hövzəsi) və KQ mər., Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi, Zorbulaq ətrafı; Culfa rayonu Qızılca kəndi) [Ибадлы, 2005; Talibov və İbrahimov, 2008; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma), zoogen və təbii (quraqlıq, yağıntının az olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Eldar şamı DTQ-də qorunur. Digər yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunmasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: T.Talibov, P.Qaraxani, Z.Salayeva

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Reproduces by rootstock and seeds. Grows in the lower and middle mountain belt, on stony and grassy slopes.

Distribution: GC Guba, Gob., (Khizi district), Kur-Ar. lowl., Boz. plat, LC north (Dashkasan district, Ganja-Dashkasan road, the left basin of Goshgarchay river) and LC center, Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village, surrounding of Zorbulaq spring; Julfa district, Gizilja village) [Ибадлы, 2005; Talibov və İbrahimov, 2008; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing), zoogenic and natural (drought, low precipitation).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Eldar Shami SNR. Organizing individual protection in other spread areas is recommended.

Compilers: T.Talibov, P.Garakhani, Z.Salayeva

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SİRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: Iridaceae

YALANÇIQAFAQZ SÜSƏNİ *Iris pseudocaucasica* Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı uzunsov-yumur-tavari, 2 sm-ə kimi enində, üstü qəhvəyi-boz qınlıdır. Gövdəsi 2-3 sayda çiçəklə, 10 sm-ə kimi hündürlükdədir. Yarpaqları boz, qılıncvari, tədricən itiləşən, ürkvari-əyilən, kənarı boyunca ağ kobud xətlə haşiyələnmişdir. Çiçəkyanlığı 4 sm-ə kimi uzunluqda, açıq-mavi və ya mavi rənglidir; xarici hissələri enli-rombvari, əsasında daralan dırnaqcıqlıdır; daxili hissələri (10) 12-15 mm uzunluqda, dar, tərs lansetşəkillidir. Qutucuq təqribən 3 sm uzunluqda, uzunsov, hər iki ucuna daralandır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarındadır. Orta dağ qurşağında çınqıllı-gilli yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Diab., Nax. dağ. (Culfa rayonu Gülüstan kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma, toplanılma, ərəzilərin kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Mikrozəvətlərin yaradılması, populyasiyalarının ciddi nəzarətə götürülməsi, monitorinqlərin aparılması və nəbatat bağlarında rezervasiasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, N.Abbasov, A.İbrahimova

Foto: C.Noruzi

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Found on gravel-clay slopes in the middle mountain belt.

Distribution: Diab., Nakh. mount. (Julfa district, Gulistan village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling, collection, use of areas for agricultural purposes) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to create micro-reserves, strictly control the populations, conduct monitoring and organize reservation in botanical gardens.

Compilers: V.Karimov, N.Abbasov, A.Ibrahimova

Photo: J.Noroozi

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənşərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: Iridaceae

İTİKƏNARLI SÜSƏN

Iris acutiloba C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Kökümsovu sürünən, budaqlı, əlavə köklərlə birgə açıq-çəhrayı rəngdədir. Gövdə 4-12 sm hündürlükdə, əsası soğanabənşər yoğunlaşmışdır, bir təpə çiçəyi var. Yarpaqları boz-göyümtül, nazik xətvəri, 1-3 mm enində, adətən gövdədən uzundur. Çiçəkyanlığı qıfşəkili, xarici hissəcikləri uzunsov-lansetvari və ya xətvəri-uzunsovdur, yuxarıya doğru daralmışdır; lövhəciyi qonurtəhər, ortasında və tərəcəyində mixəyi tünd-qırmızı rəngli yumru ləkə vardır. Tozluğu sarımtıl, qutucuqları elliptik-üçtərəflidir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarına təsadüf edir. Kökümsov və toxum vasitəsilə çoxalır. Düzənlikdən aşağı dağ qurşağına kimi quru, qumlu, gilli və daşlı yamaclarda, dənizkənarı qumluqlarda yayılmışdır. Kserofitdir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Xəz. sah. ov. (Xızı rayonu Giləzi və Sitalçay kəndləri), Qob. (Abşeron rayonu Pirəkəşkül kəndi), Abş., Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu, Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu) [Мехтиева и др., 2015; Qurbanov və Baxşiyev, 2019; Zernov və Mirzəyeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması, otarılma, ekoturizm, yerin təkindən istifadə) və təbii (iqlim, su ehtiyatının azalması) [AR-in QK-si, 2013].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Reproduces by rootstock and seeds. Distributes from the plain to the lower mountain zone on dry, sandy, clayey and stony slopes, coastal sandy areas. Xerophyte [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Casp. coast. lowl. (Khizi district, Gilazi and Sitalçay villages), Gob. (Absheron district, Pirakashkul village), Absh., Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Gobustan National Historical-Artistic Reserve) [Мехтиева и др., 2015; Qurbanov və Baxşiyev, 2019; Zernov və Mirzəyeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the local population, grazing, ecotourism, use of the bowels of the earth), natural (climate, depletion of water resources) [AR-in QK-si, 2013].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations in spread areas is suggested.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Photo: V.Karimov

ALEKSEYENKO SÜSƏNİ

Iris alexeenkoi Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2b(iii,iv,v)c(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, kökümsovu yoğun, qısa olub, gövdəsi bir təpə çiçəklidir, çox qısadır, bəzən inkişaf etmir. Yarpaqları yaşıl-bozumtul, qalxanvari, tikanvari iti olub, adətən çiçəkdən qısadır. Təpə yarpaqları yaşıl-göyümtül, təpə hissəsi pərdəli, çiçəkyanlığı bənövşəyi, aşağı hissəsi içəridən tutqundur, uzunsov və ya xətvəri-uzunsov, təcricən dırnaqcığı sıxılan, mərkəz xətti mavi tükcüklüdür. Təpə hissəsi dairəvi, çiçəkyanlığının daxili tərəfi xarici tərəfindən bir qədər uzun və enli, yumurtavari və ya uzunsovdur. Qutucuğu 5 sm uzunluğunda, uzunsov-yumurtavari, üçtillidir [Флора Азербайджана, 1952; Михеев, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarıdır, işıqsevəndir. Çoxalması kökümsovla və ya toxum vasitəsilədir. Kolluqlarda, otlu yamaclarda qruplaşmalar əmələ gətirir. Düzənlikdə və aşağı dağ qurşaqlarında rast gəlinir.

Yayılması: Kür düz., Boz. yay., KQ şim. [Ибадлы, 2005; Babakişiyeva, İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii və antropogen (dekorativ bitki olaraq toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl MP-də qorunur. Yayıldığı ərazilərdə antropogen təsiri azaltmaq üçün fərdi qorunmasının təşkili, toxumlarının yığılması və toxum banklarında saxlanması vacibdir.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: A.İbrahimova

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May, light demander. Reproduces by rootstock or seeds. Forms groupings in brushwoods and grassy slopes. Found in the plains and lower mountain belts.

Distribution: Kur pl., Boz. plat., LC north [Ибадлы, 2005; Babakişiyeva, İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Natural and anthropogenic (collection as a decorative plant).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP. Important to organize individual protection in order to reduce the anthropogenic impact in spread areas, collect seeds and store them in seed banks.

Compiler: P.Garakhani

Photo: A.İbrahimova

KAMILLA SÜSƏNİ

Iris camillae Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: VU D2

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu qısa, sürünəndir; gövdəsi 10-25 (35) sm hündürlükdə, bir ədəd iri təpə çiçəklidir. Yarpaqları boz-göyümtül, dar xətvəri, 3-4 (5) mm enində, bəzən oraqvari əyilmiş, təpə yarpaqları otvari pərdəli, lansetvari, itidir. Çiçəkyanlığının borucuğu yumurtalıqdan bir az uzundur, xarici hissələri 4-6 sm uzunluqda, yumurtavari və ya enli ellipsvaridir, açıq-sarı, mavi və ya bənövşəyi; daxili hissələri 5-7 sm uzunluqda, açıq-sarı və ya mavitəhər-bənövşəyidir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarındadır. Kökümsovla və toxumla çoxalır. Əsasən, 400-600 m d.s.h.-də quru, daşlı-çınqıllı yamaclarda yayılmışdır. Mezokserofit və işıqsevəndir. Dekorativ bitkidir.

Yayılması: Boz. yay. (Ağstafa və Tovuz rayonları, Qazangöl düzü).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yayıldığı ərazilərin kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadəsi, infrastruktur layihələrinin altında qalması (Bakı-Tiflis-Ceyhan neft kəmərinin Tovuz-Ağstafadan keçən koridoru boyunca), toplanılma, intensiv otarılma və tapdalanma) [Karimov and Dadashova, 2013].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayıldığı ərazidə xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin çəpərlənməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Reproduces by rootstock and seeds. Mainly distributed on dry, stony and gravelly slopes at altitudes of 400-600 m a.s.l. Mesoxerophyte and light demander. Decorative plant.

Distribution: Boz. plat. (Aghstafa and Tovuz districts, Gazangol plain).

Limiting factors: Anthropogenic (use of spread areas for agricultural purposes, under infrastructure projects (along the corridor of the Baku-Tbilisi-Jeyhan oil pipeline passing through Tovuz-Aghstafa), collection, intensive grazing and trampling) [Karimov and Dadashova, 2013].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided in spread areas. Fencing of spread areas, search for new distribution areas, regular monitoring and individual protection are suggested.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

QROSHEYM SÜSƏNİ

Iris grossheimii Woronow ex Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, 3-10 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Kökümsovu qısa, sürünəndir. Gövdəsi bir ədəd iri təpə çiçəklidir. Yarpaqlar boz-göyümtül, dar xətvəri, 2-3 mm enində, oraqvari əyilmişdir. Çiçəkyanlığının xarici tərəfi aşağı bükülmüş, 3,5-5 sm uzunluqda, 2 sm enində, uzunsov, dairəvi-küt, təpə hissəsi oyuqlu, parlaq-boz, tünd-qəhvəyi damarlı, orta hissədə qara, boz ləkəlidir, tədricən dırnaqçığa keçir, üzəri tünd-bənövşəyi, narıncı tüküklərlə örtülmüşdür [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə dövrü iyun ayındadır. Kökümsov və toxum vasitəsilə çoxalır. Quru, daşlı-çınqıllı yamaclarda, çay kənarında yayılmışdır. Kseromezofitdir. Dekorativ bitkidir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Soyuqdağ və Şıxyurdu dağları), Diab. (Yardımlı rayonu, Deman kəndi) [Talibov və b., 2021; Nax. MR-in QK-si, 2010; Garakhani et al., 2019].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (məskunlaşma, intensiv otarılma, toplanılma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qorunur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi, mütləq monitorinqlərin aparılması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talibov, V.Kərimov, P.Qaraxani

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering occurs in May, and fruiting in June. Reproduces by rootstock and seeds. Found on dry, stony-gravel slopes, river edges. Xeromesophyte. Decorative plant.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Soyugdagh and Shikhyurdu mountains), Diab. (Yardimli district, Deman village) [Talibov və b., 2021; Nax. MR-in QK-si, 2010; Garakhani et al., 2019].

Limiting factors: Anthropogenic (resettlement, intensive grazing, collection, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Control of spread areas, regular monitoring, organization of reservation in botanical gardens and seed collecting are suggested.

Compilers: T.Talibov, V.Karimov, P.Garakhani

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Süsenkimilər
FAMILIA: Iridaceae

HELENA SÜSƏNİ

Iris helena K.Koch (= *I. acutiloba* subsp. *lineolata* (Trautv.) B.Mathew & Wendelbo)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, hündürlüyü 8-12 sm-dir. Kökü qırmızımtıl rəngli sürünən və budaqlanandır. Dar, lanset və ya yalançı (oraqşəkilli) yarpaqları boz-yaşıl rəngli və şirəli olur. Çiçəyi dik saxlayan nazik gövdəsi var. Çiçəkləri solğun çəhrayı və ağ rəng çalarlarında olub, üzərində bənövşəyi və ya qəhvəyi qarışıq olan damarları vardır. Alt ləçəklərin üzərində 3 ədəd tünd-qəhvəyi rəngli ləkə, sıx qara saqqal, damarlar və zolaqlar vardır. Qutucuğu 5-6 sm-dir [Bayramova, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə iyul aylarına təsadüf edir. Toxum, kökümsov və soğanaqla çoxalır. Aşağı dağ qurşaqlarında, gilləli-əhəngli və quru, daşlı dərələrdə rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. (Samux rayonu, Eldar şamı DTQ), KQ şim. (Göygöl rayonu Zurnabad və Topalhəsənli kəndləri), KQ cən., Kür-Ar. ov., Kür düz., Diab. [Bayramova, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, toplanılma), təbii (bərpa prosesinin zəif inkişafı).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Eldar şamı DTQ-də qorunur. Gəncə şəhəri H.Əliyev Mərkəzinin bağında introduksiya edilib. Populyasiya təhlükə altında olduğundan qorunması vacibdir. Yayıldığı mühitə uyğun geniş ərazilərdə reintroduksiya edilməlidir [Bayramova, 2013].

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.Bayramova, A.Əsgərova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in July. Reproduces by seeds, rootstock and bulbs. Found in lower mountain belts, clayey-limestone and dry, stony valleys.

Distribution: Boz. plat. (Samukh district, Eldar Shami SNR), LC north (Goygol district Zurnabad and Topalhasanlı villages), LC south, Kur-Ar. lowl., Kur pl., Diab. [Bayramova, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collection), natural (poor development of the recovery process).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Eldar Shami SNR. Introduced in the garden of the H.Aliyev Center in Ganja. Protection is important for the endangered population. Reintroduced should be in large areas suitable for their habitat [Bayramova, 2013].

Compilers: V.Karimov, A.Bayramova, A.Asgarova

Photo: V.Karimov

GÜRCÜ SÜSƏNİ

Iris iberica Steven

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu qısa, sürünən, gövdəsi 4-20 (30) sm hündürlükdədir, bir ədəd iri təpə çiçəklidir. Yarpaqlar boz-göyümtül, dar xətvəri, bəzən oraqvari əyilmişdir. Çiçəkyanlığının xarici tərəfi 6-7 sm uzunluqdadır, ağımtıl-sarı, tünd-qəhvəyi damarlı və tünd-qara ləkəli, orta hissədə dırnaqcıqda tünd-qara tüküklüdür. Çiçəkyanlığının daxili hissəsi yuxarıya doğru dayanan, ağımtıl, ağ və ya mavidir. Sütuncuğun tərəfi bükülmüş, əsası tünd-boz, nisbətən parlaq, tozcuğu ağ rənglidir. Qutucuq uzadılmış ellipsvari, 3 tilli, itidir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə vermə dövrü may ayındadır. Kökümsov və toxum vasitəsilə çoxalır. Aşağı dağ qurşağında daşlı, gilli və çınqıllı yamaclarda yayılmışdır. Mezokserofitdir. Dekorativ bitkidir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Boz. yay. (Ağstafa rayonu Poylu kəndi, Yanarbulaq ətrafı, Tovuz rayonu, Qazangöl düzü və Samux rayonu), Kür düz. (Göygöl rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, otarılma, tapdalanma, məskunlaşma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi üçün mikrorezervatların yaradılması, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, and fruiting – in May. Reproduces by rootstock and seeds. Found on stony, clayey and gravelly slopes in the lower mountain belt. Mesoxerophyte. Decorative plant [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Boz. plat. (Ağstafa district, Poylu village, Yanarbulag surrounding; Tovuz district, Gazangol plain and Samukh district), Kur pl. (Goygol district).

Limiting factors: Anthropogenic (collection, grazing, trampling, resettlement).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Creation of microreserves, regular monitoring, organization of reservation in botanical gardens and seed collecting are suggested in spread areas.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: *Iridaceae*

QƏŞƏNG SÜSƏN

Iris iberica subsp. *elegantissima* (Sosn.)

Fed. & Takht.

(= *I. elegantissima* Sosn.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdə 20 sm hündürlükdə, kökümsovu qısa, sürünəndir, 1 iri təpə çiçəyi vardır. Yarpaqlar boz-göyümtül, dar xətvəri, bəzən oraqvari əyilmiş, gövdədən qısaqdır; təpə yarpaqları otşəkili-pərdəlidir. Çiçəkyanlığının borucuğu uzun, silindrik, xarici tərəfi 6 sm-ə qədər uzunluqda, aşağı dartılmış, tünd-boz, tünd-qəhvəyi, damarlıdır, ortada iri, tünd-qəhvəyi ləkə vardır. Daxili tərəf dikdurandır, bir neçə xarici tərəfə keçən ağımtıl, bulanıq-sarı fonda bənövşəyi damarlıdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun ayında-dır. Çoxalması kökümsov və toxum vasitəsilədir. Quru çınqıllı-daşlı yamaclarda və yovşanlı yarımsəhralarda yayılmışdır. Kseromezofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Sədərək rayonu, Vəlidağ) [Salayeva, 2006; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yeni yayılma yerlərinin və populyasiyalarının tapılması vacibdir.

Tərtibçilər: T.Talıbov, P.Qaraxani, E.Novruzova

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in June. Reproduces by rootstock and seeds. Common on dry gravel-stone slopes and wormwood semi-deserts. Xeromesophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sadarak district, Mount Validagh) [Salayeva, 2006; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpachay SNS. Finding new spread areas and populations is important.

Compilers: T.Talıbov, P.Garakhani, E.Novruzova

Photo: T.Talıbov

QRDQULAĞI SÜSƏN

Iris iberica subsp. *lycotis* (Woronow) Takht.
(= *I. lycotis* G. Woron.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
EN B1a+2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu yoğun, qısa, sürünən, gövdə 10-20 (25) sm hündürlükdədir, 1 iri tərpe çiçəyi var. Yarpaqlar yaşıl, dar xətvəri, bəzən oraqvari əyilmiş, gövdədən qısadır. Tərpe yarpaqları otvari-pərdəli, neştəşəkilli, sivridir. Çiçəkyanlığının xarici tərəfi aşağı bükülmüş, enli ellipsvari və ya yumurtəşəkilli, dairəvi, tünd-qəhvəyidir, mərkəzində iri məxməri ləkə var, aşağı yarısı yuxarıdan qara-bənövşəyi tükcüklü, daxili tərəfi yuxarı qalxmış, iri, dairəvidir, əsası birdən sıxılmış dırnaqcıqlı, parlaq fonda çoxsaylı bənövşəyi damarlıdır. Qutucuq uzunsov-silindrik, 3 tilli, 7 sm-ə qədər uzunluqda uzun buruncuqludur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel, meyvələmə may ayındadır. Kökümsov və toxum vasitəsilə çoxalır. Düzənlikdə və aşağı dağ qurşağında, quruq gillili və çınqıllı yamaclarda, yovşanlı yarımsəhralarda yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ və Şahbuz rayonu Tirkəş kəndi) [Salayeva, 2006; Nax. MR-in QK-si, 2010], Boz. yay. (Tovuz rayonu, Ceyrançöl düzü və Samux rayonu, Ellər oyuğu dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yerin təkindən istifadə), təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Eldar şamı DTQ-də mühafizə olunur. Yayıldığı yerlərdə fərdi qorunmasının, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, V.Kərimov, S.Əhmədova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in May. Reproduces by rootstock and seeds. Common in the plains and lower mountain belt, on dry clayey and gravelly slopes, in wormwood semi-deserts.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Mount Daridagh, Shahbuz district, Tirkesh village) [Salayeva, 2006; Nax. MR-in QK-si, 2010]. Boz. plat. (Tovuz district, Jeyranchol plain and Samukh district, Mount Ellar Oyughu).

Limiting factors: Anthropogenic (use of the bowels of the earth), natural (strong dependence on habitat) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Eldar Shami SNR. Individual protection and organization of reservation in botanical gardens in spread areas are suggested.

Compilers: T.Talıbov, V.Kərimov, S.Ahmadova

Photo: V.Karimov

MEDVEDYEV SÜSƏNİ

Iris medwedewii Fomin

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu qısa, sürünəndir; gövdəsi 5-12 sm hündürlükdə, bir ədəd iri təpə çiçəklidir. Yarpaqları boz-göyümtül, ensiz xətvəri, 2-3 mm enindədir. Təpə yarpaqları lansetvəri, sivriləşmişdir. Çiçəkyanlığının borucuğu yumurtalıqdan qısadır, xarici hissələri xətvəri-kürəkvari, qara-bənövşəyi, 3-4 sm uzunluqda, 10-13 mm enində; daxildəkilər iri, tərs yumurtavəri, ağ və ya mavi rəngli, göy-bənövşəyi damarlıdır. Sütuncuğun hissəcikləri sarımtıl-qonur rəngli ləkəli, dilimləri küt, diş-dişdir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə vermə dövrü may ayında. Kökümsov və toxumla çoxalır. Orta dağ qurşağında quru və daşlı yamaclarda, bozqır çəmənlərdə yayılmışdır. Mezokserofitdir. Dekorativ bitkidir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Qosmalian kəndi və Yardımlı rayonu Deman kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dekorativ bitki kimi yığılması, otarılma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zuvand DTY-də qorunur. Populyasiyalarını mikrozərvət kimi qorunma altına alınması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili, populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, P.Qaraxani, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April and fruiting in May. Reproduces by rootstock and seed. Found on dry and stony slopes, steppe meadows in the middle mountain belt. Mesoxerophyte. Decorative plant [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Diab. (Lerik district Gosmalian village and Yardimli district, Deman village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection as a decorative plant, grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNS. Protection of populations as micro-reserves, organization of reservation in botanical gardens, genetic research at the population level, and collection of seeds are suggested.

Compilers: V.Karimov, P.Garakhani, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

PARADOKSAL SÜSƏN (MÜƏMMALI SÜSƏN)

Iris paradoxa Steven

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu qısa, sürünən, gövdə 7-18 (23) sm, 1 iri təpə çiçəyi var. Yarpaqlar boz-göyümtül, dar xətvəri, 3-5 mm enindədir. Təpə yarpaqları otvari-pərdəli, neştersəkilli-sivridir. Çiçəkyanlığının borucuğu yumurtalıqdan qısaadır. Çiçəkyanlığının xarici tərəfi üfüqi genişlənmiş, çox qısa, enli dırnaqcıqlı, xətvəri, kürəkşəkilli, qısa yarım dairəvi səthli, 3-4 sm uzunluqda, 10-12 mm enindədir, demək olar ki, qara-bənövşəyi, yuxarı tərəfdə bir qədər parlaq zolaq var, həmçinin qara-bənövşəyi tüküklü dırnaqcıqlıdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü aprel ayına, meyvə əmələgəlmə may ayına təsadüf edir. Kökümsov və toxum vasitəsilə çoxalır. Aşağı dağ qurşağında quru-daşlı yamaclarda yayılmışdır. Kseromezofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu, Vəlidağ və Dəhnə dağları), KQ şim. (Şəmkir və Gədəbəy rayonları; Göygöl rayonu Zurnabad kəndi) [Hacıyev, İbrahimov, 1981; Ибадлы, 2005; Salayeva, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yerin təkindən istifadə) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizəsi üçün heç bir tədbir görülməyib. Mikroyasaqlıqların salınması vacibdir, çünki yayıldığı ərazidə azalmaqda davam edir.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, T.Talıbov, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in May. Reproduces by rootstock and seeds. Common on dry stony slopes in the lower mountain belt. Xeromesophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Validagh and Dehne mountains), LC north (Shamkir and Gadabey districts; Goygol district, Zurnabad village) [Hacıyev, İbrahimov, 1981; Ибадлы, 2005; Salayeva, 2006].

Limiting factors: Anthropogenic (use of the bowels of the earth) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The creation of microsanctuaries is important as their range continues to shrink.

Compilers: P.Garakhani, T.Talıbov, V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zanbağabenzələr
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: *Iridaceae*

CIRTDAN SÜSƏN

Iris pumila L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C1

Təsviri: Qısa, yoğun kökümsovlu, çoxillik, çiçəklə birlikdə 8-12 sm hündürlüyündədir. Yarpaqları yaşıl, bozumtul, 5 mm enində olub, tükvari sivridir. Çiçəkyanlığının borusu nazik, uzunsov, 5 dəfə yumurtalıqdan uzundur. Çiçəkyanlığı bənövşəyi rəngli, xarici hissəsi 4,5-5,5 sm uzunluqda, ortadan əyilmiş və saqqalvari boz tükçüklüdür. Qutucuq 5 sm-ə qədər uzunluqda olub, yumurtavari və üçüzlüdür [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Toxum və vegetativ yolla çoxalır. Düzənliklərdə, otlu yamaclarda, kolluqda rast gəlinir.

Yayılması: Kür düz., Boz. yay. [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021], KQ şim. (Göygöl rayonu, Göygöl MP).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl MP-də mühafizə edilir. Bitki genofonunun mühafizə edilməsi üçün növün rast gəlinədiyi ərazilərdə fərdi qorunması və bağçılıqda çoxaldılması təşkil edilməlidir.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: S.İbadullayeva

Bioecological features: Flowering and seeding in April-May. Reproduces by seeds and vegetatively. Common in plains, grassy slopes, brushwoods.

Distribution: Kur pl., Boz. plat., [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021], LC north (Goygol district, Goygol NP).

Limiting factors: Anthropogenic and natural.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP. Individual protection and breeding of the species in horticulture should be organized in the areas where it is found in order to protect the plant gene pool.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: S.İbadullayeva

ŞELKOVNIKOV SÜSƏNİ

Iris schelkownicowii (Fomin) Fomin

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu qısa, sürünəndir. Gövdəsi 4-20 sm hündürlüyündə, bir ədəd iri təpə çiçəklidir. Yarpaqlar boz-göyümtül, dar xətvəri, 2-3 mm enində, bəzən spiralvari əyilmişdir. Çiçəkyanlığının xarici tərəfi üfüqi aşağı dartılmışdır, 4-5 sm uzunluqda, 1,5-2 sm enində uzunsov və ya uzunsov-xətvərdir, boz, ortada dairəvi tünd-göy ləkə və tünd-göy damarlar var. Daxili tərəfi 6-7 sm uzunluqda, 3-3,5 sm enində, uzunsov, tərs yumurtavari, sıxılmış, mavitəhər-bənövşəyi və ya bənövşəyi damarlıdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə vermə dövrü may ayındadır. Kökümsov və toxum vasitəsilə çoxalır. Aşağı dağ qurşağında quru, gilli və daşlı yamaclarda tək-tək yayılmışdır. Mezokserofitdir. Dekorativ bitkidir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Boz. yay. (Yevlax rayonu Xanabad kəndi; Ağdaş və Göyçay rayonları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yaşayış ərazisinin deqradasiyası, intensiv otarılma, tapdalanma, toplanılma, məskunlaşma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayılma ərazilərinin ciddi nəzarətə götürülməsi, fərdi mühafizəsinin təşkili, yayıldığı ərazilərin çəpərlənməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in May. Reproduces by rootstock and seeds. Found on dry, clayey and stony slopes in the lower mountain belt. Mesoxerophyte. Decorative plant [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Boz. plat. (Yevlax district, Khanabad village; Agdash and Goychay districts).

Limiting factors: Anthropogenic (degradation of habitat, intensive grazing, trampling, collecting, resettlement).

Existing and proposed protection measures: Strict control of spread areas, organization of individual protection, fence of the distribution area, conduct regular monitoring, organization of reservation in botanical gardens and seed collecting are proposed.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: Iridaceae

YALANÇI SÜSƏNİN DİMİTRİ YARIM NÖVÜ

Iris spuria subsp. *demetrii*
(Achv. & Mirzoeva) B.Mathew
(= *I. demetrii* Achv. et Mirzoeva)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik, yoğun kökümsovlu bitkidir. Gövdə 35-55 sm hündürlükdədir. Yarpaqlar yaşıl, xətvəri, 10-15 mm enində, uc hissəsi sivri, neştəşəkillidir. Çiçəkləri göyümtül bənövşəyi, çıxıntılıdır. Çiçəkyanlığının daxili hissəsi xaricdən qısadır. Dışicik xarici hissənin dırnaqcığına bərabər, uzunsov bölünmüşdür. Tozcuq açıq-bənövşəyi, yumurtalıq silindrşəkilli və 6 qabırğalıdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi may, meyvəvermə iyun ayındadır. Kökümsov və toxum vasitəsilə çoxalır. Quru çınqıllı-daşlı yamaclarda və yovşanlı yarımsəhralarda yayılmışdır. Kseromezofitdir [Salayeva, 2006].

Yayılması: KQ cən., Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi; Şərur rayonu, Vəlidağ və Dəhnə dağları) [Флора Азербайджана, 1952; Salayeva, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yeni yayılma yerlərinin müəyyən edilməsi vacibdir.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering in May, fruiting in June. Reproduces by rootstock and seeds. Common on dry gravel-stone slopes and wormwood semi-deserts. Xeromesophyte [Salayeva, 2006].

Distribution: LC south, Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village; Sharur district, Validagh and Dehne mountains) [Флора Азербайджана, 1952; Salayeva, 2006].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Determination of new spread areas is important.

Compiler: P.Garakhani

Photo: N.Abbasov

ŞORAN QARĞASOĞANI

Gladiolus halophilus Boiss. & Heldr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU B1ab(ii,iii,v)+2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Soğanaqları yumurtavari, pulcuqları torvari paralel liflidir. Gövdə 20-25 sm hündürlüyündə, nazik, bəzən burulmuş, yaşılımtıdır. Yarpaqlar göyümtül, dar xətvəri, sivri, damarlıdır. Çiçək qrupu 2 tərəfli, bəzən 1 tərəfli, 4-6 çiçekli sünbüldür. Çiçəkyanlığı ağımtıl-göy, enli, açılmış, yuxarı yan tərəf digər tərəflərdən qısadır. Tozcuqlar bir qədər sapdan qısadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvə əmələ gətirmə iyun aylarına təsadüf edir. Soğanaqla və toxumla çoxalır. Aşağı dağ qurşağında, quru yamaqlarda yayılmışdır. Kseromezofitdir.

Yayılması: KQ mər., KQ cən., Nax. dağ. (Sədərək rayonu və Ordubad rayonu Kotam kəndi), Diab. (Yardımlı rayonu, Komanı yaylası) [İbadlı, 2004; Az. SSR-in QK-si, 1989; Конспект флоры Кавказа, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yeni bitmə yerlərinin tapılması və fərdi qorunması vacibdir.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, Ş.Mirzəyeva

Foto: Ş.Mirzəyeva

Bioecological features: Flowering occurs in May and fruiting in June. Reproduces by bulbs and seeds. Common on dry slopes in the lower mountain belt. Xeromesophyte.

Distribution: LC center, LC south, Nakh. mount. (Sardarak district and Ordubad district, Kotam village), Diab. (Yardımlı district, Komanı plateau) [İbadlı, 2004; Az. SSR-in QK-si, 1989; Конспект флоры Кавказа, 2006].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Finding new growing areas and individual protection are important.

Compilers: P.Garakhani, Sh.Mirzayeva

Photo: Sh.Mirzayeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabenzərlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: *Iridaceae*

ADAM ZƏFƏRANI *Crocus adamii* J.Gay

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B1ab(i,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı yumru şarvəri-yumurtaşəkilli, üzəri çoxsayda dərivəri, qəhvəyi örtüklə örtülüdür. Aşağı hissədən halqaşəkilli ayrılmışdır. Yarpaqları 3-7 ədəd, çiçəklə bir vaxtda görünür, dar xətvəri, 2 mm enində çıpraq, çiçəyə bərabərdir. Çiçəkyanlığı bükükdə qızılı-sarı, xarici tərəfdən şırımlı, erkəkciyələri sarı-narıncı rəngdə, dişicik ağızığı narıncı, tozcuqdan uzundur [Гроссгейм, 1940; Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə-meyvə əmələgəlmə dövrü aprel-may aylarına təsadüf edir. Soğanaq yumruları ilə çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşağında, otlu yamaclarda, kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: KQ mər., KQ cən., BQ Quba (Siyəzən rayonu, Calğan kəndi), Qob., Nax. dağ., Diab. [Флора Азербайджана, 1952; Ибадлы, 2005].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (insanlar tərəfindən yığılır) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizə olunması üçün xüsusi tədbir aparılmır. Antropogen təsiri azaltmaq məqsədilə yayılma yerlərində fərdi qorunmasının təşkili, yeni yayılma yerlərini axtarılması vacibdir.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, C.İsayev

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in April-May. Reproduces by bulbotuber. Grows in the lower and middle mountain belt, on grassy slopes, brushwoods.

Distribution: LC center, LC south., GC Guba (Siyazan district, Jalghan village), Gob., Nakh. mount., Diab. [Флора Азербайджана, 1952; Ибадлы, 2005].

Limiting factors: Anthropogenic (collected by humans) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organizing individual protection in order to reduce anthropogenic impact and searching for new spread areas are impotent.

Compilers: P.Garakhani, J.Isayev

Photo: E.Yusifov

XƏZƏR ZƏFƏRANI

Crocus caspius Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, 12-17 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Yumurtaşəkilli kökyumruları 2 sm-ə qədər uzunluqda, 1 sm enində, üzəri pərdəli, tünd-qəhvəyi, lifli örtüklüdür. Daxili örtük qısa tükcüklüdür. Yarpaqlar 5-6 ədəddir, əksər hallarda çiçək oxundan hündürdür, çıpraq xətvəri, iti, 1,5-2 mm enində olub, çiçəklər ilə eyni vaxtda əmələ gəlir. Çiçəklər ağ, əsnək narıncı, şırımsızdır. Çiçəkyanlığının kənarları uzunsov-ellipsvari, kütdür. Tozcuq erkəkcikdən uzundur, dişicik ağzi sarı rəngli, dar kürekvari, bütöv, sallanandır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü oktyabr ayında. Soğanaq və toxumla çoxalır. Dağətəyi ərazilərdə kolluqlarda, otlu yamaclarda, daşlı və qayalı yerlərdə yayılmışdır. Kriptofit (geofit), işıqsevən, duzlaşmaya davamlı bitkidir [AR-in QK-si, 2013].
Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu), Lənk. ov. (Astara rayonu Maşxan kəndi; Lənkəran rayonu, Xanbulançay su anbarının ətrafı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, toplanılma, yayıldığı ərazilərin məskunlaşma və kənd təsərrüfatı əkinləri üçün mənimsənilməsi) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq) [Məmmədov, 2012].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayılma yerlərində fərdi qorunmasının təşkili, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili, toxumlarının toplanılması və populyasiyalarının bərpaasının təmin edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, N.Mehdiyeva, K.Asadova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in October. Reproduces by bulbs and seeds. Found in brushwoods, grassy slopes, stony and rocky areas in the foothills. Cryptophyte (geophyte), light demander, salt-resistant plant [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Lank. mount. (Lerik district), Lank. lowl. (Astara district, Mashkhan village; Lankaran district, around the Khanbulanchay reservoir).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, collection, occupation of spread areas for resettlement and agricultural crops) and natural (strong dependence on habitat) [Məmmədov, 2012].

Existing and proposed protection measures: Proposed to organize individual protection and reservation in botanical gardens, collection of seeds and regeneration of populations in spread areas.

Compilers: V.Karimov, N.Mehdiyeva, K.Asadova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: Iridaceae

GÖZƏL ZƏFƏRAN

Crocus speciosus M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1ab(i,ii,iii)

Təsviri: Hündürlüyü 10-40 sm olan çoxillik bitkidir. Kökyumrusu şarvari və ya yastı-şarvari, 1-2 sm diametrdədir. Yarpaqlar xətvəri, həyatının ikinci ilində çiçəkləmə dövründən sonra inkişaf edir, eni 3 mm-ə qədərdir. Çiçəkyanlığı 3-6 sm uzunluqda, parlaq-bənövşəyi, əsnəyi ağımtıl, çılpaq; kənarı uzunsov və ya ellipsvari, lansetşəkilli, uzununa tünd-qırmızı zolaqlıdır. Xarici yarpaqların əsası tünd-qırmızıdır. Tozcuqlar narıncı, iti, dişicik ağzı narıncı, xətlərə ayrılmışdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə oktyabr-noyabr aylarına təsadüf edir. Düzənlikdən subalp çəmənliklərinə qədər otlu yamaclarda, meşə talalarında, kolluqlarda, əkin sahələrində yayılmışdır [AR-in QK-si, 2013; Qasımzadə, 2015].

Yayılması: Sam.-Dəv. ov., BQ Quba, BQ şər., BQ qər., Qob., KQ mər. (Gədəbəy rayonu, Haçaqaya dağı), Lənk. dağ., Diab., Nax. dağ. [Флора Азербайджана, 1952; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, biçilmə, əhali tərəfindən toplanılması) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq) [Мырсал, 2020; Qasımzadə, 2018; Gasimzade, 2021].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Samur-Yalama, Şahdağ və Hirkan MP-də qorunur. XMOTƏ-dən kənarda qalan populyasiyalarının xüsusi nəzarətə götürülməsi və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, T.Qasımzadə, N.Mürsəl

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering in October-November. Common from plains to subalpine meadows on grassy slopes, forest clearings, bushes, arable land [AR-in QK-si, 2013; Qasımzadə, 2015].

Distribution: Sam.-Dav. lowl., GC Guba, GC east, GC west, Gob., LC center (Gadabey district, Mount Hachagaya), Lank. mount., Diab., Nakh. mount [Флора Азербайджана, 1952; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, mowing, collection by the local population) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors) [Мырсал, 2020; Qasımzadə, 2018; Gasimzade, 2021].

Existing and proposed protection measures: Protected in Samur-Yalama, Shahdagh and Hirkan NP. Proposed to take under special control of the populations outside the SPNA and organize reserves in botanical gardens.

Compilers: V.Karimov, T.Gasimzade, N.Mursal

Photo: V.Karimov

AZƏRBAYCAN ÇİRİŞİ

Eremurus azerbaijanicus Kharkev.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: 100 sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Xətvari yarpaqların sayı 6-12 ədəddir və kök boyuncuğunda yerləşir. Çiçəkyanlığı ağımtil-qırmızımtıl rəngli, qıfşəkillidir. Ağ şabalıdı rəngli çiçəkləri salxım şəklindədir, gövdənin ucunda yerləşir. 8-12 ədəd iyəbənzər ətlişirəli kökləri vardır. Kök sistemi lətli uzunsov 20 sm-ə qədər uzunluqdadır. Kök boyuncuğu köhnə yarpaqların qalıqlarına bürünüb.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Orta və aşağı dağlıq qurşağın quru yamaclarında, qaratikan və ardıc kolluqlarında, 480 m d.s.h-də rast gəlinir.

Yayılması: BQ şəh. (İsmayilli rayonu İvanovka kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (cavan yarpaq zoğları erkən yazda yerli əhali tərəfindən kütləvi şəkildə toplanır).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərin mikrorəzervatlar kimi qorunması təklif olunur.

Tərtibçi: E.Yusifov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Found on the dry slopes of the middle and lower mountain belt, in Christ's-thorn and juniper brushwoods, at an altitude of 480 m a.s.l.

Distribution: GC east (İsmayilli district, Ivanovka village).

Limiting factors: Anthropogenic (young leaves stalks are collected en masse by local people in early spring).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Their spread areas are proposed to be protected as micro-reserves.

Compiler: E.Yusifov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəqəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Asfodelinkimilər
FAMILIA: Asphodelaceae

KÜRƏN GÜNEYOTU

Hemerocallis fulva (L.) L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2d

Təsviri: Ətli, saqqallı, ucu yoğunlaşan yumru köklü çoxillik bitkidir. Bütün yarpaqları kökətrafi olub, ensiz xətvəri, tilli, 14-30 mm enindədir. Gövdə yarpaqları qısa pulcuqludur. Çiçəkləri 6-10 ədəddir və iridir. Erkək çiçəkləri sapşəkilli, əyilmiş, çiçəkyanlığının bölümünə birləşmişdir. Yumurtalıq oturaq, meyvəsi dərivəri qırıqlı, ucu açılan qutucuqdur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Toxum və soğancıqla çoxalır.

Yayılması: Boz. yay. [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021], KQ mər. (Şuşa rayonu və Xankəndi şəhəri), Nax. dağ. (Ordubad rayonu), Lənk. ov. [Флора Азербайджана, 1952].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Bitkinin soğancıqlarının toplanılması və reintroduksiya, heyvanların bu sahədə otarılmasına nəzarət edilməlidir [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Fruiting occurs in July-August. Reproduces by seeds and bulbs.

Distribution: Boz. plat. [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021], LC center (Shusha district and Khankendi city), Nakh. mount. (Ordubad district), Lank. lowl. [Флора Азербайджана, 1952].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Collection of bulbs of the plant and reintroduction, grazing of animals in this area shall be controlled [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: E.Yusifov

AKAKA SOĞANI

Allium akaka S.G.Gmel. ex Schult.
& Schult.fil.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Soğanaq yumurtavari və ya şarvaridir, 1,5-2,5 sm yoğunluğunda, boz qınlı örtülüdür. Gövdə 15 sm hündürlükdə, yoğun 2 yarpaqlı, aşağı hissədən pərdəvari, rəngsiz qınlı örtülüdür. Yarpaqlar uzun qınlıdır, uzunsov-ellipsvari və ya enli neştərşəkili, 2-7 sm enində, təpə hissəsi küt və ya dairəvidir. Çətir yarımşarvari, çoxçiçəkli, 3-5 sm diametrindədir. Çiçəkyanlığının çəhrayımtıl və ya çəhrayı yarpaqcıqları xətvəri, iti, orta hissədən tünd-qırmızı damarlıdır. Qutucuq 2 dəfə çiçəkyanlığından qısdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may ayına təsadüf edir. Orta və aşağı dağ qurşağında quru, gilli, çınqıllı yamaclarda rast gəlinir [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Yayılması: Diab., Lənk. dağ., Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Ordubad rayonu, Kotam kəndi), Nax. düz. (Culfa rayonu, Dərəşam vadisi)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ərazilərin intensiv otarılması, toplanılma, tapdalanma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Antropogen təsiri azaltmaq məqsədilə fərdi qorunması və nəbatat bağlarında rezervasiasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov, V.Kərimov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May. Found in the middle and lower mountain belt, on dry, clayey, gravelly slopes [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Distribution: Diab., Lank. mount., Nakh. mount. (Kəngərli district, Mount Garagush; Ordubad district, Kotam village), Nakh. pl. (Julfa district, Deresham valley).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing of spread areas, collection, trampling) and natural (strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Əliyev and Arpachay SNS. Individual protection and reservation in botanical gardens should be organized in order to reduce the anthropogenic impact.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talıbov, V.Karimov

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Mağnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Nərgizçiçəyikimilər
FAMILIA: *Amaryllidaceae*

BÖYÜK SOĞAN

Allium grande Lipsky

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı yumurtavari, 2,5 sm enindədir. Gövdəsi 90 sm-ə qədər və ya hündür, yoğundur. Yarpaqları 2-4 sayda, qayışvari, 5 sm enində, kənarları hamar, gövdədən çox qısadır. Çiçək qrupu yarımkürəvari, çoxçiçəklidir. Çiçək saplağı 3-4 dəfə çiçəkyanlığından uzundur. Çiçəkyanlığının yarpaqcıqları çiçəkləmə dövründən əvvəl və sonra birləşən, çəhrayı rəngli, küt, 6-7 mm uzunluqda, uc hissədə oyuqlu dişciklidir; yumurtacıq qısa ayaqcıqda, hamardır [Гроссгейм, 1940; Кərimov, 2016].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may ayındadır. Dağətəyi meşələrdə və kolluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Qrızdəhnə kəndi) [Каримов и Муртазалиева, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yayıldığı meşə ərazilərinin məhv edilməsi, otarılma, toplanılma və tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yeganə məlum olan yayılma ərazisinin nəzarətə götürülməsi və növün fərdi qorunmasının təşkili, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, R.Murtazaliyev, V.Fərzəliyev

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May. Found in foothill forests and brushwoods.

Distribution: GC Guba (Guba district, Grizdehne village) [Каримов, Муртазалиева, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (destruction of spread forest areas, grazing, collection and trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to take control the only known spread area, organize the individual protection of the species, control distribution area, organize reservation in botanical gardens, and seed collection.

Compilers: V.Karimov, R.Murtazaliyev, V.Farzaliyev

Photo: V.Karimov

LƏNKƏRAN SOĞANI

Allium lenkoranicum Misch. ex Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı yumurtavari, 1-2 sm yoğunluğunda, boz-qəhvəyi və ya tutqun qınlı örtülüdür. Gövdə 2/3 hissədə yarpaq qını ilə örtülüdür, 16-40 (50) sm hündürlükdə, yarpaqlar küresəkilli şırımlıdır. Çətir yarımkürəvari, 3-4 sm diametrində sıx, çiçəkləri seyrəkdir. Çiçəkyanlığı 5-6 mm uzunluğunda, dar zəngvari, çirkli-çəhrayı rəngdədir. Qutucuq çiçəkyanlığından bir az qısadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir [Флора Азербайджана, 1952]. Az su ilə təmin olunan şəraitə davamlı, işıqsevən bitkidir. Əsasən meşə massivlərinin quru yamaclarında, kiçik qayalıqlarda müşahidə edilir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Astara rayonu)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dərman bitkisi kimi toplanılma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur. Növün toxumlarının toplanılması, toxum bankında saxlanması və reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: K.Əsədova, R.Abdiyeva, A.İbrahimova

Foto: K.Əsədova

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July-August [Флора Азербайджана, 1952]. Light demander plant resistant to low water conditions. Found mainly on dry slopes of forest massifs, on small rocks.

Distribution: Lank. mount. (Astara district)

Limiting factors: Anthropogenic (collection as medicinal plant) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Collection of seeds of the species, storage in the seed bank and reintroduction measures are proposed.

Compilers: K.Asadova, R.Abdiyeva, A.Ibrahimova

Photo: K.Asadova

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Nərgizçiçəyikimilər
FAMILIA: Amaryllidaceae

DAĞLIQ SOĞANI

Allium oreophilum C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı kürəvari-yumurtavari, 1-1,5 sm qalınlıqda, boz qınlıdır. Gövdə 5-20 sm hündürlükdədir. Yarpaqları 2 ədəd, uzun, lansetvari, 2-4 (7) mm enində, gövdədən uzundur. Çətir yarım kürəvari, azçiçəkli, 2-3 (5) sm diametrdədir, çiçək saplağı demək olar ki, eyni və ya çiçəkdən uzundur. Çiçəkyanlığı 6-10 mm uzunluqda enli zəngvari, çəhrayı-alqırmızı və tutqundur. Erkəkcik sapı çiçəkyanlığından 2-3 (4) dəfə qısadır, xaricdə olanlar lansetşəkilli, daxildə olanlar enli üçbucaqlıdır. Qutucuq 2-2,5 dəfə çiçəkyanlığından qısadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü iyun-avqust, meyvəvermə dövrü avqust-sentyabr aylarındadır. Kriptofit (geofit) və işıqsevən bitkidir. Yuxarı dağ qurşağında qayalıq yerlərdə və daşlı töküntülərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Xınalıq kəndi və Qusar rayonu Ləzə kəndi), BQ şər. (Şamaxı rayonu), BQ qər. (Qəbələ rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma və tapdalanma) və təbii (külək, su eroziyası, ətraf mühitin dəyişən təbii amillərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin həyata keçirilməsi, toxumlarının reintroduksiya üçün toplanılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-August, fruting in August-September. Cryptophyte (geophyte) and light demander plant. Found in rocky areas and stony screes in the upper mountain belt.

Distribution: GC Guba (Guba district, Khinalig village and Gusar district, Laza village), GC east (Shamakhi district), GC west (Gabala district).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing and trampling) and natural (wind, water erosion, sensitivity to changing natural factors of the environment, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to carry out regular monitoring, collection of seeds for reintroduction in the distribution areas and organize reservation in botanical gardens.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ÜÇFUTLU SOĞAN (ÜÇFUTLU NEKTAROSKORDUM)

Allium tripedale Trautv.

(= *Nectaroscordum tripedale* (Trautv.) Grossh.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2ab(ii)

Təsviri: Hündürlüyü 50-80 sm olan qalın gövdəli, çılpaq, çoxillik bitkidir. Soğanağı küreşəkdir, 1,5 sm enindədir. Qaidəsi axırıncı yarpağın ağ qını ilə örtülmüşdür. Yarpağı 10-15 mm enindədir. Çiçək qrupu yarımkürə şəklində, iridir, təqribən 5 sm uzunluqdadır. Çiçək saplağı qalıdır, çiçəkyanlığından 1,5-4 dəfə uzundur. Çiçəkyanlığı 13-15 mm uzunluqdadır. Ləçəkləri ağımtıldır, arxa hissəsindən qırmızımtıl çəhrayı damarlıdır. Erkəkçikləri dairəvi-üçtillidir, çiçəkyanlığından iki dəfə qısadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçəkləyir və toxum verir. Toxum və soğanaqla çoxalır. Yüksək dağ qurşaqlarında qaya yarıqları, daşlı-çınqıllı, daşlı-kollu yerlərdə, bəzən də həddən artıq rütubətli sahələrdə rast gəlinir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Pəzməri kəndi, Soyuqdağ; Culfa rayonu, Dəmirlidağ), BQ şər. (Şamaxı rayonu Məlhəm kəndi), BQ qər. (Qəbələ rayonu Laza kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bəzək bitkisi kimi toplanılma), təbii (dəyişən iqlim amillərinə həssaslıq) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qismən mühafizə olunur. Mühafizəsinin təşkili üçün Azərbaycanın və keçmiş SSRİ-nin "Qırmızı Kitab"larına daxil edilmişdir. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin həyata keçirilməsi və fərdi qorunmasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, E.Yusifov, N.Mövsumova

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering and seeding in June. Propagates by seeds and bulbs. Found in high mountain zones, rock crevices, stone-gravel, stone-bushy places, sometimes in excessively humid areas. Mesoxerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Pazmari village, Mount Soyugdagh; Julfa district, Mount Damirlidagh), GC east (Shamakhi district, Malham village), GC west (Gabala district, Laza village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection as an ornamental plant), natural (susceptibility to changing climatic factors) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Included in the "Red Book"s of Azerbaijan and the former USSR for the organization of their protection. Proposed to carry out regular monitoring and organize individual protection in the distribution areas.

Compilers: T.Talıbov, E.Yusifov, N.Movsumova

Photo: T.Talıbov

QIŞDAÇIÇƏKLƏYƏN ŞTERNBERGİYA
Sternbergia colchiciflora Waldst. & Kit.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, 12-18 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Soğanağı yumurtavari və ya enli yumurtavari, qəhvəyi pərdəli qınla örtülüdür. Yarpaqları 12-14 sm uzunluqda, 7-8 mm enində, küt, tədricən əsasından sıxılmışdır. Çiçəkyanlığı parlaq-sarı rəngli, kənarı enli lansetvari, 4,5 sm uzunluqda, təpə hissəsi sivri, aşağıdan oyuqlu, itidir. Erkəkcik 6-7 dəfə əsnəkdən qısadır. Qutucuq 1 sm uzunluqda, 8 mm enindədir, erkən vaxtlarda tünd-yaşıl rəngli, sonradan rəngi tünd-qonur və yaxud qara rəngə qədər dəyişəndir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü oktyabr-noyabr aylarındadır. Aşağı dağ qurşağında quru, daşlı və çınqıllı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Göyçay rayonu Qaraməryəm və Bığır kəndləri), Qob. (Şamaxı rayonu), Diab. (Lerik rayonu, Büzeyir kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, otarılma, tapdalanma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin ciddi nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, fərdi mühafizəsinin və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, E.Yusifov, V.Kərimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in October-November. Found on dry, stony and gravelly slopes in the lower mountain belt.

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Goychay district, Garamaryam and Bighir villages), Gob. (Shamakhi district), Diab. (Lerik district, Buzeyir village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection, grazing, trampling) and natural (strong dependence on habitat, sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed measures: The special protective measure is not provided. Proposed to take strict control of spread areas, conduct regular monitoring, individual protection and organize of reservation in botanical gardens.

Compilers: S.Ibadullayeva, E.Yusifov, V.Karimov

Photo: E.Yusifov

BAHAR ŞTERENBERGİYASI

Sternbergia vernalis (Miller) Gorer & J.H.Harvey
(= *S. fischeriana* M.Roem.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
EN B2ab(i,ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. İri soğancıqlı olub, tünd-qonur qınla örtülmüşdür. Gövdəsi 20-35 sm hündür-lükdə olub, enli xətvəri, hamar, yaşıl rənglidir. Çiçəkaltı yarpaq aşağıdan boruvari, oval-neştərşəkillidir. Çiçəklər də baharda yarpaqlarla birlikdə görünür. Parlaq-sarı, uzunsov-ellipsvari kənarlıdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü fevral-aprel aylarıdır. Soğanaqla çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşağında, quru yamaclarda rast gəlinir. İşıqsevəndir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Qob. (Şamaxı rayonu), Kür düz., KQ şim., Boz. yay. (Göytəpə, Budyax, Kalağaylı sahələri), Lənk. dağ. [Babakişiyeva, İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çiçəklərinin toplanılması növün fərdlərinin sayının azalmasına səbəb olur, heyvanlar tərəfindən tapdalanır).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Fərdi qorunmasının təşkil vacib hesab olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting period in February-April. Reproduces by bulbs. Found in the lower and middle mountain belt, on dry slopes. Light demander. Mesoxerophyte.

Distribution: Gob. (Shamakhi district), Kur pl., LC north., Boz. plat. (Goytepe, Budyakh, Kalaghayli areas), Lank. mount. [Babakişiyeva, İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (collection of flowers leads to a decrease in the number of individuals of the species, trampling by animals).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organization of individual protection is important.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zanağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: İksiolirionkimilər
FAMILIA: Ixioliriaceae

TATAR İKSIOLİRİONU

Ixiolirion tataricum (Pall.) Herb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: 15-25 mm uzunluğunda soğanağı olan çoxillik bitkidir. Gövdə 35 (45) sm uzunluğundadır. Yarpaqları dar xətvəri, çiçəkləri seyrək, salxım və qalxançiçək qrupunda toplanmışdır. Çiçəkyanlığı 6 bölümlü, uzunsov-qıfşəkilli, mavi və ya göydür. Çiçəkyanlığının hissələri üç damarlıdır, xarici hissə qısa, sivriləşmiş, daxiləkilər bir qədər kütdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun aylarıdır. Soğanaqla çoxalır. Aşağı, orta və yuxarı dağ qurşağında quru, gilli, daşlı və çınqıllı ərazilərdə bitir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Parağa, Dırnız, Genzə və Nüsnüs kəndləri), Diab. [Флора Азербайджана, 1952; İbadlı, 2002; Talıbov və İbrahimov, 2008].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Digər yayıldığı sahələrdə fərdi qorunmasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, Ş.Mirzəyeva

Foto: P.Qaraxani

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in May-June. Reproduces by bulbs. Found in dry, clayey, stony and gravelly soil in lower, middle, upper mountain belt. Mesoxerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Paragha, Dırnız, Ganza and Nusnüs villages), Diab. [Флора Азербайджана, 1952; İbadlı, 2002; Talıbov və İbrahimov, 2008].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Recommended to organize individual protection in other spread areas.

Compilers: P.Garakhani, Sh.Mirzayeva

Photo: P.Garakhani

HİRKAN QUŞSÜDÜ (HİRKAN XINCALAUŞU)

Ornithogalum hyrcanum Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: VU D2

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanağı yumurtavari, 1 sm enində, 2 sm uzunluqdadır. Gövdənin hündürlüyü 12-20 (26) sm-dir. Yarpaqları 2-4 (6) ədəd, enli, lansetvari, 5-12 (15) mm enində, ucu sivri, gövdədən uzundur. Çiçəkləri 2-4 (6) ədəd, sıx ovaldır. Çiçəkaltlığı lansetvari və ya yumurtavari, uzunsov, arxa tərəfində açıq-yaşıl rəngdə enli zolağı var, kənarları parlaqdır. Çiçəkləri topa şəklində yerləşir. Erkəkcik sapı ensiz, çiçəkyanlığının ortasına çatır. Sütuncuq yumurtalıqdan qısadır. Qutucuq qanadsız, bərabər qabırğalıdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun aylarındadır. Soğanaqla çoxalır. Orta dağ qurşağında meşələrdə yayılmışdır. Kserofit və duzadavamlıdır [Qaraxani, 2002].

Yayılması: Lənk. dağ., Diab. (Yardımlı rayonu Arvana kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, intensiv otarılma, ərazilərin kənd təsərrüfatı və məskunlaşma məqsədi ilə istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinin çəpərlənməsi ilə fərdi qorunmasının təşkili, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili, toxumlarının toplanılması və bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, P.Qaraxani, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Reproduces by bulbs. Found in forests in the middle mountain belt. Xerophyte and salt-resistant [Qaraxani, 2002].

Distribution: Lank. mount., Diab. (Yardımlı district, Arvana village).

Limiting factors: Anthropogenic (collecting, intensive grazing, use of areas for agriculture and resettlement purposes) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organization of individual protection by fencing spread areas, organization of reservation in botanical gardens, collection of seeds and regeneration, search for new distribution areas are suggested.

Compilers: V.Karimov, P.Garakhani, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Mağnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Qulançarkimilər
FAMILIA: Asparagaceae

ATROPATAN HİASİNTELLASI

Hyacinthella atropatana (Grossh.) Mordak & Zakhar.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B2ab(ii,iii)c(ii)

Təsviri: Çoxillik soğanaqlı ot bitkisidir. Soğanağı açıq-boz qınlı örtülüb, gövdəsi 8-12 sm hündürlüyündədir. Qövsvəri əyilmişdir, ensiz xətvəridir, 2-3 mm enindədir. Çiçəkləri qalxanvari çiçək qrupunda toplanmışdır. Çiçəkalılığı kiçik, kütdür. Çiçək saplağı çiçəkdən iki dəfə uzundur, çiçəkləri tam açıq deyil, ləçəkləri açıq-göy, ölçüsü erkəkcikdən uzundur. Meyvəsi üçtilli, şişkindir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarında olur. Soğanaqla çoxalır. Düzənlikdən orta dağ qurşağına qədər ərazilərdə bitir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Şahbuz şəhəri ətrafı) [Флора Азербайджана, 1952; Az. SSR-in QK-si, 1989; Nax. MR-in QK-si, 2010; Конспект флоры Кавказа, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, Ə.İbrahimov, N.Abbasov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flower and fruit period occurs in April-May. Reproduces by bulbs. Grows in areas from the plain to the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, surrounding of Shahbuz city) [Флора Азербайджана, 1952; Az. SSR-in QK-si, 1989; Nax. MR-in QK-si, 2010; Конспект флоры Кавказа, 2006].

Limiting factors: Anthropogenic (collection, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control the population and conduct regular monitoring.

Compilers: T.Talıbov, A.İbrahimov, N.Abbasov

Photo: T.Talıbov

HOHENAKER ZÜMRÜDÇİÇƏYİ

Scilla hohenackeri Janka
(= *S. bifolia* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Gövdəsi 40 sm hündür-
lükdedir. Soğanağı dairəvi-yumurtavari, 1 sm və ya
daha hündür olan, qonur və ya tünd-qonur qınlar ilə
örtülmüşdür. Yarpaqları 4-5 ədəddir, enli, qaidəyə
yaxın daralandır. Çiçək qrupu çoxçiçəkli boş salxım-
dır. Çiçək saplağı çiçəyə bərabər və ya ondan uzundur.
Çiçəkyanlığının yarpaqcıqları bənövşəyi-mavi rəngli,
uzunsov-lansetvari, 15 mm uzunluqdadır. Erkəkciklər
çiçəkdən iki dəfə qısadır. Qutucuq kürevari-yumurta-
vari, yastılaşmışdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü mart-ap-
rel aylarındadır. Aşağı dağ qurşağında meşə və kolluq-
larda yayılmışdır.

Yayılması: Kür-Ar. ov., Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Bür-
cəli kəndi), Lənk. dağ. (Lerik və Astara rayonları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (məskunlaşma,
meşələrin qırılması və meşə yanğınları) və təbii (də-
yişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşay-
ış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Qismən Hirkan MP-də mühafizə olunur. Populyasiya-
nın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin
aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in March-
April. Found in forests and brushwoods in the lower
mountain belt.

Distribution: Kur-Ar. lowl., Lank. lowl. (Lankaran
district, Burjali village), Lank. mount. (Lerik and Astara
districts).

Limiting factors: Anthropogenic (resettlement, de-
forestation and forest fires) and natural (sensitivity to
the negative effects of changing climate factors, strong
dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures:
Partially protected in Hirkan NP. Proposed to control
the population and conduct regular monitoring.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Qulançarkimilər
FAMILIA: Asparagaceae

MİŞENKO ZÜMRÜDÇİƏYİ

Scilla mischtschenkoana Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik, soğanaqlı ot bitkisidir. Soğanaq üzəri boz qınla örtülüdür. Gövdə zəif, 15-20 sm hündürlükdə, yarpaqları 2-4 ədəd yaşıl, tərs xətvəri-neştəşəkilli, küt ucludur. Çiçəkləri ağ rəngdə, bəzən mavi çalarlıdır. Salxım çiçək qrupuna toplanmış çiçəkləri az saylıdır [Флора Азербайджана, 1952; Talibov, 2001].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun aylarına təsadüf edir. Soğanaq və toxumla çoxalır. Alp qurşağında əriyən qarların ətrafında rast gəlinir. Gilli, daşlı-çınqıllı yamaclarda bitir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Xaşıdağ, Soyuddağ və Qapıcıq dağları), Nax. düz. (Babək rayonu Nehrəm kəndi) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Bərpasını təmin etmək üçün yeni yayılma yerləri axtarılmalı, fərdi olaraq yayılma yerlərində mühafizə tədbirləri görülməlidir.

Tərtibçilər: T.Talibov, P.Qaraxani

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Reproduces by bulbs and seeds. Found around the melting snows in the alpine zone. Grows on clayey, stony and gravelly slopes.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Khashlidagh, Soyugdagh and Gapijig mountains), Nakh. pl. (Babak district, Nehram village) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, collection)

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. New spread area should be sought, and protection measures should be taken in individual spread areas in order to ensure their recovery.

Compilers: T.Talibov, P.Garakhani

Photo: N.Abbasov

ZÜMRÜDÇİÇƏYİ ƏLƏYƏZ
Puschkinia scilloides Adams
(= *P. hyacinthoides* Baker)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN A2c

Təsviri: Çoxillik, soğanaqlı bitkidir. Soğanaq yumurtavaridir. Gövdə 5-15 sm hündürlükdədir. Yarpaqlar xətvəri və ya dar xətvəri, 2 ədəddir, çiçək oxundan uzundur. Çiçək qrupu salxımdır. Çiçəkyanlığının kənarları ağ və ya ağımtıl mavidir. Tac 2 dəfə çiçəkyanlığından qısadır, oyuqlu, ikidişcikli kənarlıdır [Qasimov, İbadullayeva və b. 2018].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə mart-may aylarındadır. Bitki yataq yerlərində, düzəngah yamaclarda təmiz və ya qarışıq populyasiyalar halında bitir. Soğanaqla çoxalır, müxtəlif otlu qruplaşmalar əmələ gətirir. Kserofit, işıqsevən və duzlaşmaya davamlıdır.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Orand kəndi), Nax. dağ (Şərur rayonu Günnüt kəndi, Sarıbulaq, Usub yurdu, Demilər və Qaraquş yaylası; Şahbuz rayonu Kükü kəndi, Batabat gölü hövzəsi; Ordubad rayonu, Qapıcıq dağı; Culfa rayonu Ərəfsə kəndi, Xəzinədəre) [İbadullayeva et al., 2012].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qida əlavəsi kimi yazda toplanaraq, çiçək zoğundan təmizlənir) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY-də qorunur. Digər ərazilərdə fərdi qorunması təşkil edilməli, bərpasını təmin etmək üçün reintroduksiya işləri həyata keçirilməlidir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, H.Qasimov

Foto: P.Qaraxani

Bioecological features: Flowering and fruiting in March-May. The plant grows in pure or mixed populations on flat slopes. Reproduces by bulbs, forms motley-grass groupings. Xerophyte, light demander and salinity-resistant species.

Distribution: Diab. (Lerik district, Orand village), Nakh. mount (Sharur district, Gunnut village, Saribulag, Usub Yurdu, Demilar and Garagush plateau; Shahbuz district, Kuku village, Batabat lake basin; Ordubad district, Mount Gapijig; Julfa district, Arafsa village, Khazinadere) [İbadullayeva et al., 2012].

Limiting factors: Anthropogenic (collected in spring as a food additive, cleaned of flower stem) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS. Individual protection should be organized in other areas, and reintroduction work should be carried out to ensure their recovery.

Compilers: S.Ibadullayeva, H.Gasimov

Photo: P.Garakhani

ŞÖBƏ: Mağnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərler
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulañarçiqəkililər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Qulañarkimilər
FAMILIA: Asparagaceae

UZUNSÜTUNCUQLU BELLEVALIYA *Bellevalia longistyla* (Misch.) Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik soğanaqlı ot bitkisidir. Soğanaq iri, dəyirmi, gövdə 20-40 sm hündürlükdə, çılpaq, bütöv, meyvə vaxtı yoğunlaşandır. Kökünü yarpaqlar uzun, enli neştərşəkili, tədricən əsasında yoğunlaşmış, kənarları çılpaq və ya sıx olmayan kirpiklidir. Salxım uzanmış, çoxçiçəkli, enli piramidavari, çiçəkyanlığı uzun-boruvəri, ağımtıl-mavi qonur, quruduqda küren qırmızımtıl, üçkünc, yumurtavaridir. Qutucuğu iri, yumurtavaridir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel, meyvə verməsi may ayındadır. Çoxalması soğanaq və toxumladır. Dağətəyi və orta dağ qurşağında, quru daşlı yamaclarda rast gəlinir. Kseromezofitdir [Ибадлы, 2005].

Yayılması: Nax. dağ. və Nax. düz. [Флора Азербайджана 1952; Talibov, İbrahimov, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çiçəklərinin yığılması) və zoogen (tapdalanma, yeyilmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərində antropogen amillərin qarşısının alınması üçün fərdi qorunması təşkil olunmalı, yeni yayılma sahələri axtarılmalıdır.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: P.Qaraxani

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in May. Reproduces by bulbs and seeds. Found in the foothills and middle mountain belt, on dry stony slopes. Xeromesophyte [Ибадлы, 2005].

Distribution: Nakh. mount. and Nakh. pl. [Флора Азербайджана 1952; Talibov, İbrahimov, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (collection of flowers) and zoogenic (trampling, eating)

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection shall be organized and new spread areas shall be found in order to prevent anthropogenic factors in the distribution areas.

Compiler: P.Garakhani

Photo: P.Garakhani

DAĞ BELLEVALİYASI

Bellevalia montana (K. Koch.) Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik soğanaqlı ot bitkisidir. Soğanağı iri, dəyirmidir. Gövdəsinin hündürlüyü 20-40 sm arasında dəyişir, möhkəm və çılpaqdır. Yarpaqları rozet, enli neştərvəri, kənarları çılpaq və ya seyrək kirpikciklikdir. Salxım uzunsov, çoxçiçəkli, enli piramidavaridir. Çiçəkyanlığı uzunsov-boruşəkillidir, solğun bənövşəyi-qonur, qurudulduqda sarımtıl qırmızı, üçkünc-yumurtavaridir, sivriləşmişdir və uzunluğu çiçəkyanlığından qısadır. Qutucuq iri, yumurtavari, basıqdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel, meyvə vermə may ayında. Çoxalması soğanaq və toxumladır. Quru, daşlı yamaclarda rast gəlinir [İbadlı, 2004].

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı), Nax. düz. (Culfa rayonu Gülüstən kəndi) [Nax. MR-in QK-si, 2010; Конспект Флоры Кавказа, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arazboyu və Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yeni yayılma sahələri axtarılmalı və becərilməklə artırılmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talıbov, P.Qaraxani

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in May. Reproduces by bulbs and seeds. Found on dry, stony slopes [İbadlı, 2004].

Distribution: Nakh. mount. (Kangarlı district, Mount Garagush), Nakh. pl. (Julfa district, Gulustan village) [Nax. MR-in QK-si, 2010; Конспект Флоры Кавказа, 2006].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Arazboyu and Arpachay SNS. New spread areas should be found and increased by cultivation.

Compilers: T.Talıbov, P.Garaxani

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Qulançarkimilər
FAMILIA: Asparagaceae

PARADOKSAL BELLEVALİYA (MÜƏMMALI BELLEVALİYA)

Bellevaia paradoxa (Fisch. & C.A.Mey.)

Boiss. Losinsk.

(= *B. pycnantha* (K.Koch)

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə:** Yoxdur

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:** VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Soğanağı yumurtavari, üzəri tünd-boz qınlı örtülüdür. Gövdə 30 sm-ə qədər hündürlükdədir. Yarpaqları 2-3, uzunsov, dar xətvəri və ya dar lansetvari, 0,5-1 sm enində, aşağıdan sıxılmışdır. Salxım çoxçiçəkli, sıx, 2-6 sm uzunluğunda, uzunsov, ovaldır. Çiçəkyanlığı qara-mavi, 5 mm uzunluğunda, uzunsov, xətvəri çiçək saplağına bərabərdir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun aylarındadır. Soğanaqla və ya toxumla çoxalır. Orta və yuxarı dağ qurşağında, subalp və alp çəmənliklərində, rütubətli yerlərdə bitir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Kükü kəndi və Batabat gölü hövzəsi) [Nax. MR-in QK 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (fərdlərinin sayları çoxdur, lakin, biçin vaxtı, toxumdan öncə olduğu üçün onların da məhvəinə səbəb olurlar).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yeni yayılma yerlərinin axtarılması və toxumlarının toplanaraq toxum banklarında mühafizəsi tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, T.Talıbov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Reproduces by bulbs or seeds. Grows in the middle and upper mountain belt, subalpine and alpine meadows, wet meadows.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku village and Batabat lake basin) [Nax. MR-in QK 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (number of individuals is high, but since the harvest time is before the seeds, they also cause their destruction).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Search for new distribution areas and collecting and preserving their seeds in seed banks are recommended.

Compilers: P.Garakhani, T.Talıbov

Photo: T.Talıbov

UZUNSOV İLANSOĞANI

Muscari elegantulum Schchian

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanaq xırda tutqun pulcuqlu, yumurtavaridir. Gövdə tək, çox da böyük olmayan 10 sm hündürlüyündə; yarpaqlar 2-3, yuxarıdan itiüclü, gövdədən qısadır. Salxım qısa, orta uzunluqda (1,5 sm), yumurtavari, bir qədər sıxdır. Sıx çiçəklər çoxsaylı deyil, parlaq-göy, qısa, yuxarıdan görünən saplaqlıdır. Çiçəkyanlığının orta hissəsi demək olar ki, eyni uzunluqda, şarvari-kürəşəkilli, çox güclü əsnəyə bərkidilmiş parlaq-mavi və ya tünd-göy, dartılmış dairəvi üçkünc ağ dişciklidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may ayındadır. Soğanaqla çoxalır. Duza davamlı bitkidir.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Orand və Şinəbənd kəndləri), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Nursu kəndi və Ordubad rayonu Kotam kəndi), Nax. düz. (Naxçıvan şəhər ətrafı bağlar).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çiçəklərinin və soğanaqların toplanılması) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Fərdi qorunmasının təşkili və yeni yayılma sahələrinin axtarılması tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, N.Abbasov

Foto: P.Qaraxani

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May. Reproduces by bulbs. Salt resistant plant.

Distribution: Diab. (Lerik district, Orand and Shinabad villages), Nakh. mount. (Shahbuz district, Nursu village and Ordubad district, Kotam village), Nakh. pl. (surrounding gardens of Nakhchivan city).

Limiting factors: Anthropogenic (collection of flowers and bulbs) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Organizing of individual protection and searching for new spread are recommended.

Compilers: P.Garakhani, N.Abbasov

Photo: P.Garakhani

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəqəbenzərler
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Qulançarkimilər
FAMILIA: Asparagaceae

QROSHEYM İLANSOĞANI

Muscari grossheimii Schchian
(= *M. neglectum* Guss. ex Ten.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Soğanaq 1-1,5 sm diametrdir. Yumurtavari uzunsov və ya yumurtavari çəhrayı tutqun pulcuqludur. Yarpaqlar 3-4 sayda uzun xətvəri, yuxarıdan bir az sıxılmış, zəif novvari, gövdədən qısadır. Gövdə tək, salxım çox da böyük deyil, boş qısa silindrik 2-3 (4) sm uzunluğundadır, çiçəklər çox deyil, qısa sancaqvəri, parlaq-bənövşəyidir. Meyvəverən çiçəklərin çiçək saplağı horizontal, çiçəyə az bərabərdir. Çiçəkyanlığı meyvəverən çiçəklərdə boruvarikuzəşəkilli, bənövşəyi-ağ dairəvi üçkünc, dartılmış dişcikli, dişciyin altı adətən ağ xətlidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə, meyvəvermə dövrü may ayındadır. Soğanaqla çoxalır. Meşələrdə qayalı yamaclarda, çəmənlərdə, kolluqlarda bitir.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu), Nax. dağ (Şahbuz rayonu, Batabat meşəsi; Ordubad rayonu Gənzə kəndi; Culfa rayonu Ərəfsə kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, otarılma), təbii (iqlim dəyişikliyi) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Fərdi qorunması və yeni yayılma sahələrinin axtarılması vacibdir.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: P.Qaraxani

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May. Reproduces by bulbs. Grows in forests, on rocky slopes, meadows and brushwoods.

Distribution: Diab. (Lerik district), Nakh. mount (Shahbuz district, Batabat forest; Ordubad district, Ganza village; Julfa district, Arafsa village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection, grazing), natural (climate changes) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Individual protection and search for new spread areas are important.

Compiler: P.Garakhani

Photo: P.Garakhani

BUDAQLI DANAYA

Danae racemosa Medik.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Sürünən qısa üfqi kökümsov gövdəsi olan həmişəyaşıl yarımkoldur. Gövdəsinin uzunluğu 0,5-1,5 (2,5) m-dir. Gövdələri çoxlu miqdarda və ya bir neçədir, dəyirmidir, yaşıl, hamar və çılpaqdır, yuxarı hissələri qollu-budaqlıdır. Çiçək salxımlarının uzunluğu 4-7 sm-dir, (3) 6-16 (20) çiçəklidir, təpə budaqlarındakı kladodilərin qoltuqlarında yerləşmişdir və üst tərəfdən buğumları ayrılmışdır. Çiçəkləri xırda, ikicinslidir, diametrləri 3 mm-ə yaxındır, əyri və qısa çiçək saplaqları vardır. Giləmeyvələri kürəvarı, lətli, qırmızı rəngli, birtoxumlu olub diametri 6-8 (10) mm-dir [Səfərov və Fərzəliyev, 2008].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyul (avqust) aylarında çiçəkləyir. Oktyabr ayında meyvə verir. Tozlanması - anemofildir. Toxumla və vegetativ yolla çoxalır. Həyat forması - nanofanerofitdir. İstisevən və kölgəyə davamlıdır. Torpağa qarşı az tələbkardır. Dekorativ bitkidir.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara şəhəri; Lənkəran rayonu Bürcəli kəndi), Lənk. dağ. (Astara rayonu Şüvi kəndi; Lerik rayonu Vistan kəndi; Lənkəran rayonu Aşağı Apu kəndi; Hirkan MP: Vəşərüd, Astaracay, Ovala, Nivıştəru, Latin çaylarının hövzələri), BQ qər. (Qəbələ rayonu Qüybəd dağı), BQ şə. (İsmayilli rayonu Xanagah kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşə sahələrindən kənd təsərrüfatı əkinləri üçün istifadə edilməsi, yerli əhali tərəfindən yem kimi toplanması, budaqlarının buket, əklil və bəzək üçün istifadə edilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbii olaraq Şahdağ və Hirkan MP-də mühafizə olunur, həmçinin Mərkəzi Nəbatat Bağının kolleksiyasında mövcuddur.

Müəlliflər: V.Fərzəliyev, V.Kərimov, Y.Abiyev

Foto: V.Fərzəliyev

Bioecological features: Blooms in May-July (August). Fruiting in October. Pollination is anemophilic. Reproduces by seeds and vegetatively. The life form is a nanophanerophyte. Tolerant to heat and shade. The plant is less demanding on the soil. Decorative plant.

Distribution: Lank. lowl. (Astara city; Lankaran district, Burjali village), Lank. mount. (Astara district, Shuvi village; Lerik district, Vistan village; Lankaran district, Ashagi Apu village; Hirkan NP: basins of Vasharud, Astaracay, Ovala, Nivishteru, Latin rivers), GC west. (Gabala district, Mount Guybad), GC east. (Ismayilli district, Khanagah village).

Limiting factors: Anthropogenic (use of forest areas for agricultural crops, collection by the local population as fodder, use of branches for bouquets, wreaths and decorations).

Existing and proposed protection measures: Naturally is protected in Shahdagh and Hirkan NP, and is also available in the collection of the Central Botanical Garden.

Compilers: V.Farzaliyev, V.Karimov, Y.Abiyev

Photo: V.Farzaliyev

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zanbağabenzələr
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Qulançarkimilər
FAMILIA: Asparagaceae

HİRKAN BİGƏVƏRİ

Ruscus hyrcanus Woronow

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Yarımkoldur, hündürlüyü 20-40 (60) sm, dərili, tikanlı kladodiləri və 4-9 topa-topa düzülmüş budaqları vardır. Budaqları yanlara və aşağıya əyilmişdir və üzəri kladodilərlə sıx örtülmüşdür. Çiçəkləri yaşılımtıldır, adətən kladodinın orta xətti üzərində 2-5-i bir yerdə olmaqla və ya az-az hallarda tək-tək düzülmüşdür, pərdəciyəoxşar çiçəkaltlığının qoltuğundadır. Giləmeyvəsi qırmızı, kürevəri, diametri 7-9 mm-dir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə dövrü sentyabr-oktyabr aylarındadır. Toxumla və vegetativ yolla çoxalır. İstisevən və kölgəyə davamlı bitkidir. Əsasən aşağı dağ qurşağının dağ çayları dərələrində, vadilərində, meşələrdə yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara rayonu Digo, Maşxan və Təngərüd kəndləri; Lənkəran rayonu Bürcəli və Xanbulan kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbii olaraq Hirkan MP-də, həmçinin Mərkəzi Nəbatat Bağının kolleksiyasında mühafizə edilir. Yayılma yerlərində mütəmadi monitorinqlərin aparılması, toxumlarının toplanılması, digər nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in September-October. Reproduces by seeds and vegetatively. Thermophyte and shade-requiring plant. Found basically in the lower mountain belt, mountain river valleys, ravine, and forests.

Distribution: Lank. lowl. (Astara district, Digo, Mashkhan and Tangarud villages; Lankaran district, Burjali and Khanbulan villages).

Limiting factors: Anthropogenic (collection).

Existing and proposed protection measures: Naturally protected in Hirkan NP, also in collections of Central Botanical Garden. Proposed to carry out regular monitoring in spread areas, to organise seed collection and reservation in other botanical gardens.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov

Photo: V.Karimov

İRAN QUŞUZÜMÜ

Asparagus persicus Baker

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN A2c+3c; B2ab(iv,v)c(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdə 100 sm hündürlükdə, dağınıq budaqlı, çılpacaq, küncü burulmuşdur. Yarpaqlar pulcuqvari, çox hissəsi mahmızlıdır. Çiçəkləri uzun saplaqlıdır. Çiçəkyanlığı yarpaqları uzunsov-neş-tərvəri, sarımtıl, kənarları ağ haşiyəlidir. Giləmeyvəsi qırmızı küreşəkillidir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvə- vermə dövrü iyun ayında olur. Kökümsovla və toxumla çoxalır. Düzənlikdən aşağı dağ qurşağına qədər kolluqlarda, dəniz qumluqlarında, üzümlüklərdə, gilli ya- maclarda bitir.

Yayılması: Abş., Kür-Ar. ov., Boz. yay., Nax. dağ. (Şə- rur rayonu, Vəlidağ; Kəngərli rayonu, Duzdağ; Culfa rayonu, Darıdağ) [Флора Азербайджана 1952; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Təbiətdə tək-tək rast gəlinəndiyi üçün fərdi qorunmasına ehtiyac vardır.

Tərtibçilər: T.Talıbov, P.Qaraxani

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in June. Reproduces by rootstock and seeds. Grows in brushwoods, sea sands, vineyards, clay slopes from the plains to the lower mountain belt.

Distribution: Absh., Kur-Ar. lowl., Boz. plat. Nakh. mount. (Sharur district, Mount Validagh; Kangarli district, Mount Duzdagh; Julfa district, Mount Daridagh) [Флора Азербайджана 1952; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection is necessary because it occurs singly in nature.

Compilers: T.Talıbov, P.Garakhani

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

ARI XARİBÜLBÜLÜ (ARI QUŞSƏHLƏBİ)

Ophrys apifera Huds.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1a+2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik, 20-30 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Soğanağı kürevəri və ya xırda ellipsvaridir. Yarpaqları gövdənin aşağı hissəsində yerləşir, iti, uzunsov, lansetvari, uzunluğu 10 sm-ə qədərdir. Çiçək qrupu seyrək, 3-5 çiçəklidir. Çiçəkyanlığı lansetvari, yumurtalıqdan uzundur. Çiçəkyanlığının kənar yarpaqları uzunsov, küt, 14-15 sm uzunluqda, parlaq və ya açıq-çəhrayı rəngli, beş damarlıdır. Daxili yarpaqları yaşılımtıl-çəhrayı çalarlı, məxmərvari tükülü, üç damarlıdır. Dodaqcıq enli, oval, məxmərvari üç dilimlidir [AR-in QK-si, 2013; Kərimov, 2016].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may-iyun aylarındadır. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına qədər meşə talalarında, meşədən sonra yaranan mezokserofit dağ çəmənlərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi) [Kərimov, 2016], Lənk. dağ., Nax. dağ. (Culfa rayonu, Əlince dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dekorativ və dərman əhəmiyyətinə görə əhali tərəfindən intensiv toplanılması, otarılma və tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin aparılması, nəbatət bağlarında rezervasiyanın təşkili, mikrorezervatların və ya fərdi qorunmasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June. Found in forest clearings from the lower mountain belt to the middle mountain belt, and in the mesoxerophyte mountain meadows formed after the forest.

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village) [Kərimov, 2016], Lank. mount., Nakh. mount. (Julfa district, Mount Alinja).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive collection by the local population due to its decorative and medicinal importance, grazing and trampling).

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of Nakhchivan AR. Proposed to conduct regular monitoring in spread areas, organize reservation in botanical gardens, to organize micro-reserves or individual protection.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

QAFQAZ XARIBÜLBÜLÜ (QAFQAZ QUŞSƏHLƏBİ)

Ophrys caucasica Woronow
(= *O. mammosa* subsp. *caucasica*
(Woronow ex Grossh.) Soó)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Kökyumrusu şarvari, 0,8-1,5 sm diametrindədir. Gövdəsi 12-35 sm hündürlükdədir. Yarpaqları gövdənin qaidəsində cəmləşmişdir, uzunsov-lansetvari, sivriləmiş qınlardan hündürdür. Çiçəkyanlıqlarının xarici yarpaqcıqları 10-12 mm uzunluqda, uzunsov-lansetşəkilli, sarımtıl-yaşıl, daxildəkilər xətti-lansetşəkilli, birdamarlı, yaşılımtıl-qonur; dodaq məxməri, enli, tərs yumurtavari, tünd-qırmızı, qonur, H hərfi formasında mavi, bənövşəyi, tam və ya üçdilimli-dir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə aprel-iyun aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağına kimi kolluqlar arası, meşəkənarı, otlu yamaclar, qayalar və bağlarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba, BQ şər., BQ qər. Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu), Xəz. sah. ov. (Siyəzən rayonu, Beşbarmaq dağı), Abş., Kür-Ar. ov., Kür düz., KQ cən., Diab. [Mursal and Mehdiyeva, 2019].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən dekorativ və dərman məqsədilə toplanılması, otarılma, biçilmə, yerin təkindən istifadə) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Samur-Yalama MP-də mühafizə olunur. Yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması, yasaqlıqların təşkil edilməsi, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili, həmçinin toxum və soğanaqlarının toxum bankında saxlanması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, N.Mürsəl

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-June. Found in brushwoods, forest edges, grassy slopes, rocks and gardens up to the middle mountain zone.

Distribution: GC Guba, GC east, GC west, Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district), Casp. coast. lowl. (Siyazan district, Mount Beshbarmag), Absh., Kur-Ar. lowl., Kur pl., LC south, Diab. [Mursal and Mehdiyeva, 2019].

Limiting factors: Anthropogenic (collection by local population for medicinal and decorative purposes, grazing, mowing, use of the bowels of the earth) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Samur-Yalama NP. Reducing the anthropogenic effects in spread areas, organizing sanctuaries, organization of reservation in botanical gardens, and storing the seeds and bulbs in the seed bank are proposed.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, N.Mursal

Photo: V.Karimov

ATMİLÇƏK XARİBÜLBÜL (ATMİLÇƏK QUŞSƏHLƏBİ)

Ophrys oestrifera M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii)

Təsviri: 20-40 sm hündürlükdə olub, çoxillik ot bitkisidir. Kökyumrusu şar və yaxud ellipsvaridir. Yarpaqları uzunsov-lansetvari, 5-10 sm uzunluqda, 2-3 sm enində, gövdənin qaidəsində yerləşmişdir. Çiçəkaltlığı xətvəri-lansetvaridir, yumurtalıqdan uzundur. Çiçəkləri seyrəkdir, 5-6 çiçəkdir. Çiçəkyanlığının xarici yarpaqları açıq-bənövşəyi 3 yaşıl damarlıdır; daxili oval-lansetvari, bənövşəyi 1 damarlıdır, dodağı məxmərivərdir, kənarları aşağıya doğru bükülmüşdür [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarına təsadüf edir. Arandan orta dağ qırşağına qədər olan meşələrdə və kolluqlarda bitir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu İspik və İsnov kəndləri, Qusar rayonu Qalacıq kəndi; Xızı rayonu Altıağac qəsəbəsi), BQ şər. (Şamaxı rayonu Qızmeşə kəndi; İsmayilli rayonu Buynuz və İstisu kəndləri), BQ qər., Kür düz., Kür.-Ar. ov., Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat meşəsi), Lənk. dağ., Lənk. ov. [Флора Азербайджана, 1952; Mursal, 2020].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması, təpədən) və təbii (iqlim, su ehtiyatının azalması, yanğın) [Mursal, 2020].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zəngəzur, Şahdağ və Altıağac MP-də populyasiyanın bir hissəsi mühafizə olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, N.Mürsəl

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting in April and May. Grows from lowland to middle mountain zone, in forests and brushwoods [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: GC Guba (Guba district, Ispik and Isnov villages; Gusar district, Galajig village; Khizi district, Altıağaj settlement), GC east (Shamakhi district, Gizmeydan village; İsmayilli district, Buynuz and İstisu villages), GC west, Kur pl., Kur-Ar. lowl., Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat forest), Lank. mount., Lank. lowl. [Флора Азербайджана, 1952; Mursal, 2020].

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the local population, trampling) and natural (climate, depletion of water resources, fire) [Mursal, 2020].

Existing and proposed protection measures: Part of the population is protected in Zangazur, Shahdag and Altıağaj NP.

Compilers: N.Mehdiyeva, N.Mursal

Photo: N.Mehdiyeva

ERKƏK SƏHLƏB

Orchis mascula (L.) L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Gövdəsinin hündürlüyü 30-50 sm olan çoxillik otudur. Gövdənin aşağısı bənövşəyi ləkəli və ya təmiz olur. Aşağı toplanmış 6-7 ədəd yarpaqları enli lansetvari, əsasına doğru daralmış, küt və ya yüngülcə iti, qövsvari, tünd-bənövşəyi və ya bənövşəyi ləkəlidir. Yuxarı yarpaqları qınşəkillidir. Çiçək qrupu 15-50 çiçəkdən ibarət silindrşəkilli sünböldür. Çiçəkləri bənövşəyi və ya solğun-bənövşəyi rəngdədir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun (avqust) aylarında çiçəkləyir və meyvə əmələ gətirir. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına qədər, bəzən isə subalp qurşağında kolluqlarda, meşələrdə, meşə kənarında və talalarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ şər., BQ qər., BQ Quba, KQ şim., KQ mər., KQ cən., Nax. dağ. və Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərin dəqiqləşdirilməsi və nəzarətə götürülməsi, populyasiyalarının bioekoloji tədqiqi və kulturaya keçirilməsi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting in May-June (August). Occurs in brushwoods, forests, forest edges and clearings from the lower mountain zone to the middle mountain zone, and sometimes in the subalpine zone.

Distribution: GC east, GC west, GC Guba, LC north, LC center, LC south, Nakh. mount. and Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to specify and control spread areas, conduct bioecological research of populations and organize their cultivation, and store their seeds in a seed bank, search for new spread areas.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: N.Mehdiyeva

NÖQTƏLİ SƏHLƏB

Orchis punctulata Stev. ex Lindl.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: Çoxillik bitkidir, hündürlüyü (20) 25-60 sm-dir. Sadə gövdəlidir. Çiçəkləri uzun sünbülşəkilli hamaş-çiçək formasında olub, güclü vanil aromatludur. Çiçək-yanlıqları yaşıl, üçbucaqlı-yumurtavari uclu, 2-3 mm uzunluğundadır, yumurtalıqdan xeyli qısadır. Xarici dairənin yarpaqları sarımtıl-yaşıl, qəhvəyi-bənövşəyi və ya bənövşəyi ləkəli, daxili kiçik xəttidir, lansetşəkillidir [Nəbiyeva və İbrahimov, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçək açır, iyul ayında meyvə verir. Toxumla çoxalır. Orta dağ qurşağına kimi kolluqlarda, meşələrdə, meşə talalarında tək-tək rast gəlinir, işiqsevən və quraqlığa az davamlıdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Məzrə kəndi), KQ cən. (Zəngilan rayonu, Bəsitçay DTQ), KQ mər. (Füzuli rayonu Qacar kəndi, Füzuli-Şuşa yolu-Köndələnçay hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ərazilərin intensiv otarılması, tapdalanma) və təbii (mühit şəraitinin pisləşməsi, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Öncədən Bəsitçay DTQ-də qismən mühafizə olunurdu. Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur.

Tərtibçilər: Ə.İbrahimov, V.Kərimov, F.Nəbiyeva

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering in May-June, fruiting in July. Reproduces by seeds. Found singly in brushwoods, forests, forest glades up to the middle mountain zone, light demander and less drought-resistant plant.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Mazra village), LC south (Zangilan district, Basitchay SNR), LC center (Fuzuli district, Qajar village, Fuzuli-Shusha road, Kondalanchay river basin).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing of areas, trampling) and natural (deterioration of environmental conditions, strong dependence on habitat and sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Previously, partially protected in Basitchay SNR. Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev.

Compilers: A.Ibrahimov, V.Karimov, F.Nabiyeva

Photo: V.Karimov

FIRFİR SƏHLƏB

Orchis purpurea Huds.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(iii,iv)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökyumrusu 4 sm-ə qədər uzunluqda uzunsov-yumurtavaridir. Gövdəsi 30-80 sm hündürlükdədir. Yarpaqları ellipsşəkili-lansetvari, küt, 3-6 sm enində, 20 sm-ə qədər uzunluqdadır. Çiçəkləri iri, vanil iylidir. Çiçək qrupu sıx, çoxçiçəkli, yumurtavari-uzunsovdur. Çiçəkyanlığının xarici yarpaqcıqları ellipsvari-yumurtaşəkili, xallı başcığı tünd-qırmızı bənövşəyi rəngdədir, daxili yarpaqcıqları 9 mm-ə qədər uzunluqda, xətvəridir. Mahmızı küt, əyilmiş və yumurtalıqdan qısaadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir və meyvə əmələ gətirir. Toxumla çoxalır. Orta dağ qurşağına kimi kolluqlarda, meşələrdə, meşə talalarında rast gəlinir. Rütubət və işıqsevən dekorativ bitkidir.

Yayılması: BQ Quba və BQ şər., Sam.-Dəv. ov., Qob., Kür-Ar. ov., KQ şim. və KQ mər.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, bəzək bitkisi kimi toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Samur-Yalama MP-də mühafizə olunur. Antropogen təsirləri azaltmaq məqsədi ilə yasaqların təşkili, toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpası, yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi, kultura becərilməsi, reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: A.İbrahimova

Bioecological features: Flowering and fruiting in May-June. Reproduces by seeds. Found in brushwoods, forests, and forest glades up to the middle mountain belt. Moisture and light demander, decorative plant.

Distribution: GC Guba and GC east, Sam.-Dav. lowl., Gob., Kur-Ar. lowl., LC north and LC center.

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collecting as an ornamental plant).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Samur-Yalama NP. Organization of sanctuaries, storage of seeds in the seed banks, restoration, determination of new spread areas, cultivation, and reintroduction are recommended.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: A.Ibrahimova

SÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

ÜTÜK NEOTİNEYA

Neotinea ustulata (L.) R.M.Bateman,
Pridgeon & M.W.Chase
(= *Orchis ustulata* L.)

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə:** Yoxdur

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:**
CR B1ab(iii,v)+2ab(v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Uzunluğu 2 sm-dək olan kökümrusu şarşəkillidir. Gövdəsi 10-25 (50) sm hündürlükdədir. Yarpaqları uzunsov-lansetvari, uzunluğu 8 sm-dək, eni 2 sm-dək olub itiuccludur. Yarpaqşəkilli qını gövdənin ortasından yuxarıda yerləşir. Çiçək qrupu sünböldür. Çiçəkaltlığı yumurtalığın yarısına bərabər olub, bənövşəyi rənglidir. Başcıq 3-4 (5) mm uzunluqda, tünd al-qırmızı rənglidir. Çiçəkyanlığının daxili yarpaqcıqları çəhrayı, al-qırmızı ləkəli dodaq açıq-çəhrayı rənglidir. Mahmız yumurtalıqdan 3-4 dəfə qısa olub, azca qövsvəri əyilmişdir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir və iyul ayında meyvə əmələ gətirir. Toxumla çoxalır. Rütubət və işıqsevən dekorativ bitkidir. Subalp qurşağın çəmənliklərində rast gəlinir.

Yayıması: BQ Quba.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiya səviyyəsində tədqiqi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in May-June and fruiting in July. Reproduces by seeds. Moisture, light demander, decorative plant. Found in the meadows of the subalpine zone.

Distribution: GC Guba.

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate change).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Research at the population level, storage of seed in seed bank, determination of new spread areas are proposed.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: E.Yusifov

KÜRƏVİ SƏHLƏB

Traunsteinera sphaerica Schltr.
(= *Orchis sphaerica* Bieb.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökyumrusu yumurtavari-uzunsovundur. Gövdəsi 30-65 sm hündürlükdədir. Yarpaqları uzunsov-lansetvari, 5-13 sm uzunluqda, 0,6-2 sm enindədir. Çiçək qrupu çox sıx, yumurtavari-kürəvari, çoxçiçəkli, 1,5-4,5 sm uzunluqda, 1,7-3,2 sm diametrdədir; çiçəkaltlıqları yaşıl, lansetşəkillidir. Çiçəkləri ağ rənglidir; dodaqcığı bənövşəyi-göy rəngli ləkələrlə üç dilimli, 6-7 mm uzunluqdadır. Mahmızı 3-5 mm uzunluqda, yumurtalıqdan 2 dəfə qısadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarındadır. Kriptofit (geofit) bitkidir. Yuxarı dağ qurşağından alp qurşağına kimi çəmənlərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Cek kəndi), BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi, Xan yaylağı), BQ şər., KQ şim., KQ cən.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, dərman bitkisi kimi toplanılma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Cryptophyte (geophyte) plant. Found in meadows from the upper mountain zone to the alpine zone.

Distribution: GC Guba (Guba district, Jek village), GC west (Shaki district, Kish village, Khan highlands), GC east, LC north, LC south.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, collection as a medicinal plant) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of spread areas, organization of reservation in botanical gardens and collection of seeds are suggested.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zanbağabenzələr
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

SARIMTIL BARMAQVARİKÖK

Dactylorhiza romana subsp. *georgica*
(Klinge) Soó ex Renz & Taubenheim
(= *Orchis flavescens* K.Koch)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. 3 sm-ə qədər uzunluğu olan kökyumruları 2-4 barmaq-dilimlidir. Düz, budaqlanmayan gövdəsinin hündürlüyü 15-30 sm-dir. Yarpaqlarının sayı 5-12 ədəddir. Aşağı yarpaqlar əsasından daralmış, tərs lansetvari, küt, uzunluğu 8-12 sm-dir. Yuxarı yarpaqları ensiz və qısa. Salxım çiçək qrupu silindrik olub, uzunluğu 3-8 sm-dir. Çiçəkləri açıq-sarı və ya tünd-qırmızı, bənövşəyi rəngdə olur. Çiçəkaltlığı iti və uzundur. Mahmız yumurtalıqdan qısa. Meyvəsi uzunsov qutucusuqdur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun ayları çiçəkləyir. Toxumla çoxalır. Dekorativ və dərman bitkisi kimi istifadə olunur. Aşağı dağ qurşağından subalp qurşağına qədər ərazilərdə rast gəlinir. Rütubətli yerlərdə, meşələrdə və kolluqlarda bitir.

Yayılması: BQ şər., BQ qər., BQ Quba, KQ şim., KQ mər., Nax. düz., Nax. dağ., Lənk. dağ. və Lənk. ov.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dərman xammalı kimi kök yumrularının istifadəsi, arealının otlaq kimi istifadəsi, turizmin inkişafı) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Antropogen təsirləri azaltmaq, dərman xammalı kimi toplanılmasının qadağan edilməsi, toxum bankının yaradılması, təbii bərpası, yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi, kulturalarda becərilməsi, reintroduksiyası tövsiyə olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in May-June. Reproduces by seeds. Used as a decorative and medicinal plant. Found in areas from the lower mountain belt to the subalpine belt. Grows in moist places, forests and brushwoods.

Distribution: GC east, GC west, GC Guba, LC north, LC center, Nakh. pl., Nakh. mount, Lank. mount. and Lank. lowl.

Limiting factors: Anthropogenic (use of root tubers as medicinal raw materials, use of habitat as pasture, development of tourism) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reducing anthropogenic effects, banning collection as medicinal raw materials, creating a seed bank, natural restoration, determination of new spread areas, cultivation, and reintroduction are recommended.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: E.Yusifov

YAŞIL BOŞLƏÇƏK

Coeloglossum viride Hartm.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1b(i,iii)+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökyumrusu 2-3 dişli, aralanmışdır. Gövdəsi 10-25 sm hündürlükdə, qaidəsində boz qınlarla örtülmüşdür. Gövdə yarpaqları ellipsvari və ya ellipsvari-lansetşəkilli, 2-5 sayda, yuxarıda daha qısa, itidir. Çiçək qrupu salxım, silindrik, azçiçəkli, 5-25 çiçəkli, 3-9 (15) sm uzunluqdadır. Çiçəkaltlığı xətvəri-lansetşəkilli, aşağıdakılar çiçəkdən uzun, yuxarıdakılar bərabər və ya qısadır. Çiçəkləri 5-7 mm uzunluqda, yaşıl və ya boz-yaşıl rənglidir; çiçəkyanlığının iki xarici yarpağı yumurtavari, küt; iki daxili yarpaqlar xətvəri, kütüdür. Dodaqcığı xətvəri yastıdır, sonda 3 dişçikli, ortadakı qısa, kütüdür. Mahmızı 2 mm uzunluqda, 1 mm enindədir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-iyul (avqust) aylarındadır. Əsasən subalp və alp qurşağında, nadir hallarda orta dağ qurşağında çəmənlərdə, otlu yamaclarda, yuxarı dağ qurşağının işıqlı meşələrində yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Xızı rayonu; Qusar rayonu Ləzə kəndi, Şahdağ), BQ şər. (İsmayilli və Şamaxı rayonları), BQ qər. (Qəbələ, Zaqatala və Şəki rayonları), KQ şim. (Daşkəsən və Kəlbəcər rayonları; Göygöl rayonu, Qoşqarçay hövzəsi), KQ cən.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, toplanılma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Şahdağ MP-də qorunur. XMOTƏ-dən kənar qalan digər yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi və nəzarətə götürülməsi, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July (August). Found mainly in the subalpine and alpine zone, rarely in the middle mountain zone in meadows, grassy slopes, light forests of the upper mountain belt.

Distribution: GC Guba (Khizi district; Gusar district, Laza village, Mount Shahdagh), GC east (Ismayilli and Shamakhi districts), GC west (Gabala, Zagatala and Shaki districts), LC north (Dashkasan and Kalbajar districts; Goygol district, Goshgarchay river basin), LC south.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, collection) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Shahdagh NP. Regular monitoring and control of other spread areas of outside of SPNA and organization of reservation in botanical gardens are suggested.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SİRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

QƏŞƏNG QAYIŞLƏÇƏK

Himantoglossum formosum K.Koch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B1ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi 30-70 sm hündürlükdədir. Aşağı hissədən uzunsov-neştəşəkilli, küt-itiləşmiş yarpaqlıdır. Çiçək qrupu salxıma bənzər, seyrek, çoxçiçəkli, 30 sm-ə kimi uzunluqdadır. Çiçəkaltlıqları xətvəri-lansetvəri, aşağıdakılar çiçəkdən uzun, yuxarıdakılar çiçəyə bərabərdir. Çiçəkləri bənövşəyi-göy rəngli, yana əyilmiş, 12-25 ədəddir. Dodaqcıq təqribən 2,5 sm uzunluqda, 6-8 mm enində, əsasında tərs pazşəkilli, bənövşəyi-göy rənglidir. Yan dodaqcığının pərləri qısa, uzunsov, kütdür, ortadakı dilcikşəkilli, yuxarıda enlidir. Mahmızı əyilmiş, silindrik, küt, 9 mm uzunluqda, 2 dəfə yumurtalıqdan qısadır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may-iyun aylarındadır. Aşağı dağ qurşağından yuxarı dağ qurşağına kimi meşə və meşə kənarlarında, kolluqların arasında yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Şabran rayonu; Quba rayonu Xucbala kəndi), Xəz. sah. ov. (Şabran rayonu), Lənk. dağ. (çox nadir).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ərazilərin kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadəsi, otarılma, tapdalanma, energetika və digər infrastruktur layihələrinin altında qalması) [Karimov and Dadashova, 2013].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Hirkan MP-də qorunur. XMOTƏ-dən kənar yayılma yerinin ciddi nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, nəbatat bağlarında rezervasiasının təşkili və növün Quba rayonunun Xucbala kəndində olan arealının (palıd meşəliyi) mikrozərvat statusunda qorunma altına alınması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June. Found in forests and forest edges, among brushwoods from the lower to the upper mountain belt.

Distribution: GC Guba (Shabran district; Guba district, Khujbala village), Cas. coast. lowl. (Shabran district), Lank. mount. (very rare).

Limiting factors: Anthropogenic (use of land for agricultural purpose, grazing, trampling, under of energy and other infrastructure projects) [Karimov and Dadashova, 2013].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Hirkan NP. Proposed to take the spread area outside SPNA under strict control, conduct regular monitoring, organize its reservation in botanical gardens and protect the spread area in the Khujbala village of Guba district (oak forest) under the status of a micro-reserve.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

TƏPƏCİK BAĞSƏHLƏBİ

Anacamptis collina (Banks & Sol. ex Russell) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase (= *Orchis collina* Banks & Sol.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1a+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Kökyumrulu çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi 20-35 sm hündürlükdədir. Yarpaqları enli lansetşəkilli, 10-12 (15) sm uzunluqda, 3-4 sm enində, nisbətən iri ölçülüdür. Çiçək qrupu sünbülşəkilli; çiçəkləri iri 30-40 mm-ə qədər, iri ölçülü, çiçək qrupunda nisbətən az sayda, 8-10 ədəd, qırmızımtıl-qəhvəyi rəngli, bəzən də yaşılımtıl rəngli olur; alt ləçəklərinin dodaqcığı tam kənarlı, hamar və düzdür. Meyvələri qutucuqdur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə mart-aprel, meyvəvermə dövrü aprel ayında. Aran, dağətəyi və aşağı dağ qurşağında yarımsəhra və bozqır ərazilərdə rast gəlinir.

Yayılması: Qob., Boz. yay., BQ qər. (Şəki rayonu), BQ şərq (Şamaxı və Qobustan rayonları), Xəz. sah. ov. (Siyəzən rayonu, Beşbarmaq dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma, toplanılma, ərazilərin kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, torpaqların deqredasiyası və səhrələşmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Mikrorezervatların yaradılması, populyasiyalarının ciddi nəzarətə götürülməsi, monitorinqlərin aparılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V. Kərimov, A. İbrahimova

Foto: V. Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in March-April, fruiting in April. Found in semi-desert and steppe areas in lowland, foothills and lower mountain belt.

Distribution: Gob., Boz. plat., GC west (Shaki district), GC east (Shamakhi and Gobustan districts), Casp. coast. lowl. (Siyazan district, Mount Beshbarmag).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling, collection, use of areas for agricultural purposes) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, strong dependence on habitat, land degradation and desertification).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to create micro-reserves, strictly control the populations, conduct monitoring and organize reservation in botanical gardens.

Compilers: V. Karimov, A. Ibrahimova

Photo: V. Karimov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SİRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

BƏDBUY BAĞSƏHLƏBİ

Anacamptis coriophora (L.) R.M.Bateman,
Pridgeon & M.W.Chase
(= *Orchis coriophora* L.; *O.fragrans* Pollini)

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə:** LC

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:** VU B1b(i,iii,v)

Təsviri: Gövdəsi 30-50 sm hündürlükdə çoxillik ot-
dur. Kökymurusu şarşəkillidir. Uzunluğu 14 sm, eni 1
sm olan, lanset-xətvari yarpaqlarının sayı 4-7 ədəddir.
Gövdənin yuxarisında yarpaqları itiuclu qınvari pul-
cuşəkillidir. Çoxçiçəkli uzunsov-silindrik sünbül çiçək
qrupu 20 sm uzunluqdadır. Çiçəkaltlığı ensiz lansetva-
ridir. Çiçəkyanlığının xarici yarpaqları xətvəri, lansetva-
ri, qəhvəyi tünd-qırmızı rənglidir. 3 dilimli dodaqcığının
kənarları dişciklidir. Mahmız dadaqdan uzundur və
qövs şəkilində aşağı əyilmişdir. Meyvəsi qutucuqdur
[Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun ay-
larındadır. Arandan orta dağ qurşağına qədər nəmli
yerlərdə, bağlarda, meşə kənarlarında, çay qırağında,
kolluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu Car kəndi),
Alaz.-Əyriç. vad. (Qax rayonu Qıpçaq kəndi) BQ şər.
(İsmayilli rayonu İvanovka kəndi), BQ Quba, Kür-Ar. ov.
(Göyçay rayonu), Kür düz. (Göygöl rayonu), KQ şim.,
KQ cən.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (təbii ərazilərin
kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkini məqsədilə istifadəsi,
biçilmə, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin
nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin apar-
ılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili
təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.Əsgərov, Ş.Qasımov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-
June. Found in humid areas, gardens, forest edges,
riverbanks, bushwood from the lowland to the middle
mountain belt.

Distribution: GC west (Zagatala district, Jar village),
Alaz.-Ayrich. val. (Gakh district, Gipchag village) GC
east (İsmayilli district, Ivanovka village), GC Guba, Kur-
Ar. lowl. (Goychay district), Kur pl. (Goygol district), LC
north, LC south.

Limiting factors: Anthropogenic (use of natural areas
for planting agricultural crops, mowing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The
special protective measure is not provided. Control and
regular monitoring of spread areas and organization of
reservation in botanical gardens are suggested.

Compilers: V.Karimov, A.Asgarov, Sh.Gasimov

Photo: V.Karimov

BOYALI BAĞSƏHLƏBİ

Anacamptis morio subsp. *picta* (Loisel.)
Jacquet & Scappat.
(= *Orchis picta* Loisel.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
VU B1a+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Kökyumrusu yumurtavari və ya ellipsvaridir. Gövdəsi 15-35 sm hündürlükdə, əsası 3-6 qınlı qısa yarpaq ayası ilə əhatə olunmuşdur. Gövdə yarpaqları 3-6 ədəd, qınlıdır. Çiçək qrupu seyrək, silindrvari, azçiçəklidir. Çiçəkaltlığı lansetvari iti, yumurtalığa bərabərdir. Çiçəyi bənövşəyi-göy və ya bənövşəyi rəngdə olub, 6-8 mm uzunluqdadır. Dodaqciq ortadan ağımtıl, tünd-bənövşəyi göy ləkələrdən ibarətdir, çox da dəqiq olmayan dilimlərdən ibarətdir. Çiçəkyanlığının xarici yarpaqları azca bozumlu tünd damarlıdır. Mahmızı küt, əyilmiş, dodaqdan 1,5 dəfə uzundur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarındadır. Düzənlikdən orta dağ qurşağına kimi kolluqlarda, çəmənlərdə və meşə kənarlarında rast gəlinir.

Yayılması: Sam.-Dəv. ov., BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi), BQ Quba, Kür-Ar. ov., Kür düz., Lənk. dağ., Lənk. düz.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, otarılma, tapdalanma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyalarının mütəmadi monitorinqi, mühafizə tədbirlərinin hazırlanması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Found in brushwoods, meadows and forest edges from the plains to the middle mountain belt.

Distribution: Sam.-Dav. lowl., GC west (Shaki district, Kish village), GC Guba, Kur-Ar. lowl., Kur pl., Lank. mount., Lank. pl.

Limiting factors: Anthropogenic (collection, grazing, trampling) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of population, preparation of protection measures, organization of reservation in botanical gardens and collection of seeds are suggested.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SİRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

TƏKYUMRULU QIŞLAQOTU

Herminium monorchis R.Br.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B1ab(ii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Şarşəkilli kökyumrularının diametri 5-9 mm-dir. Gövdənin hündürlüyü 10-25 sm-dir. 2 (bəzən 3) ədəd olan lansetvari və ya uzunsov oval yarpaqlarının uzunluğu 7-10 sm, eni isə 0,6-1,5 sm-dir. Salxımşəkilli seyrək çiçək qrupunun uzunluğu 8-10 sm, diametri 8 mm-dir. Çiçəkləri xırda, sarı-yaşıl, bal ətirlidir. Çiçəkaltığı xətsəkilli-lansetvari və ya xətsəkilli, iti, yumurtalığa bərabər və ya ondan qısadır. Çiçəkyanlığının xarici yarpaqları 2,5-3 mm uzunluqda və 1-1,25 mm enindədir. Çiçək dodağı nizəşəkilli, 3,25-3,75 mm, uzunluqdadır. Yan qanadları xətsəkilli, kütdür, orta qanaddan 2 dəfə qısadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir. Yüksək dağ qurşağında (1900-2000 (2500) m d.s.h.), subalp çəmənliyində, tozağacı meşəsində rast gəlinir.

Yayıması: BQ Quba (Qusar rayonu Ləzə kəndi, Şahdağ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinə nəzarəti gücləndirmək və yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, Ş.Qasımov, E.Şükürov

Foto: Q.Koneçnaya

Bioecological features: Flowering in June-July. Found in the high mountain belt (1900-2000 (2500) m a.s.l.), subalpine meadow, birch forest.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Laza village, Mount Shahdagh).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to strengthen the control of spread areas and search for new spread areas.

Compilers: A.Asgarov, Sh.Gasimov, E.Shukurov

Photo: G.Konechnaya

SATİRİODVARI STEVENİELLA

Steeniella satyrioides Schltr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1a+2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Bütöv kökyumrulu, 1,0-2,5 sm uzunluqda çoxillik ot bitkisi. Gövdəsi 20-40 sm hündürlükdə, əsasən uzunsov-oval formalı, qonur-yaşıl rəngli, qırmızı-qonur ləkəli yarpağa malikdir. Çiçək qrupu uzunsov, çox sıx olub, 10 (13)-40 sm uzunluqda, 5-18 (20) ədəd əyilmiş çiçəkdir. Qalpağı 7-10 mm uzunluqda, qırmızı-yaşıl rəngli, çiçəkyanlığının üç ədəd birləşmiş xarici yarpaqcıqlardan əmələ gəlmişdir. Dodağı yaşıl-qonur, əsasında qırmızımtıl-qəhvəyi rəngdə, yan dilimləri rombvari, ortadakı uzunsov-xətti, 4-4,5 mm uzunluqdadır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə vermə dövrü iyun ayındadır. Dağətəyi, aşağı və orta dağ qurşaqlarında meşə, meşə talalarında, kolluqlarda, meşədən sonra yaranan mezofit dağ çəmənlərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi, Gəlersən-Görərsən qalası ətrafı), BQ şər., Lənk. dağ. (Astara və Lənkəran rayonları), Diab. (Yardımlı rayonu və Lerik rayonu Şinəbənd kəndi, Orandçay ətrafı),

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarılma, tapdalanma, toplanılma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq və dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Şahdağ MP-də qorunur. Digər məlum olan yayılma ərazilərinin çəpərlənməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və mikrorezervatların yaradılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, and fruiting in June. Found in forest, forest glades, brushwoods, in mesophytic montane meadows formed after forest in foothills, the lower and middle mountain belts.

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village, Galarsan-Gorarsan fortress surroundings), GC east, Lank. mount. (Astara and Lankaran districts) Diab. (Yardimli district and Lerik district, Shinabad village, Orandchay surroundings).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, collection) and natural (strong dependence on habitat and sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Shahdagh NP. Proposed to the fence the other known spread areas, conduct regular monitoring, organize reservation in botanical gardens and creation of micro-reserves.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ÇIPLAQ DƏMİRSƏHLƏBİ

Gymnadenia conopsea (L.) R.Br.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: DD

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi, soğanağı 3-6 bölümlüdür. Gövdəsi 25-60 sm hündürlükdədir, əsası bürünmüş qəhvəyi qına malikdir. Yarpaqlar düz-lansetvari, sivri, 2,5 sm enindədir. Yuxarı yarpaqlar xırdadır. Çiçək oxu silindrik, çoxçiçəkli, sıx sünbülşəkilli, 15 sm-ə qədərdir. Çiçəkaltlığı ellipsvari-lansetşəkilli, itiuclu, yuxarı hissəsi qısa, aşağı hissəsi çiçəkdən uzundur. Mahmızı oraşəkilli-bükülmüş, 13 mm-ə qədər uzunluqda olub, yu-murtalıqdan uzundur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyib, meyvə verir. Yuxarı, bəzən aşağı dağ qurşağında, subalp, alp çəmənlərində rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu), BQ şər. (Şamaxı rayonu), BQ qər., Alaz.-Əyriç. vad., KQ şim., KQ mər., KQ cən., Lənk. dağ. [Флора Азербайджана, 1952].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ekoturizm) və təbii (su ehtiyatının azalması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması, yasaqlıqların təşkil edilməsi, introduksiyanın və reintroduksiyanın aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mürsəl

Foto: A.İbrahimova

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Found in the upper mountain zone, sometimes in the lower mountain zone, in subalpine, alpine meadows. Mesophyte.

Distribution: GC Guba (Gusar district), GC east (Shamakhi district), GC west, Alaz.-Ayrich. val., LC north, LC center, LC south, Lank. mount. [Флора Азербайджана, 1952].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, ecotourism) and natural (depletion of water resources).

Existing and proposed protection measures: Organizing sanctuaries and carrying out introduction and reintroduction in the spread area are proposed to reduce anthropogenic impacts.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mursal

Photo: A.Ibrahimova

YAŞIL LƏÇƏKOTU

Platanthera chlorantha (Custer) Rchb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(iii)c(v)

Təsviri: 30-50 sm hündürlükdə olub, çoxillik ot bitkisidir. Kökyumrusu uzunsov-yumurtavari, qurtaracağı bizvaridir. Gövdəsinin aşağı hissəsi 1-3 xırda lansetvari yarpaqları 2 enli ovalvari və ya tərs yumurtavari, sıxılmış yarpaq saplağı ilə gövdəni əhatə etmişdir. Çiçək qrupu çoxçiçəkli, seyrəkdir. Çiçəkaltlığı yumurtavari, lansetvari, itidir. Çiçəkyanlığının yarpaqları uzunsov və ya yumurtavari lansetvaridir, küt, yaşılımtıl-ağdır. Dodaqcığı xətvəri-lansetvari, 11-14 mm uzunluqda, kütdür. Mahmızı əyilmiş, 2,7 sm-ə qədər uzunluqdadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May və iyun aylarında çiçəkləyib, meyvə verir. Arandan orta dağ qurşağına kimi meşələrdə və kolluqlarda bitir.

Yayılması: Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu), Qob., BQ Quba (Quba rayonu; Siyəzən rayonu Qalaaltı kəndi), BQ şər. (Şamaxı rayonu Ərçiman kəndi), BQ qər., KQ mər., KQ cən., Lənk. dağ. (Lerik rayonu), Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Culfa rayonu, Aracıq dağı; Şahbuz rayonu, Batabat meşəsi) [Флора Азербайджана, 1952; Nax. MR-in QK-si, 2010; Абдыева и др., 2015]

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma, tapdalanma, ekoturizm) və təbii (iqlim, yanğın riski) [Mursal et al., 2020].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ, Arpaçay DTY, həmçinin Zəngəzur və Samur-Yalama MP-də populyasiyanın bir hissəsi mühafizə olunur. Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması tələb olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, N.Mürsəl

Foto: N.Mürsəl

Bioecological features: Flowering and fruting occurs in May and June. Grows in forests and brushwoods from plain to middle mountain zone.

Distribution: Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district), Gob., GC Guba (Guba district; Siyazan district, Galalti village), GC east (Shamakhi district, Archiman village), GC west, LC center, LC south, Lank. mount. (Lerik district), Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Garagush; Julfa district, Mount Arajig; Shahbuz district, Batabat forest) [Флора Азербайджана, 1952; Nax. MR-in QK-si, 2010; Абдыева и др., 2015]

Limiting factors: Anthropogenic (collecting, trampling, ecoturizm) and natural (climate, fire risk) [Mursal et al., 2020].

Existing and proposed protection measures: Part of the population is protected in Zagatala SNR, Arpachay SNS, also in Zangazur and Samur-Yalama NP. Population control and regular monitoring are required.

Compilers: N.Mehdiyeva, N.Mursal

Photo: N.Mursal

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

QAFQAZ TOZBAŞSƏHLƏBİ *Cephalanthera caucasica* Kraenzl.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi olub, kökümsovu qısa, əksər hallarda horizontaldır. Gövdəsi sıx yarpaqlı, 25-55 sm hündürlükdədir. Yarpaqların uzunluğu 12 sm-ə qədər, eni 3,5-5 sm-dir, 7-9 sayda olur. Çiçək qrupu sıx, 6-20 çiçəyə malik olur. Çiçəkləri iri olub 2,5 sm-dək uzunluqdadır, daxildə sarımtıl ləkəyə malikdir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May ayında çiçəkləyir. Orta dağ qurşağına qədər olan meşələrdə bitir. Mezofitdir.

Yayılması: BQ qər. (Qax rayonu Qaxbaş kəndi), Lənk. dağ. (Lerik rayonu) [Флора Азербайджана, 1952].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ekoturizm) və təbii (zəif bərpa, iqlim, su ehtiyatının azalması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən İlisu DTQ-də mühafizə olunur. İntroduksiyanın və reintroduksiyanın aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mürsəl

Foto: A.İbrahimova

Bioecological features: Flowering in May. Grows in forests up to middle mountain zone. Mesophyte.

Distribution: GC west (Gakh district, Gakhbash village), Lank. mount. (Lerik district) [Флора Азербайджана, 1952].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, ecotourism) and natural (poor regeneration, climate, depletion of water resources).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in İlisu SNR. Introduction and reintroduction are proposed.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mursal

Photo: A.Ibrahimova

XIRDAYARPAQ MÜRGƏKOTU

Epipactis microphylla Sw.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovları kiçikdir. Gövdənin hündürlüyü 15-40 sm-dir. Yarpaqları lansetvari, xırdadır. Çiçək qrupu salxımşəkillidir. Çiçəkləri xırdadır, zəif qərənfil ətirlidir. Çiçəkyanlığının ləçəkləri itidir, yaşılımtıl-qırmızıdır. Çiçək dodaqlarının kənarları ağımtıl, ön hissəsi ürəkşəkilli, ziyillidir. Yumurtalıq və çiçək saplağı əyilmişdir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul (avqust) aylarında çiçəkləyir. Ovalıqlarda, meşələrdə, quru yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Susay kəndi), BQ şəh. (Göyçay rayonu), BQ qər. (Şəki rayonu), KQ şim. (Göygöl rayonu), Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Ələzəpin kəndi), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitmə şəraitinin korlanması) və təbii (məhdud sahələrdə yayılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Hirkan və Göygöl MP-də qorunur. Populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, Ş.Qasimov, E.Şükürov

Foto: A.Baussay

Bioecological features: Flowering in June-July (August). Found in lowlands, forests, and dry places.

Distribution: GC Guba (Guba district, Susay village), GC east (Goychay district), GC west (Shaki district), LC north (Goygol district), Lank. mount. (Lankaran district, Alazapin village), Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (deterioration of growing conditions) and natural (distribution in limited areas)

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Hirkan and Goygol NP. Proposed to carry out genetic research at the population level, store its seeds in a seed bank, to ensure its regeneration, and search for new spread areas.

Compilers: A.Asgarov, Sh.Gasimov, E.Shukurov

Photo: A.Baussay

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəgəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

BATAQLIQ MÜRGƏKOTU

Epipactis palustris (L.) Crantz

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU B1ab(iii) + 2ab(iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Sürünən kökümsovları 1 sm-ə qədər yoğunluqdadır. Hündürlüyü 40-70 sm olan gövdəsinin aşağısı çılpacaq, yuxarısı tüklüdür. Uzunsov alt yarpaqları 4 sm uzunluqdadır. Yuxarı yarpaqları lansetşəkili, itiuccludur. Çiçək qrupu çoxçiçəkli salxımdır. Qısa saplaqlı çiçəkləri aşağı əyilmişdir. Çiçəkyanlığının kənar yarpaqcıqları uzunsov-lansetvari, qonur-yaşıl rənglidir, uzunluğu 8-12 mm-dir. Daxili yarpaqcıqlar qısa, ensiz oval, ağimtil, aşağıdan qırmızımtıldır. Dodaq 1-1,2 sm uzunluqda, çılpaqdır. Yumurtalıq aşağıdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul (avqust) aylarında çiçəkləyir. Ovalıqdan orta dağ qurşağına qədər rütubətli yerlərdə, kölgəli meşə və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba, Kür düz., KQ şim., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (heyvandarlığın təsiri) və təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərin dəqiqləşdirilməsi və nəzarətə götürülməsi, populyasiyalarının bioekoloji tədqiqi və növün kulturaya keçirilməsi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: G.Glanta

Bioecological features: Flowering in June-July (August). Found in humid places, shady forests and brushwoods from the lowland to the middle mountain belt.

Distribution: GC Guba, Kur pl., LC north, Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (impact of animal husbandry) and natural (climate change).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Determining and controlling spread areas, bioecological research of populations, and cultivation of the species, storing their seeds in the seed bank, and searching for new spread areas are suggested.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: G.Glanta

ASIRĞALYARPAQ MÜRGƏKOTU

Epipactis veratrifolia Boiss. et Hohen.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B1ab(ii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Kökümsovları qısadır. Gövdənin hündürlüyü 40-100 sm-dir. Yarpaqları iridir, alt yarpaqları enli ellipsvaridir, ortadakılar ellipsşəkildir. Çiçək qrupu oxu ilə birlikdə üst tərəfdə az əyilmiş, alt tərəfdə 3-4 qınlıdır. Çiçək qrupu 4-20 çiçəkli, biryanlı salxımşəkildir. Çiçəkyanlığı dar oval, sivriləmiş, xaricdən qismən əyilmiş, daxildəki ləçəkləri kütdür. Çiçək dodaqları çiçək yanlığının ləçəklərindən qısadır, onun arxa hissəsi novşəkildir, ön hissəsi itidir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir. Rütübətli yamaclarda, ovalıqlarda, quru yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Kotam kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Populyasiyanın azalması, lokalitetində mənfi təsirlərə həssaslıq.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə edilir. Populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, E.Şükürov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in June-July. Found in moist slopes, lowlands, and dry places.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Kotam village).

Limiting factors: Population decreasing, sensitivity to negative influences in their locality.

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Proposed to conduct genetic research at the population level, store its seeds in a seed bank, ensure their regeneration, and search for new spread areas.

Compilers: T.Talıbov, E.Shukurov

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəqəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: Asparagales

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: Orchidaceae

PAYIZ BURĞUÇIÇƏYİ

Spiranthes sinensis (Pers.) Ames
(= *S. spiralis* Chevall.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: 20-35 sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. 2-3 ədəd itiüclü kök yumrusuna malikdir. Yarpaqları enli yumurtavari, ucları sivri olub, rozet şəklində kök boyuncuğunda toplanmışdır. Birtərəfli və sünbülvari, ağ və ya solğun yaşıl rəngli kiçik çiçəkləri vardır. Çöl tərəfdən tüküklü çiçəklərin düzülüşü burğu formasındadır. Çiçəkyanlığının yarpaqları küt, xətti-lansetvari, daxili yarpaqlar isə dilşəkilli və novlu, kənarları isə dalğavaridir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə sentyabr-oktyabr aylarına təsadüf edir. Dağətəyi ərazilərdə və aşağı dağlıq qurşaqda seyrək meşəliklərdə, kolluqlarda, otlu yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Astara rayonu Pensar kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (mal-qara otarmaları, ot biçinləri).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və çoxaldılması təklif olunur.

Tərtibçi: E.Yusifov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in September-October. Found in sparse forests, bushwood and grassy slopes in the foothills and low mountain belt.

Distribution: Lank. mount. (Astara district, Pensar village).

Limiting factors: Anthropogenic (cattle grazing, mowing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations and reproduction are suggested in spread areas.

Compiler: E.Yusifov

Photo: E.Yusifov

HƏQIQİ YUVACIQOTU

Neottia nidus-avis (L.) Rich.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi, qısa kökümsovludur. Gövdəsi düz, 20-45 sm uzunluğunda, sarımtıl-qəhvəyidir. Çiçək oxu aşağı hissədə daha boş olub, uzunsov-salxımşəkillidir, 5-21 sm uzunluğa malikdir. Çiçək altlığı düz-lansetşəkilli, sivri ucludur. Dodaq 10 mm-ə yaxın, qəhvəyi, uzunsov ikiye bölünmüş, ucunda yumru ağızciyə malikdir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May, iyun aylarında çiçəkləyir, iyul-avqust aylarında meyvə verir. Arandan orta dağ qurşağına kimi kölgəli meşələrdə bitir, bəzən subalp çəmənlərdə və otlu yamaclarda da rast gəlinir.

Yayıması: BQ Quba, BQ şəh., BQ qər., KQ şim., KQ cən., Lənk. dağ. [Флора Азербайджана, 1952].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ekoturizm) və təbii (iqlim, su ehtiyatının azalması, yanğın riski).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın bir hissəsi Şahdağ və Göygöl MP, Zaqatala və İlisu DTQ-də mühafizə olunur. Yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması, fərdi qorunmasının təşkil edilməsi, introduksiyanın və reintroduksiyanın aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mürsəl

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering in May and June and fruiting in July-August. Grows from lowland to middle mountain zone in shady forests, sometimes also distributes in subalpine meadows and on grassy slopes.

Distribution: GC Guba, GC east, GC west, LC north, LC south, Lank. mount. [Флора Азербайджана, 1952].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, ecotourism) and natural (climate, water depletion, fire risk).

Existing and proposed protection measures: Part of the population is protected in Shahdagh and Goygol NP, Zagatala, and Ilisu SNR. Proposed to reduce anthropogenic impacts, organize individual protection, and carry out introduction and reintroduction in spread areas.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mursal

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Səhləbkimilər
FAMILIA: *Orchidaceae*

ÜÇYARIQ MƏRCANGÜLÜ

Corallorhiza trifida Chatel.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Yeraltı nazik, qısa-şaxəli, mərcanşəkilli kökümsovları olan çoxillik otur. Gövdəsi düz, sarımtıl rəngli, 10-30 sm hündürlükdədir. Salxım çiçək qrupu 2-6 sm uzunluqdadır. Çiçəkaltlığı 1,5-2 mm uzunluqda lansetvari olub, çiçək saplağından qısadır. Aşağı əyilmiş yaşılımtıl çiçəklərinin uzunluğu 4-6 mm-dir. Çiçəkyanlığının yarpaqcıqları üçkünc-lansetşəkillidir. Dodaq ağımtıldır, ortasından aşağı üçdilimlidir, əsasında qırmızımtıl ləkələr var. Meyvəsi qutucuqdur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir, iyul-avqust aylarında meyvə əmələ gətirir. Dağətəyi, orta və yuxarı dağ qurşaqlarında sıx kölgəli meşələrdə və kolluqlar arasında rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: KQ şim.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Antropogen təsirlərin azaldılması, fərdi qorunmasının təşkili, toxumlarının toxum bankında saxlanması, təbii bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma arealının müəyyənləşdirilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: A.Battaglini

Bioecological features: Flowering in May-June, fruiting in July-August. Found in dense shaded forests and among brushwoods in the foothills, middle and upper mountain zones. Mesophyte.

Distribution: LC north.

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reduction of anthropogenic effects, organization of individual protection, storage of seeds in seed bank, provision of natural regeneration, determination of new spread areas are proposed.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: A.Battaglini

ALP CIĞI

Juncus alpinoarticulatus Chaix

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Sıx çimli, boz-yaşıl, düzduran gövdəli, 60-100 sm hündürlükdə çoxillik bitkidir. Çiçəkləri 3-8 dəstədə toplanır, şabalıdı-qəhvəyi, yaxud qara-qəhvəyi rənglidir. Ləçəkləri oval, hamar, 2-3 mm uzunluğundadır. Meyvəsi küt, qısa, qırmızı-qəhvəyi rəngli qutucuqdur. Toxumu uzunsov, xırda, narıncı rəngli, qısa ağvari çıxıntılıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-avqust aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Bitki toxum və çimlə çoxalır. Yuxarı dağlıq sahələrdə sututarların ətrafında, rütubətli və duzlu sahələrdə yayılmışdır. Gövdəsindən ev əşyaları toxunur.

Yayılması: KQ şim. (Daşkəsən rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Bitki populyasiyaları üzərində nəzarətin gücləndirilməsi, genfondun saxlanması üçün fərdi qorunması tövsiyə edilir [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: İ.Mixeyev

Bioecological features: Flowering and seeding in June-August. Plant reproduces by seed and grass. Common in high mountainous areas around ponds, humid and salty areas. Household items are woven from their stem.

Distribution: LC north (Dashkasan district).

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the local population) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Strengthening the control over plant populations and individual protection for keeping gene pool are recommended [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: I.Mikheyev

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbağabənzerlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qırtıclar
ORDO: Poales

FƏSİLƏ: Cilkimilər
FAMILIA: Cyperaceae

ENLİYARPAQ TÜKLÜCƏ

Eriophorum latifolium Hoppe

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)

Təsviri: Qısaldılmış kökümsovlu, gövdəsi 25-70 sm hündürlükdə, üçüzlü çoxillik bitkidir. Yarpaqları lansetvari-xətvari, yastı, ucdan qısa 3 tilli, 3-7 mm enindədir. Sünbülü 6-10 mm uzunluqda, 3-5 mm enindədir. Örtücü pulcuqları uzunsov-yumurtavari və sivridir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Orta dağlıq qurşağın quru daşlı, çınqıllı yamaclarında və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayıması: KQ şim.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otlaqların səmərəsiz istifadəsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Çox az yayılan bataqlıq bitkisi olduğundan genfondun saxlanması üçün fərdi qorunmalıdır.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: P.Garin

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June. Found on dry stony, gravelly slopes and brushwoods of the middle mountainous belt.

Distribution: LC north.

Limiting factors: Anthropogenic (inefficient use of pastures).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individually protected for maintaining the gene pool should be organized as this is a rare wetland plant.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: P.Garin

BUEK CİLİ

Carex buekii Wimm.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1a+2ab(ii,iii)

Təsviri: Yeraltı yoğun zoğlara malik sürünən kökümsovlu çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi 40-100 sm hündür-lükdədir. Yarpaqları uzun, 5-8 mm enindədir. Çiçək qrupu 4-8 sayda sünbülşəkillidir, bunlardan yuxarıdakı 1-3 dişikli sünbülü xətvəri; qalan erkək sünbülləri isə ensiz silindrvaridir; örtücü pulcuğu sivri, tutqun-boz; torbacıq xırda, yumurtavari, damarsız, ucdan qısa tam burunludur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun aylarındadır. Orta dağ qurşağında kolluqlarda və meşə kənarında rast gəlinir.

Yayılması: BQ şəər., KQ şim.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ərazilərin kənd təsərrüfatı və digər infrastruktur layihələri məqsədi ilə mənimsənilməsi, intensiv otarılma, tapdalanma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, təbii bərpa prosesinin zəifliyi, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, quraqlıq, yağıntıların miqdarının azalması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Əli-zadə, V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: G.Okatov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs May-June. Found in brushwoods and forest edges in the middle mountain belt.

Distribution: GC east, LC north.

Limiting factors: Anthropogenic (exploitation of land for agricultural and other infrastructure projects, intensive grazing, trampling) and natural (strong dependence on the habitat, weakness of the natural recovery process, sensitivity to the negative effects of changing climate factors, drought, decrease in precipitation).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Taking control of the spreading areas, conducting regular monitoring and seed collecting are suggested.

Compilers: V.Ali-zade, V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: G.Okatov

ÇƏLTİKVARİ LEERSİYA

Leersia oryzoides (L.) Sw.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ac(ii,iv)+2ac(ii,iv)

Təsviri: Sürünən zoğlu, gövdəsinin aşağı hissəsi qısalan, yuxarıdan düz qalxan, çılpaq, buğumları qısa tük-cüklü, 50-150 sm hündürlükdə çoxillik bitkidir. Yarpaqları boz-yaşıl olub, 10 mm enində, xətvəridir. Yarpaq qınları sivri codvaridir. Çiçək qrupu iri, geniş dağınıq budaqcıqlı süpürgədir. Sünbül qısa saplaqlı olub, 4-5 mm uzunluqdadır. Çiçək pulcuğu aydın damarlı, qısa tük-cüklüdür. Sünbül-cük pulcuğu yoxdur, erkəkciyi 3, çox az halda 1 ədəddir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-oktyabrda çiçəkləyir və toxum verir. Toxumla çoxalır. Aranda rütubətli yerlərdə, çay, göl ətrafında, alaqlı yerlərdə tək-tək rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay., KQ şim. (Göygöl rayonu) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, Z.Sultanova

Foto: E.Volutsa

Bioecological features: Flowering and seeding in July-October. Reproduces by seeds. Found singly in humid places, around rivers and lakes, in weedy places, in lowland.

Distribution: Boz. plat., LC north (Goygol district) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate changes).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations is suggested in spread areas.

Compilers: S.İbadullayeva, Z.Sultanova

Photo: Y.Volutsa

ÇƏTİRSÜNBÜLLÜ BUĞDAYIOT

Aegilops umbellulata Zhuk.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN A1a+B1a

Təsviri: Birillikdir, sıx kollanandır, çoxgövdəlidir, gövdələri qısa (10-35 sm) və dirsəklənib qalxandır. Yarpaqları qısa (uzunluğu 2-10, eni 0,2-0,3 sm) və düzdür, gövdənin aşağı hissəsində yarpaqlar sıx, yuxarisında seyrəkdir, səthi seyrək tükcüklərlə örtülüdür. Sünbülləri 1,5-4,0 sm uzunluğunda olub, lansetvari-ovaldır, tükcüksüz və adətən kələ-kötürdür, çoxqılcıqlıdır, 3-6 (adətən 5) sünbülcüklüdür və bundan əlavə, 2-4 (adətən 3) rudimentar sünbülcüyü də vardır [Əminov və Əliyeva, 2012].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Toxumla çoxalır, toxumların yetişmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Arandan orta dağ qurşağınaqədək müxtəlif ekoloji şəraitdə, xüsusən quru, gilli, qumsal yerlərdə, eləcə də daşlı yamaqlarda, yol kənarı və əkin sahələrində rast gəlinir. Yüksək dağ qurşağı meşələrində və subalp bitkiliyi tərkibində, 3000 m d.s.h.-də, əsasən əhənglə zəngin qaya çatlarında rast gəlinir.

Yayıması: BQ şəh. (Ağsu rayonu, Ağsu-Qaraməryəm kənd (Göyçay rayonu) yolu), Diab. (Lerik rayonu Şonaçola kəndi), Nax. dağ. (Ordubad rayonu) [Əminov və Əliyeva, 2012].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zuvand DTY-də qismən mühafizə olunur. Yeni yayılma sahələrinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, M.Eldarov

Şəkil: Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Reproduces by seeds, the period of seed maturation occurs in July-August. Found from lowland to middle mountain belt, in different ecological conditions, especially dry, clayey, sandy places, as well as stony slopes, roadsides and cultivated fields. Found in high mountain belt forests and subalpine vegetation, at an altitude of 3000 m a.s.l., mainly in limestone-rich rock cracks.

Distribution: GC east (Aghsu district, Aghsu-Garamaryam village (Goychay district) road), Diab. (Lerik district, Shonachola village), Nakh. mount. (Ordubad district) [Əminov və Əliyeva, 2012].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNR. Searching new distribution areas is proposed.

Compilers: A.Asgarov, M.Eldarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Genetic Resources

YABANI TƏKDƏNLİ BUĞDA

Triticum boeoticum Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR A1c+C2a(i)

Təsviri: Gövdəsi nazik, cod tükcüklü, hündürlüyü 40-100 sm, qaidəsində budaqlanan birillik ot bitkisidir. Yarpaqları xəşəkili, kənarlardan içəriyə doğru qatlanan, uzun tükcüklü, tünd-yaşıl rəngli, 6 mm-ə qədər enindədir. Yarpaq qını əksərən cod tükcüklüdür. Qulaqcıqlar bənövşəyi rəngdə olub, kirpikciklikdir. Sünbülləri 4-11 sm uzunluğunda, qabırğacıqları boyu sıx, uzun, ağ tükcüklüdür. Sünbül oxunun buğumları yarlarda tükcüklüdür və saqqalcıq əmələ gətirir. Sünbülçüklər ikiçiçəklidir, meyvəverən alt çiçəkləri uzun qılıçlıq, meyvəverməyən üst çiçəklər isə qısa qılıçlıqdır. Sünbülçük pulcuqları 2 qabırğacıqlıdır [Флора Азербайджана, 1950].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və toxum vermə vaxtı iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Dağlıq və təpəlik ərazilərə uyğunlaşmış kseromorf növdür.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu Çalxanqala kəndi; Babək rayonu Yuxarı Buzqov kəndi), BQ şəh. (Şamaxı rayonu), Sam.-Dəv. ov. (Şabran rayonu), KQ cən. (Zəngilan rayonu), KQ mər. (Cəbrayıl rayonu) [Мустафаев, 1961; Nax. MR-in QK-si, 2010; Əkrərov, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Rast gəlinə digər ərazilər nəzarətə götürülməli və mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Şəkil: Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and seeding occurs in June-July. Xeromorphe species adapted to mountainous and hilly areas.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Chalkhan-gala village; Babak district, Yukhari Buzgov village), GC east (Samakhi district), Sam.-Dav. lowl. (Shabran district), LC south (Zangilan district), LC cent. (Jabrayil district) [Мустафаев, 1961; Nax. MR-in QK-si, 2010; Əkrərov, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpachay SNS. Areas of occurrence shall be monitored and protected.

Compiler: A.Asgarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Genetic Resources

TİMOFEYEV BUĞDASI

Triticum timopheevii (Zhuk.) Zhuk.
(= *T. araraticum* Jakubz.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
CR A1c+C2a(i)

Təsviri: Bitki birillikdir, rozetvari kollarandır, çoxsaylı gövdələrinin hündürlüyü 10-35 sm-dir, sərt tükcüklərlə örtülüdür. Sünbülləri 1,5-4 sm uzunluğundadır, 3-6 sünbülcüklüdür, yuxarı 1-2 sünbülcük sterildir. Sünbülcük pulcuqları tərs yumurtaşəkillidir, yuxarı hissədə şişkindir, 3-7 qılçıqlıdır. Alt çiçək pulcuqları 3 qılçıqlıdır. Bunlardan ikisi sünbülcük qılçıqları boydadır, biri isə reduksiyaya uğramışdır. Dənləri sərbəstdir. Yarpaq ayası ensiz, lansetvari, tükcüklüdür. Sünbülləri yetişəndə kövrək olub sünbülcükləri töküləndir [Əminov və Əliyeva, 2012].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Müxtəlif ağac-kol bitkilərindən (yemişan, böyürtkən, göyrüş, ağcaqayın, qarağac) ibarət seyrək meşə və kolluqlarda, gilli boz torpaqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu Çalxanqala kəndi; Babək rayonu Payız kəndi), BQ şər. (Şamaxı rayonu), Qob. (Ağsu rayonu), Sam.-Dəv. ov. (Şabran rayonu) [Мустафаев, 1961; Nax. MR-in QK-si, 2010; Əkrərov, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Məlum lokalitetlərinə nəzarət və yeni yayılma sahələrinin axtarılması zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Şəkil: Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Found in sparse forests and bushwood consisting of various tree-shrub plants (hawthorn, blackberry, ash-tree, birch, elm), in clayey gray soils.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarlı district, Chalkhangala village; Babək district, Payız village), GC east (Shamakhi district), Gob. (Aghsu district) Sam.-Dav. lowl. (Shabran district) [Мустафаев, 1961; Nax. MR-in QK-si, 2010; Əkrərov, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpaçay SNS. Control over known localities and search for new distribution areas are important.

Compiler: A.Asgarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Genetic Resources

BRUNS VƏLƏMİRİ

Avena bruhnsiana Gruner

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR A2a+B1ab(i,ii)

Təsviri: Birillik bitkidir. Gövdələri 20-70 sm hündürlüyündədir, düz və ya dirsəkvari qalxan, çılpaq, nazikdir. Yarpaqları yaşıl, ensiz, şaquli, hər iki tərəfdə seyrək tükcüklü, kənarlarında kirpikcikli-tükcüklüdür. Dilcik qısa və nazikdir. Sünbülcük pulcuqları qeyri-bərabərdir, uzunluğu təxminən 40 mm, 7 damarlıdır. Sünbülcük böyük ölçülüdür, iki çiçəkdir. Çiçək pulcuqları orta ölçülüdür, ağ rəngli tükcüklüdür. Aşağı çiçək pulcuğunun uc hissəsində 2 nazik qılçıq vardır. Yalnız ən aşağı çiçək sünbülcüyündə bitişikdir və yetişdikdə asanlıqla tökülür. Sünbülcük oxu yuxarı çiçək pulcuğunun 1/2 hissəsinə bərkimişdir. Kallus 5-10 mm uzunluğunda, bizşəkillidir [Лоскытов, 2007].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, may ayında toxum verir. Dincə qoyulmuş torpaqlarda, dənizkənarı qumluqlarda, yol kənarlarında rast gəlinir.

Yayılması: Abş. (Sabunçu rayonu Balaxanı və Pirşağı qəsəbələri) [Mycaev, Исаев, 1971; Əsgərov 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma və sahil qumlarının daşınması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Təbiətdə axtarışı davam etdirilməlidir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, G.Quliyeva

Foto: G.Quliyeva

Bioecological features: Flowering in April and seeding in May. Found in fallow lands, coastal sand dunes, roadsides.

Distribution: Absh. (Sabunchu district, Balakhani and Pirshagi settlements) [Mycaev, Исаев, 1971; Əsgərov 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, grazing and transportation of coastal sands).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Search in nature shall be continued.

Compilers: A.Asgarov, G.Guliyeva

Photo: G.Guliyeva

FƏLƏSTİN QUMOTU

Ammochloa palaestina Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR A2ac

Təsviri: 1-4 sm hündürlüyündə birillik bitkidir, xırda çim əmələ gətirir. Kökləri nazik, çoxsaylı, 5-7 sm uzunluğundadır, pulcuqlarla sıx örtülüdür. Gövdəsi çox qısadır, 1-2 sm hündürlüyündədir və yaxud yoxdur. Yarpaqlar kökətrafi, çoxsaylıdır, 1-3 mm enində dilcik pulcuqşəkilli 1-1,5 mm uzunluğunda dişciklikdir. Çiçək qrupu, başcıqşəkilli, oturaq, 2-5 sünbüllüdür. Sünbülləri 7-13 (15) çiçəkli, ovalşəkilli, 9-12 mm uzunluqda, 5-8 mm enindədir. Sünbülcük pulcuqları oval-uzunsovdu, küt və ya qısa tikancıqlıdır. Sünbülcüyü 7-15 çiçəkli, aşağı çiçək pulcuğu ucdan sivridir. Dəni bozumontul rəngli, uzunsov-oval, 1 mm-dək uzunluğundadır [Az. SSR-in QK-si, 1989; Флора Азербайджана, 1950]

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, may ayında toxum verir. Dəniz sahili qumluqlarda rast gəlinir. Kseromezofitdir.

Yayılması: Abş. (Xəzər rayonu Şüvəlan və Mərdəkan qəsəbələri) [Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (urbanizasiya və sahil qumlarının daşınması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi zəruridir.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: R.Frumkin

Bioecological features: Flowering in April and seeding in May. Found in coastal sand dunes. Xeromesophyte.

Distribution: Absh. (Khazar district, Shuvalan and Mardakan settlements) [Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (urbanization and transportation of coastal sands).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. To continue the search in nature is important.

Compiler: A.Asgarov

Photo: R.Frumkin

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Zənbəqəbenzərlər
CLASSIS: Liliopsida

SIRA: Qırtıclar
ORDO: Poales

FƏSİLƏ: Qırtıckimilər
FAMILIA: Poaceae

QAFQAZ ŞİYAVI

Stipa caucasica Schmalh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Sıx çim əmələ gətirən, 20-40 sm hündürlükdə çoxillik bitkidir. Yarpaqları nazik, bükülmüş, dilcik qısa tükcüklüdür. Çiçək qrupu sıx və qısa budaqcıqlı, 5-15 çiçəklidir. Sünbülcük pulcuğu eyni olub, 25-45 mm uzunluqdadır. Aşağı çiçək pulcuğu 9-14 mm uzunluqda, aşağı hissəsi sıx tükcüklü, yuxarı hissəsi bir neçə sıra tükcüklüdür. Qılıcıq 8-13 mm uzunluqda olub, möhkəm, bir dəfə əyilmiş qılıcıqlı, dirsəkdə aşağı sıx yatıq tükcüklüdür. Yuxarı hissəsi isə 5-6 mm uzunluqda tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə iyul ayına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşaqlarında, gilli-gipsli və quru, daşlı dərələrdə rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim. (Ağstafa rayonu Tatlı kəndi) və Nax. dağ. (Culfa rayonu) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən bitkinin qılıçlarının toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə reintroduksiya və çoxaldılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva, Z.Sultanova

Foto: T.Babakışiyeva

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found in lower mountain belts, clayey-gypsum and dry, stony valleys.

Distribution: LC north (Aghstafa district, Tatli village) and Nakh. mount. (Julfa district) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (collection of the plant's awn by the local population).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reintroduction and reproduction are suggested in spread areas.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Babakishiyeva, Z.Sultanova

Photo: T.Babakishiyeva

BOTTA ZƏRAVƏNDİ

Aristolochia bottae Jaub. & Spach

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Çoxillik bitkidir. Gövdəsi düzdür, budaqlıdır, kələ-kötürdür və 30-50 sm hündürlükdədir. Açıq-yaşılımtıl mavi rəngli yarpaqları gövdə boyu növbəli düzülmüşdür, sadədir, yarpaq ayası tamdır, saplaq vasitəsi ilə gövdəyə birləşmişdir, ürəkşəkilli üçbucaqvaridir, kələ-kötürdür. Çiçəklərinin uzunluğu 3-5 sm-dir, xaricdən az miqdarda tükcüklüdür, yaşıl rənglidir, büküş yeri tünd-qırmızıdır, qulaqcıqlıdır. Çiçəkyanlığı müntəzəm olub, bir-biri ilə birləşmiş 3 ləçəklidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçək açır, iyul ayında meyvə əmələ gətirir. Toxum və kökümsovla çoxalır. Daşlı-qumsallı, quraq yamaclarda rast gəlinmişdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Nursu kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbiətdəki vəziyyəti böhran həddə çatmış və nəslinin kəsilmə ehtimalı olan növ kimi akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmış və təbii populyasiyaları mühafizə olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, Ə.İbrahimov, F.Nəbiyeva

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in June and fruiting in July. Reproduced by seeds and rhizomes. Found on stony-sandy, dry slopes.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Nursu village).

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The distribution areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev are under special control and their natural populations are protected as a species whose status in nature has reached a critical level and there is a possibility of extinction.

Compilers: T.Talıbov, A.Ibrahimov, F.Nabiyeva

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Suzanbağ çiçəklilər
ORDO: *Nymphaeales*

FƏSİLƏ: Suzanbağ kimilər
FAMILIA: *Nymphaeaceae*

AĞ SUZANBAĞI (AĞ NİLUFƏR)

Nymphaea alba L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Güclü kökə malik olan çoxillik su bitkisidir. Yarpaqları çox iri, tək-tək, uzun, yoğun saplaqlarda; yarpaq ayası ürəkvari-ovalvari, bəzən dairəvi, 10-25 sm enindədir. Kasayarpağı uzunsov və ya oval-uzunsov, uzunluğu 7 sm-ə qədər, itivari və ya kütvari, aşağıdan yaşıl, yuxarıdan yaşılvari-ağdır. Çiçəkləri tək-tək, iri, 10-15 (25) sm diametrindədir; ləçəkləri çoxsaylı, ağ, oval-uzunsovdur. Dişicik ağzının şöləsi 8-24 saydadır. Meyvəsi kürəvi, yaşıl rəngli, çoxyuvalıdır [Icaev, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-avqust, meyvəvermə avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Toxumla və vegetativ üsulla çoxalır. Hidrofil, işıqsevən bitkidir. Müxtəlif şirin su qruplaşmalarında və yaxud tək bitir; durğun və yavaş axan su sahələrində rast gəlinir.

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Zərdab rayonu, Qarasu çayı hövzəsi), Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Liman şəhəri, Mortso gölü hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qida və dərman bitkisi kimi əhali tərəfindən toplanılma), təbii (iqlim, quraqlığın artması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Bitdiyi yerlərin tam mühafizəsi, Kür sututarlarının şirin su ilə doldurulması məqsədəuyğundur.

Tərtibçilər: R.Abdiyeva, K.Əsədova

Foto: S.Zeynalova

Bioecological features: Flowering occurs in May-August, fruiting in August-September. Reproduces by seeds and vegetatively. Hydrophilic, light demander plant. Grows in various freshwater groupings or alone; found in stagnant and slow-flowing water areas.

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Zardab district, Garasu river basin), Lank. lowl. (Lankaran district, Liman city, Mortso lake basin).

Limiting factors: Anthropogenic (collected by people as food and medicinal plants), natural (climate, increased drought).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Fully protection of the growing areas, to fill Kur reservoir with fresh water is advisable.

Compilers: R.Abdiyeva, K.Asadova

Photo: S.Zeynalova

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qaymaqçiçəklilər
ORDO: *Ranunculales*

FƏSİLƏ: Qaymaqçiçəkkimilər
FAMILIA: *Ranunculaceae*

OLİMPİYA AKVİLEGİYASI

Aquilegia olympica Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU B1ab(i,iii,v)

Təsviri: Hündürlüyü 60 sm olan çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu çoxbaşıdır. Yarpaqları ikiqat üçərdirlər, üst-dən tünd-yaşıl, altdan bozuntul rəngli, kökətrafı – uzun saplaqlı, gövdə – qısa saplaqlı, yuxarıdakılar kiçilmiş, oturaq, üç yerə bölünmüşdür. Çiçəkləri tək, ağ büküklü göy rənglidir. Ləçəklərin ayası dəyirmi, ağ, sonluqda qarmaqvari qatlanmış, mahmızlıdır. Toxumları qara, xırda qırıqlıdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Subalp qurşağından alp qurşağına kimi kolluqlarda, çəmənlərdə, meşə talalarında tək-tək, nadir hallarda kiçik qrup (1-5 fərd) şəklində rast gəlinir. Kseromezofitdir.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Ləzə kəndi, Suvar şlaləsi ətrafı; Quba rayonu Qırzdəhnə kəndi), BQ şər. (İsmayilli rayonu Qalacıq kəndi, Şahdağ MP), BQ qər. (Qəbələ rayonu Laza kəndi; Qax rayonu Ləkit kəndi; Balakən rayonu, Qubək dağı), KQ şim. (Göygöl rayonu, Göygöl MP) [Флора Азербайджана, 1953; Мехтиева и Мурсал, 2022].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, əhali tərəfindən toplanılması, ekoturizm) və təbii (su ehtiyatının azalması) [Мехтиева и Мурсал, 2022].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ, Şahdağ və Göygöl MP-də populyasiyanın bir hissəsi mühafizə olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mürsəl

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in June-July. Reproduces by seeds. Found singly and rarely in small groupings (1-5 individuals) in brushwoods, meadows and forest clearings from the subalpine zone to alpine zones. Xeromesophyte.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Laza village, Suvar falls surroundings; Guba district, Grizdehne village), GC east (İsmayilli district, Galajig village, Shahdagh NP), GC west (Gabala district, Laza village; Gakh district, Lakit village; Balakan district, Mount Gubek), LC north (Goygol district, Goygol NP) [Флора Азербайджана, 1953; Мехтиева и Мурсал, 2022].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection by the population, ecotourism) and natural (depletion of water resources) [Мехтиева и Мурсал, 2022].

Existing and proposed protection measures: Part of populations in Zagatala SNR, Shahdagh and Goygol NP are protected.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mursal

Photo: N.Mehdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qaymaqçıçəklilər
ORDO: *Ranunculales*

FƏSİLƏ: Qaymaqçıçəkkimilər
FAMILIA: *Ranunculaceae*

BƏNÖVŞƏYİ GÜLƏBƏTİN

Pulsatilla violacea Rupr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi sadə, 5-20 (30) sm hündürlükdə, yarpaqlarla birlikdə yumşaq tüküdür. Kökətrafi yarpaqlar çiçəklərlə birlikdə əmələ gəlir, uzunsov, ikiqat lələkvari yarılmış xətvəri, qısa, itiləşmiş hissələrə ayrılmışdır. Çiçəkləri zəngşəkili, əyilmiş və ya demək olar ki, dik, bənövşəyi, bəzən də ağimtil rənglidir. Çiçəkyanlığının yarpaqları ellipsvari və ya tərs yumurtvari, uzunsov, 3 sm-ə qədər uzunluqdadır. Erkəkciklər sarı rənglidir. Meyvələrin saplağı tüküklü, 2-3 sm uzunluqdadır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may-iyun aylarındadır. Orta dağ qurşağından yuxarı dağ qurşağına qədər meşə talalarında, meşə kənarlarında, kolluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: Kür düz., KQ cən., KQ mər. (Şuşa rayonu, Böyük Kirs dağı; Xocavənd rayonu, Ziyarət dağı; Laçın rayonu, Qızılboğaz dağı), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi, Batabat gölü hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yay otlaqlarının sistemsiz otarılması və ərazilərin biçənək kimi istifadə edilməsi) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərin nəzarətə götürülməsi, monitorinqlərin aparılması, toxumlarının toplanması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June. Found in forest clearings, forest edges, and brushwoods from the middle mountain belt to the upper mountain belt.

Distribution: Kur pl., LC south, LC center (Shusha district, Mount Boyuk Kirs; Khojavand district, Mount Ziyarat; Lachin district, Mount Gizilboghaz), Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village, Batabat lake basin).

Limiting factors: Anthropogenic factors (unsystematic grazing of summer pastures and territories use as highfield) and natural (strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Proposed to take control spread areas, conduct monitoring, and collect seeds.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov

Photo: V.Karimov

ALEKSEYENKO QAYMAQÇIÇƏYİ

Ranunculus alexeenkoi Grossh.
(= *R. illyricus* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Dikduran, 20-45 sm hündürlükdə çoxillik bitki olub, aşağı hissəsi budaqlanandır, bozvari-ipəkvari, bəzən də pambıqvari-ipəkvaridir. Yoğunlaşmış kökləri yumurtavari-uzunsovdur. Aşağı yarpaqları uzun saplaqlı; ayası yumurtavari-üçkünclü, yunvari, bəzən də 4-7 ədəd seqmentlidir. Yuxarı yarpaqları azalmış, saplaqsız, 4-6 ədəd qarmaqvaridir. Çiçək qrupu iri və çoxçiçəklidir. Çiçəkləri 24-36 mm diametrindədir. Çiçək-yanlığının ləçəkləri aşağı əyilmiş, nektarlığı qızılı-sarıdır. Toxumu çılpaq, rombvari-yumurtavari olub, 4 mm (sütuncuqla birlikdə) uzunluqdadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Orta dağlıq qurşağa kimi quru daşlı, çınqıllı, otlu yamaclarda və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay., Qob. [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021], Nax. dağ. (Culfa rayonu, Göydağ) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Subendemliyi, nadirliyi və populyasiyanın azlığı qorunmasını tələb edir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Foto: T.Vinokurova

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June. Found on dry stony, gravelly, on dry grassy slopes and bushwood up to the middle mountainous belt.

Distribution: Boz. plat., Gob. [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021], Nakh. mount. (Julfa district, Mount Goydagh) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Subendemism, rarity and small population require protection.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Babakishiyeva

Photo: T.Vinokurova

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qaymaqçıçəklilər
ORDO: Ranunculales

FƏSİLƏ: Qaymaqçıçəkkimilər
FAMILIA: Ranunculaceae

TORLU QAYMAQÇIÇƏYİ

Ranunculus arachnoideus C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Çoxillik, 5-16 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Gövdəsi zəif və qısadır, gövdənin hər tərəfini bürüyən hörümçəktorlu tükçük vardır, sadə və tək çiçəklidir. Çiçəkləri sarıdır, çiçək yatağı tüklüdür. Kökətrafi yarpaqları uzun saplaqlı, yarpaq ayası dairəvi-ürəkvari, qalın, göyümtül, əsasən dərin 3 bölümlüdür. Gövdə yarpaqları kiçilmiş, əsasından 3 lansetvari və ya uzunsov-lansetvari, tamkənarlı və ya dişli seqmentlərə bölünmüşdür. Meyvələri 3-3,5 mm uzunluqda, tərs yumurtavari, yan tərəfdən sıxılmış, hamar, təpə hissədən qarmaqvaridir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Yüksək dağlığın 3000-3800 (4000) m hündürlüyündə əsasən subnival və alp qurşaqlarında yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba, BQ şəh., BQ qər.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (subnival qurşaqda yayılması və qısa vegetativ dövrə malik olması, torpaq və su eroziyası, torpaq sürüşməsi, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin aparılması, toxum vasitəsilə yaxşı çoxaldığı üçün toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in July-August. Found mainly in the subnival and alpine zones at the height of 3000-3800 (4000) m of the highlands.

Distribution: GC Guba, GC east, GC west.

Limiting factors: Natural (spread in subnival zone and has a short vegetative period, soil and water erosion, landslides, sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of spread areas and collection of their seeds are suggested as they reproduces well by seed.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: E.Yusifov

İRAN XORUZGÜLÜ

Adonis persica Boiss. (= *A. dentata* Delile)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Birillik ot bitkisi. Gövdəsi dikduran, aşağı hissədən budaqlanan, 10-15 (20) sm hündürlükdədir. Yarpaqları iki və ya üç dəfə lələkvəri bölümlü, dilimləri sapvaridir. Çiçəkləri uc hissədə tək, təqribən 10 mm diametrdədir; kasayarpaqları çıpaq; ləçəkləri sarı və ya narıncı rəngli; tozcuğu bənövşəyi rənglidir. Meyvələri (qozaları) 2–3 (4) mm uzunluğunda çiçək tacından çölə çıxan, rombşəkili, səthi qırıqlı, aşağı hissəsində eninə dişli təpəlidir [Каримов, 2016].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü mart-aprel aylarındadır. Bağ ərazilərində, dəniz sahili qumlarda, yarımsəhralarda rast gəlinir.

Yayılması: Abş. (Bakı şəhəri, Zira qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (infrastrukturun inkişafı, yerin təkindən istifadə, məskunlaşma və sənayeləşmə nəticəsində təbii arealların daralması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinin nəzarətə götürülməsi, mikrorezervatın yaradılması, müəmmadi monitorinqlərin aparılması və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in March-April. Found in garden areas, coastal sands, and semi-deserts.

Distribution: Absh. (Baku city, Zira settlement).

Limiting factors: Anthropogenic (infrastructure development, use of the bowels of the earth, the decline of natural habitats due to resettlement and industrialization).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Taking control of the spreading areas, creation of a micro-reserve, conducting regular monitoring and seed collecting are suggested.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qaymaqçıçəkkilər
ORDO: *Ranunculales*

FƏSİLƏ: Qaymaqçıçəkkimilər
FAMILIA: *Ranunculaceae*

QAFQAZ MƏRCİMƏKGÜLÜ *Helleborus caucasicus* A.Braun (= *H.orientalis* Lam.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Kölgəli meşələrin rütubətli meşə döşənəyində yayılan gödək kök sisteminə malik 20-30 sm hündürlüyündə çoxillik kolvari, həmişəyaşıl bitkidir. Tünd və ya al-yaşıl yarpaqları lələkvari formada, 15-20 sm uzunluqda olur. Saplağın ucunda yerləşən çiçəkləri iri və kasaşəkillidir, diametri 5-8 sm-ə çatır. Çiçək ləçəklərinin (5 ədəd) mərkəzi hissəsi yaşılımtıl, bəzən çilli, kənarları ağımtıl və ya açıq-yaşıl rəngdə olur. Sarı rəngli tozcuqları seçilir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə qışın sonları və erkən yaz aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağlıq qurşağın meşəlik və meşədən kənar təlalalarında, çay kənarlarında rast gəlinir. Xalq təbabətində geniş istifadə olunan dərman bitkisidir.

Yayılması: BQ Quba, Alaz.-Əyriç. vad. (Qax rayonu), Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Əhali arasında maarifləndirici tədbirlərin aparılması, becərilərək park və xiyabarlarda əkilməsi, nəbatat bağlarında introduksiya edilməsi təklif edilir.

Tərtibçilər: E.Yusifov, V.Kərimov, A.Muradov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in late winter and early spring. Found in forest area and clearings outside the forest of the lower and middle mountainous belt, along river banks. Medicinal plant widely used in folk medicine.

Distribution: GC Guba, Alaz.-Ayrich. val. (Gakh district), Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (collection).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to carry out enlightening activities among the population, cultivate and plant in parks and alleys, and introduce in botanical gardens.

Compilers: E.Yusifov, V.Karimov, A.Muradov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qaymaççiçəklilər
ORDO: Ranunculales

FƏSİLƏ: Zirinckimilər
FAMILIA: Berberidaceae

KİÇİK DOMBALANKÖK

Leontice minor Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Hündürlüyü 20 sm olan, çoxillik ot bitkisi olub, kökyumrusu 3-6 sm diametrdədir. Yarpaqları ikiqat-üçqat bölümlüdür, 8-15 sm uzunluqda olub, dərin bölünmüş oval və ya xətvəri-pazşəkili ititəhər hissəlidir. Çiçək qrupu sadə salxımdır. Çiçəkaltlığı salxımın yuxarı hissəsində tədricən azalır, çiçək saplağından çox qısaadır. Ləçəkləri 5-6 mm uzunluqda olub, solğun sarı rəngdədir, pazşəkili, tərs yumurtavaridir və nisbətən parçalanmışdır. Qutucuğu 1,5-2 sm uzunluqdadır, ovaldır, əsasından girdədir, kütdür, bir meyvəlidir və çiçək saplağına bərabərdir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçəkləyir, iyulda toxumları yetişir. Daşlı-çınqıllı gipsli-gilli yamaclarda rast gəlinir. Kseromezofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu, Vəlidağ; Kəngərli rayonu, Duzdağ; Culfa rayonu Dərəşam vadisi, İlandağ və Darıdağ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyaları nisbətən təhdid altında olduğundan qorunması vacib növ kimi Arpaçay və Ordubad DTY ərazilərində bitdiyi əsas sahələr nəzarətə götürülməlidir.

Tərtibçilər: T.Talıbov, S.Quliyev

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in June, and seeding in July. Found on stony-gravelly gypsum-clayey slopes. Xeromesophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Mount Validagh, Kangarli district, Mount Duzdagh; Julfa district, Deresham valley, Ilandagh and Daridagh mountains).

Limiting factors: Anthropogenic and natural.

Existing and proposed protection measures: The main growing areas in Arpaçay and Ordubad SNS should be taken under control as an important species to protect since its population is relatively threatened.

Compilers: T.Talıbov, S.Guliyev

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qaymaqçıçəklilər
ORDO: Ranunculales

FƏSİLƏ: Zirinckimilər
FAMILIA: Berberidaceae

MÜXTƏLİFSAPLAQLI ZİRİNC

Berberis heteropoda Schrenk
(= *B. sphaerocarpa* Kar. et Kir.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: Hündürlüyü (2) 3-4 m-ə çatan koldur. Zoğları silindrik, hamar, qırmızı və ya qəhvəyi, sonra isə boz-rəngli olur. Yarpaqları uzunsovdu, pazşəkillidir, maviyaşıl, tüklü, hamar, incə və qeyri-müəyyən dişli və ya bütövdür. Çiçəklər narıncı-sarı rəngdədir, diametri 15 mm-dir. Giləmeyvə demək olar ki, sferikdir, diametri 12 mm-ə qədər, mavi-bənövşəyi qaradır [İbrahimov, 1971].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May ayında çiçək açır, sentyabr ayında toxum verir. Yayıldığı yer quru daşlı-çınqıllı yamaclar, quru dağ çəmənləri və qayalıq ərazilərdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Ərəfsə və Ləkətağ kəndləri, Zirincli dərə).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qida və dərman bitkisi kimi toplanılma) və təbii (meyvələrin quşlar tərəfindən yeyilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün bitdiyi sahələrin xüsusi nəzarət altına alınması, yayıldığı Zirincli dərənin yasaqlıq elan olunması təklif olunur.

Tərtibçi: Ə.İbrahimov

Foto: Ə.İbrahimov

Bioecological features: Flowering in May and seeding in September. Found in dry stony-gravelly slopes, dry mountain meadows and rocky areas.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Arafsa and Lakatagh villages, Zirincli valley)

Limiting factors: Anthropogenic (collection as food and medicinal plant) and natural (eating of fruits by birds).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The growing areas are proposed to be placed under special control, and the distributed areas of Zirincli valley are to be declared a sanctuary.

Compiler: A.İbrahimov

Photo: A.İbrahimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qaymaqçiçəkillər
ORDO: *Ranunculales*

FƏSİLƏ: Laləkimilər
FAMILIA: *Papaveraceae*

SARI BUYNUZLALƏ *Glaucium flavum* Crantz

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: İkiillik və ya çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi qalın, budaqlanan, 30-50 sm hündürlükdədir. Yarpaqları qalın, xırda tükcüklü, kökətrafi yarpaqlar böyük, 15-35 sm uzunluqda, lələkvəri-bölümlü, gövdə yarpaqları oval-uzunsov, 3-15 sm uzunluqdadır. Ləçəkləri enli tərs yumurtavari, narıncı, parlaq və ya tünd-sarı rənglidir. Meyvələri 20-25 sm uzunluqda, qalın, 3,5-5,5 mm diametrindədir, üzəri xırda ağ rəngli qabarcıqlıdır. Meyvə yetişdikdə qəhvəyi rəngdə olur və baş hissədən başlayaraq aralanmaqla toxumlarını ətrafa səpir [Флора Кавказа, 1950].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü avqust-sentyabr aylarıdır. Quraqlığa davamlıdır. Əkin sahələri ətrafı, qayalıq yerlərdə yayılmışdır [İbadullayeva, 2016]. Zəhərli bitkidir.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Qosmalıan kəndi) [Kərimov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, toplanılma, intensiv otarılma, biçilmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yeni populyasiyalarının müəyyənləşdirilməsi, yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, toxumlarının toplanılması və populyasiyasının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in August-September. Drought-resistant plant. Common in farmland surroundings, in rocky places [İbadullayeva, 2016]. Poisonous plant.

Distribution: Diab. (Lerik district, Gosmalian village) [Kərimov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collection, intensive grazing, mowing).

Existing and proposed protection measures: Identification of new populations, regular monitoring of spread areas, collection of seeds and population recovery are proposed.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qaymaqçıçəklilər
ORDO: *Ranunculales*

FƏSİLƏ: Laləkimilər
FAMILIA: *Papaveraceae*

ALP MAHMIZLALƏSİ

Corydalis alpestris C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,iii)+2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Gövdə sadə və ya budaqlıdır, 5-15 sm hündürlükdə, aşağı hissədə pulcuqlu, 2-3 yarpaqlıdır. Yarpaqları uzun saplaqlı, üçbölümlü, yuxarı yarpaqlar oturaq və kiçilmişdir. Çiçəklər 2-5 ədəd olmaqla kiçik başcığa toplanmışdır. Çiçək tacı göyümtül, bəzən çəhrayı-bənövşəyi, çox nadir hallarda ağımtıl, 15-20 mm uzunluqdadır. Qutucuq 10-15 (5) mm uzunluqda, uzunsov və ya xətvəri-ellipsvaridir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Yüksək dağ qurşağından subnival qurşağına qədər daşlı-çınqıllı ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Ləzə kəndi; Quba rayonu, Tufandağ ətrafı), BQ qər. (Zaqatala rayonu), KQ şim. (Göygöl rayonu), KQ mər., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma) və təbii (su və külək eroziyası, dəyişən iqlim amillərinin təsirinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, subnival qurşağının bitkisi olduğu üçün çox qısa vegetasiya dövrünə malik olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə mikroasaqlıqların təşkil edilməsi, mütəmadi monitorinqin aparılması, toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June, fruiting in July-August. Found in rocky and gravelly areas from the high mountain zone to the subnival belt.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Laza village; Guba district, Mount Tufandagh surroundings), GC west (Zagatala district), LC north (Goygol district), LC center, Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing) and natural (water and wind erosion, sensitivity to the negative effects of changing climate factors, strong dependence on habitat, having a very short vegetation period as a plant of the subnival belt).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to organize micro-sanctuaries in the distribution areas, conduct regular monitoring, and collect their seeds.

Compilers: S.İbadullayeva, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: V.Karimov

QAFQAZ MAHMIZLALƏSİ

Corydalis caucasica DC.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Kökyumrusu kürəvari, yoğundur. Gövdəsi nazik, 15-30 sm hündürlükdədir. Çiçəkyanlığı tam, ellipsvari (nadir hallarda yuxarı hissədə 2-3 kiçik dişciklidir). Yarpaqları gövdədə 2-3 sayda, ikiqat-üçqat bölümlüdür, hissələri uzunsov-ovaldır. Çiçəkləri 22-28 mm uzunluqda, xarici ləçəkləri bənövşəyi-göy, daxili ləçəkləri isə sarıdır. Mahmızı düz, küt, yuxarı hissəyə daralmır. Qutucuq lansetvari, 2-3 dəfə çiçək saplağından uzundur. Toxumu parlaq və qara rənglidir [Флора Кавказа, 1950].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü aprel ayında. Toxumla çoxalan geofit bitkidir. Orta dağ qurşağına qədər olan ərazilərdə meşələrdə və kolluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: Alaz.-Əyriç. vad. (Zaqatala rayonu Danaçı kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşə sahələrinin azalması, meşə yanğınları) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq və dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazisinin mütəmadi monitorinqi, yeni lokalitetlərin müəyyənləşdirilməsi və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April. Geophyte plant reproduces by seeds. Found in forests and brushwoods up to the middle mountain belt.

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Zagatala district, Dana-chi village).

Limiting factors: Anthropogenic (decreasing of forest areas, forest fires) and natural (strong dependence on habitat and sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of the distribution area, identification of new localities and collection of seeds are suggested.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qaymaqçıçəklilər
ORDO: *Ranunculales*

FƏSİLƏ: Laləkimilər
FAMILIA: *Papaveraceae*

ERDELİ MAHMIZLALƏSİ

Corydalis erdelii Zucc.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1b(i,iii,v)

Təsviri: Çoxillik, 10-30 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Kökyumrusu 20 mm diametrində, kürəvaridir. Yarpaqları oturaq və ya qismən oturaq, qarşı-qarşıya, iki dəfə üçdillimlidir; hissələri tam, lansetvari və ya uzunsov, iti, oturaq və ya qısa saplaqdadır. Çiçəkləri 5-10 sayda boş çiçək qrupunda toplaşır. Çiçəkyanlığı iri, tam, uzunsov və ya yumurtavari, itidir. Çiçək tacı bənövşəyi-çəhrayı rəngli, 20-25 mm uzunluqdadır; xarici ləçəklərin büküyü iti, daha tünd rəngli; mahmızı ½ dəfə yarpaq ayasından uzundur. Qutucuq qısa, iti, əyilmişdir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü aprel, meyvəvermə may ayındadır. Orta dağ qurşağında daşlı-çınqıllı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Kotam kəndi, Soyugdağ; Culfa rayonu, Darıdağ; Şahbuz rayonu, Batabat gölü hövzəsi, Zorbulaq ətrafı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qorunur. Yayıldığı ərazilərdə mütəmadi monitorinqinin aparılması və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, N.Abbasov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in May. Found on stony and gravelly slopes in the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Kotam village Mount Soyughdagh; Julfa district, Mount Daridagh; Shahbuz district, Batabat lake basin, Zorbulaq spring surroundings).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (strong dependence on habitat, sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Proposed to carry out regular monitoring in the distribution areas and to collect seeds.

Compilers: V.Karimov, N.Abbasov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qaymaqçiçəklilər
ORDO: *Ranunculales*

FƏSİLƏ: Laləkimilər
FAMILIA: *Papaveraceae*

İRAN MAHMIZLALƏSİ

Corydalis persica Cham. & Schltl.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Gövdə 10-20 sm hündürlüyündədir. Yarpaqları oturaqdır. Gövdə yarpaqları qarşı-qarşıya duran, üçqatlıdır, Yarpağın hissəcikləri tərs yumurtavari, qanadlıdır. Çiçəklər 4-10 ədəd olub, qısa salxım əmələ gətirir. Tac düz və ya əyilən, çəhrayı rənglidir. Mahmız 0,5 dəfə yarpaq lövhəsindən uzundur. Qutucuq xırda və itiucudur [Флора Азербайджана, 1953; Əsgərov, 2005].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü aprel-may aylarına təsadüf edir. Alp çəmənliyində bitir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Gənzə kəndi, Qapıcıq, Xaşlı və Xarxat dağları; Culfa rayonu, Darıdağ; Şahbuz rayonu Biçənək kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma və tapdalanma), təbii (populyasiyanın zəif təkrarlanması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yeni yayılma sahələrinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: P.Qaraxani, N.Abbasov

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Grows in alpine meadows.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Ganza village, Gapijigh, Khashli and Kharkhat mountains; Julfa district, Mount Daridagh; Shahbuz district, Bichanak village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing and trampling), natural (poor reproduction of the population).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. The search for new areas of spread is proposed.

Compilers: P.Garakhani, N.Abbasov

Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: Caryophyllaceae

YAZ CİNOTU

Minuartia verna (L.) Hiern
(= *Arenaria verna* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: DD

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitkidir, hündürlüyü 15 sm-dir. Çoxsaylı vəzili tüküklərlə əhatə olunmuşdur. Gövdənin aşağı hissəsi odunlaşmışdır. Birillik çiçək daşıyan zoğlar və qısalmış vegetativ zoğlar çim əmələ gətirmişdir. Yarpaqlar xətvəridir, uzunluğu 1 sm, eni 1 mm-dir, 1-3 sayda xırdca çiçəklər yumşaq yarımçətir üzərinə yığılmışdır. Çiçəklər xırdadır, uzunluğu 0,5 mm-dir, ləçəkləri ağdır. Meyvələri-böyrəkvari qutucuqlara oxşayır [Novruzov, 2019; Bayramova, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-iyul aylarına qədər çiçək açır. Arandan yuxarı alp qurşağınadək, əhəngdaşlı, metalla zəngin olan qaya və töküntülərdə tək-tək rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: KQ şim. (Daşkəsən rayonu, Qoşqar dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim, rütubətin çatışmazlığı, yüksək istilik rejimi, bitmə yerlərinin pozulması) [Novruzov, 2019; Bayramova, 2013].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiya təhlükə altında olduğundan qorunması vacibdir. Yayıldığı ərazidə aşınmaların təsiri azaldılmalıdır.

Tərtibçilər: A.Bayramova, Z.İsmayılova, Y.Aslanova

Foto: Y.Aslanova

Bioecological features: Flowering in April-July. Found singly in limestone, metal-rich rocks and outcrops from the lowland to the upper alpine zone. Xerophyte.

Distribution: LC north (Dashkasan district, Mount Goshgar).

Limiting factors: Natural (climate, lack of humidity, high heat regime, habitat disturbance) [Novruzov, 2019; Bayramova, 2013].

Existing and proposed protection measures: Protection of the endangered population is important. The effect of erosion in the distribution area shall be reduced.

Compilers: A.Bayramova, Z.İsmayılova, Y.Aslanova

Photo: Y.Aslanova

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: Caryophyllaceae

İRİÇİÇƏK EREMOQON

Eremogone macrantha (Schischk.) İkonn.
(= *Arenaria macrantha* Schischk.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2a

Təsviri: 10-(20) 30 sm hündürlüyündə sürünən kökümsovlu, çoxillik bitkidir. Əyilib-qalxan gövdələrə malikdir. 2-3 sm uzunluğunda dar xətvəri yarpaqları kənardan xırdadıdır. Yumşaq, qalxanşəkili çiçək qrupu 1-8 ədəd çiçəklərə malikdir. Dəyirmi-neştərvəri kasayarpaqları vardır. Ləçəkləri tərsinə yumurtaşəkili olub, kasa yarpaqlarından bir qədər uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə iyun aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında, quru otlu, çınqıllı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax.dağ. (Şahbuz şəhəri; Ordubad rayonu Biləv kəndi; Culfa rayonu, Darıdağ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Ordubad DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Foto: E.Qurbanov

Bioecological features: Flowering occurs in May and fruiting in June. Found on dry grassy, gravelly slopes in the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz city; Ordubad district, Bilav village; Julfa district, Mount Daridagh).

Limiting factors: Anthropogenic (collection).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Ordubad SNS. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova

Photo: E.Gurbanov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: Caryophyllaceae

AZƏRBAYCAN YERKÖPÜYÜ

Paronychia azerbaijanica Chaudhri.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN A2acd+3bc

Təsviri: 2-8 sm hündürlüyündə alçaqboylu, çoxillik bitkidir. Gövdəsi sərilən, yaxud qalxan sıx tükcüklüdür, yastığabənzərdir. Yarpaqları itiuclu, bəzən kütvari, ellipsvaridir, enlidir, 9 mm uzunluğundadır. Kasayarpaqları 5 ədəddir, təpədəki qapaqlıdır. Çiçəklər qısa saplaqlı, başcıqlı dəstələrdə toplanmışdır. Çiçəkyanlığı çox iridir, enli yumurtavaridir, sərt, ağımtıl-gümüşüdür. Gümüşü ağ rəngli tükcüklə örtüldüyündən dekorativ görünüşlüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağına kimi quru daşlı, çınqıllı yamaclarda və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. [Babakişiyeva, İbadullayeva, 2021], KQ mәр. (Xocavənd rayonu Hadrut qəsəbəsi; 700 m d.s.h.) [Meded. Bot. Mus. Rij., t.13, 1968].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (daşqın).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Təbiətdə bitki üzərində nəzarətin gücləndirilməsi, fərdi qorunması, uyğun sahələrdə reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: T.Vinokurova

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Found on dry stony, gravelly slopes and brushwoods up to the middle mountainous belt.

Distribution: Boz. plat. [Babakişiyeva, İbadullayeva, 2021], LC center (Khojavand district, Hadrut settlement; 700 m a.s.l.) [Meded. Bot. Mus. Rij., t.13, 1968].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (flood).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Strengthening control over the plant in nature, individual protection and reintroduction in suitable areas are suggested.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: T.Vinokurova

QROSHEYM QOYUNQULAĞI

Silene grossheimii Schischk.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, qıvrım qısa tüküklü, boz rəngli bitkidir. Gövdəsi çoxsaylıdır, qısa boylu, 6-15 sm hündürlükdədir. Kökətrafi yarpaqlar kürəkvari və ya tərs yumurtavari, saplağa daralan, gövdə yarpaqları lansetvari, 1-1,5 sm uzunluqda, 1,5-4 mm enindədir. Çiçəkləri gövdənin uc hissəsində və tək saylıdır. Ləçəkləri açıq-çəhrayı və ya ağ rənglidir. Qutucuq 13-15 mm uzunluğunda, uzunsov-yumurtavaridir. Toxumları 1,5 mm uzunluqda, qaratəhər-qəhvəyi, böyrəkvari, eninə zolaqlıdır [Флора Азербайджана, 1952]

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşağında quru daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Qob. (Abşeron rayonu Pirəkəşkül kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, energetika və digər infrastruktur layihələrinin icrası məqsədilə ərazilərin mənimsənilməsi, kənd təsərrüfatı və sənaye sahələrinin inkişafı ilə təbii areallarının azalması) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, səhralaşma, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Fərdi mühafizəsinin təşkili məqsədilə yayılma ərazisinin çəpərlənməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və mikrorezervatların yaradılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Found on dry stony slopes in the lower mountain belt.

Distribution: Gob. (Absheron district, Pirakashkul village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, appropriation of territories for the purpose of implementation of energy and other infrastructure projects reduction of natural habitats due to the development of agriculture and industry) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climatic factors, desertification, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Proposed to fence the distribution area, conduct regular monitoring and create micro-reserves in order to organize individual protection.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: Caryophyllaceae

ŞAFT QOYUNQULAĞI

Silene schafta S.G.Gmel. ex Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillikdir. Gövdəsi 9-12 sm hündürlükdə, çoxsaylı, qısa tükcüklüdür. Yarpaqları xırda, 8-11 (20) mm uzunluqda, 3-5 mm enində, qalın, tərs yumurtavari-uzunsov, qısa saplağa daralandır, demək olar ki, iti, aşağıdan damarların üzəri və kənarları qısa kirpikciklidir. Çiçəkləri gövdədə tək sayda, nadir hallarda 2 saydadır, bənövşəyi-göy rənglidir. Qutucuq 15 mm-ə qədər uzunluqda, uzunsov-lansetvaridir. Toxumları iti qabarıqlıdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə avqust-oktyabr aylarına təsadüf edir. Yarı-həmişəyaşıl bitkidir. Toxum vasitəsilə çoxalır. Orta dağ qurşağında meşələrdə, qayaların üzərində rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu, Lənkəran-Lerik yolu), Diab. (Lerik rayonu, Büzeyir kəndi, Büzeyir mağarası ətrafı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, toplanılma) və təbii (su, torpaq eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin aparılması və xüsusi qorunma tədbirlərinin hazırlanması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in August-October. Semi-evergreen plant. Reproduces by seeds. Found on rocks and in forests in the middle mountain belt.

Distribution: Lank. mount. (Lerik district, Lankaran-Lerik road), Diab. (Lerik district, Buzeyir village, surrounding of Buzeyir cave).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection) and natural (water, soil erosion, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to conduct regular monitoring and develop special protection measures in the distribution areas.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

TALIŞ QOYUNQULAĞI

Silene talyschensis Schishk.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1a+2ab(i,ii,iv)

Təsviri: Birillik ot bitkisidir. Gövdələri 20-25 sm hündürlükdədir. Kökyanı yarpaqları kiçik, uzunsov, tərs yumurtaşəkilli, küt, saplaqlıdır. Yuxarı yarpaqlar oturaqdır. Budaqlarda yerləşən çiçəklər birtərəfli, oturaq, çiçəkləmə vaxtı horizontal əyilmiş vəziyyətdə olur. Kasacıq 10-12 mm uzunluqda, silindrvari tüküklərlə örtülmüşdür. Qutucuğu 6-7 (8) mm uzunluğunda, enli yumurtaşəkillidir. Toxumlar 1,5-2 mm uzunluqda, qara rənglidir [Флора Азербайджана,1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəverməsi may-iyul aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır, quraqlığa davamlı, işıqsevəndir. Dağ-kserofit qruplaşmalarının komponentidir. Orta dağ qurşağında quru, çınqıllı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: KQ mər. (Füzuli rayonu Qarğabazar kəndi), Diab. (Yardımlı rayonu; Lerik rayonu Orand kəndi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi), Nax. düz. (Orudbad rayonu) [Флора Азербайджана,1952; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, otarılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yeni yayılma yerlərinin aşkar edilməsi, toxumlarının toxum banklarında saxlanması, introduksiya edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, R.Abdiyeva

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-July. Reproduces by seeds, drought-resistant, light demander. The component of mountain-xerophytic groupings. Found on dry, gravelly slopes in the middle mountain belt.

Distribution: LC center (Fuzuli district, Qarğabazar vilage), Diab. (Yardimli district; Lerik district, Orand vilage), Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak vilage), Nakh. pl. (Orudbad district) [Флора Азербайджана,1952; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, grazing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Search for new distribution areas, storage of seeds in a seed bank and their introduction are proposed.

Compilers: A.Asgarov, R.Abdiyeva

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

BAŞCIQLI ÇOĞAN

Gypsophila capitata M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi, 20-40 (60) sm hündürlükdədir. Yarpaqları çıpaq, qalın, xəvari-bizəoxşar, uzunluğu 1-2,5 (3) sm, eni 1 mm-ə qədər, göyümtüldür. Gövdənin və budağın qurtaracağına diametri 6-12 (15) mm olan, şarşəkilli başcıqlı çiçəkləri var. Kasacığın uzunluğu 3,5 mm-ə çatır, zəng çiçəyinə oxşayır. Ləçəkləri ağ, uzunluğu 5 mm-ə çatır, xəvari-uzunsovundur. Qutucuq yumurtaşəkilli-şarşəkillidir, diametri 2,5 mm-ə çatır, birtoxumludur, toxumları yastı, şarşəkillidir, diametri 1,5 mm-ə çatır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçəkləyir, avqust ayında meyvə verir. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında gilli və daşlı yamaclarda, quru çaylarda və arxlarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba, Qob., Xəz. sah. ov., Nax. dağ. [Talıbov, İbrahimov Ə.Ş., İbrahimov Ə.M. və b., 2021]

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma nəticəsində yaşayış ərazisinin deqradasiyası) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərində antropogen təsiri azaltmaq məqsədi ilə yasaqlıqların təşkil, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Mustafayev, R.Murtazaliyev

Foto: A.Faterıq

Bioecological features: Flowering in June and fruiting in August. Found in lower and middle mountain zones, on clayey and stony slopes, dry rivers and ditches.

Distribution: GC Guba, Gob., Casp. coast. lowl., Nakh. mount. [Talıbov, İbrahimov Ə.Ş., İbrahimov Ə.M. və b., 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (degradation of habitat due to grazing, trampling) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. In order to reduce the anthropogenic influence in the distribution areas, organization of sanctuaries and search for new areas of distribution are proposed.

Compilers: A.Mustafayev, R.Murtazaliyev

Photo: A.Faterıq

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SİRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: *Caryophyllales*

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: *Caryophyllaceae*

DİVARKƏNARI ÇOĞAN

Gypsophila muralis L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Nazik gövdəli, qaidəsindən budaqlanan, aşağıdan tükcüklü, yuxarı hissəsi çılpaq olan, 10-20 sm hündürlükdə birillik ot bitkisi. Yarpaqları xətvəri-bizvəri, 10-17 mm uzunluqda və 1 mm enindədir. Çiçək qrupu dağınıq süpürgədir. Çiçək saplağı kasacıqdan 2-3 dəfə uzun və hamardır. Çiçəkləri tək-tək yarpaq qoltuğunda və ya budaqcığın ucunda yerləşəndir. Kasacıq ensiz boru və ya kütvari, altdan qısalan və küt dişciklidir, qızılgül rəngli, qara damarlıdır. Qutucuq yumurtavari, uzunsov, 3 mm uzunluqda, 0,3-0,5 mm enindədir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə iyul aylarına təsadüf edir. Düzenlikdən orta dağ qurşağına kimi şoranlı çəmənlərdə, gilli-gipsli və quru, daşlı dərələrdə rast gəlinir.

Yayıması: Boz. yay. [İbadullayeva və b., 2017].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Növün axtarılması davam etdirilməli, fərdi şəkildə qorunması və reintroduksiyası tövsiyə olunur [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Foto: T.Babakışiyeva

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found from the plain to middle mountain belts in saline meadows, clay-gypsum and dry, stony valleys.

Distribution: Boz. plat. [İbadullayeva və b., 2017].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: The search for the species should be continued and individual protection and reintroduction are recommended [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Photo: T.Babakışiyeva

BƏRK ÇOĞAN

Gypsophila robusta Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə:
VU B1ab(iii,v)+2ab(iii,v)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii)c(iii,iv)+2ab(i,ii)

Təsviri: Çoxillik göyümtül ot bitkisidir. Hündürlüyü 50-70 sm-dir. Yarpaqları oturaq, uzunluğu 1-2 mm olan qısa qına bitişik, enlidir, uzunsov-ellipsşəkilli, uzunsov-lansetvari, alt tərəfdəkilər küt, sonrakılar isə iti, 3-5 (7) damarlıdır. Çiçək qrupu budaqlanıdır. Kasacığın uzunluğu 3,5-4 mm, orta hissəyə qədər bölünmüş, kənarları dişçiklidir. Ləçəkləri ağ və ya çəhrayı, kasaçıqdan bir qədər uzundur. Qutucuğun uzunluğu 4 mm, enli yumurtaşəkillidir. Toxumu tünd rənglidir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir. Ovalıq və dağətəyində quru yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Bərdə rayonu; Ağdam rayonu Baş Qərvənd, Qızılhacılı və Cinli kəndləri; Ucar rayonu Şahlıq kəndi) [Флора Азербайджана, 1952; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (bitmə şəraitinin deqradasiyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərində antropogen təsiri azaltmaq məqsədi ilə rezervatların təşkili, populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toxum banklarında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, E.Şükürov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering occurs in June-July. Found in dry areas in the plains and foothills.

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Barda district; Aghdam district, Bash Garvand, Gizilhajili and Jinli villages, Ujar district, Shahligh village) [Флора Азербайджана, 1952; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (habitat degradation).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organize reserves, genetic research on the population level, storing seeds in seed banks, to ensure their regeneration, and searching for new distribution areas are proposed in order to reduce the anthropogenic influence in the distribution areas.

Compilers: A.Asgarov, E.Shukurov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞOVIÇ SOĞANI

Gypsophila szovitsii Fisch. et C.A. Mey. ex Fenzl.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: VU B2ab(ii,iii,iv,v)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, hündürlüyü (25) 30-50 (60) sm-dir. Yarpaqları xətsəkili, uzunsov, itidir, uc hissəsi iynəşəkildir. Süpürgəsi budaqlı, bir neçə dəfə haçalanmış, uc hissəsi tükcükşəkili budaqcıqlara ayrılır. Kasacığın uzunluğu 2 mm-ə çatır, yumurtaşəkili, kütdişikli, kənarları pərdəşəkildir. Ləçəkləri çəhrayı, uzunsov, kasacıqdan 1-2 dəfə uzundur. Qutucuq yumurtaşəkildir, kasacıqla eyni ölçüdədir. Toxumlarının diametri 1 mm-ə çatır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir. Düzənliklərdə və aşağı dağ qırşaqlarında qumlu və gilli, quru, daşlı yerlərdə, əhəngli yamaclarda və qayalarda rast gəlinir.

Yayılması: Kür düz. (Gəncə şəhəri), KQ mər. (Şuşa rayonu), Nax. dağ. (Ordubad rayonu; Şərur rayonu, Dizəçay hövzəsi; Kəngərli rayonu, Duzdağ) və Nax. düz. (Arazboyu maili düzənlik) [Флора Азербайджана, 1952; Əsgərov, 2016; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərində antropogen təsirin azaldılması, populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toxum banklarında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, E.Şükürov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering in May-June. Found in sandy and clayey, dry, stony places, calcareous slopes and rocks in plains and lower mountain belts.

Distribution: Kur pl. (Ganja city), LC center (Shusha district), Nakh. mount. (Ordubad district; Sharur district, Dizachay river basin; Kangarli district, Mount Duzdagh) and Nakh. pl. (Arazboyu sloping plain) [Флора Азербайджана, 1952; Əsgərov, 2016; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reducing the anthropogenic influence in the distribution areas, genetic research at the population level, storing seeds in seed banks, ensuring their regeneration, and searching for new distribution areas are proposed.

Compilers: A.Asgarov, E.Shukurov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

BUNGE ALLOXRUZASI

Allochrysa bungei Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 40 sm hündürlükdə, çoxbudaqlı, alçaq yarım-kolcuqdur. Cavan, odunlaşmamış zoğları vəzili tük-cüklüdür. Yarpaqları 2 sm uzunluğunda, 4 mm enində ellipsvari-xətvari, itiuccludur. Kasacıq 7-10 mm uzunluğunda, boruvari, kənarları dişcikli, qısa tük-cüklüdür. Ləçəkləri çəhrayımtıdır, kasacıqdan 1,5-2 dəfə uzundur. Meyvəsi birtoxumlu qutucuqdur [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgəlmə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağında, quru daşlı-çınqıllı yerlərdə rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılməsi: Nax. dağ. (Culfa rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı sahələrdə fərdi qorunmasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, N.Mövsümova

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Found in dry stony and gravelly places in the lower and middle mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Recommended to organize individual protection in spread areas.

Compilers: E.Gurbanov, N.Movsumova

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SINIF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəkəllər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: Caryophyllaceae

ALABƏZƏK ALLOXRUZA

Allochrusa versicolor Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Çoxillik bitkidir. Gövdəsi 15-30 sm hündür-
lükdə olub, yuxarı hissəsi budaqlanandır, qısa dağınıq
vəzili-tükcüklüdür. Yarpaqları xətvəridir, kütdür və qai-
dəsindən ensizləşmişdir, uzunluğu 10-15 mm, eni isə
1-2 mm-dir. Çiçək qrupu qalxaşəkillidir. Çiçəkaltlığı
neştəvəridir, otşəkillidir, sıx vəzili-tükcüklüdür. Kasa-
cığı 7-9 mm uzunluqdadır və tükcüklərlə örtülmüşdür.
Çəhrayı rəngli ləçəkləri və qutucuğu kasacıqdan 2-3
dəfə uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəklə-
yir və meyvə əmələ gətirir. Bəzək və dərman əhəmiy-
yyətli bitkidir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax.dağ. (Kəngərli rayonu, Duzdağ; Culfa
rayonu, Darıdağ və Şahbuz rayonu Kolanı kəndi) və
Nax. düz. (Naxçıvan şəhəri ətrafı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Populyasiyaları nisbətən təhdid altında olduğundan,
təhlükə altına düşə bilən növ kimi yayıldığı əsas sahələr
ciddi nəzarət altına alınmalı və toxum materialları top-
lanılaraq qorunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, E.Novruzova

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering and fruiting in
June-July. Important ornamental and medicinal plant.
Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount
Duzdagh; Julfa district, Mount Daridagh and Shahbuz
district, Kolani village) and Nakh. pl. (Nakhchivan city
surroundings).

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The
main distribution areas shall be strictly controlled
and seed materials are collected and protected as a
threatened species since their population is relatively
threatened.

Compilers: T.Talibov. E.Novruzova

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qərənfılçəkklilər
ORDO: *Caryophyllales*

FƏSİLƏ: Qərənfılkimilər
FAMILIA: *Caryophyllaceae*

GÖRKƏMSİZ QƏRƏNFİL

Dianthus inamoenus Schischk.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B1ab(i,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi düz, yuxarı hissədə seyrək budaqlanan, əsasən bənövşəyi-göy rəngli, çılpaqdır. Yarpaqları oturaq, xətvəri, iti, kənarları kobuddur. Çiçəkləri gövdənin uc hissəsində, çox vaxt tək saydadır. Kasacığı 14-18 (20) mm uzunluğunda, dərivəri, ağımtıl, silindrik, yuxarıda daralandır. Ləçəkləri 5-7 mm uzunluğunda, tərsumurtavari-uzunsov, yuxarı hissədə sarımtıl-yaşıl, aşağı hissədə azca bənövşəyi-göy rəngli, xarici hissədə kənarları dişcikli. Qutu-cuq kasacığa bərabər və ya bir az uzundur [Флора Азербайджана, 1952]

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyul aylarındadır. Düzənlikdən aşağı dağ qurşağına, nadir hallarda orta dağ qurşağına kimi quru, gilli, daşlı yamaclarda və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Qob., Abş., Kür-Ar. ov., Kür düz., Boz. yay., Diab., Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, bəzək bitkisi kimi toplanılma, ərazilərin kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadəsi, yerin təkindən istifadə) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, su və külək eroziyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-July. Found on dry, clayey, stony slopes and bushwood from the plain to lower mountain belt, rarely to the middle mountain belt.

Distribution: Gob., Absh., Kur-Ar. lowl., Kur pl., Boz. plat., Diab., Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, collection as an ornamental plant, use of areas for agricultural purposes, use of the bowels of the earth) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, strong dependence on habitat, water and wind erosion).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of spreading areas, organization of reservation in botanical gardens and collection of seeds are suggested.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

LIVAN QƏRƏNFİLİ

Dianthus libanotis Labill.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(iii)

Təsviri: Çoxillik, çılpaq, boz ot bitkisidir. Gövdəsi qalın, 3-5 mm diametrdə, sadə və ya çox vaxt budaqlanan, (14) 25-40 (50) sm hündürlükdədir. Yarpaqları qalın, xəttvari-lansətşəkilli, 3-7 mm enində, iti, demək olar ki, tikanlıdır. Çiçəkləri demək olar ki, oturaq, gövdənin ucunda 2-3 saydadır, bəzən ayrı-ayrı budaqlarda tək saydadır. Kasacıq (35) 40 mm uzunluğunda, yaşılmtıl-ağ rənglidir. Ləçəkləri ağ rəngli, əsasında qırmızı ləkəli, orta hissəsinə qədər sapşəkilli hissələrə saçaqlı-bölmümlüdür. Qutucuq təqribən 20 mm uzunluğunda, uzunsov-yumurtavaridir [Флора Азербайджана, 1953]

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına kimi quru, çınqıllı və daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Babək rayonu, Culfa rayonu Əshab-i Kəhf dağının ətrafı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, bəzək bitkisi kimi toplanılma, ərazilərin kənd təsərrüfatı, turizm və digər məqsədlə istifadəsi, yerin təkindən istifadə) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq, külək eroziyası, səhralaşma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July-August. Found on dry, gravelly and stony slopes from the lower mountain belt to the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Babək district, Julfa district, Mount Ashab-i Kahf surroundings).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, collection as an ornamental plant, use of areas for agriculture, tourism and other purposes, use of the bowels of the earth) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, wind erosion, desertification).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of spreading areas, organization of reservation in botanical gardens and collection of seeds are suggested.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərler
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: *Caryophyllales*

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: *Caryophyllaceae*

RUPREXT QƏRƏNFİLİ

Dianthus ruprechtii Schischk.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Gövdələri düz, 20-35 (50) sm hündürlükdədir. Yarpaqları bizşəkili formadadır, əsasında 6-8 mm uzunluqda qınlı bitmişdir. Yarpaq ayası tünd, tərs yumurtaşəkili, 4-5 mm uzunluğunda, kənarları dişcikli. Çiçəkləri oturaq, gövdənin yuxarı hissəsində sıx yığılmış haldadır. Kasacıq 15-17 mm uzunluqda, silindrvəri, tünd-qara rəngdədir [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəverməsi iyun-iyul (avqust) aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Subalp qurşağında çəmənlərdə, müxtəlifotlu qruplaşmalarda rast gəlinir, quraqlığa nisbətən davamlı, işıqsevəndir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Qrız, Qonaqkənd, Xınalıq, Qarxun və Haput kəndləri) [Флора Азербайджана, 1954; Əsgərov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yeni yayılma yerlərinin axtarılması, bitdiyi ərazilərin nəzarətə alınması zəruridir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, R.Abdıyeva

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July (August). Reproduces by seeds. Found in the subalpine zone, meadows, forb groupings. Relatively resistant to drought, light demander.

Distribution: GC Guba (Guba district, Griz, Gonagkənd, Khinalig, Garkhun and Haput villages) [Флора Азербайджана, 1954; Əsgərov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. To search for new distribution areas, to control their growing areas is necessary.

Compilers: A.Asgarov, R.Abdıyeva

Photo: R.Murtazaliyev

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SİRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: Caryophyllaceae

ŞAMAXI QƏRƏNFİLİ

Dianthus schemachensis Schischk.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1ab(iii,iv,v)c(iii,iv)+2ab(ii)c(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, tünd-göy rəngli ot bitkisidir. Gövdələri dəstə şəkilində kökümsovdan qalxır, (9)12-20 (25) sm uzunluğunda, düz yaxud qalxanvari şəkildə olurlar. Yarpaqlar oturaq, əsasında ensiz xətti, 1-2 mm enində, sivrilmiş, qıraqlardan nahamardır. Çiçəkləri tək-tək yerləşir. Kasacıq 26-30 (23) mm uzunluqda, qabıqlı, silindrik, ağimtil, çox vaxt al-qırmızı rənglidir. Yarpaqların ayası 6-8 mm uzunluğunda, tərs yumurtasəkilli, üstədən ağimtil, alt tərəfdən çəhrayıdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun ayındadır. Düzenlikdən orta dağ qurşağına kimi quru, gilli və daşlı yamaclarda, töküntülərdə, qayalarda, yovşanlı yarımsəhralarda, taxıllı fitosenozlarda və müxtəlifotlu qruplaşmalarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ şəh. (Şamaxı rayonu, Daşlı dağı), Abş. (Qobu qəsəbəsi), Qob. (İlxıdağ), Kür-Ar. ov. (Otman Bozdağ), Xəz. sah. ov. (Xızı yolu; Siyazən rayonu, Gilgilçay boyu və Beşbarmaq dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (infrastrukturun inkişafı, otarılma, tapdalanma, yerin təkindən istifadə)və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyalarının mütemadi monitorinqi, mühafizə tədbirlərinin hazırlanması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June. Found on dry, clayey and stony slopes, in earth fill, rocks, wormwood semi-deserts, cereal phytocenosis and motley grass groups from the plain to the middle mountain belt.

Distribution: GC east (Shamakhi district, Mount Dashli), Absh. (Gobu settlement), Gob. (Mount Ilkhidagh), Kur-Ar. lowl. (Otman Bozdagh), Casp. coast. lowl. (Khizi road; Siyazan district, along Gilgilchay river and Mount Beshbarmag).

Limiting factors: Anthropogenic (infrastructure development, grazing, trampling, use of the bowels of the earth) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of populations, preparation of protection measures, organization of reservation in botanical gardens are suggested.

Compilers: A.Asgarov, V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: *Caryophyllales*

FƏSİLƏ: Qərənfilkimilər
FAMILIA: *Caryophyllaceae*

VLADİMİR QƏRƏNFİLİ

Dianthus vladimirii Galushko

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi sadə, dik və ya zəif qalxan, 3-10 sm hündürlükdə, kobud tükcüklüdür. Yarpaqları dar lansetvari və ya lansetvari, iti, (1,5) 2-3 (3,5) sm uzunluqda, 2-5 mm enində, 1-3 (5) damarlıdır. Çiçəkləri iri olub 25-30 mm diametrdə, gövdənin uc hissəsində, adətən tək saylıdır. Kasacağı silindrik, 15-18 mm uzunluqda, 5-6 mm enində, bənövşəyi rənglidir. Ləçəkləri iri dişli, üstədən albalı-bənövşəyi göy və ya albalı rəngli, aşağı hissədə sarımtıl-bənövşəyi göy rəngli, tərs yumurtavari-kürəkvari, 12-15 mm uzunluqda və enində, qaydasız dişciklidir. Çiçəkaltlıqları 2-4 saydadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Subalp, alp və subnival qurşaqlarda otlu və daşlı-çınqıllı yamaclarda bitir.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu, Şahdağ, Kabaş şəlaləsi ətrafı; Quba rayonu Qalayxudat kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma) və təbii (su və külək eroziyası, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinin mütəmadi monitoring edilməsi və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in July-August. Found on grassy and stony-gravel slopes in the subalpine, alpine and subnival belts.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Mount Shahdagh, Kabash falls surroundings; Guba district, Galaykhudat village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling) and natural (water and wind erosion, sensitivity to the effects of changing climatic factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to regular monitor distribution areas and collection of seeds.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

AĞ SİRKƏN

Atriplex cana Ledeb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Çox budaqlanan, 20-50 sm hündürlükdə, tək-tək zoğlu yarımkoldur. Aşağı hissədən tək yarpaq və tumurcuqları gümüşü-ağ pulcuqlarla sıx örtülmüşdür. Gövdə sıx, gümüşü-ağ rəngdədir. Yarpaqları növbəli, uzunsov-ovalvari və ya tərs yumurtavari, neştərşəkilli, bəzən də xətvəri, küt, tamkənarlıdır. Çiçək qrupu yarpaqsız süpürgədir, çiçəkləri qıvrılmış və qarışıqdır. Toxumları dairəvi, yumurtavari, 2-2,5 mm diametrdədir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Orta dağ qurşağına kimi quru daşlı, çınqıllı yamaclarda, qumlu və qumsal sahələrdə, kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. (Böyrük-Enci nahiyəsi), Nax. düz. (Kəngərli rayonu, Böyükdüz düzənliyi) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021],

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, çayvan zoğlarının erkən yazda toplanılması) [İbadullayeva, 2020] və təbii (sel, torpaq eroziyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı mühitə uyğun geniş ərazilərdə reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, G.Şirəliyeva, M.Şahmuradova

Foto: Anonim

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June. Found on dry stony, gravelly slopes, sandy areas and bushwood up to the middle mountainous belt.

Distribution: Boz. plat. (Boyrük-Enji area), Nakh. pl. (Kangarli district, Boyukduz plain) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021],

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection of young shoots in early spring [İbadullayeva, 2020]), natural (mudflow, soil erosion).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reintroduction in large areas suitable for its environment is proposed.

Compilers: S.İbadullayeva, G.Şirəliyeva, M.Şahmuradova

Photo: Anonymous

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Pəncərkimilər
FAMILIA: Amaranthaceae

GİRDƏQANAD BİENERSİYA

Bienertia cycloptera Bunge

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: 40 sm hündürlükdə, çılpaq, şirəli birillik ot bitkisidir. Yarpaqları oturaq, növbəli, xətvəri, slindrik, ətli-şirəli, kütdür; aşağıda gövdəyə bitişikdir. Çiçəkləri yarpaq qoltuğunda yumaqcıqlara toplanmışdır, sonradan kiçik ayaqcıqlıdır. Erkəkciyi 5-dir, demək olar ki, görünmür. Yumurtalıq 2-3 qısa dişicik ağızcıqlıdır. Meyvələri 5-7 mm diametrindədir. Toxumu 1,5-2,5 mm diametrində, yastı horizontaldır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə-meyvəvermə dövrü may-noyabr aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Şoranlıqda şorangəlik quruluşlarının tərkibində rast gəlinir. Kserofit və halofitdir.

Yayılması: Kür-Ar. ov., Abş. (Sabunçu rayonu Nardaran qəsəbəsi), Nax. düz. (Kəngərli rayonu, Böyükdüz düzənliyi) [Movsumova Ф.Г., 2009].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, urbanizasiya), təbii (dəniz səviyyəsinin qalxması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizəsi üçün xüsusi tədbir aparılmır. Yayılma yerlərində antropogen təsiri azaltmaq üçün mikrorezervatların təşkili, populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, F.Mövsumova, N.Mövsumova

Foto: M.Marafi

Bioecological features: Flowering-fruiting occurs in May-November. Reproduces by seeds. Found in the composition of saltwart groupings in saline area. Xerophyte and halophyte.

Distribution: Kur-Ar. lowl., Absh. (Sabunchu district, Nardaran settlement), Nakh. pl. (Kangarli district, Boyukduz plain) [Movsumova Ф.Г., 2009].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, urbanization), natural (sea level rise).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organizing microreserves, genetic research at the population level, storing their seeds in the seed bank, ensuring their regeneration, and searching for new areas of distribution are suggested in order to reduce the anthropogenic influence in the areas of distribution.

Compilers: E.Gurbanov, F.Movsumova, N.Movsumova

Photo: M.Marafi

ŞAMDANVARI ÖLDÜRGƏN

Anabasis brachiata Fisch. & C.A.Mey. ex Kar. & Kir.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN A2ac+3cd;B2ab(ii,iii,iv,v)

Təsviri: Kolcuqdur. Gövdəsi çoxsaylı çılpaq, ətli, asan qırılan, silindrik, quru halda dördtərəfli, sarı-yaşılımtıl, əvvəl sərilən, daha sonra yuxarı qalxan, 15-25 sm hündürlükdədir. Yarpaqları 2,5-5 mm uzunluqda, pulcuqvari, geniş üçbucaqlı-yumurtavari, qoltuğunda tükü-yunvari, qısa iynəciklidir. Çiçəkləri pulcuq qoltuğunda təkdir, çiçəkaltlığı qısa, otvari, qayıqvaridir. Çiçəkyanlığının yarpaqcıqları pərdəvari və ya ovaldır, qanadları dairəvi və ya geniş tərs yumurtavari, çəhrayıdır. Meyvələri yumurtavari və ya dairəvidir [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-oktyabr aylarındadır. Toxumla çoxalır. Qumlu ərazilərdə yayılmışdır. Kserofit, işıqsevən, duzlaşmaya davamlıdır.

Yayılması: Abş. (Bakı şəhəri, Yasamal dərəsi, Qobustan massivi və Abşeron rayonu Müşfiq qəsəbəsi ətrafı) [AR-in QK-si, 2013], Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, məskunlaşma, yerin təkindən istifadə və sənayeləşmə nəticəsində təbii arealların itirilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərində mikrorezervatların təşkili, populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toplanılması və bərpasının təmin edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Yusifov, V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-October. Reproduces by seeds. Found in sandy areas. Xerophytic, light demander, resistant to salinization.

Distribution: Absh. (Baku city, Yasamal valley, Gobustan massif and Absheron district, around of Mushfig settlement) [AR-in QK-si, 2013], Nakh. mount. (Julfa district, Mount Daridagh) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, resettlement, loss of natural habitats due to use of the bowels of the earth and industrialization).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to organize micro-reserves in the distribution areas, to carry out genetic research at the population level, and to ensure the collection and reproduction of seeds.

Compilers: E.Yusifov, V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: E.Yusifov

QARAĞAT RƏVƏNDİ

Rheum ribes L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 50-100 sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisi-dir. Yarpaqları ürəkvari-dairəvi, rozet şəklində, kənarları xırda dişli, 5 ədəd yoğun damarlıdır. Kiçik sarımtıl çiçəklər süpürgə çiçək qrupunda toplaşmışdır. Çiçək daşıyıcı gövdə sərt və ziyillidir. Meyvələri üçüzlü, uzunsov-yumurtavari, enli qırmızımtıl qanadlı, tünd-qəhvəyi fındıqcadır [Şirəliyeva, 2009].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Orta dağlıq qurşağın quru daşlı, çınqıllı yamaclarında və kolluqlarda rast gəlinir [İbadullayeva et al, 2010].

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Duzdağ; Şahbuz rayonu Biçənək və Kükü kəndləri, Təkəlik dağı; Şərur rayonu, Vəlidağ; Culfa rayonu, Darıdağ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (cavan zoğları erkən yazda yerli əhali tərəfindən kütləvi şəkildə toplanır) [Seyidov və b., 2014].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qismən mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, G.Şirəliyeva, H.Qasimov

Foto: M.Seyidov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June. Found on dry stony, gravelly slopes and brushwoods of the middle mountainous belt. [İbadullayeva et al, 2010].

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Duzdagh; Shahbuz district, Bichanak and Kuku villages, Mount Takalik; Sharur district, Mount Validagh; Julfa district, Mount Daridagh).

Limiting factors: Anthropogenic (young shoots are collected en masse by the local population in early spring) [Seyidov və b., 2014].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Regeneration of populations is suggested in the distribution areas.

Compilers: S.İbadullayeva, G.Shiraliyeva, H.Gasimov

Photo: M.Seyidov

YARPAQSIZ CUZĞUN

Calligonum aphyllum Gürke

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B1b(i,iii)+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Hündürlüyü 2 m-ə qədər olan koldur. Yaşlı bu daqların qabığı qırmızı və ya qəhvəyitəhər, cavan bu daqları nazik, yaşıldır. Yarpaqları 2-3 mm uzunluqda, yarım dairevi, asan töküləndir. Çiçəkləri yarpaq qoltuğundan 2 (1-3) sayda əmələ gəlir, çiçək saplağı 4-5 mm uzunluqda, çılpaqdır. Çiçəkyanlığının xarici hissələri 3 mm uzunluğuna qədər, enliyumurtavari, arxası yaşıl; daxili hissələri daha ensiz, qısa, ağ, arxası çəhrayı rənglidir. Tozluğu çəhrayı rənglidir. Meyvəsi demək olar ki, kürevari, 15-20 mm uzunluqda, 4 qoşa qanadlıdır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvə vermə dövrü may-iyun aylarındadır. Dənizkənarı ərəzilərdə və qumlu yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: Abş. (Sabunçu rayonu Balaxanı qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (infrastrukturun inkişafı, məskunlaşma və sənayeləşmə nəticəsində təbii arealların daralması, yerin təkindən istifadə) və təbii (bərpa prosesinin çox gec və zəif getməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərində mikrozəvətlərin yaradılması ilə növün nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması nəbatət bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in May-June. Found in coastal areas and sandy places.

Distribution: Absh. (Sabunchu district, Balakhani settlement).

Limiting factors: Anthropogenic (infrastructure development, the decline of natural habitats due to settlement and industrialization, use of the bowels of the earth) and natural (slow and weak self-regeneration process).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control the distribution areas by creating micro-reserves, conduct regular monitoring, organize reservation in botanical gardens and collect the seeds.

Compiler: V.Karimov

Photo: R.Murtazaliev

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: *Caryophyllales*

FƏSİLƏ: Qırxbuğumkimilər
FAMILIA: *Polygonaceae*

BAKI CUZĞUNU

Calligonum bakuense Litv.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)

Təsviri: Dağınıq-budaqlı, hündürlüyü 1,5 m olan koldur. Yarpaqları sapşəkili, 2-4 mm uzunluqda, tez töküləndir. Çiçəklər müxtəlif uzunluqda olan çiçək saplağında, 2-5 ədəd olmaqla dəstə şəklində yerləşir. Çiçəkyatağının hissələri 3 mm uzunluqda, yumurtavari-yumrudur. Meyvələri oval və ya uzunsovvari-oval, 10-15 mm uzunluqda, ilkin dövrdə çəhrayı rəng, yetişdikdə isə qəhvəyi rəng olur, üzəri sıx, cod tükcüklüdür. Son 10 ildə məlum yayılma ərazilərinin və fərdlərinin sayının iki dəfə azalması qeydə alınmışdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə dövrü may-iyun aylarındadır. Dəniz sahili qumlu sahələrdə yayılmışdır.

Yayılması: Abş. (Sabunçu rayonu Balaxanı qəsəbəsi), Qob. (Qaradağ rayonu Çeyildağ qəsəbəsi), Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu Ümid, Səngəçal qəsəbələri), Xəz. sah. ov. (Siyəzən rayonu Cəndəhar kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (təbii arealların məskunlaşma və çimərlik məqsədilə tutulması, yerin təkindən istifadə, yol və digər infrastruktur layihələrinin inkişafı) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, bərpa prosesinin zəif getməsi) [Giorgashvili et al., 2022].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Məlum ərazilərin çəpərlənməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və mikroyasaqlıqların yaradılması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Əli-zadə, V.Kərimov, Ş.Mirzəyeva

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in May-June. Found in seaside, sandy areas.

Distribution: Absh. (Sabunchu district, Balakhani settlement), Gob. (Garadagh district, Cheyildagh settlement), Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Umud, Sangachal settlements), Casp. coast. lowl. (Siyazan district, Jandahar village).

Limiting factors: Anthropogenic (capture of natural areas for resettlement and beach purposes, use of the bowels of the earth, development of road and other infrastructure projects) and natural (strong dependence on the habitat, weak process of self-regeneration) [Giorgashvili et al., 2022].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Fencing the known areas, conducting regular monitoring, creating micro-sanctuaries and reservation in botanical gardens are proposed.

Compilers: V.Ali-zade, V.Karimov, Sh.Mirzayeva

Photo: V.Karimov

QIRXBUĞUM CUZĞUN

Calligonum polygonoides L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Gövdədən dağınıq halda ayrılmış, ağımtıl qa-bıqlı, hündürlüyü 1,5 m-ə qədər olan çoxşaxəli koldur. Yarpaqları ensiz, bizvaridir. Çiçəkləri ikicinsli, diametri 50-60 mm-dir. Çiçəkyanlığı 5-6 üzvlü, kənarları dilimli, çox zaman xaricə qatlanmış, bəzən də uzanmış haldadır. Erkəkciklər 12-18 ədəddir, erkəkcik saplarının qaidəsi topa şəklində, qısa tüklüdür. Yumurtalığı üst, 3-4 tilli, üst hissədən 4 qısa sütuncuqlu və başcıqvari, dişicik ağızlıdır. Meyvələri tərs yumurtavari, uzunluğu 12-16 mm, eni 10-13 mm, qılçıqlıdır [Şirəliyeva, 2009].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvə əmələgəlmə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Çoxalması toxumla, gövdə və kök əlavələri ilə baş verir. Quru, daşlı, çınqıllı yamaclarda rast gəlinir. Kserofitdir.
Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu, Vəlidağ, Dəhnədağ və Arpaçay DTY; Ordubad rayonu Kotam kəndi; Kəngərli rayonu, Duzdağ), Nax. düz. (Araz hövzəsi qumluqlarda).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yerli əhali tərəfindən kütləvi şəkildə toplanılması) və zoogen (cavan zoğları və meyvəsinin erkən yazda heyvanlar tərəfindən həvəslə yeyilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arazboyu və Arpaçay DTY ərazisində təbii populyasiyalarının mühafizəsi gücləndirilməlidir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, G.Şirəliyeva

Foto: N.Mövsumova

Bioecological features: Flowering occurs in April-May and fruiting in June-July. Reproduces by seeds, stem, and appendices. Found on dry, stony, and gravelly slopes. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Mount Validagh, Mount Dehnedagh and Arpachay SNS; Ordubad district, Kotam village; Kangarli district, Mount Duzdagh), Nakh. pl. (sandy areas of the Araz river basin).

Limiting factors: Anthropogenic (collection en masse by the local population) and zoogenic (young shoots and fruit are eagerly eaten by animals in early spring).

Existing and proposed protection measures: The protection of natural populations in the territory of Arazboyu and Arpachay SNS shall be strengthened.

Compilers: S.Ibadullayeva, G.Shiraliyeva

Photo: N.Movsumova

DİK QIRXBUĞUM

Polygonum luzuloides Jaub. & Spach

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Birillik və ikiillik ot bitkisidir. Çoxşaxəli odunlaşmış kökmeyvəyə malik, çoxillik bitkidir. Gövdəsi dik qalxan, çoxbudaqlı və sərtidir. Yarpaqaltlığı şəffaf, boruvari, yuxarı kənarları saçaqlıdır. Yarpaqları enli neştersəkilli, xətvəri, uzunluğu 5-6 sm, 4-6 mm enindədir. Çiçəkləri salxım çiçək qrupunda toplanmışdır. Açıq-çəhrayı rənglidir, yarpaq qoltuğunda 2-4 ədəd olmaqla yerləşmişdir. Toxumları uzunsov, üçtillidir və çiçəkyanlığı uzunluğundadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgəlmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında quru daşlı yamaclarda rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalıdır.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, N.Mövsümova

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in July-August. Found on dry stony slopes in the middle mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Garagush).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpachay SNS. Distribution areas shall be under special control.

Compilers: E.Gurbanov, N.Movsumova

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

FOMİN TIS-TISI

Acantholimon fominii Kusn.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2ab

Təsviri: Alçaqboylu koldur. Yastıqcası sıx yarımsərvəri, 25 sm diametrindədir. Yarpaqları üçüzlü olub, neş-tərşəkildir, 3 mm uzunluqda və 1-1,5 mm enindədir. Yay yarpaqları göyümtüldür, xətti-lansetvari və sərt-dir. Kasacıq 10-11 mm uzunluqda olub, qıfvaridir, tacı açıq-qırmızı rənglidir. Çiçəklər nadir hallarda çiçək ya-tağında yerləşir. Spikelets 11-12 mm-dir və tək çiçəkli-dir. Braktlar çılpaq xarici brakt 6-8 mm, daxili braktdan bir qədər qısadır, ona bərabərdir və ya onu xeyli üstələ-yir. Toxumları uzunsovdu, 5-6 mm uzunluqda, qəhvəyi rənglidir [Babakışiyeva, 2018].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, mey-vəvərmə iyul aylarına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşaqlarında, gilli-gipsli və quru, daşlı dərələrdə rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. (Samux rayonu, Ellər oyuğu və Bozdağ dağları) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (sistemsiz otarılma, bitkidən yanacaq materialı kimi istifadə edilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Azərbaycanın endemik bitkisi olduğundan genofondun saxlanması üçün fərdi mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found in lower mountain belts, clayey-gypsum and dry, stony valleys.

Distribution: Boz. plat. (Samukh district, Ellar Oyughu and Bozdagh mountains) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (unsystematic grazing, use of plants as fuel).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection should be done to preserve the gene pool since it is endemic plant of Azerbaijan.

Compiler: S.Ibadullayeva

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞAMAXI TIS-TISI

Acantholimon schemachense Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1a+2ab(ii,iii)

Təsviri: Alçaqboylu koldur, yastıq kifayət qədər bərkdir, 15-25 sm enində yarımkürəşəkillidir. Yay yarpaqları açıq-göyümtül, çoxsaylı, yastı, sərt, qısa, 5-7 mm uzunluqda, iti, çılpacaq, kirpikcikli-nahamar, oturaq, üzərində görünən çoxsaylı nöqtələri vardır, yaz yarpaqları nisbətən enlidir. Çiçəklər seyrək çətirdə toplanmışdır. Sünbül 10-12 mm uzunluqda, birçiçəkdir. Kasacıq 8-10 mm uzunluqda, qıfşəkilli, borusu 6-7 mm uzunluqda, damarcıqların arası tükcüklü, büküşləri ağ, 4 mm-ə qədər enindədir, tünd-qonur rənglidir. Çiçək tacı çəhrayıdır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may-iyun aylarındadır. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına qədər quru, daşlı yamaclarda, bəzən yovşanlı yarımsəhralarda yayılmışdır.

Yayılması: Sam.-Dəv. ov. (Şabran rayonu Ərəblər, Qüləx və Daşlı kəndləri), BQ şər. (Şamaxı rayonu), Qob. (Qaradağ rayonu Lökbatan qəsəbəsi, Ağburun dağı), Abş.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ərazilərin energetika və digər infrastruktur layihələrinin altında qalması) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, səhralaşma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin çəpərlənməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və mikrorezervatların yaradılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, E.Yusifov, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June. Found on dry, stony slopes from the lower mountain belt to the middle mountain belt, and sometimes in wormwood semi-deserts.

Distribution: Sam.-Dav. lowl. (Shabran district, Arablar, Gulakh and Dashli villages), GC east (Shamakhi district), Gob. (Garadagh district, Lokbatan settlement, Mount Aghburun), Absh.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, areas remain under energy and other infrastructure projects) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climatic factors, desertification).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Fencing the distribution areas, conducting regular monitoring and creating micro-reservers are suggested.

Compilers: S.Ibadullayeva, E.Yusifov, V.Karimov

Photo: V.Karimov

NAZİKÇİÇƏK TIS-TIS

Acantholimon tenuiflorum Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1ab(i,iii)+2b(ii,iii,v)

Təsviri: 8-12 sm hündürlüyündə və 10-20 sm diametrdə, yumruvari formada alçaqboylu kolcuqdur. Yay yarpaqları açıq-göyümtül rəngdə, dayaz üçbucaqlı və ya xətti-bizvari, 11-16 (25) mm uzunluğunda və 1-1,5 mm enindədir. Yaz yarpaqları yay yarpaqlarından xeyli qısa, çiçəkverən yarpaqlardan 5-8 dəfə uzun, 15-25 sm uzunluqdadır. Yuxarı hissədə budaqlıdır. Çiçəkləri hamaşçiçəklidir. Kasacıq 9-10 mm uzunluğunda, qifa-bənzər; borucuğu nisbətən tükçüklüdür. Ləçəklər çəhrayı rəngdədir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun-avqust aylarına təsadüf edir. Toxum və vegetativ yolla çoxalır. Az rütubətli şəraitə davamlı, işıqsevən, istiyə davamlı bitkidir. Dağ ətəyinin quru, gillili, çınqıllı yamaclarında rast gəlinir. Dekorativ bitki kimi sayıla bilər [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Ağdaş və Goranboy rayonları), KQ şim. (Göygöl rayonu) [AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (rekreasiya, otlu yamaclarda evlərin tikilməsi) və təbii (iqlim dəyişikliyi, növün təbii bərpasının zəif keçməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyanın müasir vəziyyətinin öyrənilməsi yeni yayılma yerlərin aşkar edilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: R.Abdiyeva

Şəkil: Botanika Institutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in May-June-August. Reproduces by seeds and vegetatively. Light demander plant, resistant to heat and low humidity conditions. Found on the dry, clayey, gravelly slopes of the foothills. It can be considered an ornamental plant [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Aghdash and Goranboy districts), LC north (Goygol district) [AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (recreation, building houses on grassy slopes) and natural (climate change, slow natural regeneration of the species).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided.

Study of the current state of the population, discovery of new distribution areas are proposed.

Compiler: R.Abdiyeva

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Qurşunçəyikimilər
FAMILIA: Plumbaginaceae

XƏZƏR DƏVƏAYAĞI

Limonium caspium (Willd.) P.Fourn.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik, çılpaq gövdəli bitkidir, çiçəkləmə zamanı gövdənin hündürlüyü 12-25 (50) sm-ə çatır. Kök kifayət qədər qalınlaşmışdır. Göy-yaşıl rəngli yarpaqlar çiçəkləmə zamanı məhv olurlar. Yarpaqları tərsyumurtşəkilli, uzununa kürəkvari formada olub, 2-6 sm uzunluğu, 0,5-1,5 sm enindədir. Uc hissəsi kütdür. Çiçəkdaşıyan zoğları çoxbudaqlı, qalxanvari, yumru əsasdan süpürgəşəkilli şaxələnmişdir. Çiçəkləri sıx şəkildə qısa saplaqlı sünbüldə toplanaraq, qalxanvari süpürgəşəkilli çiçək qrupu əmələ gətirir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust aylarında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında meyvə verir. Şoran, bataqlıq, rütubətli və çökəkliklərdə qeydə alınıb.

Yayılması: Xəz. sah. ov. (Şabran rayonu, Ağzıbirçala gölü hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın monitorinqini təşkil etmək, yayıldığı ərazinin depressiya zonası hesab edilməsi tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Foto: N.Dyakov

Bioecological features: Flowering in July-August, fruiting in August-September. Found in saline, swampy, humid and depressions.

Distribution: Casp. coast. lowl. (Shabran district, Aghzıbirchala lake basin).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing).

Existing and proposed protection measures: Organizing monitoring of the population and considering the distribution area as a depression zone is recommended.

Compilers: E.Gurbanov, H.Huseynova

Photo: N.Dyakov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Qərənfilçəklilər
ORDO: Caryophyllales

FƏSİLƏ: Yulğunkimilər
FAMILIA: Tamaricaceae

İRAN KEÇİALAÇI

Reaumuria persica Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2a

Təsviri: Gövdəsi ağacvari, 15-30 sm hündürlüyündə olan yarımkoldur. Yarpaqlar ətli, silindrik, oturaq, 1 sm uzunluğunda, 1 mm enindədir. Kasacığı ətlidir, dərin qanadlıdır. Uzunluğu 6-8 mm-dir. Ləçəkləri açıq-çəhrayı, tünd-qırmızıdır. Erkəkciyi çoxdur. Sütuncuq 5-dir. Qutucuq meyvəsi yumurtavari və ya uzunsov-neştersəkillidir. Toxumları yumru, üzəri qonur, sıx, uzun tükərlə örtülüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun-iyul, meyvəverməsi avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Quru-gilli, daşlı bəzən də şoranlaşmış yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. düz., Nax. dağ. [Флора Азербайджана, 1955], BQ Quba (Xızı rayonu, Altıağac MP).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən dərman bitkisi kimi toplanılması) və təbii (iqlim, populyasiyanın zəif təkrarlanması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Altıağac MP-də mühafizə olunur. Digər yayılma yerlərində fərdi qorunması, toxumlarının toxum bankında saxlanması və reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, R.Ələkbərov

Foto: A.İsmayılov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in August-September. Found on dry clayey, stony and sometimes saline slopes.

Distribution: Nakh. pl., Nakh. mount. [Флора Азербайджана, 1955], GC Guba (Khizi district, Altıağaj NP).

Limiting factors: Anthropogenic (collecting as a medicinal plant by the population) and natural (climate, poor frequency of population).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Altıağaj NP. Individual protection in the areas of distribution, storage of its seeds in the seed bank and reintroduction are suggested.

Compilers: S.Ibadullayeva, R.Alekberov

Photo: A.Ismayılov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Proteçəkliilər
ORDO: *Proteales*

FƏSİLƏ: Şanagülləkimilər
FAMILIA: *Nelumbonaceae*

XƏZƏR ŞANAGÜLLƏSİ

Nelumbo caspica Fisch.
(= *N. nucifera* Gaertn.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR A2abc

Təsviri: Qalın kökümsovlu, 1 m-dək hündürlükdə çoxillik su bitkisidir. Yarpaqları iri, dəyirmi, qalxanşəkili formada olur. Yarpaqların diametri 20-40 (50) sm, göyümtül, üst hissədən tünd-yaşıl, alt hissədən solğundur. Çiçəkləri iri, ətirli, 20 (25) sm diametrdə; ləçəkləri çəhrayı və ya açıq-çəhrayı rəngdə, tərs yumurtavari, uzunsov formadadır. Erkəkcikləri çoxsaylıdır. Meyvəsi xırda, 10-22 sayda, yumruvari, tünd-göyümtüldür [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-avqust aylarına təsadüf edir. Toxumla və vegetativ üsulla çoxalır, müxtəlif şirin su qruplaşmalarında bitir, durğun və sakit axan su sahələrində rast gəlinir. Su və rütubət sevən (hidrofit), işıqsevən bitkidir.

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Kürdəmir rayonu Ərəbxana kəndi, Neftçala rayonu Xol Qarabucaq kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (su hövzələrinin qurudulması, yaşayış mühitinin keyfiyyətinin pisləşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma sahələrində populyasiyalarına nəzarətin gücləndirilməsi, süni çoxaldılması, mütəmadi monitorinqlərin aparılması lazımdır.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, E.Yusifov, K.Əsədova

Foto: N.Ağayeva

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-August. Reproduces by seeds and vegetatively, grows in various fresh water groupings; found in stagnant and still flowing water areas. Loves water and humidity (hydrophytic), light demander plant.

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Kurdamir district, Arabkhana village, Neftchala district Khol Garabujag village).

Limiting factors: Anthropogenic (drying up of water bodies, deterioration of habitat quality).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Strengthening population control in areas of distribution, artificial reproduction and regular monitoring are necessary.

Compilers: A.Asgarov, E.Yusifov, K.Asadova

Photo: N.Aghayeva

ŞƏRQ ÇİNARI

Platanus orientalis L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: DD

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: 25-35 (50) m boyunda, 1,5-3 (5) m-ə qədər diametrində, çox zaman dəyirmi çətirli, yarpaqları tökülən ağacdır. Yarpaqları sadədir, növbəli düzülüslüdür, möhkəmdir və ya kağızvaridir, dövrəsi dəyirmi və yumurtavari-dəyirmidir, 3-5 (7) barmaqvari dilimlidir. Meyvə başcıqları 2-dən 5 (7)-dək ümumi qaytanvari saplaqda yerləşmişdir. Meyvələri toxumcadır [Qasımzadə, 2018; Gasimzade, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir. Meyvələri sentyabr-oktyabr aylarında yetişir. Toxumla, qələmlə və pöhrələrlə çoxalır. Çay hövzələri, d.s.h. 1000 m-ə kimi dərələr boyunca yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Şabran rayonu Kilvar kəndi), BQ qər. (Qəbələ, Oğuz və Balakən rayonları), BQ şə. (İsmayilli rayonu, Axoxçay vadisi), KQ cən. (Zəngilan rayonu, Bəsitçay və Oxçuçay hövzələri), Lənk. dağ. (Yardımlı rayonu), Sam.-Dav. ov. (Xaçmaz rayonu; Şabran rayonu), Kür-Ar. ov. (Tərtərçay hövzəsi), Kür düz. (Samux rayonu Samux qəsəbəsi), Xəz. sah. ov. (Siyəzən rayonu Qərəh kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ağacların qırılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbii olaraq öncədən Bəsitçay DTQ-də mühafizə olunurdu. Qoruqda və ondan kənar ərazilərdə fərdi qorunmasının və nəbatat bağlarında introduksiyasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: E.Yusifov, N.Allahverdiyev, T.Qasımzadə

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in April-May. Fruiting in September-October. Reproduces by seeds, cuttings and sprouting. Found near river basin, along valleys up to 1000 m a.s.l.

Distribution: GC Guba (Shabran district, Kilvar village), GC west (Gabala, Oghuz and Balakan districts), GC east (Ismayilli district, Akhokhchay river basin), LC south (Zangilan district, Basitchay and Okchuchay rivers basins), Lank. mount. (Yardimli district), Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district; Shabran district), Kur-Ar. lowl. (Tartarchay river basin), Kur pl. (Samukh district, Samukh settlement), Casp. coast. lowl. (Siyazan district, Garah village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, felling of trees).

Existing and proposed protection measures: Previously, species was naturally protected in Basitchay SNR. Organize individual protection in the areas outside and inside the reserve and introduction in botanical gardens are recommended.

Compilers: E.Yusifov, N.Allahverdiyev, T.Gasimzade

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Şümşətçiçəklilər
ORDO: *Buxales*

FƏSİLƏ: Şümşətkimilər
FAMILIA: *Buxaceae*

KOLXIDA ŞÜMŞƏTİ

Buxus colchica Pojark.
(= *B. sempervirens* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Həmişəyaşıl kol, bəzən isə hündürlüyü 8-10 (12) m-ə qədər çatan ağac və ya koldur. Zoğları yaşıl və dördküncüdür. Yarpaqları adətən ellipsvari olub, 10-30 mm uzunluğunda, 5-18 mm enində, dərivari, üstdən tünd-yaşıl, parlaq, saplağı qısa və tükcüklüdür, qaidəsi pazvari və ya dəyirmi, ucu oyuqludur. Çiçək qrupu oturandır. Meyvəsi dərilili yumurtavari-kürəvi qutucuqdur. Toxumları uzunsov-ellipsşəkilli, qara, parıldayandır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mart-aprel aylarında çiçəkləyir, iyul-avqust aylarında meyvələri yetişir. Toxumla və vegetativ yolla çoxalır. Rütubətli meşə dərələrində, münbit torpaqlarda bitir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu Yuxarı Tala kəndi; Qəbələ rayonu Vəndam kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (budaqlarının buket üçün kəsilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Yayıldığı sahələrdə reintroduksiyasının təşkili və nəbatat bağlarında rezervasiasiyasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, N.Allahverdiyev, S.Qarayev

Foto: F.Şakula

Bioecological features: Flowering in March-April and fruiting in July-August. Reproduces by seeds and vegetatively. Grows in moist forest valleys and fertile soils.

Distribution: GC west (Zagatala district, Yukhari Tala village; Gabala district, Vandam village).

Limiting factors: Anthropogenic (cutting branches for a bouquet).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. Proposed to organize their reintroduction in the distribution areas and organization of reservation in botanical gardens.

Compilers: E.Gurbanov, N.Allahverdiyev, S.Garayev

Photo: F.Shakula

HİRKAN ŞÜMŞƏTİ

Buxus hyrcana Pojark.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Həmişəyaşıl kol, bəzən isə 5-8 (18) m-ə qədər hündürlükdə ağacdır. Yarpaqları (24) 27-35 mm uzunluqda, 10-14 mm enində, dərivari, tamkənarlı, üst hissədən tünd-yaşıl, parlaq, alt hissədən açıqdır. Çiçəkləri oturaq, yaşılımtıldır. Dişi çiçəkləri sayca 1 (2-3) olub, çiçək qrupunun yuxarı hissəsində yerləşir. Erkək çiçəklərdə yumurtalıq qalıqları qıscadır. Meyvəsi bərk dəri, üçdişli, qonur-sarı rəngli, açılan qapaqcıqlı qutucuqdur. Toxumları 6 sayda, uzunsov-yumru, qara, parıldayandır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə mart-aprel, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Toxumla və vegetativ yolla çoxalır. Rütubətli, kölgəli dərələrdə, təzə, qalın, humusla zəngin olan torpaqlarda təsadüf edilir. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına qədər meşələrdə yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara və Lənkəran rayonları), Lənk. dağ. (Lerik və Yardimli rayonları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (oduncağından mebel sənayesində və yanacaq kimi istifadə, meşə yanğınları) və təbii (göbələk xəstəlikləri, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur. Yayıldığı ərazilərin nəzarətə götürülməsi, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, V.Fərzəliyev, A.İbrahimova

Foto: E.Gerber

Bioecological features: Flowering occurs in March-April, fruiting in July-August. Reproduces by seeds and vegetatively. Distributed in moist, shady valleys, fresh, thick, humus-rich soils. Found in the forests from the lower to the middle mountain belt.

Distribution: Lank. lowl. (Astara and Lankaran districts), Lank. mount. (Lerik and Yardimli districts).

Limiting factors: Anthropogenic (using the wood of the plant in the furniture industry and as fuel, forest fires) and natural (fungal diseases, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Proposed to control the distribution areas, reservation in botanical gardens, conduct regular monitoring.

Compilers: V.Karimov, V.Farzaliyev, A.Ibrahimova

Photo: E.Gerber

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Fıstıqçiqəkililər
ORDO: *Fagales*

FƏSİLƏ: Fıstıqkimilər
FAMILIA: *Fagaceae*

ADİ ŞABALID

Castanea sativa Mill.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3cd

Təsviri: Hündürlüyü 38 m-ə qədər boy verən ağacdır. Gövdənin qabığı dərin çatlı, tutqun-bozumtul rəngdədir. Cavan zoğları tünd-qırmızımtıl, qəhvəyi rəngli olub, bozumtul tüküklə örtülüdür. Tam formalaşmış yarpaqları üstdən çıpaq, yaşıl, altdan isə ulduzvari tüküklü və açıq-yaşıl rənglidir, kənarları mişardışlidir. Erkək çiçəkləri sarımtıl sünbülvari sırğalarda yerləşir. Dişi çiçəklər yaşılımtıl rənglidir, ayrı-ayrı sırğaların qaidəsində yerləşir. Meyvəsi birtoxumlu fındıq olub, şabalid rəngində dərivari meyvəyanlığına malikdir, xaricdən uzun və iti tikanlarla örtülür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir, oktyabr-noyabr aylarında meyvəsi yetişir. Orta və yuxarı dağ qurşaqlarında daşlı-qayalı yamaclarda, meşənin açıq quru yerlərində çəmənliklərdə yayılmışdır. Mülayim iqlimi olan münbit torpaqlarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Qəbələ rayonu Vəndam və Bum kəndləri; Oğuz rayonu Xaçmaz kəndi; Balakən və Zaqatala rayonları), Alaz.-Əyriç. vad. (Balakən və Zaqatala rayonları), KQ şim. (Kəlbəcər və Tərtər rayonları) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (oduncağın mebel sənayesi üçün qiymətli xammal olduğundan qırılması) və təbii (xəstəlik törədicilər).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbii olaraq Zaqatala və İlisu DTQ-lərdə qorunur. Növ daha çox yayıldığı ərazilərdə xüsusi şəkildə qorunmalıdır. Ciddi fitosanitar nəzarətin tətbiqi və nəbatat bağlarında introduksiyası vacibdir.

Tərtibçilər: E.İsgəndər, N.Allahverdiyev

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in June-July, and fruiting in October-November. Common on stony-rocky slopes in the middle and upper mountain zones, in meadows in open dry areas of the forest. Found in fertile soils with a temperate climate.

Distribution: GC west (Gabala district, Vandam and Bum villages; Oghuz district, Khachmaz village; Balakan and Zagatala districts), Alaz.-Ayrich.val. (Balakan and Zagatala districts), LC north (Kalbajar and Tartar districts) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (breaking of wood as valuable raw material for the furniture industry) and natural (pathogens)

Existing and proposed protection measures: Naturally protected in Zagatala and İlisu SNR. Species shall be protected specifically in the more distributed areas. Strict phytosanitary control and introduction in botanical gardens are important.

Compilers: E.Isgandar, N.Allahverdiyev

Photo: E.Yusifov

ARAZ PALIDI

Quercus araxina (Taurtv.) Grossh.
(= *Q. infectoria* subsp. *veneris* (A.Kern.)
Meikle)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
CR A1ab;B1b(iii,iv)

Təsviri: 10-15 metr hündürlükdə olan ağac bitkisidir. Bitkinin cavan yaşlarında zoğları yaşılımtıl rəngdə, tük-
lü olur, sonradan qırmızımtıl rəng alır. Yarpaqları böyük,
uzunsov, tərs yumurtşəkilli, üst tərəfdən açıq-yaşıl,
tüksüz, bəzən sonradan tökülən məxməri tükləri vardır.
Yarpağın kənarları tam və ya kütdişli, kiçik və qısa di-
limli olur. Yarpaq saplağı 0,3-2,5 sm uzunluğunda olur.
Tumurcuq pulcuqları qırmızı rəngdədir. Meyvə saplağı
qısa, 0,5-1,5 sm uzunluğunda olur. Meyvənin üçdə bir
hissəsi qədəhin içində yerləşir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəklə-
yir, oktyabr-noyabr aylarında toxumu yetişir. Orta dağ
qurşağının qarışıq meşələrində 1000 m d.s.h.-də daha
çox rast gəlinir.

Yayılması: KQ cən. (Zəngilan rayonu Şayifli kəndi, Bər-
güşadçay hövzəsi; Qubadlı rayonu), Nax. dağ. (Babək
və Ordubad rayonları) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Öncədən Qubadlı DTY-də mühafizə olunurdu. Hazırda
akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə
olunur. Daha çox yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması
tövsiyə olunur.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: E.İsgəndər

Bioecological features: Flowering in May-June, and
seeding in October-November. More common in the
mixed forests of the middle mountain belt in 1000 m a.s.l.

Distribution: LC south (Zangilan district, Shayifli village,
Bargushadchay river basin; Gubadli district), Nakh.
mount. (Babək and Ordubad districts) [Məmmədov və
b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures:
Previously species was protected in Gubadli SNS.
At the present, protected in Zangazur NP named
after academician H.Aliyev. Individual protection is
recommended in areas where there is more prevalent.

Compiler: E.Isgandar

Photo: E.Isgandar

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Magnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Fıstıqçəkəklilər
ORDO: Fagales

FƏSİLƏ: Fıstıqkimilər
FAMILIA: Fagaceae

ŞABALIDYARPAQ PALID

Quercus castaneifolia C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(iii)

Təsviri: 30-35 (45) m hündürlüyündə, 100-120 (150) sm diametrində ağacdır. Tək bitən ağacların çətirləri geniş çadırabənzər və ya enli ehramvari şəkildədir. Cavan budaqların qabığı bozdur, gövdələrin qabığı tünd-boz olub, uzununa dərin çat-çatdır. Yarpaqları töküləndir, 9-16 (20) sm uzunluğunda və 4-8 sm enindədir. Qalın, kifayət qədər sərt, demək olar ki, dərivarıdır, üst tərəfləri parlaq, tünd-yaşıl rəngdədir, cavan yarpaqların üzəri nazik tüklüdür, sonralar demək olar ki, çılpaqlaşır. Qozaları iridir, 2,5-3,5 (4,5) sm uzunluğunda olub, çanaqcıqdan 2-3 dəfə uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir. Qozaları sentyabr-oktyabr (noyabr) aylarında yetişir. Toxumla və pöhrələrlə çoxalır. Çiçəklər külək vasitəsilə tozlanır. Tozlanması anemofildir. Bəzi nümunələri payız isti keçərkən təkrar yarpaq açır. Mezofitdir, torpağın münbitliyinə tələbkardır. Aran rayonlarından yuxarı dağ qurşağına qədər (2000 m d.s.h.) yayılmışdır. Əsasən dağların cənub və cənub-şərq yamaclarında bitir. Dekorativ bitkidir.

Yayılması: BQ şəh. (İsmayilli rayonu, Qanıx-Həftərxan vadisi), Lənk. ov. və Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (mal-qara otarılması, yanğınlar, ağacların kəsilməsi) və təbii (təbii bərpanın zəif getməsi, xəstəlik və ziyanvericilər).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbii olaraq Şahdağ və Hirkan MP-də, süni şəkildə Samur-Yalama MP-də və Mərkəzi Nəbatat Bağının kolleksiyasında mühafizə olunur.

Tərtibçilər: V.Fərzəliyev, V.Kərimov, Y.Abiyev

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Blooms in April-May. The cones ripen in September-October (November). Reproduces by seeds and sproutings. Flowers are pollinated by wind. Pollination is anemophilic. Some specimens re-leaf in the heat autumn. Mesophyte, demanding soil fertility. Spread from the lowland districts to the upper mountain belt (2000 m a.s.l.). Grows mainly on the southern and southeastern slopes of the mountains. Decorative plant.

Disribution: GC east. (İsmayilli district, Ganikh-Haftarkhan valley), Lank. lowl. and Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (cattle grazing, fires, logging) and natural (poor natural regeneration, disease and pests).

Existing and proposed protection measures: Naturally is protected in Shahdag and Hirkan NPs, artificially in Samur-Yalama NP and in the collection of the Central Botanical Garden.

Compilers: V.Farzaliyev, V.Karimov, Y.Abiyev

Photo: E.Yusifov

TÜKCÜKLÜ PALID

Quercus pubescens Willd.
(= *Q. pubescens* subsp. *crispata* (Steven)
Greuter & Burdet)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 10 m-dək olan enli çətirli ağacdır. Bitkinin zoğları sarımtıl-boz tükcüklərlə sıx örtülmüş, tumurcuqları küt, oval, tükcüklü-pulcuqludur. Qabığı bozumontul-qara, dərin şaquli yarıqlıdır. Yarpaqları lələkvari-qanadlı, 4-8 cüt küt və ya ucu biz, iri dişli qanadları çox vaxt formaca dəyişir. Yarpağın kənarları tükcüklü və bir az burulmuşdur. Erkək çiçək qrupları sıx tükcüklü, uzunluğu 15 sm-dək; dişicik çiçəkləri oturaq, 1-5 ədəddir. Qozaları oturaq və ya qısa meyvə saplağında yerləşmiş, yarımqşarşəkilli kasaya daxil olmuşdur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mart ayında çiçəkləyir, oktyabr ayında isə toxumları yetişir. Dağ yamaclarında qarışıq meşələrdə, çay sahillərindən kənarında əhəngli daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba, Sam.-Dəv.ov. (Xaçmaz rayonu Tel, Günəşli və Şimali kəndləri, Samur-Yalama MP) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (turizm).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Samur-Yalama MP-də qorunur. Daha çox yayıldığı ərazilərdə, həmçinin turizm mərkəzlərində olan fərdləri xüsusi mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in March, seeds ripen in October. Found in mixed forests on mountain slopes, on calcareous rocky slopes outside river banks.

Distribution: GC Guba, Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district, Tel, Gunashli and Shimali villages, Samur-Yalama NP) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (tourism).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Samur-Yalama NP. Special protection should be given to individuals in areas where there is more widespread, as well as in tourist centers.

Compiler: E.Isgandar

Photo: E.Yusifov

RADDE TOZAĞACI

Betula raddeana Trautv.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(ii)

Təsviri: Ağ və ya qonur qabıqlı çox da böyük olmayan ağacdır. Yarpaqlar yumurtavari və ya uzunsov-yumurtavari, əsasında pazşəkili və ya dəyirmi, yuxarı hissədən iti, yan hissələrdə nahamar dişcikli, 6-7 cüt damarlı, üstədən çılpacaq, aşağıda damarların küncləri tüküklü, 3-4,5 sm uzunluqda, 2-3,5 sm enindədir. Meyvəverən sırğa çiçək qrupu təkdir, yumurtavari-ellipsvari, 2-3,5 sm uzunluğunda, 10-14 mm enində, qısa sallanan ayaqcıqda yerləşir. Qozaları yuxarı hissədən boz-tüküklü, 2-2,5 mm uzunluğundadır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyul ayında baş verir. Yuxarı dağ-meşə qurşağında rast gəlinir. Dekorativ bitkidir.

Yayılması: BQ Quba (Quba və Qusar rayonları), BQ şər.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (oduncağının istifadəsi məqsədilə tozağacı meşələrinin qırılması) və təbii (meşə yanğınları, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayıldığı ərazilərdə meşələrin bərpası və yeni meşə zolaqlarının salınmasında bu növün populyasiyalarının qorunmasına diqqət ayrılması, nəbatat bağlarında və dendroparklarda rezervasiyasının təşkili təklif edilir.

Tərtibçilər: V.Kərimov, T.Məmmədov, O.Mirzəyev

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in July. Found in the upper mountain-forest belt. Decorative plant.

Distribution: GC Guba (Guba and Gusar districts), GC east.

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation of birch trees for the use of firewood) and natural (forest fires, strong dependence on habitat, sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Proposed to pay attention to the protection of the populations of this species in the reforestation, establishment of new forest strips in spread areas and to organize reservation in botanical gardens and arboreturns.

Compilers: V.Karimov, T.Mammadov, O.Mirzayev

Photo: V.Karimov

ÜRƏKYARPAQ QIZILAĞAC

Alnus subcordata C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2cd+3cd

Təsviri: 28-30 (35) m hündürlüyündə, 160 sm-dək diametrində ağacdır. Tumurcuqları tüklü və yumurtavaridir, ucları kütdür. Yarpaqları kifayət qədər iri olub, yumurtavari, dəyirmi-yumurtavari, oval və ya uzunsov-ovaldır, üst tərəfi çılpacaq, tünd-yaşıl rəngdədir, alt tərəf damarları boyunca tüklüdür. Meyvəverən sırgaları qoltuqlardan çıxır, tək-təkdir və ya 2-3-ü bir yerdədir. Qoza meyvələri oval-ellipsvaridir. Fındıqcıqları enli yumurtavaridir, çox ensiz qanadları vardır [Флора Азербайджана, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, oktyabr-noyabr aylarında toxumları yetişir. Toxum və vegetativ yolla çoxalır. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına qədər yüksəkliklərdə bitir. Mezofitdir.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Haftoni qəsəbəsi, Xanbulan, Bürcəli və Ballabur kəndləri), Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Təngivan və Rvo kəndləri; Lerik rayonu Biləsər və Siyov kəndləri; Yardimli rayonu Şovut kəndi) [Azərbaycanın ağac və kolları, 1964; Прилипко, 1952].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qiymətli oduncağına görə qırılması) və təbii (qlobal istiləşmənin təsirindən təbii areallarında növün bərpa prosesinin zəifləməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də və Mərkəzi Nəbatat Bağında mühafizə olunur. Xüsusi mühafizə olunan ərazilərdən kənar qalan populyasiyalarının ciddi nəzarətə götürülməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, V.Fərzəliyev, H.Səfərov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in April, and seeding in October-November. Reproduces by seeds and vegetatively. Grows at altitudes from the lower mountain belt to the middle mountain belt. Mesophyte.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Haftoni settlement, Khanbulan, Burjali and Ballabur villages), Lank. mount. (Lankaran district, Tangivan and Rvo villages; Lerik district, Bilasar and Siyov villages; Yardimli district, Shovut village) [Azərbaycanın ağac və kolları, 1964; Прилипко, 1952].

Limiting factors: Anthropogenic (cutting due to valuable firewood) and natural (weakening of the recovery process of the species in its natural areas due to the effect of global warming).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP and Central Botanical Garden. Proposed to strictly monitor the populations outside the specially protected areas.

Compilers: V.Karimov, V.Farzaliyev, H.Safarov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Fıstıqçiqəkililər
ORDO: *Fagales*

FƏSİLƏ: Tozağacikimilər
FAMILIA: *Betulaceae*

ŞUŞA VƏLƏSİ

Carpinus schuschaensis H.J.P. Winkl.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR A2abc; C1

Təsviri: Cavan budaqları qısa tüklü, qırmızımtıl-qonur rəngli, alçaqboylu ağac və ya iri koldur. Yarpaqları yumurtəşəkilli və ya oval-yumurtəşəkillidir, adətən dartılmış kimi görünən sivri, dib hissəsi az ürəkşəkilli, kənarı qeyri-bərabər mişardişlidir. Saplaqlarının uzunluğu 10-15 mm-dir. Meyvə sırğaları kövrəkdir, təxminən 5 sm uzunluqda və 3-3,5 sm enindədir. Qozası (çanağı) 2-3 sm uzunluqda olub, çəpəki üçbucaqşəkilli, aydın görünməyən üçdilimlidir, təpəsi az və ya çox sivridir. Fındıqcığı ellipsşəkilli, yastı, tünd-qəhvəyi və nöqtəvari vəzilidir, üzərində irəli çıxmış tillər vardır, bəzən qısa-tüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mart-aprel aylarında çiçəkləyir. İyun-iyul aylarında meyvə verir. Toxumlarla və kök pöhrələri ilə çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşağında qarışıq meşəliklərdə, kolluqlarda, açıq sahələrdəki quru çınqıllı-daşlı və əhəngli yamaclarda daha çox rast gəlinir [Məmmədov və b., 2016].

Yayılması: BQ şər. (Şamaxı rayonu Şoradil kəndi; İsmayilli və Göyçay rayonları), KQ mər. (Şuşa rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Bitkinin təbii yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: E.İsgəndər

Bioecological features: Flowering in March-April, fruiting in June-July. Reproduces by seeds and coppice shoots. More common in the lower and middle mountain belt, in mixed forests, bushes, dry gravelly, stony and calcareous slopes in open areas [Məmmədov və b., 2016].

Distribution: GC east (Shamakhi district, Shoradil village; Ismayilli and Goychay districts), LC center (Shusha district).

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Individual protection of plant in naturally distributed areas is suggested.

Compiler: E.Isgandar

Photo: E.Isgandar

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Malpigiçiqəklilər
ORDO: Malpighiales

FƏSİLƏ: Dazkimilər
FAMILIA: Hypericaceae

ATROPATAN DAZISI

Hypericum atropotatum Rzazade
(= *H. helianthemoides* (Spach) Boiss.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: 10-20 sm hündürlükdə, yarımkolcuqdur. Yarpaqlar xətvəri, 4-7 mm uzunluğunda, 1,5 mm enindədir. Çiçək qrupu salxımlı, 1-5 çiçəkli, 3-5 sm uzunluğunda, 1 sm enindədir. Yarımçətirlər 5-12 mm uzunluğundadır. Çiçəkaltlıqları yumurtavari, 2-2,5 mm uzunluğunda, 1,5 mm enindədir. Ləçəklər ellipsvari və ya yumurtavari, 5-8 mm uzunluğunda, 3 mm enindədir. Erkəkciyəklər 3 dəstədədir. Yumurtalıq dairəvi, sütuncuqlar 3, qutucuq yumurtavari, 5 mm uzunluğunda, 3 mm enindədir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgəlmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Şahbuzkənd kəndi) [Флора Азербайджана, 1957].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyasının nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, M.Seyidov

Şəkil: Naxçıvan Bioresurslar İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in July-August.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Shahbuzkend village) [Флора Азербайджана, 1957].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: There is no existing protective measure. Control of their population and conducting regular monitoring are suggested.

Compilers: S.Ibadullayeva, M.Seyidov

Figure: Herbarium Fund of Nakhchivan Institute of Bioresources

SÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Malpigiçiçəkillər
ORDO: *Malpighiales*

FƏSİLƏ: Dazıkimilər
FAMILIA: *Hypericaceae*

GÖZƏL DAZI

Hypericum formosissimum Takht.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, çılpaq gövdəli, qəhvəyi-purpur rəngli, bir-birinə sıx birləşmiş zoğlu ot bitkisidir. Yarpağı göyümtül rəngli, dairəvi-yumurtaşəkilli, vəzili-nöqtəlidir. Çiçəkləri yarımçətirdə toplanmışdır. Çiçəkaltlığı uzunsov-neştərşəkilli, itiuculu, kənarları dişlidir. Ləçəyi açıq-sarı rəngli, küt ucludur. Kasayarpağının xarici tərəfi küt, uzunsov-yumurtaşəkilli, daxili tərəfi iti, lansetvari, kənarları qara vəzili-ayaqcıqlıdır. Meyvəsi qəhvəyi rəngli, yumurtavari qutucuqdur. Toxumu silindrik ovalşəkilli, xətlı-məsəməlidir [Robson, 1981].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Toxum vasitəsilə çoxalır, əhəngli qaya yarıqlarında, daşlı-çınqıllı yamaclarda rast gəlinir. Mezokserofit və işıqsevən (heliofit) bitkidir.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Şərur rayonu Havuş kəndi) [Флора Азербайджана, 1955; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay DTY-də mühafizə olunur, digər ərazilərdə populyasiyalarına nəzarət zəruridir.

Tərtibçilər: A.Fətdayeva, A.Əsgərov, P.Qaraxani

Foto: A.Fətdayeva

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June and July. Reproduces by seeds and found in calcareous rock crevices, stony and gravelly slopes. Mesoxerophyte and light demander (heliophyte) plant.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Garagush; Sharur district, Havush village) [Флора Азербайджана, 1955; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Arpacay SNS, population control is necessary in other areas.

Compilers: A.Fatdayeva, A.Asgarov, P.Garakhani

Photo: A.Fatdayeva

ŞÖBƏ: Magnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Magnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Malpigiçəkillər
ORDO: Malpighiales

FƏSİLƏ: Dazıkimilər
FAMILIA: Hypericaceae

DÖRDTİLLİ DAZI

Hypericum tetrapterum Fr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik çılpaq bitkidir. Gövdə dördtilli, yuxarı hissəsindən budaqlanandır. Yarpaqlar ovalşəkili və ya uzunsov-yumurtaşəkili, üst hissəsi yaşıl, aşağı hissəsi göyümtül, kənarları qara nöqtəli-vəzilidir. Çiçəkaltlığı neştərşəkili, itiuccludur. Ləçəyi solğun sarı rəngli, kənarları oturaq qara vəzilidir. Kasacıq bütöv kənarlı, neştərşəkili, qara vəzili, itiuccludur. Erkəkcik çoxsaylı, 3 dəstəlidir. Dışicik uzunsov-yumurtaşəkili, qısa sü-tuncuqludur. Qutucuq nazik xətlə vəzilidir. Toxumu xırda, uzunsov, uzununa məsəməlidir [Флора Азербайджана, 1955; Robson, 1981].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəverməsi iyul və avqust aylarına təsadüf edir. Toxum vasitəsilə çoxalır, rütubətli çəmənliklərdə, çay və gölməçələrin kənarında, palıd meşələrində rast gəlinir. Mezofit və işıqsevən (heliöfit) bitkidir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Daştatük kəndi; Lərik rayonu Conu və Sorsçay kəndləri), KQ şim. (Gədəbəy rayonu Söyüdlü kəndi) [Флора Азербайджана, 1955; Əsgərov, 2016; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitmə şəraitinin korlanması, dərman bitkisi kimi toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Hirkan MP-də mühafizə olunur, digər ərazilərdə populyasiyalarına nəzarət zəruridir.

Tərtibçilər: A.Fətdayeva, A.Əsgərov, P.Qaraxani

Foto: A.Kovalçuk

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July and August. Reproduces by seeds and found in moist meadows, on the edge of rivers and ponds, in oak forests. Mesophyte and light demander (heliophyte) plant.

Distribution: Lank. mount. (Lankaran district, Dashtatuk village; Lerik district, Jonu and Sorschay villages), LC north (Gadabey district, Soyudlu village) [Флора Азербайджана, 1955; Əsgərov, 2016; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Anthropogenic (deterioration of growing condition, collection as medicinal plant).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Hirkan NP, population control is necessary in other areas.

Compilers: A.Fatdayeva, A.Asgarov, P.Garakhani

Photo: A.Kovalchuk

QUM VƏ YA QAYA BƏNÖVŞƏSİ

Viola rupestris F.W. Schmidt

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, hündürlüyü 8-10 sm-dir. Dikduran gövdələrə malikdir. Bazal yarpaqlar 1-2 sm uzunluğunda, ürək, yumurtavari və böyrəkşəkilli rozet şəklində toplanır. Çiçəkləri təxminən 1 sm diametrində, qırmızı-bənövşəyi, nadir hallarda mavi, solğun bənövşəyi rəngdə olur. Meyvəsi üçyarpaqlı qutucuq formasındadır. Toxumlar yetişdikdə yerə düşür, qutucuq partladıqdan sonra toxumları çölə atır. Toxumlar xırda, uzunsov tünd-qəhvəyi rəngdə olur [Bayramova, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-avqust, meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Relikt növdür. Quru otlu yamaclarda, əhənglə zəngin olan töküntülərdə, qumluqlarda və ya qayalıqlarda, seyrek quru meşələrdə bitir.

Yayılməsi: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Soyuqdağ və Göygöl hövzəsi) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021], KQ şim. (Daşkəsən rayonu, Muşavaq kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı digər ərazilərdə fərdi mühafizəsinin təşkili və reintroduksiyası tövsiyə edilir [Bayramova, 2021].

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova, Y.Aslanova

Foto: Y.Aslanova

Bioecological features: Flowering occurs in May-August, fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Relict species. Grows on dry grassy slopes, limestone-rich screes, sandy or rocky areas, sparse dry forests.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Mount Soyugdagh and Goygol lake basin) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021], LC north (Dashkasan district, Mushavag village).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Organisation of individual protection in other spread areas and reintroduction are recommended [Bayramova, 2021].

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova, Y.Aslanova

Photo: Y.Aslanova

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Malpıqıçəkillər
ORDO: *Malpighiales*

FƏSİLƏ: Söyüdkimilər
FAMILIA: *Salicaceae*

BEŞERKƏCKİKLİ SÖYÜD

Salix pentandroides A.K.Skvortsov

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: 10-16 m hündürlüyündə ağacdır. İllik budaqları zeytuni-qara rəngli, parlaqdır. Gövdəsinin qabığı boz, dərininə çatlıdır. Tumurcuqları yapışqanlı, çılpaq, parlaq olub, xırdadır. Yarpaqaltlıqları uzunsov-yumurtavari, vəzili-dişli, erkən töküləndir. Cavan zoğları və yarpaqları yapışqanlıdır, ətirlidir. Yarpaqları lansetvari və ya enli lansetvaridir, parlaqdır, ucu çəpinə sivridir. Hamaşçıçəkləri silindrşəkillidir, sıxdır. Qutucuğu qısasaplaqlı, parlaqdır [Azərbaycanın ağac və kolları, 1970].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul aylarına, meyvəvermə avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Yuxarı dağ qurşağına qədər rütubətli yerlərdə, çay sahillərində az-az rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu, Göygöl hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (bərpən zəif getməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Göygöl MP-də mühafizə olunur.

Tərtibçi: A.Bayramova

Foto: V.Fərzəliyev

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in August-September. Rarely found in humid places up to the upper mountain belt, on river banks.

Distribution: LC north (Goygol district, Goygol lake basin)

Limiting factors: Natural (poor recovery).

Existing and proposed protection measures: Protected in Goygol NP.

Compiler: A.Bayramova

Photo: V.Farzaliyev

HİRKAN QOVAĞI

Populus hyrcana Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: DD

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(v)

Təsviri: Orta və ya ucaboylu ağacdır. Qabığı ağ-bozultul, şahmatşəkili düzülmüş rombvari çatları vardır. Zoğlarının yarpaqları uzunsov-yumurtavari, aşağıdan enli, yuxarıya doğru daralmış, ucdan sivri, kənarları bütöv, nadirən azca dilimlidir. Yarpaqları 8-10 sm uzunluqda, 4-7 sm enində olub, üst hissədən tünd-yaşıl, alt hissədən ağ rəngli sıx tükcüklüdür. Qısalmış zoğlarının yarpaqları yumurtavari və ya deltavari, kənarları bütövdür və ya nisbətən dərin oyuqvari dişli, üst tərəfi yaşıl, alt tərəfi pambığaoxşar bozultul tükcüklü və ya çılpəkdir. Sırğalarının və qutucuğunun oxu çılpəkdir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə vermə dövrü iyun-iyul aylarındadır. İşıqsevən, tezböyü-yən və istisevən bitkidir. Düzən meşələrdə, çay sahili boyunca rütubətli dərələrdə yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. dağ. (Yardımlı rayonu) və Lənk. ov. (Lənkəran rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (oduncağı mebel sənayesində və yanacaq kimi istifadə olunur, meşə yanğınları) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur [Safarov, 2010]. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin aparılması, nəbatat bağlarında və dendroparklarda rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in June-July. Light demander, fast-growing and heat-loving plant. Found in plain forests, in moist valleys along river banks.

Distribution: Lank. mount. (Yardımlı district), Lank. lowl. (Lankaran district).

Limiting factors: Anthropogenic (firewood is used in the furniture industry and as fuel, forest fires) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP [Safarov, 2010]. Proposed to carry out regular monitoring in the distribution areas and to organize reservation in botanical gardens and arboreturns.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: V.Karimov

TURAN QOVAĞI

Populus transcaucasica Jarm. ex Grossh.
(= *P. euphratica* Olivier)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
EN B2b(ii,iii)c(v)

Təsviri: Ağacdır. Yarpaqları dərivari, çılpaq, göyüm-
tül-boz rəngli, arxası solğundur, yarpaqların əsası paz-
şəkilli, saplağı 1-2,5 sm uzunluqdadır. Uzanmış zoğ-
ların yarpaqları neştərşəkilli və ya uzunsov-ellipsvari,
tam kənarlı iti, 3-6 (9) sm uzunluqda, 1,5-3 (5) sm enin-
də; qısalmış zoğların yarpaqları oval və ya yumurtava-
ri-rombşəkilli, enli tərs yumurtavari və oval, 3,5-5,5 sm
uzunluqda, 2-3,5 sm enindədir. Qutucuq çılpaq, 3-6
mm uzunluğu olan ayaqcıq üzərindədir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə
iyun ayına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşağında və çay
sahillərində yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Gilançay höv-
zəsi; Culfa rayonu, Əlincəçay və Araz çayı hövzəsi),
Xəz. sah. ov. (Xızı rayonu, Dizəvərçay hövzəsi; Siyezən
rayonu, Gilgilçay hövzəsi), Boz. yay., KQ cən. (Zəngilan
rayonu, Bartaz dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii, zoogen və antropogen
(yayıldığı ərazilərin kənd təsərrüfatı və sənaye məqsədi
ilə mənimsənilməsi, yanacaq məqsədilə oduncağının
istifadəsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Qismən Ordubad DTY-də qorunur [Nax. MR-in QK-si,
2010]. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi təklif
olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, E.Yusifov, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs
in June. Found on river banks and in the lower
mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Gilan-
chay river basin; Julfa district, Alinjachay and Araz
rivers basin), Casp. coast. lowl. (Khizi district, Dizavar-
chay river basin; Siyazan district, Gilgilchay river basin),
Boz. plat., LC south (Zangilan district, Mount Bartaz).

Limiting factors: Natural, zoogenic and anthropogenic
(exploitation of spread areas for agricultural and
industrial purposes, use of firewood for fuel).

Existing and proposed protection measures: Par-
tially protected in Ordubad SNS [Nax. MR-in QK-si,
2010]. Proposed to control the distribution areas.

Compilers: S.Ibadullayeva, E.Yusifov, V.Karimov

Photo: V.Karimov

AZƏRBAYCAN SÜDLƏYƏNİ

Euphorbia aserbajdzhanica Bordz.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B2a

Təsviri: Birillik kiçik, göyümtül rəngli bitkidir, hündürlüyü (3) 5-7 (10) sm arasında dəyişir. Gövdəsi sadədir, aşağı gövdə yarpaqları qarşılıqlı, yuxarıdakı yarpaqları növbəli düzölmüşdür, xətti-uzunsovundur, itiüclü, tamkənarlıdır. Sarğı yarpaqcıqları iki-ikidir (cütüdür), xətti-neştəşəkillidir, yaxud uzunsov-xətvaridir, oturaqdır, 3 damarlıdır. Qədəhi zəngşəkillidir, çılpaqdır, dilimləri yumurtavaridir, oyuqludur, kirpikcikli, vəziləri ayparaşəkilli, ikibuynuzludur. Çiçək qrupu qalxanşəkillidir. Qutucuğu yumurtavaridir, dərin üçşırımlı, küt uclu dimdikvari dilimlidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, may ayında meyvə verir. Toxumla çoxalır. Aşağı dağ qurşağının daşlı-çınqıllı, qumlu yamaclarında rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Badamlı kəndi; Babək rayonu, Əshabi-Kəhf dağı və Culfa rayonu Şurud kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edildiyindən mühafizə tədbirləri görülür. Ordubad DTY ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və təbii populyasiyaları mühafizə olunmalı, toxum materialları toplanaraq qorunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talıbov, S.Xudaverdiyeva

Şəkil: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in April and fruiting in May. Reproduces by seed. Found on stony and gravelly, sandy slopes of lower mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Badamlı village; Babək district, Mount Ashabi-Kahf and Julfa district, Shurud village).

Limiting factors: Anthropogenic and natural.

Existing and proposed protection measures: Protection measures are taken since species is included in the RB of Nakhchivan AR. Distribution areas in Ordubad SNR shall be under special control and natural populations to be protected, seed materials to be collected and protected.

Compilers: T.Talıbov, S.Khudaverdiyeva

Figure: T.Talıbov

QROSHEYM SÜDLƏYƏNİ

Euphorbia grossheimii Prokh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)

Təsviri: 4-10 sm hündürlükdə birillik, düz gövdəli bitkidir. Gövdə yarpaqları növbəlidir, aşağıdakılar qaidəsinə doğru dartılmış, tərs yumurtavari, kənarları iti dişlidir, yuxarıdakıların qaidəsi xətvəri, itiuclu, tamkənarlıdır. Yuxarı çiçəkdaşıyıcıları 2-3 ədəddir, sonda bir və ya iki dəfə ikibölmüldür. Sarğı yarpaqcıqları xətvəri, tamkənarlı, yaxud yumurtavari-neştərşəkilli, sivriləşmişdir. Qədəhi dərin oyuqludur, iki dilimlidir. Qutucuğu konusvari-yumurtəşəkilli, çılpaq, üçşırımlıdır. Toxumu irikürəşəkilli, hamar, yaşılımtıl-ağdır, uzununa zolaqlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May ayında çiçəkləyir və iyun ayında meyvə verir. Toxumla çoxalır. Aşağı dağ qurşağında quru çınqıllı-qumlu yamaclarda rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. düz. (Arazboyu maili düzənlikdə, Naxçıvan şəhəri və Babək rayonu, Dərəşəm vadisi), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qorunması, səmərəli və davamlı istifadəsi üçün AR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Arpaçay DTY ərazisində yayıldığı sahələr fərdi nəzarət altına alınmalı və təbii populyasiyaları mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talıbov, S.Xudaverdiyeva

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in May and fruiting in June. Reproduces by seed. Found on dry gravelly-sandy slopes in the lower mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. lowl. (Arazboyu sloping plain, Nakhchivan city and Babək district, Deresham valley), Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Included in RB of the AR for its protection, efficient and sustainable use. Distribution areas in the territory of Arpaçay SNS shall be under individual control and natural populations be protected.

Compilers: T.Talıbov, S.Khudaverdiyeva

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Malpigiçiçəklilər
ORDO: *Malpighiales*

FƏSİLƏ: Süddüyenkimilər
FAMILIA: *Euphorbiaceae*

LEDEBUR SÜDLƏYƏNİ

Euphorbia ledebourii Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Hündürlüyü 5-50 sm olan, düz gövdəli, çılpaq, gövdə yarpaqları qısa saplaqlı, aşağıya əyilmiş, uzunsov, tərs yumurtavari, 1-2,5 sm uzunluqdadır. Gövdənin ucundakı bar verən çiçəkləri 3-4 ədəd olub, bölümlüdür. Örtücü yarpaqcıqlar tərs yumurtavari, 1-2,5 sm uzunluqdadır. Qutucuq yumurtavari 2,5 mm uzunluqda və 3 dərin şırımlıdır. Toxumu yumurtavari, zəif 4 üzldür, 3-4 eninə çökəkcikdir [Флора Азербайджана, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə iyul aylarına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşaqlarında, gilli-gipsli, quru və daşlı dərələrdə, otlu yamaclarda, kolluqlarda, bəzən əkinlərdə rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim., KQ mər., Boz. yay. [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Çox az yayılan yüksək dağ bataqlıq bitkisi olduğundan genefondun saxlanması üçün fərdi qorunmalıdır.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Foto: www.inaturalist.com

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found in lower mountain belts, clayey-gypsum, dry and stony valleys, grassy slopes, brushwoods, sometimes in crops.

Distribution: LC north., LC center, Boz. plat. [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection is necessary to maintain the gene pool since the plant is a rare high mountain swamp plant.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Photo: www.inaturalist.com

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Malpıqçiçəklilər
ORDO: *Malpighiales*

FƏSİLƏ: Süddüyankimilər
FAMILIA: *Euphorbiaceae*

UZUNSOVYARPAQ SÜDLƏYƏN

Euphorbia oblongifolia K. Koch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Çoxillikdir, hündürlüyü (20) 30-70 sm-dir. Yarpaqları qısa saplaqlı, küt-ürəkşəkilli, uzunsovdur. Çiçəklər 5-8 saydadır, 1-2 dəfə yarıya bölünmüşdür. Qın yarpaqları uzunsov, sivriləşmiş, yarımdairəvidir. Qədəhcik enli zınqırovlu, uzunluğu 2-2,5 mm-dir. Qutucuq yumurtəşəkillidir. Toxumları dairəvi-yumurtəşəkilli, uzunluğu 2,5-2,8 mm, hamar, bozmtul-qara kiçik çıxıntılıdır [Флора Азербайджана, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir. Ovalıq və dağətəyi ərəzilərin quraq yerlərində rast gəlinir.

Yayılməsi: Lənk. dağ. [Флора Азербайджана, 1955].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:

Yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov, E.Şükürov

Foto: V.Krylenko

Bioecological features: Flowering in June-July. Occurs in dry places of lowland and foothills.

Distribution: Lank. mount. [Флора Азербайджана, 1955].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures:

Searching for new distribution areas is proposed.

Compilers: A.Asgarov, E.Shukurov

Photo: V.Krylenko

BUŞ ANDRAXNESİ

Andrachne buschiana Pojark.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: 15-45 sm hündürlüyündə olan, oduncaqlaşmış gövdəyə malik yarımkoldur. 7 mm uzunluğunda, 5 mm enində olan yarpaqları qısa saplaqlar üzərində olub, qalınlaşmış, çılpaq, enli yumurtavari və ya enli ellipsvaridir. Çiçəkaltlığı ağımtıl, üçbucaq-yumurtavari, itiüclü, kənarları isə qeyri-bərabər dişlidir. Çiçəklər yarpaq qoltuğunda tək və ya cüt olub, nazik çiçək saplağında yerləşir. Ləçəkləri xırda, ağ, pazşəkilli, enli və yumru ucludur; diskin vəzicikləri qısa, iki qanadlıdır. Meyvəsi yumurtavari-sapşəkilli və hamar damarcıqlıdır. Toxum üç hissəli və ensizdir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə aprel-oktyabr aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağının quru daşlı yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Babək rayonu Nehrəm kəndi və Dərəşam vadisi; Culfa rayonu, Darıdağ) [Xudaverdiyeva, 2018].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə mikrozəvətlərin yaradılması təklif edilir.

Tərtibçilər: T.Talıbov, S.Xudaverdiyeva

Foto: S.Xudaverdiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-October. Found on dry stony slopes of the lower and middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Babək district, Nehram village and Deresham valley; Julfa district, Mount Daridagh) [Xudaverdiyeva, 2018].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The creation of micro-reserves in their distribution areas is proposed.

Compilers: T.Talıbov, S.Khudaverdiyeva

Photo: S.Khudaverdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Erikaçəkililər
ORDO: Ericales

FƏSİLƏ: Erikakimilər
FAMILIA: Ericaceae

ORTA PİROLA

Pyrola media Sw.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B2ab(i)c(i,ii);D

Təsviri: Çox budaqlanan, nazik kökümsovlu çoxillik bitkidir. 10-25 sm hündürlükdə olan gövdəsi qabırğalı, çılpaqdır. Yarpaqları rozetşəkillidir. Kasacıq yarpaq ayasından uzun, yumurtavari bölümlüdür, ucdan əyilmişdir. Tacı orta ölçüdə olub, şarvaridir. Ləçəkləri dairəvi 6-8 mm uzunluqdadır. Qutucuq 4-5 mm uzunluqda və 7-8 mm enindədir. Erkəkciyi 10 ədəd olub, bizvari sapvaridir. Sütuncuq aşağı əyilmiş və tacdan az uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Toxumla çoxalır. Yuxarı dağ qurşağından subalpa qədər meşə və çəmənlikdə rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu, Göygöl hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Göygöl MP-də qorunur. Populyasiya yaratmır, fərdi qorunması vacibdir [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and seeding in June-July. Reproduces by seeds. Common from upper mountain belt to subalpine in forest and meadow.

Distribution: LC north (Goygol district, Goygol lake basin).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protected in Goygol NP. Population is not created, individual protection is important [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Erikaçiçəklilər
ORDO: *Ericales*

FƏSİLƏ: Erikakimilər
FAMILIA: *Ericaceae*

QAFQAZ XANIMƏLİ (RODODENDRONU)
Rhododendron caucasicum Pall.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B1ab(i,ii,iii,iv,v)

Təsviri: Boyu 1-1,5 m olan kol bitkisidir. Gövdəsi sürünən, tünd-boz qabıqlıdır. Yarpaqları uzunsov-girdə, alt tərəfi sıx, qısa, narıncı rəngli tükcüklərlə örtülmüşdür. Çiçəkləri çətirvari çiçək qrupuna yığılmışdır. Çiçək tacının diametri 3 sm, rəngi dümağ, açıq-sarı və ya açıq-çəhrayı olur. Qutucuğu uzunsovdur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir. Balverən bitkidir. 1200-2800 m d.s.h.-də dik rütübətli yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala və Balakən rayonları, Karabçay hövzəsi) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim dəyişikliyi, göbələk xəstəlikləri).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Daha çox yayıldığı ərazilərdə yasaqlığın yaradılması vacibdir.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: Y.Abiyev

Bioecological features: Flowering in June-July. Molliferous plant. Common on steep humid slopes at 1200-2800 m a.s.l.

Distribution: GC west (Zagatala and Balakan districts, Karabchay river basin) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate change, fungal diseases)

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. Creation of sanctuary in more prevalent areas is important.

Compiler: E.Isgandar

Photo: Y.Abiyev

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənçerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Erikaçəkililər
ORDO: *Ericales*

FƏSİLƏ: Erikakimilər
FAMILIA: *Ericaceae*

SARI XANIMƏLİ (RODODENDRON)

Rhododendron luteum Sweet

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Hündürlüyü 2 m olan koldur. Yarpaqları nazik, tökülən, uzunsov, tərs yumurtavari, sivriüclü, tamkənarlı, hər iki tərəfdən tüklü, qısa saplaqlıdır. Çiçəkləri keçən ilki budaqlarda yerləşən çətirvari qalxanlarda toplanmışdır, yarpaqlardan əvvəl açılır. Qutucuğu uzunsov, silindrik, tüklü, 5 laylı, şırımlıdır. Toxumları çoxsaylıdır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə (aprel) may-iyun, meyvəvermə dövrü iyun-avqust aylarına təsadüf edir. Yuxarı dağ qurşağından subalp qurşağına kimi işıqlı meşələrdə, meşə kənarlarında, çəmənliklərdə kiçik qrup şəklində rast gəlinir. Kseromezofitdir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: BQ qər. (Balakən rayonu, Qubek dağı və Katehçay hövzəsi; Zaqatala rayonu, Zaqatala DTQ ərazisi) [Гаджиев, 1970; Hacıyev, 2004; AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma) və təbii (su ehtiyatının azalması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması və bərpasının təmin edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mürsəl

Foto: Y.Zeynalov

Bioecological features: Flowering in (April) May-June, fruiting in June-August. Found in small groupings in light forests, forest edges, and meadows from the upper mountain zone to the subalpine zone. Xeromesophyte [RB of RA, 2013].

Distribution: GC west (Balakan district, Mount Gubek, Katekhchay river basin, Zaqatala district, Zagatala SNR) [Гаджиев, 1970; Hacıyev, 2004; AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing) and natural (depletion of water resources).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. Ensuring the reduction of anthropogenic impacts and recovery in the distribution areas are suggested.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva, N.Mürsəl

Photo: Y.Zeynalov

QULAQCİQLI NOVRUZÇİÇƏYİ

Primula auriculata Lam.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Kökümsovu yoğun, qısa, köhnə yarpaqların qalıqları ilə sıx örtülüdür. Yarpaqları saplaqla birgə 5-20 sm uzunluqda, 2-3 sm enində, uzunsov-kürəkvari və ya uzunsov-tərs yumurtavari, uc hissəsi iti, dib hissəsi pazvaridir, saplağı tədricən daralan və ya oturaqdır. Çiçək saplağı hamar və çıpaqdır. Çiçəkyanlığı şarvari, topaşəkilli, diametri 4 sm-ə qədər olur. 3-6 mm uzunluqlu kasacığı qədəhşəkilli olub, iti dilimlidir. Çiçək tacının dib hissəsi silindrşəkilli, ləçəkləri yastı, çəhrayı və ya bənövşəyidir. Qutucuq enli yumurtavari; toxum uzunsov, 1,5-2 mm-ə kimi uzunluqdadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. 2000-3100 m d.s.h.-də subalp və alp qurşaqların rütubətli çəmənliklərində rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Kükü kəndi; Culfa rayonu, Dəmirlidag; Ordubad rayonu, Qapıcıq dağı və Göygöl hövzəsi) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021], BQ Quba (Quba rayonu Qalayxudat kəndi), BQ şər. (Şamaxı rayonu, Araxçın yaylası), BQ qər. (Qax rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (mal-qara otarmaları, ot biçinləri) və təbii (iqlim dəyişmələri nəticəsində qrunt suları səviyyəsinin enməsi, yağıntılardan azalması, bulaqların quruması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Qax DTY-də (alp zonası) mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə mikrorezervatların yaradılması, süni çoxaldılaraq yayılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, E.Yusifov, V.Kərimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July-August. Found in humid meadows of subalpine and alpine zones at altitudes of 2000-3100 m a.s.l.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku village; Julfa district, Mount Damirli; Ordubad district, Mount Gapijig and Goygol lake basin) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021], GC Guba (Guba district, Galaykhudat village), GC east (Shamakhi district, Arakhchin plateau), GC west (Gakh district).

Limiting factors: Anthropogenic (cattle grazing, mowing) and natural (lowering of groundwater levels, decrease in rainfall, drying up of springs as a result of climate change).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Qakh SNS (alpine zone). Creation of micro-reserves in the distribution areas and spread by artificial reproduction are proposed.

Compilers: S.Ibadullayeva, E.Yusifov, V.Karimov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Erikaçəkililər
ORDO: Ericales

FƏSİLƏ: Novruzçıyayikimilər
FAMILIA: Primulaceae

YULIYA NOVRUZÇIÇƏYİ

Primula juliae Kusnez.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi çılpaq, 8-12 sm uzunluğundadır. Qısa, budaqlanan kökümsovludur. Yarpaqları kökətrafi rozetdədir, uzun, nazik, çəhrayımtıl və ya solğun saplaqlıdır. Yarpaq ayası parlaq-yaşıl, alt tərəfdən açıq rəngli, parlaq, böyrəkşəkillidir. Çiçəkləri təkdir. Kasacığı dar boruşəkilli, qabırğalı, neştərşəkilli, iti dişciklidir. Çiçək tacı çəhrayı, kasacıqdan 2 dəfə uzun, enli, yastı, parlaq, çəhrayı-bənövşəyidir. Qutucuğu uzunsov, kasacıqla eyni uzunluqdadır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəverməsi iyul aylarında baş verir. Yuxarı, bəzən də orta dağ qurşağında, meşə çaylarının kənarında, qayalı yamaclarda və yağanlarda rast gəlinir. Dekorativ bitkidir.

Yayılması: BQ qər. (Qəbələ və Şəki rayonları) [Əsgərov, 2016; AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən bəzək bitkisi kimi yığılması, intensiv otarılma) və təbii (su və külək eroziyası, torpaq sürüşməsi, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found in the upper and sometimes in the middle mountain belt, on the banks of forest rivers, on rocky slopes and ravines. Ornamental plant.

Distribution: GC west (Gabala and Shaki districts) [Əsgərov, 2016; AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (collecting as an ornamental plant by the population, intensive grazing) and natural (water and wind erosion, landslides, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Store their seeds in the seed bank, to ensure their regeneration, and to search for new distribution areas are suggested.

Compilers: A.Asgarov, V.Karimov

Photo: V.Karimov

RUPREXT NOVRUZÇİÇƏYİ

Primula ruprechtii Kusnez.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Kökümsov qısa, çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqlar uzunsov-yumurtaşəkilli və ya oval-lansetvari, kənar-dan yarımdairəvi-dişcikli, üst tərəfdə yaşıl, çılpaq, alt tərəfdə nazik, ağ, keçə tükcüklüdür. Çiçək qrupu 3-10 çiçəklidir. Kasacıq silindrvari, 15 mm uzunluqda, 26-30 mm enindədir. Tac sarı rənglidir, qutucuq oval, kasacığa bərabərdir. Toxumlar oval, nöqtəvari-təpəcikli, küncü, qara, 1,5 mm uzunluqdadır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəverməsi iyul-avqust aylarında baş verir. Alp qurşağında çəmənliklərdə rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Qrız, Buduq, Susay, Qonaqkənd və Haput kəndləri; Qusar rayonu Ləzə kəndi), BQ qər. (Şəki rayonu, Kiş kəndi, Xan yaylağı), KQ şim. (Daşkəsən rayonu Xoşbulaq kəndi, Qoşqar dağı) [Əsgərov, 2016; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dekorativ bitki kimi çiçəklərin yığılması, otarılma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizəsi üçün xüsusi tədbir aparılmır. Yayılma yerlərində antropogen təsiri azaltmaq məqsədi ilə rezervatın təşkili, populyasiya səviyyəsində genetik tədqiqi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in July-August. Found in the meadows of the alpine zone.

Distribution: GC Guba (Guba district, Griz, Budug, Susay, Gonagkend and Haput villages; Gusar district, Laza village), GC west (Shaki district, Kish village, Khan highlands), LC north (Dashkasan district, Khoshbulag village, Mount Goshgar) [Əsgərov, 2016; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Anthropogenic (picking flowers as an ornamental plant, trampling, grazing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organizing a reserve, conducting genetic research at the population level, storing its seeds in a seed bank, ensuring their regeneration, and searching for new distribution areas are proposed in order to reduce the anthropogenic influence in their distribution areas.

Compiler: A.Asgarov

Photo: V.Karimov

ZƏRİF MEŞƏNOVRUZGÜLÜ

Cyclamen elegans Boiss. et Buhse
(= *C. coum* subsp. *elegans* (Boiss. & Buhse)
Grey-Wilson)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökyumrusu yastılaşmış dairəvi, bəzən diskvari, 3-7 sm diametrdədir. Yarpaqlar kökyanı rozetdədirlər. Yarpağı dairəvi-yumurtavari, dairəvi-oval və ya oval-tumurcuqlu, əsasda ürəkvari, 3-3,5 sm uzunluqda, 3,5-6 sm enində, üst tərəfdə tünd-yaşıl, alt tərəfdə bənövşəyi-qırmızıdır. Kasacıq qonur-qırmızı, 5 enli-lansetvari, iti dilimli, 4-5 mm uzunluqdadır. Çiçəklər iri, çəhrayı və ya bənövşəyi-çəhrayı, çıxıntının dar hissəsində bənövşəyi ləkəlidir. Erkəkciklər 5, saplaqları qısa; tozcuqlar sarı, lansetvari, üst tərəfdən tili yoxdur. Qutucuq dairəvi, 8 dişcikle açılırdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü yanvar-dekabr aylarındadır. Meşələrdə, dağ dərələrində, çaykənarlarında yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov., Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, yaşayış mühiti olan meşələrin qırılması və meşə yanğınları) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur. Xüsusi qorunma ərazilərindən kənarda qalan yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, K.Əsədova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in January-December. Found in forests, mountain valleys, riversides.

Distribution: Lank. lowl., Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, habitat deforestation, forest fires) and natural (sensitivity to the effects of changing climatic factors, strong dependence on the habitat).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Proposed to reduce anthropogenic impacts, conduct regular monitoring in spread areas outside the special protection areas and organize reservation in botanical gardens.

Compilers: S.İbadullayeva, V.Kərimov, K.Əsədova

Photo: V.Kərimov

ÜÇDAMARLI İBERDİELLA

İberidella trinervia Boiss.

(= *Aethionema trinervium* (DC.) Boiss.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: 7-20 sm hündürlükdə yarımkolcuqdur. Gövdə əsasından odunlaşmış, az budaqlanandır. 3-5 mm enində olan yarpaqları sərt, uzunsov, neştərşəkili-xətvaridir. Alt yarpaqları əsas hissədən dartılmış, üst yarpaqları küt ürəkvari olub, gövdəni qucaqlayırlar. Ləçəkləri 6 mm uzunluğundadır. Buynuzcuq meyvə uzunsov-xətvari olub, uc hissədən dairəvidir, demək olar ki, sütuncuğun uzunluğuna bərabərdir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə əmələgəlmə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında quru çınqıllı, çimli yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Soyuqdağ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalıdır.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, N.Mövsümova

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in June-July. Found on dry gravelly, turf slopes in the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Mount Soyugdagh).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Distribution areas shall be under special control.

Compilers: E.Gurbanov, N.Movsumova

Photo: N.Abbasov

BÜKÜLMÜŞ NEOTORULARIYA (ELDAR MƏSMƏSİ)

Neotorularia contortuplicata (Stephan ex Willd.) Hedge & J.Leonard
(= *Torularia eldarica* Grossh.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(ii);D2

Təsviri: Gövdəsi qaidəsindən budaqlanan, çılpaq və ya aşağıdan xırda tükcüklü, yuxarıdan tüksüz, 5-30 sm hündürlükdə birillik bitkidir. Aşağı yarpaqları çətir emələ gətirməyən, uzunsov, tam kənarlı və ya az diş-cikli, çılpaq və bənövşəyi rənglidir. Ləçəkləri tərs yumurtavari, 4-6 mm uzunluqda olub, ağimtil və ya qızılgül rənglidir; qını 15-30 mm uzunluqda olub, çılpaqdır. Çiçəkləri nazik çiçək saplaqlı, kasacığa bərabər və ya ondan uzundur [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Kiçik biotoplarda kolluqda, meşə talasında, xırda təciklərdə, quru gilli yamaqlarda, uçurumlu sahələrdə nadir hallarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Ərəfsə və Şurud kəndləri) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021], Boz. yay. və Kür düz. (Samux rayonu, Ziltepe ərazisi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (daşqın).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Bitkinin fərdi qorunması, yayıldığı sahələrdə otarılmaya nəzarət və toxumunun toplanıb münasib sahələrdə reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva, A.İsmayılov

Foto: T.Babakışiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June. Found rarely in small biotopes in bushes, forest clearings, small hills, dry clay slopes, and cliff areas.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Arafsa and Shurud villages) [Talibov, İbrahimov Ə.Ş. və İbrahimov Ə.M., 2021], Boz. plat. and Kur pl. (Samukh district, Ziltepe area).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling and natural (flood).

Existing and proposed protection measures: The individual protection of the plant, the control of grazing in spread areas, and the collection and reintroduction of its seeds in suitable areas are suggested.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva, A.İsmayılov

Photo: T.Babakışiyeva

JERAR ƏRƏBOTU

Arabis gerardii Besser

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU A2ad+B2ab(ii,iii)

Təsviri: 40-80 sm hündürlükdə olan ikiillik bitkidir. Gövdəsi düz, silindrik, aşağıdan ulduzabənzər tükcüklə örtülüdür. Yarpaqları uzunsov, tam kənarlı, yaxud kiçik dişçiklidir. Ləçəklərin uzunluğu 5 mm, ağdır. Meyvəsi qabıqlı olub, 3-5 sm uzunluqda, 0,7 mm enindədir. Toxumu xırda və çoxsaylıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçək açır, iyul-avqust aylarında meyvə verir. Kolluqlarda, meşə talasında, xırda təpəciklərdə nadir hallarda rast olunur.

Yayılması: Boz. yay.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (səmərəsiz otarılma, tapdalanma) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Bitkinin genofondunun saxlanması üçün yayıldığı sahələrdə reintroduksiyanın vacibliyi nəzərə alınmalı, toxum tədarük edilərək becərilməsi istiqamətində tədqiqat işləri həyata keçirilməlidir.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: D.Oreşkin

Bioecological features: Flowering in June-July and fruiting in July-August. Common in brushwoods, forest glade, rarely in small hills.

Distribution: Boz. plat.

Limiting factors: Anthropogenic (in sufficient grazing, trampling) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Existing and proposed protection measures: The importance of plant reintroduction in their distribution areas shall be taken into account in order to preserve the gene pool of the plant and also research work shall be carried out in the direction of seed supply and cultivation.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: D.Oreşkin

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kələmçiçəklilər
ORDO: Brassicales

FƏSİLƏ: Kələmkimilər
FAMILIA: Brassicaceae

BARMAQVARI QOVQAC

Pseudovesicaria digitata (C.A.Mey.) Rupr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: İkiillik, çılpaq ot bitkisidir. Gövdəsi demək olar ki, sadə, əsasən yerlə sürünən olub, 4-15 sm hündür-lükdədir. Yarpaqları kökətrafı, xırda, tərs yumurtavari, aşağıdakı yarpaqlar saplağa daralan, tamkənarlı və ya küt üçdişciklikdir, gövdə yarpaqları oturaq, 3-5 xətvəri hissələrə bölümlüdür. Salxım demək olar ki, birtərəfli, qalın, çiçək saplağı ilə birgə 10-15 mm uzunluqdadır. Ləçəkləri açıq-çəhrayı və ya ağ rənglidir. Meyvəsi buynuzmeyvə olub, 10-15 (20) mm uzunluqda, 7 mm enində, ellipsvari və ya yumru-yumurtavaridir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, mey-vəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Alp qurşağında daşlı, gilli ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Ləzə kəndi; Quba rayonu Qonaqkənd və Xınalıq kəndləri), BQ qər. (Qə-bələ, Şeki və Zaqatala rayonları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (külək, su eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, subnival qurşağının növü olduğundan çox qısa vegetasiya dövrünə malik olması, torpaq sürüşmələri).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, and fruiting in July-August. Found in rocky and clay areas in the alpine belt.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Laza village; Guba district, Gonagkend and Khinalig villages), GC west (Gabala, Shaki and Zagatala districts).

Limiting factors: Natural (wind, water erosion, acute dependence on the habitat, having a very short vegetation period as a species of subnival belt, landslide).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control the distribution areas, conduct regular monitoring, and collect seeds.

Compilers: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Photo: V.Kərimov

XƏZƏR BOZQOVQACI

Physoptychis caspica (Hablizl) Botsch.
(= *P. gnaphalodes* Boiss.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
CR B2ac(i);C2a(i)

Təsviri: Sıx ulduzvari və ağ keçə tükcüklərlə örtülmüş çoxillik bitkidir. Kökümsovu güclü budaqlanandır. Gövdəsinin hündürlüyü 5-15 sm-ə çatır, çoxsaylıdır, keçən ilki qurumuş yarpaqların qalıqı ilə əhatə olunmuşdur. Yarpaqları çoxsaylıdır, ensizdir, ellipsvari-neştərşəkillidir, saplağa doğru daralmışdır, bütövdür, uc hissədə kütvaridir. Salxımı qısaqıdır. Qısa ayaqcıq üzərində yerləşən küresəkilli şişkinləşmiş buynuzmeyvəsi 15 mm-ə qədər diametrə malik olub, bozuntul tükcüklərlə örtülmüşdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir və iyul-avqust aylarında meyvə verir. Çoxalması toxumludur. Alp qurşağının daşlı-çınqıllı və qayalı yamaclarında yayılmışdır. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Soyuqdağ, Ağyurd, Ayıçınqılı, Yağlıdərə, Gəmiqaya və Qapıcıq dağları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qorunması, səmərəli və davamlı istifadəsi üçün keçmiş SSRİ-nin, AR-in və Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və təbii populyasiyaları mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talıbov, G.Quliyeva

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in June-July and fruiting in July-August. Reproduces by seed. Found on stony – gravelly and rocky slopes of the alpine belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Soyugdagh, Aghyurd, Ayichingili, Yaghlidere, Gamigaya and Gapijig mountains)

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of the former USSR, AR, including in Nakhchivan AR for their protection, efficient and sustainable use. The distribution areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev shall be taken under special control and their natural populations to be protected.

Compilers: T.Talıbov, G.Guliyeva

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kələmçiçəklilər
ORDO: Brassicales

FƏSİLƏ: Kələmkimilər
FAMILIA: Brassicaceae

AND ÇUĞUNDUROTU

Alyssum andinum Rupr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik, çim əmələgətirən ot bitkisidir, hündürlüyü 3-15 sm-ə çatır. Gövdə düzdür, yarpaqları sadədir, növbəli düzülür. Çiçəkləri müntəzəmdir, ləçəkləri 7 mm-ə qədər, yumurtavaridir. Ləçəkləri sarı və ya solğun-sarıdır. Meyvəsi buynuz tipli olub, iki tayla açılır, arakəsməlidir. Buynuzcuğu ovaldır [Novruzov, 2017].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyul aylarında çiçək açır. Dağ yamaclarının rütubətli ekotoplarında məskunlaşır. Aşağı və yüksək dağ qurşağında, 1500-3500 m d.s.h.-də qaya töküntülərində, əhəng süxurlarında, daşlı və çınqıllı yerlərdə rast gəlinir. Sukkulent növdür.

Yayılması: BQ şəər. (Xızı rayonu, Dübrar dağı), KQ şim. (Göygöl rayonu, Kəpəz dağı) və KQ mər. [Novruzov, 2017].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (rütubətin çatışmazlığı, temperaturun yüksək olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl MP-də mühafizə olunur. Populyasiya təhlükə altında olduğundan fərdi qorunması vacibdir. Yayıldığı ərazidə aşınmaların təsiri azaldılmalıdır.

Tərtibçilər: V.Novruzov, Z.İsmayılova

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Flowering in May-July. Inhabits wet ecotopes of mountain slopes. Found in the low and high mountain belt, in rock screes, in limestone rocks, stony and gravelly areas at altitude of 1500-3500 m a.s.l. Succulent species.

Distribution: GC east (Khizi district, Mount Dubrar), LC north (Goygol district, Mount Kapaz), LC center [Novruzov, 2017].

Limiting factors: Natural (lack of humidity, high temperature).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP. Individual protection is important since the population is in danger. The impact of erosion in the distribution area shall be reduced.

Compilers: V.Novruzov, Z.Ismayılova

Photo: V.Novruzov

MEYER ZUVANDASI

Zuvanda meyeri (Boiss.) Askerova

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1ab(i,ii,iii,iv,v)+2ab(i,ii,iii,iv,v)

Təsviri: Nazik gövdələri çox budaqlı, 4-30 sm hündürlükdə, çıpaq, birillik ot bitkisi. Kökətrafi yarpaqlar uzunsov-tərs yumurtavari, saplağı daralmış, az girintili-çixıntılı, dişli və ya tam kənarlı, gövdə yarpaqları uzunsov və ya lansetşəkilli, küt və ya itidir. Salxımları seyrek, azçiçəkli, bəzən tək çiçəklidir. Ləçəkləri 12-16 mm uzunluqda, dırnaqcıqlıdır, açıq-bənövşəyi və ya çəhrayıdır. Buynuz meyvəsi 3-7,5 sm uzunluqda çox nazik, düz, çıpaqdır. Toxumları çoxsaylıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə dövrü may-iyul aylarıdır. Quru, gilli, daşlı, çınqıllı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: KQ cən., Nax. düz., Diab. (Lerik rayonu, Qosmalian kəndi, Zərinqala bulağı ətrafı və Divağac kəndi), Lənk. ov.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirinə həssaslıq, su və külək eroziyası, sürüşmələr).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zuvand DTY-də qismən qorunur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması, toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, A.Əsgərov, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in May-July. Found in dry, clayey, stony, gravelly areas in the alpine belt.

Distribution: LC south, Nakh. pl., Diab. (Lerik district, Gosmalian village, Zaringala spring surroundings and Divaghac village), Lank. lowl.

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling) and natural (sensitivity to the negative impact of changing climate factors, water and wind erosion, landslides).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNS. Proposed to control the distribution areas and conduct regular monitoring, and collect seeds.

Compilers: S.Ibadullayeva, A.Asgarov, V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənçerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: *Saxifragales*

FƏSİLƏ: Pionkimilər
FAMILIA: *Paeoniaceae*

MLOKOSEVIÇ PİONU

Paeonia mlokosewitschii Lomakin
(= *P. daurica* subsp. *mlokosewitschii*
(Lomakin) D.Y.Hong)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Gövdəsi 1 m hündürlükdə, düz, budaqlanandır. Yarpaqlar ikiqat-üçlü, uzun saplaqlı, uzunsov-yumurtavari və ya uzununa ellips formalıdır, hər iki kənarından daralmış hissəli, 6-12 sm uzunluqda, üstədən göyümtüldür. Çiçəkləri solğun-sarı və ya sarıdır. Ləçəkləri 4-6 sm uzunluğunda olur. Yarpaqcıq 2-5 sm uzunluqda, 1-1,5 sm enində, sıx sarımtıl tükərlə örtülmüş, qövsvari çevrilmişdir. Meyvələri buynuz şəklində qutucuq meyvədir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə dövrü may-iyun aylarıdır. Orta dağ qurşağında meşə talalarında, meşə kənarlarında, kolluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu Lüləkəran, Şinəbənd və Nuravud kəndləri), BQ qər. (Zaqatala rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması) və təbii (yaşayış mühitindən asılılıq və dəyişən iqlim amillərinə həssaslıq) [Karimov and Dadashova, 2013].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyanın sayının kəskin azalması ilə yayılma ərazilərinin ciddi nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və toxumların toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, V.Fərzəliyev, E.Yusifov

Foto: C.İsayev

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in May-June. Found in forest clearings, forest edges, and brushwoods in the middle mountain belt.

Distribution: Lank. mount. (Lerik district, Lulakaran, Shinaband and Nuravud villages), GC west (Zagatala district).

Limiting factors: Anthropogenic (forests cutting) and natural (dependence on habitat change, sensitivity to the influence of changing climate factors) [Karimov and Dadashova, 2013].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Strictly controlling the distribution areas, conducting regular monitoring and collecting seeds are suggested with a sharp decrease in the population.

Compilers: V.Karimov, V.Farzaliyev, E.Yusifov

Photo: J.Isayev

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabenzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: *Saxifragales*

FƏSİLƏ: Pionkimilər
FAMILIA: *Paeoniaceae*

NAZİK YARPAQ PİON

Paeonia tenuifolia L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Hündürlüyü 60 sm-ə qədər olan çoxillik bitkidir. Kökümsovu fır şəkilli olub, yoğunlaşmışdır, gövdəsi adətən sadədir. Yarpaqları çoxsaylı, ensiz xətvəri, eni 1-2 mm-ə çatan seqmentlidir. Yarpaqları çılpaqdır, yuxarıdakı yarpaqları çiçəyi əhatə edir. Çiçəkləri iri olub, 8-10 tünd-qırmızı və ya parlaq-qırmızı ləçəklidir, yarpaqlarla əhatə olunmuşdur. Toxumu parlaqdır və tünd-qonurdur [Nəbiyeva və İbrahimov, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir və meyvə verir. Toxum və kökyumruları ilə çoxalır. Çəmən-kolluqlarda, meşə və meşə tala-çəmənlərində rast gəlinir.

Yayılması: KQ cən. (Zəngilan rayonu, Bəsitçay DTQ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (mühit şəraitinin pisləşməsi, toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Bəsitçay DTQ-də mühafizə olunur. Populyasiyalarının xüsusi mühafizə olunması, toplanılmasının qadağan olunması və yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: F.Nəbiyeva, Ə.İbrahimov

Foto: F.Nəbiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting in April-May. Reproduces by seeds and tubers. Found in meadows-brushwoods, forest and forest glade-meadows.

Distribution: LC south. (Zangilan district, Basitchay SNR)

Limiting factors: Anthropogenic (detrition of habitat, collection).

Existing and proposed protection measures: Protected in the Basitchay SNR. Special protection of their populations, prohibition of their collection, and regeneration of populations of their distribution areas are proposed.

Compilers: F.Nabiyeva, A.Ibrahimov

Photo: F.Nabiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: *Saxifragales*

FƏSİLƏ: Hamamelidkimilər
FAMILIA: *Hamamelidaceae*

DƏMİRAĞAC

Parrotia persica (DC.) C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 16-22 (25) m boyunda, çoxbudaqlı ağacdır. Çətiri yumurtavari və ya enli yumurtavardır. Tumurcuqları iyvardır. Yarpaqları 4-10 (13) sm uzunluğunda, 3-6 (8) sm enində, dərivari-kağızvari, növbə ilə düzülmüş, yumurtavari, tərs yumurtavari və ya ellipsvaridir. Çiçəkləri ikicinsli, qısa saplaqlıdır. Kasacığı zəngvari, dərivardır. Meyvəsi dəyirmi-ovalşəkillidir, ikiyuvalı ağaclaşmış qutucuqdur. Toxumları oval-yumurtavari, sivri, açıq-qonur rəngli, parlaqdır [Qurbanov, 2000].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Fevral-mart aylarında çiçəkləyir. Meyvələri avqust-noyabr aylarında yetişir. Toxumla və pöhrələrlə çoxalır. Az və ya çox podzollaşmış gillicəli və ağır-gilli sarımtıl torpaqlarda inkişaf edir. Ovalıqda, dağətəyi zolaqda və aşağı dağ qurşağında təsadüf edilir [Azərbaycanın ağac və kolları, 1964].

Yayılması: Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Təngivan kəndi və Xanbulançay su anbarı), Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Bürcəli kəndi, Astara rayonu Maşxan kəndi; Masallı rayonu İmanlı kəndi, Viləşçay vadisi), Alaz.-Əyriç. vad. (Qəbələ rayonu Çuxurqəbələ kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen amillər (ağacların kəsilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Təbii olaraq Hirkan MP-də mühafizə olunur. Bundan əlavə ekilmiş Samur-Yalama MP-də və Mərkəzi Nəbatat Bağında azsaylı nümunələri mövcuddur. Nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, S.Qarayev, H.Səfərov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering in February-March, fruiting in August-November. Reproduces by seeds and sprouting. Develops in more or less podzolized clayey and heavy-clay yellowish soils. Occurs in the lowland, in the foothills and in the lower mountain belt [Azərbaycanın ağac və kolları, 1964].

Distribution: Lank. mount. (Lankaran district, Tangivan and Khanbulanchay reservoir), Lank. lowl. (Lankaran district, Burjali village; Astara district, Mashkhan village; Masalli district, Imanli village, Vilashchay valley), Alaz-Ayrich. val. (Gabala district, Chukhurgabala village).

Limiting factors: Anthropogenic factors (cutting of trees).

Existing and proposed protection measures: Naturally protected in Hirkan NP. In addition, there are few examples planted in Samur-Yalama NP and the Central Botanical Garden. Suggested to organize reservation in botanical gardens.

Compilers: V.Karimov, S.Garayev, H.Safarov

Photo: V.Karimov

ACI DOVŞANKƏLƏMİ

Sedum acre L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitkidir, hündürlüyü 6-15 sm-dir. Nazik budaqlanmış kökümsovlara malikdir. Gövdə ətlidir, nazik və ucu kütüdür. Yarpaqları yumurtavari, 2,5-3,5 sm uzunluğundadır. Yarpaqlar çiçəkdaşıyan zoğlar üzərində yerləşir. Uzunluğu 3-5, eni 2-5 mm-dir. Çiçəkləri oturaqdır, kasayarpaqları oval-lansetsəkillidir. Ləçəklər qızılı-sarı, ucları itidir, 4-5 mm uzunluğunda, uzunsov-lansetsəkillidir. Çiçəkyanlığı uzunsov, çıpaqdır. Erkəkciyələri 10 ədəd, ləçəklərdən qısadır. Meyvəcikləri 6 mm uzunluğundadır [Novruzov, Aslanova, 2019; Bayramova, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi may-iyul aylarında müşahidə olunur. Hemikriptofitdir. Yuxarı dağ qurşaqlarında, qaya və töküntülərdə, refugiumlarda, 1700-2400 m d.s.h.-də rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: KQ şim. (Tovuz və Gədəbəy rayonları; Daşkəsən rayonu Xoşbulaq kəndi, Qoşqar dağı).

Məhdudlaşdırıcı faktorlar: Təbii (rütubətin çatışmazlığı, yüksək temperatur, təbii bərpanın zəif getməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiya təhlükə altında olduğundan qorunması vacibdir. Yayıldığı ərazidə aşınmaların təsiri azaldılmalıdır. [Novruzov və Aslanova, 2019; Bayramova, 2013].

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova, Y.Asanova

Foto: Y.Asanova

Bioecological features: Flowering is observed in May-July. Hemicyptophyte. Found in the upper mountain belts, rocks and screes, refugiums, at altitude of 1700 m a.s.l. Xerophyte.

Distribution: LC north (Tovuz and Gadabey districts; Dashkasan district, Khoshbulag village, Mount Goshgar).

Limiting factors: Natural (lack of moisture, high temperature, poor natural regeneration).

Existing and proposed protection measures: Protection is important as the endangered population. The effect of erosion in the distribution area shall be reduced [Novruzov və Aslanova, 2019; Bayramova, 2013].

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova, Y.Asanova

Photo: Y.Asanova

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: Saxifragales

FƏSİLƏ: Dovşankələmikimilər
FAMILIA: Crassulaceae

LƏNKƏRAN DOVŞANKƏLƏMİ

Sedum lenkoranicum Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Gövdələri 6-10 (15) sm hündürlükdə çoxillik ot bitkisi. Yarpaqları növbəli düzölmüş, qısa silindirvari, küt ucludur. Çiçək qrupu çətirvari-qalxandır. Çiçəkləri oturaq və ya qısa saplaqlıdır. Kasa yarpaqları uzunsov-lansetvari, küt, demək olar ki, 2-3 dəfə tacdan qısadır. Ləçəkləri ağ və ya çəhrayı rəngli, lansetvari, iti, ortadan al-qırmızı damarlıdır. Erkəkçiklər 10 ədəd olub ləçəklərdən qısadır, ağ saplı, tünd, demək olar ki, tünd al-qırmızı tozcuqludur. Quru qutucuq meyvəcikləri ağımtıl rəngli, lansetvari, nazik buruncuqluqdur [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul ayları çiçəkləyir və meyvə əmələ gətirir. Orta dağ qurşağında meşələrdə və qayalıqlarda rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayıması: Diab. və Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı digər ərazilərdə fərdi mühafizəsinin təşkili, kulturada becərilməsi, reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting in June-July. Found in forests and rocky areas in the middle mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Diab. and Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organization of individual protection, cultivation and reintroduction are proposed in other distribution areas.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: E.Yusifov

QARŞIYARPAQ DOVŞANKƏLƏMİ
Sedum oppositifolium Sims.
(= *Phedimus spurius* (M.Bieb.) 't Hart)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitkidir, hündürlüyü 7-15 sm-dir. Yarpaqları yumurtavari, 2,5-3,5 sm uzunluğundadır, çiçəkyanlığı uzunsov, çılpaqdır, çiçəklər oturaqdır, ağımtil və ya sarımtıl rəngdədir. Ləçəklər 4-5 mm uzunluğunda, uzunsov-lansetşəkillidir. Erkəkcikləri 10 ədəddir, ləçəklərdən qısadır. Meyvəciklər 6 mm uzunluğundadır [Novruzov və Aslanova, 2019; Bayramova 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi may-iyul aylarına təsadüf edir. Hemikriptofitdir. Kserofitdir. Yuxarı dağ qurşaqlarında, qaya və töküntülərdə, refigiumlarda, 1800-2400 m d.s.h.-də rast gəlinir. Dekorativ xüsusiyyət daşıyır.

Yayılması: BQ Quba, Nax. dağ., Lənk. dağ., KQ mər., KQ şim. (Göygöl rayonu, Qoşqar dağı; Tovuz rayonu İsakənd kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim, xüsusilə rütubət çatışmazlığı, yüksək istilik rejimi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiya təhlükə altında olduğundan qorunması vacibdir. Yayıldığı ərazidə aşınmaların təsiri azaldılmalıdır [Novruzov və Aslanova, 2019; Bayramova 2013].

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova, Y.Aslanova

Foto: Y.Aslanova

Bioecological features: Flowering in May-July. Hemicryptophyte. Xerophyte. Found in the upper mountain belts, rocks and screes, refugium, 1800-2400 m a.s.l. Plant has decorative feature.

Distribution: GC Guba, Nakh. mount., Lank. mount., LC center, LC north (Goygol district, Mount Goshgar; Tovuz district, Isakend village).

Limiting factors: Natural (climate, especially lack of humidity, high heat regime).

Existing and proposed protection measures: Protection for the endangered population is important. The effect of erosion in the distribution area shall be reduced [Novruzov və Aslanova, 2019; Bayramova 2013].

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova, Y.Aslanova

Photo: Y.Aslanova

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: Saxifragales

FƏSİLƏ: Dovşankələmikimilər
FAMILIA: Crassulaceae

ELİMANİ ÇƏTİRCİYİ

Rosularia elymaitica A.Berger

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2a

Təsviri: 7-15 sm hündürlüyündə ikiillik və ya çoxillik bitki olub, yoğunlaşmış kökümsova malikdir. Kökətrafinda əmələgələn rozetşəkilli yarpaqlar dəyirmi, gövdə yarpaqları isə dəyirmi-neştərvaridir. Çoxləçəkli çiçəklərə malikdir. Kasayarpaqları əsasından bitişik olub, tacdan uzundur. Qırmızı rəngli, zəngşəkilli, orta hissəsinə qədər birləşmiş tac 5 mm uzunluğundadır. 10 ədəd erkəkçiklərə malikdir. Neştər formalı meyvələri qısa buruncuqludur. Xırda, dəyirmi formalı toxumları qəhvəyi rənglidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə iyun aylarına təsadüf edir. Aşağı və yuxarı dağ qurşağında, çəmənlərdə, çınqıllı-daşlı, əhəngli ərəzilərdə rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Bist kəndi, Qızıl-vəng ərəzisi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Ordubad DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərəzilərdə populyasiyalarının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering occurs in May and fruiting in June. Common in the lower and upper mountain belts, meadows, gravelly-stony and calcareous areas.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Bist village, Gizil-vang area).

Limiting factors: Anthropogenic (collection).

Existing and proposed protection measures: Protected in Ordubad SNS. Regeneration of populations in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: Saxifragales

FƏSİLƏ: Daşdələnkimilər
FAMILIA: Saxifragaceae

KÖVRƏK DAŞDƏLƏN
Saxifraga exarata Vill.
(= *S. adenophora* C.Koch)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii)+2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik kserofit ot bitkisi. Gövdə zoğları sıx, kirəmitli yarpaqcıqlı, çiçəksaplağı nazik, düz, vəziciklidir. Budaqlı zoğların yarpaqları 3 bölümlü, küt hissəciklərlə, aydın görünən damarlı, çılpaq, kənardan vəziciklidir. Çiçək qrupu azçiçəklidir. Kasacıq vəzicikli, 5 yumurtavari küt hissəciklidir. Ləçəklər ağ, tərs yumurtavari, 3 damarlı, kasacıqın hissəciklərindən 2 dəfə uzundur. Qutucuq meyvəsi dairəvidir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust ayları çiçəkləyir və meyvə əmələ gətirir. Quraqlığa davamlı bitkidir. Alp qurşağında qayalı və daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba, KQ mər. və KQ şim., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (deqradasiya, populyasiyanın zəif bərpası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Antropogen təsirləri azaltmaq məqsədi ilə yasaqlıqların təşkili, toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpası, yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi, reintroduksiyası tövsiyə olunur.

Tərtibçi: Ş.Qasimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting in July-August. Drought-resistant plant. Found on rocky and stony slopes in the Alpine zone.

Distribution: GC Guba, LC center, LC north., Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic and natural (degradation, poor recovery of population).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organization of sanctuaries, storage of seeds in seed bank, their restoration, determination of new distribution areas and reintroduction are recommended in order to reduce anthropogenic impacts.

Compiler: Sh.Gasimov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: Saxifragales

FƏSİLƏ: Daşdələnkimilər
FAMILIA: Saxifragaceae

ARDICYARPAQ DAŞDƏLƏN *Saxifraga juniperifolia* Adams

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2a

Təsviri: Odunlaşmış gövdə zoğlarına malik, yastıqvari formalı, sıx çimli çoxillik bitkidir. Kiremid rəngli gövdə zoğları düzxətlidir. Gövdə zoğlarının yarpaqları neştərşəkilli, sərtşüalı, üçkünc formalı və tikanlıdır. Çiçəkdaşyan zoğların yarpaqları uzunsov və ya xətvəri-uzanmış formalıdır. Çiçəklər salxımşəkilli, sarı ləçəkli olub, nisbətən yoğun çiçəkdaşyan zoğlar üzərində olur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Dəniz səviyyəsindən 1500-1800 m yüksəkliklərdə, qayalıq ərazilərdə seyrək şəkildə rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Cek kəndi), KQ mər. (Kəlbəcər rayonu Keşdək kəndi), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərin mikrorəzervatlar kimi qorunması təklif olunur.

Tərtibçi: E.Yusifov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Found sparsely in the rocky areas at altitudes of 1500-1800 m a.s.l.

Distribution: GC Guba (Guba district, Jek village), LC center (Kalbajar district, Keshdak village), Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection in the distribution areas as micro-reserves is proposed.

Compiler: E.Yusifov

Photo: E.Yusifov

BİBERŞTEYN QARAĞATI

Ribes biebersteinii Berland.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii)

Təsviri: Koldur, hündürlüyü 1 m-ə qədər və ya daha çoxdur. Zoğları çılpaq, açıqdır. Yarpaqları incə, əsasında dərin ürəkvari, barmaqvari-bölümlü, hissələri beş iti dişçiklidir, hər iki tərəfdən çılpaq və ya aşağı hissədən tüküklüdür. Çiçəkləri demək olar ki, zəngşəkili, kasa-yarpaqları arxaya doğru əyilmiş, ləçəkləri tünd-bənövşəyi göy rənglidir. Meyvəsi xırda, kürevari, qırmızı və ya tünd-bənövşəyi göy rənglidir [Флора Азербайджана, 1953].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarındadır. Orta və yuxarı dağ qurşağında meşə və qayalıq yerlərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Cek və Qrızdəhnə kəndləri), KQ şim., KQ cən., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması) və təbii (meşə yanğınları, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, toxumlarının toplanılması və nəbatat bağlarında bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, E.Yusifov, A.İbrahimova

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruting in June-July. Found in forests and rocky places in the middle and upper mountain belt.

Distribution: GC Guba (Guba district Jek and Grizdehne villages), LC north, LC south, Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation) and natural (forest fires, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of distribution areas, collection of seeds and restoration in the botanical gardens are suggested.

Compilers: V.Karimov, E.Yusifov, A.Ibrahimova

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophytaa

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: Saxifragales

FƏSİLƏ: Rusalçasikimilər
FAMILIA: Grossulariaceae

ƏYRİ QARAĞAT

Ribes uva-crispa L.

(= *Grossularia reclinata* Mill.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Hündürlüyü 1 m-ə qədər olan kol bitkisidir, tikanları uzun olub, 2,5 sm uzunluqdadır, asan qopan və sadədir. Yarpaqları 3-4 dilimli, kənarları dişcikli, hər iki tərəfdən qısa tükcüklüdür. Çiçək qrupu 1-3 çiçəklidir. Çiçəkləri bənövşəyi-göy və ya açıq-çəhrayı rənglidir. Kasa yarpaqları bükülmüşdür. Giləmeyvələri küreşəkili və ya ellipsşəkili olub yaşılımtıl, sarı və ya çox vaxt qırmızımtıl rəngdə olurlar [Флора Азербайджана, 1953]

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü iyun-iyul ayındadır. Orta dağ qurşağından yuxarı dağ qurşağına kimi kolluqların arasında, qayalıq yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu, Qrızdəhnə kəndi), Qob., KQ şim.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşə yanğınları, meşələrin qırılması, meyvələrinin toplanılması) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, təbii bərpa prosesinin zəifliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Mikrozervatın yaradılması, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili, populyasiyanın nəzarətə götürülməsi və mütəmadi monitorinqlərin təşkili təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V. Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June and fruiting occurs in June-July. Found in rocky places, among the brushwoods from the middle mountain belt to the upper mountain belt.

Distribution: GC Guba (Guba district, Grizdahna village), Gob., GC north.

Limiting factors: Anthropogenic (forest fires, deforestation, collection of fruits) and natural (strong dependence on the habitat, weakness of the natural regeneration process).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Creation of a microreserve, organization of reservations in botanical gardens, population control and regular monitoring are offered.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənəzərler
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Daşdələnçiçəklilər
ORDO: Saxifragales

FƏSİLƏ: Filgilekimilər
FAMILIA: Haloragaceae

SÜNBÜLLÜ SAÇAQOTU

Myriophyllum spicatum L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: Gövdəsi uzundur, 30-150 sm-ə çatır, budaqlıdır, düzdür, boruludur, açıq-yaşıldır, yuxarı hissəsi çox yarpaqlıdır. Yarpaqları 4 üzvülü qırçınılıdır, qarşı-qarşıya yerləşmiş zolaq görünüşlü dilimləri ilə lələklidir. Çiçək qrupu sünbülə bənzərdir, çiçəkləri xırdadır və çoxsaylıdır. Meyvəsi 4 çəyirdəkdən ibarətdir, şişkin təcikli və uzunsovdur [İbrahimov və Nəbiyeva, 2017].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında isə meyvə verir. Göllərdə, bataqlıq yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: Nax. düz. (Babək rayonu, Uzunoba gölü).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (turizm, çirklənmə) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunmasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: F.Nəbiyeva, Ə.İbrahimov

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering in June-July, and fruiting in August-September. Found in lakes and swamps.

Distribution: Nakh. lowl. (Babək district, Uzunoba lake).

Limiting factors: Anthropogenic (tourizm, pollution) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organizing individual protection in spread areas is suggested.

Compilers: F.Nabiyeva, A.Ibrahimov

Photo: N.Mehdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Əməkəməciçəklilər
ORDO: Malvales

FƏSİLƏ: Əməkəməcikimilər
FAMILIA: Malvaceae

HİRKAN GÜLXƏTMİSİ

Alcea hyrcana (Grossh.) Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Çoxillik, 35-100 sm hündürlükdə olan ot bitkisi. Yarpaqları saplaqlı, saplaqlar isə yumşaq tük-cüklü, aşağı yarpaqlar yuxarı yarpaqlardan daha uzundur. Yarpaq ayası ürəkvari-yumru, küt qanadlıdır. Aşağı yarpaqlar daha iri və daha az qanadlı, yuxarı yarpaqlar dərin qanadlı; bütün yarpaqlar boz-məxməri rəngdədir. Çiçəklər tək-tək olur. Tacı qurumuş halda 40 mm-dəkdir, çəhrayı-bənövşəyi rəngdədir. Meyvəsi yumurtavari meyvəciklərdən ibarətdir. Toxumları qəhvəyi rəngdə, az sayda narın tükçüklərlə örtülmüşdür [Флора Азербайджана, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-sentyabr aylarına təsadüf edir. Az su ilə təmin olunan şəraitə davamlı və işıqsevən bitkidir. Daha çox meşə massivlərinin quru yamaclarında, kiçik qayalıqlarda müşahidə edilir.

Yayılması: Lənk. ov., Lənk. dağ. (Astara rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (rekreasiya, toplanılma) və təbii (növün populyasiyasının zəif bərpası, iqlimin istiləşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün toxumlarının toplanılması, toxum bankında saxlanması və introduksiya tədbirləri təklif olunur.

Tərtibçilər: K.Əsədova, R.Abdiyeva, A.İbrahimova

Foto: K.Əsədova

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-September. Resistant to low water conditions and light demander. Found on dry slopes of forest massifs, on small rocks.

Distribution: Lank. lowl., Lank. mount. (Astara district).

Limiting factors: Anthropogenic (recreation, collection) and natural (poor population recovery, climate warming).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Collection of seeds of the species, storage in the seed bank and introduction measures are proposed.

Compilers: K.Asadova, R.Abdiyeva, A.Ibrahimova

Photo: K.Asadova

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Əməkəməciçəklilər
ORDO: *Malvales*

FƏSİLƏ: Əməkəməcikimilər
FAMILIA: *Malvaceae*

LƏNKƏRAN GÜLXƏTMİSİ

Alcea lenkoranica Iljin

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Çoxillik, hündürlüyü 100 sm olan ot bitkisidir. Yarpaqları saplaqlı, altdan məxməri xırda tükcüklü, ağimtil ya da boz rəngdə; üstədən yaşıl, oval-uzunsov paylarla, 5-7 bölümlüdür. Tacı parlaq-sarı rəngdə, 35-50 mm uzunluqdadır. Meyvələri 16-18 mm-dir, meyvəcikləri qanadlı, hamardır [Флора Азербайджана, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-sentyabr aylarına təsadüf edir. Az su ilə təmin olunan şəraitə davamlı, işıqsevən bitkidir. Otlu yamaclarda, psammofit-littoral qruplaşmalarda, dağ ətəklərində, meşə massivlərin ətrafında mövcud olan kiçik qayalıqlarda rast gəlinir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Lənk. ov.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, dərman bitkisi kimi əhali tərəfindən çiçəklərin toplanılması) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Növün toxumlarının toplanılması, toxum bankında saxlanması və introduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: K.Əsədova, R.Abdiyeva, A.İbrahimova

Foto: K.Əsədova

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-September. Light demander plant is resistant to low water conditions. Found on grassy slopes, psammophyte-littoral groupings, mountain foothills, small rocks around forest massifs [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Lank. lowl.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, collection of flowers by the population for their medicinal properties) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Collection of seeds of the species, storage in the seed bank and introduction measures are proposed.

Compilers: K.Asadova, R.Abdiyeva, A.Ibrahimova

Photo: K.Asadova

SAĞSAĞAN GÜLXƏTMİSİ

Alcea sachsanica İljın

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdələri 50-70 sm hündürlükdədir. Yarpaqları ulduzşəkili, qısa tükcüklərlə örtülüb. Yarpaq ayası əsasında ürəkşəkili, 5-7 paylara bölünür, ters yumurtəşəkildir. Çiçəkləri sıx tükcüklü, tək-təkdir. Kasacıqaltı iki dəfə kasacıqdan qısadır. Tac sarı rəngdə, eninə 30-40 mm uzunluğundadır. Meyvəsi 25 meyvəciklərdən ibarətdir [Флора Азербайджана, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəverməsi iyun-avqust-oktyabr aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır, orta dağ qurşağında quru daşlı yamaclarda, müxtəlifotlu dağ-kserofit qruplaşmalarda rast gəlinir, istisəvən, quraqlığa davamlıdır [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: KQ mər. (Xankəndi şəhəri; Şuşa rayonu, Sağsağan dağı və Cıdır düzü; Xocavənd rayonu Binə (Domu) kəndi) [Флора Азербайджана, 1955; Az. SSR-in QK-si, 1989].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitmə şəraitinin uzun müddət işğal altında olması, korlanması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Rast gəliniyyə yerlərin müasir vəziyyətinin öyrənilməsi və təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, R.Abdiyeva

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-August-October. Reproduces by seeds, found on dry stony slopes in the middle mountain zone, in forb mountain-xerophytic groupings. Heat-loving and drought-resistant plants [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: LC center (Khankendi city; Shusha district, Mount Saghsaghan and Jidir plain; Khojavand district, Bina (Domu) village) [Флора Азербайджана, 1955; Az. SSR-in QK-si, 1989].

Limiting factors: Anthropogenic (Growing conditions have been under occupation for a long time, spoiled).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Studying the modern condition of habitats and continuing their search in nature are suggested.

Compilers: A.Asgarov, R.Abdiyeva

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

KÜRD CANAVARGİLƏSİ

Daphne kurdica Bornm.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Qısa, çoxbudaqlı, alçaq koldur. Qabığı boz və ya qonur rənglidir. Yarpaqları dərivari, ellipsvari və ya uzunsov-neştersəkillidir, 1-3 sm uzunluğunda, 4-8 mm enindədir. Çiçəklər ağ və ya çəhrayı, budaqların üst tərəfində 3-6 çiçəklə, oturaqdır. Çiçəkyanlığı bardaqlıdır, sıx, qısa boz tükcüklüdür. Boru 8-10 mm uzunluğundadır. Erkəkciklərin tozcuqları çiçəyin ağızçığından çıxır. Yumurtalıq tükcüklüdür. Çəyirdək uzunsov, qırmızıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgəlmə dövrü may-avqust aylarına təsadüf edir. Əhəngli yerlərdə, əhəngli-gilli yamaclarda bitir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu, Qaraquş dağı; Culfa rayonu Nəhəcir və Göynük kəndləri; Ordubad rayonu Parağa kəndi) [Флора Азербайджана, 1955; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim dəyişikliyi, yayılma sahəsinin məhdudlaşması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, S.İbadullayeva

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering-fruiting occurs in May-August. Grows in calcareous places, on calcareous-clayey slopes. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Mount Garagush; Julfa district, Nahajir and Goynuk villages; Ordubad district, Paragha village) [Флора Азербайджана, 1955; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate change, limited range).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Distribution areas shall be under special control.

Compilers: T.Talibov, S.İbadullayeva

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Qarağackimilər
FAMILIA: *Ulmaceae*

VƏLƏSYARPAQ AZAT

Zelkova carpinifolia (Pall.) Dippel

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə:
VU A2cd

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,iv,v)c(iii)+2b(i)c(ii,iii)

Təsviri: Ağacdır, hündürlüyü (15) 20-25 (35) m, oduncağı 2 m diametrində, boz-qonurdur. Yarpaqları yumurtavari, (1,5) 2-3,5 (4,6) sm uzunluqda, sivri, qaidədə qeyri-bərabəryanlı, aşağıda damarlar boyunca qısa, yumşaq tüklü, oturaq və ya 0,5 (1) mm uzunluqda saplaqlı, kənarları küt dişlidir. Dışicikli çiçəkləri zəngçiçəyi quruluşunda, yaşılımtıl-ağ və ya qonurdur. Fındıqı küncvari, qısa yumşaq tüklü və ya çılpaq, qırıqlı, yaşılımtıl, birtoxumlu, buruncuğu fındıqıçığın təpəsinin altında yerləşir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə mart, meyvəvermə avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Toxum və vegetativ yolla çoxalır. Arandan orta dağ qurşağına kimi meşədə rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: KQ mər. (Şuşa və Füzuli rayonları), KQ cən., Lənk. ov. və Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (oduncağından istifadə məqsədi ilə ağacların qırılması) və təbii (meşə yanğınları, təbii bərpanın zəif getməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur. Təbii meşələrin kəsilməsi üzərində nəzarətin gücləndirilməsi, nəbatat bağlarında və dendroparklarda rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, V.Kərimov, S.Qarayev, S.Mustafayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in March and fruiting in August-September. Reproduces by seeds and vegetatively. Found in forest from the lowland to the middle mountain belt. Mesophyte.

Distribution: LC center (Shusha and Fuzuli districts), LC south, Lank. lowl. and Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (cutting of trees in order to use of wood) and natural (forest fires, poor natural regeneration).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Proposed to strengthen control over the cutting of natural forests, to organize reservation in botanical gardens and arboreturns.

Compilers: N.Mehdiyeva, V.Karimov, S.Garayev, S.Mustafayeva

Photo: E.Yusifov

QAFQAZ DAĞDAĞANI

Celtis caucasica Willd.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 4-10 m hündürlüyündə ağac bitkisi. Cavan budaqları qonur, yaxud qırmızı-qonur rənglidir. Yarpaqları dərivari, yumurtavari və ya yumurtavari-lansətşəkillidir, qeyri-düzgün kənarlı, kənarlardan qatlanmış iti dişlidir, üstəndən tünd-yaşıl, hamar və ya kələ-kötür, alt hissədə boz-yaşıl rənglidir. Çiçklər çiçək qoltuğunda tək-tək, ayaqcıq üzərində yerləşmişdir. Meyvəsi şarvəri, qırmızımtıl-sarı rəngli və ya tünddür. Toxum qırıqlıdır [Карягин, 1952].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə mart-may, meyvəvermə sentyabr-oktyabr aylarında baş verir. Aşağı və orta dağ qurşağında, meşə və meşə olmayan rayonlarda qaya və daşlıq yerlərdə rast gəlinir.

Yayıması: BQ şər., BQ qər., KQ şim., KQ cən., KQ mər., Qob., Boz. yay., Lənk. ov., Nax. dağ. (Ordubad rayonu Kotam kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, sahələrin əkin yerinə çevrilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün nəzarətə götürülməsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Abbasov, A.Mustafayev

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in March-May, fruiting in September-October. Common in rocky and stony places in the lower and middle mountain belt, in forest and non-forest areas.

Distribution: GC east, GC west, LC north, LC south and LC center, Gob., Boz. plat., Lank. lowl., Nakh. mount. (Ordubad district, Kotam village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, conversion of fields to arable land).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Suggested to take control of the species and conduct regular monitoring.

Compilers: N.Abbasov, A.Mustafayev

Photo: N.Abbasov

HİRKAN ƏNCİRİ

Ficus hircana A.Grossh.
(= *F. carica* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 10 m-ə qədər hündürlükdə olan ağac və ya koldur. Yaşlı bitkinin gövdəsinin qabığı çatsız olub, ağımtıl-boz rəngdədir. Zoğları yaşılımtıl-qəhvəyi rənglidir, tüksüzdür. Yarpaqları 3-5 dilimlidir və 10-20 sm uzunluğundadır. Yarpaq ayasının bir tərəfi ürəkşəkillidir. Tərs yumurtaşəkilli olan dilimlərin ucu küt olub, kənarları dişlidir. Yarpaqlarının üst tərəfi sərt, alt tərəfi isə yumşaq tüklüdür. Yarpaq saplağının uzunluğu 2-5 sm olur. Meyvələri armud şəklində olub, uzunluğu 3-4 sm, eni isə 2-3 sm-dir. Payız meyvələri isə bir qədər böyük olub, çəhrayı rəngdədir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may ayları arasında çiçəkləyir, iyul-avqust aylarında meyvəsi yetişir. Aşağı dağ qurşağında günəşli yamaclarda və orta dağ qurşaqlarında tək-tək rast gəlinir. Bitki quraqlığa və istiyə davamlı olub, işıqsevəndir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lənkəran və Astarra rayonları), KQ şim. (Kəlbəcər rayonu) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Hirkan MP-də qorunur. Daha çox yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının qorunması tövsiyə olunur.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in April-May. Fruiting in July-August. Found singly on sunny slopes in the lower mountain belt and in the middle mountain belt. Resistant to drought and heat. Light demander plant.

Distribution: Lank. mount. (Lankaran and Astarra districts), LC north (Kalbajar district) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Hirkan NP. Protection of their populations in more common areas is recommended.

Compiler: E.Isgandar

Photo: E.Yusifov

QAYALIQ BÖYÜRTKƏNİ

Rubus saxatilis L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B1b(i,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Çiçək budaqları və yarpaq saplağı tükcüklü, seyrək incə və qısa iynəli, 15-25 (30) sm uzunluqdadır; əsasında yarpaqları böyük olmayan, yuxarı hissədə uzun saplaqlı, daha iri yaşıl üçbölümlü yarpaqlıdır. Yarpaqaltlıqları çiçək olmayan budaqlarda uzunsov, yuxarı yarpaqlarda xətti-lansetşəkillidir. Çiçəkləri gövdənin sonunda qısa çətirvari çiçək qrupunda yerləşir, 3-10 saydadır. Ləçəkləri 5-7 mm uzunluqda, ağ rənglidir. Meyvəsi al qırmızı rəngli; çəyirdəyi 1-6 sayda, üst hissədə torvari çuxurludur [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Yuxarı dağ qurşağında meşədə, kolluqlarda, qayalarda, dərələrdə, subalp qurşağında çəmənlərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Cek, Qonaqkənd və Qrız kəndləri; Qusar rayonu Ləzə kəndi), BQ şər. (İsmayilli rayonu Qalacıq kəndi), BQ qər. (Balakən rayonu, Filizçay hövzəsi), KQ şim., KQ mər. (Şuşa rayonu, Böyük Kirs dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, toplanılma, intensiv otarılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün nəzarətə götürülməsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması, toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, and fruiting in July-August. Found in forests, bushwood, rocks, valleys in the high mountain belt and in the meadows of the subalpine belt.

Distribution: GC Guba (Guba district, Jek, Gonagkənd, Griz villages; Gusar district, Laza village), GC east (İsmayilli district, Galajig village), GC west (Balakən district, Filizchay river basin), LC north, LC center (Shusha district, Mount Boyuk Kirs).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collecting, intensive grazing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control the species, carry out regular monitoring and collect seeds.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

AZƏRBAYCAN İTBURNUSU

Rosa azerbaijica Novopokr. &
Rzazade

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,iii)+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Hündürlüyü 20-25 sm-dən artıq olmayan alçaq boylu qopartıkanlı kolcuqdur. Qopartıkanları müxtəliflipli, forma etibarlı ilə düz və ya demək olar ki, düz, 7-8 mm uzunluqda, sərtidir. Yarpaqcıqlar 5-7, dairəvi və ya enli, tərs yumurtavaridir. Çiçəklər təkdir, bəzən 2-dir. Çiçək saplağı qısa, qönçə vəziyyətində olduqda ləçəkləri açıq-çəhrayı, daha sonra ağ olur. Meyvəsi şarvari, bərabər və çiçək saplağından uzundur [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağından yuxarı dağ qurşağına kimi daşlı yamaclarda yayılmışdır. Mezokserofitdir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: BQ Quba (Xızı rayonu Altiyağac qəsəbəsi, Quba rayonu Cek və Xınalıq kəndləri), BQ şər. (Şamaxı rayonu Pirqulu və Dəmirçi kəndləri), BQ qər. (Şəki rayonu, Daşlıbəre ərazisi), KQ şim. (Göygöl rayonu, Göygöl hövzəsi, Gədəbəy rayonu Qaradağ və Slavyanka kəndləri), Nax. dağ. [AR-in QK-si, 2013; Абдыева и др., 2015].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması, otarılma) və təbii (iqlim, su ehtiyatının azalması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın bir hissəsi Şahdağ MP-də qorunur. Meyvə və toxumların toplanılması və saxlanması tövsiyə edilir.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Grows on stony slopes from the middle to the upper mountain zone. Mesoxerophyte [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: GC Guba (Khizi district, Altiaghaj village; Guba district, Jek and Khinalig villages), GC east (Shamakhi district, Pirqulu and Damirchi villages), GC west (Shaki district, Dashlibara area), LC north (Goygol district, Goygol lake basin; Gadabey district, Garadagh and Slavyanka villages), Nakh. mount. [AR-in QK-si, 2013; Абдыева и др., 2015].

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the population, grazing) and natural (climate, depletion of water resources).

Existing and proposed protection measures: Part of the population is protected in Shahdagh NP. Collection and storage of fruits and seeds is recommended.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Photo: N.Mehdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVISİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

KARYAĞIN İTBURNUSU

Rosa karjagini Sosn.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 50-60 sm hündürlüyündə çoxillik bitkidir. Yarpaqları 5-6,5 sm uzunluğunda, yarpaqcıqlar 7 ədəd, 15-18 mm uzunluğunda, 10-15 mm enində, hər iki tərəfdən, xüsusilə yuxarıdan tükcüklü, vəzilidir. Çiçəkləri 3-5 ədəd olmaqla, azçiçəkli, qalxan çiçək qrupunda toplanmışdır. Meyvəsi yumurtavari və ya oval yumurtavari, çılpaq, yastıdır [Гаджиева,1969].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü iyun, meyvəvermə iyul ayına təsadüf edir. Çınqıllı-daşlı yamaclarda, kollar arasında rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Gənzə kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən meyvələrinin intensiv toplanılması) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Yasaqlıqların təşkili vacibdir.

Tərtibçilər: T.Talıbov, E.Novruzov

Foto: Anonim

Bioecological features: Flowering occurs in June, and fruiting in July. Found on gravel-stone slopes, among bushes. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Ganza village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive collection of fruits by the population) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of Nakhchivan AR. Organization of sanctuaries is important.

Compilers: T.Talıbov, E.Novruzov

Photo: Anonymous

KOMAROV İTBURNUSU

Rosa komarovii Sosn.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 0,6-0,8 m hündürlüyü olan koldur. Birillik bu daqlar tünd-qırmızı rəngdə olub, çılpacdır. Tikanları 1 mm-ə qədər uzunluqda və bir qədər arxaya doğru əyilməklə, qaidəsi nisbətən eniləşmişdir. Yarpaqları enli lansetşəkilli və ya enli ellipsşəkilli, aşağısı pazşəkilli, uca doğru daralmış, bir qədər küt, kənarı ikiqat mişardışlidir. Yarpaq altığı ensiz, xətvəri-uzunsov, yumşaq tüklüdür. Çiçəkləri 3-4 mm uzunluqda, ensiz, xətvəri-uzunsov, yumşaq tüklərlə örtülüdür. Meyvəsi uzunsov ellipsşəkilli, üzəri vəziciklərlə örtülüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir, avqust ayında meyvəsi yetişir. Orta və yuxarı dağ qurşaqlarında daşlı-qayalı yamaclarda, meşənin açıq quru yerlərində, çəmənliklərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Ləzə kəndi), BQ şər. (İsmayilli rayonu Balahəmzə və Kəlfərəc kəndləri), KQ mər. (Füzuli rayonu) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi qəbul edilmiş qoruma tədbiri yoxdur. Daha çox yayıldığı ərazilər mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: E.İsgəndər

Bioecological features: Flowering in June-July, fruit ripens in August. Common in middle and upper mountain zones on stony-rocky slopes, open dry areas of the forest, meadows.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Laza village), GC east (İsmayilli district, Balahəmzə and Kəlfərəj villages), LC center (Fuzuli district) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Widespread areas shall be protected.

Compiler: E.İsgəndər

Photo: E.İsgəndər

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: Rosales

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: Rosaceae

KOZLOV İTBURNUSU

Rosa koslowskii Chrshan.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Hündürlüyü 1,5 m-ə qədər olan koldur. Qopar tikanları oraqvari və ya qarmaqvari əyilmiş formada-
dır. Yarpaqları çıpaq, oturaq vəziciklərlə örtülüdür. Çiçəkləri tək-tək, bəzən cüt-cüt yerləşməklə, çıpaq və hamar çiçək saplağına malikdir. Kasa yarpaqcıqları çıpaqdır, az inkişaf etmiş lələkvari əlavələrə malikdir. Ləçəkləri açıq çəhrayı rənglidir. Meyvəsi iri, 3 sm-ə qədər uzunluqda olmaqla, enli ovalşəkillidir. Meyvələri yetişdikdə tünd-göyümtül rəng alır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir, avqust ayında meyvələri yetişir. Aşağı dağ qurşağında meşəliklərdə, kolluqlarda, əsasən yamacın cənub-qərb hissəsində yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara rayonu Burzubənd kəndi), Diab. (Lerik rayonu Kəlvəz kəndi) [Məmmədov və b.,2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP və Zuvand DTY-də mühafizə olunur.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: E.İsgəndər

Bioecological features: Flowering in June and July, fruiting in August. Common in the lower mountain belt, in forests, bushes, mainly in the south-western part of the slope.

Distribution: Lank. lowl. (Astara district, Burzuband village), Diab. (Lerik district, Kalvaz village) [Məmmədov və b.,2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP and Zuvand SNS.

Compiler: E.Isgandar

Photo: E.Isgandar

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: Rosales

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: Rosaceae

NİZAMİ İTBURNUSU

Rosa nisami Sosn.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 120-180 sm hündürlükdə çoxillik bitkidir. Yarpaqları 7 yarpaqcıqlıdır. Əsas çiçək oxu sıx, qısatükcüklü, əyritikanlıdır. Çiçəklər azçiçəkli çiçək qrupunda və ya tək-tək yerləşirlər. Meyvəsi ellipsvari, iri, 2 sm uzunluğunda, 1,5 sm enində, kərpici və ya qırmızı rənglidir [Хржановский, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust aylarında çiçək açır və meyvə verir. Orta dağ qurşağında, meşə bitkiliyində rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu, Yaldaşdağ; Gədəbəy rayonu, Çovdar kəndi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Kükü və Biçənək kəndləri), Diab. (Lerik rayonu Kələxan kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meyvələrin toplanılması) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: AzerGold QSC tərəfindən Çovdar mədəninə xüsusi çoxaldılması və mühafizəsi həyata keçirilir. Qismən Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur.

Tərtibçilər: A.İsgəndərov, E.Novruzov

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering and fruiting in July-August. Found in the middle mountain zone in forest vegetation.

Distribution: LC north (Goygol district Mount Yaldashdağ; Gadabey district, Chovdar village), Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku and Bichanak villages), Diab. (Lerik district, Kalakhan village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection of fruits) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: AzerGold CJSC provides special reproduction and protection of species in the Chovdar mine. Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev.

Compilers: A.Isgandarov, E.Novruzov

Photo: N.Abbasov

RAPİN İTBURNUSU

Rosa rapinii Boiss. & Balansa

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D1

Təsviri: Çox budaqlanmış, qövsvari əyilmiş budaqlı alçaq boylu koldur. Cavan budaqları tünd-qırmızı qabıqla örtülmüşdür, çiçəkdaşıyan zoğları adətən vəzilidir, müxtəlif tikanlıdır, əsası genişlənmiş oraqvari əyilmiş iri tikanlar müstəsna olmaqla, qalan tikanları iynəşəkilli və ya tükçükdir. Yarpaqları 5-7 sm uzunluqdadır. Çiçəkləri tək-təkdir, çiçəkaltılığında məhrumdur, hamardır və ya az miqdarda vəzilidir. Çiçəkləri parlaq-sarı rəngdədir, meyvəsi kürəşəkillidir, hamardır, qırmızımtıl-sarı və ya sarımtıl-çəhrayıdır. Sütuncuğu qısa olub, ağ yumşaq tükçüklükdür [Флора Азербайджана, 1954; Talıbov və İbrahimov, 2018].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir. Meyvələri sentyabr-oktyabr aylarında yetişir. Dağ-ətəyi quru sahələrdə, çılpaq dağ yamaqları və çınqıllı-daşlı ərazilərdə tək-tək və kiçik talalarla rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Qazançı və Milax kəndləri; Şahbuz rayonu; Ordubad rayonu Nüsün kəndi), Diab. (Lerik rayonu Qosmalian və Mistan kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qida və dərman bitkisi kimi toplanılması, tapdalanma) [Talıbov və İbrahimov, 2010].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Yayıldığı sahəni qorumaq üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi, növün müasir vəziyyətinin dəqiq öyrənilməsi, yeni yayılma sahələrinin aşkar edilməsi, introduksiya olunması təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, V.Kərimov, F.Nəbiyeva, Ə.İbrahimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering in May-June, fruiting in September-October. Found in dry foothills, bare mountain slopes and gravelly-stony areas singly and with small glades.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Gazanchi and Milakh villages; Shahbuz district; Ordubad district Nusnush village), Diab. (Lerik district, Gosmalian and Mistan villages).

Limiting factors: Anthropogenic (collection as food and medicinal plant, trampling) [Talıbov və İbrahimov, 2010].

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of Nakhchivan AR. Taking appropriate measures in order to protect the distribution area, studying the current state of the species accurately, discovering new areas of distribution and their introduction are proposed.

Compilers: T.Talıbov, V.Kərimov, F.Nəbiyeva, A.İbrahimov

Photo: V.Kərimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

SOSNOVSKI İTBURNUSU

Rosa sosnovskyi Chrshan.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B2ab(ii,iii,iv,v)

Təsviri: 6,5-7,0 m hündürlüyündə, 2-3 sm diametrində uzun gövdəli bitkidir. Yarpaqları 8-11 sm uzunluğunda, 5-7 yarpaqlıdır. Yarpaqlar iri 3,5 sm uzunluğunda, 2,5 sm enində, enli ellipsvari, üst hissədən parlaq-yaşıl, çılpaq, alt hissədən ağımtil-yaşıldır. Çiçəklər qalxanvari çiçək qrupunda toplanmış 3, bəzən birçiçəklidir. Çiçək saplağı hamar, çılpaq, möhkəmdir. Kasayarpağı dar, neştəşəkilli, ləçəklər ağ-çəhraydır. Meyvə ensiz ellipsvari, hamar, yetişdikdə hamar-qırmızıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə, meyvəvermə dövrü may-iyun aylarına təsadüf edir. Çoxillik bitkidir. Quru, dağətəyi ərazilərdə, yemişan cəngəlliklərində yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu, Qusarçay hövzəsi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat meşəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meyvələrin toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə mikrozəvətlərin yaradılması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.İsgəndərov, E.Novruzov

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Perennial plant. Common in dry, foothill areas, hawthorn dense forest.

Distribution: GC Guba (Guba district, Gusarchay river basin), Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat forest).

Limiting factors: Anthropogenic (collection of fruits).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The creation of micro-reserves in the distribution areas is proposed.

Compilers: A.Isgandarov, E.Novruzov

Photo: T.Talibov

ZAQATALA İTBURNUSU

Rosa zakatalensis Gadzh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik, 1,5 m hündürlükdə koldur. Gövdə çoxsaylı deyil və qövsvari əyilmişdir. Yarpaqcıqları xırda, 1,5-2 sm uzunluğunda, 0,7-0,8 sm enində, sarımtıl yaşıl, əsası və ucu sıxılmışdır. Çiçəkləri xırda, tək və ya 2-3 ədəddir. Çiçəkləri ağımtil-çəhrayı rənglidir. Meyvə ellipsvari, armudvaridir, yetişmiş halda narıncı-qırmızıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi may, meyvə- vermə dövrü iyun ayına təsadüf edir. Daşlı-çınqıllı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: Alaz.-Əyrığ. vad. (Balakən və Zaqatala arası yol kənarı), BQ qər. (Zaqatala rayonu Axaxdərə kəndi; Şəki rayonu Baş Zəyzid kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meyvələri əhali tərəfindən toplanılır) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yasaqlığın təşkili vacibdir.

Tərtibçilər: E.Novruzov, A.İsgəndərov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering in May, fruiting in June. Found in stony-gravelly slopes.

Distribution: Alaz.-Ayrığ. val. (roadside between Balakan and Zagatala districts), GC west (Zagatala district, Akhakhdere village; Shaki district, Bash Zayzid village).

Limiting factors: Anthropogenic (fruits are collected by people) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The creation of sanctuary is important.

Compilers: E.Novruzov, A.Isgandarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ZƏNGƏZUR İTBURNUSU

Rosa zangezura P.Jar.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə:
VU B1ab(ii)+2ab(ii)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU B1ab(ii)+2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: 80-120 sm hündürlüyündə koldur. Tikanları bərkdir, dabanı enlidir. Çiçəkdaşıyan zoğların yarpaqları 5,5-6 sm, yarpaq altlıqları 8-10 mm uzunluğundadır. Çiçəkləri tək-tək və ya 2-3 çiçəkdən ibarət qrup şəklindədir. Çiçəksaplağı bərkdir, kasayarpaqları gəriyə çevrilmiş şəkildədir, tez töküləndir, qısaadır, 10-15 mm uzunluğundadır. Ləçəkləri ağ və ya açıq-çəhrayıdır, 1,5-2 sm uzunluğundadır. Dışicik başcığı və sütunu ağ tüklüdür. Meyvələri oval və ya enli ovaldır [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçəkləyir, oktyabr-noyabr aylarında meyvələri yetişir. Toxum və qələmlə çoxalır. Meşə açıqlıqlarında, kolluqlarda, çəmənliklərdə və quru yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ şər. (Şamaxı rayonu Çuxuryurd kəndi), KQ şim. (Daşkəsən rayonu Çovdar kəndi; Gədəbəy rayonu Xarxar kəndi), Nax. dağ. (Ordubad rayonu Parağa kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılması, otarılma və qırılması), təbii (iqlim dəyişikliyi) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: AzerGold QSC tərəfindən "Çovdar" mədəninə xüsusi mühafizə edilir. Qismən Ordubad DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərə nəzarət gücləndirilməlidir.

Tərtibçilər: Y.Zeynalov, A.Ərəbzadə

Foto: Y.Zeynalov

Bioecological features: Flowering in June, fruiting in October-November. Reproduces by seeds and cuttings. Found in forest clearings, brushwoods, meadows and dry slopes.

Distribution: GC east (Shamakhi district Chukhuryurd village), LC north (Dashkasan district, Chovdar village; Gadabey district, Kharkhar village), Nakh. mount. (Ordubad district, Paragha village)

Limiting factors: Anthropogenic (picking, grazing and breaking) and natural (climate change) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Specially protected by AzerGold CJSC in "Chovdar" mine. Partially protected in Ordubad SNS. Control of the distribution areas should be strengthened.

Compilers: Y.Zeynalov, A.Arabzadə

Photo: Y.Zeynalov

GÜCOTUKİMİ QAYTARMA

Potentilla agrimonioides M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitki olub, üzəri bozumontul, qısa keçəşəkili tükrlərlə örtülmüşdür. Gövdəsi möhkəm, dikduran və ya əyilib qalxan, bəzən yuxarı hissədən şaxələnmiş olur. Aşağı yarpaqları uzun saplaqlı, 3-6 cüt, orta və yuxarı yarpaqları isə qısa saplaqlı olub, 1-3 cüt yan ayacıqlıdır. Yarpaqlar aşağı hissədən qalın, boz rəngli keçəşəkili, uzun tükrlərlə örtülmüşdür. Qalxan çiçək qrupunda çiçəkləri xırda olub, qısa keçəşəkili tükrlərdən əlavə çoxlu vəziciklidir. Ləçəkləri sarıdır, tərs yumurtavari, kasacıqdan iki dəfə böyükdür. Fındıqça meyvəsi hamar olub, sütuncuqla eyni uzunluqdadır [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi və meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Subalp və alp qurşaqlarında, dağ yamaclarında və otlaqlarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Rustov, Qrızdəhnə və Xınalıq kəndləri; Qusar rayonu Sudur və Ləzə kəndləri), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim, su ehtiyatının azalması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması təşkil olunmalıdır.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, V.Baxşiyev

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Found in subalpine and alpine zones in mountain slopes and pastures.

Distribution: GC Guba (Guba district, Rustov, Grizdėhne and Khinalig villages; Gusar district, Sudur and Laza villages), Nakh. mount.

Limiting factors: Natural (climate, reduction of water resources).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection should be organized in the distribution areas.

Compilers: E.Gurbanov, V.Bakhshiyev

Photo: R.Murtazaliyev

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: Rosales

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: Rosaceae

KRANZ QAYTARMASI

Potentilla crantzii (Crantz) Fritsch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitkidir, hündürlüyü 10-20 sm-dir. Qısa kökümsovlü, dikqalxan çoxlu budaqlanmış gövdələrə ayrılır. Üzəri xırda tükcüklərlə örtülmüşdür. Tərs yumurtavari oturaq və çılpaq yarpaqlara malikdir. Çiçək yanlığı çox rənglidir. Çiçəkləri uzunsov çiçək yatağı üzərində yığılır. Ləçəkləri qızılı-sarıdır. Meyvələri uzunsov-yumurtavaridir. Polimorf növdür [Novruzov, 2017].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi may-iyul aylarına təsadüf edir. Hemikriptofitdir. Subalp və alp qurşağında daşlı yamaclarda bitir. Çox müxtəlif substratlarda – qaya, daşlı töküntülərdə, ovuntularda və yarğanlarda, hava və işıq çatışmayan ekstremal şəraitdə bitir.

Yayılması: KQ şim. (Gədəbəy, Tovuz və Daşkəsən rayonları, Qoşqar silsiləsi), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim amillərinin, xüsusilə rütubətin çatışmazlığı) [Novruzov, 2017].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiya təhlükə altında olduğundan qorunması vacibdir. Yayıldığı ərazidə aşınmaların təsiri azaldılmalıdır.

Tərtibçi: V.Novruzov

Foto: Y.Aslanova

Bioecological features: Flowering in May-July. Hemicryptophyte. Occurs on stony slopes in the subalpine and alpine zone. Grows in different substrates – in rock, stony screes, crumbles and ravines, in extreme conditions with a lack of air and light.

Distribution: LC north (Gadabey, Tovuz and Dashkasan districts, Goshgar range), Nakh. mount.

Limiting factors: Natural (climatic factors, especially lack of humidity) [Novruzov, 2017].

Existing and proposed protection measures: Protection is important as the endangered population. The effect of erosion in the distribution area shall be reduced.

Compiler: V.Novruzov

Photo: Y.Aslanova

ÇAY ÇINQILOTU

Geum rivale L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU B2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Hündürlüyü 30-60 sm, yoğun qonur kökümsovlu çoxillik bitkidir. Kökyanı yarpaqları uzunsaplaqlıdır, lira-lələkvari şəkildə 2-3 cüt yan, təpəcikdə isə iri dairəvari hissələrə bölünmüşdür. Gövdə yarpaqları qı-sasaplaqlı üçbölünmüşdür; yarpaqların hamısı sıxılmış tükcüklüdür. Çiçəkləri zıncırovvari, əyləndir. Kasacığı qonur-qırmızı düzdayanan hissəciklidir. Ləçəkləri uzun dırnaqcıqlı, içəridən sarı, xaricdən narıncıdır. Meyvələri kürəvari başcıqda, pırpızlaşan cod tükcüklüdür [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta və yüksək dağ qurşağı ərazilərində, rütubətli çəmənlərdə və çay kənarlarında, bəzən bataqlaşmış ərazilərdə rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: BQ Quba, Kür düz., KQ şim, KQ mər., KQ cən., Nax. dağ. [Флора Азербайджана, 1954].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, külək eroziyası, sel və daşqınlar, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması tələb olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, V.Kərimov, R.Abdiyeva

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Found in middle and high mountain belt areas, wet meadows and river banks, sometimes in swampy areas. Mesophyte.

Distribution: GC Guba, Kur pl., LC north., LC center, LC south., Nakh. mount. [Флора Азербайджана, 1954].

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling) and natural (strong dependence on habitat, wind erosion, floods, sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The control of population and regular monitoring are required.

Compilers: N.Mehdiyeva, V.Karimov, R.Abdiyeva

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: Rosales

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: Rosaceae

QROSHEYM ŞAXDURANI *Alchemilla hyrcana* (Buser) Juz.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Boz-yaşıl rəngli çoxillik ot bitkisidir. Gövdə 12-35 sm-ə qədər hündürlükdə, uzunsaplaqlı, kökyanı yarpaqlıdır. Kökyanı yarpaqları iri deyil, böyrəkvari, qısa, qövsvəri və ya yarım dairəvi bölümlü, aydın kəsilmiş, aralarında 4-7 xırda yumurtavari, küt dişciklidir. Gövdə yarpaqları böyük deyil. Çiçək qrupu ensiz, azçiçəkli, budaqlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə avqust aylarına təsadüf edir. Çoxalması toxumludur.
Yayılməsi: Lənk. dağ. (Lerik rayonu Hamarat kəndi) [Флора Азербайджана, 1954; Safarov, 2009].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (populyasiyanın zəif təkrarlanması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Mikroyasaqlığın yaradılması və yeni yayılma sahələrinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: P.Qaraxani

Foto: H.Səfərov

Bioecological features: Flowering occurs in June and fruiting in August. Reproduces by seed.

Distribution: Lank. mount. (Lerik district, Hamarat village) [Флора Азербайджана, 1954; Safarov, 2009].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing and trampling) and natural (poor reproduction of the population).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Creation of micro-sanctuary and determination of new distribution areas are proposed.

Compiler: P.Garakhani

Photo: H.Safarov

İRAN QUŞARMUDU

Sorbus persica Hedl.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU B1ab(ii,iii)+2ab(iii)

Təsviri: Hündürlüyü 7-9 m olan ağac və ya kol bitkisidir. Yarpaqları yumru və ya uzunsov-ellipsşəkillidir. Yarpaqlar qaidəsinə yaxın pəzşəkilli olub, bir qədər ensizləşir. Yarpaqların ucu küt və ya sivri olub, kənarları 4-6 dilimli və 24-35 sivridişli olur. Yarpaqların üst hissəsi hamar, alt hissəsi isə tükcüklüdür. Çoxçiçəklili çiçək qrupuna malikdir. Ləçəkləri ağ rəngli, mahmızı çıxıntılara malikdir. Meyvələri qırmızımtıl-göy rəngdə, dairəvi və ya oval formalı olur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May ayının ikinci yarısından sonra çiçək açır. Sentyabr ayında meyvələri yetişir. Orta və yuxarı dağ qurşaqlarında daşlı-qayalı yamaclarda, meşənin açıq quru yerlərində, kolluqlarda, çəmənliklərdə, 2500 m d.s.h.-də rast gəlinir. Işıqsevən bitkidir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat gölü hövzəsi və Ordubad rayonu, Tillək meşələri) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qorunur. Daha çox yayıldığı ərazilərdə yasaqlıq yaradılmalıdır.

Tərtibçilər: E.İsgəndər, Ə.İbrahimov

Foto: E.İsgəndər

Bioecological features: Flowering after the second half of May. Fruiting in September. Found in the middle and upper mountain zones, stony-rocky slopes, open dry areas of the forest, bushes, meadows, at 2500 m a.s.l. Light demander plant.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat lake basin and Ordubad district, Tillak forests) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Sanctuary shall be created in the widespread areas.

Compilers: E.Isgandar, A.Ibrahimov

Photo: E.Isgandar

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərler
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

ROOP QUŞARMUDU

Sorbus roopiana Bordz.

(= *Hedlundia roopiana* (Bordz.) Sennikov et Kurtto)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: EN D

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Hündürlüyü 4-5 m-ə qədər olan ağac və ya koldur. Yarpaqları sadə, bir az parlaq, yuxarı hissəsi tünd-yaşıl (payızda qırmızıya çevrilir), aşağı hissəsi boz-yaşıl, yumurtavari-ellipsvari, uzunluğu 7-9 sm, eni 5,5-7 sm-dir. Çiçəkləri 15-18 mm diametrdə; ləçəkləri ağ rəngli, ellipsvari və ya geniş ellipsvari, uzunluğu 6-7 mm, eni 4 mm-dir. Meyvələri hər bir çiçək qrupunda 3-10 sayda, yetişdikdə parlaq-narıncı, ellipsvaridir. Hər meyvədə 4-5 mm uzunluğunda 1 və ya 2 toxum olur [Sennikov and Kurtto, 2017].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may-iyun aylarıdadır. Yuxarı dağ qurşağında meşədə, kolluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Xınalıq və Qrız kəndləri), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi) [Qulamova, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması, meşə yanğınları, məskunlaşma və ərazilərin digər kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, toxumlarının toplanılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.Dönmez, V.Fərzəliyev

Foto: A.Dönmez

Bioecological features: Flowering occurs in May-June. Found in forests and brushwoods in the upper mountain belt.

Distribution: GC Guba (Guba district, Khinalig and Griz villages), Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village) [Qulamova, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation, forest fires, settlement and use of territories for other agricultural purposes) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of distribution areas, collection of seeds and organization of reservation in botanical gardens are suggested.

Compilers: V.Karimov, A.Donmez, V.Farzaliyev

Photo: A.Donmez

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabenzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: Rosales

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: Rosaceae

QONUR QUŞARMUDU

Sorbus subfusca Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Hündürlüyü 8-10 m-ə çatan ağac və ya koldur. Yarpaqlarının kənarları ikiqat, bəzən də dərin dişlidir. Ucu sivriləşmiş, qaidəyə doğru isə dairəvi və ya pəzşəkili olub, tərs yumurtavari və ya ellipsvaridir. Kasacağı keçə tüküklü və kütdeşlidir. Meyvəsi kürevari xırda olub, əvvəl qırmızı, sonralar tünd-göyümtül rənglidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Yuxarı və orta dağ qurşaqlarında fıstıq meşələrində, seyrek meşələrin kənarlarında, 2000 m-ə qədər d.s.h., qayalıq yerlərdə və meşə kənarlarında seyrek halda təsadüf edilir.

Yayılması: BQ şər. (Şamaxı və İsmayilli rayonları), BQ Quba və KQ şim. (Gədəbəy və Kəlbəcər rayonları), Nax. dağ. [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi qəbul edilmiş qoruma tədbiri yoxdur. Daha çox yayıldığı ərazilər mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: E.İsgəndər, Ə.M. İbrahimov

Foto: E.İsgəndər

Bioecological features: Found in the upper and middle mountain belts, rarely in beech forests, on the edges of sparse forests, at an altitude of up to 2000 m a.s.l. on rocky places, and on the edges of forests.

Distribution: GC east (Shamakhi and Ismayilli districts), GC Guba, and LC north (Gadabey and Kalbajar districts), Nakh. mount. [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Widespread areas should be protected.

Compilers: E.Isgandar, A.M.Ibrahimov

Photo: E.Isgandar

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

BUASSYE ARMUDU

Pyrus boissieriana Buhse

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR A2abc+C1

Təsviri: 5 m-ə qədər hündürlüyündə olan ağac və ya koldur. Yarpaqları dairəvi-yumurtavari və ya ovalşəkilidir; küt, bəzən itidişlidir. Üstdən tükcüksüz, parlaq, yaşıl, quruyan zaman qaralan, alt hissədən damarlar boyu seyrek tükcüklüdür; saplağı nazikdir. Çiçəkləri xırda şüalı, qalxanvari çiçək qrupunda yerləşir. Meyvələri xırda, diametri 1-1,5 sm-dir; kürəvari və ya nisbətən yastı, xırda, sarımtıl, vəzilidir, parıldayan, qırmızımtıldır; meyvə saplağı nazik, meyvədən 2-3 dəfə böyükdür [Səfərov, 2010; Мусаев и др., 2009].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir. Meyvələri avqustda yetişir. Toxum vasitəsilə çoxalır. Aşağı meşə qurşağında və başlıca olaraq talalarda rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Xanbulan kəndi; Astara rayonu Maşxan kəndi) və Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu, Aşağı Apu, Xanbulan və Ələzəpin kəndləri)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Zoogen (gəmiricilər və quşlar tərəfindən meyvələrin yetişmədən əvvəl yeyilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də olan populyasiyaları mühafizə olunur. Təbii meşələrin kəsilməsi üzərində nəzarəti gücləndirmək tələb olunur.

Tərtibçilər: S.Qarayev, R.Abdiyeva

Foto: H.Səfərov

Bioecological features: Flowering in April, fruiting in August. Reproduces by seeds. Found in the lower forest belt and mainly in clearings.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Khanbulan village; Astara district, Mashkhan village) and Lank. mount. (Lankaran district, Ashagi Apu, Khanbulan and Alazapin villages).

Limiting factors: Zoogenic (eating fruits before ripening by rodents and birds).

Existing and proposed protection measures: Populations are protected in Hirkan NP. Required to strengthen the control over the cutting of natural forests.

Compilers: S.Garayev, R.Abdiyeva

Photo: H.Safarov

ELDAR ARMUDU

Pyrus eldarica Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR A2abc+C1

Təsviri: 1 m-ə qədər hündürlüyündə qollu-budaqlı, sıxçətirli, alçaqboylu ağac və ya koldur. Yarpaqları tərs neştərvəri, uzunsov, 2-3,5 sm uzunluğunda və 0,8-1,3 sm enində, üstədən nazik, xırda tükcüklü və ya çılpəqdır, alt hissədən seyrək torvari keçə tükcüklü, solğun-yaşıl rənglidir. Yuxarı hissədə azacıq xırda iti dişçikli, aşağı hissədə isə tamkənarlıdır; saplağı nazik olub, təxminən yarpaq ayasının uzunluğuna bərabərdir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir. Meyvələri avqust-sentyabr aylarında yetişir. Toxumla və kök pöhrələri ilə çoxalır. Arid seyrək meşəliklərdə, 300-600 m d.s.h., quru, qayalı yamaclarda eldar şamı və ardıclarla birlikdə bitir.

Yayılması: Boz.yay. (Samux rayonu, Ellər oyuğu dağı, Qabırnı çayının sağ hövzəsi) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (meyvəsi vəhşi heyvan və quşlar tərəfindən yeyilir).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Azərbaycan SSR-in QK-sinə daxil edilmiş [Az. SSR-in QK-si, 1989] və Eldar şamı DTQ-də mühafizə olunur. Təbii bərpanın tənzimlənməsi, qorudan kənar ərazilərdə mövcud ağacların fərdi qorunmasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: T.Babakışiyeva

Bioecological features: Flowering in April, fruiting in August-September. Reproduces by seeds and sproutings. Grows in arid sparse forests, at 300-600 m a.s.l., on dry, rocky slopes, eldar pine and junipers associations.

Distribution: Boz. plat. (Samukh district, Mount Ellar Oyughu, on the right basin of Gabirri river) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Natural (fruit is eaten by wild animals and birds).

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of the Azerbaijan SSR [Az. SSR-in QK-si, 1989] and protected in the Eldar Shami SNR. Regulation of natural restoration, organization of individual protection of existing trees in areas outside the reserve are recommended.

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: T.Babakishiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: Rosales

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: Rosaceae

GÜRCÜ ARMUDU

Pyrus georgica Kuthath.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 5-9 m-ə çatan ağac bitkisi. Bitkinin cavan zoğları boz və ya qonur rəngdə olub, tikanlıdır. Yarpaqları enli ellipsşəkilli, lansetşəkilli, ucdan sivriləmiş formadadır, alt və üstədən boz rəngli, sıxtükcüklüdür. Saplağı yaxşı görünür. Meyvəsi uzunsov yumru, azacıq yastı formada olur. Meyvəsi yetişdikdə sarımtıl rəngdə olur. Meyvə saplağı 2-4 sm uzunluğundadır. Meyvələri saplaqda olan qalxanlarda yerləşir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, avqust ayında meyvəsi yetişir. Dağ yamaclarında qarışıq meşələrdə, çay sahillərindən kənarında əhəngli daşlıq, qayalıq yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu, Xızı rayonu, Altıağac qəsəbəsi, Şabran rayonu Qalaaltı kəndi Çıraqqala dağının yamacı), BQ şər. (Şamaxı rayonu Məlhəm kəndi), Qob. (Şamaxı rayonu Göylər və Quşçu kəndləri), Nax. dağ. (Ordubad rayonu Bist kəndi, Şahbuz rayonu Güney Qışlaq və Biçənək kəndləri) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Şahdağ, Altıağac və akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə edilir. Daha çox yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması tövsiyə olunur.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: G.Okato

Biological features: Flowering in April and ripening in August. Found in mixed forests on mountain slopes, outside the river banks, on calcareous stony, rocky slopes.

Distribution: GC Guba (Guba district; Khizi district, Altıağaj village; Şabran district, Galaaltı village, slope of Mount Chiraggala), GC east (Şamaxı district, Malham village), Gob. (Şamaxı district, Göylər and Guschu villages), Nakh. mount. (Ordubad district, Bist village; Şahbuz district, Güney Gishlag and Bichanak villages) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Şahdağ, Altıağaj and Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Individual protection in widespread areas is recommended.

Compiler: E.Isgandar

Photo: G.Okato

QROSHEYM ARMUDU

Pyrus grossheimii Fed.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR A4cd+C1

Təsviri: 16 m-ə qədər boyunda ovalvari və ya uzunsov çətirli ağacdır. Yarpaqları yumurtavari və ya ellipsvari, iti dişli, uc tərəfi adətən uzunsov-itidir, kənarları xırda dişlidir; 8-10 sm uzunluğunda, 4-5 sm enindədir; üst-dən çılpaq və parıldayan, alt hissədən tutqun rənglidir; saplağı nazikdir. Meyvələri xırdadır, kürevari və ya oval-kürevaridir, çətirşəkili qalxancığa toplanmışdır, saplağı meyvədən 2-3 dəfə uzundur [Səfərov, 2010].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında meyvələri yetişir. Toxum və kök pöhrələri ilə çoxalır. Yuxarı dağ qurşağında palıd meşələrindəki talalarda rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara rayonu Anbuba kəndi; Lənkəran rayonu Daştatük və Xanbulan kəndləri) və Diab. (Lerik rayonu) [Mycaev и др., 2009].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qida məqsədilə meyvələrinin toplanılması) və təbii (yetişmədən əvvəl gəmiricilər və quşlar tərəfindən yeyilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də mühafizə olunur. Təbii meşələrin kəsilməsi üzərində nəzarəti gücləndirmək tələb olunur.

Tərtibçilər: S.Qarayev, R.Abdiyeva

Foto: H.Səfərov

Bioecological features: Flowering in April, and fruiting in August-September. Reproduces by seeds and sprouting. Found in clearings in oak forests in the upper mountain belt.

Distribution: Lank. lowl. (Astara district, Anbuba village; Lankaran district, Dashtatuk and Khanbulan villages) and Diab. (Lerik district) [Mycaev и др., 2009].

Limiting factors: Anthropogenic (collection of fruits for food) and natural (eaten by rodents and birds before ripening).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Required strengthening of the control over the cutting of natural forests.

Compilers: S.Garayev, R.Abdiyeva

Photo: H.Safarov

HİRKAN ARMUDU

Pyrus hyrcana Fed.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR A2abc; C1

Təsviri: 25 m-ə qədər hündürlüyündə ağacdır. Yarpaqları yumurtavaridir, kənarları xırda, sivridişlidir. Altdan ağ keçə tükcüklü, üstədən tükcüksüzdür. Saplağı uzun, nazik, yarpaq ayasının uzunluğuna bərabər, zərif tükcüklüdür. Meyvələri darçını rəngli basıq, küreşəkili olmaqla, birillik zoğlarda tək-tək və ya cüt halında yerləşir [Səfərov və Əsədov, 1984].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında meyvələri yetişir. Toxumla və kök pöhrələri ilə çoxalır. Dağətəyi meşələrində və meşə talalarında qarışıq halda yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara rayonu Şüvi, Anbuba, Duriya, İstisu, Astara kəndləri; Lənkəran rayonu Daştatük və Xanbulan kəndləri) və Lənk. dağ. (Yardımlı rayonu Pirembel kəndi; Lerik rayonu Lerik kəndi) [Səfərov, 2010; Мусаев и др., 2009].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meyvələrinin toplanılması), təbii və zoogen (meyvələrin yetişmədən əvvəl gemiricilər və quşlar tərəfindən yeyilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də mühafizə olunur. Təbii meşələrin kəsilməsi üzərində nəzarəti gücləndirmək tələb olunur.

Tərtibçilər: S.Qarayev, R.Abdıyeva

Foto: H.Səfərov

Bioecological features: Flowering in April-May, and fruiting in August-September. Reproduces by seeds and root sproutings. Found in mixed form in foothill forests and forest clearings.

Distribution: Lank. lowl. (Astara district, Shuvi, Anbuba, Duriya, Istisu, Astara villages; Lankaran district, Dashdatuk and Khanbulan villages) and Lank. mount. (Yardimli district, Pirembel village, Lerik district, Lerik village) [Səfərov, 2010; Мусаев и др., 2009].

Limiting factors: Anthropogenic (collection of fruits), natural and zoogenic (the fruits before ripen are eaten by rodents and birds).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Required to strengthen the control over the cutting of natural forests.

Compilers: S.Garayev, R.Abdıyeva

Photo: H.Safarov

MEDVEDYEV ARMUDU

Pyrus medvedevii Rubtz.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 10-12 m olan, dəyirmi çətirli ağacdır. Budaqları seyrək tikanlı, boz və ya şabalıdı qabıqlıdır. Yarpaqları tərs neştəvari, 9-11 sm uzunluqda və 3-4 sm enində, yuxarıya doğru genişlənmiş, qaidəyə doğru çox dartılmış, üstədən əvvəlcə sıx tükcüklü, sonradan çıpaq və ya zəif tükcüklü, yaşıl, parıldayan, altdan isə bozumlu tükcüklüdür. Tam və ya qövsvari kənarlıdır. Saplağı 2,5-3,0 sm uzunluqdadır. Meyvələri başlıca olaraq armudşəkilli, yaşıl rəngli, xırdadır. Meyvə saplağı boz keçə tükcüklü və uzundur [İbrahimov, 2005].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir. Meyvələri avqust-sentyabr aylarında yetişir. Seyrək meşəliklər və meşəkənarı quru-daşlı yamaclarda rast gəlinir [Talibov və İbrahimov, 2007].

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Camaldın kəndi; Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen [Talibov və İbrahimov, 2010].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Ordubad DTY ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və təbii populyasiyaları mühafizə olunmalıdır. Təbii bərpaya yardımı, mövcud ağacların mühafizəsinə diqqət artırmaq lazımdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, Ə.M.İbrahimov

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering in April-May, fruiting in August-September. Found in sparse forests and dry stony slopes at the edge of the forest [Talibov və İbrahimov, 2007].

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Jamaldin village; Shahbuz district, Bichanak village)

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic [Talibov və İbrahimov, 2010].

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of Nakhchivan AR. Distribution areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Ordubad SNS shall be under special control and natural populations to be protected. Increasing the attention to natural restoration and protection of existing trees is necessary.

Compilers: T.Talibov, A.M.Ibrahimov

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

RADDE ARMUDU

Pyrus raddeana Woronow

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU B1ac(ii); C2a(i)

Təsviri: Hündürlüyü 5 m-ə qədər olan, tikansız ağacdır. Yarpaqları uzunsov ellips formalı olub, 6-8 sm uzunluqda, 2-4 sm enindədir. Kənarı iti mişardışlidir, saplağa və uc hissəyə doğru daralmışdır. Alt səthi sıx, zərif boz tükcüklü, üstdən isə əvvəlcə zərif hörümçək torlu olur, sonra isə çıpplaşır. Saplağı 3-4 sm uzunluqda olub, tükcüklüdür. Meyvəsi kiçikdir, yumrudur, saplağı meyvədən 2 dəfə uzundur [İbrahimov, 2005].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir. Meyvələri avqust-sentyabr aylarında yetişir. Seyrək meşəliklər və dağların quru-daşlı yamaclarında yayılmışdır [Talibov və İbrahimov, 2007].

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu Havuş kəndi, Şahbuz rayonu Kükü kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii [Talibov və İbrahimov, 2010].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Ordubad DTY ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və təbii populyasiyaları mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, Ə.M.İbrahimov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering in April-May, fruiting in August-September. Found in sparse forests and dry stony slopes of mountains [Talibov və İbrahimov, 2007].

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Havush village; Shahbuz district, Kuku village).

Limiting factors: Anthropogenic and natural [Talibov və İbrahimov, 2010].

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of the Nakhchivan AR. Distribution areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Ordubad SNS shall be under special control and natural populations to be protected.

Compilers: T.Talibov, A.M.Ibrahimov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

SÖYÜDYARPAQ ARMUD

Pyrus salicifolia Balb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 8-10 m hündürlüyündə ağac və ya koldur. Gövdəsinin qabığı bozuntul, yaşlı budaqlarının qabığı isə qırmızımtıl rəngdə olur. Gümüşü rəngli yarpaqları söyüd yarpağına oxşayır, tamkənarlı, bəzən uc hissədə iridişlidir, alt və üst hissədən ilk vaxtlar torvari tükcüklər olur, sonra çılpəqlaşır. Çiçəkləri çoxçiçəkli qalxanlarda yerləşir. Meyvələri enli uzunsov və ya yumru olur, yetişdikdə sarımtıl rəng alır, üstü ilk vaxtlar azacıq tükcüklü olur, böyüdükcə tükcüklərdən təmizlənir və tam çılpəq olur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında meyvələri yetişir. Toxumla və kök pöhrələri ilə çoxalır. Quraqlığa davamlı, torpağa az tələbkar, işıqsevən bitkidir.

Yayılması: BQ qər., BQ şə. (İsmayilli rayonu), BQ Quba (Xızı rayonu), KQ mər., KQ cən., Sam.-Dəv. ov., Qob., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meyvələrin yerli əhali tərəfindən toplanılması) və təbii (gəmiricilər və quşlar tərəfindən yetişmədən əvvəl yeyilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Antropogen təsirlərə qarşı meşələrdə nəzarətin gücləndirilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva, M.Qurbanov

Foto: D.Qənbərov

Bioecological features: Flowering in April, fruiting in August-September. Reproduces by seeds and root sproutings. Drought-resistant, low soil demander, light demander plant.

Distribution: GC west, GC east (İsmayilli district), GC Guba (Khizi district), LC center, LC south, Sam.-Dav. lowl., Gob., Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (collection of fruits by local people) and natural (eating before ripening by rodents and birds).

Existing and proposed protection measures: Proposed to strengthen control in forests against anthropogenic effects.

Compiler: S.Ibadullayeva, M.Gurbanov

Photo: D.Ganbarov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

VORONOV ARMUDU

Pyrus voronovii Rubtz.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə:
CR B1ab(i,ii,v)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU B1ac(ii); C2a(i)

Təsviri: Hündürlüyü 8-9 m olan, dəyirmi cətirli və boz qabıqlı ağac bitkisi. Budaqları bozuntul-qəhvəyi rənglidir, tikanlıdır. Yarpaqları rombşəkili, bəzən neş-tərvari və ya ellipsvaridir. Kənarları aydın seçilməyən mişardişcikli və ya çox xırda dişciklidir, demək olar ki, tamkənarlıdır. Üstdən çılpaq və parlaq, altından isə solğundur. Meyvələri qütblərdən basılmış kürəşəkili olub, yaşıl, bəzən qırmızı çalarlıdır [Talibov və İbrahimov, 2009].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvə vermə avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Dağlıq zonanın meşə-kolluq ərazilərində rast gəlinir [Талыбов и Ибрагимов, 2009].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Biçənək kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii [Talibov və İbrahimov, 2010].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və təbii populyasiyaları mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, Ə.M.İbrahimov

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in August-September. Found in the forest-bush areas of the mountainous zone [Талыбов и Ибрагимов, 2009].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak kəndi).

Limiting factors: Anthropogenic and natural [Talibov və İbrahimov, 2010].

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of Nakhchivan AR. Distribution areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev shall be under special control and natural populations to be protected.

Compilers: T.Talibov, A.M.Ibrahimov

Photo: T.Talibov

VSEVOLOD ARMUDU

Pyrus vsevolodii Heideman

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çox da hündür olmayan açaq gövdəli ağacdır. Gövdənin qabığı tünd-boz rəngdədir. Yarpaqları uzun-sov və ya ellipsvari, lanset formalı, kənarları bütöv və xırdatüklüdür. Saplağı nazik və çılpaq olub, yarpaqdan yarım dəfə qısadır. Meyvələri yumru və xırda, meyvə saplağı meyvədən 1-2 dəfə uzun olub, tükçüklüdür. Yetmişmiş meyvələri tutqun, göyümtül rəngdə olur [Səfərov və Əsədov, 1984].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir, avqust ayında meyvələri yetişir. Quraqlığa davamlıdır, əhəngli torpaqlarda yaxşı bitir.

Yayılması: BQ Quba (Xızı rayonu Alti ağac qəsəbəsi), Sam.-Dəv. ov., Xəz. sah. ov. (Şabran rayonu Taxtalar kəndi)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meyvələri əhali tərəfindən toplanılır) və təbii (gəmiricilər və quşlar tərəfindən meyvələri yetişmədən əvvəl yeyilir).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Alti ağac MP-də mühafizə olunur. Təbii meşələrin kəsilməsi üzərində nəzarəti gücləndirmək tələb olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva, M.Qurbanov

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering in April, fruiting in August. Drought-resistant, grows well in calcareous soils.

Distribution: GC Guba (Khizi district, Altiaghaj settlement), Sam.-Dav. lowl., Casp. coast. lowl. (Shabran district, Takhtalar village).

Limiting factors: Anthropogenic (fruits are collected by the population) and natural (fruits are eaten before ripening by rodents and birds).

Existing and proposed protection measures: Protected in Altiaghaj NP. Control over the cutting of natural forests is required to strengthen.

Compiler: S.Ibadullayeva, M.Gurbanov

Photo: N.Mehdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

QAYA DOVŞANALMASI *Cotoneaster saxatilis* Pojark.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU D2

Təsviri: Hündürlüyü ən çox 1,5-1,75 m qədər olan, alçaqboylu koldur. Yarpaqlar 9-20 mm uzunluğunda, ellipsvari, tərs yumurtavari və ya oval, üst hissədən açıq-yaşıl, çılpaq və ya dağınıq tüklüdür. Alt tərəfdən bozuntul tüklüdür. Çiçək qrupu 2-4 çiçəklidir. Çiçəklər qeyri-müəyyəndir, ağ rəngli, bəzən çəhrayı çalarlıdır. Yetişməmiş meyvələri tünd-bənövşəyi və ya tünd-qonur, yetişmiş meyvələri qara rənglidir. Üzəri göyümtül ləkəli, tərs yumurtavaridir. 4,5-5,5 mm uzunluğunda, iki toxumludur [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Meyvə verməsi sentyabr ayına təsadüf edir. Daşlı qayalıqlarda, kolluqların arasında rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu Çaykənd kəndi, Gədəbəy rayonu), Abş. (Abşeron rayonu Qobustan kəndi), Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu, Otman Bozdağ palçıq vulkanı ətrafı), Xəz. sah. ov. (Siyəzən rayonu, Beşbarmaq dağı ətrafı; Xızı-Altıağac yolu istiqamətində), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yayıldığı ərazilərin kənd təsərrüfatı məqsədi ilə istifadəsi, intensiv otarılma) və təbii (iqlim, sürüşmə, yanğın).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Antropogen təsirlərin qarşısının alınması üçün nəzarətin gücləndirilməsi, yeni yayılma sahələrinin axtarılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, T.Qasımova, A.İbrahimova

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Fruiting occurs in September. Found on rocky areas, among bushes.

Distribution: LC north (Goygol district Chaykend village, Gadabay district), Absh. (Absheron district, Gobustan village), Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Otman Bozdagh mud volcano surroundings), Casp. coast. lowl. (Siyazan district, Mount Beshbarmaq surroundings; in the direction of Khizi-Altıaghaj road), Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (use of spread areas for agricultural purposes, intensive grazing) and natural (climate, landslide, fire).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Suggested to strengthen control, search for new distribution areas and organize reservation in botanical gardens in order to prevent anthropogenic effects.

Compilers: V.Karimov, T.Gasimova, A.Ibrahimova

Photo: E.Yusifov

PONT YEMİŞANI

Crataegus pontica K.Koch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN A1abc; B2ab(i,ii)

Təsviri: Hündürlüyü 6-10 m-dək olan, enli çətirli ağacdır. Bitkinin budaqları tünd-boz rəngli olub, cavan budaqları və zoğları tükcüklüdür. İynələri yoxdur. Yarpaqları möhkəm, göyümtül-yaşıl; alt yarpaqları tərs yumurtaşəkilli, çox vaxt uzunsov, ucu iridişli və ya üç hissəli, üst yarpaqları rombvari və ya tərs yumurtaşəkilli, əsası enlidir. Qanadları uzunsov, adətən enindən 3 dəfə çox, kənarları bütöv, ucunda 1-4 iri dişlidir. Çiçək qrupları yığcam, 8-14 çiçəkli, tükcüklü oxludur. Meyvələri 1-2 ədəd olub, sarı, yaşıl-narıncıdan narıncı-sarıyadək, bəzən qırmızımtıl rəngli olur [Qasımova, 1985]

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyul aylarında çiçəkləyir, sentyabr ayında meyvə verir. Quru, adətən daşlı, nadir hallarda isə daşsız yamaclarda, 800-2000 m d.s.h.-də tək-tək bitir, bəzən isə kiçik kolluqlar əmələ gətirir. Işıqlı və kölgəli yerlərdə normal inkişaf edir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala və Balakən rayonları) və Nax. dağ. (Babək və Şahbuz rayonları) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Zaqatala DTQ-də qorunur. Daha çox yayıldığı ərazilər mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: E.İsgəndər, T.Qasımova

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering in May-July and fruiting in September. Grows singly on dry, usually stony, and rarely rockless dry slopes at altitude of 800-2000 m a.s.l., sometimes forming small bushes. Normally develops in light and shady places.

Distribution: GC west (Zagatala and Balakan districts) and Nakh. mount. (Babak and Shahbuz districts) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Zagatala SNR. Distribution areas should be protected.

Compilers: E.Isgandar, T.Gasimova

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: Rosales

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: Rosaceae

DƏRMAN DƏFNƏGİLƏNARI

Prunus laurocerasus L.

(= *Laurocerasus officinalis* M. Roem.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Hündürlüyü 5-6 (10) m olan kol və ya ağacdır. Yarpaqları dərivari, çıpraq, uzunsov-ellipsşəkilli, 5-20 sm uzunluğunda, kənarları bütöv və ya az dişlidir. Çiçəkləri ikicinsli, beşüzlüdür, ağdır, salxım yarpaqdan qısa olub, xırda çiçəklidir. Kasayarpaqcıqları sivridir, ləçəkləri tərs yumurtavaridir. Meyvələri dəyirmi-yumurtavari çəyirdəkdir, yetişəndə qaralır, çəyirdəyi hamar, yumurtavaridir [Қадыров, 1954; Сəфəров və Fərzəliyev, 2008].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir, sentyabr ayında meyvə verir. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında, sıldırım dağ yamaclarında, əsasən pələnd, vələs və digər tipli meşələrdə bitir. Mezofitdir.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara rayonu, Hirkan MP), BQ qər. (Balakən rayonu, Məzim çayının sol hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ağacların qırılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ və Hirkan MP-də mühafizə olunur. Qoruqdan kənarda yayılmış populyasiyalarının nəzarət altına alınması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.Qarayev, H.Səfərov

Foto: E.Aleşçeva

Bioecological features: Flowering in April-May, fruiting in September. Grows in lower and middle mountain zones, on steep mountain slopes, mainly in oak, hornbeam and other types of forests. Mesophyte.

Distribution: Lank. lowl. (Astara rayonu, Hirkan NP), GC west (Balakan district, left basin of Mazim river).

Limiting factors: Anthropogenic impact (cutting down trees).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR and Hirkan NP. Proposed to control the population spread outside the reserve.

Compilers: S.Garayev, H.Safarov

Photo: E.Aleshicheva

XIRDAMEYVƏLİ ALBALI

Prunus microcarpa C.A.Mey.
(= *Cerasus microcarpa* (C.A.Mey.) K.Koch)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: VU B1ab(i,iii)

Təsviri: Hündürlüyü 1,5-2 m-ə kimi olan kiçik şaxəli koldur. Budaqlarının qabığı boz; tumurcuqları qəhvəyi rəngli, çılpaq və ya qısa tükcüklüdür. Yarpaq saplağı yarpaq ayasından 2 dəfə qısadır. Yarpaqları ellipsvari, yumurtavari və ya tərs yumurtavardır, ucdan küt və ya sivridir, üstdən tünd-yaşıl, altından solğun-yaşıl, çılpaq 5 sm-ə kimi uzunluqdadır. Çiçəkləri tükcüklü saplaqları üzərində 2-4 ədədi bir yerdə və ya tək-tək yerləşir. Ləçəkləri 5-6 mm uzunluğunda, ağ və ya çəhrayı rəngli, uzunsov tərs ovalvardır. Meyvələri 8 mm-ə kimi uzunluqda, qara, yumurtvardır, dadı turşdur. Çəyirdəyi ovalvari, səthi hamardır [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel, meyvə vermə dövrü iyun ayındadır. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına qədər quru daşlı və gilli dağ yamaclarında, kolluqlarda rast gəlinir. Quraqlığa davamlıdır.

Yayılması: BQ Quba, BQ şər., Sam.-Dəv. ov., Xəz. sah. ov., Abş., Qob., Boz. yay., KQ cən., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması, turizmin inkişafı) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in April, fruiting in June. Found on dry stony and clay mountain slopes, in brushwoods from the lower mountain zone to the middle mountain zone. Drought-resistant plant.

Distribution: GC Guba, GC east, Sam.-Dav. lowl., Casp. coast. lowl., Absh., Gob., Boz. plat., LC south, Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation, tourism development) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Taking control of the spreading areas, conducting regular monitoring and seed collecting are suggested.

Compiler: V.Karimov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gülçiçəklilər
ORDO: *Rosales*

FƏSİLƏ: Gülçiçəklilikimilər
FAMILIA: *Rosaceae*

NAXÇIVAN GAVALISI

Prunus nachichevanica Kudr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 3-8 m olan dağınıq çətirli, tikan-sız ağacdır. Yarpaqları 4,8-5,4 sm uzunluqda, 2,7-3,0 sm enindədir, tərs yumurtavari və ya dəyirmidir, zirvəyə doğru qısa itilənmiş, əsasından isə geniş paz şəkilindən tam dəyirmiyədək dəyişilir. Yuxarı səthi çılpaq, bir qədər tünd rənglidir, alt səthi isə damarlar boyunca keçəvari tükcüklüdür. Kənarları çox kiçik ikiqat dişcikli-dir. Çiçəkləri ağdır, 2,5-3,0 sm diametrindədir. Meyvələri kürəşəkilli olub, 1,9-2,1 sm uzunluqda 1,8-2,2 sm enindədir, qırmızımtıl və ya qırmızımtıl-çəhrayıdır. Ləti suludur, turşdur. Yetişdikdə turşməzə olur [Флора Азербайджана, 1954, Мəммədov, 2018].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir. Meyvələri avqust-sentyabr aylarında yetişir. Seyrək meşəliklər və dağların quru-daşlı yamaclarında yayılmışdır [İbrahimov, Qurbanov, 2019].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi; Ordubad rayonu Nürgüt kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii, və zoonogen (yetkin fərdlərin sayının davamlı olaraq azalması müşahidə edilir) [İbrahimov və b., 2019].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində qismən mühafizə olunur. Təbii bərpasına və mövcud ağacların mühafizəsinə diqqət artırmaq lazımdır.

Tərtibçilər: T.Talıbov, Ə.M.İbrahimov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in April-May, fruiting in August-September. Found in sparse forests and dry stony slopes of mountains [İbrahimov, Qurbanov, 2019].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village; Ordubad district, Nurgut village).

Limiting factors: Anthropogenic, natural, and zoonogenic (a continuous decrease in the number of mature individuals is observed) [İbrahimov və b., 2019].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in territory of Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Paying more attention to the natural regeneration and protection of existing trees is necessary.

Compilers: T.Talıbov, A.M.İbrahimov

Photo: T.Talıbov

MEŞƏ GİLASI

Prunus padus L.

(= *Padus avium* Mill.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Hündürlüyü 2-5(10) m, qara-boz gövdələri və budaqları olan ağac və ya hündür koldur. Yarpaqları 4-12 sm uzunluqda və 2-6 sm enində, yumurtavari-lansetvari, ellipsvari və ya tərsyumurtavari, itidir, əsası pazşəkili və ya dairəvidir, dəril, kənarı boyunca vəzili-iti dişcikli, üst hissədə qırıqlı, tünd-yaşıl rəngli, aşağıda çılpaq və ya tüküklüdür. Çiçəklər ətirli, 5-12 sm uzunluğunda uzun sallanan salxımlardadır. Çiçək tacı ağ rəngli, 1-2 sm diametrdədir. Meyvə 5-7 mm diametrdə, kürəşəkili, qara rənglidir. Toxumu yumurtavardır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü avqust-sentyabr aylarıdır. Düzənlikdən aşağı dağ qurşağına kimi çayların sahillərində, meşələrdə, kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ şər. (Şamaxı rayonu Qaleybuğurd və Çuxuryurd kəndlər; İsmayilli rayonu Talistan kəndi, Qaranohur gölü hövzəsi), KQ şim. (Göygöl MP), KQ mər., BQ Quba (Quba rayonu Gəray və Susay kəndləri)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşə yanğınları, meşələrin qırılması) və təbii.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in August-September. Found on the banks of rivers, in forests, in brushwoods from the plains to the lower mountain belt.

Distribution: GC east (Shamakhi district, Galeybughurd and Chukhuryurd villages; Ismayilli district, Talistan village, Garanohur lake basin), LC north (Goygol NP), LC center, GC Guba (Guba district, Garay and Susay villages).

Limiting factors: Anthropogenic (forest fires, deforestation) and natural.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Taking control of the spreading areas, conducting regular monitoring and seed collecting are suggested.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, A.Ibrahimova
Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Mərsinçiçəklilər
ORDO: *Myrtales*

FƏSİLƏ: Ağjarotkimilər
FAMILIA: *Lythraceae*

ADİ NAR

Punica granatum L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B1ab(i,ii,iii)

Təsviri: Hündürlüyü 1,5-5 m olan kiçik ağac və ya koldur. Qısalmış budaqları, adətən tikana çevrilir. Yarpaqları qarşı-qarşıya düzölmüş və ya topada yığılmışdır. Uzunsov və ya uzunsov-lansetvari, küt və ya iti, dərivarı, bütöv kənarlı, parlaq, töküləndir. Çiçəkləri iri 4-5 sm diametrdədir, tək və ya 2-3 ədəd olmaqla qısa çiçək saplağı üzərində qoltuqda yerləşir. Kasacıq qırmızı, 5-8, qalın, enli üçbucaq şəklində qanadlıdır. Ləçəklər al-qırmızıdır. Meyvəsi iridir, şarvarıdır, parlaq-qırmızı və ya sarı rənglidir. Çoxtoxumludur, üzəri lətlidir [Прилипко, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun-iyul, meyvəverməsi oktyabr aylarına təsadüf edir. Quru yamaclarda, çay vadilərində, aşağı dağ qurşağında rast gəlinir [Zeynalova, 2022].

Yayılması: Lənk. ov., Sam.-Dəv. ov., Kür-Ar. ov., Lənk. Muğ., BQ və KQ bütün rayonları, Qob., Kür düz. və Nax. düz. [Qurbanov və Baxşiyev, 2019].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (kolların qırılması, intensiv otarılma, ərazilərin kənd təsərrüfatı və digər məqsədlə istifadəsi, məskunlaşma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Türyançay DTQ-də qorunur. Yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.Zeynalova, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in October. Found on dry slopes, river valleys, in the lower mountain belt [Zeynalova, 2022].

Distribution: Lank. lowl., Sam.-Dav. lowl., Kur-Ar. lowl., Lank. Mugh., GC and LC all regions, Gob., Kur pl. and Nakh. pl. [Qurbanov və Baxşiyev, 2019].

Limiting factors: Anthropogenic (bush cutting, intensive grazing, use of areas for agricultural and other purposes, settlement) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Protected in Turyanchay SNR. Individual protection is recommended in distribution area.

Compilers: V.Karimov, A.Zeynalova, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Mərsinçəklilər
ORDO: Myrtales

FƏSİLƏ: Ağlarotkimilər
FAMILIA: Lythraceae

HİRKAN SUFINDIĞI

Trapa hyrcana Woronow

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Birillik, suda sərbəst üzən və ya nazik kökləri ilə torpağa bərkinən ot bitkisi. Yarpaqları daxildən şişkinləşmiş, saplaqlıdır. Saplağın əmələ gətirdiyi daxili şişkinlik bitkinin üst hissəsinin suyun üzərində sərbəst üzməsinə kömək edir. Yarpaqlarında heterofilya müşahidə olunur. Suyun üzərindəki yarpaqların yarpaq ayası tüküklü, rombvari, kənarları küt dişcikli. Gövdənin əsasında saplaqların uzunluğu apikal hissəyə nisbətən çox uzundur və rozet əmələ gətirir. Sualtı yarpaqlar xətvəlidir. Çiçəkləri ağ rəngdə olub, bircinslidir. Çiçək yanlığı 4 ədəd kasayarpağı, 4 ədəd ləçəkdən ibarətdir. Meyvələri eni 4-4,5 sm, hündürlüyü 2-2,5 sm romb və ya üçbucaq formalı, 3-4 buynuzşəkilli çıxıntılı, tünd-qəhvəyi rəngli fındıqçadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun ayına təsadüf edir. Ləkələr şəklində yayılmış dənizkənarı çəmən-bataqlı, bataqlı və suvarılan-çəmən-qəhvəyi torpaqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Girdəni, Şağlaser, Səpnəkəran və Sütəmurdiv kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ekoturizm, çirklənmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Qiymətli dərman, qida və boyaq bitkisi olaraq göl və bataqlıq ərazilərində bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Occurs in the form of spots on coastal meadow-swampy, swampy and irrigated-meadow-brown soils.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Girdani, Shaglaser, Sapnakaran and Sutamurdiv villages)

Limiting factors: Anthropogenic (ecotourism, pollution).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration in lake and wetland areas as a valuable medicinal, food, and dye plant is proposed.

Compilers: E.Gurbanov, H.Huseynova

Photo: R.Murtazaliyev

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçiçəklilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

GÜLƏBRİŞİN, İPƏK AKASIYA

Albizia julibrissin Durazz.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə:
VU B2ab(i,ii,iii)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B2ab(ii,iii,v)

Təsviri: 18-20 m hündürlüyündə, 30-40 (80) sm diametrə malik, geniş, üfüqi yayılmış çadırvari çətirli ağacdır. Yarpaqları növbəli düzülmüş, ikiqat-cütlələkdir. Çiçəkləri başcıq tipli çiçək qrupu əmələ gətirir, çiçək qrupları da öz növbəsində iri mürəkkəb süpürgəciklərdə birləşir. Paxlaları yastı, xətvəri, çılpaq olub, iki qapaqla açılır. Toxumları uzunsov-ovalşəkilli, yastı, qəhvəyi rəngli, hamar, 7 (8-9)-10 mm uzunluğunda və 4 (4,5) mm enindədir [Прилипка, 1970].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir. Paxla meyvələri oktyabr-noyabr aylarında yetişir. Toxum və pöhrələrlə çoxalır. Aşağı dağ qurşağında, çox kiçik sahələrdə qarışıq Hirkan meşələrinin tərkibinə daxil olur.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Bürcəli və Seyidəkəran kəndləri), Lənk. dağ. (Astaran rayonu Şüvi kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ağacların kəsilməsi) və təbii (göbələk xəstəlikləri).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı digər ərazilərdə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, Z.Məmmədova, H.Səfərov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in June-July. Bean ripen in October-November. Reproduces by seed and sprouting. Found in lower mountain belt, in very small areas, in the composition of mixed Hirkan forests.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Burjali and Seyidakaran villages), Lank. mount. (Astaran district, Shuvi village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, cutting trees) and natural (fungal diseases).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Individual protection in other distribution areas is proposed.

Compilers: V.Karimov, Z.Mammadova, H.Safarov

Photo: E.Yusifov

KOMAROV ŞAQQILDAĞI

Colutea komarovii Takht.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B1ac(ii,iv); C2a(i)

Təsviri: Hündürlüyü 1-1,5 m olan kol bitkisidir. Yarpağı kiçik olub, bir, bəzən 2 cütdür, forması dəyirmi və ya ellipsvari-girdədir, küt ucludur, qalıntəhərdir, narın qırıqlıdır, tükcüklüdür. Tac gözəl görünüşlü olub, yelkən al-qırmızı sarımtıl xətlili, qayıq isə qırmızımtıl-sarımtıl xətlidir, dırnaqçıqı kasacıqdan böyükdür. Saplaq üzərində yerləşən bir şaqqıldağ içərisində 5-6, bəzən isə çox toxum olur, yetişdikcə uc hissədən burularaq açılır. Toxumu böyrək formalıdır, çılpaqdır, sapşəkilli uzun ayaqcıqlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May ayında çiçəkləyir, iyun ayında meyvələri yetişir. Bəzək və seleksiya əhəmiyyətli bitkidir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Kotam kəndi, Çaqqal dağı, Sarıtəpə, Əlkar qayası və ona bitişik təpələrdə).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Nadir növ kimi SSRİ-nin və Azərbaycanın, eyni zamanda Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Yayıldığı ərazilərə uyğun sahələrdə introduksiyasının, həmçinin təbii populyasiyaları üzərində mütəmadi monitorinqin təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, S.Quliyev

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in May and fruiting in June. Plant of ornamental and selection value. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district Kotam village, Mount Chaggal, Saritapa, Alkar Rock and adjacent hills).

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: As a rare species, included in the RB of the USSR and Azerbaijan, as well as Nakhchivan AR. Recommended organizing their introduction in the distribution areas, as well as regular monitoring of their natural populations.

Compilers: T.Talıbov, S.Guliyev

Photo: T.Talıbov

SÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçəçəklilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

GÜMÜŞÜ ÇİNGİL

Halimodendron halodendron (Pall.) Druce
(= *Caragana halodendron* (Pall.) Dum.
Cours.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Hündürlüyü 3 m-ə kimi, sallaq zoğlara malik, qonur qabıqlı kol bitkisi. Yarpaqları mürəkkəb cüt lələkvari, 1-3, bəzən 6 cüt gümüşü yarpaqcıqdan ibarətdir; uc hissəsində qısa tikanları olur; yarpaq oxunun uc hissəsində yerləşən yarpaqcıq tikanla əvəz olunub, bu tikanlar yarpaqlar töküləndən sonra da yarpaq saplağı ilə birlikdə gövdə üzərində qalır. Çiçəkləri yarpaq qoltuğundakı 5 sm-ə qədər uzunluqda salxımlarda yerləşir. Kasacığı 3-6 mm uzunluqda, enli üçbucaqlı dişçiklidir. Ləçəkləri bənövşəyi və ya çəhrayı, 15-20 mm uzunluqdadır. Paxlası saplaq üzərində olub sarımtıl-qonur rəngli, 2,5 (3) sm-ə qədər uzunluqdadır. Toxumları qəhvəyi rəngli, hamardır [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə dövrü oktyabr-noyabr aylarıdır. Quru yamaclarda, çayların vadiləri boyunca və quru qumlu yerlərdə rast gəlinir.

Yayılması: Nax., dağ., Nax. düz., Kür. düz.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, ərazilərin mənimsənilməsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, külək və su eroziyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Mərkəzi Nəbatat Bağının kolleksiyasında qorunur. Yayılma yerlərinin nəzarətə götürülməsi, mikrorezervatın yaradılması, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və digər nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs June-July, fruiting in October-November. Found on dry slopes, along river valleys and in dry sandy places.

Distribution: Nakh. mount., Nakh. pl., Kur pl.

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, land occupation) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, strong dependence on habitat, wind and water erosion).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in the collection of the Central Botanical Garden. Proposed to control the spreading areas, to create a micro-reserve, to conduct regular monitoring and to organize reservation in other botanical gardens.

Compilers: S.İbadullayeva, V.Kərimov, A.İbrahimova

Photo: V.Kərimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçəkillər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

AXUNDOV PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)
Astragalus achundovii Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Güclü ağacvari kökə malik olan gövdəsiz bitkidir. Yarpaqları 6-10 cüt, dəyirmi, tərs yumurtvaridir. Çiçək tacı yarpaqdan uzundur və azçiçəklidir. Kasacıq 1 sm-ə qədər uzunluğunda, borucuqdan bir neçə dəfə qısadır. Erkəkciqlər ağ tüklüdür və kasacıqdan uzundur. Paxlası ağ və sərt tükcüklüdür [Qənbərov, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Orta və yuxarı dağlıq qurşağın çınqıllı, gilli yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Biçənək, Turkeş və Yuxarı Qışlaq kəndləri) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Növün rast gəlmə yerinə, populyasiyalarına daimi nəzarət edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: D.Qənbərov, Z.Məmmədova, N.Mövsümova

Foto: D.Qənbərov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Found on the gravelly, clayey slopes of the middle and upper mountainous belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak, Turkesh and Yukhari Gishlag villages) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Constant monitoring of the species' area of occurrence and populations is recommended.

Compilers: D.Ganbarov, Z.Mammadova, N.Movsumova

Photo: D.Ganbarov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVISİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Paxlalıçəkililər
ORDO: *Fabales*

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: *Fabaceae*

ƏZNƏBÜRD PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus aznabjurticus Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1ab(i,ii,iii)+2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Gövdəsiz, azacıq aşağı sallanmış nazik bu-daqlı uzun sürünən zolaqları olan çoxillik bitkidir. Yarpaq ayası oturaq, qotazi ağ tükcüklüdür. Yarpaqları 5-10 sm uzunluğunda, 9-12 cütəndən ibarət ellipsvari və ya uzun ovalvari, yuxarısı az çıxıntılı, kənarları isə qısa kirpiklidir. Çiçək tacı yarpaqlara bərabər və ya ondan qısa, tüklüdür. Ləçəkləri 7-10 mm uzunluğunda, lansetvari, ağ və qara tüklüdür. Kasacıq boruşəkili ağ və qara tüklü, nisbətən qısa. Erkəkci 25 mm-ə qədər uzunluğunda, sarımtıl, yuxarı hissəsi ağ tüklüdür [Qənberov, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağlıq qurşağın quru, çınqıllı və daşlı yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax.dağ. (Babək rayonu Yuxarı Buzqov və Çalxanqala kəndləri, Qurudərə ərazisi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (səmərsiz otarılma), təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Populyasiyalarına daimi nəzarət edilməsi və fərdi qorunması təklif edilir.

Tərtibçilər: D.Qənberov, N.Mövsümova

Foto: D.Qənberov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Found on dry, gravelly and stony slopes of the lower and middle mountainous belt.

Distribution: Nakh. mount. (Babək district, Yukhari Buzgov and Chalkhangala villages, Gurudere).

Limiting factors: Anthropogenic (inefficient grazing), natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpaçay SNS. Constant monitoring of the population and their individual protection are recommended.

Compilers: D.Ganbarov, N.Movsumova

Photo: D.Ganbarov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçığəkillər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

BAKI PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus bakuensis Bunge

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B2b(i,ii,iii,iv,v)

Təsviri: Gövdəsiz, cüzi tükü qabarmış, 5-15 sm hündürlükdə çoxillikdir. Yarpaqları 4-22 sm uzunluqda, 12-20 cüt, yumurtavari, dəyirmi-yumurtavari və ya uzunsov-ellipsvaridir. Salxım çiçək qrupu 4-6 çiçəklidir. Kasacıq borucuqlu, xətti-bizvari dişlidir, borucuğa nisbətən 4 dəfə kiçikdir. Tac 30 mm uzunluqda; lövhə bayraqvari, oval və ya tərs yumurtavari, uzunsov-ellipsvari, tünd-qırmızı, qəhvəyidir. Paxlameyvələri dairevari, 2,5 sm-dək, yumurtavari, uzunsov-ellipsşəkilli, şişkin, ikiyuvalıdır [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun aylarındadır. Quraqlığa və duzlaşmaya nisbətən davamlı, işıqsevən bitkidir. Toxumla çoxalır. Dəniz sahili qumluqlarda yayılmışdır.

Yayılması: Abş. (Bakı şəhəri Mərdəkan, Şüvəlan, Buzovna, Novxanı qəsəbələri, Xırdalan şəhəri ətrafı və Abşeron MP, Şahdili ərazisi), Xəz. sah. ov. (Siyəzən rayonu Cəndəhar kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (infrastrukturun inkişafı, yerin təkindən istifadə, intensiv otarılma, məskunlaşma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Abşeron MP-də qorunur. Yayılma ərazilərində mikrorezervatların təşkili, yayıldığı ərazilərin çəpərlənməsi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Əli-zadə V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Relatively resistant to drought and salinization, light demander plant. Reproduces by seeds. Found in seaside sandy areas.

Distribution: Absh. (Baku city Mardakan, Shuvalan, Buzovna, Novkhani settlements, around Khirdalan city and Absheron NP, Shahdili area), Casp. coast. lowl. (Siyazan district, Jandahar village).

Limiting factors: Anthropogenic (infrastructure development, use of the bowels of the earth, intensive grazing, resettlement).

Existing and proposed protection measures: Protected in Absheron NP. Proposed to organize micro-reserves in the distribution areas, fencing off spread areas, to store the seeds in the seed bank, and ensure their restoration.

Compilers: V.Ali-zade, V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçitçəklilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

BEKKER PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus beckerianus Trautv.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 7-15 sm olan, yastıq əmələ gətirən qısaboylu kolcuqdur. Qısa budaqlarında çoxsaylı iynəcikləri (yarpaqcıqlar) vardır. Cavan zoğlar tüklü, yaşlı zoğlar isə tüksüzdür. Kasayarpaqları 10-14 sm uzunluğunda olub, lansetşəkillidir, kənarları kirpiklidir. Yarpaqcıqları 6-8 cüt, uzunsovudur, itiucludur, üst hissəsi tükcüklü, alt hissəsi isə nadir hallarda tükcüklü olur. Çiçəkləri yarpağın qoltuğunda 2-3 ədəd olmaqla salxımşəkillidir. Paxlası oturaq, uzunsov, biryuvalı, çoxtoxumludur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir, iyul-avqustda toxum verir. Orta dağ qurşağında (subalp zolağında) qayalı çınqıllı yamaclarda dağ çayları vadilərində rast gəlinir [Məmmədov və b., 2016].

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Əniq kəndi, Qusarçay hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Şahdağ MP-də növün təbii yayıldığı ərazilər nəzarətdə saxlanılır.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: R.Murtazaliev

Bioecological features: Flowering in June-July and seeding in July-August. Found in mountain river valleys on rocky gravelly slopes in the middle mountain belt (subalpine zone) [Məmmədov və b., 2016].

Distribution: GC Guba (Gusar district, Anig village, Gusarchay river basin).

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Natural distribution areas of species in Shahdagh NP are kept under control.

Compiler: E.Isgandar

Photo: R.Murtazaliev

CƏBRAYIL PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus dzhebrailicus Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 8-20 sm hündürlüyündə, boz tükü, yarımdunlaşmış, çoxillik bitkidir. Gövdəsi çoxsaylı, sərilmiş, yaxud qalxandır. 4-8 sm uzunluğunda olan yarpaqları, 2-3 sm uzunluğunda olan saplaqlar üzərində yerləşir. Yarpaqları 10-16 cüt, ellipsvari, yaxud tərş-yumurtaşəkilli olub, uc hissədə dairəvi, aşağı hissədə isə sıx ağ tüküldür. Tac ağımtıl, sarımtıl və ya əlvan bənövşəyi rənglidir. Yumurtalıq uzunsov, sıx tüküldür. Paxlaları ağ, yaxud qara tüküldür [www.gbif.org/species/; www.mindat.org/taxon].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə avqust ayına təsadüf edir. Orta dağlıq qurşağın quru daşlı, çınqıllı yamaclarında və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. (Palantökən silsiləsində və Çomaxlı stansiyası ətrafı) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021], KQ mər. (Cəbrayıl rayonu, Tumaslu dağı), KQ cən. (Qubadlı rayonu, Torağac dağı) [Флора Азербайджана, 1954].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitdiyi biotopların uzun illər işğal altında olması) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Qeyd edilən ərazinin mikroyasaqlıq tipində qorunması, mübarizə tədbirlərinin işlənilib hazırlanması təklif edilir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, A.Əsgərov

Foto: T.Babakışiyeva

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in August. Found on dry stony, gravelly slopes and bushwood of the middle mountainous belt.

Distribution: Boz. plat. (Palantokan range and around Chomakhli station) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021], LC center (Jabrayil district, Mount Tumaslu), LC south (Gubadli district, Mount Toraghaj) [Флора Азербайджана, 1954].

Limiting factors: Anthropogenic (the biotopes where it grows have been occupied for many years) and natural (climatic).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection of the mentioned area as a micro-sanctuary, to develop control measures is proposed.

Compilers: S.İbadullayeva, A.Asgarov

Photo: T.Babakışiyeva

TOPPUZTIKAN PAXLADƏN (GƏVƏN) (REGEL PAXLADƏNİ)

Astragalus echinops Aucher ex Boiss.
(= *A. regelii* Trautv.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: VU B1a+2a

Təsviri: Gövdəsinin hündürlüyü 30-90 sm olan, sıx ağ tükcüklərlə örtülmüş çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqları 10-16 cütdür, yarpaqciqları ellipsvari və ya uzunsov-yumurtşəkillidir, ititəhərdir, üzəri ağ tükcüklüdür. Yarpaqların qoltuğunda yerləşmiş çiçəklər, küreşəkilli çiçək qrupuna aiddir. Tacı sarıdır. Paxlası tükcüklüdür, yuxarı uc hissədə dördtillidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında, quru, daşlı yamaclarda və qayalı ərazilərdə rast gəlinir. Mezokserofitdir [Nax. MR-in QK-si, 2010; Qənberov, 2020].

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Ərəfsə kəndi, Xəzinədəre dağı; Şahbuz rayonu Külüs kəndi, Sulunav ərazisi, Şada və Aşağı Qışlaq kəndləri; Ordubad rayonu Biləv, Parağa, Tivi və Bist kəndləri; Babək rayonu Yuxarı Buzqov kəndi) [AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində nisbətən qorunur [İbrahimov və Talıbov, 2000]. Təbii populyasiyaların fərdi qorunması təklif edilir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, Ə.İbrahimov

Foto: D.Qənberov

Bioecological features: Flowering occurs in June, fruiting in July-August. Found in the middle mountain belt, dry, stony slopes and rocky areas. Mesoxerophyte [Nax. MR-in QK-si, 2010; Qənberov, 2020].

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Arafsa village, Mount Khazinadere; Shahbuz district, Kulus village, Sulunav area, Shada and Ashaghi Gishlag villages; Ordubad district Bilav, Paragha, Tivi and Bist villages; Babak district, Yukhari Buzgov village) [AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Relatively protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev [İbrahimov və Talıbov, 2000]. Individual protection of natural populations is proposed.

Compilers: S.Ibadullayeva, A.Ibrahimov

Photo: D.Ganbarov

PAXLAVARİ PAXLADƏN (GƏVƏN)

Astragalus fabaceus M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: 8-20 sm hündürlüyündə gövdəsiz çoxillik bitkidir. Yarpaq ayaları ağ-tilli, kənarları uzun kirpikli, aşağı hissəsi qotazlarla qarışıqdır. Yarpaqları 5-25 sm uzunluğunda, 4-10 cütdən ibarət ovalşəkili və ya yumurtavari, yuxarısı çılpaq, aşağısı yumşaq tüklüdür. Zoğları çiçək tacına möhkəm bitişmiş, adətən 2-3 dəfə yarpaqdan qısdır və 3-7 çiçəklidir. Ləçəkləri ensiz neştəşəkili, ağ şişkin uzun tüklüdür. Kasacıq boruşəkili, dişli, adətən borucuqdan 3 dəfə qısdır. Dişicik yaşılmıtlı sarı, səthi uzunsov yuxarısı azacıq çıxıntılıdır. Erkəkciklər oturaq, hər iki qurtaracağı itidir. İkievlidir [Qənbərov, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə aprel-may aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağlıq qurşağın quru, çınqıllı, qumlu və gilli yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Külüs, Şahbuzkənd və Sələsüz kəndləri; Culfa rayonu Qazançı kəndi, Darıdağ; Ordubad rayonu Məzrə kəndi) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (səmərəsiz otarılma) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün rast gəlmə yerinə və populyasiyalara daimi nəzarət edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: D.Qənbərov, N.Mövsumova

Foto: D.Qənbərov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Found on dry, gravelly, sandy and clayey slopes of the lower and middle mountainous belt.

Distribution: Nakh.mount. (Shahbuz district, Kulus, Shahbuzkend and Salasuz villages; Julfa district, Gazanchi village, Mount Daridagh; Ordubad district, Mazra village) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (inefficient grazing) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Constant monitoring of the species area of occurrence and populations is recommended.

Compilers: D.Ganbarov, N.Movsumova

Photo: D.Ganbarov

ƏKİZ PAXLADƏN (GƏVƏN)

Astragalus geminus Maassoumi
(= *A. neoalbanicus* Podlech et Sytin)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,iv)+2ab(i,ii,v)

Təsviri: Gövdəsiz, yumşaq gümüşü pulcuqlarla sıx örtülən 5-9 (12) sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisi-
dir. Yarpaqaltlıqları xətsəkili-lansetvari, 5-6 mm uzun-
luqda ağımtıl və qara tüküklüdür. Yarpaqları 5-11 sm
uzunluqda, 6-12 (15) cüt ellipsşəkili yarpaqcıqlardan
ibarətdir. Salxım tipli çiçək qrupu yumurtaşəkili, sıx,
10-15 çiçəklidir. Çiçəkyanlığı xətsəkili, 5-8 mm uzunlu-
ğundadır. Çiçək qrupunda çiçəkləri çoxdur. Tacı sarım-
tıl, çox vaxt ön tərəfdən solğun bənövşəyidir. Meyvəsi
uzun tüküklü, 3 tilli, nazik əyilmiş buruncuğa malikdir
[Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel ayında çiçəkləyir,
may ayında toxum verir. Toxumla çoxalır. Təpələrdə,
qumlu yerlərdə, dincə qoyulmuş torpaqlarda, dənizkə-
narı qumluqlarda bitir. Yem bitkisi-
dir. Kseromezofitdir.

Yayılması: Qob. (Qaradağ rayonu Lökbatan qəsəbə-
si, Ağburun və Kərkəz (Korgöz) dağları), Abş. (Pirallahi
rayonu), BQ şər. (Şamaxı və Qobustan rayonları), Xəz.
sah. ov. (Şabran və Siyazən rayonları) [Əsgərov və
başqaları, 2012; 2012a].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma,
aşınma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Digər nadir növlərlə birlikdə rezervat şəklində qorun-
ması təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, Ş.Mirzəyeva

Foto: A.İvanov

Bioecological features: Flowering in April and seeding
in May. Reproduces by seeds. Grows in hills, sandy
places, fallow lands, coastal sand dunes. Fodder
plant. Xeromesophyte.

Distribution: Gob. (Garadagh district, Lokbatan set-
tlement, Aghburun, Karkaz (Korgoz) mountains), Absh.
(Pirallahi district), GC east (Shamakhi and Gobustan
districts), Casp. coast. lowl. (Shabran and Siyazan dis-
tricts) [Əsgərov və başqaları, 2012; 2012a].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, weathering).

Existing and proposed protection measures:
Protection in the form of a reservation together with
other rare species is suggested.

Compilers: A.Asgarov, Sh.Mirzayeva

Photo: A.Ivanov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçiçəklilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

QARAQUŞ PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)
Astragalus karakuschensis Gontsch.
(= *A. wagneri* Bartl. ex Bunge)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 5-15 sm-dir, yarpaqaltlıqların sərbəst hissəsi neştərvəri və ya xətti, kənarları kirpikciklidir. Yarpaqları 8-10 cüt, boz tükcüklü, yarpaqcıqları tərs yumurtavari və ya elliptik, kütdür. Çiçək qrupu 2-5 çiçəklidir. Tacı çəhrayı olub, sonradan qızarır. Ləçəkləri 5-8 sm uzunluğunda, yumurtəşəkilli, qara-pırpızlıdır. Kasacıq 15-18 mm uzunluğunda, yumurtavari, xətvəridişlidir. Dişicik 22 mm uzunluğunda, çəhrayı, sonrası qırmızımtıldır. Qanadları dişiciyə bərabər, qayıqcıq isə ondan qısadır [Qənbərov, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May ayında çiçəkləyir, iyun və iyul aylarında isə meyvələri yetişir. Orta dağlıq qurşağın əhəngli, gilli və çınqıllı yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Babək rayonu Yuxarı Buzqov kəndi, Pələngli dərəsi) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (səmərsiz otarılma) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Növün rast gəlmə yerində populyasiyalar üzərində daimi nəzarətin olması və fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: D.Qənbərov, N.Mövsümova

Foto: D.Qənbərov

Bioecological features: Flowering in May and fruiting in June and July. Found on the calcareous, clayey and gravelly slopes of the middle mountainous belt.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Garagush; Babak district, Yukhari Buzgov village, Palangli valley) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (inefficient grazing) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpachay SNS. Permanent control over the populations and individual protection of the species where they occurs are recommended.

Compilers: D.Ganbarov, N.Movsumova

Photo: D.Ganbarov

KARYAGİN PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus karjagini Boriss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Hündürlüyü 30-60 sm-ə qədər olan alçaq-boylu koldur. Qısa budaqlı, sıx tikanlıdır, yarpaq oxu ilə birlikdə cavan tikanları ağımtil-sarıdır, qaidəsi 2 mm qalınlıqdadır. Yarpaqları 4-5 cütdür, ellipsvari və ya uzunsov-neştəvaridir, çiçəkləri 5-6 ədəd olmaqla yarpaqların qoltuğunda sıx, kürəşəkilli çiçək qrupuna yığılmışdır. Kasacığı ağ tükcüklərlə örtülmüşdür, diş-cikləri bizvaridir və borucuqdan uzundur. Tacı bənövşəyidir, bir qədər kasacıqdan artıqdır, yelkəni 2 sm-ə qədər uzunluqda, 7 mm-ə qədər enindədir. Yumurtalıq sıx tükcüklüdür və yumurtavaridir. Paxlası açıq-yaşıl rəngdədir [Qənbərov, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta dağlıq qurşağın otlu və daşlı yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Külüs və Keçili kəndləri; Culfa rayonu Ərəfsə kəndi, Aracıq dağı; Ordubad rayonu Çənnab, Məzrə və Pəzməri kəndləri; Babək rayonu Yuxarı Buzqov kəndi) [Nax. MR-inQK, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay və Ordubad DTY-də mühafizə olunur. Rast gəldiyi yerlərin nəzarət altına alınması təklif olunur.

Tərtibçilər: Ə.İbrahimov, D.Qənbərov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July-August. Found on the grassy and stony slopes of the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kulus and Kechili villages; Julfa district, Arafsa village, Mount Arajig; Ordubad district, Channab, Mazra and Pazmari villages; Babək district, Yukhari Buzgov village) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpachay and Ordubad SNS. Control of their occurrence areas is suggested.

Compilers: A.Ibrahimov, D.Ganbarov

Photo: T.Talıbov

QUBA PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus kubensis Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN A2c

Təsviri: 5-7 sm hündürlükdə, çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqlar 8-12 cüt xırda, uzunsov-yumurtaşəkilli, küt, zəif xovlu (tükcüklü) yarpaqcıqlarla örtülüdür. Çiçəklər oturaq, 5-15 çiçəkli salxımşəkillidir. Kasacıq boruşəkilli, qara tükcüklü, dişcikli. Dişcikli borucuqdan nisbətən 3-4 dəfə qısadır. Tac parlaq, bənövşəyi-göydür. Paxlameyvələr təxminən 8 mm uzunluğunda, oval, çox qısa ayaqcıqlarda, viz ağ tükcüklüdür [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyun aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Alp çəmənliklərdə və otlaqlarda rast gəlinir. Quraqlığa nisbətən davamlıdır (mezokserofit), işıqsevən (heliofit) bitkidir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Qrız kəndi), Qob. (Şamaxı rayonu Göylər kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, biçilmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün təbiətdə axtarışının davam etdirilməsi, toxumlarının toxum bankında saxlanması, nəbatat bağlarında introduksiya edilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Reproduces by seeds, found in alpine meadows and pastures. Relatively drought-resistant (mesoxerophyte), light demander (heliophyte).

Distribution: GC Guba (Guba district, Griz village), Gob. (Shamakhi district, Goylar village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, mowing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Continuing the search for the species in nature, storing its seeds in the seed bank, and introducing them to botanical gardens are suggested.

Compiler: A.Asgarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçitçəkllilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

DAĞQARAQUŞ PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ) *Astragalus montis-aquilis* Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2c(ii,iv)

Təsviri: Çoxillik kiçik bitkidir. Başdan-başa yaşılımtıl-göyümsov rəngdədir və sıx tüklüdür. Yarpaqları 5-8 sm uzunluğunda, 5-9 cütdən ibarət olub, yumurtavaridir. Yuxarısı seyrek, aşağısı isə sıx qalın tüklüdür. Çiçək tacı adətən yarpaqlara bərabərdir və fırça 3-7 çiçəklidir. Ləçəkləri neştərşəkilli və çiçək ayağından 2 dəfə qısadır. Kasacıq 10-11 mm uzunluğunda, qaratüklü, dişləri bizvaridir və 4-7 dəfə borucuqdan qısadır. Dişicik 15 mm uzunluğunda, ağımtıl, yuxarısı qırmızımtıl-bənövşəyi, qayıqcıqlıdır. Erkəkçiklər 18-22 mm uzunluğunda, silindrikdir [Qənberov, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağlıq qurşağın daşlı və çınqıllı yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu Çalxanqala kəndi, Emin bulağı və Qaraquş dağı) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma), təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Növün rast gəlmə yerində fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçi: D.Qənberov

Foto: D.Qənberov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Found on stony and gravelly slopes of the lower and middle mountainous belt.

Distribution: Nakh. mount. (Kəngərli district, Chalxhangala village, Emin spring and Mount Garagush) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing), natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Arpaçay SNS. Individual protection of the species is recommended in the area of occurrence.

Compiler: D.Ganbarov

Photo: D.Ganbarov

**NAXÇIVAN PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)
(XÖSTƏKVARI PAXLADƏN)**

Astragalus nachtschevanicus Rzazade
(= *A. caraganae* Fisch. & C.A.Mey.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
CR B1ab(i,ii,iii)c(i) + 2ab(i,ii,iii)c(i)

Təsviri: 20-50 sm hündürlükdə çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqları 16-27 cütdür, uzunsov-ovalvaridir, üzəri çılpaq, alt hissəsi sıx məxməri tükcüklüdür. Yumurtalıqı uzunsov, ayaqçıqlıdır. Salxımı qısa, 4-6 seyrek çiçəklidir. Paxlası düzdür, seyrek tükcüklü, buruncuqlu və ikiyuvalıdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında, quru daşlı yamaclarda, qayalı ərazilərdə rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Badamlı və Kükü kəndləri, Keçəldağ) [Конспект флоры Кавказа, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY-də yayıldığı sahələrdə qismən nəzarətə alınmışdır. Tək-tək yayıldığı sahələrdə fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, Ə.İbrahimov

Foto: D.Qənbərov

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in June-July. Found in the middle mountain belt, on dry stony slopes, in rocky areas. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Badamlı and Kuku village, Mount Kechaldagh) [Конспект флоры Кавказа, 2006].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially controlled in spread areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS. Individual protection is recommended in singly occurs areas.

Compilers: S.Ibadullayeva, A.Ibrahimov

Photo: D.Ganbarov

ORDUBAD PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus ordubadensis Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: 20-30 sm hündürlüyündə olan çoxillik gövdəsiz bitkidir. Yarpaq ayaları neştərşəkilli, yarıya qədər qarışıq, ağ tükcüklüdür. Çiçək tacı yarpaqlara bərabər və ya ondan uzundur. Ləçəkləri yumurtavari-neştərşəkilli, çiçək yatağına bərabərdir. Kasacıq 1,5 mm uzunluğunda olan qısa dişlidir. Dişicik çirkli-bənövşəyi rəngli, ayaqcıqla birlikdə yastı səthdən 3 dəfə qısadır. Erkəkciklər asılmış vəziyyətdə, xətvəri-silindrik, ağ tüklü, buruncuqludur. Qanadları və qayıqcıq dişicikdən çox qısadır. Toxumluq ayaqlı, sıx tüklüdür [Qənbərov, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Orta və yuxarı dağlıq qurşağın daşlı, əhəngli yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Əjnovür dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Hazırda nəslə kəsilmək təhlükəsində olan növ kimi rast gəlmə yerinə, populyasiyalarına daimi nəzarət edilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: D.Qənbərov

Şəkil: G.Voronov, Qafqaz herbarisi

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Found on the stony, calcareous slopes of the middle and upper mountainous belt.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Mount Ajnovur).

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. At present, constant monitoring of their area of occurrence and populations as a species in danger of extinction are proposed.

Compiler: D.Ganbarov

Figure: G.Woronow, Herbarium caucasicum

PARADOKSAL PAXLADƏN (MÜƏMMALİ GƏVƏN)

Astragalus paradoxus Bunge

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR A2c+3c;B1ac(i)+2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Hündürlüyü 4-7 (15) sm-dir. Kökətrafi yarpaqları 3-9 sm uzunluqda, tərs yumurtavari, bəzən dəyirmidir. Çiçəkləri tək, gövdənin əsasında 2-3 sayda, kasacıq boruvari çılpaqdır, tac 4-5 sm uzunluqda, ağimtil və ya çəhrayı, bənövşəyi rəngli qayıqcıqlıdır. Paxlası oturaq, 7-10 mm uzunluğunda, şarşəkilli-yumurtavari, itiüclüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağında, quru, daşlı-çınqıllı və qumlu yamaclarda təsadüf olunur. Kserofitdir [Talıbov və İbrahimov, 2000].

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu, Əlincəçay vadisi; Ordubad rayonu Çənnab kəndi), Nax. düz. (Babək rayonu Nehrəm kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay və Ordubad DTY ərazisində mühafizə edilir. Populyasiyalarının bərpası və toxumlarının toxum bankında saxlanması tövsiyə edilir.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: D.Qənbərov

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in June. Found on dry, stony-gravelly and sandy slopes in the lower and middle mountain belt. Xerophyte [Talıbov və İbrahimov, 2000].

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Alinjachay valley; Ordubad district Channab village), Nakh. pl. (Babək district, Nehram village).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protected in Arpaçay and Ordubad SNS. Regeneration of populations and storing their seeds in a seed bank is recommended.

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: D.Ganbarov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçəkililər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

ŞAMVARI PAXLADƏN (GƏVƏN)

Astragalus pinetorum Boiss.
(= *A. badamliensis* Chalilov)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR A2c+3c;B1ac(i)+2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Hündürlüyü 30 sm-ə qədər, gövdəsiz, ağ tük-cüklərlə örtülmüş çoxillik bitkidir. Yarpaqları ellipsvari və ya neştərşəkillidir, yarpaqcıqları hər iki tərəfdən sıx olmayan tükçüklüdür, uc hissəsi sivriləşmişdir. Tacı sarı rəngdədir, nəzərəcarpacaq dərəcədə kasacıqdan uzundur, qanadı enlidir, tərs-yumurtəşəkillidir, uc hissəsi oyuqludur. Yumurtalığı və dişiciyi sıx ağ tükçüklərlə örtülüdür [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may aylarına, meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Orta dağ qurşağınadək, otlu-daşlı yamaclarda rast gəlinir. Mezokserofitdir [Халилов, 1979].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Badamli kəndi, Küküdağ ətrafı) [Конспект флоры Кавказа, 2006].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay DTY ərazisində nisbətən qorunur. Təbiətdəki vəziyyəti böhranlı həddə çatmış və nəslinin kəsilmə ehtimalı olan növ kimi fərdi qorunmalıdır.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talibov

Foto: D.Qənberov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in June. Found on grassy and stony slopes up to the middle mountain belt. Mesoxerophyte [Халилов, 1979].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Badamli village, Mount Kukudagh surroundings) [Конспект флоры Кавказа, 2006].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Relatively protected in Arpachay SNS. The individual should be protected as a species whose status in the wild has reached a critical level and is likely to become extinct.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talibov

Photo: D.Ganbarov

PRİLİPKO PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus prilipkoanus Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i)

Təsviri: 15-40 sm hündürlükdə çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqcıqlar 8-12 cüt, yumru, yaxud yumurtavari, enli yumurtavari, təpəcikdə yumruvari, xırda sivri bucaqlıdır. Kasacıq borucuqlu, ağıtklü, bəzən çox sayda qara tükçüklərlə qarışıq olur, dişlər 3-5 dəfə borucuqdan qısadır. Tac boz-bulaniq, bənövşəyi rəngdədir. Yarpaq ayası hər iki qurtaracaqda daralmış formada olur, təpəcikdə girintili-çixıntılıdır; oval, küt qayıqcıq formasındadır. Yumurtalıq tüküldür. Paxlameyvələr oturaq, düz, xətvəri, qısa, bizvəri dimdikli, qara və ağ xovludur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü may-iyul aylarına təsadüf edir. Quraqlığa davamlı (kserofit), işıqsevən (heliofit) bitkidir, toxumla çoxalır. Orta dağ qurşağında, quru və çınqıllı yamaclarda, taxıl-müxtəlifotlu qruplaşmalarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Anabadgədik dağı; Şahbuz rayonu Badamlı və Kükü kəndləri; Culfa rayonu Şurud və Gal kəndləri; Ordubad rayonu Tivi, Biləv və Parağa kəndləri) [Ахундов и др., 1978].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Ordubad DTY-də mühafizə olunur. Digər bitdiyi ərazidə fərdi qorunmalıdır. Toxumların toxum bankında saxlanması təklif olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: D.Qənbərov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-July. Drought-resistant (xerophyte), light demander (heliophyte) plant, reproduces by seeds. Found on dry and gravelly slopes, in grass-forb groupings in the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Anabadgadik; Shahbuz district, Badamlı and Kuku villages; Julfa district Shurud and Gal villages; Ordubad district, Tivi, Bilav and Paragha villages) [Ахундов и др., 1978].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Ordubad SNS. Individual protection should be organized in other growing area. Storing their seeds in a seed bank is suggested.

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: D.Ganbarov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Paxlalıçitçəklilər
ORDO: *Fabales*

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: *Fabaceae*

DÖRDQANADLI PAXLADƏN (GƏVƏN)

Astragalus psoraloides Lam.
(= *A. gjunaicus* Grossh.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU A2ab+B2ab(ii,iii,iv); D1

Təsviri: Gövdəsi 10-15 sm hündürlükdə olub, bozuntul yatıq tükcüklü, kökümsovu odunlaşmış və budaqlanandır. Yarpaqaltlığı zəif tükcüklü, yarpağı 8-12 cütdür. Yarpaqciq uzunsov, xətvəri, sivri, 4-5 mm uzunluqda, çiçəkaltlığı ensiz, xətvəri-neştərşəkili, 6-8 mm uzunluqda və 2 mm enindədir. Kasacıq 8-10 mm uzunluqda, ağ və qara tükcüklüdür. Tacı solğun bənövşəyi rəngli, 15-20 mm uzunluqdadır. Paxlası kasacıqdan uzun, oval yumurtavari və qısa əyilmiş burunlu, 2-3 mm uzunluqdadır [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə iyul ayına təsadüf edir. Aşağı və yuxarı dağ qurşaqlarında, gilli-gipsli və quru, daşlı dərələrdə rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu, Kəpəz dağı) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Hesab edirik ki, takson yaxın gələcəkdə kritik təhlükəyə məruz qala bilər. Uyğun sahələrdə bitkinin axtarılması tövsiyə edilir [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Foto: Anonim

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found in lower and upper mountain belts, clayey-gypsum and dry, stony valleys.

Distribution: LC north (Goygol district, Mount Kapaz) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. We consider that the taxon may be critically endangered in the near future. The search for the plant in suitable areas continues [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Babakışiyeva

Photo: Anonymous

SAHEND PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)
Astragalus saheni Buhse ex Fisch.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2ac(ii,iv)

Təsviri: Qısa budaqları itiüclü yarpaqlarla (tikanlarla) örtülmüş, yastıqşəkilli yarımkoldur. Tikanları 2-3 sm uzunluqda, möhkəm, düz, birillik tikanlar sarımtıl, tük-lü, yaşlı tikanlar isə çılpaq və qaramtıldır. Çiçəkaltlığı 1 sm uzunluqda, neştərşəkilli, kənarları kirpiklidir. Yarpaqlar 5-7 cüt, yumurtavari, 8 mm uzunluqda, 1-2 mm enindədir. Çiçəklər yarpaq qoltuğunda cüt yerləşərək, qısa fırça əmələ gətirirlər. Çiçəkyanlığı oval, kənarları tükçüklüdür. Kasacıq boruşəkilli, dişicik bizvari olub, borudan 4 dəfə qısadır. Tacı sarı, yuxarı hissədən bənövşəyi ləkəlidir. Paxlası uzunsov, biryuvalı, ağ tük-lüdür [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May ayında çiçəkləyir, iyun ayında meyvəsi yetişir. Orta dağ qurşağında daşlı yamaclarda və qayalıqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Kəlvəz, Kələxan Qosmalian kəndləri; Yardımlı rayonu Deman və Şiləvəngə kəndləri), Lənk. dağ. (Lerik rayonu Xanəgah kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (urbanizasiya) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Axtarışı davam etdirilməlidir. Mövcud lokalitetlərinin fərdi qorunması və mütəmadi nəzarətdə saxlanması vacibdir.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, N.Mövsumova

Şəkil: Kyu Royal Botanika Bağının Herbariumu

Bioecological features: Flowering occurs in May and fruiting in June. Found on stony slopes and rocky areas in the middle mountain belt.

Distribution: Diab. (Lerik district, Kalvaz, Kalakhan, Gosmalian villages; Yardimli district, Deman and Shilavanga villages), Lank. mount. (Lerik district, Khanagah village).

Limiting factors: Anthropogenic (urbanization) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zuvand SNS. Search shall be continued. Individual protection of existing localities and keeping under constant control are important.

Compilers: E.Gurbanov, N.Movsumova

Figure: Herbarium, RBG, Kew

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçitəkllər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

ŞUŞA PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus schuschaensis Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN A2c

Təsviri: Çoxillik, boz tükcüklü bitkidir. Gövdə qaidəsində odunlaşan, 5-10 sm hündürlükdədir. Yarpaq 10-16 ədəd uzunsov-ellipsşəkilli yarpaqcıqlıdır. Çiçək saplağı yarpaqdan uzundur, boz, bəzən qara tükcüklüdür. Çiçək qrupu sıx çiçəklili, şarşəkillidir. Kasacıq dişciklidir. Tac ağımtıl-sarı rəngli olub, yelkənin yuxarı hissəsi zəif oyuqludur. Paxlası ağ və ya qara tükcüklüdür [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aşağı və orta dağ qurşağında, daşlı, çınqıllı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılməsi: KQ mər. (Şuşa rayonu, Böyük Kirs, Sarıba-ba və Sağsağan dağları) və KQ cən. (Qubadlı rayonu, Topağac dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (bitdiyi biotopların uzun illər işğal altında olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Digər nadir növlərlə birlikdə rezervatın təşkil olunması təklif edilir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, Ş.Mirzəyeva

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Found in the lower and middle mountain belt, on stony and gravelly slopes.

Distribution: LC center (Shusha district, Boyuk Kirs, Saribaba və Sağsaghan mountains) and LC south (Gubadli district, Mount Topaghaj).

Limiting factors: Anthropogenic (biotopes where they grow were under occupation for many years).

Existing and proposed protection measures: Proposed to organize a reserve along with other rare species.

Compilers: A.Asgarov, Sh.Mirzayeva

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlıçiçəklilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

ŞOVIÇ PAXLADƏNİ (GƏVƏNİ)

Astragalus szovitsii Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Gövdəsinin əsası odunlaşmış, hündürlüyü 10-25 sm-ə çatan çoxillik bitkidir. Yarpaqları 8-25 cütdür, gümüşü tükcüklüdür. Çiçəkaltlığı çox kiçikdir, pulcuqludur. Yumurtalığı qısa ayaqcıq üzərində yerləşmiş, ağ tükcüklüdür. Dişicik çılpaqdır. Paxlası pərdəşəkillidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə vermə avqust aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağının çınqıllı, gilli, quru, daşlı-qayalı və otlu yamaclarında rast gəlinir. Kserofitdir [Nax. MR-in QK-si, 2010; Гейдеман, 1936].

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu, İlandağ, Darıdağ və Dərəşam vadisi; Şahbuz rayonu, Batabat massivi; Şərur rayonu Axura kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı digər sahələrdə xüsusi nəzarət altına alınmalı və fərdi qorunmalıdır.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in August. Found on gravelly, clayey, dry, stony-rocky and grassy slopes of the lower and middle mountain belt. Xerophyte [Nax. MR-in QK-si, 2010; Гейдеман, 1936].

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Ilandagh and Daridagh mountains and Deresham valley; Shahbuz district, Batabat array; Sharur district, Akhura village).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpachay SNS. Other spread areas should be under special control and individual protection should be organized.

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVISİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Paxlalıçəçəklilər
ORDO: *Fabales*

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: *Fabaceae*

SAVELLAN İTİQAYIĞI

Oxytropis savellanica Bunge ex Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: 5-10 sm hündürlüyündə çoxillik bitkidir, demək olar ki, gövdəsizdir. Üçkünc-yumurtavari yarpaqaltlıqlara malikdir. 2-2,5 sm uzunluğunda, 5-9 cüt yarpaqları çoxlu hissələrə ayrılmışdır. 1-4 (5) mm uzunluğa, 1-1,5 mm-ə qədər enə malik, dəyirmi-oval formalı yarpaqcıqlarının üzəri hər iki tərəfdən ağımtıl tüklərlə örtülüdür. Xətvari çiçək altlıqlarına malikdir. 4-5 mm uzunluğunda kasa yarpaqları borulu zəngvaridir. Tac 8-12 mm uzunluğunda olub, tünd-bənövşəyi rəngdədir. 7-8 mm uzunluğundakı paxlalarının üzəri sıx, ağ və qara rəngli tüklərlə örtülüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul, meyvəvermə avqust ayına təsadüf edir. Alp qurşağında, çəmənlərdə, çınqıllı-daşlı yerlərdə yayılmışdır. Ləkələr şəklində və dağınıq halda rütubətli ərazilərdə də rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Tivi və Bist kəndləri, Soyuqdağ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Ordubad DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in July and fruiting in August. Found in the alpine belt, meadows and gravelly-stony places. Also found scattered and in the form of spots across wet areas.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district Tivi and Bist villages, Mount Soyugdagh).

Limiting factors: Anthropogenic (collection).

Existing and proposed protection measures: Protected in Ordubad SNS. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova

Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçitəkllər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

AZƏRBAYCAN QƏPİKOTU

Hedysarum atropatanum Bunge ex Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 30-40 sm hündürlüyündə çoxillik bitkidir, üzəri seyrək, gümüşü, ipəkvari tüklüdür. Yarpaqları dəyirmi və ya ellipsvari, uc hissədən dairəvi, az hallarda küt, alt və üst hissələri sıx gümüşü tüklərlə örtülüdür. Aşağı yarpaqaltlıqları üçkünc, yuxarı yarpaqaltlıqları neştəvaridir. Kasa yarpaqların kənarları neştəvari və üçkünc dişlidir. Çoxləçəkli çiçəkləri, çiçəkaltlıqları, çiçəkyaşağı, fırça və kasa yarpaqlarının üzəri sıx ağımtıl tüklərlə örtülüdür. Tacı çəhrayı-bənövşəyi rənglidir. 3-4 hissələrə ayrılmış paxlalarının üzəri qısa tüklərlə və ağ, uzun tikanlarla örtülü olur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə iyul aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağında, əhəngli, daşlı-çınqıllı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Külüs və Badamlı kəndləri, Babək rayonu Göynük və Sirab kəndləri, Ordubad rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova, N.Abbasov

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June and fruiting in July. Common in the lower and middle mountain belts, on calcareous, stony-gravelly slopes.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kulus and Badamlı villages; Babak district, Goynuk and Sirab villages; Ordubad district).

Limiting factors: Anthropogenic (collection).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova, N.Abbasov

Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Paxlalıçitəkllilər
ORDO: *Fabales*

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: *Fabaceae*

BAKI XAŞASI

Onobrychis bakuensis Ranjbar, Vitek & Karamian

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2b(ii,iii,iv,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökü qalın, ağacvaridir. Gövdəsi 20 sm-ə kimi hündürlükdə, qara tükcüklüdür. Yarpaqları 8-16 sm uzunluqda, seyrək tükcüklü, 5-6 sayda, ovalvari, ellipsvari və ya lansetvari, əsasında yumru, küt və itidir, yarpaq saplağı 2,5-3 sm uzunluqdadır. Çiçəkyanlığı yaşılımtıl rəngli, uzunsov-lansetvari, uc hissədə itidir. Çiçək qrupu 10 sm uzunluqda, dar, çiçəkləmə vaxtı uzunsov, 20 sayda çiçəklidir. Kasacıq 7-9 mm uzunluqda, yaşıl rəngli, sıx tükcüklüdür. Çiçək tacı mavi və ya çəhrayı rəngli, tünd rəngli damarları yoxdur [Ranjbar et al., 2010].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü iyun-avqust aylarındadır.

Yayıması: Abş. (Abşeron rayonu Pirəkəşkül qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, ərazilərin mənimsənilməsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinin aşkarlanması və nəzarətə götürülməsi, mikrorezervatın yaradılması, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və digər nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in June-August.

Distribution: Absh. (Absheron district, Pirakashkul settlement).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, land occupation) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to detect and control spread areas, create a micro-reserve, conduct regular monitoring, and organize its reservation in other botanical gardens.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

XIRDAÇIÇƏK QILINCLI

Securigera parviflora (Desv.) Lassen
(= *Coronilla parviflora* Willd.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Yaşıl rəngli, dördüzlü, aşağı hissəsi çılpaq, bəzən tükcüklü; yuxarı hissəsi az-çox vəzili tükcüklü, qarşı-qarşıya yerləşən budaqcıqlı olub, 10-80 sm hündürlükdə birillik bitkidir. Yarpaqları qarşı-qarşıya bir-birindən 2-4 mm aralı yerləşən, aşağı yarpaqları lələkvari bölümlü olub, 1-5 cütdür. Kasacıq zəngvari, 3-8 mm uzunluqdadır. Tacı çəhrayı rənglidir. Erkəkciyi tacın aşağı hissəsindən birləşəndir. Ləçəkləri 2-5 mm uzunluqda olub, vəzili tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Bitki toxumla çoxalır. Kolluq bitki liyində rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim., Boz. yay. [Babakishiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Bitkinin qorunub saxlanılması üçün yayıldığı fitosenozlarda fərdi qorunması tövsiyə edilir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakishiyeva, G.Nəsibova

Foto: Anonim

Bioecological features: Flowering and seeding in May-June. Reproduces by seeds. Common in bush vegetation.

Distribution: LC center, Boz. plat. [Babakishiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection is recommended in the spread phytocenoses in order to protect the plant.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakishiyeva, G.Nəsibova

Photo: Anonymous

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçitəkliyərlər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

BALACA ƏQRƏBOTU

Scorpiurus muricatus L.
(= *S. subvillosa* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 5-25 sm hündürlükdə yaxşı kollanan birliklik ot bitkisi. Yarpaqları uzunsov-yastı, sivri yatmış tükcüklüdür. Çiçək qrupu 2-3 çiçəklidir, çiçəkləri sarı rənglidir. Kasacıq zəngvari, 5-6 mm uzunluqda olub, 5 iti dişiklidir. Tacı sarı, qayıq dairəvi, yelkəni uzunsov. Toxumu böyrəkvari olub, qısa şırımlıdır [Флора Азербайджана, 1954].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Quru otlu yamaclarda rast gəlinir.

Yayıması: Boz. yay., Qob., Kür-Ar. ov.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Təbiətdə bitki üzərində nəzarətin gücləndirilməsi və yaşayış mühitinə uyğun reintroduksiya edilməsi təklif edilir [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva, S.Axundova

Foto: T.Babakışiyeva

Bioecological features: Flowering and seeding in April-May. Common in dry grassy slopes.

Distribution: Boz. plat., Gob., Kur-Ar. lowl.

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Strengthening the control over the plant in nature and reintroducing them according to their habitat are suggested [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Babakishiyeva, S.Akhundova

Photo: T.Babakishiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçəçəklilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

GÖZƏL VAVİLOVIYA

Vavilovia formosa (Steven) Fed.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi nazik, sərilən, bu-daqlı, 10-15 sm uzunluqdadır, yarpaqaltlığı saplaqdan 5-10 dəfə kiçikdir. Yarpaq oxu qısa itiücluqludur. Yarpağı bir cüt yarpaqcıqdan ibarətdir; yarpaqcıqları 1-2 sm uzunluqda, damarlı, qaidəsi oval və ya yumurtavari, uc hissədə iti sonluqludur. Tacı solğun çəhrayı rəngli, 10-15 mm uzunluqda, qanadları qırmızıdır. Paxla yastı, hamar, 2-2,5 sm uzunluqda, 6 mm enindədir. Toxumu 3-5 mm uzunluqda, oval, hamar, ləkəlidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul, meyvəvermə dövrü avqust ayında. Alp qurşağında çınqıllı ya-maclarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu, Bazardüzü dağ-ı-na gedən yol), Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Gəmiqaya, Qapıcıq və Soyuqdağ dağları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (dəyişən iqlim amillə-rinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, torpaq sürüşməsi, külək və su eroziyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Şahdağ və akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qorunur. Növün yayılma ərazilərinin mütəmadi moni-toring edilməsi və populyasiyalarının xüsusi nəzarətə alınması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in July, and fruiting in August. Found in the alpine belt on gravelly slopes.

Distribution: GC Guba (Gusar district, road of Mount Bazarduzu), Nakh. mount. (Ordubad district, Gamigaya, Gapijig and Soyugdagh mountains).

Limiting factors: Natural (sensitivity to the negative effects of changing climatic factors, strong dependence on habitat, landslides, wind and water erosion).

Existing and proposed protection measures: Protected in Shahdagh and Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Proposed to regularly monitor the distribution areas and special control of populations of the species.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: V.Karimov

BITİNİ YONCASI

Trifolium bithynicum Boiss.
(= *T. grossheimii* Khal.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(i,ii)

Təsviri: Gövdəsi 50 sm-ə qədər hündürlükdə, budaqlanan, qabırğacıqlı, tükcüklü, sərt çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqaltlıqları iri, 4 sm-ə qədər uzunluqda, ensiz yumurtaşəkilli, nəhayətində itidir. Yarpaqcıqları iri, ellipsşəkilli, 43 mm uzunluqda, 15 mm enində, kənarlarında kirpikciklikdir. Budaqlanan damarcıqlara malikdir. Başcıq tipli çiçək qrupu tək-təkdir, oturaq, uzunsov-şarşəkillidir. Çiçəkləri 17 mm uzunluqdadır. Kasacıq boruşəkilli, ensizdir. Borucuq 4 mm uzunluqda, çılpadır. Tacı kasacığın dişciklərindən iridir. Tacın yelkəni ensiz ovalşəkillidir [Халилов, 1972].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyul ayına təsadüf edir. Yuxarı dağ qurşağında çəmənlik, kollar arası, meşə talalarında rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu) və Lənk. dağ. (Lerik rayonu Bülüdül kəndi) [Qurbanov və Məmmədyarova, 2018].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması, otarılma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Rast gəldiyi ərazidə populyasiyasına nəzarət edilməsi və onun təbii bərpasına aid tədbirlərin görülməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, K.Məmmədyarova

Şəkil: Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July. Found in the upper mountain belt, in meadows, among bushes and in forest clearings.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district) and Lank. mount. (Lerik district, Buludul village) [Qurbanov və Məmmədyarova, 2018].

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation, grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Control their population in the area of occurrence and taking measures related to their natural recovery is suggested.

Compilers: A.Asgarov, K.Mammadyarova

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Genetic Recourses

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Paxlalıçəkililər
ORDO: *Fabales*

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: *Fabaceae*

BORDZİLOVSKİ YONCASI

Trifolium bordsilovskyi Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Hündürboylu, sərt gövdəli çoxillik bitkidir. Yarpaq altlığı aşağı hissələrdə itiüclü, yumurtavari-lansetvari, yuxarıda isə nisbətən dar formada olur. Sıxçiçəkli başcıqlar şarşəkilli olub 25-30 mm ölçüdədir. Yarpaqları 6-8 x 1-2 sm ölçülərə malik, ellipsvari və ya neştərşəkilli-ellipsvari formada, sərt, üzəri sıx, yumşaq tükçüklü, bəzi hallarda çırpac olur. Başcıqları 25-30 mm diametrində, çox sıx, kürəvari, uzun saplaqlar üzərində yerləşir. Ağ rəngli çiçəkləri 12-15 mm uzunluqda olur. Kasacıq neştərşəkilli formalı, 6-8 mm ölçüdə olur. Paxlası birtoxumlu olur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Subalp və alp qurşaqların quru-daşlı çəmənliklərində rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim. (Kəlbəcər rayonu, Böyük Alagöl hövzəsi, d.s.h. 2800 m), Nax.dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (mal-qara otarmaları, ot biçinləri, yüksək rekreasiya təzyiqi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə mikrorezervatların yaradılması təklif olunur.

Tərtibçi: E.Yusifov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July-August. Found in dry stony meadows of subalpine and alpine zones.

Distribution: LC north (Kalbajar district, Boyuk Alagol lake basin, at 2800 m a.s.l.), Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (cattle grazing, mowing, high recreational pressure).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The creation of micro-reserves in their distribution areas is proposed.

Compiler: E.Yusifov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərler
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Paxlalıçitçəkllilər
ORDO: Fabales

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: Fabaceae

PRİLİPKO ARGİROLOBİUMU

Argyrobium prilipkoanum Grossh.
(= *A. trigonelloides* Jaub. et Spach)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2a

Təsviri: 2-4 sm hündürlüyündə birillik bitki olub, üzəri sıx tüklü bozumtul rəngdədir. Üçər yarpaqları 3-10 mm uzunluğunda, qısa saplaqlı yarpaqcıqları tərsinə yumurtaşəkillidir, 5-10 mm uzunluğundadır. Yarpaqaaltlıqları neştərvəri, ucdan kütdür. Çiçəkaltlıqları kiçik olub, xətvərdir. Kasa yarpaqları əsasından ikiye ayrılmışdır. Tac 5-7 mm uzunluğundadır. Çiçəkləri açıq-sarı, çəhrayı rəngli başcıq və süpürgə tipli çiçək qrupuna toplanmışdır. 3-5 toxumlu paxlası 15 mm uzunluğunda düz, uzunsov və bir qədər əyilmiş, üzəri tükçüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşağında, quru, daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ (Ordubad rayonu Kotam və Gilançay kəndləri, Əlincəçay; Culfa rayonu Şurud kəndi), Nax.düz. (Babək rayonu Nehrəm kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma, ərazilərin kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadəsi, məskunlaşma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə reintroduksiyası, qorunması və nəzarətə götürülməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, E.Qurbanov, N.Abbasov, V.Kərimov

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May and fruiting in May-June. Found in lower mountain belt, on dry, stony slopes.

Distribution: Nakh. mount (Ordubad district, Kotam and Gilanchay villages, Alinjachay river; Julfa district, Shurud village), Nakh. pl. (Babək district, Nehram village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling, use of areas for agricultural purposes, resettlement) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reintroduction, protection and taking control of the species in the distribution areas are suggested.

Compilers: S.Ibadullayeva, E.Gurbanov, N.Abbasov, V.Karimov

Photo: N.Abbasov

KOLXIDA STAFULASI (QÖNÇƏLİSİ) *Staphylea colchica* Steven

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(i,ii,iii)

Təsviri: 4 m-ə qədər hündürlükdə yığcam çətirli kol və ya ağacdır. Yarpaqları qarşı-qarşıya düzülərək tək lələkşəkillidir. Yarpaqları parlaq, yaşıl rənglidir. Yarpaqların kənarları mişardışlidir. Çiçəkləri uzunsov süpürgə çiçək qrupunda toplanmışdır. Hər meyvə yuvasında 1-2, bəzən 3 meyvə olur. Toxumları yumruvaridir, bozuntul-qonur rəngdədir. Yeni çıxan zoğlarda qabıq müşahidə edilmir, tədricən boz rəngli bir qabıqla örtülür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləməyə başlayır. Meyvələr sentyabr ayında yetişir. Generativ və vegetativ yolla çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşağında, meşəliklərdə, kölgəli yerlərdə, rütubətli və humusu zəngin olan torpaqlarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Balakən və Zaqatala rayonları, Zaqatala DTQ, Cüncüllü taxta) [Məmmədov və b., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə nəzarət gücləndirilməli və fərdi mühafizəsi təşkil olunmalıdır.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: Y.Danilevski

Bioecological features: Flowering begin in April-May. Fruits ripen in September. Reproduces generatively and vegetatively. Found in the lower and middle mountain belt, in forests, in shady places, in humid and humus-rich soils.

Distribution: GC west (Balakan and Zagatala districts, Zagatala SNR, Junjullu takhta) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR. Control should be strengthened and individual protection should be organized in spread areas.

Compiler: E.Isgandar

Photo: Y.Danilevsky

KÜTYARPAQ PÜSTƏ (SAQQIZAĞACI)

Pistacia atlantica Desf.

(= *P. mutica* Fisch. et C.A.Mey.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 15 m-ə qədər hündürlüyündə kürevəri çətirli ağacdır. Yarpağı mürəkkəb təkləkvari, yarpaqçıqları yumurtavari, oturaq, küt və ya ucdan azacıq sivriləmiş, tamkənarlı, üstdən tünd-yaşıl parlaq, alt hissədən açıq rənglidir. İkievlidir, çiçəkləməsi yarpaqlamadan qabaqdır. Çiçəkləri sıx süpürgəvari çiçək qrupunda yerləşir, xırda və tutqundur. Erkək çiçək qrupu daha sıx və sallaq olur. Meyvələri quru çəyirdək olub, tərs yumurtavari formalı, yaşılıdır, üstü sıx, bənövşəyi, qırmızı örtüklüdür [Səfərov və Əsədov, 1984].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında meyvələri yetişir. Toxumları və kök pöhrələri ilə artır. Quraqlığa davamlı işıqsevən və torpağa tələbkar bitkidir.

Yayılması: BQ Quba, KQ şim., KQ cən., KQ mər., Nax. düz., Nax. dağ., Kür-Ar. ov. və Xəz. sah. ov., Kür düz., Qob., Boz. yay. [Azərbaycanın ağac və kolları, 1970].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ağacların qırılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Turyançay DTQ-də mühafizə olunur. Qarabağ düzünün Sultanbud təpəsi ətrafında yasaqlıq yaradılması təklif edilir.

Tərtibçilər: V.Kərimov, E.Yusifov, N.Mehdiyeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in June, and fruiting in August-September. Reproduces by seeds and root sproutings. Drought-resistant, light demander and soil-demander plant.

Distribution: GC Guba, LC north, LC south, LC center, Nakh. pl., Nakh. mount., Kur-Ar. lowl. and Casp. coast. lowl., Kur pl., Gob., Boz. plat. [Azərbaycanın ağac və kolları, 1970].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, felling of trees).

Existing and proposed protection measures: Protected in Turyanchay SNR. Proposed to create a sanctuary around the Sultanbud hill of the Karabakh plain.

Compilers: V.Karimov, E.Yusifov, N.Mehdiyeva

Photo: E.Yusifov

ALEKSEYENKO ZƏYRƏYİ (KƏTAN)

Linum alexeenkoanum E.Wulff

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi çoxsaylı, 10-30 sm hündürlükdə, əsasından budaqlanmış, düz və ya yuxarı qalxandır. Çiçəkləyən zaman gövdə ətrafında yarpaqları olmur. Yarpaqları demək olar ki, dəricikli, gövdənin orta hissəsindəki yarpaqlar bir qədər iri, 2-4 sm uzunluqda, uzunsov, tərs yumurtavari və ya tərs lansetvari, 2 tərəfdən daralmış, 1-3 damarlıdır. Aşağıda yerləşən yarpaqlar xırda, uzunsov-yumurtavaridir. Çiçək qrupu seyrək, azçiçəklidir. Çiçəkaltlığının ləçəkləri lansetvari, itidir. Kasayarpaqları 7-13 mm, xətvəri və ya ensiz lansetvaridir. Ləçəkləri 25 mm-ə kimi uzunluqda, enli, yumurtavari, narıncı-sarıdır. Qutucuğu 4-5 mm uzunluqda, kifayət qədər kasacıqdan qısadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyul, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Düzənlikdən orta dağ qurşağına kimi quru, gilli və daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. düz. (Kəngərli rayonu, Böyükdüz düzənliyi), Abş. (Abşeron rayonu Pirəkəşkül kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, energetika və digər infrastruktur layihələrinin icrası məqsədilə ərazilərin mənimsənilməsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, külək eroziyası, torpaq sürüşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyalarının mütəmadi monitorinqi və mühafizə tədbirlərinin hazırlanması vacibdir.

Tərtibçilər: V.Kərimov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-July and fruiting occurs in July-August. Found on dry, clayey and stony slopes from the plains to the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. pl. (Kangarli district, Boyukduz plain), Absh. (Abşeron district, Pirakashkul village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, appropriation of territories for the purpose of implementation of energy and other infrastructure projects) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climatic factors natural, wind erosion, landslides).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of populations and preparation of conservation measures are important.

Compilers: V.Karimov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Sabunağacıçəkililər
ORDO: *Sapindales*

FƏSİLƏ: Bieberşteynkimilər
FAMILIA: *Biebersteiniaceae*

ÇOXBÖLÜMLÜ BİBERŞTEYN

Biebersteinia multifida DC.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2cd

Təsviri: Xovlu, tükcüklü çoxillik bitkidir. Hündürlüyü 20-50 sm olan gövdəsi düzdür, möhkəmdir, vəzilidir, yuxarı hissədən budaqlanan, aşağıdan purpur rənglidir. Kökü yoğunlaşmış kökümsova bənzəyir. Gövdə yarpaqları demək olar ki, oturaq, lansetvari və ya lansetvari-xətşəkillidir. Ləçəkləri çılpaq və ya tüklü-kirpikcikli, uzunsov-pazvaridir, bütöv və ya dişlidir. Çiçəkyanlığı tərs yumurtaşəkilli, lələkvari bölümlüdür. Meyvələri 5 mm uzunluğunda, çılpaq və qırıqlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi və meyvəverməsi aprel-may aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Quru, gilli, əhəngli və daşlı yamaclarda rast gəlinir [Mövsumova, 2013].

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ və Dərəşam vadisi; Kəngərli rayonu Duzdağ və Ordubad rayonu, Kotam dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, rekreasiya) və təbii (rütubət çatışmazlığı) [Mövsumova and Ibadullayeva, 2019].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qorunur. Yayıldığı digər ərazilərdə mikrorezervatların yaradılması, yeni yayılma sahələrinin aşkar edilməsi, reintroduksiya olunması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.Ibadullayeva, N.Mövsumova

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in April-May. Reproduces by seeds. Found on dry, clayey, calcareous and stony slopes [Mövsumova, 2013].

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Mount Daridagh and Deresham valley; Kangarli district, Mount Duzdagh and Ordubad district, Mount Kotam)

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, recreation) and natural (lack of moisture) [Mövsumova and Ibadullayeva, 2019].

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur MP named after Academician H. Aliyev. Proposed to create micro-reserves in other distribution areas, discover new distribution areas, and reintroduce them.

Compilers: S.Ibadullayeva, N.Mövsumova

Photo: N.Abbasov

KOMAROV ŞORGİLƏSİ

Nitraria komarovii Iljin & Lava

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B1ab(i,ii,iii,v)+2ab(i,ii,iii,v)

Təsviri: Hündür, budaqlı, 30-100 (150) sm hündür-lükdə koldur. Gövdələri dikduran, bəzən də əyilib, qalxan formalıdır. Budaqlarının qabığı ağ və ya açıq-boz rənglidir. Yarpaqları ensiz və uzun, xəttvari-kürək-şəkilli, əsasından daralandır. Kasacığı beşbölümlü, ətli, meyvə üzərində qalandır. Ləçəkləri 5 mm uzunluqda, yaşılımtıl-sarı rəngdədir. Erkəkciklər 15(10) saydadır. Meyvəsi giləmeyvəyə bənzər çəyirdəkmeyvədir, turşməzə dadlıdır, çəyirdəklərin sayı meyvə ilə birdir, tünd-qırmızı rəngdə, yetişdikdə tünd-bənövşeyi və yaxud qara rəngli, yumurtavari formadadır [Флора Азербайджана, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Gilli və çınqıllı yerlərdə yayılmışdır.

Yayılması: Abş. (Sabunçu rayonu Balaxanı qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (infrastrukturun inkişafı, yerin təkindən istifadə, otarılma, meyvələrinin qida kimi toplanılması, insanlar tərəfindən kəsilərək yənacaq kimi istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazisində mikrorezervatın yaradılması, ərazilərinin çəpərlənməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və mikroyasaqlıqların yaradılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in July-August. Found in clayey and gravelly places.

Distribution: Absh. (Sabunchu district, Balakhani settlement).

Limiting factors: Anthropogenic (infrastructure development, use of the bowels of the earth, grazing, collection of fruits as food, cutting and use as fuel by people) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Creation of a micro-reserve in the distribution area, fencing of its territory, conducting regular monitoring and creation of micro-sanctuary are suggested.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Şümşəçəklilər
ORDO: *Aquifoliales*

FƏSİLƏ: Şümşəkimilər
FAMILIA: *Aquifoliaceae*

HİRKAN ŞÜMŞƏSİ (HİRKAN PIRKALI)

Ilex hyrcana Pojark.
(= *I. spinigera* Loes.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Həmişəyaşıl, əyilib-qalxan, bəzən də sürünən gövdəyə malik, 5(6) m-dək hündürlükdə, 10 sm-dək diametrdə kol, nadir hallarda alçaqboylu ağacdır. Yarpaqları 2-7 sm uzunluqda, 1-3 sm enində, dərivari, üst-dən tünd-yaşıl, parlaq, kənarları oyuq dişlidir. Çiçəkləri xırda, ağımtıl, çətirvari qoltuq çiçək qrupunda toplanmışdır. Tacı sünbülşəkillidir. Meyvəsi qırmızı, 7-9 mm uzunluqda, 6-7 mm diametrdə, uzunsov-kürəvari, sapları 3-8 mm uzunluqda, 4 çəyirdəkdir, çəyirdəkləri ensizdir, yan tərəfdən tillidir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə dövrü sentyabr-oktyabr aylarındadır. Toxumla və vegetativ yolla çoxalır. Əsasən orta və yuxarı, nadir hallarda isə aşağı meşə qurşaqlarında sıx meşələrdə, keçilməz dərələrdə və çay vadilərində yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu Mastail və Şinəbənd kəndləri, Lənkəran rayonu Aşağı Apu kəndi, Masallı rayonu, Yardımlı rayonu Pirembel kəndi, Viləşçay vadisi) [Safarov, 2010], KQ mər. (Xocalı rayonu Badara kəndi və Şuşa rayonu Daşaltı kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Öncədən Daşaltı DTY-də mühafizə olunurdu. Hirkan MP-də qorunur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, nəbatət bağlarında rezervasiyasının təşkili və toxumlarının toplanaraq toxum bankında saxlanması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, H.Səfərov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in September-October. Reproduces by seeds and vegetatively. Found in the middle and upper, and rarely in the lower forest belts, in dense forests, impassable valley and river ravine.

Distribution: Lank. mount. (Lerik district, Mastail and Shinaband villages; Lankaran district, Ashaghi Apu village; Masallı district; Yardimli district, around of Pirembel village, Vilashchay valley) [Safarov, 2010], LC center (Khojali district, Badara village and Shusha district, Dashalti village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing).

Existing and proposed protection measures: Previously, species was protected in Dashalti SNS. Protected in Hirkan NP. Control of spread areas, regular monitoring, organization of reservation in botanical gardens and collect and store seeds in the seed bank are suggested.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, H.Safarov

Photo: V.Karimov

MƏXMƏRİ GƏRMƏŞOV

Euonymus velutinus Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU A1ac;B1b(i,ii)

Təsviri: Hündürlüyü 0,5-2 m-ə qədər olan bitkidir. Cavan zoğları yaşımtil rəngdədir, yuvarlaq dördküncü olub, üzəri məxməri tüklüdür. Yaşlı budaqlarının rəngi yaşımtil-qonurdur. Yarpaqları uzunsov ellipsşəkilli və ya tərs yumurtaşəkillidir. Yarpaqlarının kənarları xırda mişardişli, 2-8 sm uzunluğunda, 0,5-3,5 sm enindədir. Yarpaqlarının ucu küt və ya itiuccludur. Çiçək qrupu çətirvari olub, 2-4 çiçəkdən ibarətdir. Ləçəkləri uzunsov, 0,2 sm enində, 3 sm-ə qədər uzunluğundadır. Meyvələri kapsul şəkillidir. Toxumlar yumurtaşəkilli olub, tam narıncı örtüklə örtülmüşdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında meyvəsi yetişir. Meşə kənarlarında, dağ yamaqlarının işıq düşən yerlərində (1500-1800 m d.s.h.-də) rast gəlinir. Işıqsevən bitkidir.

Yayılması: BQ qər. (Oğuz rayonu Xaçmaz kəndi, Zaqatala rayonu), BQ şərq. (İsmayilli rayonu), Lənk. dağ. (Lənkəran və Astara rayonları), KQ şim. (Gədəbəy rayonu) [Məmmədov və b.,2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Bitkinin daha sıx yayıldığı ərazilərdə mikroyasaqlığın yaradılması və ya fərdi qorunması tövsiyə olunur.

Tərtibçi: E.İsgəndər

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in May-June and fruiting in August-September. Found at the edges of the forest, in the lighted areas of the mountain slopes (at altitude of 1500-1800 m a.s.l.). Light demander plant.

Distribution: GC west (Oghuz district, Khachmaz village, Zagatala district), GC east (Ismayilli district), Lank. mount. (Lankaran and Astara districts), LC north (Gadabey district) [Məmmədov və b., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in the Zagatala SNR. Creation of micro-sanctuary or individual protection in areas where the plant is densely distributed is recommended.

Compiler: E.Isgandar

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Üzümçüçəklilər
ORDO: *Vitales*

FƏSİLƏ: Üzümkimilər
FAMILIA: *Vitaceae*

MEŞƏ ÜZÜMÜ

Vitis vinifera L.

(= *V. sylvestris* C.C.Gmel.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Kökü boz-qonur rəngli, nazik şırımlı olan kolvari liandır. Yarpaqları növbəli, 5-9 sm uzunluqda olub, kənarı sivri mişarvari və ya zəif bölümlü, 3 və ya 5 dilimlidir. Çiçəkləri ikievlidir. Erkək çiçəklərinin erkəkciyi uzunsov və tozluğu rudiment; dişi çiçəklərinin erkəkciyi saplağı qısa; çiçək qrupu mürəkkəb, seyrək süpürgədir. Meyvəsi tutqun qaramtıl, ətli, 1-4 toxumlu giləmeyvədir. Toxumu 6-10 mm uzunluqda olub, qara, bəzən də ağvaridir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında isə meyvə verir. Bitki adətən vegetativ yolla, bəzən də toxumla (seleksiya işlərində aborigen sortların alınmasında toxumdan istifadə edilir) çoxalır. Arandan orta dağ qurşağına kimi tək-tək sututarların ətrafında yayılmışdır.

Yayılması: KQ mər., Boz. yay., BQ qərb., BQ şərq., BQ Quba, Nax. dağ. (Culfa rayonu, İlandağ), Sam.-Dəv. ov.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (təsərrüfat sahələrinin salınması, bitkinin kəsilməsi) və təbii (iqlim) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Samur-Yalama MP-də mühafizə olunur. İstiliyə və soyuğa davamlı olduğu üçün ilkin sortların və seleksiya əhəmiyyətli yeni hibrid sortların alınmasında, mədəni üzüm sortlarının məhsuldarlığının artırılmasında istifadə edilməsi üçün genfondun qorunmasının əhəmiyyəti böyükdür.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in May-June and fruiting in August-September. Plant is usually reproduces vegetatively, sometimes by seeds (seeds are used to obtain aboriginal varieties in breeding). Spread from the lowland to the middle mountain around single ponds.

Distribution: LC center, Boz. pl., GC west, GC east, GC Guba, Nakh. mount. (Julfa district, Mount Ilandagh), Sam.-Dav. lowl.

Limiting factors: Anthropogenic (farming and cutting of plants) and natural (climate) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Samur-Yalama NP. Preserving the gene pool for the acquisition of primary varieties and new hybrid varieties that are important for breeding and increasing the productivity of cultivated grape varieties, since they are resistant to heat and cold is important.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: E.Yusifov

BÖYÜK TİTRƏMƏRCAN

Astrantia maxima Pall.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Çoxillik bitkidir, hündürlüyü 70 sm-dir. Gövdəsi əsasən budaqlanandır. Sarğılarının yarpaqcıqları iridir, 8-13 ədəddir, yarıdan yuxarı hissəsinin kənarları kirpikvari-dışciklidir. Yarpaqları orta ölçülüdür, üçər bölümlüdür. Kökətrafi yarpaqları uzun saplaqlıdır, dərin üçdilimlidir. Çətirləri 3,5-4 sm diametrdədir. Çiçəkləri çoxsaylı, çəhrayı rəngdədir. Meyvələri uzunsovdur və ya yumurtavaridir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun-iyul, meyvəverməsi iyul-avqust aylarında müşahidə edilmişdir. Toxumla çoxalır. Meşədən sonra gələn fitosenozlarda, subalp çəmənliklərdə, meşə talalarında tək-tək, nadir hallarda talalar şəklində rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu Göygöl MP), BQ şər. (Şamaxı rayonu Məlhəm kəndi, Soyuq bulaq), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Küküdağ ətəkləri, Batabat mas-sivi; Culfa rayonu, Aracıq dağ ətəkləri; Ordubad rayonu, Tillək meşəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim və zoogen amillərin təsirindən yaşayış mühitinin pisləşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Güzəl görünüşlü olmasına baxmayaraq, becərilməsi barədə məlumatlar yoxdur. Bitdiyi əsas sahələrdə (Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Göygöl MP) nisbi nəzarətdə saxlanılır [Seyidov, İbadullayeva və b., 2014].

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Abbasova

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering was observed in June-July, fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Found singly in phytocoenoses following the forest, in subalpine meadows, in forest glades, rarely in the form of glades. Mesophyte.

Distribution: LC north (Goygol district, Goygol NP), GC east (Shamakhi district, Malham village, Soyug spring), Nakh. mount. (Shahbuz district, Kukudagh foothills, Batabat massif; Julfa district, Arajig foothills; Ordubad district, Tillak forest).

Limiting factors: Natural (deterioration of habitat due to climatic and zoogenic factors).

Existing and proposed protection measures: There is no information about their cultivation despite their beautiful appearance. The main growing areas (Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Goygol NP) are kept under relative control [Seyidov, İbadullayeva və b., 2014].

Compilers: S.İbadullayeva, V.Abbasova

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kərəvüzçiklilər
ORDO: Apiales

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: Apiaceae

VANATUR GÖYTİKANI (ZİMBİRTİKAN)

Eryngium wanaturi Woronow

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii)+2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, boyu 40-50 sm-dir. Kök-ətrafı yarpaqları çox uzundur, dərivardır, xətlidir, kənarları bütövdür. Çətirlərinin diametri 10-12 mm-dir, tərpedə olan çətirləri 2-3 ədəddir. Sarğı yarpaqcıqları çiçəkdən iki dəfə uzundur və sərtir. Meyvələri tikanlıdır [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə iyul ayına təsadüf edir. Orta dağ qurşağına kimi yayılmışdır. Çay kənarlarında, otlu yamaclarda və subalp çəmənlərdə tək-tək halda rast gəlinir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Küküdağ (Dərbəboğaz); Culfa rayonu, Aracıq dağı (Xəzinədəre); Ordubad rayonu Parağa kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması vacibdir.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Şəkil: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in June and fruiting in July. Distributed up to the middle mountain belt. Found singly on riverbanks, grassy slopes and subalpine meadows. Mesoxerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku-dagh (Derebozhaz); Julfa district, Mount Arajig (Khazinadere); Ordubad district, Paragha village).

Limiting factors: Natural (climate change).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection is important in spread areas.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: T.Talıbov

ORAQMEYVƏ QALXANƏK (KAROPODİUM)
Grammosciadium platycarpum Boiss. &
Hauskns.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
EN A2c+3c; B1a+2a;C2a(i)b

Təsviri: Çoxillik, çılpaq ot bitkisidir. Gövdə əsasında budaqlanan, qalxanvari, 20-45 sm hündürlüyündədir. Yarpaq ayası nazik, sərt və yarıqlıdır, kasa yarpaqlarının dişçikləri görünür. Yarpaq lövhələri neştəvaridir, ikiqat-yarılmış lələklidir, son ayaları uzun, nazik, cod tükçüklüdür. Çətirlərində 5-12 ədəd şüaları vardır. Kasa yarpaqları qısa, bizvaridir, meyvə ətrafında bərkdir. Meyvələri çox uzundur, 9-10 mm-dir, qanadsızdır, qısa, yoğun ayaqcıqlı, pişik pəncəsinə bənzərdir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Orta və yuxarı dağ qurşaqlarında, meşə-kolluq, quru yamaclarda rast gəlinir. Güclü efiryağlı bitkidir. Kserofitdir [İbadullayeva, 2004].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Küküdağ (Dereboğaz) və Batabat massivi; Culfa rayonu, Aracıq dağı; Ordubad rayonu, Nürqüt və Nəsirvaz kəndləri) [İbadullayeva və dr., 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ədviiyyat kimi əhali tərəfindən həddindən artıq toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Ordubad DTY-də nisbətən mühafizə olunur. Populyasiyaları nisbətən təhdid altında olduğundan yayıldığı ərazilərdə qorunması vacibdir [Seyidov və b., 2014].

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in June, fruiting in June-July. Found in middle and upper mountain belts, forest-bushes, dry slopes. Strong essential oil plant. Xerophyte [İbadullayeva, 2004].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku-dagh (Derebog haz) and Batabat massif; Julfa district, Mount Arajig; Ordubad district, Nurgut and Nasirvaz villages) [İbadullayeva və dr., 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (excessive collection by the population as a spice).

Existing and proposed protection measures: Protection in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Ordubad SNS is relative. Protecting them in spread areas since their population is relatively threatened is important [Seyidov və b., 2014].

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kərəvüzçiqəklilər
ORDO: Apiales

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: Apiaceae

XIRDAMEYVƏ KAXRİS

Cachrys microcarpos M.Bieb.
(= *Bilacunaria microcarpa* (M.Bieb.)
Pimenov et V. N. Tikhom.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: 100-150 sm hündürlükdə çox budaqlanan çoxillik bitkidir. Gövdəsi möhkəmdir, küncü qabırğalıdır. Çətiri 7-12 şüalıdır. Ləçəkləri sarıdır. Yarpaqları budaqlarda qarşı-qarşıya və ya dəstəli yerləşmişdir. Gövdəsi və budaqları çılpəkdir, az tükcüklüdür. Meyvəsi 3-4 mm uzunluqdadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-avqust aylarında çiçəkləyir və meyvələri yetişir. Toxumla çoxalır. Quru gilli və daşlı yamaclarda, çəmənlərdə rast gəlinir.

Yayıması: BQ Quba (Quba rayonu, Cek və Xınalıq kəndləri; Siyazən rayonu, Qalaaltı, Qob., Boz. yay., Nax. dağ. (Ordubad rayonu Bilav və Parağa kəndləri), Diab. (Lerik rayonu Qosmalıan kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qida və efir yağlı bitki kimi toplanılması) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Ordubad DTY-də qismən mühafizə olunur. Növün bitdiyi sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalıdır.

Tərtibçilər: Ə.İbrahimov, F.Nəbiyeva

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting in June-August. Reproduces by seeds. Found on dry clayey and stony slopes, meadows.

Distribution: GC Guba (Guba district, Jek and Khinalig villages; Siyazan district, Galaalti Gob., Boz. plat., Nakh. mount. (Ordubad district, Bilav and Paragha villages), Diab. (Lerik district, Gosmalian village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection as food and essential oil plants) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Ordubad SNS. Growing areas shall be under special control.

Compilers: A.Ibrahimov, F.Nabiyeva

Photo: N.Mehdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kərəvüzçiçəklilər
ORDO: Apiales

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: Apiaceae

GÖVDƏSİZ ÇAŞIR

Prangos acaulis (DC.) Bornm.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 40 sm olan, çoxillik sıx, qısa və bozuntul tüküklü ot bitkisi. Lələkləri bayırdan saqqalcıqlıdır. Kökətrafi yarpaq lövhələri enli üçküncdür, üçər-dördər yarılmış lələklidir, son ayaları kütdür, uzunsov-xətvaridir, eni 2-3 mm-dir. Gövdə yarpaqları kiçikdir və az yarılmış, uzun-xətvari ayalıdır. Çətirləri (4) 5-6 şüalıdır. Meyvələri uzunsovdur (uzunluğu 12-13 mm-dir), enli dalğalı-pərdəli qanadları vardır [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Düzənlik və aşağı dağ qurşaqlarında, gipsli, gilli yerlərdə və quru dərələrdə rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. düz. və Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ; Şərur rayonu, Ardic dağı; Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Ordubad rayonu, Kotam dağı ətəkləri) [İbadullayeva və b., 2001].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qida və dərman bitkisi kimi kütləvi şəkildə toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY ərazisində populyasiyaları mühafizə olunur [İbadullayeva, 2004].

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May and fruiting in May-June. Found in plains and low mountain belts, in gypsum, clayey areas and dry valleys. Xerophyte.

Distribution: Nakh. pl. and Nakh. mount. (Julfa district, Daridagh; Sharur district, Mount Ardi; Kangarli district, Mount Garagush; Ordubad district, foothills of the Mount Kotam) [İbadullayeva və b., 2001].

Limiting factors: Anthropogenic (mass collection as a food and medicinal plant).

Existing and proposed protection measures: Populations are protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS [İbadullayeva, 2004].

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kərəvüzçiqəklilər
ORDO: Apiales

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: Apiaceae

VİTMAN ÖKÜZBOĞANI

Bupleurum wittmannii Steven

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: VU D2

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2ac(i,ii,iv);D

Təsviri: Hündürlüyü 60 sm, düz gövdəli, budaqlanan, tüksüz birillik bitkidir. Tumurcuqda yarpaq düzümü sadədir, meyvəsi quru və acıdır. Aşağıdakı yarpaqları uzunsov, qaidəsindən daralan, ucdan sivri; yuxarıdakı yarpaqları xırda, enli yumurtavari və ya dairəvi, aydın görünən qıfvaridir. Çətiri 9-15 saylı şüalı və uzunluğu 15-20 mm-dir. Örtücü yarpaqları 5-dir, böyüklüyünə görə tərs yumurtavari və ya ellipsvari 4-6 mm uzunluğunda, 3-4 mm enində olub, 5-9 damarlıdır. Çiçək saplağı çiçəkdən uzun; ləçəkləri xırda və sarı rənglidir. Meyvəsi ellipsvari olub, 3 mm-ə qədər uzunluqdadır [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir, iyul ayında toxumu yetişir. Aşağı dağ qurşağının quru, gilli, alaqlı sahələrində, bozqır bitkilik tipində rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. (Samux rayonu, Ceyrançöl ərazisi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması və reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Foto: Anonim

Bioecological features: Flowering in May-June and seeding in July. Found in dry, clayey, weedy areas, bozqır (steppe) vegetation type of the lower mountain belt.

Distribution: Boz. plat. (Samukh district, Jeyranchol plain).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection and reintroduction are proposed in widespread areas.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakishiyeva

Photo: Anonymous

DÜYÜNÇİÇƏKLI KƏRƏVÜZ

Apium nodiflorum (L.) Lag.
(= *Helosciadium nodiflorum* (L.) W.D.J.Koch)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: 1 m-ə qədər hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Karpoloji olaraq yaxşı inkişaf etmiş, merikarp bel və yan tillərə malikdir. Bitki çətirləri qoltuqaltı hissədə deyil, baş hissəsində yerləşir. Qınların enli yarpaqlarının və merikarpiyalarda çoxsaylı sekretor kanalların olması növün əsas xüsusiyyətlərindəndir. Qafqaz və Zaqafqaziya üçün yeni tapılmış növdür [Пименов, Набиева, Ибадулаева и др., 2018].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Bulaqlar, çaykənarları, bataqlıq və gölməçələr də daxil olmaqla nəmli yaşayış yerlərində, subasarlarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu Həməzəli və Axura kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Məlum deyil.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Arpaçay DTY-də qorunur. Yeganə yayılma yeri və Qafqaz üçün ilk dəfə qeydə alınması yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunmasını zəruri edir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, F.Nəbiyeva, P.Zülfüqarova

Foto: Ə.İbrahimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July-August. Found in moist habitats, including springs, riverbanks, swamps, floodplain and ponds.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Hamzali and Akhura villages).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Arpaçay SNS. Sole distribution location and being recorded for the first time for the Caucasus necessitates individual protection in spread areas.

Compilers: S.Ibadullayeva, F.Nabiyeva, P.Zulfugarova

Photo: A.Ibrahimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kərəvüzçiklilər
ORDO: Apiales

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: Apiaceae

QAFQAZ ZİRƏSİ

Carum caucasicum Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Sarğı yarpaqcıqları 1-3 lələklidir, əsasən düzduzundur, hərdən heç olmur. Kökətrafı yarpaqları uzun-saplaqlı, uzunsov, ikiye yarılmış lələkvaridir, son ayaları neştərşəkili və ya xətvəridir, gövdə yarpaqları 1-2 ədəd və ya heç olmur. Çətilirlərinin 5 ədəd müxtəlif ölçülü şüaları vardır. Ləçəkləri ağdır. Meyvələri 3 mm uzunluğundadır [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun-iyul, meyvə verməsi iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Yuxarı dağ qurşağında, alp və subalp çəmənlərdə tək-tək müşahidə edilir. Mezofitdir [İbadullayeva, 2004].

Yayılməsi: BQ Quba (Qusar rayonu), BQ qər., KQ şim. (Daşkəsən rayonu, Xoşbulaq yaylası), KQ mər., Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Gəmiqaya dağı və Göygöl hövzəsi; Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı ətəkləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toxumların toplanılması) və təbii (dəyişən iqlim şəraitində yaşayış mühitinin pisləşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY ərazilərində populyasiyanın bir hissəsi mühafizə olunur. Qorunması vacibdir, yayıldığı ərazilərdə fərdi nəzarətə götürülməlidir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Abbasova

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Observed singly in the upper mountain belt, alpine and subalpine meadows. Mesophyte [İbadullayeva, 2004].

Distribution: GC Guba (Gusar district), GC west, LC north (Dashkasan district, Khoshbulag plateau), LC center, Nakh. mount. (Ordubad district, Mount Gamiqaya and Goygol basin; Kangarli district, foothills of the Mount Garagush).

Limiting factors: Anthropogenic (seed collecting) and natural (habitat degradation under changing climate).

Existing and proposed protection measures: A part of the population is protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS. Their protection is important and should be taken under individual control in spread areas.

Compilers: S.İbadullayeva, V.Abbasova

Photo: E.Yusifov

GÖVDƏSİZ ZİRƏVƏR

Chamaesciadium acaule C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2a

Təsviri: Yoğun kök sisteminə malik, gövdəsiz və ya çox qısa gövdəli çoxillik bitkidir. Sarımtıl-yaşıl rəngli yarpaqları kök hissəsinə bağlı olub, ikiqat nazik dilimlidir. Çətir saplaqları uzun olub 11-13 şüalıdır. Meyvəsi yumurtavari formalı, 3,5-4 mm ölçüdədir. Aid olduğu cinsin Azərbaycan florasında yeganə nümayəndəsidir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü iyul-avqust, meyvəvermə dövrü isə avqustun sonlarına təsadüf edir. Yüksək dağ qurşağının alp çəmənliklərinin yuxarı həddində, 2800-3300 m d.s.h.-də, çınqıllı töküntülərdə çox seyrək şəkildə tək-tək rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba, BQ qər. (Qəbələ rayonu, Bazardüzü dağı, Yatıqdərə çayının sağ hövzəsi), KQ şim., KQ mər. (Laçın rayonu), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim dəyişikliyi, qurşaqların yuxarıya doğru dreyfi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Şahdağ MP-də qorunur. Yayıldığı digər ərazilərin mikrozəvətlər kimi qorunması, süni çoxaldılması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Yusifov, S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: The flowering period is July-August, and the fruiting period occurs at the end of August. Found at the upper limit of the alpine meadows of the high mountain belt, at heights of 2800-3300 m a.s.l., rarely singly in gravelly outcrops.

Distribution: GC Guba, GC west. (Gabala district, Mount Bazarduzu, right basin of Yatigdere river), LC north, LC center (Lachin district), Nakh. mount.

Limiting factors: Natural (climate change, upward drift of belts).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Shahdagh NP. Protection of other spread areas as micro-reserves and artificial reproduction are proposed.

Compilers: E.Yusifov, S.İbadullayeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Kərəvüzçiçəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: *Apiaceae*

XƏZƏR İLANKÖLGƏSİ

Ferula caspica M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a+2a

Təsviri: Çoxillik, tüksüz, qaidəsindən yoğunlaşan, 60-80 (150) sm hündürlükdə, düz və möhkəm gövdəli bitkidir. Kökyanı yarpaqları iri, saplaqdan uzun, ümumi görünüşündə enli, rombvari, üç bölümlüdür. Birinci seqmenti 3-4 dəfə seyrək xovlu, ucdan sivri, 2-5 sm uzunluqda və 1,5-2 mm enindədir. Gövdə yarpaqları qısaldılmış, ağımtıl, dərivari olub, sonradan odunlaşan yumurtavari qınlıdır. Yuxarıdakı çətir 5-6 şüalı, orta çətir oturaq olub, 13-22 şüalıdır. Yandakı 2 uzun saplaqlıdır; çətiri 10-15 çiçəklidir. Ləçəkləri 1,5 mm uzunluqdadır, ağımtıl sarı, ellipsvaridir. Meyvəsi ellipsvari, yastıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir və iyul-avqust aylarında meyvəsi yetişir. Toxumla çoxalır. Dağətəyi və ovalıqda, quru bozqırlarda, səhralıqlarda, duzlu sahələrdə nadir hallarda təsadüf olunur.

Yayılması: Abş., Kür düz. (Qazax rayonu Yuxarı Salahlı kəndi və Qırmızı körpü), Boz. yay. (Yevlax rayonu Xanabad kəndi), Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, otarılma) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in May-June and fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Rarely found in the foothills and plains, dry steppes, deserts, and saline areas.

Distribution: Absh., Kur pl. (Qazakh district, Yukhari Salahli village and Girmizi korpu), Boz. plat. (Yevlakh district, Khanabad village), Nakh. mount..

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, grazing) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reintroduction is suggested in their distribution areas.

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabenzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Kərəvüzçiçəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: *Apiaceae*

QAFQAZ İLANKÖLGƏSİ

Ferula caucasica Korovin

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: VU D2

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, gövdənin boyu 50 sm-dir. Kökətrafi yarpaqları enli rombvaridir, üçbölümlüdür, son ayları bölünmüş iti-dişiklidir, uzunluğu 2 sm-dir. Ləçəkləri sarı, uzunsov-yumurtavaridir, çılpaqdır, uzunluğu 2,5 mm-ə yaxındır. Kənarları qanadlı olan meyvələri nisbətən nazikdir. Mərkəzi çətir qısa saplaqlı 4-9 şüalıdır [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may ayında olur. Aşağı dağ qurşaqlarında, quru dərələrdə bitir. Kərəvüzkimilərin *Ferula caspica*, *Bupleurum exaltatum*, *Daucus carota*, *Scandix pecten-veneris*, *Astrodaucus orientalis* növləri ilə birgə assosiasiyada qeydə alınmışdır. Kserofitdir.

Yayılması: Boz. yay. (Ağdaş rayonu; Samux rayonu, Bozdağ silsiləsi), Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu Qobustan qəsəbəsi, Qobustan DTBQ) [Флора Азербайджана, 1955; İbadullayeva, 2004].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyaları təhlükə altında olduğundan fərdi qorunması təklif olunur.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May. Grows in low mountain zones and dry valleys. Recorded in association with *Ferula caspica*, *Bupleurum exaltatum*, *Daucus carota*, *Scandix pecten-veneris*, *Astrodaucus orientalis* species of Celery family. Xerophyte.

Distribution: Boz. plat. (Aghdash district; Samukh district, Bozdağh range), Kur-Ar. lowl. (Qaradagh district, Gobustan settlement, Gobustan SHCR) [Флора Азербайджана, 1955; İbadullayeva, 2004].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate change).

Existing and proposed protection measures: Individual protection as populations are threatened is offered.

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: E.Yusifov

SÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Kərəvüzçiqəklilər
ORDO: Apiales

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: Apiaceae

ÇILPAQYARPAQ İLANKÖLGƏSİ

Ferula glabrifolia M.Panahi, Piwczyński,
Puchatka & Spalik

(= *Dorema glabrum* Fisch. et C.A.Mey.)

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə:** Yoxdur

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:**

EN A2c+cd;C2a(i)b

Təsviri: Çoxillik, çılpaq bitkidir, qalın gövdəlidir, 6 sm diametrlə kökə malikdir. Yarpaqları üçər bölünmüş lələklidir, 6 sm uzunluğunda seqmentləri uzunsov-neş-tərşəkillidir, demək olar ki, bütövdür, oturaq və ya ucu aşağı istiqamətlənmişdir. Çətirləri kiçik, sadə, ayaqcığı 1 sm uzunluğundadır. Ləçəkləri ağımtıl-sarıdır. Meyvələri ellipsvaridir, uzunluğu 5-8 mm-dir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə iyul-avqust aylarında müşahidə edilmişdir. Bitki toxumla çoxalır. Aşağı dağ qurşağına kimi quru dərələrdə rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayıması: Nax. düz. (Babək rayonu, Duzdağın cənub yamacı), Nax. dağ. (Şərur rayonu, Vəlidağ və Dəhnə dağları, Culfa rayonu, Dərəşam vadisi və Darıdağ ətrafları) [Гасымов и др., 2009; Ибадуллаева и др., 2009; Movsumova et al., 2009].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tərəvəz və dərman bitkisi kimi intensiv toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Darıdağ ərazisində yasaqlıq yaradılması təklif edilmişdir [AR-in QK-si, 2013]. Bərpası üçün uyğun ərazilərdə reintroduksiyası tövsiyə edilir.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: S.İbadullayeva

Bioecological features: Flowering observed in June, fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Found in dry valleys up to the lower mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. pl. (Babək district, south slope of Mount Duzdagh), Nakh. mount. (Sharur district, Validagh and Dehne mountains; Julfa district, Deresham valley and Mount Daridagh surroundings) [Гасымов и др., 2009; Ибадуллаева и др., 2009; Movsumova et al., 2009].

Limiting factors: Anthropogenic (intensive collection as a vegetable and medicinal plant).

Existing and proposed protection measures: Creation of sanctuary was proposed in the territory of Mount Daridagh [AR-in QK-si, 2013]. Reintroduction is recommended in areas suitable for recovery.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: S.İbadullayeva

YUMURTAVARI İLANKÖLGƏSİ

Ferula oopoda Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B2ab(ii,iii); C2a(ii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, hündürlüyü 1 m-ə yaxındır. Gövdəsi düzdür, qalındır, yuxarı hissəsində budaqlar bərabər ölçüdədir. Gövdə yarpaqları çox kiçikdir, şişkin ağtəhər, dərivari qınlıdır, çılpəqdır, üfürülmüş kimidir, ucu bərkdir. Yarpaq ayaları xətvəridir. Kökətrafi yarpaqlarının son ayalari rombvaridir, çox sayda yarılmış lələklidir, qalın-xətvəridir, uzunluğu 2-4 sm, eni 1,5-2 mm-dir. Ləçəkləri tünd-sarıdır, ellipsvaridir, uzunluğu 2 mm-ə yaxındır, üzü aşağı istiqamətlənmişdir. Uzunluğu 10 mm-ə qədər olan meyvələri ellipsvaridir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə iyun-iyul aylarında müşahidə edilmişdir. Monokarp bitkidir. Aşağı dağ qurşaqlarında, gilli dərələrdə rast gəlinir. Kserofitdir [Movsumova and İbadullayeva, 2019].

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ və Babək rayonu, Duzdağ) [Movsumova et al., 2009].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (monokarp olduğu üçün çoxalmasının zəifliyi və iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayıldığı Darıdağ ərazisində yasaqlıq yaradılması təklif edilir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov, N.Mövsumova

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering was observed in May-June, fruiting in June-July. Monocarp plant. Found in lower mountain belts, clayey valleys. Xerophyte [Movsumova and İbadullayeva, 2019].

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Mount Daridagh and Babak districts, Mount Duzdagh) [Movsumova et al., 2009].

Limiting factors: Natural (weak reproduction as it is monocarp and climate).

Existing and proposed protection measures: Proposed to create a sanctuary in the area of Daridagh where plant spreads.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Talıbov, N.Movsumova

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Kərəvüzçikəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: *Apiaceae*

İRAN İLANKÖLGƏSİ

Ferula persica Willd.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU A2c+3c;B1ab(iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Yarpaqları tez quruyan, bozuntul, hər iki tərəfdən qısa tüklü, kökətrafi yarpaqları qısa, yoğun saplaqlı, enli romb şəklində, üçər, üçqat lələkvəri yarılmışdır. Gövdə yarpaqları kiçilmiş ayalı, ağımtil, bir qədər şişirdilmiş qınlıdır. Çətirlər sarğı yarpaqlarsız, çoxçiçəklidir. Ləçəklər açıq-sarı rəngdə, oval, qısa sivriləmiş, xaricdən tüklüdür. Yarım meyvə-cikləri yastı, sıxılmış, ellipsşəkilli, qabırğaları sapvaridir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel-may, meyvəvermə iyun aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Arandan aşağı dağ qurşağına kimi quru, daşlı və gilli yamaclarda bitir. Kserofitdir.

Yayılması: Abş., Nax. düz., Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ; Şərur rayonu, Ardıc və Noxuddağ dağları; Babək rayonu, Duzdağ), Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu, Qobustan DTBQ) [AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, otarılma, toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri. Yayılma yerlərində antropogen təsiri azaltmaq, yasaqlıqların yaradılması, toxum bankında saxlanması, bərpasının təmin edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, S.Zeynalova, S.Mustafayeva

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in June. Reproduces by seeds. Grows on dry, stony and clayey slopes from the lowland to lower mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Absh., Nakh. pl., Nakh. mount. (Julfa district, Mount Daridagh; Sharur district, Ardij and Noxuddagh mountains; Babak district, Mount Duzdagh), Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Gobustan SHCR) [AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, grazing, collection).

Existing and proposed protection measures: Proposed to reduce the anthropogenic influence in the spreading areas, creating sanctuary, keeping them in the seed bank, and ensuring their restoration.

Compilers: S.Ibadullayeva, S.Zeynalova, S.Mustafayeva

Photo: N.Mehdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVISİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SİRA: Kərəvüzçiçəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: *Apiaceae*

ŞOVIÇ İLANKÖLGƏSİ

Ferula szowitziana DC.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Bitkinin hündürlüyü 50 sm-dir. Kökətrafı yarpaqları üçküncdür, üçər bölümlüdür, son ayaları neştərşəkili və ya ovalvaridir, 15 mm uzunluğundadır. Ləçəkləri uzunsovdur, kənardakılar tüküklüdür, uzunluğu 1,5 mm-dir. Meyvələrinin kənarları enli qanadlıdır, diametri yarımmeyvə ilə eyni ölçüdür. Mərkəzi çətir 7-11 şüalıdır, oturaqdır və ya qısa ayaqcıqlıdır [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə iyul aylarına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşaqlarında, gilli-gipsli, quru və daşlı dərələrdə rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Babək rayonu, Duzdağ [Mövsumova, 2009]; Şərur rayonu, Vəlidağ və Ardıcdağ; Culfa rayonu, Dərəşam vadisinin dağlıq hissəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Öncədən qorunması haqqında təklif vardır. Yayıldığı mühitə uyğun geniş ərazilərdə reintroduksiya edilməlidir [Nax. MR-in QK-si, 2010; AR-in QK-si, 2013].

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: N.Mövsumova

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found in lower mountain belts, clayey-gypsum, dry and stony valleys.

Distribution: Nakh. mount. (Babək district, Mount Duzdagh [Mövsumova, 2009]; Sharur district, Validagh and Ardij mountains; Julfa district, mountain part of Deresham valley).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: There is a suggestion about advanced protection. Reintroduced should be in large areas suitable for their habitat [Nax. MR-in QK-si, 2010; AR-in QK-si, 2013].

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: N.Movsumova

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Kərəvüzçiqəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: *Apiaceae*

AZŞÜALI ZƏRƏVŞAN

Zeravschania pauciradiata (Tamamsch.)

Pimenov

(= *Peucedanum pauciradiatum* Tamamsch.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik, çılpaq, göyümtül bitkidir, hündürlüyü 60-120 sm-dir. Kökətrafi yarpaqları üçər bölümlüdür, son ayaları ayrılmış lələklidir, yumurtavari və ya uzunsovdur, uzunluğu 1 sm-ə yaxındır. Gövdə yarpaqlarının ayaları çox kiçikdir, digərləri neştərşəkili qın formasındadır, ayasızdır. Çətirlərdə 3-6 ədəd, 1-2,5 sm uzunluğunda olan müxtəlif şüaları vardır. Sarğı yarpaqcıqları neştərşəkildir, sərt, kənarları qaysaqlıdır. Ləçəkləri açıq-sarıdır. Meyvələri 4 mm uzunluğunda, ellipsvaridir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşaqlarında, quru, daşlı, qayalı dərələrdə rast gəlinir. Efir yağlı bitkidir. Kseromezofitdir.

Yayılması: KQ cən. (Zəngilan rayonu) və Nax. dağ. (Şərur rayonu, Axura və Havuş kəndləri; Ordubad rayonu Gənzə və Aşağı Əylis kəndləri) [İbadullayeva və b., 2001].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (keçilər tərəfindən yeyilmə və tapdalanma) və təbii (dağ çaylarının daşqınları).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay və Ordubad DTY-də təbii populyasiyaları mühafizə altına alınıb [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Found in the middle mountain belts, in dry, stony, rocky valleys. Essential oil plant. Xeromesophyte.

Distribution: LC south (Zangilan district) and Nakh. mount. (Sharur district, Akhura and Havush villages; Ordubad district, Ganza and Ashaghi Aylis villages) [İbadullayeva və b., 2001].

Limiting factors: Anthropogenic (being eaten and trampled by goats) and natural (floods of mountain rivers).

Existing and proposed protection measures: Natural populations are protected in Arpaçay and Ordubad SNS [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Compilers: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Photo: T.Talıbov

İYLİ BİTİŞİKMƏYVƏ

Symphyloma graveolens C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,iv)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdələri sürünən və yaxud əyilib-qalxan formada olub, inkişafdan qalmışdır. Bütün yarpaqları kökətrafidir, 3-9 sm uzunluğunda, saplaqlı, enli, parlaq, kənarları zarlı qına genişlənməmişdir. Çətirləri 15-20 mm uzunluqda saplaqda, 5-7 şüalıdır. Çiçək qrupu əksər budaqların uc hissəsində yerləşir. Çiçəkləri çoxsaylı, çiçək saplağına bərabər və ya 1½ dəfə qısadır. Meyvələri 4 mm uzunluqda, çılpaq, çiçək saplağından uzun, yastılaşmış, enli tərs yumurtavari, bel hissədə sapvari qabırğalıdır. Sütuncuğu əyilmişdir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul-avqust, meyvə vermə avqust aylarına təsadüf edir. Yuxarı dağ qurşağında (2700-3300 m d.s.h.) daşlı töküntülərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Tufandağ, Bazardüzü, Rüstəmbaz, Şahdağ dağları, Heydər Əliyev və Atatürk zirvələri, Tufan gölü hövzəsi) və BQ şər.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen amillər (otarıma, tapdalanma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinə həssaslıq, su və torpaq eroziyası, yaşayış mühitindən asılılıq, subnival qurşağının növü olduğundan qısa vegetasiya dövrünə malik olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi üçün mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, S.Mustafayeva
Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in July-August, fruiting in August. Common in screes in the upper mountain belt (at an altitude of 2700-3300 m a.s.l.).

Distribution: GC Guba (Tufandagh, Bazarduzu, Rüstambaz, Shahdagh mountains, Heydar Aliyev and Atatürk peaks, Tufan lake basin) and GC east.

Limiting factors: Anthropogenic factors (grazing, trampling) and natural (sensitivity to changing climatic factors, water and soil erosion, dependence on habitat, having a short vegetation period due to the species of subnival belt).

Existing and proposed protection measures: Regular monitoring is suggested to control the population.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, S.Mustafayeva

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Kərəvüzçiqəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: *Apiaceae*

İRİMEYVƏ STENOTENİYA

Stenotaenia macrocarpa Freyn & Sinth. ex Freyn

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik, hündürlüyü 1 m-ə çatan, qalın silindrşəkilli, sıx və qısatükcüklü bitkidir. Gövdənin aşağı hissəsindəki yarpaqlarının qınları tam, gövdəni bürüyən geniş qınlıdır, bölünmüş lələklidir, seqmentləri 3-5 cüt oturaq-yumurtavari, dişikli 2-3 pərlidir, yuxarıdan qırıq, sərt tükcüklüdür. Çətirlərində 7-13 ədəd uzunluğunda 25 sm-ə qədər (meyvənin içərisi daxil olmaqla) müxtəlif şüaları vardır. Ləçəkləri al-qırmızıdır, bayırdan tükcüklüdür. Meyvələrinin uzunluğu 12-20 mm-dir, yumşaqdır, əsasən ensizdir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvə vermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşaqlarında, kolluqlar arasında və çəmənliklərdə rast gəlinir. Efiyağlı bitkidir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu, Dərələyəz silsiləsi; Culfa rayonu Ərəfsə kəndi, Xəzinədəre; Şahbuz rayonu, Küküdağ və Aracıq dağları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii və antropogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Məhdud sahələrdə yayılmış, mənfi təsirlərə məruz qalan növ kimi akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində yayıldığı sahələr nisbətən qorunur. Yayıldığı mühitə uyğun reintroduksiya edilməlidir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Foto: S.İbadullayeva

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Found in middle mountain zones, among bushes and meadows. Essential oil plant. Mesoxerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Derelayaz range; Julfa district, Arafsa village, Khazinadere; Shabuz district, Kukudagh and Arajig mountains).

Limiting factors: Natural and anthropogenic.

Existing and proposed protection measures: Relatively protected as species spread over limited areas, subject to adverse negative effects in Zangazur NP. Reintroduction should be according to the spread environment.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talıbov

Photo: S.Ibadullayeva

BOZ VENDİYA

Wendia incana (Boiss. & A.Huet) Grossh.
(= *Heracleum albovii* Manden.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Yarpaqları yumurtvaridir, ikilələklidir, hər iki üzü bozumtul tükcüklüdür, kənarları sərt dişciklidir. Çətir şüaları 20-25 ədəddir, tükcüklüdür, müxtəlifdir. Çiçəkləri sarımtıl-ağ rəngdədir, az böyümüşdür. Meyvə ellipsvaridir, çılpaqdır, uzunluğu 6-7 mm-dir [İbadullayeva, 2004].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul-avqust, meyvəvermə avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Orta və yuxarı dağ qurşaqlarında, çay kənarlarında və sulu dərələrdə rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Unus kəndi, Soyuqdağ, Yağlıdərə və Ağyurd ətəkləri, Pəzmeri dərəsi ətrafı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (çay kənarı dərin dərələrdə bitməsi toxumlarının yayılmasına imkan vermir).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində təbii populyasiyaları mühafizə olunur. Populyasiyaları nisbətən təhdid altında olduğundan qorunması vacibdir.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering occurs in July-August, fruiting in August-September. Found in middle and upper mountain belts, river banks and watery valleys. Mesophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Unus village, foothills of the Soyugdagh, Yaghlidere and Aghyurd, Pazmari valley surrounding).

Limiting factors: Natural (the fact that it grows in deep valleys along the riverbank does not allow its seeds to spread).

Existing and proposed protection measures: Natural populations are protected in the Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Population is under relative threat, so their protection is important.

Compile: S.Ibadullayeva

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Fircaotuçiçəklilər
ORDO: Dipsacales

FƏSİLƏ: Doqquzdonkimilər
FAMILIA: Caprifoliaceae

UZUNÇİÇƏK PİŞİKOTU

Valeriana erotica Christenh. & Byng
(= *Centranthus longiflorus* Steven)

IUCN-in kateqoriya və və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii)+2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, göyümtül çılpaq bitkidir. Gövdəsi çoxsaylıdır, düzqalxandır, sadə və ya budaqlı olub, 80-100 sm hündürlükdədir. Yarpaqları oturaqdır, uzunsov-neş-tərvari və ya neş-tərli-xətvaridir. Qaidəsindən tədricən ensizləşmişdir, tamkənarlıdır və uc hissədə kütdür. Yarımçətirləri gövdə və budaqların süpürgəyəbənzər sonuna tərəf sıxlaşmışdır, bəzən seyrək çiçək qrupludur. Tacı parlaq-çəhrayı rənglidir və mahmızlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyul aylarında çiçəkləyir və toxumları yetişir. Aşağı və orta dağ qurşaqlarının daşlı-çınqıllı, otlu yamaclarında, daşlı-qayalı töküntülərində, kserofit ağac və kolluqlarında yayılmışdır. Kserofitdir. Bəzək bitkisidir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu Axura və Havuş kəndləri; Kəngərli rayonu Çalxanaqala kəndi, “Qırmızı daş” adlanan ərazi; Babək rayonu Gülşənəbad və Yuxarı Buzqov kəndləri) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii, antropogen və zoogen amillər.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Məhdud sahələrdə yayılmış, mənfi təsirlərə məruz olan həssas növ kimi Arpaçay DTY ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və populyasiyaları mühafizə olunmalıdır [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Tərtibçilər: N.Abbasov, Ü.Məmmədova

Foto: Ü.Məmmədova

Bioecological features: Flowering and seeding in May-July. Spread on the lower and middle mountain belts, on stony-gravelly, grassy slopes, stony-rocky scree, in xerophytic trees and bushes. Xerophyte. Ornamental plant.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Akhura and Havush villages; Kangarli district, Chalkhanagala village, “Girmizi dash” area; Babak district Gulshanabad and Yukhari Buzgov villages) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Natural, anthropogenic and zoogenic factors.

Existing and proposed protection measures: The plant is included in the RB of Nakhchivan AR. Spread areas of the territory of Arpaçay SNS should be under special control and their populations should be protected as sensitive species distributed in limited areas and subject to adverse negative effects [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Compilers: N.Abbasov, U.Mammadova

Photo: U.Mammadova

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Fırçaotuçiçəklilər
ORDO: Dipsacales

FƏSİLƏ: Doqquzdonkimilər
FAMILIA: Caprifoliaceae

NAXÇIVAN QANTƏPƏRİ

Cephalaria nachiczevanica Bobrov

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsinin hündürlüyü 80-90 (100) sm olub, şırımlıdır. Yuxarı hissəsi tamamilə çılpaqdır, aşağı yarpaqlar tamkənarlı, uzun saplaqlıdır, orta və yuxarı yarpaqlar isə bir-iki cüt lansetvari yan dilimlidir. Çiçəkləri bozumtul-sarıdır, xarici tükcüklüdür, daxildəkilər 10 mm uzunluqdadır, xaricdəkilər daha iridir. Toxumu 6-8 mm uzunluqda dördtilli, tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçəkləyir, iyul-avqust aylarında meyvə verir. Toxumla çoxalır. Orta dağ qurşağından subalpa kimi quru daşlı-çınqıllı yamaclar, quru dağ çəmənləri və qayalıq ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi, Culfa rayonu Ləkətağ kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, otarılma, çirkənmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilər məhdud olduğundan nəzarət altına alınmalı və fərdi mühafizə tədbirləri hazırlanmalıdır.

Tərtibçilər: Ə.İbrahimov, F.Nəbiyeva

Foto: Ə.İbrahimov

Bioecological features: Flowering occurs in June and fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Common from the middle mountain zone to the subalpine zone on dry stony-gravelly slopes, dry mountain meadows and rocky areas.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village; Julfa district, Lakatagh village).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, grazing, pollution).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Distribution areas are limited and shall be controlled and individual protective measures are prepared.

Compilers: A.Ibrahimov, F.Nabiyeva

Photo: A.Ibrahimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SİRA: Fırçaotuçiçəklilər
ORDO: *Dipsacales*

FƏSİLƏ: Doqquzdonkimilər
FAMILIA: *Caprifoliaceae*

YARAŞIQLI SKABİOZA

Scabiosa amoena J.Jacq.
(= *S. columbaria* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsinin hündürlüyü 30-60 (70) sm, sayı 3-5 ədəd, qeyri-müəyyən tilli, orta hissədən budaqlanan, sıx yarpaqlı, qısa-sıx bozumtul tüklüdür. Heterofiliya müşahidə edilir. Bazal hissədəki neştəvari yarpaqlardan rozet formalaşır. Əlvan yaşıl lirəvari, sadə ləkşəkilli, kənarları dilimli yarpaqlar isə gövdənin orta hissəsində yaxşı şaxələnmiş budaqlar üzərində sıx şəkildə əmələ gəlir. Çiçəkləri diametri 5 sm olan bənövşəyi-göyümtül rəngdə olub, qeyri-müntəzəm şəkildə, başcıq çiçək qrupunda toplanmışdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü iyun-iyul, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Aran zonadan başlamış alp qurşağınadək daşlı, çınqıllı ərazilərdə meşə və kolluqlarda, çay sahillərində rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Marso və Mamusta kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması, əkin sahələrinə yaxın yerlərdə həddən artıq suvarılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Suvarma cədvəlinə ciddi riayət olunmalıdır. Torpağın həddindən artıq nəmliyi kök hissəsinin çürüməsinə səbəb olur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Found in stony and gravelly areas, forests and brushwoods, river banks, starting from the lowland zone to the Alpine belt.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Marso and Mamusta villages).

Limiting factors: Anthropogenic (collecting by the population, over-irrigation in areas close to crops).

Existing and proposed protection measures: The watering schedule must be strictly observed. Excessive moisture in the soil leads to the rotting of the root part. Regeneration of populations in the distribution areas is proposed.

Compilers: E.Gurbanov, H.Hüseynova

Photo: R.Murtazaliyev

ŞÜALİ (DƏRİYƏBƏNZƏR) ZƏNGÇİÇƏYİ
Campanula coriacea P. H. Davis
(= *C. radula* Fisch.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Yoğunlaşmış çox başcıqlı kökümsovu olan çoxillik bitkidir. Bitki qısa və sərt tüküklərlə örtüldüyündən kələ-kötür olub, bozuntul-yaşıl rəngdədir. Gövdəsi çoxşüalıdır, kövrək və qalınətəhərdir, dikduvan və ya sərilləndir, 10-30 (45) sm hündürlükdədir, sıx yarpaqlıdır, yuxarı hissəsi süpürgəvari budaqlıdır. Yarpaqları sərt, ətlidir, qurutəhərdir, kövrəkdir və yumurtavaridir. Saplağa doğru pəzşəklində daralmışdır, kənarları dalğalı qıvrımdır və iri dişciklidir. Tacı mavi və ya ağımtil rəngdədir, sıx kələ-kötür tüküklüdür, ensiz zəngşəkillidir, kasacığın dişciklərindən 4 dəfə uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-sentyabr aylarında çiçək açır və sentyabrın sonlarına qədər toxumları yetişir. Toxumla çoxalır. Yüksək dağ qurşağının dərələri və çay vadiləri boyunca yerləşən əhəngli qayalıqlarda rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Şahbuz rayonu, Küküdağ; Ordubad rayonu, Soyuqdağ; Culfa rayonu, Dərəşam vadisi)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qorunması, səmərəli və davamlı istifadəsi üçün Keçmiş SSRİ-nin və Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir. Arealı tədricən azalan, təhlükəyə yaxın növ kimi akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY-də bitdiyi əsas yerlərdə populyasiyaları mühafizə edilir.

Tərtibçilər: T.Talıbov, G.Quliyeva

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in July-September and seeding until the end of September. Reproduces by seed. Found in limestone rocky areas along ravines and river valleys of the high mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Kangarli district, Mount Garagush; Shahbuz district, Kukudagh; Ordubad district, Mount Soyugdagh; Julfa district, Deresham valley).

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The plant is included in the RB of the Former USSR and Nakhchivan AR for their protection, effective and continuous use. Their population is protected in the main growing areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS as a species whose range is gradually decreasing and close to danger.

Compilers: T.Talıbov, G.Guliyeva

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Zəngiçiçəyikimilər
FAMILIA: Campanulaceae

DƏRƏLƏYƏZ ZƏNGÇİÇƏYİ

Campanula daralaghezica (Grossh.) Kolak.
& Serdyuk.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:
VU B1ab(ii); C2a(i)

Təsviri: Çoxillik bitkidir, kökümsovu yoğundur, bu-
daqlıdır, məhv olmuş yarpaqların qısa, pulcuqşəkil-
li, qonurtəhər saplaqları ilə sıx örtülmüşdür. Gövdəsi
çoxsaylı olub, 40–60 sm-ə qədər uzunluqdadır, yuxarı
hissədə çoxçiçəkli süpürgə çiçək qrupu əmələ gətirir.
Aşağıdakı yarpaqları saplaqlıdır, yumurtaşəkillidir, iri
və ititəhər dişlidir, çılpaqdır. Yuxarıdakı yarpaqları isə
kiçilmişdir, qısa saplaqlıdır, sıx və qısa tükcüklüdür.
Çiçəkləri ağ rəngli, uzun çiçək saplağı üzərində olub,
əyiləndir. Kasacığı çılpaqdır. Tacı uzunluğunun üçdə
biri qədər sivriləşmiş dilimlərlə bölünmüşdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Toxumla çoxalır. Subalp və
alp qurşaqlarındakı qayalıqlarda, daşlı-çınqıllı yerlərdə
rast gəlinir. Kserofitdir. Bəzək bitkisi.

Yayılması: KQ şim., KQ mər., Lənk. dağ., Diab., Nax.
dağ. (Ordubad rayonu Qapıcıq və Soyuqdağ dağları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edildiyindən, mühafizə
tədbirləri hazırlanmışdır. Məhdud sahələrdə yayılmış,
mənfi təsirlərə məruz olan həssas növ kimi akademi-
k H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində yayıldığı
sahələr xüsusi nəzarət altına alınmış və təbii populya-
siyaları mühafizə olunur.

Tərtibçi: T.Talıbov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Reproduces by seed. Found
in rocky and stony-gravelly areas in the subalpine and
alpine zones. Xerophyte. Ornamental plant.

Distribution: LC north, LC center, Lank. mount., Diab.,
Nakh. mount. (Ordubad district, Gapijig and Soyug-
dagh mountains).

Limiting factors: Anthropogenic and natural.

Existing and proposed protection measures: Pro-
tection measures have been developed since it was
included in the RB of Nakhchivan AR. The distribution
areas in Zangazur NP named after academician H.Ali-
yev are under special control and their natural popula-
tions are protected as a sensitive species distributed
in limited areas and exposed to negative effects.

Compiler: T.Talıbov

Photo: T.Talıbov

DİŞCİKLİKASAYARPAQ ZƏNGÇİÇƏYİ *Campanula odontosepala* Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B1b(ii,iv)

Təsviri: Hündürlüyü 70-80 sm-ə qədər çoxillik ot bitkisi. Gövdəsi çılpaq, dikduran, budaqlanmayandır. Yarpaqlar nazik, saplaqlı, qaidəsi oval və ya ürəkşəkilli, ayası enli və ya uzunsov-yumurtaşəkilli, kənarları qeyri-bərabər dişcikli. Çiçəklər yarpaqların qoltuğunda yerləşir, qısa saplaqlıdır. Kasacıq dişcikli lansetvari, aşağı əyilmişdir. Tac zəngşəkilli, 1/3 hissəsinə kimi paylara bölünmüşdür. Açıq-mavidən solğun-bənövşəyi rəngə qədər dəyişir. Qutucuq yumurtaşəkilli, aşağı əyilmişdir. Toxumlar qonur, uzunsov, haşiyəlidir [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyul və avqust aylarına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağında meşələrdə, yalanqoz-qızılgac və fıstıqlıq formasiyalarında rast gəlinir [Флора Азербайджана, 1961].

Yayılması: Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Biləsər, Xanbulan və Daştatük kəndləri) [Флора Азербайджана, 1961; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (ətraf mühitin mənfi təsirlərinə həssaslığı, eroziya).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur. Populyasiyasına nəzarətin gücləndirilməsi vacibdir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, R.Səlimov, A.Əkbərova

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July and August. Found in the lower and middle mountain belt, in forests, wingnut-alder and beech formations [Флора Азербайджана, 1961].

Distribution: Lank. mount. (Lankaran district, Bilasar, Khanbulan and Dashtatuk villages) [Флора Азербайджана, 1961; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Natural (sensitivity to negative effects of environment, erosion).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Strengthening the control over populations is important.

Compilers: A.Asgarov, R.Salimov, A.Akbarova

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Zəngiçiçəyikimilər
FAMILIA: Campanulaceae

QOHUM ZƏNGÇİÇƏYİ

Campanula propinqua Fisch. & C.A. Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Birillik bitkidir. Hündürlüyü 10-15 sm-ə çatır, qarmaqşəkilli budaqlanmışdır. Aşağı yarpaqları kürəkşəkillidir, kənarları aydın olmayan təpəciklidir. Gövdə yarpaqları oturaqdır, uzunsov və ya uzunsov-neşterşəkillidir, kütdür, tam kənarlı olub, oyuqlu-dişciklidir. Çiçəkləri 1,5 sm uzunluqdadır, uc hissədəki çiçəkləri qısa saplaqlıdır. Tacı solğun-bənövşəyi rəngdədir, daxildən ağımtıldır, qıfşəkillidir, xaricdən damarlı və tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir, iyun-iyul aylarında toxumları yetişir. Toxumla çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında çınqıllı-gilli yamaqlarda, töküntülər, quru çay vadilərində rast gəlinir. Kseromezofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu Həmzəli və Axura kəndləri; Babək rayonu Vayxır kəndi; Şahbuz rayonu Badamlı kəndi; Ordubad rayonu Kotam kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edildiyindən, Arpaçay və Arazboyu DTY ərazilərində mühafizə tədbirləri gücləndirilmişdir. Növün populyasiyalarının vəziyyətini izləmək üçün bitdiyi əsas sahələr nisbi nəzarətdə saxlanılmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talıbov, N.Abbasov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in May-June, and seeding in June-July. Reproduces by seed. Found on the lower and middle mountain zones, gravelly-clayey slopes, screes, and dry river valleys. Xeromesophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Hamzali and Akhura villages; Babak district, Vayxir village; Shahbuz district, Badamli village; Ordubad district, Kotam village).

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protective measures have been strengthened in the territories of Arpaçay and Arazboyu SNS since it was included in the RB of Nakhchivan AR. Main growing areas should be kept under relative control in order to monitor the status of the species populations.

Compilers: T.Talıbov, N.Abbasov

Photo: T.Talıbov

ZƏNGƏZUR ZƏNGÇİÇƏYİ

Campanula zangezura (Lipsky) Kolak. & Serdyuk.

(= *Symphyandra zangezura* Lipsky)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i)

Təsviri: Çoxillik bitkidir. Gövdələr 20-40 sm hündür-
lükdedir. Alt yarpaqlar uzun saplaqlı, dərin ürəkva-
ri, 5 künclü, ortaya qədər dərin kəsilmiş rombvari,
uzunsov-üçkünc və ya uzunsov seqmentli, üst yarpaq-
lar tədricən azalandır, oturaqdır. Çiçəklər nazik saplaq-
ların üzərindədir, əyilən, iri, 3 sm diametrdə, bənövşə-
yi-göyümtül rəngdədir. Kasacıq sərt tükcüklü, əyilmiş
neştəşəkilli-xətvari dişciklidir. Tac xaricdən çılpaq,
içəridə zəif kirpiklidir. Sütuncuq 3, burulmuş, dişcik
ağzı uzun tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə-meyvə əmələ-
gəlmə dövrü iyun-sentyabr aylarına təsadüf edir.
Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Parağa və Unus
kəndləri, Qapıcıq dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii (iqlim) və
zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri:
Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində nis-
bətən qorunur, yayıldığı sahələrdə fərdi nəzarət altına
alınmalı və təbii şəraitdə reintroduksiya olunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, S.İbadullayeva, Z.Salayeva

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering-fruiting occurs in
June-September. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Paragha
and Unus villages, Mount Gapijig).

Limiting factors: Anthropogenic, natural (climate) and
zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The
relatively protected plant in Zangazur NP named
after academician H.Aliyev should be brought under
individual control and reintroduced under natural
conditions in spread areas.

Compilers: T.Talibov, S.Ibadullayeva, Z.Salayeva

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Zəngiçiçəyikimilər
FAMILIA: Campanulaceae

QARAQUŞ ZƏNGÇİÇƏYİ

Theodorovia karakuschensis (Grossh.)
Kolak.

(= *Campanula karakuschensis* Grossh.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2cd+3c

Təsviri: Hündürlüyü 5-10 sm olan çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovludur, onlardan yarpaq və gövdə inkişaf edir. Gövdəsi kələ-kötür, dağınıq, qövşşəkilli əyilən, yuxarıdan budaqlanandır. Kökətrafi yarpaqları çoxsaylıdır, budaqlanandır. Kökətrafi köhnə yarpaqlar bitkini bürüyür, yataq əmələ gətirir. Rozet yarpaqları kürekvari və ya yumurtavaridir, kənarları iti dişcikli və ya tərəciklidir. Çiçəklərinin rəngi tünd-göydür. Tacı qıfvari-boruşəkillidir, xaricdən seyrək tüküklərlə örtülmüşdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçək açır, sentyabrda toxum verir. Orta dağ qurşağından subalp qurşağına qədər quru, daşlı, çınqıllı yamaclar və töküntülərdə rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu, Qaraquş dağı və Kəngərli rayonu, Anabadgedik dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən soğanaqlar və çiçəklərinin kütləvi toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay DTY-də yayıldığı ərazidə bitki fərdi qorunmalıdır. Reintroduksiyası tələb olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talibov, A.İsmayılov

Foto: A.İsmayılov

Bioecological features: Flowering in June-July and seeding in September. Common on dry, stony, gravelly slopes and screes from the mid-mountain belt to the subalpine belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Mount Garagush and Kangarli district, Mount Anabadgedik).

Limiting factors: Anthropogenic (mass collection of bulbs and flowers by the population).

Existing and proposed protection measures: The plant should be protected individually in the spread area in Arpachay SNS. Reintroduction is required.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Talibov, A.İsmayılov

Photo: A.İsmayılov

ÜÇYARPAQ SUYONCASI

Menyanthes trifoliata L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik çılpaq ot bitkisidir. Kökümsovu yoğunlaşmış, uzun və sürünən olub, bölümlü və yuxarı hissədən əvvəlki ilin yarpaq saplaqları ilə örtülüdür. Çiçəkdaşıyan gövdəsi 15-30 sm hündürlüyündə, yarpaqsızdır. Yarpaqları uzun saplaqlı, əsas hissədən üçbucaqşəkilli, enliləşmiş saplaqlıdır, iriölcülü, kütüclü, tərs yumurtashəkilli, bütövkənarlı və yaxud da xırda dişciklidir. Çiçəkləri uzunsov tərpe çiçək qrupunda yerləşir. Tacları 10-13 mm uzunluqda, ağ rəngli və yaxud da ağimtil-çəhrayı rəngli olub, payları uzun saçaqlı, uc hissədən iti, uzunsov lansetşəkillidir. Toxumları azsaylı, parlaq ovalşəkilli, qəhvəyi-boz rəngli olub, 6-8 mm uzunluğunda iki yuvalı kürəşəkilli qutucuq meyvədə yerləşirlər [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvə əmələgəlmə dövrü iyun-iyul aylarındadır. Orta dağ qurşağından yuxarı dağ qurşağına kimi bataqlaşmış çəmənlərdə, göl və gölməçələrin kənarlarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat gölü hövzəsi), BQ Quba (Quba rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, qlobal iqlim dəyişikliklərinin təsiri nəticəsində su-bataqlıq ərazilərinin quruması, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qorunur. Digər yayılma ərazilərinin müəyyənləşdirilməsi, mütəmadi monitoringlərin aparılması və nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occur in June-July. Found in marshy meadows, on the edges of lakes and ponds from the middle montane belt to the upper montane belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat lake basin), GC Guba (Guba district).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, drying up of wetlands as a result of the effects of global climate changes, acute dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Proposed to identify other spreading areas, to conduct regular monitoring and to organize their reservation in botanical gardens.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

HİRKAN QIZÇİÇƏYİ

Bellis hyrcanica Woronow

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: LC

Təsviri: Birillik ot bitkisi. Gövdə əsasən 1-3 yarpaqlı, bəzən 10 sm-ə qədər hündürlüyündə, bir yan budaqlıdır. Yarpaq ayası uzunsov tərs yumurtavari, ayrılmış dişcikli, demək olar ki, çılpaq, sıxılmış qısa saplaqlıdır. Səbət ayaqcıqları yuxarıdan meyvə vaxtı yoğunlaşır. Səbətciyə 5 mm-ə qədər enindədir. Sarğı yarpaqları tüküklü, uzunsov-yumurtavari, kütdür. Dilcik sarğıdan 2 dəfə uzundur, ağdır. Toxum 1 mm-ə qədər uzunluğundadır [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel-may, meyvə verməsi iyul aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Dənizkənarı çəmənliklərdə yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, çiçəklərin toplanılması) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərin nəzarət altında saxlanması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, P.Qaraxani, H.Səfərov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in July. Reproduces by seeds. Common in seaside meadows.

Distribution: Lank. lowl.

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collecting flowers) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. To keep the distribution areas under control is suggested.

Compilers: S.İbadullayeva, P.Garakhani, H.Safarov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

PALLAS SOLMAZÇIÇƏYİ *Helichrysum pallasii* Ledeb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Hündürlüyü 6-10 sm-ə çatan kiçik, alçaq-boylu, tamamilə boz-keçə tükcüklərlə örtülmüş, yastıqca formalı çoxillik bitkidir. Çoxsaylı qısa meyvəsiz və çiçəkdaşıyan zoğlara malik olmaqla sərilən və ya əyilib-qalxandır. Sarğı yarpaqcıqları çəhrayı-sarı və ya limonu-sarıdır, aşağı hissəsi açıq-qonur rəngdədir, nazikdir, parlaqdır və çılpaqdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust aylarında çiçəkləyir və avqust-sentyabr aylarında toxumları yetişir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Gəmiqaya, Qapıcıq, Səfərdərə və Soyuqdağın alp qurşağında – 3000-3200 m d.s.h.) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Məhdud sahələrdə yayılmış, mənfi təsirlərə məruz olan həssas növ kimi akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və populyasiyaları mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçi: N.Abbasov

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering in July-August and seeding in August-September. Xerophyte.

Distribution: Nakh.mount. (Ordubad district, Gamiqaya, Gapijig, Safardere and Soyugdagh alpine belt – 3000-3200 m a.s.l.) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Distribution areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev shall be under special control and their populations are protected as a sensitive species distributed in limited areas and exposed to negative effects.

Compiler: N.Abbasov

Photo: N.Abbasov

PARLAQ KLADOXETA

Cladochaeta candidissima DC.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1b(i,iii,v)

Təsviri: Çoxillik, (4) 15-40 sm hündürlükdə, ağ-parıldayan sıxılmış keçətüklü bitkidir. Çoxsaylı gövdələri sıx yarpaqlanmışdır, aşağı hissədə sərilmişdir. Yarpaqları bir qədər ətli, oturaq, uzunsov-kürəkvaridir. Səbəti tərs konusşəkilli, 7-10 mm uzunluqda, qalxanvari şəkildə sıx yığılmışdır. Çiçəkləri sarıdır. Sarğı yarpaqcıqları ağ keçəvari, sarımtıl, parlaq, tərə hissədən kütdür. Toxumları 2 mm uzunluqda, ensiz uzunsov, qəhvəyi, çılpaqdır; kəkili ağ, toxumcadan 3 dəfə uzundur [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun-avqust, meyvəverməsi iyul-sentyabr aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Arandan subalp qurşağına qədər çay kənarlarında tək-tək və ya kiçik qrup şəklində rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: BQ qər., BQ şə. BQ Quba (Quba rayonu Cek, Əlik, Bostankeş, Xınalıq, Qonaqkənd və Alic kəndləri), Qob. [Флора Азербайджана, 1961; Mehdiyeva, 2022].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, əhali tərəfindən toplanılması, yerin təkindən istifadə) və təbii (selbasar çay yataqlarında yayılması, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qorunması üçün xüsusi tədbirlər aparılmır. Toxumların toplanılması və saxlanması tövsiyə edilir.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, V.Kərimov, R.Abdiyeva

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-August, fruiting in July-September. Reproduces by seeds. Found singly or in small groupings along river banks from lowland to subalpine zone. Mesophyte.

Distribution: GC east, GC, west, GC Guba (Guba district, Jek, Alik, Bostankesh, Khinalig, Gonaqkənd and Alij villages), Gob. [Флора Азербайджана, 1961; Mehdiyeva, 2022].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection by the population, use of the bowels of the earth) and natural (distribution in the flooded river beds, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Collection and storage of seeds are recommended.

Compilers: N.Mehdiyeva, V.Karimov, R.Abdiyeva

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

MONTBRE ANDIZI

Inula montbretiana DC.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Hündürlüyü 10-20 (25) sm-ə qədər olan çoxillik ot bitkisi. Gövdəsinin üzəri sıx ipəkvari tüklərə malik olub, əsasından əyilib-qalxandır. Yarpaqları bütöv kənarlıdır, kökətrafi yarpaqlar uzunsaplaqlı, yuxarı yarpaqları oturaqdır. Açıq-sarı rəngli çiçəkləri əksərən budaqların yuxarı hissələrində, səbət çiçək qrupuna toplanmışdır. Toxumları silindrşəkili olub, 3 mm-ə yaxın uzunluğundadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul, meyvəvermə avqust ayına təsadüf edir. Subalp qurşaqda, daşlı-qayalı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Kükü kəndi; Culfa rayonu Ərəfsə kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma) [Qurbanov, 2009].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Foto: Ö.Koçak

Bioecological features: Flowering occurs in July, and fruiting in August. Found on stony and rocky slopes of the subalpine zone.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku village; Julfa district, Arafsa village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection) [Qurbanov, 2009].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova

Photo: O.Kochak

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

ƏYİLƏN KARPEZİUM

Carpesium cernuum L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: 30-40 sm hündürlükdə, ot bitkisi. Çoxillikdir, qısa tüküklərlə örtülmüş gövdəsi düzdür, bu və ya digər dərəcədə dağınıq budaqlıdır. Yarpaqları ellipsvari, neşterli və ya rombvari-uzunsovdu. Çiçəkləri sarıdır. Uzun yarpağabənzər qatlanmış çiçəkyanlığı yarpaqları ilə əhatə olunmuşdur. Toxumları təqribən 4 mm uzunluqdadır [İbrahimov və Nəbiyeva, 2011].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir, iyul-avqust aylarında meyvə verir. Toxumla çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşağında meşə və meşə talalarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Rüstəm meşəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizə tədbirləri hazırlanmamışdır. Növün bitdiyi sahələrin nəzarət altına alınması təklif olunur.

Tərtibçilər: Ə.İbrahimov, F.Nəbiyeva

Foto: Ə.İbrahimov

Bioecological features: Flowering in June-July and fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Found in forests and forest clearings in the lower and middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Rustam forest).

Limiting factors: Anthropogenic and natural.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Control of the growing areas is proposed.

Compilers: A.Ibrahimov, F.Nabiyeva

Photo: A.Ibrahimov

GÖZƏL TELEKIYA

Telekia speciosa (Schreb.) Baumg.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B1b(i,iii)

Təsviri: 90-200 sm hündürlükdə çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi düz, qalıdır. Yarpaqlar iri, yuxarıdan tünd-yaşıl; demək olar çılpaq, altdan daha solğun, nazik, zəif tükənlənmişdir. Yarpaqları iri, üst tərəfdən tünd-yaşıldır. Aşağı yarpaqlar qısa saplaqlarda yerləşir, enli yumurtavari-ürəkvari, ikidişli, sivri şəkildə; yuxarı yarpaqlar isə oturaq, uzunsov-yumurtavari, sivri, sadə, ya da mişarvari şəkildədir. Toxumcaları 4-6 mm uzunluğunda, ensiz silindrik, çılpaq, şırımlı şəkildə olur [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarında baş verir. Toxumla çoxalır. Orta dağ və subalp qurşaqlarının meşə və çəmənlərində rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Qax rayonu), KQ şim. (Gədəbəy rayonu, Keçi dərəsi; Göygöl və Kəlbəcər rayonları), KQ mər. [Флора Азербайджана, 1961; AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dərman bitkisi kimi toplanması, rekreasiya) və təbii (iqlim, istiləşmə, növün təbii bərpasının zəif keçməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın bir hissəsi Göygöl MP ərazisində mühafizə olunur. Növün toxumlarının toplanıb saxlanması təklif olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in July-August. Reproduces by seeds. Found in the forest and meadows of the middle mountain and subalpine zones.

Distribution: GC west (Gakh district), LC north (Gadabey district, Kechi valley; Goygol and Kalbajar districts), LC center [Флора Азербайджана, 1961; AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (collection as a medicinal plant, recreation) and natural (climate, warming, slow natural regeneration of species).

Existing and proposed protection measures: Part of the population is protected in Goygol NP. Collection and saving of the seeds of the species are suggested.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Asterçiqəkillər
ORDO: *Asterales*

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: *Asteraceae*

ƏRƏB BOYMADƏRƏNİ

Achillea arabica Kotschy.
(= *A. biebersteinii* Afan.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitkidir. 5-40 sm hündürlükdə, tilli-şırımlı gövdəsi tək və ya bir neçə ədəd olub, yumşaq tüklərlə örtülmüşdür. Bəzən bitkinin əsasında qısa, sıx yarpaqlı zoğlara rast gəlinir. Yarpaqları 2-7 sm uzunluqda, tükcüklü, uzunsov-neştərvəri və ya xətvəri-neştərvəri, ikiqat lələkşəkili, çoxsaylı xətti seqmentlidir. Çiçəkaltlığı 2 mm uzunluqda, uzunsov-ellipsvari, yuxarı hissəsi zəif dilimli, zarlıdır. Ləçəkləri sarıdır. Toxumları uzunluğu 0,5-1 mm, eni 0,5 mm, tərs yumurtavari və ya pazşəkili tərs yumurtavari formada, rəngi qəhvəyi, kənarları zəif nəzərə çarpacaq ağ haşiyəlidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust aylarında çiçəkləyir, avqust-sentyabr aylarında meyvə verir. Orta dağlıq və subalp qurşağın daşlı-çınqıllı yamaclarında, kollarda, əkin yerlərində, bağlarda yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Bist kəndi), Nax. düz. (Culfa rayonu), Kür düz. (Yevlax rayonu), Sam.-Dəv. ov. (Şabran rayonu), Abş., BQ Quba (Quba rayonu Cimi, Qonaqkənd və Yerfi kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (qiymətli efir yağlı və alkaloidli dərman bitkisi kimi toplanılır).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın monitorinqini təşkil etmək, növlərin inkişaf edə biləcəyi yeni ərazilər müəyyənləşdirmək tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in July-August, fruiting in August-September. Common in bushes, cultivated areas, and gardens, in the stony and gravelly slopes of the middle mountain and subalpine zone.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Bist village), Nakh. pl. (Julfa district), Kur pl. (Yevlax district), Sam.-Dav. lowl. (Shabran district), Absh., GC Guba (Guba district, Jimi, Gonagkend and Yerfi villages).

Limiting factors: Anthropogenic (collected as a plant with valuable essential oil and alkaloid medicinal plant).

Existing and proposed protection measures: Organizing monitoring of the population, and identifying new areas for species developing are offered.

Compilers: E.Gurbanov, H.Huseynova

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

NAZIKYARPAQ ÜÇQABIRĞACIĞI

Tripleurospermum tenuifolium Freyn ex
Freyn & E.Brandis

(= *T. tzvelevii* Pobed.)

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə:** Yoxdur

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:** DD

Təsviri: Birillik və ya ikillik ot bitkisidir. Gövdəsi 60 sm hündürlükdədir. Yarpaqları tərs yumurtavari, ikiqat-lələkvari, uzunsov, nazik, sapvari, uc hissədə ağimtil qısa sivri seqmentlərə bölünmüşdür. Gövdə yarpaqları daha xırda, oturaqdır. Çiçək qrupu qalxanvari, sadə və ya mürəkkəbdir. Toxumcaları 1,5-2 mm uzunluğunda, tünd-qonur rəngli, xırdaqırıqlı, nazik sivri qabırğalı, üst hissənin təpəsində 1-2 ədəd qırmızı vəziciklidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul-avqust, meyvəvermə avqust aylarına təsadüf edir. Toxum və vegetativ yolla çoxalır. Mezofitdir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma) və təbii (sellər, meşə yanğınları).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması, bərpasının təmin edilməsi, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Yusifov, S.Mustafayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in July-August, and fruiting in August. Reproduces by seeds and vegetatively. Mesophyte.

Distribution: Lank.mount. (Lerik district).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling) and natural (floods, forest fires).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to reduce anthropogenic effects in the areas of distribution, ensure restoration, and search for new areas of distribution.

Compilers: E.Yusifov, S.Mustafayeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

ÇƏHRAYI DAĞTƏRXUNU (BİRƏOTU)
Tanacetum coccineum (Willd.) Grierson
(= *Pyrethrum coccineum* (Willd.) Worosch.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1ab(i,iii)

Təsviri: Çılpaq, ya da çox seyrək tüklü, 30-50 (80) sm-hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Aşağı yarpaqları uzun saplaqlı, ayası uzunsov, ikiqat lələkvəri xırda xətti hissəciklərə bölünmüşdür. Yuxarı yarpaqları oturaq, kiçilmiş, ensiz xətti hissəciklərə bölünmüşdür. Səbət-ləri tək-tək, iridir. Dilşəkilli çiçəkləri parlaq-çəhrayıdır [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü iyul, toxumlama avqust ayına təsadüf edir. Subalp qurşağının çəmənlərində və hündür otluqlarda tək-tək ya da kiçik qrup şəklində rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayılması: BQ Quba (Quba və Qusar rayonları), BQ şər. (İsmayilli rayonu) və BQ qər. (Zaqatala və Qax rayonları), KQ şim. (Daşkəsən və Gədəbəy rayonları), KQ mər. və Nax. dağ. (Ordubad rayonu) [Флора Азербайджана, 1961].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, əhali tərəfindən toplanılması, ekoturizm) və təbii (iqlim, su ehtiyatının azalması) [AR-in QK-si, 2013].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Göygöl MP-də qorunur. Yayıldığı digər ərazilərdə fərdi qorunması tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in July, seeding in August. Found singly or in small groupings in meadows and tall grasses of the subalpine zone. Mesophyte.

Distribution: GC Guba (Guba and Gusar districts), GC east (İsmayilli district) and GC west (Zaqatala and Gakh districts), LC north (Dashkasan and Gadabey district), LC center and Nakh. mount. (Ordubad district) [Флора Азербайджана, 1961].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection by population, ecotourism) and natural (climate, depletion of water resources) [AR-in QK-si, 2013].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP. Individual protection is recommended in other spread areas.

Compilers: N.Mehdiyeva, R.Abdiyeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

ZƏRİF DAĞTƏRXUNU (BİRƏOTU)

Tanacetum dumosum Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2a

Təsviri: Hündürlüyü 20-40 sm-ə qədər, üzəri seyrək tüklü çoxillik bitkidir. Gövdələri sadə və tək olub, əsəndən güclü şaxələnmişdir. Demək olar ki, yarımkoldur. Lələkvəri, bölümlü yarpaqlara malikdir. Çiçəkləri səbət çiçək qrupuna toplanmışdır. Şarşəkilli, uzun ayaqcıq üzərində tək yerləşən tac 4-5 mm enindədir. Sarğı yarpaqları zəif tüklü olub, demək olar ki, çılpəqdır. Kənar sarğı yarpaqlar bir qədər enli, neştərvəri, haşiyəsiz, daxildən isə enli, bölümlü haşiyəlidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə iyun aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağına qədər, quru, daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. düz. (Arazboyu maili düzənlik).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arazboyu DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Şəkil: Kyu Royal Botanika Bağının Herbariumu

Bioecological features: Flowering occurs in May, fruiting in June. Found on dry, stony slopes up to the middle mountain belt.

Distribution: Nakh. pl. (Arazboyu sloping plain).

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the population).

Existing and proposed protection measures: Protected in Arazboyu SNS. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Qurbanov, Z.Mammadova

Figure: Herbarium of RBG Kew

SÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

KOÇI DAĞTƏRXUNU (BİRƏOTU)

Tanacetum kotschy (Boiss.) Grierson
(= *Pyrethrum kotschy* Boiss.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Əsasından çoxbudaqlı, 15-25 (30) sm hündürlükdə, alçaqboylu yarımkolcuqdur. Yarpaqları barsız zoğlarda və aşağıdakı uzun saplaqlarda, demək olar ki, yarpaq ayası ilə bərabərdir, saplaqlarla bir yerdə 1,5-3 mm uzunluğunda; orta gövdə yarpaqları lələk və ya üç yerə bölünmüş şəkildə, yuxarı yarpaqları bütöv, xətlidir. Səbətləri tək olur. Dilşəkilli çiçəkləri ağ rəngli, 10 mm uzunluğunda, 4 mm enindədir. Toxumcaların tacı uzun, çər şəkildə kəsilmiş və ya qulaqvari formadadır [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Alp qurşağındakı qayalıqlarda rast gəlinir, quraqlığa davamlı (kserofit), işıqsevən bitkidir (heliofit) [Mustafayeva, 2008].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Keçəldağ, Naxçıvançay ilə Arpaçay arasında; Ordubad rayonu, Gəmiqaya dağı) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (zoogen təsirlər, populyasiyanın zəif təkrar edilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Toxumları toxum bankında saxlanılır. Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində nisbətən qorunur, yayıldığı sahədə fərdi qorunması və reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, S.Mustafayeva, N.Abbasov
Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Reproduces by seeds. Found on rocks in the alpine zone, drought-resistant (xerophyte), light demander (heliophyte) plant [Mustafayeva, 2008].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Mount. Kechaldagh between Nakhchivanchay and Arpachay rivers; Ordubad district, Mount. Gamigaya) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (zoogenic influences, poor population frequency).

Existing and proposed protection measures: The seeds are stored in the seed bank. Relatively protected in the territory of Zangazur NP named after academician H.Aliyev, individual protection and reintroduction is suggested in its spread area.

Compilers: S.Ibadullayeva, S.Mustafayeva, N.Abbasov
Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

ZƏNGƏZUR DAĞTƏRXUNU (BİRƏOTU)

Tanacetum zangezoricum Chand.
(= *Pyrethrum komarovii* Sosn.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,iii)+2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Çılpaq, əsasında çoxbudaqlı, 4-13 (25) sm hündürlükdə alçaqboylu yarımkolcuqdur. Yarpaqları qısa saplaqlarda, uzunsov, tərs yumurtavari formada; gövdə yarpaqları oturaq vəziyyətdə, balaca, bunlardan yuxarıda yerləşənlər çox xırda və bütöv şəkildədir. Çiçək səbətləri tək-tək olur. Dilşəkili çiçəkləri ağ rəngli, 10-15 mm uzunluğunda, 4-5 mm enindədir. Toxum-caları 3 sm uzunluğundadır [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-avqust aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Alp qurşağlarının çəmənlərində birgə rast gəlinir.

Yayılması: KQ şim., KQ cən., Nax. dağ. (Ordubad, Culfa və Şahbuz rayonları) [AR-in QK-si, 2013; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, biçilmə, tapdalanma) və təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hazırda populyasiyanın bir hissəsi akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur [Nax. MR QK, 2010]. Buna baxmayaraq toxumların toxum bankında saxlanması vacibdir.

Tərtibçi: R.Abdiyeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering and fruiting period occurs in June-August months. Reproduces by seeds. Found together in the meadows of alpine zones.

Distribution: LC north, LC south, Nakh. mount., (Ordubad, Julfa and Shahbuz districts) [AR-in QK-si, 2013; Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, mowing, trampling, and natural (climate change)).

Existing and proposed protection measures: Currently, part of the population is protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev [Nax. MR QK, 2010]. Nevertheless, the storage of seeds in the seed bank is important.

Compiler: R.Abdiyeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

HOHENAKER KUZİNİYASI

Cousinia hohenackeri Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Gövdəsi ortadan budaqlanan, çılpaq, 40 sm hündürlükdə olan yaşıl rəngli çoxillik bitkidir. Kökyanı yarpaqları qısa qınlı, qaidəsindən ağvari tükcüklü; bütün yarpaqları dəriyəbənzər və hər iki tərəfdən çılpaq, dayaz xovlu, dəstəli 2-3 tikanlı hissəyə bölünən; gövdədə yarpaqları saplaqsız, uzunsov, ucdan iri dişli, tikanlı çıxıntılıdır. Səbəti şarvari, yumurtavari, 2 sm-ə qədər enində (tikanlı örtüklə birlikdə) olub, qısa saplaqlıdır. Bürüncək çılpaq, yarpaqcıq çoxsaylı, qaidəsindən neştersəkilli-bizvari olub, qövsvari əyilmişdir. Çiçəkləri sarı rəngdədir [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul ayında çiçəkləyir, avqust ayında meyvəsi yetişir. Toxumla çoxalır. Quru yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. (Yevlax rayonu, Bozdağ silsiləsi) və Diab. [Флора Азербайджана, 1961; Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Toxumları hər hansı bir mübadilə yolu ilə əldə edilməli və bərpası istiqamətində tədqiqatlar həyata keçirilməlidir [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakişiyeva

Foto: Anonim

Bioecological features: Flowering in July and fruiting in August. Reproduces by seeds. Found on dry slopes.

Distribution: Boz. plat. (Yevlax district, Bozdagh range) and Diab., [Флора Азербайджана, 1961; Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Seeds should be obtained through any exchange and research should be carried out in the direction of regeneration [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakişiyeva

Photo: Anonymous

ŞƏRQ KUZİNYASI

Cousinia orientalis K.Koch

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NE

Təsviri: 20 sm-ə qədər hündürlükdə olan, sıx, ağımtıl tükcüklü, yuxarıdan qalxanvari budaqlanan gövdəlidir. Yarpaqları dəriyəbənzər, üst tərəfi çıpacaq, parlaq, altından ağvari tükcüklüdür. Səbətci yumurtavari, uzunsov, azçiçəkli olub, 20 sm uzunluqdadır. Burulmuş 2-5 qısa saplaqlı qaidəsindən nisbətən qısa çiçək altılıqlı yarpaqcıqlıdır. Bürüncək zəif hörümçək torvaridir. Yarpaqcıq neştərvəri-bizvəri, düz, yuxarı hissəsi sarı rənglidir. Çiçəkləri sarı rəngli, toxumcuq qabırğalı, çökək-cikli, ucdan küt olub, 3-4 dişciklidir [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul ayında çiçəkləyir və avqust ayında meyvəsi yetişir. Toxumla çoxalır. Əsasən quru, gilli-daşlı yerlərdə rast gəlinir [Флора Азербайджана, 1961].

Yayılması: Kür düz. (Ağstafa rayonu Poylu və Salahli kəndləri), Boz. yay. (Acınohur çölü).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiya təhlükə altında olduğundan fərdi qorunması vacibdir. Yayıldığı mühitə uyğun reintroduksiya edilməlidir.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering in July and fruiting in August. Reproduces by seeds. Common in mainly dry, clayey-stony areas [Флора Азербайджана, 1961].

Distribution: Kur pl. (Aghstafa district, Poylu and Salahli villages), Boz. plat. (Ajinohur plain).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate) [Babakışiyeva və İbadullayeva, 2021].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection is important for the endangered population. Reintroduction should be according to spread areas.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Babakishiyeva

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

SÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

GÖVDƏSİZ YASTIBAŞ

Jurinea moschus subsp. *pinnatisecta*
(Boiss.) Greuter (= *Jurinella subacaulis*
(Fisch. et C.A. Mey.) Iljin)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU A2c+3c;B1ab(i,iii,iv)

Təsviri: Çoxillik gövdəsiz bitkidir. Yarpaqları kökətrafi rozetdədir, çoxsaylı, saplaqlı, üstədən çılpaq, altından ağımtil torvari-yunlu, lələkvari bölünmüşdür. Yarpaqların saplaqları qaidədə qına genişlənməmişdir. Səbətli 1-3 sayda, yarımşar formada, 2-3 sm enində, oturaqdır. Sarğının xarici yarpaqcıqları lansetvari, sivriləmiş, daxildəkilər uzun, düz, çılpaq, al-qırmızı rənglidir. Çiçəkləri al-qırmızıdır. Toxumcaları 4-5 sm uzunluğunda, qaramtil, qırıqlı, uçağanı ağ, qısa lələkli qılıdır [Исаев, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə vermə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Alp qurşağının töküntülərində rast gəlinir.

Yayılması: KQ cən., KQ şim., KQ mər., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (iqlim, külək və su eroziyası, torpaq sürüşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in June-July. Found in the screes of the alpine belt.

Distribution: LC south, LC north, LC center, Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling), natural (climate, water and wind erosion, landslide).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Population control and regular monitoring are suggested.

Compilers: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Photo: E.Yusifov

GÖRKƏMLİ YASTIBAŞ

Jurinea spectabilis Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR A2cd

Təsviri: Gövdəsinin hündürlüyü 20-40 sm olan çoxillik bitkidir. Yarpaqları saplaqlı olub, lələkvari bölümlüdür, seqmentləri uzunsov küt, bir qədər dişcikli və ya liraşəkillidir, yuxarıdakı yarpaqları ensiz, neştəvari və dişlidir. Səbəti iri, 4-5 sm enindədir, küreşəkillidir, qalxanşəkilli çiçək qrupunda toplanaraq, nadir hallarda tək bir səbətli olur. Sarğı yarpaqcıqları neştəvaridir, tikanlıdır, daxildəki yarpaqcıqlar uzun, sivriləşmiş və düzdür. Çiçəkləri çəhrayı rəngdədir, toxumcaları tərş yumurtavari olub, azca təciklikdir. Uzun kəkəlləri qısa lələkşəkilli qılcıqlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust aylarında çiçəkləyir, avqust ayında toxumcaları yetişir. Toxumla çoxalır. 3000-3100 m yüksəkliklərdəki qayalıqlarda, daşlı-qayalı yamaclarda və alp xalılarında yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Soyuqdağ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur [Nax. MR-in QK-si, 2010]. Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması və toxumlarının toxum banklarında mühafizəsi təklif olunur.

Tərtibçilər: T.Talıbov, F.Səfərova

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering in July-August, and their seeds ripen in August. Reproduces by seeds. Common on the cliffs, stony-rocky slopes and alpine hills at altitudes of 3000-3100 m.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Mount Soyugdagh).

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev [Nax. MR-in QK-si, 2010]. Control of the population, conducting regular monitoring, and preserving its seeds in seed banks are suggested.

Compilers: T.Talıbov, F.Safarova

Photo: T.Talıbov

SÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

SARI-BƏNÖVŞƏYİ GÜLƏVƏR

Centaurea cheiranthifolia Willd.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Çoxillik, boz hörümçək toruna bənzər keçətüklü bitkidir. Gövdə 1-3 budaqlı, hər budaq ayrıca kökümsovlu, (8) 12-47 sm hündürlüyündə, sadə, bəzən orta hissədən budaqlanan; yarpaqları lansetşəkilli, uzunsov, bəzən ellipsşəkilli-lansetvari və ya uzunsov; kökətrafi və aşağı gövdə yarpaqları saplaqlı, qalanları oturaqdır. Səbət 1 (3)-6 sayda; sarğı kürevari, 25 mm uzunluqda, çılpaq; xarici və orta sarğı yarpaqcıqlarının əlavələri enli üçkünc, kənarları uzun saçaqlı; saçaqları gümüşü-ağ rəngdədir. Çiçəkləri tutqun-sarımtıl və ya ağ; toxumca uzunsovdur [Флора Азербайджана, 1961; Huseynova, 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. 2700 m d.s.h., subalp və alp çəmənliklərində yayılmışdır. Mezofitdir.

Yayılması: Nax. dağ., BQ Quba [Флора Азербайджана, 1961; Huseynova, 2014].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (yaşayış mühitinin pisləşməsi) və zoogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizəsi üçün xüsusi tədbirlər aparılmır. Yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Hüseynova

Foto: A.Hüseynova

Bioecological features: Flowering occurs in June, fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Common in subalpine and alpine meadows 2700 m a.s.l. Mesophyte.

Distribution: Nakh. mount., GC Guba [Флора Азербайджана, 1961; Huseynova, 2014].

Limiting factors: Natural (deterioration of the habitat) and zoogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The search for new distribution areas is suggested.

Compiler: A.Huseynova

Photo: A.Huseynova

EMİLİYA GÜLƏVƏRİ

Centaurea emiliae Huseynova & Garakhani

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik, 25-30 sm hündürlüyündə; gövdə bərk, çoxsaylı, dikqalxan, üzəri hörümçək toruna bənzər tüküklərlə örtülmüş, əsasından budaqlanan bitkidir. Yarpaqları lələkvari-bölümlü, aşağı gövdə yarpaqları uzun saplaqlı, yuxarıdakılar qısa saplaqlı, uc hissədən qısa tikanlıdır. Səbət qalxan çiçək qrupunda toplanmış, budağın sonunda tək; sarğı enli yumurtaşəkilli; sarğı yarpaqcıqları açıq-yaşıl, zəif damarlı; çiçək ağ, kənar çiçəklər biraz böyümüş, qıfşəkilli (5-6 bölümlü), steril-dir. Toxumca açıq-qəhvəyi rəngli, parıltılı, hamar; kəkil sadə, tökülməyən, uzundur [Huseynova et Garakhani, 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi, meyvəverməsi iyun-iyul aylarında müşahidə edilmişdir. Toxumla çoxalır. Subalp qurşağında (1979 md.s.h.) otlu, quru daşlı yamaclarda bitir. Mezofitdir.

Yayılməsi: BQ Quba (Quba rayonu Cek və Qalayxudat kəndləri) [Huseynova, 2014].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (yaşayış mühitinin pisləşməsi) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizəsi üçün xüsusi tədbirlər aparılmır. Yayılma yerlərində fərdi qorunmasının və bərpasının təşkili, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Hüseynova

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Reproduces by seeds. Found on grassy, dry stony slopes in the subalpine zone (at an altitude of 1979 m a.s.l.). Mesophyte.

Distribution: GC Guba (Guba district, Jek and Galaykhudat villages) [Hüseynova, 2014].

Limiting factors: Natural (deterioration of the habitat) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. To organize individual protection and restoration in spread areas, and search for new places of distribution are proposed.

Compiler: A.Hüseynova

Photo: N.Mehdiyeva

HİRKAN GÜLƏVƏRİ

Centaurea hyrcanica Bornm.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Çoxillik, yumşaq, qısa tükcüklü bitkidir. Gövdə düz, bərk şırımlı, qalxanşəkili, budaqları aralanmış, 30 (40)-60 sm hündürlüyündədir. Kök üstündə olan və aşağı gövdə yarpaqları qısa saplaqlı, orta və yuxarıdakılar oturaq, gövdəni yarımqucaqlayan, yumurtaşəkili, uzunsov-lansetvaridir. Sarğı uzunsov-yumurtaşəkili, 6-8 mm enində, şəffaf qəhvəyi və ya al-qırmızı qəhvəyi əlavələrlə, qövşşəkili, aşağıdan qatlanmış və sarğıni tor kimi bürümüşdür. Çiçəkləri çəhrayı, toxumca 3 mm uzunluğunda, bozuntul, hamar, çox qısa kəkildir [Флора Азербайджана, 1961; Huseynova, 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun-iyul, meyvəverməsi iyul-avqust aylarında müşahidə edilmişdir. Toxumla çoxalır. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında, meşələrdə, tarlalarda, meşə kənarlarında kolların arasında bitir. Müxtəlifotlu qruplaşmalar əmələ gətirir. Mezofitdir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu Xanbulan kəndi) [Флора Азербайджана, 1961; Huseynova, 2014].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (yaşayış mühitinin pisləşməsi) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur. Yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Hüseynova

Foto: E.Şükürov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Grows in the lower and middle mountain belts; among bushes in forests, fields, forest edges. Forms motley-grass groupings. Mesophyte.

Distribution: Lank. mount. (Lankaran district Khanbulan village) [Флора Азербайджана, 1961; Huseynova, 2014].

Limiting factors: Natural (deterioration of the habitat) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Search for new distribution areas is suggested.

Compiler: A.Huseynova

Photo: E.Shukurov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

QARABAĞ GÜLƏVƏRİ

Centaurea karabaghensis (Sosn.) Sosn.
(= *Psephellus karabaghensis* Sosn.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: Çoxillik bitkidir. Gövdə 25-35 sm hündürlüyündə, yarpaqları alt tərəfdən yaşıl, alt hissədən bozumtul keçətüklü; kökətrafi yarpaqlar əsasən uzunsov-lələkvari bölümlü, orta gövdə yarpaqları lələkvari; ən yuxarıdakı yarpaqlar bütöv və ya bir neçə dişcikli, lansetşəkilli, sanki səbəti bürümüşdür. Sarğı yumurtaşəkilli-silindrvari; sarğı yarpaqcıqları enli yumurtaşəkilli, tutqun, kənarları qəhvəyi, ağ saçaqlı; çiçək tünd-qırmızıdır [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyun-iyul, meyvəverməsi iyul-avqust aylarında müşahidə edilmişdir. Toxumla çoxalır. Quru daşlı yamaclarda rast gəlinir. İşıqsevən, duzlaşmaya davamlı. Kserofitdir.

Yayılməsi: KQ mər. (Xankəndi şəhəri) [Гроссгейм, 1949; Флора Азербайджана, 1961].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Məlumat yoxdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Mühafizəsi üçün xüsusi tədbir aparılmır. Yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Hüseynova

Foto: A.Hüseynova

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Reproduces by seeds. Found on dry stony slopes. Light demander, salt-resistant. Xerophyte.

Distribution: LC center (Khankendi city) [Гроссгейм, 1949; Флора Азербайджана, 1961].

Limiting factors: No information

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Searching for new distribution areas is required.

Compiler: A.Huseynova

Photo: A.Huseynova

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

YALANÇİÇƏTİR GÜLƏVƏR

Centaurea pseudoscabiosa Boiss. & Buhse

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Birillik və ya ikiillik ot bitkisidir. Gövdəsi çox budaqlı olub, hündürlüyü 80-120 sm, eni 10 mm-ə qədərdir. Gövdəsinin rəngi yaşıl və ya antosianin təsirinə azacıq bənövşəyi olur. Yarpaqları sərt, yarpaq ayası tamdır, bəzən tək lələkvari və ya ikiqat lələkvari. Alt yarpaqları saplaqlı, üst yarpaqları oturaq olub, ensiz paylıdır. Çəhrayı, sarı, ağ və bənövşəyi rəngə malik çiçəkləri, uzun ayaqcıq üzərində, enli, yumurtavari formada olan səbət çiçək qrupunda toplanmışdır. Toxum və meyvələri kəkillidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir və iyul-avqust aylarında meyvə əmələ gəlir. Aşağı və orta dağ qurşağında qayalıqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Qazançı və Ləkətağ kəndləri, Darıdağ; Ordubad rayonu Kotam və Başkənd kəndləri) [Талыбов и Алекперов, 2018].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiya təhlükə altında olduğundan qorunması vacibdir. Yayıldığı mühitə uyğun ərazilərdə reintroduksiya edilməlidir.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, N.Mövsüмова

Foto: R.Ələkbərov

Bioecological features: Flowering in June-July and fruiting in July-August. Found on rocky areas in the lower and middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Gazanchi and Lakatagh villages, Mount Daridagh; Ordubad district, Kotam and Bashkend villages) [Талыбов и Алекперов, 2018].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection is important for endangered species. Reintroduction shall be implemented in areas suitable for their habitat.

Compilers: E.Gurbanov, N.Movsumova

Photo: R.Alakbarov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Asterçiçəklilər
ORDO: *Asterales*

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: *Asteraceae*

QROSHEYM TƏKƏSAQQALI

Podospermum grossheimii (Lipsch. & Vassilcz.) Kuth.

(= *Scorzonera grossheimii* Lipsch. et Vassilcz.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: CR B2ab(v)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2ab(ii,iii,iv,v)

Təsviri: Çoxillik, 10-15 sm hündürlükdə, düzqalxan və ya qaidəsindən səriləndir, qısa bozumtul tükcüklü, nazik şırımlı, əsasən yarpaqsız bitkidir. Kökətrafi yarpaqları azca tükcüklü, çoxsaylı, dar xətvəri və ya lələkvari bölümlüdür. Gövdə yarpaqları 1-2 ədəddir, xırda, xətvəridir. Səbəti tək-təkdir, xarici yarpaqcıqları üçbucaqlı, əsası neştərvəri, bənövşəyi-qara ləkəlidir, 3-4 dəfə daxildəkilərdən qısadır. Toxumcası çılpaqdır, sarımtıl rəngli uçağana bərabərdir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun ayında çiçəkləyir və iyulda toxumları yetişir. Alp qurşağının qayalıqlarında və daşlı-çınqıllı yamaclarda yayılmışdır. Kseromezofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Zəngəzur silsiləsi (Qapıcıq və Soyuqdağ dağları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində yayıldığı sahələrdəki təbii populyasiyaları ciddi nəzarətə götürülməli və toxum materialları toplanaraq mühafizə edilməlidir.

Tərtibçi: T.Talibov

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering in June and seedling in July. Found in rocky and stony-gravelly slopes of the alpine belt. Xeromesophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Zangazur range (Gapijig-Soyugdagh mountains).

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Natural populations in the territory of Zangazur NP named after academician H.Aliyev should be strictly controlled and seed materials are collected and protected.

Compiler: T.Talibov

Photo: T.Talibov

TİKANMEYVƏ YEMLİK

Tragopogon acanthocarpus Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a

Təsviri: Hündürlüyü 60 sm-ə qədər ikiillik ot bitkisi-dir. Ağımtil silindrşəkilli gövdəsi nazik olub, düz qalxır, yuxarı hissədən isə bir qədər şaxələnmiş formadadır. Kökətrafi yarpaqları dar xətvəri uzundur, gövdənin yuxarı hissəsindəki yarpaqlar isə bir qədər qısa olub, əsasından az genişlənmiş şəkildədir. Sarı rəngli dilcik-şəkilli ləçəkləri kifayət qədər iri səbət çiçək qrupuna toplanmışdır. Toxumcası iki formada olub, kənarda yerləşənlər qabırğacıqlı, daxiləkilər isə zəif qabırğacıqlıdır, kəkili lələkşəkilli və tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, mey-vəvermə iyul-sentyabr aylarına təsadüf edir. Alp və subalp qurşaqda, quru yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat gölü hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən tərəvəz bitkisi kimi toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-September. Found in the alpine and subalpine belts, on dry slopes.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat lake basin).

Limiting factors: Anthropogenic (collected by the population as a vegetable plant).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

KARYAGİN YEMLİYİ

Tragopogon karjagini Kuth.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B2ab(ii,iii)c(ii,iii)

Təsviri: 60 sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Kökünü yarpaqlar gövdə yarpaqlarından uzundur. Gövdə yarpaqları əsaslarında enlənir, təpəcikdə isə uzun, sivriləşir. Çiçəkverənlər səbət altında qalınlaşmış, oyuq formada olur. Səbətləri iri olur. Kənar toxum-caları buruncuğa çatanda kəskin ensizləşir, dərin əyilmiş, novşəkilli formada olur. Buruncuq toxumcadan nisbətən uzun və ya onunla bərabər; təpəcikdə, zəncirotunun altında tiftiklənmiş; zəncirotu buruncuqlu toxumcadan qısa, boz-bulanıq qızılı rənglidir [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Quraqlığa davamlı, işıqsevən növdür. Aşağı dağ qırşağında çınqıllı, daşlı yamaclarda, müxtəlifotlu qruplaşmalarda rast gəlinir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Boz. yay., Kür-Ar. ov., KQ sən. [Флора Азербайджана, 1961; AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma) və təbii (iqlim, təbii bərpanın zəif olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün toxumlarının toplanılması və toxum bankında saxlanması tövsiyə edilir.

Tərtibçi: R.Abdiyeva

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-July. Reproduces by seeds. Drought-resistant, light demander species. Found in the lower mountain belt, on gravelly, stony slopes, in motley-grass groupings [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Boz. plat., Kur-Ar. lowl., LC south [Флора Азербайджана, 1961; AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing) and natural (climate, weak natural recovery).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Collection of seeds and their storage in seed bank are recommended.

Compiler: R.Abdiyeva

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Asterçəkəllər
ORDO: Asterales

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: Asteraceae

NAXÇIVAN YEMLİYİ

Tragopogon nachtschevanicus Kuth.
(= *T. pterocarpus* DC.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
VU B1ab(ii,iii,iv)+2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Hündürlüyü 40 sm-ə qədər olan ikiillik bitkidir. Yoğunlaşmış mil kökü vardır. Kök boğazı çılpəkdir və ya keçənlikli məhv olmuş yarpaqların qalığı ilə əhatə olunmuşdur. Gövdəsi düzdurandır, budaqlıdır, sıx yarpaqlıdır. Kökətrafı yarpaqları qaidəsindən genişlənmişdir, uc hissədə sivrilənmişdir, 2 sm-ə qədər enindədir. Çiçəkləri çəhrayıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir, iyun-iyul aylarında toxumcaları yetişir. Orta dağ qurşağında və otlu çınqıllı yamaclarda rast gəlinir. Kseromezofitdir. Bəzək və qida bitkisi.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Şurud və Boyəhməd kəndləri, İlandağ; Ordubad rayonu Biləv və Parağa kəndləri; Şahbuz rayonu Külüs və Keçili kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Məhdud sahələrdə yayılmış, mənfi təsirlərə məruz olan həssas növ kimi Ordubad DTY ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və populyasiyaları mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçi: N.Abbasov

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering in May-June and seeding in June-July. Found in the middle mountain belt and grassy gravelly slopes. Xeromesophyte. Ornamental and food plant.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Shurud and Boyahmad villages, Mount Ilandagh; Ordubad district, Bilav and Paragha villages; Shahbuz district, Kulus and Kechili villages).

Limiting factors: Anthropogenic, natural, zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Distribution areas in the territory of Ordubad SNS shall be under special control and their populations are protected as a sensitive species distributed in limited areas and are subject to negative effects.

Compiler: N.Abbasov

Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Aciçəklilər
ORDO: *Gentianales*

FƏSİLƏ: Boyaqotukimilər
FAMILIA: *Rubiaceae*

ABŞERON DİLQANADANI

Galium apsheronicum Pobed.
(= *G. murale* All.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: 5-18 sm hündürlükdə birillik, kiçik bitkidir. Gövdəsi düz və ya az əyilən, 4 tilli, çırpıqdır. Yarpaqları dəstədə 4 (6) sayda, uzunsov-xətvaridir. Çiçəkləri qısa çiçək saplaqlıdır. Tac 1 mm diametrdə: tacın ləçəkləri sarı, yumurtaşəkillidir. Meyvələri uzunsov-ensiz, 1,5 mm uzunluqda, 0,5 mm enində, yuxarı hissədə ipəkvari, tükçüklü, xırda toxumludur [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəverməsi may və sentyabr aylarına təsadüf edir. Dənizkənarı qumluqlarda bitir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Abş. [Флора Азербайджана, 1961]

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (sahil qumlarının daşınması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Abşeron MP-də mühafizə olunsa da, ərazidən kənarında olan populyasiyaları təhlükə altındadır. Yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması təklif olunur.

Tərtibçi: Z.Babayeva

Foto: H.Fabian

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May and September. Grows in coastal sandy areas. Mesoxerophyte.

Distribution: Absh. [Флора Азербайджана, 1961]

Limiting factors: Anthropogenic (transportation of coastal sands).

Existing and proposed protection measures: Populations outside the area are threatened although partially protected in Absheron NP. Mitigation of anthropogenic impacts is proposed in spread areas.

Compiler: Z.Babayeva

Photo: H.Fabian

ELDAR DİLQANADANI

Galium eldaricum Grossh.
(= *G. setaceum* Lam.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Nazik gövdəli, 10-20 sm hündürlükdə olan, dikduran, dördüzlü birillik bitkidir. Yarpaqları 6 ədəd toplanan, orta gövdə yarpaqları xətvəri, 5-8 sm uzunluqda və 0,25-0,5 mm enindədir. Yarımqətiri azçiçəkli olub, çiçək saplağına bərabərdir. Çiçək saplağı 3-6 dəfə çiçəkdən uzundur. Tacı qırmızıvəri, 0,5 mm diametrində olub, yumurtavəri-uzunsov, qısa-sivri bölünüdür. Sütuncuq ortadan ikiye bölünəndir. Meyvəsi 0,5 mm uzunluqda və 1 mm enindədir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Toxumla çoxalır, aprel-may aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Daşlı-çinqıllı yamaqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay. (Samux rayonu, Ellər oyuğu dağı) [Babakışiyeva, 2018].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (sistemsiz otarılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Bitki populyasiyalarının tam müəyyənləşdirilməsi, onların üzərində fenoloji müşahidələrin müntəzəm aparılması, rəngləyici bitki olduğu üçün mədəni halda becərilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Foto: E.Katsillis

Bioecological features: Flowering and seeding in April-May, reproduces by seeds. Common in stony-gravelly slopes.

Distribution: Boz. plat. (Samukh district, Mount Eldar Oyughu) [Babakışiyeva, 2018].

Limiting factors: Anthropogenic (unsystematic grazing).

Existing and proposed protection measures: Full identification of plant populations, regular phenological observations on them, cultivation in culture as dyeing plant are suggested.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Babakışiyeva

Photo: E.Katsillis

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Aciçəkəllilər
ORDO: Gentianales

FƏSİLƏ: Boyaqotukimilər
FAMILIA: Rubiaceae

KƏPƏZ DİLQANADANI

Galium kjazazi Manden.

(= *G. tianschanicum* Popov)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik bitkidir. Kökümsovu nazik, sapşəkilli, ağacşəkilli, boz-qonur rənglidir. Gövdəsi çoxbudaqlı, 5-8 sm hündürlükdə, 4 tilli, çılpaqdır. Yarpaqları dəstədə, bəzən 6 sayda, hamar, qalın, tərsinə yumurtaşəkilli və ya uzunsov-lansetvari, yuxarıdan itidir. Yarımçətir sadədir. Tac ağ, 3-4 mm diametrdə, yumurtaşəkillidir. Meyvəsi 2 qat, yetişməmiş 1 mm uzunluqda, 0,75 mm enində, ikiqat, tünd-qonur, xırda toxumludur [Флора Азербайджана, 1961].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəverməsi iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Alp qurşağında daşlı yamaclarda rast gəlinir. Mezokserofitdir.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu, Kəpəz dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Məlumat yoxdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Göygöl MP-də qismən mühafizə olunur. Mövcud yayılma sahələrinə nəzarət gücləndirilməlidir, monitorinqlərin aparılması vacibdir.

Tərtibçi: Z.Babayeva

Foto: V.Kolbintsev

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July-August. Found on stony slopes in the alpine zone. Mesoxerophyte.

Distribution: LC north (Goygol district, Mount Kapaz).

Limiting factors: No information.

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Goygol NP. Control of existing spread areas should be strengthened, monitoring is essential.

Compiler: Z.Babayeva

Photo: V.Kolbintsev

KARINTI YANMEYVƏLİSİ

Lomatogonium carinthiacum A.Braun

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Birillik, nazik köklü çılpaq bitkidir. Gövdəsi düz, əsasında budaqlanan, nadir hallarda sadə, 4,5-15 (30) sm hündürlükdədir. Yarpaqları oturaq, 5-25 mm uzunluqda, 3-6 mm enində, yumurtavari, ellipsvari və ya uzunsov, uc hissədə küt, qaidəsinə daralandır. Çiçəkləri tək saydadır. Çiçək tacı açıq-mavi, 6-8 (14) mm uzunluqda, hissələri uzunsov-ellipsvaridir. Qutucuq uzunsov, 10-15 mm uzunluqda; toxumları çoxsaylı, uzunsov-oval, 0,5 mm uzunluqda, hamardır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə avqust-sentyabr, meyvəvermə dövrü sentyabr-oktyabr aylarındadır. Alp və subnival qurşağında çəmənlərdə, qayaların çatlarında, daşlı ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Qusar rayonu Ləzə kəndi, Quba rayonu, Tufandağ və Kabaş şələəsi ətrafı), KQ şim. (Kəlbəcər rayonu, Dəlidağ), KQ cən.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma) və təbii amillər (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, su, külək eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, torpaq sürüşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in August-September, fruiting in September-October. Found in meadows, rock cracks, and stony areas in the alpine and subnival belt.

Distribution: GC Guba (Gusar district, Laza village; Guba district, Mount Tufandagh and Kabash falls surroundings), LC north (Kalbajar district, Mount Dalidagh), LC south.

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing) and natural (sensitivity to changing climate factors, water, wind erosion, strong dependence on habitat, landslide).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control the distribution areas and conduct regular monitoring.

Compilers: S.İbadullayeva, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Badımcançiçəklilər
ORDO: *Solanales*

FƏSİLƏ: Badımcankimilər
FAMILIA: *Solanaceae*

ŞÜVƏRƏNYARPAQ QARAGİLƏ

Solanum sisymbriifolium Lam.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: Hündürlüyü 30-70 (90) sm arasında dəyişən kol bitkisidir. Gövdəsi düzdür, budaqlıdır, pırtılaş və ya dağınıqdır. Bütün hissələri ulduzvari, uzun, yapışqanlı vəzili tükcüklərin qarışığı olan sıx tükcüklərlə örtülmüşdür. Çiçəkləri çiçək ayaqcıqları üzərindədir, çiçəkləmənin sonunda kasacığı ötür. 3-7 çiçəyi yuxarıda çətirəbənzərdir. Tacı göyümtüldür. Toxumu dəyirmiböyrəkşəkillidir, 2-2,5 mm diametrindədir [İbrahimov, 2006].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-sentyabr aylarında çiçək və meyvə əmələ gətirir. Toxumla çoxalır.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Qosmalian, Kəlvəz və Mistan kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çirklənmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zuvand DTY-də qorunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası təklif olunur. Növün bitdiyi sahələr nəzarət altına alınmalı, xüsusi mühafizə tədbirləri hazırlanmalıdır.

Tərtibçi: Ə.İbrahimov

Şəkil: Ə.İbrahimov

Bioecological features: Flowering and fruiting in May-September. Reproduces by seeds.

Distribution: Diab. (Lerik district Gosmalian, Kalvaz and Mistan villages)

Limiting factors: Anthropogenic (pollution).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNS. Regeneration of populations is suggested in the distribution areas. Growing areas shall be controlled, special protection measures are prepared.

Compiler: A.Ibrahimov

Figure: A.Ibrahimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Badımcançiçəklilər
ORDO: Solanales

FƏSİLƏ: Sarmaşıqkimilər
FAMILIA: Convolvulaceae

SƏRTBUDAQ SARMAŞIQ *Convolvulus erinaceus* Ledeb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i); D2

Təsviri: Hündürlüyü 25-60 sm arasında dəyişir. Tikkanvari yarımkoldur, qısa sıx yumşaq tükcüklərlə örtülmüşdür, bozuntul rəngdədir, sıx dağınıq budaqlıdır. Çiçəkləri yarpaqların qoltuğunda çiçək daşıyıcıları üzərində 2-3 (5), nadir hallarda bir ədəd olmaqla yerləşir. Yarpaqları oturaqdır, qıtsadır, xətkəşvaridir, sivridir, sərt-dir. Toxumu oval-yumurtavardır, tünd-qəhvəyi rənglidir [İbrahimov və Nəbiyeva, 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyul aylarında çiçəkləyir, avqustda toxum verir. Qumluqlarda nadir rast gəlinir.

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu Səngəçal qəsəbəsi və Qaradağ Dəmiryol Stansiyası).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (urbanizasiya, energetika və digər infrastruktur layihələrinin icrası məqsədilə ərazilərin mənimsənilməsi, çirklənmə).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: Ə.İbrahimov, F.Nəbiyeva

Foto: F.Nəbiyeva

Bioecological features: Flowering in May-July and seeding in August. Found rarely in sandy areas.

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Sangachal settlement and Garadagh Railway Station).

Limiting factors: Anthropogenic (urbanization, appropriation of territories for the purpose of implementation of energy and other infrastructure projects, pollution).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection in the distribution areas is recommended.

Compilers: A.Ibrahimov, F.Nabiyeva

Photo: F.Nabiyeva

KOLVARI SARMAŞIQ

Convolvulus fruticosus Pall.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B1ab(i,iii)+2ab(ii,iii,v)

Təsviri: Möhkəm kök sisteminə malik kol və ya yarımkoldur, hündürlüyü 20-30 (50) sm-dir. Budaqları uc və yan hissələrdən tikanlı, üzəri sıx tükcüklüdür. Yarpaqları sıx tükcüklü, oturaq, 10 (35) mm uzunluqda, 2 (4) mm enində, lansetvari-tərslansetvari, əsasına tədricən daralandır, ucu itidir. Çiçəkləri budaqda tək sayda, çəhrayı rəngli, çiçək saplağı qısaydır. Qutucuq 7 mm uzunluqda, 5 mm enində, üstü tükcüklüdür. Toxumları 1-4 mm uzunluqda, qəhvəyi rəngli, tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü iyul ayındadır. Quru, daşlı və qumlu ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: Abş. (Abşeron rayonu Pirəkəşkül kəndi) [Karimov и др., 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (ərazilərin energetika və digər infrastruktur layihələrinin altında qalması, ekoturizm, intensiv otarılma, tapdalanma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, növün özünü bərpa prosesinin zəif olması) [Karimov və Dadashova, 2013].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazisinin çəpərlənməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, mikrorezervatların yaradılması və yeni populyasiyaların müəyyənləşdirilməsi, nəbatat bağlarında rezervasiyasının təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, E.Yusifov, A. İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in July. Found in dry, stony and sandy areas.

Distribution: Absh. (Absheron district, Pirakashkul village) [Karimov и др., 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (areas remain under energy and other infrastructure projects, ecotourism, intensive grazing, trampling) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, weak self-regeneration process of the species) [Karimov and Dadashova, 2013].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to fence the distribution area, conduct regular monitoring, create microreserves and identify new populations, organize reservation in botanical gardens.

Compilers: V.Karimov, E.Yusifov, A. Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Göyzəbançiqəklilər
ORDO: *Boraginales*

FƏSİLƏ: Göyzəbankimilər
FAMILIA: *Boraginaceae*

KASACIQLI SUXTELEN

Suchtelenia calycina (C.A.Mey.) A.DC.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Birillik, 10-20 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Yarpaqları ağ qabarcıqlarla örtülü, kənarlardan qısa, qılıçlarla örtülü, aşağıdan yuxarıya doğru qarşılıqlı saplaqlı, kürəkvari formadan növbəli-oturaq, uzunsov, küt uclu formaya qədər dəyişkən olub, 1-2,5 sm uzunluqdadır. Qıvrımları azçiçəkli, gövdənin və yan budaqların uc hissəsində yerləşirlər. Çiçək saplaqları incə və əyilmiş formadadır. Tacları qıfşəkili, xırda, 2 mm ölçüdə, mavi rənglidir. Eremləri 4-5 mm hündürlükdə, arxa hissədən hamar və ya lövbərşəkili tikanlarla örtülüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə dövrü aprel-iyun aylarındadır. Düzənlikdən aşağı dağ qurşağına qədər quru gilli yerlərdə yayılmışdır.

Yayılması: Xəz. sah. ov., Qob., Abş., Kür-Ar. ov., Kür düz.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (məskunlaşma, tapdalanma, intensiv otarılma, toplanılma, yerin təkindən istifadə) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in April-June. Found in dry clayey areas from the plains to the lower mountain belt.

Distribution: Casp. coast. lowl., Gob., Absh., Kur-Ar. lowl., Kur pl.

Limiting factors: Anthropogenic (resettlement, trampling, intensive grazing, collection, use of the bowels of the earth) and natural (strong dependence on habitat, sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control distribution areas, conducting regular monitoring.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SİRA: Göyzəbançiqəklilər
ORDO: *Boraginales*

FƏSİLƏ: Göyzəbankimilər
FAMILIA: *Boraginaceae*

İPƏKTÜK KÖPƏKDİLOTU

Cynoglossum holosericeum Steven

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Çoxillik və ya ikiillik ot bitkisi. Enli, boş çimlەر əmələ gətirir; kökü kifayət qədər qalın, tünd, qısa, yuxarıdan adətən çoxbaşcıqlıdır. Gövdəsi 40-60 sm hündürlükdədir. Kökətrafi yarpaqları çoxsaylı neştərşəkili, 25 sm-ə qədər uzunluqda, 2-2,5 sm enindədir, iti saplaqlıdır. Çiçəkləri əvvəlcə başcıq çiçək qrupunda toplanır. Çiçək tacı bənövşəyi-qırmızı, 7-8 mm diametrində, qısa boruludur. Tozcuğu uzunsov, 2 mm-dir; sütuncuğun uzunluğu 3 mm-dir. Fındıqçası 6-7 mm uzunluğunda, yumurtavaridir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Alp qurşaqlarında, daşlı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba, BQ qər. [Мехтиева и Керимов, 2007].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma) və təbii (su, külək eroziyası, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin aparılması və toxumlarının toplanılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, and fruiting in July-August. Found in alpine belts in stony slopes.

Distribution: GC Guba, GC west [Мехтиева и Керимов, 2007].

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing) and natural (water, wind erosion, sensitivity to the effects of changing climatic factors, strong dependence on the habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to carry out regular monitoring and collect seeds in the distribution areas.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

SÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Göyzəbançiqəklilər
ORDO: Boraginales

FƏSİLƏ: Göyzəbankimilər
FAMILIA: Boraginaceae

QISAERKƏKCİKLİ BORUÇİÇƏK *Solenanthus brachystemon* Fisch. & C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi süpürgəvari bu daqlanan, 50-80 sm hündürlükdədir. Kökətrafı yarpaqları uzunsov və ya ensiz elliptik, 10-20 sm uzunluqda, 2-4 (7) sm enindədir. Gövdə yarpaqları çoxsaylı, aşağıdakılar uzunsov, digərləri uzunsov-lansetvari və ya lansetvari, oturaqdır. Çiçək qrupu süpürgəvari, azçiçəklilik, qıvrımlıdır. Qıvrımlar çiçəkləmə zamanı qısadır, qaidədən lansetşəkilli, azsaylı qısalmış yarpaqları var. Tac 8-10 mm uzunluqda, açıq-bənövşəyi rəngdədir. Fındıqçası çoxsaylı, uzun, nazikdir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü mart-aprel aylarındadır. Düzen və dağətəyi ərazilərdə, əsasən meşələrdə rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu, Moskva meşəsi), Lənk. dağ. (Lənkəran rayonu, Aşağı Apu kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də qorunur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in March-April. Found in plains and foothills, mainly in forests.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Moskva forest), Lank. mount. (Lankaran district, Ashaghi Apu village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, strong dependence on habitat) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Proposed to control distribution areas, and conduct regular monitoring.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

YUNLU GƏLİNCİKOTU (TÜKLÜ RİNDERA)

Rindera lanata Bunge

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1ab(iii)+2ab(iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Gövdəsi düz, qranlı-şırım-lıdır. Yarpaqları bozdur, kökətrafi yarpaqları lansetvari və ya uzunsov, iti, 6-18 sm uzunluqda, 0,8-1,2 sm enindədir. Çiçək qrupu budaqlanan süpürgə, yuxarıdan qalxanvari, sıx, daha sonra seyrək, çiçəkaltlığı yoxdur. Çiçək tacı çəhrayı, sonradan maviləşəndir, 8-10 mm uzunluqdadır. Qanadları dikduran, xətvəri, lansetvari, küt, borucuğa bərabərdir. Fındıqça iri, dairəvi, qanadları ilə birlikdə 12-15 mm diametrdədir. Qanadlar geniş, tamkənarlıdır [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü iyun-iyul aylarındadır. Orta və yuxarı dağ qurşaqlarına qədər quru və daşlı yamaclarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Kükü kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin mütəmadi monitorinqi, mümkün rezervasiya imkanlarının araşdırılması və toxumlarının toplanaraq toxum bankında saxlanması təklif edilir.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in June-July. Found on dry and stony slopes up to the middle and upper mountain belts.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku village)

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing) and natural (sensitivity to the effects of changing climatic factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed regular monitoring of distribution areas, investigation of possible reservation possibilities and collection and storage of seeds in the seed bank.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Göyzəbançicəklilər
ORDO: *Boraginales*

FƏSİLƏ: Göyzəbankimilər
FAMILIA: *Boraginaceae*

SƏRSƏRİ (AVARA) XƏNDƏKOTU

Symphytum peregrinum Lebed.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B2b(ii,iii,iv)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi düz, çoxbudaqlı, 30-60 sm hündürlükdədir. Yarpaqları saplağa daralan, yuxarı yarpaqları oturaqdır, aşağı hissədə az tükcüklü, dar uzunsovdur. Çiçəyi göyümtül-mavi rənglidir. Qıvrımlar çoxsaylıdır, budaqların ucunda adətən cüt-cüt olaraq şaxəli, kənar budaqlarda isə tək-tək olaraq birlikdə süpürgəşəkilli çiçək qrupu əmələ gətirərək yarpaqsız, kifayət qədər qısa, meyvə verən və boş olur. Fındıqçaları 4 mm uzunluğunda, demək olar ki, qara, yumurtavari, arxası torvari-qırışlıdır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun aylarındadır. Düzən meşəliklərinin ətrafı, nəmli çəmənliklər və həyətyanı sahələrdə yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Bürcəli kəndi; Astar rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (insanların məskunlaşması, ərazilərin kənd təsərrüfatı əkinləri məqsədilə istifadəsi, qiymətli yem bitkisi kimi mal-qara tərəfindən otarılma) və təbii (yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi, yeni populyasiyalarının müəyyənləşdirilməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, fərdi mühafizəsinin təşkili, toxumlarının nəbatat bağlarında saxlanması və bərpası təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June. Found around lowland forests, moist meadows and backyards.

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran district, Burjali village; Astar district).

Limiting factors: Anthropogenic (human settlement, use of areas for agricultural crops, grazing by livestock as a valuable fodder crop) and natural (strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Proposed to take control of spread areas, identify new populations, and conduct regular monitoring, organize individual protection, store and restore seeds in botanical gardens.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

DƏRMAN SÜMÜRGƏNOTU

Anchusa officinalis L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: İkiillik ot bitkisidir. Gövdəsi 40-100 sm hündür-lükdə, uzun və seyrək tükcüklü, yuxarıdan adətən bu-daqlıdır. Yarpaqların kənarları dalğalı, bucaqlı-dişcikli, enli lansetşəkili, 5-10 (12) sm uzunluqda, 1 sm-dən çox enindədir. Çiçək qrupu süpürgəşəkildir. Qıvrımları əvvəl sıx, başcıqlı olur, sonradan uzunluğu 10 sm-dək düzələrək boşalır. Kasacıq demək olar ki, oturaq, çiçəkləmə zamanı uzunluğu 5-7 mm, yarısına qədər lansetşəkili iti paylara bölümlüdür. Çiçək tacı bənövşə-yi, kifayət qədər iridir. Fındıqçalar çəpəki yumurtavari, uzunluğu 4 mm, boz rənglidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-avqust, meyvəvermə dövrü avqust-sentyabr aylarındadır. Çəmən və talalarda, antropogen təsirlər nəticəsində pozulmuş yaşayış yerlərində yayılmışdır.

Yayılması: Lənk. ov. (Astara rayonu) [Kərimov, 2018]. Son 50 ildə məlum lokalitetlərində rast gəlinməsi qeydə alınmayıb.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dərman bitkisi kimi istifadə, tapdalanma, biçilmə, otarılma) və təbii (iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yeni yayılma yerlərinin aşkar edilməsi, təbii florada yayılması barədə məlumatların dəqiqləşdirilməsi, toxumlarının toplanılması və bərpası təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: Q.Koneçnaya

Bioecological features: Flowering occurs in June-August, fruiting in August-September. Found in meadows and glades, in habitats disturbed by anthropogenic influences.

Distribution: Lank. lowl. (Astara district) [Kərimov, 2018]. In the last 50 years, it has not been found in known localities.

Limiting factors: Anthropogenic (use as medicinal plant, trampling, harvesting, grazing) and natural (sensitivity to the effects of climate change).

Existing and proposed protection measures: Discovery of new distribution areas, clarification of data on distribution in natural flora, collection of seeds and regeneration are suggested.

Compiler: V.Karimov

Photo: G.Konechnaya

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Göyzəbançicəklilər
ORDO: *Boraginales*

FƏSİLƏ: Göyzəbankimilər
FAMILIA: *Boraginaceae*

SARINMIŞ ÜÇKÜNCMEYVƏ

Trigonocaryum involucreatum (Steven)
Medw.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Birillik, qılıcılıq-tükcüklərlə örtülür, uzun nazik köklərə malik ot bitkisi. Gövdəsi qısa, qaidə hissədə budaqlanandır, 5-20 sm uzunluqdadır. Yarpaqları 1-1,5 sm uzunluğunda, küt, mərkəzi hissəyə getdikcə daralır. Çiçək qrupu yan çətirlərdən ibarət başcıqdır. Çiçəkaltlığının yarpaqları çiçəyi əhatə edir, 1-2 sm uzunluğundadır. Formasına görə gövdə yarpaqlarına oxşayır, çiçəklərdən uzundur. Çiçək tacı ağimtil və ya göy, çox kiçik, kasacıqdan bir az uzundur. Fındıqçası ağimtil, iri, 3,5 mm uzunluqda və üçkünclü formadadır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun, meyvəvermə dövrü iyul aylarındadır. Subalp və alp qurşaqlarında daşlı yamaclarda, qayalıq, çınqıllı ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Xınalıq kəndi, Qudyalçayın sol hövzəsi, Tufan gölü hövzəsi, Rüstəmbaz dağı və Bazardüzü dağının ətrafı, Şahdağ MP), BQ qər.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yay otlaqlarının intensiv otarılması) və təbii (su, külək eroziyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Şahdağ MP-də mühafizə olunur. Mütəmadi monitorinqlərin aparılması, populyasiyaların ciddi nəzarətə götürülməsi, mümkün rezervasiya imkanlarının araşdırılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June, fruiting in July. Found on stony slopes, rocky and gravelly areas in subalpine and alpine zones.

Distribution: GC Guba (Guba district, Khinalig village, left basin of Gudyalchay river, Tufan lake basin, Mount Rustambaz, Mount Bazarduzu surrounding, Shahdagh NP), GC west.

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing of summer pastures) and natural (water, wind erosion).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Shahdagh NP. Proposed to conduct regular monitoring, take strict control of populations, and investigate possible reservation opportunities.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

GÖYKASACIQLI KEÇƏOTU

Nonea cyanocalyx M.Pop. ex V.N.Karimov

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi şaquli kökdən tək və ya bir neçə sayda olub, hündürlüyü 10-25 sm, qısa tükcüklüdür. Yarpaqları enli, uzunsov-lansetvari və ya lansetşəkillidir, aşağıdakı və rozetvari yarpaqların uzunluğu 10 sm-dək olan saplağa uzanmışdır, yuxarıdakılar isə əsasda ürəkşəkilli və bir az aşağı istiqamətli olur. Çiçək qrupu qalxanşəkilli-süpürgəvari, meyvə yetişəndə boş, kifayət qədər qısa, lansetvari çiçəkyanı yarpaqları var. Çiçək tacı iridir, uzunluğu 10-15 mm, tünd-bənövşəyi rənglidir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə dövrü may-iyun aylarındadır. Yüksək dağ qurşağı, alp və subalp çəmənliklərində və daşlı-qayalı ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat gölü, Zorbulağın ətrafı və Biçənək aşırımı) [Karimov, 2016].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yay otlaqlarının otlaq və biçənək kimi istifadə edilməsi) və təbii (külək, su eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də qorunur. Yayıldığı ərazilərin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in May-June. Found in the high mountain belt, alpine and subalpine meadows and stony-rocky areas.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat lake, Zorbulag spring surroundings and Bichanak pass) [Karimov, 2016].

Limiting factors: Anthropogenic (use of summer pastures as hayfield and mowing) and natural (wind, water erosion, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Proposed to control distribution areas and conduct regular monitoring.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

DAĞISTAN KEÇƏOTU

Nonea daghestanica Kusn.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: DD

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1b(i,iii)+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Kökümsovu sürünən, nazik, uzun budaqlı, təpə hissədə çiçəklənən gövdəyə keçir, hündürlüyü 15-30 sm, tikanlı qılıdır. Yarpaqları lansetvari, küt, demək olar ki, bütöv kənarlıdır, uzunluğu 2-4 (5) sm, eni 0,5-1 sm-dir, cod qılıdır. Qıvrımları boş, meyvə yetişdikdə uzanaraq 10 sm-dək olur. Çiçək qrupu düz olmadan və boş olaraq aralı qalxanvari, böyük deyildir. Çiçək tacı qara-qırmızı bənövşəyidir. Eremləri iri, 4,0-7,0 mm uzunluqda, 3,5-5,0 mm enində, demək olar ki, kürevəri və ya kürevəri-yumurtavari, qalın torşəkili qırışlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarındadır. Qayalıq ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu, Qonaqkənd, Xınalıq və Cek kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, otarılma) və təbii (su və torpaq eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, torpaq şürüşməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July, fruiting in July-August. Found in rocky areas.

Distribution: GC Guba (Guba district, Gonagkend, Khinalig and Jek villages).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, grazing) and natural (water and soil erosion, strong dependence on habitat, sensitivity to the negative effects of changing climate factors, landslide).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control distribution areas and conduct regular monitoring.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

AŞAĞIDARTINAN KEÇƏOTU

Nonea decurrens (C.A.Mey) G.Don

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1b(i,iii)+2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik, 30-50 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Kökü şaquli və kifayət qədər qalındır. Yarpaqları itiuculu, 3-8 sm uzunluqda, 10-30 enində, qısa vəzili-yumşaq tüklü, kənarlardan isə bütöv və kirpiksizdir. Çiçək qrupu qısa bol yarpaqlı qıvrımlardan ibarət sipərşəkilli qısa süpürgə şəklindədir; qıvrımlar çox azsaylıdır, mey və yetişəndə boş, uzunluğu təxminən 3 sm olur. Çiçək tacı tünd-qırmızı, balaca, uzunluğu 8-9 mm-dir, qatlağı ensiz zəngşəkilli, eni 4-6 mm-dir. Eremləri çox iri, 5,5-8,0 mm uzunluqda, 5,2-7,7 mm enində, demək olar ki, kürevaridir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə dövrü iyun ayındadır. Orta dağ qurşağının meşətrafı və meşədən azad olunmuş ərazilərindəki dağ çəmənlərində yayılmışdır.

Yayılması: BQ şə. (Şamaxı rayonu Çuxuryurd kəndi) [Kərimov və b., 2016], Qob. (Qobustan rayonu Cəyirli və Çalov kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yayıldığı ərazilərin biçənək və yay otaqları kimi intensiv istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Şahdağ MP-də qorunur. Növün populyasiyalarının və azsaylı fərdlərinin fərdi mühafizəsinin (ərazinin çəpərlənməsi) təşkili təklif olunur [Kərimov, 2013].

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in June. Found in mountain meadows around forest and freed from the forest areas of the middle mountain belt.

Distribution: GC east (Shamakhi district, Chukhuryurd village) [Kərimov və b., 2016], Gob. (Gobustan district, Jayirli and Chalov villages).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive use of distribution areas as hayfield and summer grazing) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Shahdagh NP. Proposed to organize individual protection of populations of the species and a small number of individuals (fencing of the territory) [Kərimov, 2013].

Compiler: V.Karimov

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Göyzəbançişəklilər
ORDO: *Boraginales*

FƏSİLƏ: Göyzəbankimilər
FAMILIA: *Boraginaceae*

ZƏRİF KEÇİƏMCƏKOTU

Onosma gracilis Trautv.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B1b(i,iii)+2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik, hündürlüyü 20-40 sm ot bitkisidir. Gövdəsi qaidədən və ya ortadan budaqlanandır, təpə hissədə nazik, çiçəklənən budaqları var. Yarpaqları xətvəri və ya uzunsov-xətvəri, uzunluğu 2-4 sm, eni 5-20 mm-dir, oturaq, qılıdır. Çiçək qrupu azçiçəkli boş qıvrımlardır. Çiçək tacı borucuqludur, solğun, uzunluğu 12 mm-dir, sıx və qısa yumşaq tüküldür. Fındıqçalar enli, bir az qabarcıqlı, parlaq, uzunluğu 4 mm-dir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə vermə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşağının daşlı yamaclarında, müxtəlif rəngli torpaqlarda və bozqırılmış çəmənlərdə rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Biləv kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazisinin nəzarətə götürülməsi, mikrorezervatların yaradılması ilə azsaylı populyasiyaların qorunması təklif olunur [Karimov, 2016; Karimov, 2017].

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kuropatkin

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in June-July. Found on the stony slopes of the lower mountain belt, in various colored soils and steppe meadows.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Bilav village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control distribution area, protect small populations by creating micro-reserves [Karimov, 2016; Karimov, 2017].

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Kuropatkin

ZƏNGƏZUR KEÇİƏMCƏKOTU

Onosma zangezura T.N.Pop.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir, kökümsovu oduncaqlaşandır. Gövdəsi 1-3 sayda, dikduran və ya yüksələndir, hündürlüyü 25-40 (50) sm, sadə və ya yuxarı hissədə az budaqlanandır. Aşağıdakı yarpaqların uzunluğu 30-60 mm, eni 27 (10) mm-dir, xətvəri-kürəkşəkillidir; gövdə yarpaqları xətvəri-lansetşəkilli, oturaq, uzunluğu 20-50 mm, eni 5-12 mm-dir. Çiçək qrupu qıvrım şəklində, sıxdır, meyvə yetişdikdə çox uzanır. Çiçək tacının uzunluğu 20-22 mm, demək olar ki, silindrik formada, sarıdır. Eremlərin uzunluğu 3-4 mm-dir, təpə hissədə kilvari, solğun, qəhvəyi-nöqtəli, hamar, parıltılıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvəvermə dövrü may-iyun aylarına baş verir. Daşlı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu, Zəngəzur silsiləsi, Bəyəhməd aşırımı) [Kərimov, 2018].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, biçilmə) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərinin nəzarətə götürülməsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April-May, fruiting in May-June. Found on rocky slopes.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Zangazur range, Beyahmad pass) [Kərimov, 2018].

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, mowing) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control distribution areas and conduct regular monitoring.

Compiler: V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Göyzəbançiklilər
ORDO: Boraginales

FƏSİLƏ: Göyzəbankimilər
FAMILIA: Boraginaceae

QAYALIQ GÖBƏKOTU

Omphalodes rupestris Rupr. ex Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU B1b(i,iii)c(i,iii)

Təsviri: Çoxillik, yatıq tükrlərlə örtülü, 10-15 sm hündürlükdə ot bitkisi. Kökə yaxın yarpaqları 5-10 sm uzunluqda, uzun saplaqlarda oturmuş, yumurtavari, əsasdan isə ürəkvari formalı, bəzən də yumru formalı, iti və ya kütucludur. Gövdə yarpaqları kiçik ölçülü, 5-7 sm uzunluqda, aşağıdakı saplaqlı, daha yuxarıdakılar isə oturaq olub, uzunsov-yumurtavari formalıdır. Tacları mavi, 10-15 mm diametrdə, ləçəkləri isə yumurtavari formalıdır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyul, meyvəvermə dövrü iyun-avqust aylarındadır. Orta və yuxarı dağ qurşaqlarının qayalı, daşlı və gilli yamaclarında, töküntülərdə, əhəngli yerlərdə, çayların yataqlarında yayılmışdır [Аскерова и Керимов, 1999].

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu, Qızıl Bərə yaylağı; Oğuz rayonu, Salavat aşırımı istiqamətində; Qəbələ rayonu, Tikanlı və Salavat yaylaqları), BQ şər. (İsmayilli rayonu, Biğir-Günəşli yaylağı; Şamaxı rayonu Zarat Xeybəri kəndi, Pirsaatçayın başlanğıcı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, su və külək eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma ərazilərində mütəmadi monitorinqlərin aparılması, toxumlarının toplanılması və bərpası təklif olunur.

Tərtibçi: V.Kerimov

Foto: R.Murtazaliyev

Bioecological features: Flowering occurs in May-July, fruiting in June-August. Found on rocky, stony and clayey slopes of the middle and upper mountain belts, screes, calcareous areas, riverbeds [Аскерова и Керимов, 1999].

Distribution: GC west (Shaki district, Gizil-Bara highlands; Oghuz district, in the direction of Salavat pass; Gabala district, Tikanli and Salavat highlands), GC east (Ismayilli district, Bighir-Gunashli highlands; Shamakhi district, Zarat Khaybari village, the beginning of the Pirsaatçay).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, water and wind erosion, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to carry out regular monitoring, collect and regenerate seeds in the distribution areas.

Compiler: V.Karimov

Photo: R.Murtazaliyev

DƏRMAN YASƏMƏNİ

Jasminum officinale L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Dırmaşan koldur. Yarpaqları 5-7 sayda yarpaqcıqlıdır. Yarpaqcıqlar uzunsov-lansetvari, sivriləşmiş, yan tərəfdəkilər oturaq, yuxarıdakılar uzunqanadlı, saplaqlıdır. Çiçəkləri ağ, ətirli, çətirvari, azçiçəkli çiçək qrupunda toplanmışlar. Kasacıq qədəhvəri, tacı ətirli, yumurtavari, sivriləşmiş, borucuğu ensizdir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Arandan aşağı dağ qurşağına kimi meşə talasında və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. ov. və Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Dekorativ bitki kimi becərilir. Yayıldığı ərazilərdə mikrorezervatların yaradılması təklif olunur.

Tərtibçi: E.Qurbanov

Foto: L.Qlazunova

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in August-September. Found in forest clearings and brushwoods from the lowland to the lower mountain belt.

Distribution: Lank. lowl. and Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Cultivated as a decorative plant. Proposed to create micro-reserves in the distribution areas.

Compiler: E.Gurbanov

Photo: L.Qlazunova

BƏNÖVŞƏYİ KEÇİQLAĞI

Verbascum phoeniceum L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Gövdəsinin hündürlüyü 37-60 (100) sm-ə çatan ikiillik və ya çoxillik bitkidir. Düzdür, nazikdir, silindrikdir, qırmızıtəhərdir və az yarpaqlanandır. Kökətrafi rozet yarpaqları qısa saplaqlıdır, ellipsvari və ya uzunsov-yumurtaşəkillidir, kütdür, qaidəsi azca ürəkvaridir, kənarları qövsvari dişcikli. Gövdə yarpaqları oturaqdır, gövdəni qucaqlayandır, ürəkvaridir və dişcikli. Çiçəkləri tək-təkdir, seyrək salxımdır. Çiçəkaltlığı neştəvaridir, sivriləmişdir. Kasacığı ellipsvaridir. Tacı qırmızımtıl-bənövşəyidir, üst hissədən çılpəqdır. Qutucuğu kütdür, yumurtaşəkillidir, çılpəqdır, kasacıqdan bir qədər uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may aylarında çiçəkləyir, may-iyun aylarında toxumları yetişir. Otlu yamaclar, daşlı-çınqıllı yerlər və kolluqlarda yayılmışdır. Mezokserofitdir.

Yayılması: Sam.-Dəv. ov., KQ şim. və Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Küküdağ (Dərəboğaz) və Batabat gölü hövzəsi; Culfa rayonu, Aracıq dağı (Xəzinədəre), Kola meşəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (yaşayış yerlərinin dağıdılması) və təbii (iqlim, kəskin quraqlıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Naxçıvan MR-in QK-sinə daxil edilmişdir, akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP ərazisində bitdiyi əsas yerlərdə populyasiyalarının mühafizəsi gücləndirilməli, bioloji xüsusiyyətləri öyrənilməli, toxum materialları toplanılaraq mühafizə edilməlidir.

Tərtibçi: T.Talibov

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering in April-May, and seeding in May-June. Found in grassy slopes, stony-gravelly places and brushwoods. Mesoxerophyte.

Distribution: Sam.-Dav. lowl., LC north., and Nakh. mount. (Shahbuz district, Mount Kukudagh (Dereboğaz) and Batabat lake basin; Julfa district, Mount Arajig (Khazinadere), Kola Forest).

Limiting factors: Anthropogenic (destruction of habitats) and natural (climate, severe drought).

Existing and proposed protection measures: Included in the RB of the Nakhchivan AR, the protection of their populations in the main growing areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev should be strengthened, their biological features to be studied, and seed materials to be collected and protected.

Compiler: T.Talibov

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalamazçiçəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Keçiqlağıkimilər
FAMILIA: *Scrophulariaceae*

AZƏRBAYCAN QARAŞƏNGİSİ *Scrophularia atropatana* Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN A2c+3c

Təsviri: İkiillik ot bitkisidir. Gövdəsi 6-30 sm hündür-lükdədir. Gövdə yarpaqları yumurtavari və ya uzunsov-yumurtavari, 3-5 sm uzunluğunda, 1,5-3 sm enindədir. Çiçək qrupu uzunsov, dar, gövdənin ortasından, bəzən əsasından başlayandır. Çiçəklər budaqlarda oturaqdır. Örtücü yarpaqlar qısa, xətvardır, çiçəkaltlığı xırda, pulcuqludur. Kasacığın hissəcikləri uzunsov, dilimli, kənarında ağ pərdəli, 2 mm uzunluqdadır. Tac tünd-qırmızı, qonur rənglidir. Staminoidi yumurtavari və ya uzunsovdur. Qutucuq 3,5-4 mm uzunluğunda, dairəvi, iti çıxıntılı, dərin uzunsov şırımlı və ikiqatlıdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə əmələgəlmə iyun ayına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına kimi daşlı çınqıllıqlarda rast gəlinir. Kserofitdir [Карягин, 1957].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Şahbuz şəhəri və Kolani kəndi; Ordubad rayonu Parağa və Kotam kəndləri) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yeni yayılma yerlərinin axtarılması tələb olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June and fruiting in June. Found from the lower mountain belt to the middle mountain belt on stony gravels. Xerophyte [Карягин, 1957].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Shahbuz city (and Kolani village; Ordubad district, Paragha and Kotam villages) [Nax. MR QK, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Search for new distribution areas is required.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talıbov

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçičəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Keçiqulağkımilər
FAMILIA: Scrophulariaceae

HİRKAN QARAŞƏNGİSİ

Scrophularia hyrcana Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi 20-60 sm hündürlükdədir. Yarpaqları enli, üçkünc-yumurtavari, sivri, kənarları ikiqat mişardişli, əsasında azacıq ürəkvari, üstədən çılpacaq, altdan yumşaq tüklü, aşağıdakılar saplaqlı, yuxarıdakılar oturaqdır. Təpə piramida formalı çiçək qrupunda toplaşmış yarımçətirləri 2-5 çiçəklidir. Kasacığın hissəcikləri uzunsov-yumurtavari, kütdür. Tacı 6-7 mm uzunluqda, yaşılımtıl-sarıdır. Qutucuğu 7-8 mm uzunluqda, uzunsov-yumurtavaridir [Карягин, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Aprel-may ayları çiçəkləyir, iyun-iyul aylarında toxumlayır. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında meşələrdə, qayalarda və dərələrdə rast gəlinir.

Yayılması: Lənk. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma və tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: H.Səfərov, S.Mustafayeva

Foto: H.Səfərov

Bioecological features: Flowering in April-May, seeding in June-July. Found in forests, rocks and valleys in the lower and middle mountain zones.

Distribution: Lank. mount.

Limiting factors: Anthropogenic (grazing and trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control the population and conduct regular monitoring.

Compilers: H.Safarov, S.Mustafayeva

Photo: H.Safarov

BALACA QARAŞƏNGİ

Scrophularia minima M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik, 4-10 sm hündürlükdə alçaqboylu, çox vaxt al-qırmızı rəngli ot bitkisi. Yarpaqları 1-4 sm uzunluğunda, 8-20 mm enində, uzunsov, bəzən yumurtavari, küt, bəzən sivri, kənarları noxudvari-dişlidir. Çiçək qrupu başcıqlı, oval və ya uzunsov, çoxçiçəklidir. Çiçəkləri oturaqdır. Kasacıq 4-4,5 mm uzunluğundadır. Tacı iri, al-qırmızıdır, borucuğu 15 mm uzunluğunda, yuxarı dodağı dəyirmi, aşağı dodağı yan dilimlərdən uzundur. Qutucuğu 5-6 mm uzunluğunda, şarvari-yumurtavaridir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi iyul-avqust, meyvəverməsi avqust ayına təsadüf edir. Alp qurşağının gilli töküntülərində və qayalıqlarda rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Tufandağ və Bazardüzü dağları, Tufan gölü hövzəsi, Şahdüzü yaylağı) və BQ qər.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, intensiv otarılma) və təbii (su və torpaq eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in July-August, fruiting in August. Found in the clay screes and rocky areas of the Alpine belt.

Distribution: GC Guba (Tufandagh and Bazarduzu mountains, Tufan lake basin, Shahduzu highlands) and GC west.

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, intensive grazing) and natural (water and soil erosion, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Suggested to search for new distribution areas.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Keçiqlağkimilər
FAMILIA: Scrophulariaceae

NAXÇIVAN QARAŞƏNGİSİ

Scrophularia nachitschevanica Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: DD

Təsviri: İkiillik ot bitkisidir. Gövdə sadə, 10-25 sm hündürlükdədir. Yarpaqları neştəşəkilli və ya uzunsov-neştəşəkilli, iti, iri mişarkənarlı, üçkünclü, küt dişcikli, qısa, iti sonluqlu və ya yarpaqları kəsilən, nadir və xırda dişcikli, 2,5-7 sm uzunluğunda, 8-15 mm enindədir, alt yarpaqlarının saplağı lövhədən qısadır. Çiçək qrupu piramidaşəkilli, süpürgəvari, budaqları qısa və zicikli. Çiçəklər 5 çiçəkli yarımqətiirlərdə toplanır. Örtücü yarpaqlar qısa, xətvəri, çiçəkaltlıqları qısadır. Kəsacığın hissəcikləri dairəvi, dar pərdəlidir. Tac 5-6 mm uzunluğunda, qara, qəhvəyi, al-qırmızıdır. Staminoidi tumurcuqludur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may (iyun) ayına təsadüf edir. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına kimi quru, gilli və daşlı yamaclarda, daşlı töküntülərdə rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Qızıl-Boğaz dərəsi; Culfa rayonu, Dərəşam vadisi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Məlumat azdır.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayılma yerlərində antropogen təsirlərin azaldılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering occurs in May (June). Found in dry, clayey and stony slopes and rocky screes from the lower to the middle mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Gizil-Boghaz valley; Julfa district, Deresham valley).

Limiting factors: Scarce information.

Existing and proposed protection measures: Reducing anthropogenic impacts in the distribution areas is proposed.

Compilers: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

DİMDİKVARİ QARAŞƏNGİ

Scrophularia rostrata Boiss. & Buhse

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Çoxillik, çılpaq bitkidir. Gövdəsi 30-60 (80) sm hündürlükdə, 4 tillidir. Tilləri bir qədər kütdür. Kök ətrafında və gövdənin aşağı hissəsindəki yarpaqlar saplaqla birlikdə yarpaq ayası ölçüsündə, bəzən ondan qısa, lirəvari, lələkşəkillidir. 2-4 yan xırda seqmentli, mərkəzdə iri, dilimli yarpaq ayası küt dişlidir. Gövdənin yuxarı hissəsindəki yarpaqlar oturaq, azacıq ürəkvari, üstədən çılpaq, altdan yumşaq tükcüklüdür. Çiçək qrupu süpürgəşəkilli, çiçəkaltlığı isə kifayət qədər iri yarımqətiirdir, ikibölümlüdür, çoxçiçəklidir. Kasacığı 2,5-3 mm uzunluqda, qutucuq meyvəsi 6-7mm uzunluqda, şarşəkilli-yumurtavaridir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: May-iyun aylarında çiçəkləyir və iyun ayında meyvə verir. Aşağı və orta dağ qurşaqlarında, daşlı-çınqıllı ərazilərdə, kolluqların arasında, meşələrdə, dərələrdə rast gəlinir.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Kəlvəz kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarma və tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi, mütəmadi monitorinqlərin aparılması, antropogen təsiri azaltmaq və yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Şəkil: Botanika İnstitutunun Herbari fondu

Bioecological features: Flowering in May-June and fruiting in June. Found in lower and middle mountain belts, stony-gravelly areas, among bushes, forests, and valleys.

Distribution: Diab. (Lerik district, Kalvaz village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing and trampling).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zuvand SNS. Population control, regular monitoring, reducing anthropogenic impact, and searching for new distribution places are proposed.

Compilers: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Botany

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Keçiqlağkımilər
FAMILIA: Scrophulariaceae

ZUVAND QARAŞƏNGİSİ

Scrophularia zuvandica Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: 20-37 sm hündürlüyündə ikiillik ot bitkisidir. Yarpaqlar uzunsov, yumurtavari, lələkvari-kəsilmiş, hissəcikləri lansetvari və ya xətvəri, üçküncü, dişciklidir. Çiçək qrupu uzunsov, süpürgədir. Kasacıq 2 mm uzunluğunda, kənardan ağ pərdəlidir. Tac 5 mm uzunluğunda, al-qırmızı, qonur rəngli, kasacıqdan uzundur. Staminodi xırdadır. Erkəkciklər tacdan çıxır. Qutucuq 3-4 mm uzunluğunda, kürəvari, kasacıqdan uzundur. Toxumlar 1 mm uzunluğunda uzunsov, qaradır [Карягин, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə və əmələgəlmə (may) iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında quru, daşlı yamaclarda və tökünlükdə, çəgil daşlarının üstündə bitir. Kserofitdir.

Yayılması: Diab.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə antropogen təsirin azaldılması və yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, M.Qurbanov

Foto: H.Səfərov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June, fruiting in (May) June-July. Grows in the middle mountain belt, on dry, stony slopes and screes, on pebble stones. Xerophyte.

Distribution: Diab.

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Suggested to reduce the anthropogenic impact in the distribution areas and to search for new distribution areas.

Compilers: S.İbadullayeva, M.Gurbanov

Photo: H.Safarov

XIRDAÇIÇƏK LEPTORABDOS

Leptorhabdos parviflora (Benth.) Benth.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NE

Təsviri: Yaşıl rəngli, dördüzlü, aşağı hissəsi çılpaq, bəzən tükcüklü, yuxarı hissəsi az-çox vəzili tükcüklü, qarşı-qarşıya yerləşən budaqcıqlı olub, 10-80 sm hündürlükdə birillik bitkidir. Yarpaqları qarşı-qarşıya bir-birindən 2-4 mm aralı yerləşən, aşağı yarpaqları ləkəvari bölümlü olub, 1-5 cütdür. Kasacıq zəngvari, 3-8 mm uzunluqdadır. Tacı qızılgül rənglidir. Erkəkciyi tacın aşağı hissəsindən birləşəndir. Ləçəkləri 2-5 mm uzunluqda olub, vəzili tükcüklüdür.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Toxumla çoxalır. Quru daşlı yamaclarda bitir.

Yayılması: Boz. yay. [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Bitki ola bilsin ki, tamamilə məhv olmuşdur. Toxumları hər hansı bir mübadilə yolu ilə əldə edilməli və bərpası istiqamətində tədqiqatlar həyata keçirilməlidir.

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: V.Epiktetov

Bioecological features: Flowering and seeding in July-August. Reproduces by seeds. Common in dry stony slopes.

Distribution: Boz. plat. [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. The plant may have been completely destroyed. Their seeds should be obtained through any exchange and research should be carried out in the direction of their restoration.

Compiler: S.İbadullayeva

Photo: V.Epiktetov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalmazçiqəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Kəhrəkimilər
FAMILIA: *Orobanchaceae*

QIRMIZI FELİPEYA (QIRMIZI KƏHRƏ)
Phelypaea coccinea (M.Bieb.) Poir.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B1ab(i,ii,iii,iv)

Təsviri: Çoxillik, çox qısa tünd vəzili-tükcüklü ot bitkisi. Gövdəsi orta hissədə 3-6 mm diametrdə, bir-çiçəkli çiçək saplaqlıdır (bəzən 2 çiçəkli). Kasacıq çox qısa, vəzili-tükcüklü; dilimləri lansetvari, sivri, bir-birinə bərabər və ya arxadakı üç dilimləri bir-birinə birləşmiş, qısa. Tacı (1,8) 2,5-4,5 (5) sm uzunluqda, parlaq-qırmızı rəngli, əsnəkdə 2 məxməri-qara büküklüdür. Tozcuqları çılpaq və ya azacıq tüklüdür [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyul, meyvəvermə dövrü iyun-avqust aylarındadır. Aşağı dağ qurşağından orta dağ qurşağına kimi daşlı yamaclarda yayılmışdır.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Buduq və Cek kəndləri; Qusar rayonu Ləzə kəndi; Xızı və Şabran rayonları), BQ şər. (Şamaxı rayonu), BQ qər. (Qax rayonu Ləkit kəndi), Qob., Kür-Ar. ov., Boz. yay., Lənk. dağ., Nax. dağ. [AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma, meşələrin qırılması) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-July, and fruiting in June-August. Found on stony slopes from the lower to the middle mountain belt.

Distribution: GC Guba (Guba district, Budug and Jek villages; Gusar district, Laza village; Khizi and Shabran districts), GC east (Shamakhi district), GC west (Gakh district, Lakit village), Gob., Kur-Ar. lowl., Boz. plat., Lank. mount., Nakh. mount. [AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling, deforestation) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors, strong dependence on habitat).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to control the population and conduct regular monitoring.

Compiler: S.İbadullayeva, V.Kərimov

Photo: V.Kərimov

ŞİRVAN QURDOTUSU

Linaria schirvanica Fomin

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

VU B1ab(i,ii,iii)+2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Çoxillik və ya birillik ot bitkisidir. Gövdəsi 20-45 sm hündürlükdədir. Yarpaqlar oturaq, darxətşəkilli, itidir. Çiçək qrupu azçiçəklidir. Çiçəkaltlıqları qısa xətsəkillidir. Kasacığın hissəcikləri 3-4 mm uzunluğunda, uzunsov-yumurtəşəkilli və ya uzunsov dairəvi-küt, vəzicikli-tükcüklüdür. Tac 15-25 mm uzunluğunda, parlaq-bənövşəyi rənglidir, mahmızı nazik, hamar, enli haşiyəli, 3 mm uzunluğundadır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi aprel-iyun, meyvəverməsi may-iyul aylarına təsadüf edir. Arandan aşağı dağ qurşağına kimi quru, gilli, otlu yamaclarda, nadir hallarda əkinlərdə seyrək rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: BQ Quba, BQ şər. (Qobustan və Şamaxı rayonları), Alaz-Əyriç. vad. (Oğuz rayonu, Çaldaş kəndi), Abş. (Xirdalan və Sumqayıt şəhərləri), Kür-Ar.ov. (İmişli rayonu), Boz. yay. [Флора Азербайджана, 1957; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, energetika və digər infrastruktur layihələrinin icrası məqsədilə ərazilərin mənimsənilməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yayılma ərazilərində antropogen təsirləri azaltmaq zəruridir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, V.Kərimov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in April-June, fruiting in May-July. Found on dry, clayey, grassy slopes from the lowland to the lower mountain belt, rarely in crops. Xerophyte.

Distribution: GC Guba, GC east (Gobustan and Shamakhi districts), Alaz.-Ayrich. val. (Oghuz district, Chaldash village), Absh. (Khirdalan and Sumgayit cities), Kur-Ar. lowl. (Imishli district), Boz. plat. [Флора Азербайджана, 1957; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, appropriation of territories for the purpose of implementation of energy and other infrastructure projects).

Existing and proposed protection measures: Reducing anthropogenic impacts in the distribution areas is important.

Compilers: A.Asgarov, V.Karimov

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Bağayarpağıkimilər
FAMILIA: Plantaginaceae

ZƏNGƏZUR QURDOTUSU

Linaria zangezura Grossh.
(= *L. dalmatica* (L.) Mill.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN A2c+3c; B1ab(i,ii,iii,v)+2ab(i,ii,iii,v)

Təsviri: Gövdəsinin hündürlüyü 40-80 sm olan, çoxillik bozumtul bitkidir. Yarpaqları iti xətvəridir, əsasında daralmış, çılpaq, bozumtuldur. Çiçəkyanlığı xəttidir, çiçək daşıyıcı saplaqdan uzundur. Çiçəkləri sarımtıl-qızı rənglidir. Meyvəsi çılpaq, yumurtavari qutucuqdur. Toxumları dördüzlü, qırıqlıdır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyul-avqust aylarında çiçəkləyir və toxum verir. Toxumla çoxalır. Orta dağ qurşağında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi) və KQ şim. (Daşkəsən və Qazax rayonları) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çiçəklərinin toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı digər ərazilərin mikrorezervatlar kimi qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talibov

Foto: <https://www.missouriplants.com/>

Bioecological features: Flowering and seeding in July-August. Reproduces by seeds. Common in middle mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village) and LC north (Dashkasan and Gazakh districts) [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (collection of flowers).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Protection of the other distribution areas as micro-reserves is proposed.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talibov

Photo: <https://www.missouriplants.com/>

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiqəkillər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Bağayarpağıkimilər
FAMILIA: Plantaginaceae

YARAŞIQLI BULAQOTU

Veronica amoena M.Bieb.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Gövdəsi 5-15 sm hündürlükdə olan birillik ot bitkisidir. Yarpaqlar qısa saplaqlıdır. Yumurtavari və ya üçbucaq yumurtavari, kütdür. Kasacığı 4 bölümlüdür, hissələri eyni deyil, lansetşəkilli, meyvəvermə zamanı 6-9 mm uzunluqdadır. Çiçək tacı iri, parlaq-göy rəngdədir, kasacıqdan uzundur. Ləçəkləri 6-9 mm uzunluqdadır. Qutucuğu 3 mm, tüklü, iki pərlı, dairəvi, dar, dərin girintilidir. Yuvası 16 toxumludur. Sütuncuğu 3 mm uzunluqdadır. Toxumları 1,5-2 mm uzunluqda, yumurtavari, hamar, qayıqşəkilli, sarı rənglidir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə aprel-may, meyvə əmələgəlmə may-iyun aylarında baş verir. Arandan aşağı dağ qurşağına kimi quru-gilli və daşlı yamaclarda, yovşanlıqlarda, əkinlərin kənarlarında rast gəlinir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Abş., Qob., Kür-Ar. ov., Lənk. ov. [Qurbanov və Baxşiyev, 2019].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma, toplanılma, məskunlaşma və sənayeləşmə) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin mənfi təsirlərinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə mikrorezervatların yaradılması, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Kərimov, E.Yusifov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering in April-May, fruiting in May-June. Common from lowland to lower mountain belt, in dry-clayey and stony slopes, in wormwoods, edge of crops. Mesoxerophyte.

Distribution: Absh., Gob., Kur-Ar. lowl., Lank. lowl. [Qurbanov və Baxşiyev, 2019].

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling, collection, resettlement and industrialization) and natural (sensitivity to the negative effects of changing climate factors).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to create micro-reserves in the distribution areas and search for new spread areas.

Compilers: V.Karimov, E.Yusifov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiqəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Bağayarpağıkimilər
FAMILIA: Plantaginaceae

XIRDAMEYVƏ BULAQOTU

Veronica microcarpa Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi qıvrım, olduqca qısa və qalın tükcüklüdür, quru halda tündləşən və qırmızımtıl, 8-20 sm hündürlükdədir. Yarpaqları xırda, saplaqlı, tərsyumurtavari-dairəvi, əsası pazşəkili, küt, kənarları dişcikli, 5-12 mm uzunluqdadır. Kasacıq təqribən 3 mm uzunluqda, hissələri uzunsov-ellipsvari, kütdür, demək olar ki, qutucuğa bərabərdir. Çiçək tacı təqribən 4 mm uzunluqda, bənövşəyi-göy rənglidir. Qutucuq 2,5-3 mm uzunluqda, sıx qısa tükcüklü, zəif sıxılmış, dairəvidir [Флора Азербайджана, 1957]

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvəvermə dövrü iyun-avqust ayındadır. Düzənlikdən orta dağ qurşağına kimi quru, gilli və daşlı yamaclarda, töküntülərdə, qayalarda və quru çay yataqları boyunca çınqıllarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. düz., Nax. dağ. (Culfa rayonu, Əlincəçay dərəsi, Ordubad rayonu, Kotam kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, toplanılma, ərazilərin kənd təsərrüfatı və digər məqsədlə istifadəsi) və təbii (dəyişən iqlim amillərinin təsirlərinə həssaslıq, külək və su eroziyası).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyalarının mütəmadi monitorinqi və mühafizə tədbirlərinin hazırlanması vacibdir

Tərtibçilər: V.Kərimov, N.Abbasov, A.İbrahimova

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June and fruiting occurs in June-August. Found on dry, clayey and stony slopes, outcrops, rocks and gravel along dry riverbeds from the plains to the middle mountain belt.

Distribution: Nakh pl., Nakh. mount. (Julfa district, Alinjachay surroundings, Ordubad district, Kotam village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, collection, use of areas for agriculture and other purposes) and natural (sensitivity to the effects of changing climate factors, wind and water erosion).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regular monitoring of populations and preparation of conservation measures are important.

Compilers: V.Karimov, N.Abbasov, A.Ibrahimova

Photo: V.Karimov

ÇOXBÖLÜMLÜ BULAQOTU

Veronica multifida L.

(= *V. arceuthobia* Woronow)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: Bozvari, yataq, burulmuş tükcüklü, gövdəsi dikduran və ya əyilib qalxan, 50 sm hündürlükdə olan çoxillik bitkidir. Yarpaqları saplaqsız, yumurtavari və ya uzunsov, 2 dəfə seyrək tükcüklü, kənarı az miqdarda bükülmüşdür. Çiçək qrupu yarpaq qoltuğunda yerləşməklə çoxçiçəklidir. Kasacıq xətvəri, tükcüklü, 5 bölümlüdür. Tacı iri, tutqun, bozvari olub, 5-7 mm diametrdədir. Qutucuq 4-5 mm uzunluqda, tərs ürəkvari, pazvari qaidəli, çılpaq və ya tükcüklü, kasacığa bərabər və ya ondan qısadır. Sütuncuq 2 dəfə qutucuqdan uzundur.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir, sonrakı aylarda toxum verir. Bitki toxumla çoxalır. Otlu yamaclarda, kolluqlarda, ardıc kolları arasında tək-tək rast gəlinir.

Yayılması: Boz. yay., Nax. dağ.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı mühitə uyğun reintroduksiya edilməlidir [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Tərtibçi: S.İbadullayeva

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Flowering in June-July and seeding in the following months. Reproduces by seeds. Common singly in grassy slopes, brushwoods, among juniper bushes.

Distribution: Boz. plat., Nakh. mount.

Limiting factors: Anthropogenic and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Reintroduction should be done according to their distribution environment [Babakişiyeva və İbadullayeva, 2021].

Compiler: S.Ibadullayeva

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Bağayarpağıkimilər
FAMILIA: Plantaginaceae

BALACABOY BULAQOTU

Veronica telephiifolia Vahl
(= *V. minuta* C.A. Mey.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik, çılpaq ot bitkisidir. Gövdəsi çoxsaylıdır, nazik, sərilen, 2,5-10 sm uzunluqdadır. Yarpaqlar xırda, qısa saplaqlı, dairəvi, oval və ya yumurtavari, tamkənarlı, 3-7 (10) mm uzunluqdadır. Salxımları təpə hissədə yerləşir, qısa, seyrek, uzunsov-tüklüdür. Çiçək tacı mavi kasacıqdan 2 dəfə böyükdür. Qutuçuğun uzunluğu təqribən 4 mm, sıxılmış, kənarlardan kirpiklidir. Sütuncuq 3-4 mm uzunluqdadır. Toxumların uzunluğu təqridən 1 mm, oval, sıxılmış, demək olar ki, hamar, qəhvəyi rənglidir [AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə dövrü iyun-avqust aylarındadır. Kserofitdir. Alp qurşağında daşlı, qayalıq ərazilərdə yayılmışdır.

Yayılması: BQ qər., BQ şər., BQ Quba, KQ şim., KQ mər.

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (külək, su eroziyası, yaşayış mühitindən kəskin asılılıq, torpaq sürüşmələri, əsasən subnival qurşaqda yayılan növ olduğundan vegetasiya müddətinin çox az olması) və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərinə nəzarət edilməsi, toxumlarının toplanılması, bərpasının təmin edilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, V.Kərimov, E.Yusifov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-August. Xerophyte. Found in stony, rocky areas in the alpine belt.

Distribution: GC west, GC east, GC Guba, LC north, LC center.

Limiting factors: Natural (wind, water erosion, strong dependence on the habitat, landslides, very short vegetation period as the species is mainly distributed in the subnival zone) and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Control of the distribution areas, collection, and regeneration of seeds are suggested.

Compilers: S.Ibadullayeva, V.Karimov, E.Yusifov

Photo: V.Karimov

PASLI ÜSKÜKOTU

Digitalis ferruginea L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D1

Təsviri: Hündürlüyü 40-70 (120) sm arasında dəyişən çoxillik ot bitkisidir. Aşağı gövdə yarpaqları uzunsov-neştərvəri, orta və yuxarı gövdə yarpaqları uzunsov-neştərvəri və ya xətti-neştərvəridir. Çiçək çətiri tək gövdə üzərində yerləşir. Çiçəkləri əyilmiş, fırçaya toplanmış, 15-25 (40) sm uzunluğunda, silindrik, zirvəsi itiüclu, yuxarı hissəsi çılpaq olub, oturaqdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-avqust aylarında çiçəkləyir. Orta dağ qurşağına qədər meşə talalarında, kolluqlarda, hündürotluqlarda tək-tək və kiçik qruplar halında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Qazançı və Milax kəndəri; Şahbuz rayonu, Şahbuz şəhəri və Ordubad rayonu Nüsnüs kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma) və təbii (iqlim, su ehtiyatının azalması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Bitdiyi əsas sahələrin nəzarət altına alınması, qiymətli dərman, bəzək kol bitkisi kimi becərilməsi və təbii populyasiyalarının mühafizə olunması təklif olunur.

Tərtibçilər: Ə.İbrahimov, F.Nəbiyeva

Foto: Ə.İbrahimov

Bioecological features: Flowering in June-August. Found singly and in small groupings in forest clearings, brushwoods, tall grasses up to the middle mountain zone.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Gazanchi and Milakh villages; Shahbuz district, Shahbuz city and Ordubad district, Nusnüs village).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling) and natural (climate, decrease of water resource).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Control of the main growing areas, cultivating them as valuable medicinal and ornamental bushes, and protecting their natural populations are proposed.

Compilers: A.Ibrahimov, F.Nabiyeva

Photo: A.Ibrahimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalamazçiçəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Bağayarpağıkimilər
FAMILIA: *Plantaginaceae*

DARLƏÇƏK QLOBULARİA

Globularia trichosantha Fisch. & C.A. Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Çoxillik, 3-25 sm hündürlükdə ot bitkisidir. Kökyanı rozetin yarpaqları dərilı, tamkənarlı, tərs yumurtavari və ya uzunsov tərs yumurtavari. Üst tərəfdə oyuqlu və ya 3 dişciklidir. Gövdə yarpaqları xırda, oturaq ellipsvari və ya ellipsvari-xətvaridir. Kasacıq 6-7 mm, meyvəverən zamanı 7,5-8 mm uzunluqdadır. Tac mavi rəngli, nazik borucuqlu və ikidodaqlı, əyri çıxıntılı, üst dodağın hissəcikləri sapvari, alt dodağın hissəcikləri dar xətvəri, 3 damarlıdır. Erkəkciklər sapvaridir. Meyvə bərabər kisəcikli, kasacığın içərisində uzunsov, üst tərəfdə taclıdır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə əmələgəlmə dövrü iyul aylarına təsadüf edir. Aşağı və yuxarı dağ qurşağında əhəngli və otlu yerlərdə rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şərur rayonu Axura və Havuş kəndləri; Kəngərli rayonu, Qaraquş dağı; Culfa rayonu Ərəfsə kəndi; Şahbuz rayonu, Aracıq dağı) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Arpaçay DTY ərazisində yayıldığı sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və fərdi mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June and fruiting in July. Found in calcareous and grassy areas in the lower and upper mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Sharur district, Akhura and Havush villages; Kangarli district, Mount Garagush, Julfa district, Arafsa village; Shahbuz district, Mount Arajig) [Nax. MR-in QK-si, 2010].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Spread areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Arpachay SNS should be under special control and individually protected.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talıbov

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalmazçiqəkillər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Bağayarpağikimilər
FAMILIA: *Plantaginaceae*

ADİ QLOBULARIYA

Globularia vulgaris L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii)

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi. Kökünü rozetin yarpaqları uzunsov, tərs-yumurtəşəkilli, 3-5 damarlı, tamkənarlıdır. Gövdə yarpaqları xırda, ellipsşəkilli-lansətvari, itidir. Çiçəkdaşıyan gövdələr 10-35 sm hündürlükdədir. Başcıqlar 7-8 mm diametrdə, düz dairəvi, sıx yerləşirlər. Örtüyün yarpaqları yumurtəşəkilli, iti, kənardan kirpikcikli. Kasacıq 4-4,5 mm uzunluqda, üçkünc-lansətvari dişcikli. Tac mavi rəngli, kasacıqdan uzundur [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyul, meyvəvermə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında daşlı, əhəngli yerlərdə bitir. Kserofitdir.
Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu) [Флора Азербайджана, 1957].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Foto: V.Kərimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-July, and fruiting in July-August. Grows in stony, calcareous areas in the middle mountain belt. Xerophyte.

Distribution: LC north (Goygol district) [Флора Азербайджана, 1957].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: Searching for new distribution areas is proposed.

Compiler: A.Asgarov

Photo: V.Karimov

YAPALAQ SIĞIRDILI (DIRÇƏK)

Ajuga chamaecistus Ging. ex Benth.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2a

Təsviri: 30-50 sm hündürlüyündə kiçik şaxələnən yarımkolcuq bitkidir, üzəri tüklüdür. Oturaq yarpaqları dar, ellipsvari və ellipsvari-xətvari olub, üzəri qısa sıx tüklərlə örtülüdür. Çiçəkləri iki və daha çox olmaqla yarpaq qoltuğunda yerləşir. Kasacıq zəngşəkilli, tacı ikidodaqlı, üst dodağı xırda, ikibölmümlü, alt dodağı üçbölmümlü, onun orta payı iridir. Erkəkcikləri 4 ədəddir. Tac al-əlvan rəngdə olub, 18-25 mm uzunluğundadır. Meyvələrinin üzəri qırıxıqlı fındıqça tiplidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may, meyvəvermə iyun ayına təsadüf edir. Aşağı və orta dağ qurşağında, quru daşlı yamaclarda və əhəngli yerlərdə yayılmışdır.

Yayılması: Nax. dağ. (seyrək halda, Şahbuz rayonu və Ordubad rayonu Kilit kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma) [İbadullayeva, 2022].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Foto: N.Abbasov

Bioecological features: Flowering occurs in May and fruiting in June. Common on dry stony slopes, and calcareous places in the lower and middle mountain belts.

Distribution: Nakh. mount. (rarely in Shahbuz district and Ordubad district, Kilit village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection) [İbadullayeva, 2022].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova

Photo: N.Abbasov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: Lamiaceae

DARIDAĞ BAŞLIQOTU

Scutellaria darriensis Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Hündürlüyü 15-30 sm-ə qədər çoxillik bitkidir. Gövdəsi qalxan; çoxsaylı yerüstü zoğları əksər hallarda əyilmiş; sıx qısa ağımtıl tükcüklü; bənövşəyi rənglidir. Yarpaqları saplaqlıdır; yumurtavari; xırda; ana damara qədər kəsilmişdir; üst səthi seyrək qısa sallaq tükcüklü, yaşıl rənglidir; alt səthi qıvrım tükcüklü, ağımtıl və ya bozuntul rənglidir. Çiçəkaltılıq yarpaqlar yumurtavari-rombşəkilli, qısa sivriucudur; alt yarpaqların hər iki kənarlarında üçkünc dişikli, üst yarpaqlar tamkənarlıdır; kənarlar və damarlar boyunca uzun sallaq və ya qısa tükcüklüdür. Tac 2,5-3 sm uzunluğunda, parlaq-sarı rənglidir [Исаев, 1957; Salimov et al., 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Aşağı dağlıq qurşağının quru gilli və daşlı-qayalı yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ [Исаев, 1957].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri həyata keçirilmir. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyanın mühafizəsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: R.Səlimov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Found on dry clayey and stony-rocky slopes of the lower mountain belt.

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Mount Daridagh) [Исаев, 1957].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection of population and regular monitoring in the distribution areas is recommended.

Compiler: R.Salimov

Photo: T.Talibov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalmazçiqəkililər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: *Lamiaceae*

QROSHEYM BAŞLIQOTU *Scutellaria grossheimiana* Juz.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B2b(ii,iii,iv)

Təsviri: Hündürlüyü 6-18 sm-ə qədər çoxillik ot bitkisi-dir. Çoxlu sayda yerüstü gövdələri uzun tüküklərlə sıx örtülmüşdür. Yarpaqları saplaqlı; ayası dairəvi yaxud enli üçbucaqşəkilli-yumurtavari, lələkvəri dilimli və ya lələkvəri bölümlü, kütdişcikli; üst səthi sıx yapışan bozumtul-yaşıl tüküklü; alt səthi seyrek uzun ağımtıl və ya bozumtul tüküklüdür. Çiçək qrupu sıx, 2,5-5 sm uzunluğunda; çiçəkaltılıqlı yarpaqlar daha kip, enli yumurtavari, qısa sivri uclu; qıvrım sadə və vəzili tüküklüdür. Tac 2,3-3 sm uzunluğunda, sarıdır [Исаев, 1957; Salimov et al., 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyun aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Orta dağlıq qurşağın quru daşlı yamaclarında rast gəlinir. Kserofitdir [AR-in QK-si, 2013].

Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik şəhəri) və Diab. (Lerik rayonu Divağac və Qosmalian kəndləri) [Salimov et al., 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyanın mühafizəsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur [Salimov and Safarov, 2017].

Tərtibçi: R.Səlimov

Foto: R.Səlimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-June. Reproduce by seeds. Found on dry stony slopes of the middle mountain belt. Xerophyte [AR-in QK-si, 2013].

Distribution: Lank. mount. (Lerik city) and Diab. (Lerik district, Divaghaj and Gosmalian villages) [Salimov et al., 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (trampling) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNS. Protection of population and regular monitoring in distribution areas is recommended [Salimov and Safarov, 2017].

Compiler: R.Salimov

Photo: R.Salimov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DİVİSİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SİRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: *Lamiaceae*

PRİLİPKO BAŞLIQOTU

Scutellaria prilipkoana Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Hündürlüyü 8-25 sm-ə qədər çoxillik bitkidir. Gövdələri sürünən, əyri və ya budaqlanandır; çoxsaylı yerüstü zoğları uzun, sıx qıvrım tükcüklüdür. Yarpaqları saplaqlı; enli yumurtavari, qaidə hissəsində düz və ya qövsvari; küt və ya zəif itiüclü; adətən tək lələkvari; kənarları kütdişciklidir; üst səthi nazik qıvrım tükcüklü, bozuntul-yaşıl rənglidir; alt səthi yumşaq bozuntul keçə tükcüklüdür. Çiçək qrupunun 3-4 sm uzunluğunda, əvvəlcə sıx, daha sonra sərbəstdir; çiçəkaltıqlı yarpaqlar enli yumurtavari, qısa sivriüclü; kənarının aşağı hissəsi çox hallarda dişciklidir; sıx yumşaq və vəzili tükcüklüdür. Tac 2,4-3 sm uzunluğunda, parlaq-sarı rənglidir [Исаев, 1957; Salimov et al., 2021].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə may-iyul aylarına təsadüf edir. Toxumla çoxalır. Orta dağlıq qurşağın quru daşlı yamaclarında rast gəlinir. Kserofitdir [AR-inQK, 2013].

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Divağac, Qosmalian və Kəlvəz kəndləri) [Salimov et al., 2021].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma və toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyanın mühafizəsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur [Salimov and Safarov, 2017].

Tərtibçi: R.Səlimov

Foto: R.Səlimov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in May-July. Reproduce by seeds. Found on dry stony slopes of the middle mountain belt. Xerophyte [AR-inQK-si, 2013].

Distribution: Diab. (Lerik district Divaghaj, Gosmalian and Kalvaz villages) [Salimov et al., 2021].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, collection).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNS. Protection of population and regular monitoring in distribution areas are recommended [Salimov and Safarov, 2017].

Compiler: R.Salimov

Photo: R.Salimov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: Lamiaceae

KIÇIK İTOTU

Marrubium propinquum Fisch. & C.A.Mey.
(= *M. nanum* Knorring)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisidir. Gövdə 9-25 sm hündür-lükdədir. Gövdə yarpaqları tərs yumurtavari, dişcikli, üst yarpaqlar xırdalaşmış, üst tərəfdən yaşıl, alt tərəfdən açıqdır. Dəstələr çoxçiçəkli, çiçəkaltlıqları bizvari, uzun tükcüklüdür. Kasacıq 5 dişciklidir, küncvari-bizvari dişciklər ilə örtülür. Tac açıq-çəhrayı, kasacıqdan çıxandır. Fındıqcıqlar ellipsvari, qonur rənglidir [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə dövrü may ayına təsadüf edir. Orta dağ qurşağına kimi quru gilli və daşlı yamaclarda rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz və Ordubad rayonları)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma və otlaqların biçilməsi) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Bitki populyasiyaları üzərində nəzarətin gücləndirilməsi və yayıldığı yerlərdə fərdi mühafizəsinin təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, N.Mehdiyeva

Foto: N.Mehdiyeva

Bioecological features: Flowering period occurs in May. Found in dry clay and stone slopes up to middle mountain belt. Xerophyte.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz and Ordubad districts).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling and mowing of pastures) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Strengthening control over plant populations and organizing individual protection in spread areas are recommended.

Compilers: S.İbadullayeva, N.Mehdiyeva

Photo: N.Mehdiyeva

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVİSİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalamazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Dalamazkimilər
FAMILIA: Lamiaceae

SALXIMVARI PİŞİKNANƏSİ (MUSSİNİ PİŞİKNANƏSİ)

Nepeta racemosa subsp. *racemosa*
(= *N. mussinii* Spreng ex Henck)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Çoxillik ot bitkisi, hündürlüyü 20-50 sm-ə çatır. Gövdə və yarpaqların üzəri efir yağ daşıyan tük-cüklərlə örtülüdür. Yarpaqları bütövdür, xırda damarlarla əhatə olunmuşdur. Yarpaq ayası sadədir. Yarpaq altlıqları olmur. İkidodaqlı tac ilə xarakterizə olunur. Tac bənövşəyi-göydür, uzunluğu 16-20 mm-ə çatır [Novruzov və Quliyeva 2019].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyul aylarına təsadüf edir. İyul-sentyabr aylarında meyvə verir. Toxumları zəif inkişaf etmişdir. Quru daşlı və çınqıllı yamaqlarda, orta və yuxarı dağ qurşaqlarında yayılır.

Yayılması: KQ şim. (Göygöl və Tovuz rayonları, Qoşqar dağ silsiləsi), Nax. dağ. (Şərur rayonu Gümüşlü kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (dərman bitkisi kimi əhali tərəfindən toplanılma) və təbii (iqlim) [İbadullayeva, 2018].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyaların yayıldığı ərazilərdə bərpası təklif edilir [Novruzov, 2019].

Tərtibçilər: V.Novruzov, R.Quliyeva

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Flowering in May and July and fruiting in July and September. Seeds are poorly developed. Found on dry stony and gravelly slopes, the middle and upper mountain belts.

Distribution: LC north (Goygol and Tovuz districts, Goshgar mountain range), Nakh. mount. (Sharur district, Gumushlu village).

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the population as a medicinal plant) and natural (climate) [İbadullayeva, 2018].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations is suggested in distribution areas [Novruzov, 2019].

Compilers: V.Novruzov, R.Guliyeva

Photo: V.Novruzov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: *Lamiaceae*

LƏNKƏRAN ODOTU

Phlomis lenkoranica Knorring
(= *P. herba-venti* subsp. *lenkoranica*
(Knorring) Rech.f.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii)

Təsviri: 50-65 sm hündürlüyündə çoxillik ot bitkisidir. Gövdəsi tək, yuxarı hissədən şaxələnəndir, üzəri ulduzşəkilli tükcüklərlə örtülüdür. Yarpaqları müxtəlif ölçülü, enli və ya uzunsov-yumurtaşəkilli, qısa saplaqlı, bəzən oturaqdır. Çiçək dəstələri 6-8 çiçəklidir, çiçəkaltı yarpaqları bizşəkilli, qaidəsində bitişik, tükcüklüdür. Kasacıq zəngşəkilli, damarlı, ulduzşəkilli tükcüklü, bizşəkilli dişciklidir. Tacı çəhrayı, sarı rənglidir. Üst dodaq kəsilmiş, alt dodaq enli yumurtaşəkillidir. Meyvəsi vəzsiz fındıqçadır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyul ayına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında rast gəlinir.
Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu Mistan kəndi) [Флора Азербайджана, 1957].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma və tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyasına nəzarət və yayılma ərazilərində mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməsi vacibdir.

Tərtibçilər: A.Əsgərov, R.Səlimov, L.İsgəndərova

Foto: A.Əsgərov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in July. Found in the middle mountain belt.

Distribution: Lank. mount. (Lerik district, Mistan village) [Флора Азербайджана, 1957].

Limiting factors: Anthropogenic (grazing and trampling).

Existing and proposed protection measures: Control over population and implementation of protective measures in the distribution areas are important.

Compilers: A.Asgarov, R.Salimov, L.Isgandarova

Photo: A.Asgarov

KABİL DOVŞANDODAĞI

Lagochilus cabulicus Benth.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Gövdələri ağımtıl və ya solğun rəngdədir, dörd-bucaqlı formadadır, tükcüklü və ya çılpəqdir, 50 sm-ə qədər hündürlükdə düzqalxandır. Yarpaqları sadədir, saplaqda qarşı-qarşıya düzölmüşdür. Yarpaqların ümumi görünüşü yumurtavari və ya üçbucaqlıya qədər dəyişir, sarımtıl-yaşıl rənglidir, dərin bölümlüdür, meyvə üzərində samanı rəngdədir, üzəri qısa vəzili tükcüklü və yağ kürəcikləri ilə örtülmüşdür. Çiçəklər ziqomorfdur. Tacı ağ və ya sarımtıl-ağ rənglidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: İyun-iyul aylarında çiçəkləyir və meyvə əmələ gətirir. Orta dağ qurşağının qayalı, quru daşlı-çınqıllı, gilli yamaclarında məhdud ərazilərdə rast gəlinir. Kserofitdir. Bəzək və dərman əhəmiyyətli bitkidir.

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu, Darıdağ; Şərur rayonu, Qaraquş dağı və Ordubad rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen, təbii və zoogen.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Arpaçay və Ordubad DTY-də qorunur. Yayıldığı digər sahələr xüsusi nəzarət altına alınmalı və təbii populyasiyaları mühafizə olunmalıdır.

Tərtibçilər: T.Talibov, Ü.Məmmədova

Foto: T.Talibov

Bioecological features: Flowering and fruiting in June-July. Found in limited areas on rocky, dry stony-pebble, clayey slopes of the middle mountain belt. Xerophyte. Important ornamental and medicinal plant.

Distribution: Nakh, mount (Julfa district, Mount Daridagh; Sharur district, Mount Garagush and Ordubad district).

Limiting factors: Anthropogenic, natural and zoogenic.

Existing and proposed protection measures: Protected in Arpachay and Ordubad SNS. Other distribution areas shall be under special control and natural populations are protected.

Compilers: T.Talibov, U.Mammadova

Photo: T.Talibov

KÜTYARPAQ SÜRVƏ

Salvia ceratophylla L.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU B1b(i,iii)

Təsviri: Hündürlüyü 40-80 sm-ə qədər çoxillik ot bitkisi. Gövdələrinin aşağı hissəsi yarpaqla birlikdə ağ keçə kimi tüklü olub, qaidəsindən bir qədər yuxarıda süpürgə əmələ gətirir. Yarpaqları saplaqlı, ayası xətti yaxud lansetşəkilli, lələkvari yarılmış, küt dişcikli; üst və alt səthi ağ keçə tüklüdür. Çiçək dəstələri 4-6 çiçəkli, vəzili tükcüklü, yapışqanlı; çiçəkaltıqlı yarpaqlar yumurtavari, sivri uclu, oturaqdır. Tac 1,5-2,5 sm uzunluğunda, ağımtıl və ya krem rənglidir. Kasacıq 10-12 mm uzunluğunda; zəngşəkilli, vəzili tükcüklüdür. Qəhvəyi rəngli fındıqça meyvələrin səthi bir istiqamətə yönəlmiş, düzensiz qabarıqlardan ibarət qırışığıdır [Pəzadə, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə əmələ gətirmə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta dağlıq qurşağın gilli süxurlardan ibarət quraq daşlı, çınqıllı yamaclarında rast gəlinir [Pəzadə, 1957].

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Qosmalı kəndi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi; Ordubad və Sədərək rayonları) və Nax. düz. (Babək rayonu Nehrəm qəsəbəsi; Culfa rayonu Yaycı kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, toplanılma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP və Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyanın fərdi mühafizəsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: R.Səlimov, Ü.İbrahimzadə

Foto: M.Gökmen

Bioecological features: Flowering occurs in May-June and fruiting in July-August. Found in middle mountain belt, on dry stony, gravelly slopes composed of clayey rocks [Pəzadə, 1957].

Distribution: Diab. (Lerik district, Gosmalian village), Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village; Ordubad and Sadarak districts) and Nakh. pl. (Babək district, Nehrəm settlement; Julfa district, Yayji village).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collection) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zangazur NP named after academician H.Aliyev and Zuvand SNS. Individual protection of population and regular monitoring in the distribution areas are recommended.

Compilers: R.Salimov, U.Ibrahimzadə

Photo: M.Gokmen

SARIDODAQ SÜRVƏ

Salvia xanthocheila Boiss. ex Benth.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN B1b(i,iii)+2b(ii,iii,iv)

Təsviri: Hündürlüyü 15-25 sm-ə qədər çoxillik ot bitkisi. Gövdələri boz rəngli, tək və ya budaqlanmış, aşağı hissədən əsasən seyrək keçə tükcüklü, yuxarıya doğru vəzili tükcüklə örtülmüşdür. Kökətrafi yarpaqlar saplaqlı, ayası zəif ürəkvari, kənarları oyuqlu, küt dişli; gövdə yarpaqlar isə oturaqdır; nisbətən xırda və ensiz, kənarı sivridişlidir. Çiçək dəstələri sıxdır, 4-6 çiçəklidir. Çiçəkaltılıqlı yarpaqlar enli yumurtavari, sivriüclü, vəzili keçə tükcüklü, oturaqdır. Kasacıq zəngşəkilli və ya qıfşəkilli, sıx vəzili-tükcüklüdür. Tac 2-2,5 sm, üst dodaq sarımtıl, alt dodaq ağdır. Fındıqça meyvələri tünd-qəhvəyi rənglidir [Pəzadə, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə may-iyun, meyvə əmələ gətirmə iyun-iyul aylarına təsadüf edir. Orta dağlıq qurşağın quru daşlı yamaclarında rast gəlinir.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Qosmalian, Mistan və Orand kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, toplanılma) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyanın fərdi mühafizəsi və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçilər: R.Səlimov, Ü.İbrahimzadə

Foto: R.Səlimov

Bioecological features: Flowering occurs in May-June and fruiting in June-July. Found on dry stony slopes of the middle mountain belt.

Distribution: Diab. (Lerik district, Gosmalian, Mistan və Orand villages).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, collection) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNS. Individual protection of population and regular monitoring in the distribution areas are recommended.

Compilers: R.Salimov, U.Ibrahimzade

Photo: R.Salimov

ORTA ÇÖLNANƏSİ

Satureja intermedia C.A.Mey.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 10-20 sm, üzəri yumşaq tüklü, çoxillik ot bitkisi. Bazal hissəsi odunlaşmış, qalınlaşmışdır. Gövdəsi nazik, çoxbudaqlı, əyilib qalxandır. Yarpaq ayası tərs yumurtaşəkilli və ya bir qədər kürekşəkilli, kənarları kütür. Aya daralaraq qısa saplağa keçir. Üzəri sıx xırda tükçüklərlə və nöqtəli vəzilərlə örtülmüşdür. Çiçəkləri 3-5 ədəd olmaqla, yalançı topalarda, salxım çiçək qrupunda toplanmışdır. Kasacığın üzəri sıx tüklərlə örtülmüşdür. 2 ədəd erkəkciyi tacdan uzundur. Fındıqça meyvə hamar səthli, qəhvəyi rənglidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul-avqust, meyvəvermə avqust-sentyabr aylarına təsadüf edir. Dağətəyindən yuxarı dağ qurşağınadək, quraq daşlı-çınqıllı kolluqlarda, meşənin tala hissələrində rast gəlinir.

Yayıması: Diab. (Lerik rayonu Qosmalian kəndi, Qız-yurdu dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyaları nəzəret altına alınmalı və yaxşı drenaj olunmuş bol günəşli ərazilərdə becərilməsi tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Foto: A.Teymurov

Bioecological features: Flowering occurs in July-August, fruiting in August-September. Found from foothills to upper mountain belt, in dry stony-gravelly brushwoods, clearings of the forest.

Distribution: Diab. (Lerik district, Gosmalian village, Mount Gızyurdu).

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the population).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Populations must be controlled and cultivation in areas with abundant sun, with good drainage is recommended.

Compilers: E.Gurbanov, H.Hüseynova

Photo: A.Teymurov

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: *Lamiaceae*

SÜNBÜLLÜ ÇÖLNANƏSİ

Satureja spicigera Boiss.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Hündürlüyü 25-60 sm olan çoxillik bitkidir. Gövdəsi çubuqşəkilli və çoxşaxəlidir. Yarpaqları açıq-yaşıl, tərsinə neştəvari, xətti və ya bizvari nazilmış, oturaq vəziyyətdədir, üst tərəfdən sıx tükcüklərlə örtülmüşdür. Gövdənin əsasında yarpaqlar daha iri olub, 15-50 mm, apikal hissədəki yarpaqların uzunluğu isə 1 mm-ə bərabərdir. Çiçək qrupu birtərəfli, sıx sünbüldür. Kasacığı zəngşəkilli, ikidodaqlı, çılpaq, dişcikləri neştəşəkilli küt kənarlı, tükcüklüdür. Ləçəkləri ağ və ya çəhrayı, bir qədər kasacıqdan uzundur. Meyvəsi bozuntul, qara rəngli, şarşəkilli, fındıqcadır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyul-avqust və meyvəvermə avqust-oktyabr aylarına təsadüf edir. Orta dağ qurşağında daşlı-çınqıllı kolların arasında, meşə talalarında rast gəlinir.

Yayılması: Diab. (Lerik rayonu Kəlvəz və Kələxan kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Populyasiyaların fərdi mühafizəsi təşkil olunmalıdır.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Foto: A.Steiner

Bioecological features: Flowering occurs in July-August and fruiting in August-October. Found in mid-mountain areas, among stony-gravelly bushes, forest clearings.

Distribution: Diab. (Lerik district, Kalvaz and Kalakhan villages).

Limiting factors: Anthropogenic (collection by the population).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zuvand DTY. Populations shall be individually protected.

Compilers: E.Qurbanov, H.Hüseynova

Photo: A.Steiner

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzerlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: Lamiaceae

LİMONLU KƏKLİKOTU

Thymus hyemalis Lange

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: 35 sm hündürlüyündə kol və ya yarımkoldur. Sürünən və ya düzqalxan olmaqla, çiçəkli gövdələri vardır. Gövdəsi əsasından oduncaqlı, torpağa sərilmiş halda budaqlanan və üzəri tükcüklüdür. Yarpaqları müxtəlif ölçülü, damarlı və dairəvi, yumurtavari, qısasaplaqlı, dəricikli, bəzən oturaq olmaqla, bütöv kənarlıdır. Çiçəkləri gövdənin sonunda toplanılmaqla, uzunsov başcıq çiçək qrupuna malikdir. Meyvəsi qutucuq, qaramtıl-qonur ellipsvari və ya demək olar ki, kürəşəkilli fıncıq meyvəlidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə və meyvəvermə iyun-avqust aylarına təsadüf edir. 1789 m d.s.h.-də quru daşlı-çınqıllı yamaclarda və kolluqlarda rast gəlinir.

Yayılması: Nax. dağ. (Ordubad rayonu Məzrə kəndi; Babək rayonu Nəhəcir kəndi; Kəngərli rayonu, "Asni" ərazisi) [Ибадуллаева и др., 2017].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (cavan yarpaqları erkən yazda yerli əhali tərəfindən kütləvi şəkildə toplanır).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə fərdi qorunması və reintroduksiyası təklif olunur.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, R.Ələkbərov, H.Qasımov

Foto: H.Qasımov

Bioecological features: Flowering and fruiting occurs in June-August. Found on dry stony-gravelly slopes and bushwood at an altitude of 1789 m a.s.l.

Distribution: Nakh. mount. (Ordubad district, Mazra village; Babək district, Nahajir village; Kangarli district, "Asni" area) [Ибадуллаева и др., 2017].

Limiting factors: Anthropogenic (young leaves are collected en masse by local people in early spring).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Individual protection and reintroduction are proposed in widespread areas.

Compilers: S.Ibadullayeva, R.Alakbarov, H.Gasimov

Photo: H.Gasimov

KARYAQN KƏKLİKOTUSU

Thymus karjaginii Grossh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii)

Təsviri: Odunlaşmış gövdələri çox vaxt yerə sərilən və ya əyilib qalxan yarımkolcuqdur. Çiçək daşıyan gövdələri 2-5 sm hündürlükdə, sıx qısa tükcüklüdür. Yarpaqları uzunsov-lansetvari, 4-10 sm uzunluqda, 2-4 sm enindədir, sərt, çıpaq və ya seyrək tükcüklü, bütöv, tamkənarlı, bəzən zəif dişciklidir. Çiçək qrupu başcıqşəkilli, sıx yerləşəndir. Tacı 6-7 mm uzunluqda, əlvan çəhrayı rənglidir. Kasacıq zəngşəkilli, ikidodaqlı, dodaqlar arası ağızcığı sərt tükcüklüdür. Meyvəsi oval fındıqçadır [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Daşlı yamaclarda, qaya çatları arasında bitir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Qob. (Qaradağ rayonu Lökbatan qəsəbəsi, Ağburun dağı; İlxıdağ), Abş. (Səbail rayonu Badamdar qəsəbəsi; Abşeron rayonu Qobu və Güzdək qəsəbələri), BQ Quba (Quba rayonu Qonaqkənd kəndi), BQ şər. (Şamaxı rayonu), Xəz. sah. ov. (Şabran və Siyezən rayonları) [Əsgərov, 2016; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (infrastrukturun yenilənməsi, urbanizasiya və tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Səciyyəvi populyasiyalarının digər nadir növlərlə birlikdə xırda qoruq (rezervat) şəklində qorunması və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Şəkil: Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Grows on stony slopes, between rock cracks. Mesoxerophyte.

Distribution: Gob. (Garadagh district, Lokbatan settlement, Mount Aghburun; Mount Ilkhidagh), Absh. (Sabail district, Badamdar settlement; Absheron district, Gobu and Guzdak settlements), GC Guba (Guba district, Gonagkend village), GC east (Shamakhi district), Casp. coast. lowl. (Shabran and Siyazan districts) [Əsgərov, 2016; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Anthropogenic (improvement of infrastructure, urbanization and trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Protection of typical populations with other rare species in the form of small reserves and constant monitoring is suggested.

Compiler: A.Asgarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Genetic Recourses

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoiyayabənzərler
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SİRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: *Lamiaceae*

KOÇİ KƏKLİKOTUSU

Thymus kotschyanus Boiss. & Hohen.
(= *Th. meriophorus* Ronn.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Yarımkol bitkidir. Gövdəsi güclü şaxələnmiş, sürünməyən zoğlara malikdir. Saplaqlı yarpaqları yumurtaşəkilli və ya üçbucaq-yumurtaşəkilli formada olub, hər iki tərəfdən qısa tüklərlə örtülüdür. Yarpaq kənarları seyrək dişlidir. Kasayarpaqları 4-5 mm uzunluğunda dar zəngvaridir. Çiçək saplağı sıx qabarıq tüklüdür. Ağ rəngli sallanmış formada tacın üzəri sıx nöqtələr şəklində naxışlıdır. Çiçəkləri uzanmış başcıq çiçək qrupuna toplanmışdır.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvəvermə iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Aşağı və yuxarı dağ qurşaqlarında, daşlı yamaclarda rast gəlinir.
Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək və Ağbulaq kəndləri; Ordubad rayonu Dırnis və Behrud kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən toplanılması) [İbadullayeva, 2022].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayıldığı ərazilərdə populyasiyalarının bərpası və qorunması təklif olunur.

Tərtibçilər: E.Qurbanov, Z.Məmmədova

Foto: R.Ələkərov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July and fruiting in July-August. Found in the lower and upper mountain belts, on stony slopes.

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak and Aghbulag villages; Ordubad district Dırnis and Behrud villages).

Limiting factors: Anthropogenic (collection by population) [İbadullayeva, 2022].

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Regeneration of populations and protection in the distribution areas are suggested.

Compilers: E.Gurbanov, Z.Mammadova

Photo: R.Alakparov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DİVISİO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiçəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: Lamiaceae

MİGRİ KƏKLİKOTUSU

Thymus migricus Klokov & Des.-Shost.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU C2a(i)

Təsviri: Çiçəkli budaqları 4-12 sm hündürlükdə yarımkolcuqdur. Yarpaqları uzunsov və ya enli yumurtavari, 6,5-12 mm uzunluqda, 3-7 mm enində, vəzicikli nöqtəli, üst tərəfdən çılpaq, kənardan az kipriciklidir. Çiçək qrupu uzunsovdur. Çiçək saplağı qısa tüklüdür. Kasa-cıq 3-4 mm uzunluğunda, üst tərəfdən çılpaqdır. Tac ağımtıl və ya açıq-bənövşəyi rənglidir.

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləmə iyun-iyul, meyvə əmələgəlmə dövrü iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta və yuxarı dağ qurşağında quru daşlı-çınqıllı, qayalı yamaclarda və seyrək otlu friqana bitkiliyi arasında rast gəlinir. Efir yağlı bitkidir. Kserofitdir [Kacymov, 2011].

Yayılması: Nax. dağ. (Culfa rayonu Ərəfsə kəndi; Babək rayonu Yuxarı Buzqov kəndi; Ordubad rayonu Kotam, Kilit, Bilav, Nusun və Talalar kəndləri; Şərur rayonu, Ardıc dağı; Şahbuz rayonu Biçənək kəndi) [Axundov, 1957; AR-in QK-si, 2013].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən dərman bitkisi kimi toplanması) və təbii (iqlim).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Akademik H.Əliyev adına Zəngəzur MP-də yayıldığı sahələrdə nisbətən qorunur. Təbii populyasiyalarının mühafizəsi üçün fərdi qorunmalıdır.

Tərtibçilər: S.İbadullayeva, T.Talıbov

Foto: T.Talıbov

Bioecological features: Flowering occurs in June-July and fruiting in July-August. Found on dry stony-gravelly, rocky slopes and among sparse herbaceous phrygana vegetation in the middle and upper mountain zone. Essential oil plant. Xerophyte [Kacymov, 2011].

Distribution: Nakh. mount. (Julfa district, Arafsa village; Babak district, Yukhari Buzgov village; Ordubad district, Kotam, Kilit, Bilav, Nusun and Talalar villages; Sharur district, Mount Ardij; Shahbuz district, Bichanak village) [Axundov, 1957; AR-in QK-si, 2013].

Limiting factors: Anthropogenic (collection as a medicinal plant by the population) and natural (climate).

Existing and proposed protection measures: Relatively protected in spread areas in Zangazur NP named after academician H.Aliyev. Individuals should be protected in order to preserve natural populations.

Compilers: S.Ibadullayeva, T.Talıbov

Photo: T.Talıbov

ŞÖBƏ: Maqnoiyakimilər
DIVISIO: Magnoliophyta

SİNİF: Maqnoiyayabənzərlər
CLASSIS: Magnoliopsida

SIRA: Dalmazçiqəklilər
ORDO: Lamiales

FƏSİLƏ: Dalmazkimilər
FAMILIA: Lamiaceae

TRAUTVETTER KƏKLİKOTUSU

Thymus trautvetteri Klok. et Des.-Shost.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

EN A2abc+3bcd;B1ab(i,iii)+2ab(ii,iii)

Təsviri: Çiçək budaqları 3-5 sm hündürlükdə ağ keçətükcüklü yarımkolcuqdur. Yarpaqları enli-yumurtasəkilli, 4-7 mm uzunluqda, 2-4,5 mm enində, hər iki tərəfdən qısa tükcüklərlə və vəziciklərlə örtülmüşdür. Çiçək qrupu başciq formasındadır. Çiçək saplaqları kasacıqdan qısa, uzun tükcüklərlə örtülmüşdür. Kasacıq zəngşəkilli, 3-3,5 mm uzunluqda, uzun tükcüklüdür. Tacın borusu ağımtıl və bənövşəyi büküşlüdür [Флора Азербайджана, 1957].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Çiçəkləməsi may-iyul, meyvə verməsi iyul-avqust aylarına təsadüf edir. Orta və yuxarı dağ qırşaqlarında çınqıllı yamaclarda rast gəlinir. Kserofitdir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Masallı rayonu, Viləşçay hövzəsi; Yardımlı rayonu Pirembel və Daştəpə kəndləri), Diab. (Lerik rayonu Qosmalian, Büzeyir, Pirəsora, Nisli və Mistan kəndləri) [Əsgərov, 2016; Botanika İnstitutunun Herbari Fondu].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (toplanılma) və təbii (təbii bərpasının zəifləməsi, ətraf mühitin mənfi təsirlərinə həssaslığı)

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Səciyyəvi populyasiyalarının digər nadir növlərlə birlikdə xırda qoruq (rezervat) şəklində qorunması və mütəmadi monitorinqlərin aparılması təklif olunur.

Tərtibçi: A.Əsgərov

Şəkil: Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Herbari Fondu

Bioecological features: Flowering occurs in May-July, fruiting in July-August. Found on gravel slopes in the middle and upper mountain belts. Xerophyte.

Distribution: Lank. mount. (Masallı district, Vilashchay river basin; Yardimli district, Pirembel and Dashtepa villages), Diab. (Lerik district, Gosmalian, Buzeyir, Pirasora, Nisli and Mistan villages) [Əsgərov, 2016; Herbarium Fund of the Institute of Botany].

Limiting factors: Anthropogenic (collection) and natural (poor natural regeneration, sensitivity to negative effects of environment).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zuvand SNS. Protection of typical populations with other rare species in the form of small reserves and constant monitoring are suggested.

Compiler: A.Asgarov

Figure: Herbarium Fund of the Institute of Genetic Recourses

ŞÖBƏ: Kəsəli göbələklər
DIVISIO: Ascomycota

SINIF: Pezizomisetlər
CLASSIS: Pezizomycetes

SIRA: Pezizalılar
ORDO: Pezizales

FƏSİLƏ: Morelkimilər
FAMILIA: Morchellaceae

KÖKAYAQ QUZUQARNI

Morchella crassipes (Vent.) Pers.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Papaqciq bir qədər konusvari, uzunluğu 5-10 sm, eni 8 sm, şabalıdı, enli yumurtavari və ya oval, sarımtıl-boz, səthi böyük, dərin oyuqlara malik, kənarları ayaqciğa qovuşandır. Ayaqciq 15 sm hündürlükdə, orta hissəsi 4-6 sm qalınlığında, əsasa doğru enlənərək 8 sm qalınlığında, sarımtıl-ağ, təpəcikli, uzununa düz olmayan şırımlıdır. Ləti kövrək və yüngüldür. Kəsələr 200-215 µm, silindrik, 8 spordur; spollar 20-30x12-18 µm, ellipsvari, səthi hamar, açıq-sarıdır. Şerti yeməli göbələklərdəndir [Arora, 1986; Sadıqov, 2003; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Humus saprotrofdur. Palıd (*Quercus* L.), vələs (*Carpinus* L.), göyrüş (*Fraxinus* L.), ağcaqayın (*Acer* L.) və qovaq (*Populus* L.) tərkibli qarışıq meşələrdə aprel-may aylarında, az-az, 1-2 fərd olaraq rast gəlinir [Sadıqov, 2003].

Yayılması: BQ Quba (Siyəzən rayonu Qalaaltı kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (kütləvi toplanır) və təbii (güman edilir ki, iqlim şəraitinə və üzvi maddələrlə zəngin torpaqlara çox tələbkardır).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Humus saprotroph. Occurs on oak (*Quercus* L.), hornbeam (*Carpinus* L.), ash (*Fraxinus* L.), maple (*Acer* L.) and poplar (*Populus* L.) mixed forests, in April and May, 1-2 individuals, found rarely [Sadıqov, 2003].

Distribution: GC Guba (Siyazan district, Galaalti village).

Limiting factors: Anthropogenic (collected en masse) and natural (it is assumed that this morel is very demanding on the climatic conditions and on soils rich in organic matter).

Existing and proposed protection measures: Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadigov

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Kisəli göbəkəklər
DIVISIO: *Ascomycota*

SİNİF: Pezizomisetlər
CLASSIS: *Pezizomycetes*

SIRA: Pezizallılar
ORDO: *Pezizales*

FƏSİLƏ: Morelkimilər
FAMILIA: *Morchellaceae*

YARIMSƏRBƏST QUZUQARNI

Morchella semilibera DC.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Papaqcıq 2-3,5 sm, konusvari, üzərindəki oyuqlar yuxarıdan aşağı uzanan, dalğalı, kənarı qabırğavari, cavan fərddə açıq-qəhvəyi, balrəngli-qəhvəyi, yaşlandıqda əsasən yuxarıdan aşağı istiqamətdə tündləşərək qonur, qara rəngli, ayaqcığa yarım yaxa formasında birləşən, altı ağıdır. Ayaqcıq 3-5 sm, əsasən ağ, oxralı, uzunsov, yuxarıdan aşağı genişlənən, üzəri uzunsov və ağ ziyilcikli, tükcüklü, əsası torpağın altında genişlənir. Kisələr 240-280x17 µm, silindrik, 8 spordur; parafizlər var, spollar 20-22,5x10-12 µm, səthi hamar, açıq-qəhvəyidir [Arora, 1986; Moreau et al., 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Saprotrofdur. Enliyarpaqlı və iynəyarpaqlı qarışıq meşədə ağacların altında, döşənəkdə təsadüf edilir, 10-15 fərddən ibarət qruplar əmələ gətirir. Meyvə cisimlərinin formalaşması qeyri-sabitdir.

Yayılması: Alaz.-Əyriç. ov. (Şəki şəhəri, “Yuxarı Baş” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (insanlar tərəfindən ən çox tanınan və kütləvi şəkildə toplanılan göbəkəkdir).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: E.Mustafabəyli

Bioecological features: Saprotroph. Occurs under coniferous and deciduous trees in mixed forest, on litter, forms groups of 10-15 individuals. Fruiting is erratic.

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Shaki city, “Yukhari Bash” State Historical and Architectural Reserve).

Limiting factors: Anthropogenic (mushroom is the most widely known and massively collected).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Kisəli göbələr
DİVİSİO: *Ascomycota*

SİNİF: Pezizomisetlər
CLASSIS: *Pezizomycetes*

SİRA: Pezizalılar
ORDO: *Pezizales*

FƏSİLƏ: Helvellakimilər
FAMILIA: *Helvellaceae*

BURUQ HELVELLA

Helvella crista (Scop.) Fr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 1,5-6 sm, yəhərvəri, qıvrılmış, iri oyuqlu, dalğavari, üzəri zəif qranulyar, sürüşkən, yapışqan, parlaq-ağ, krem rəngli, oxralı, açıq-qəhvəyi, oyuqların kənarlarında qıvrımların rəngi nisbətən tündləşərək, qəhvəyi, bəzən qonur rəng alır. Ayaqcıq 2-11x1-3,5 sm, ağ, krem rəngli, bəzən açıq-qəhvəyi, nisbətən yaşlı fərddə tünd-qəhvəyi, səthi uzununa bəzəkli, içi boşdur. Meyvə cisminin ləti ümumilikdə 1-3 mm qalınlıqlı, incə, kövrək, ağımtıl, dilimlənəndə rəngi dəyişmir. Kisələr 225-270x10-17 µm, 8 spordur, parafizlər var, spollar 17-21,5x9,5-14 µm, səthi hamar, 1 yağ damlalı, şəffafdır. Qeyri-müəyyən qoxuludur [Funga Nordica, 2012].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal olması ehtimal edilir. Ümumiyyətlə otluqda, rütubətli fıstıq meşələrində, çiğirlər boyunca, çəmənliklərdə, yazın sonundan payızın sonuna qədər görmək olar [Funga Nordica, 2012]. Fındıq (*Corylus* L.) və şabalıd (*Castanea* Mill.) tərkibli qarışıq meşələrdə 3-4 fərddən ibarət qruplarla aşkar edilmişdir.

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Baş Şabalıd kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim şəraitinə həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Possibly mycorrhizal. Generally grows in grass, in damp beech forests, along paths, on scree meadows, can be seen from late summer until the end of autumn [Fungal Nordica 2012]. Found in the the hazel (*Corylus* L.) and chestnut (*Castanea* Mill.) mixed forest, forms groups of 3-4 individuals.

Distribution: GC west (Shaki district, Bash Shabalid village).

Limiting factors: Natural (sensitive to climate condition).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Kəsili göbələr
DİVİSİO: Ascomycota

SİNİF: Pezizomisetlər
CLASSIS: Pezizomycetes

SİRA: Pezizomycetes
ORDO: Pezizales

FƏSİLƏ: Pezizakimilər
FAMILIA: Pezizaceae

ÇƏHRAYI-BƏNÖVŞƏYİ TAC

Sarcosphaera coronaria (Jacq.) J. Schröt

IUCN-inkateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-inkateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Meyvə cismi 3-4x2-3 sm kasaşəkilli, qədəh-şəkilli, kənarları qeyri-bərabər çıxıntılı, 3-4 mm qalınlığa malik, daxildən açıq-bənövşəyi, nisbətən şəffaf, jelatinəbənzər, kənarlardan mərkəzə doğru rəngi tündləşən, xırda, bənövşəyi, ağ pulcuqlu, xarici səthi unabənzər, ağ, oxralı, bəzi hissələrində qəhvəyi, sarı ləkəlidir. Ayaqcıq rudiment şəklindədir və ya ümumiyyətlə yoxdur. Ləti kövrək, çəhrayı, açıq-bənövşəyi, ağımtil, nisbətən şəffafdır. Kislər 320-350x11-13 µm, 8 sporlu, silindrik, parafizlər var, spollar 13-17x6,5-8 µm, ellipsvari, 1-2 yağ damlalı, sarımtıldır [Arora, 1986; Funga Nordica, 2012].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal göbələkdir. İynəyarpaqlı, çox az halda enliyarpaqlı meşələrdə ağacların altında bitir [Arora, 1986]. Şam (*Pinus* L.) ağaclarının altında, tək-tək, qismən yerə batmış, olduqca az halda 2-3 fərddən ibarət qruplarla may ayında rast gəlinir.

Yayıması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi, Narın Qala İstirahət Mərkəzi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (sahib bitkidən asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal mushroom. Grows under trees in coniferous forest, rarely under hardwoods [Arora 1986]. Found under the pine trees (*Pinus* L.) solitarily, partially submerged in the ground, in May, rarely forms groups of 2-3 individuals.

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village, Narın Qala Resort Center).

Limiting factors: Natural (host plant dependence).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

YAY TRÜFELİ

Tuber aestivum Vittad.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Meyvə cismi 2,5-8 sm diametrində, kök yumrusu şəklində, ellipsvari, heterotallıdır. Xarici səthi qara və ya qara-qəhvəyi rəngli, iri piramidavari ziyillidir. Göbələyin ləti zəif və şirin iyə malikdir. Yetişməmiş göbək yarıya kəsilmiş halda ağımtil, yetişdikdən sonra sarımtil-qəhvəyi, ağımtil cizgili, mərmərəbənzər naxışlıdır. Sporlar 20-45x18-35 µm, yumurtaşəkilli, ağımtil və ya sarımtildir. Digər yaxın növlərdən bitmə yerindən asılı olaraq fındıq, turp və ya güclü göbək qoxusu ilə seçilir. Qiymətli yeməli göbəklərdəndir [Istbán, Oszkár, 2007; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Hipogey, simbiotrof növdür. Fıstıq (*Fagus L.*), palıd (*Quercus L.*), vələs (*Carpinus L.*) və fındıq (*Corylus L.*) tərkibli enliyarpaqlı meşələrdə yaz və yayda rast gəlinir [Sadıqov, 2009].

Yayıması: Alaz.-Əyriç. vad. (Qax rayonu Alatəmir kəndi; Qəbələ rayonu Zaraqan kəndi), BQ qər. (Şəki rayonu Baş Zəyzid kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen və zoogen (insanlar və heyvanlar, əsasən qabanlar tərəfindən yeyilir).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçi: D.Ağayeva

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Hypogaeous, symbiotrophe species. Found in the deciduous forests consisting of beech (*Fagus L.*), oak (*Quercus L.*), hornbeam (*Carpinus L.*) and hazel (*Corylus L.*) species in spring and summer [Sadıqov 2009].

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Gakh district, Alatamir village; Gabala district, Zaraghan village) GC west (Shaki district, Bash Zayzid village).

Limiting factors: Anthropogenic and zoogenic (eaten by humans and animals, mainly boars).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compiler: D.Aghayeva

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidli göbəkələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Aqarikkimilər
FAMILIA: Agaricaceae

QUMSAL UZUNAYAĞI

Battarrea phalloides (Dicks.) Pers.
(= *Lycoperdon phalloides* Dicks.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Under Assessment

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Meyvə cismi 5 sm diametrində, yumurtavari, ilkin olaraq torpağın altında formalaşır. Yetişdikdə yaxşı inkişaf etmiş ayaqcığa, təpə hissəsində isə spor qutucuğuna malik olur. Xarici qatı qalın, ağımtıl və iki laylıdır, təpə hissədən parçalanaraq, ayaqcıqda kasaya bənzər volva əmələ gətirir. Ayaqcıq 15-25x1 sm, qonur, ağacvari, hər iki ucda nazikləşən, sıx pulcuqlu, içi boş, parlaq-ağ hiflərdən təşkil olunmuşdur. Cavan fərdlərdə meyvə cismi ağ, yetişdikdə qəhvəyi rəngli, tozabənzər kütlə formasında olur. Sporlar 4-6 µm, şarvari, qəhvəyi, xırda ziyilli, yağ damcılidir. Qoxusu qeyri-müəyyəndir. [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Saprotrof olması ehtimal edilir. Quru və qumlu torpaqlarda (sahilyanı təpələrdə, səhra və yarımsəhralarda, sıx bitən yovşanlıqlarda) yaz, erkən yay və payızda rast gəlinir [Arora, 1986].

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu Səngəçal qəsəbəsi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu)

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur, güman edilir ki, iqlim şəraitinə çox tələbkardır.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçi: H.Seyidova

Foto: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Presumably saprotrophic. Found in dry and sandy soils (coastal dunes, deserts and semi-deserts, sagebush thickets) in spring, early summer and autumn [Arora, 1986].

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Sangachal settlement), Nakh. mount. (Shahbuz district).

Limiting factors: Unknown, but assumed that there are very demanding climatic conditions.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compiler: H.Seyidova

Photo: A.Alimammadova

NAZIKLI FLİ LEPIOTA

Lepiota tomentella J.E. Lange

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Papaqcıq 1,5-2 sm diametrində, ləti nazik 0,5-2,5 mm enində, qabarıq zəngvari, sonradan yastılaşmış, mərkəzdə kiçik təcikli, quru, gilvari-qəhvəyi, nazik lifli-pulcuqlu, lövhələr sərbəst, nazik, sıx, əvvəl ağ, sonradan krem-oxra rənglidir. Ayağcıq 2-5x0,1-0,3 sm, düz, əsasa doğru bir qədər əyilmiş və qalınlaşmış, yuxarı hissədə ağ-oxralı, aşağı hissədə oxralı-qəhvəyi, keçəvari örtüklüdür. Ayaqcıqdakı halqa yaşlı fərdlərdə olmur. Bazidi və halosistidi var, sporlar 7,3-8,4x3-4,2 µm, şəffaf, hamar, pazvaridir. Yeməli və ya zəhərli olması məlum deyil [Sadıqov, 1999; Baccep, 1980; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Humus və döşənək saprotrofudur. Palıd (*Quercus* L.) və vələs (*Carpinus* L.) növlərindən ibarət qarışıq enliyarpaq meşədə avqust-oktyabr aylarında 10-15 fərddən ibarət qruplarla olduqca az rast gəlinir [Sadıqov, 1999].

Yayılması: Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu Yalama kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (zəngin tərkibli torpaqlara tələbkarlıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Samur-Yalama MP-də mühafizə olunur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Humus and litter saprotroph. Found in the mixed deciduous forests consisting of oak (*Quercus* L.) and hornbeam (*Carpinus* L.) species, rarely forms groups of 10-15 individuals in August-October [Sadıqov 1999].

Distribution: Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district, Yalama village).

Limiting factors: Natural (requires rich soils).

Existing and proposed protection measures: Protected in Samur-Yalama NP. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadigov

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidli göbələklər
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Aqarikkimilər
FAMILIA: Agaricaceae

PƏRİ LEUKO AQARIKUSU

Leucoagaricus nympharum (Kalchbr.) Bon.
(= *Macrolepiota nympharum* (Kolchbr.)
Wasser)

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə:** Yoxdur

**IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə:** VU D2

Təsviri: Papaqcıq 3-7 sm, lətli, əvvəl yumurtavari, yetişdikdə yastılaşmış, mərkəzdə ağ, hamar təpəcikli, səthin qalan hissəsi ağ lifli, pulcuqlu, lövhələr sərbəst, sıx, ağ, sonradan açıq-qəhvəyi, toxunduqda qəhvəyi rənglidir. Ayaqcıq 5-10x0,3-0,6 sm, yuxarıya doğru daralan, aşağı hissəsi kökyumrusu şəklində, ağımtıl, qəhvəyi, lifli, hamar, yuxarı hissədə enli, hərəkət edən ağ halqacıqlı, kəsildikdə ayaqcığın əsasında rəngi bir qədər qızarır. Bazidi və halosistidi var, sporlar 8-9x5-5,5 µm, ellipsvari, hamardır. Az tanınan yeməli göbələkdir, xüsusi dadı yoxdur, zəif turp iylidir [Horak, 2005; Sadıqov, 2008; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Humus saprotrofudur. Şam və qarışıq enliyarpaqlı meşələrdə, tək-tək və ya qruplarla sentyabr-oktyabr aylarında az-az rast gəlinir [Sadıqov, 2008].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Biçənək kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Humus saprotroph. Found in the pine and mixed deciduous forests, solitarily or rarely in small groups, in September-October [Sadıqov 2008].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Bichanak village).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadigov

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DİVİSİO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Aqarikkimilər
FAMILIA: Agaricaceae

MONTAQNƏ QUMSALI

Montagnea candollei (Fr.) Fr.
(= *Montagnea arenaria* (DC.) Zeller)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Cavan meyvə cismi 3 sm diametrində, yarım yeraltı, dəyirmi, yetişdikdə ağdır. Papaqcıq 1-3,5 diametrində, apikal diskli, düz və ya yastılaşmış, səthi hamar, ağ, qonur, volvo qalıqlı və kənarları didilmişdir. Ayaqcıq 6-20x0,2-1,3 sm, əvvəl ağ yumşaq, sonra sarımtıl-ağ, ağcabənzər, möhkəm, düz, əvvəl hamar, sonra kiçik pulcuqlu, əsasında volvalıdır. Sporlar yumurtavari, 12-13 x 6-7 µm, hamar, qaradır. [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sekotioid növdür. Quru, açıq qumlu torpaqlarda, sahiləni qum təpələrində, çöllərdə, yarımşəhərlərdə və şəhərlərdə rast gəlinir [Arora, 1986].

Yayılməsi: Nax. dağ. (Şahbuz şəhəri və Babatət gölü hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçi: H.Seyidova

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Secotioid species. Found in dry, open sandy soils, coastal dunes, steppes, semi-deserts and deserts [Arora, 1986].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz city and Babatət lake basin).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compiler: H.Seyidova

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidli göbəklər
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Kortinakimilər
FAMILIA: Cortinariaceae

SARIQURŞAQ FLEQMASIUM

Phlegmacium triumphans (Fr.) A. Blytt
(= *Cortinarius triumphans* Fr.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 2-3 sm, yastıqvari, mərkəzi hissədə cüzi qabarıq, qəhvəyi, kənara doğru getdikcə açıq-qəhvəyi, zəif tükcüklü, kənarı ayaqcığa doğru əyilən, ləti ağ, lövhələr qəhvəyi, iri, aralı, dərin, mərkəzə yaxın yerdən papaqcığa doğru qalxan, toru (kortinası) qalıq halında papaqcığın kənarında və ayaqcığın yuxarısında tünd-qırmızı, qəhvəyi rənglərdə seçiləndir. Ayaqcıq 4-5x1 sm, sütunvari, orta hissədən azacıq daralan, üzəri dırnaqvari, qəhvəyi pulcuqlu və halqavari dairəli, bəzi hissələrdə dəriciyi soyulmuş və çatlı, ləti ağ, içərisi şırımlıdır. Sporlar 12-14x7-7,5 µm, badamvari, qəhvəyi, saqqalcıqlıdır [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Enliyarpaqlı qarışıq meşələrdə bitir [Arora, 1986]. Fıstıq (*Fagus L.*) və tozağacı (*Betula L.*) meşələrində tək-tək, nadir hallarda 4-5 fərddən ibarət kiçik qruplarla yay və payız aylarında rast gəlinib.

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma) və təbii (torpağın kimyəvi tərkibinə qarşı həssaslıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: E.Mustafabəyli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Usually found in deciduous mixed forests. Found in the beech (*Fagus L.*) and birch (*Betula L.*) forests, singly, rarely in small groups up to 4-5 individuals, in the summer and autumn [Arora, 1986].

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing) and natural (sensitivity to the chemical composition of soil).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DİVİSİO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SİRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Tricolomakimilər
FAMILIA: Tricholomataceae

BATÇ TRİXOLOMASI

Tricholoma batschii Gulden ex Mort. Chr. & Noordel

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 7-12 sm, çətirvari, cüzi qabarıq və ya yastı, mərkəzə doğru bir qədər sıxılmış, kənarları bir qədər papaqcığın içərisinə doğru burulmuşdur, üzəri tünd-qəhvəyi, qonur-qırmızı rəng çalarlı, cavan halda səthi selikli və ya yapışqanlı, sonradan qurudur, lövhələr sərbəst, ağ və iridir. Ayaqcıq 4-8x2-3 sm, iri, ətli və aşağıya doğru qalınlaşan, üzəri qəhvəyi pulcuqlu, sıxdıqda tündləşən, halqasızdır. Dadı zəif acı, qoxusu xoşagəlməyən, qeyri-müəyyəndir. Sporlar 6-7,5x5-5,5 µm, oval, şəffaf, hamardır [Funga Nordica, 2012].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Şam (*Pinus L.*) meşəsində əsasən payız, bəzən yayın son aylarında səpələnmiş, nadir hallarda qruplarla rast gəlinir və bəzən pəri halqaları əmələ gətirir [Funga Nordica, 2012].

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi, Narın Qala İstirahət Mərkəzi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (respublika ərazisində iynəyarpaqlıların az olması).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found in pine (*Pinus L.*) forest, mainly in autumn, sometimes in the end of the summer and grows scattered, rarely in clusters and sometimes forms fairy rings [Funga Nordica, 2012].

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village, Narın Qala Resort Center).

Limiting factors: Natural (limited distribution area of conifers in the republic).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidli göbəklər
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Amanitakimilər
FAMILIA: Amanitaceae

SEZAR AMANİTASI

Amanita caesarea (Scop.) Pers.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Cavan meyvə cismi yumurtavari, ağ örtüyə malikdir. Yetişdikdə yuxarı hissədən partlayır və papaqcıq xaricə çıxaraq böyüyür. Papaqcıq 10-15 (20) sm, lətli, yarım dairəvi, sonradan bir qədər qabarıq, alov və ya narıncı-qırmızı rəngli, səthi tez qopan ağ, iri ziyilli, kənarları zolaqlı, lövhələri sıx, açıq-sarı, tünd-sarı və ya oxralı-sarı, quruyanda solğunlaşandır. Ayaqcıq 8-15x1,5-2,5 sm, oxralı-sarı, silindrik, əsası şişkin, halqası enli, sallanmış, üstü hamar, altı zolaqlı, sarımtıl, volvası torbayabənzer, ağ rəngli, sərbəst, kənarı dilimlidir. Sporlar 10-14x6-11 µm, ellipsvari, ağ rənglidir. Yeməlidir [Arora, 1986; Ağayeva, Sadıqov, 2009; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) və vələş (*Carpinus* L.) növləri ilə simbioz əmələ gətirir, meyvə cisimlərinə oktyabr-noyabr aylarında rast gəlinir [Ağayeva, Sadıqov, 2009].

Yayılması: Lən. dağ. (Hirkan MP).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim şəraitinə və torpağın kimyəvi tərkibinə yüksək seçici tələbkarlıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP-də mühafizə olunur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçi: D.Ağayeva

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Mycorrhizal species. Forms symbiosis with species of oak (*Quercus* L.) and hornbeam (*Carpinus* L.), fruiting bodies are found in October and November [Ağayeva, Sadıqov, 2009].

Distribution: Lank. mount. (Hirkan NP).

Limiting factors: Natural (it is very selective to the climatic conditions and the chemical composition of the soil).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP. Awareness raising is important.

Compiler: D.Ağayeva

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Amanitakimilər
FAMILIA: Amanitaceae

HALQASIZ AMANİTA

Amanita crocea (Quél.) Singer

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Papaqcıq 3-5 sm, cavan fərdlərdə yumurtavari, yarımkürəvi, yaşlılarda çətirvari, kənarları qabırğalı, şırımlı, mərkəzdən kənara doğru rəngi qəhvəyidən tünd-qəhvəyiye dəyişən, parlaq, dərivari, lövhələr ağ, sərbəstdir. Ayaqcıq 7-11x2-2,5 sm, ağ, üzəri açıq seçilən ziqzaqlı, ləti lifli, ağ, yaşlı fərdlərdə içi boş, halqasızdır. Volvo oxra-ağımtıl, iri, kisəvari olub, kisənin ağızı genişdir. Sporlar 13-15x10-11 µm, kürevari, hamar, şəffafdır. Şerti yeməlidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.), vələs (*Carpinus* L.) və fıncıq (*Corylus* L.) ağaclarının altında yayda rast gəlinir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: Alaz.-Əyriç.vad. (Şəki şəhəri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the oak (*Quercus* L.), hornbeam (*Carpinus* L.) and hazel (*Corylus* L.) trees in the summer [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Shaki city).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidili göbələklər
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Amanitakimilər
FAMILIA: Amanitaceae

BƏBİR AMANİTASI

Amanita pantherina (DC.) Krombh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 3-10 sm, qonur, şabalıdı, bozumtul-şabalıdı, cavan fərdlərdə yarımkürəvi, yaşlılarda çətişəkilli, yastı, üzəri ağ, dördbucaq və ya çoxbucaqlı formalı, qalın pulcuqlu, kənarları zəif qabırğalı, lövhələr iri, sərbəst, ağımtıldır. Ayaqcıq 7-12x2-2,5 sm, zəif tüklü, pulcuqlu, ağımtıl olub, ağ, sallanmış, yırtılmış, halqa cavan fərdlərdə papaqdan ayrılmamışdır. Volvo kökümsovabənzər, yuxarı hissədən qat-qat, ağdır. Sporlar 9,6-12,5x7,2-8,5 µm, oval, ellipsvari, hamar, şəffafdır. Rəngi dəyişməyən, zəif iylidir. Zəhərlidir [Aro-ra, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Tozağacı (*Betula* L.), vələs (*Carpinus* L.), fındıq (*Corylus* L.) və palıd (*Quercus* L.) cinsindən olan ağacların altında yayda rast gəlinir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu Çaykənd kəndi), BQ Quba (Quba rayonu İspik kəndi), BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: D.Ağayeva

Bioecological features: Mycorrhizal species. Occurs under trees of the genera birch (*Betula* L.), hornbeam (*Carpinus* L.), hazel (*Corylus* L.) and oak (*Quercus* L.) in the summer [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: LC north (Goygol district, Chaykend village), GC Guba (Guba district, Ispik village), GC west (Shaki district, Kish village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: D.Aghayeva

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DİVİSİO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarikallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Lykoperdkimilər
FAMILIA: Lycoperdaceae

NƏHƏNG KALVATIYA

Calvatia gigantea (Batsch) Lloyd

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Təklif olunub

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Meyvə cismi 25-30 sm diametrində, kürəşəkilli və ya yumurtaşəkilli, qaidəsi yoğun, xaricdən əvvəl ağ olub, yetişdikdə qonurlaşan, kökəbənzər miseli çıxıntıları vardır. Xarici qatı çox nazik olub kağız şəkilli, asanlıqla qeyri-bərabər hissələrə çatlayandır. Daxili qatı qalın, kövrək, düzgün olmayan hissələrə bölünərək tökülür və pambıqabənzər kütlə (gleba) üzə çıxır. İlk əvvəl qleba ağ, sonra sarı-yaşılımtıl, tam yetişdikdə isə zeytuni-qəhvəyidir. Sporlar 3,5-5 µm, dairəvi, saqqalcıqlıdır. Cavan fərdlər yeyilir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Saprotrofdur. Qarışıq enliyarpaqlı meşələrdə torpağın üzərində, çöllərdə, çəmənlərdə, əkin sahələrində, otlaq yerlərində olduqca az və tək-tək rast gəlinir [Arora, 1986].

Yayılması: Nax. dağ. (Şahbuz rayonu, Batabat gölü hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçi: H.Seyidova

Foto: H.Seyidova

Bioecological features: Saprotroph. Found singly and rarely on the ground in mixed deciduous forests, in steppes, meadows, cultivated fields and pastures [Arora, 1986].

Distribution: Nakh. mount. (Shahbuz district, Batabat lake basin).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compiler: H.Seyidova

Photo: H.Seyidova

ŞÖBƏ: Bazidilli göbəkələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Aqarıkallar
ORDO: Agaricales

FƏSİLƏ: Fizalakrikimilər
FAMILIA: Physalacriaceae

OVUCVARI RODOTUS

Rhodotus palmatus (Bull.) Maire

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: NT

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Papaqcıq 3-5 sm, eksentrik, kənarı zolaqlı, içəri qatlanmış, səthi tozcuqvari-qırışıqlı, bir qədər həlməşikvari, qatlı, ilk dövrdə kürəşəkili, tədricən yastılaşan, parlaq-mərcanvari qırmızı, lövhələr ayaqcığa doğru azacıq sürüşən, ağımtıl, sonradan papaqcıq rəngində olur. Ayaqcıq 1-3x0,3-0,7 sm, açıq-çəhrayı, düz və ya əyilmiş, yuxarı hissəsi çıxıntılı, aşağısı hamar və ya zolaqlıdır. Ləti çəhrayıdır. Heilosistidi var, sporlar 5-7 µm, solğun çəhrayı, kürəşəkildir. Dadı və qoxusu ayırd edilmir [Arora, 1986; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Ksilotrof, saprobudur. Çürümüş enliyarpaq ağacların gövdələrində yazın sonundan payızın ortalarınaadək rast gəlinir [Sadıqov, 2003].

Yayılması: KQ şim. (Gədəbəy rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Xylotroph, saprobe. Found in the trunks of decaying deciduous trees from late spring to mid-autumn [Sadıqov, 2003].

Distribution: LC north (Gadabey district).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadigov

Figure: A.Alimammadova

BÜRÜNC BOLETUSU

Boletus aereus Bull.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)b

Təsviri: Papaqçıq 4-5 sm, yastıqvari, bəzən kələ-kötür, zəif pambıqvari tüküklü, qonur-şabalıdı, bəzən qara, qeyri-bərabər paylanmış ləkəli, ləti ağ, himenofor sıx borulu, ağ pambıqvari, rəngdəyişmə müşahidə olunmur. Ayaqçıq uzunsov, bəzən kökümsovabənzər, ləti ağ, yuxarısı və əsası ağımtıl, orta hissəsi qəhvəyi, üzərindəki tor sıx, oyuqlu, yuxarı hissədə ağ, oyuqları nisbətən xırda, aşağı hissədə qəhvəyi, oyuqları uzunsov, torpağa daxil olan hissədə miseli ağ, pambıqvaridir. Sporlar 11-12,4x4,8-5,5 µm, hamar, iyvari, açıq-qəhvəyidir. Meyvə cisminin ləti ağ olub, zədələndikdə rəng dəyişməyən, dadı şirin, xoş ətirlidir. Yeməlidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Vələs (*Carpinus* L.), fıstıq (*Fagus* L.) və palıd (*Quercus* L.) ağaclarının altında, meşə döşənəyində 4-5 fərddən ibarət kiçik qruplarla rast gəlinir [Mustafabayli, Aghayeva, 2019].

Yayılması: BQ qər. (Qax rayonu Saribaş kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (körtəbii toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the hornbeam (*Carpinus* L.), beech (*Fagus* L.) and oak (*Quercus* L.) trees in forest litter, forms small groups of 4-5 individuals [Mustafabayli, Aghayeva, 2019].

Distribution: GC west (Gakh district, Saribash village).

Limiting factors: Anthropogenic (spontaneous collection).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidli göbəkələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Boletlər
ORDO: Boletales

FƏSİLƏ: Boletkimilər
FAMILIA: Boletaceae

YALANÇIKRAL BOLETUSU

Butyriboletus pseudoregius (Heinr. Huber)
D. Arora & J.L. Frank
(= *Boletus pseudoregius* (Hubert) Estadès)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqciq 5-11 sm, qabarıq, yarımkürəvi, üzəri quru, məxməri, dənəvər, nisbətən kələ-kötür, parlaq-çəhrayı, açıq-bənövşəyi, yaşlı fərdlərdə sumaqı-qırmızı, ləti qalın, sarı, himenofor limon sarısı, ayaqciqla birləşən, kəsdikdə yaşılımtıl-göy rəng alandır. Ayaqciq 5-10x2-3 sm, yuxarıdan aşağı qalınlaşan, əsasına yaxın nisbətən nazikləşən, sonda kökəbənzər, ağ miseli, miseli yığınınına malik, sarı, tünd-sarı torcuqlu, papaqciğa yaxın hissədən parlaq-sarı, aşağı doğru sarı-qəhvəyi, üzəri xırda zeytuni-sarı pulcuqlu, ləti sıx, əsasında çəhrayı rəngli, zəif maviləşəndir. İyi xoş, dadı şirindir. Sporlar 11-14,5x4,8-6 µm, uzunsov-ellipsvari, 1 yağ damlalı, hamar, qəhvəyidir. Yeməlidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Fıstıq (*Fagus L.*) və palıd (*Quercus L.*) ağaclarının altında 1-2 fərdə təsadüf edilir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: BQ qər. (Oğuz rayonu Xaçmaz kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (kortəbii toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found 1-2 individuals under the beech (*Fagus L.*) and oak (*Quercus L.*) trees [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: GC west (Oghuz district, Khachmaz village).

Limiting factors: Anthropogenic (spontaneous collection).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DIVISIO: Basidiomycota

SINIF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Boletlər
ORDO: Boletales

FƏSİLƏ: Boletkimilər
FAMILIA: Boletaceae

ACI BOLETUS

Caloboletus calopus (Pers.) Vizzini
(= *Boletus calopus* Pers.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Papaqcıq 5-15 sm, əvvəl şar formalı, sonradan yastıqvari qabarıqlı, bozuntul, oxralı-qəhvəyi, himenofor sarı, kiçik və bucaqlı məsaməli, toxunduqda yaşılımtıl-mavi rəng alır. Ayaqcıq 3-7x2-3 sm, kökyumrusu şəklində, sonradan düz, qırmızımtıl, yuxarısı sarı, səthində olan torcuq əsasa qədər ağ və ya açıq-sarı, yetişdikdə qırmızı, yuxarı hissəsi sarı, ləti sarı, kəsildikdə göyərir. Sporlar 12-16x4,5-6 µm, iyşəkili, zeytuni-qonurdur. Xoşagəlməz qoxulu, acı dadlıdır. Yeməli deyil [Определитель агарикальных грибов Закавказья, 1985; Arora, 1986; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) və vələs (*Carpinus* L.) ağaclarının altında tək-tək rast gəlinir [Sadıqov, 2004].

Yayılması: BQ Quba (Siyəzən rayonu Qalaaltı kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the oak (*Quercus* L.) and hornbeam (*Carpinus* L.) trees, singly [Sadıqov, 2004].

Distribution: GC Guba (Siyazan district, Galaalti village).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadigov

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələklər
DIVISIO: *Basidiomycota*

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: *Agaricomycetes*

SIRA: Boletlər
ORDO: *Boletales*

FƏSİLƏ: Boletkimilər
FAMILIA: *Boletaceae*

MƏXMƏRİ HEMİLESSİNUM

Hemileccinum depilatum (Redeuilh)
Şutara

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 8-15 sm, üzəri məxməri, düz, quru, kələ-kötür, mərkəzi qəhvəyi, kənara doğru getdikcə şabalıdı, radial şüalı, kənarları qəhvəyi, ləti sarı, kəsdikdə rəngini dəyişmir, himenofor parlaq-sarı, boruları xırda, sıx, toxunduqda rəngini dəyişməyən, sərbəstdir. Ayaqcıq 2-3x8-10 sm, qalın, düz, yuxarıdan aşağı qalınlığı dəyişməyən, yuxarı hissədən parlaq-sarı, aşağıdan isə açıq-sarı, pambıqvari lifli, əsası daralan, kəsdikdə rəngini dəyişməyən, ləti sarıdır. Sporlar 12,5-13x5-5,5 µm, iyvari, hamar, 1 yağ damlalı, qəhvəyidir. Dadı əvvəl şirintəhər, sonra zəif turş, noxud tamlıdır [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Əsasən, palıd (*Quercus* L.) cinsinə aid ağacların altında yaz və payız aylarında tək-tək rast gəlinir [Mustafabayli, Aghayeva, 2019].

Yayılması: Alaz.-Əyriç. vad. (Şəki şəhəri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (güclü tapdanma) və təbii (su azlığı).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the trees of the oak genus (*Quercus* L.), mainly occurs singly, in the summer and autumn months [Mustafabayli, Aghayeva, 2019].

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Shaki city).

Limiting factors: Anthropogenic (strong trampling) and natural (lack of water).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

QIRMIZIAYAQ BOLETUS

Neoboletus erythropus (Pers.) C.Hahn

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqçıq 4-6 sm, qabarıq, yarımkürəvi, yaşlı fərdlərdə kənarları dalğalı, məxməri, quru, dənəvər, qırmızı-şabalıdı, sumağı, toxunduqda tünd-göy, ləti ağ, sarımtıl, dolu, himenofor xırda dəlikli, kərpici-qırmızı, ayaqçığa birləşən, əzildikdə tünd-göy rəng alır. Ayaqçıq 3-6x2.5-3 sm, yuxarıdan aşağı qalınlaşan, həmçinin sarı, qırmızı-sarı, qırmızı, tünd-qırmızı rəngədək dəyişən, xırda pulcuqlu, ləti qalın, sarı, torpağa daxil olan hissədə tünd-qırmızı, kəsildikdə tünd-göy rənglidir. Sporlar 14.5-17x5-7 µm, uzunsov-elipsvari, iyvari, qalın qlafli, dənəvər, steriqmalı, hamar, zeytuni-qəhvəyidir. Fındıq iyli, dadı xoşagələn, yeməli deyil [Arora, 1986; Sadıqov, 2007].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.), vələs (*Carpinus* L.) və dəmirağacı (*Parrotia* C.A.Mey.) cinslərindən olan ağacların altında yayda tək-tək rast gəlinir [Sadıqov, 2007; Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu Yalama kəndi), Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Bürçəli kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Samur-Yalama və Hirkan MP-də mühafizə olunur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the trees of the oak (*Quercus* L.), hornbeam (*Carpinus* L.) and ironwood (*Parrotia* C.A.Mey.) genera in the summer singly [Sadıqov, 2007; Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district, Yalama village), Lank. lowl. (Lankaran district, Burjali village).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: Protected in Samur-Yalama and Hirkan NP. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidli göbəkələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Boletlər
ORDO: Boletales

FƏSİLƏ: Boletkimilər
FAMILIA: Boletaceae

LEQAL RUBROBOLETUSU

Rubroboletus legaliae (Pilát & Dermek)
Della Magg. & Trassin.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteiryalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Papaqcıq 4-6 sm, qabarıq, yarımkürəvi, yaşlı fərdlərdə kənarları dalğalı, məxməri, quru, dənəvər, qırmızı, tünd-qırmızı, qonur-şabalıdı, toxunduqda tünd-göy, ləti ağ, sarımtıl, dolu, himenofor narın, xırda dəlikli, kərpici-qırmızı, ayaqcığa birləşən, əzildikdə tünd-göydür. Ayaqcıq 3-6x2,5-3 sm, yuxarıdan aşağı qalınlaşan, sarı, qırmızı-sarıdan tünd-qırmızı rəngədək dəyişən, xırda pulcuqlu, ləti qalın, sarı, torpağa daxil olan hissəsi tünd-qırmızı, kəsildikdə tünd-göy rəng alandır. Sporlar 13-14,5x5-5,5 µm, uzunsov, ellipsvari, iyvari, hamar, zeytuni-sarı, açıq-qəhvəyidir. Xoş fındıq iyli olub, yeməli deyildir [Dermek, 1979].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) cinsinə aid ağacların altında yay aylarında, tək-tək rast rast gəlinir.

Yayılması: Alaz.-Əyriç. vad. (Şəki şəhəri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, güclü tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: E.Mustafabəyli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found singly under the trees of the genus oak (*Quercus* L.) in the summer.

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Shaki city).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, strong trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞEYTAN BOLETUSU

Rubroboletus satanas (Lenz) Kuan Zhao & Zhu L. Yang

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Papaqcıq 4-15 sm, yastıq şəkilli, üzəri dərin şırımlı, qıvrımlı, dənəvər, cavan fərdlərdə açıq-boz, bürünc, yaşlı fərdlərdə boz, solğun-qəhvəyi rəngli, quru, məxməri, kənarları ayaqcığa doğru qatlanmış, ləti ağ, kəsdikdə göyərən, himenofor cavan fərdlərdə içəri doğru çökmüş, narıncı, qırmızı, tünd-qırmızı, ləti sarıdır. Ayaqcıq 3-6x4-7 sm, qalın, kökümsovabənzər, yuxarıdan aşağı qalınlaşan, yuxarı hissədə parlaq-sarı narıncı, aşağı doğru getdikcə qırmızı, tünd-qırmızıdır. Ləti sarı olub, kəsdikdə göyərən, dadı turş, acıdır. Sporlar 11-15x4-6 µm, iyvari, ellipsvari, hamar, zeytuni-qəhvəyidir. Zəhərlidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) və vələs (*Carpinus* L.) növlərinə aid ağacların altında, karbonatlı torpaqlarda, yayda, tək-tək və ya 6-7 fərddən ibarət qrup halında rast gəlinir [Mustafabayli, Aghayeva, 2019; 2022].

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Baş Göynük kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the trees of the oak (*Quercus* L.) and hornbeam (*Carpinus* L.), genera in calcareous soils, in summer, singly or in groups of 6-7 individuals [Mustafabayli, Aghayeva, 2019; 2022].

Distribution: GC west (Shaki district, Bash Goynuk village).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ÇƏHRAYI QOMFİDİYA

Gomphidius roseus (Fr.) Oudem.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Papaqcıq 2-5 sm, üzəri yağlı, parlaq-sumağı, çəhrayı, qırmızımtıl rənglərdə, mərkəzi nisbətən çökük, kənarları daxilə doğru qatlanmış, lövhələr aydın seçilən, iri, ağımtıl, bəzən ayaqcığa doğru çəhrayılaşan, ayaqcıq boyu 0.5-1 sm-dək uzanır. Ayaqcıq 3-6x0,5 sm, nisbətən açıq-çəhrayı, ağımtıl, yuxarıdan aşağıya doğru daraladır. Sporlar 15-18x5-6 µm, yarım-iyvari, çoxunda yağ damlalı, hamar, çəhrayı-zoğalı, kərpici-qırmızıdır. Yeməlidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Şam (*Pinus L.*) cinsindən olan ağacların altında, yay aylarında, tək-tək, bəzən kiçik qruplarla rast gəlinir. *Suillus P.Micheli* cinsinə daxil olan göbək növlərinin miselində parazitlik etdiyi ehtimal edilir [Arora, 1986].

Yayılması: Abş. (Abşeron rayonu Ceyranbatan qəsəbəsi), BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi, Narın Qala İstirahət Mərkəzi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (sahib bitkidən asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the pine (*Pinus L.*) trees, singly or in small groups. The species parasitize on the mycelium of fungi of the genus *Suillus P.Micheli* [Arora, 1986] is believed.

Distribution: Absh. (Absheron district, Jeyranbatan settlement), GC west (Shaki district, Kish village, Narın Qala Resort Center).

Limiting factors: Natural (dependence on the host plant).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DİVİSİO: *Basidiomycota*

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: *Agaricomycetes*

SİRA: Qomfilər
ORDO: *Gomphales*

FƏSİLƏ: Qomfikimilər
FAMILIA: *Gomphaceae*

GÖZƏL MƏRCAN

Corallium formosum (Pers.) G.Hahn
(= *Ramaria formosa* (Pers.) Quel.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Meyvə cismi 15x25 sm, mərcan rifinə bənzər, çoxşaxəli, ayaqcığın əsasında başlıyaraq uc hissəyə doğru şaxələnen və getdikcə nazıqlaşən, sonda iki şaxə ilə bitən, sarı, narıncı-sarı, qırmızı-sarı, ləti ağ, sıxdır. Köhnə nümunələr solğunlaşır, ona görə orijinal rəngi ayırd etmək çətindir. Sporlar 8-15x4-6 µm, silindrik-ellipsvari, ziyilli, qızılı-sarıdır. Dadı acıdır, zəif torpaq iylidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) və vələs (*Carpinus* L.) cinslərinə aid ağac növlərinin altında, yay və payızda 3-5 ədəddən ibarət qruplarla rast gəlir [Arora, 1986].

Yayılması: Alaz.-Əyriç. vad. (Şəki şəhəri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: E.Yusifov

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the trees of the genera oak (*Quercus* L.) and hornbeam (*Carpinus* L.), in summer and autumn, in small groups of 3-5 individuals [Arora, 1986].

Distribution: Alaz.-Ayriç. val. (Shaki city).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Yusifov

ŞÖBƏ: Bazidli göbəkələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Açaqkomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Fallallar
ORDO: Phallales

FƏSİLƏ: Klatralkimilər
FAMILIA: Clathraceae

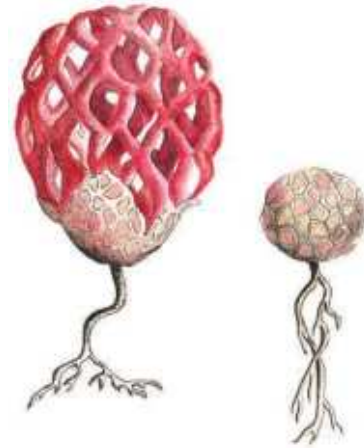
QIRMIZI KLATRUS

Clathrus ruber P. Micheli ex Pers.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Təklif olunub

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(v)

Təsviri: Göbələyin meyvə cismi 4-18 sm, cavan, açılmamış meyvə cismi 3-6 sm diametrdə, şar və ya yumurtavari, ağ və ya bozumtuldur. Səthi nazik, tez itib gedən, xarici və həlməşikli orta qata malikdir. Xarici qat partladıqdan sonra qırmızı rəngli, ayaqcıqsız yarım dairəvi və ya yumurtavari torcuq və ya qəfəşəkilli meyvə cismi üzə çıxır. Qəfəsin budaqları 1 sm qalınlığında, süngərəbənzər, elliptik və ya çoxbucaqlı, rəngi açıq-çəhrayıdan solğun narıncıyadək dəyişir. Sporlar 4-6x1,5-2,5 µm, ellipsoidal hamar, zeytuni-qəhvəyidir. Xoşagəlməz qoxuludur. Yeməli deyil [Arora, 1986; Sadıqov, 2003; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Humus saprotrofudur, termofil növdür. Şabalıdyarpaq palıd (*Quercus castaneifolia* C.A.Mey.) və dəmirağacının (*Parrotia persica* (DC.) C.A.Mey.) dominatlıq etdiyi qarışıq meşələrdə tək-tək, bəzən 3-5 ədəddən ibarət qruplarla rast gəlinir [Sadıqov, 2003].

Yayıması: Lənk. ov. (Lənkəran və Astara rayonları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (temperaturdan asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Humus saprotroph, thermophile species. Found in mixed forests dominated by chestnut-leaved oak (*Quercus castaneifolia* C.A. Mey.) and ironwood (*Parrotia persica* (DC.) C.A. Mey.) singly or rarely in groups of 3-5 individuals [Sadıqov, 2003].

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran and Astara districts).

Limiting factors: Natural (depending on temperature).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadıqov

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Fallallar
ORDO: Phallales

FƏSİLƏ: Klatralkimilər
FAMILIA: Clathraceae

İYVARI GÜLQUYRUQ

Pseudocolus fusiformis (E. Fisch.) Lloyd
(= *Anthurus javanicus* (Penz.) G. Cunn)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(v)

Təsviri: Cavan, açılmamış meyvə cismi 1,5 sm diametrdə, yumurtavari və ya şarvari, ağ və bozumtuldur. Səthi parçalandıqdan sonra üzə çıxan meyvə cismi müxtəlif formalı, silindrik, aşağısı iyvari, içi boş, 3-6 sm hündürlükdə, əsasında birləşən 3-4 qollu, əsası krem, yuxarısı isə qırmızı rənglidir. Əsasında volva 1-1,5 sm hündürlüyündə və 1 sm enində, içi boş, ağımtıl, açıq-narıncı rəngdədir. Bir neçə ağ rizomorfludur. Sporlar 3-5,5x1-2 µm, silindrik, hamar, şəffafdır, KOH təsirindən oxra rəngi alır. Yeməli deyil [Sadıqov, 2003; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Humus saprotrofudur, termofil növdür. Şabalıdyarpaq palıd (*Quercus castaneifolia* C.A. Mey.) və dəmirağacı (*Parrotia persica* (DC.) C.A. Mey.) qarışıq meşələrdə tək-tək rast gəlinir [Sadıqov, 2003].

Yayıması: Lənk. ov. (Lənkəran və Astara rayonları).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (temperaturdan asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Humus saprotroph, thermophile species. Found in mixed forests dominated by chestnut-leaved oak (*Quercus castaneifolia* C.A. Mey.) and ironwood (*Parrotia persica* (DC.) C.A. Mey.) singly [Sadıqov, 2003].

Distribution: Lank. lowl. (Lankaran and Astara districts).

Limiting factors: Natural (depending on temperature).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadigov

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidli göbələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Fallallar
ORDO: Phallales

FƏSİLƏ: Falluskimilər
FAMILIA: Phallaceae

HADRIAN FALLUSU

Phallus hadriani Vent.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR D

Təsviri: Göbələyin meyvə cismi torpaqda inkişaf edir. Cavan meyvə cismi 4-6 sm, yumurtaşəkilli və ya şar formalı olub, əsasında saçaqlı miseliyə malikdir. Yetişdikdə xarici qat çatlayır və azad olan meyvə cismi üfüqi şəkildə uzanır, meyvə cisminin qalıqları ayaqcığın əsasında açıq-bənövşəyi volva kimi qalır, əsası rizomorfudur. Papaqcıq 3-4 sm hündürlükdə, torvari-oyuqlu, zeytuni-yaşıl rəngli, kənarı nahamardır. Ayaqcıq 10-20 sm hündürlükdə və 3-4 sm qalınlıqda ağ və ya krem rəngli, içi boş, volvalıdır. Sporlar 3-4,5x1,5-2,5 µm, uzunsov-ellipsvari, hamar, qonur-sarıdır. [Arora, 1986; Sadıqov, 2003; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Humus saprotrofudur. Əkilmiş iynəyarpaqlı parklarda və bağlarda may-oktyabr aylarında tək-tək rast gəlinir [Sadıqov, 2003].

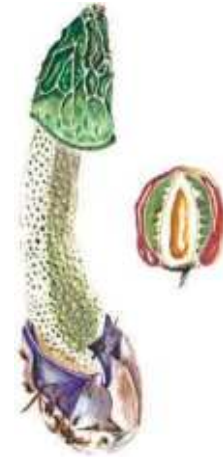
Yayılması: BQ qər. (Balakən rayonu), Abş. (Səbail rayonu Badamdar qəsəbəsi, Mərkəzi Nəbatat Bağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Humus saprotroph. Found singly, in planted coniferous parks and gardens in May and October [Sadıqov, 2003].

Distribution: GC west (Balakan district), Absh. (Sabail district, Badamdar settlement, Central Botanical Garden).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadıqov

Figure: A.Alimammadova

PARLAQ QANODERMA (REİŞİ)

Ganoderma lucidum (Curtis) P. Karst.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Papaqciq 3-4 sm, üzəri sərt, parlaq, episentrik, kənarlara doğru səthi nahamar, radial zolaqlı, əvvəlcə tünd-şabalıdı, sonra narıncı, parlaq-sarı və sonda ağımtıl, oxralı, rənglərin bir-birini əvəz etdiyi konsentrik dairəli, ləti sıx, sərt, zeytuni, bozdu. Himenofor cavan fərdlərdə ağımtıl, sarımtıl, parlaq-sarı, yaşlılarda sarı, açıq-narıncı, xırda məsaməlidir. Ayaqciq 5-7 sm, yuxarıdan aşağı daralan, qəhvəyi-şabalıdıdan tünd-qonur rəngə doğru dəyişəndir. Ləti sərt, papaqciq nisbətən quru, süngərvəri və ovulandır. Sporlar 8,2-12,1x4,8-8,9 µm, ellipsvari, ikiqat qılafılı, qəhvəyidir. Tibbi əhəmiyyətlidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Ksilotrofdur. Adi albalı (*Prunus cerasus* L.), vələs (*Carpinus* L.) və qoz (*Juglans* L.) ağaclarının qurumuş kütüklərində, yay və payız aylarında tək-tək, bəzən 2-3 fərddən ibarət qruplarla rast gəlinir [Aghayeva et al., 2022].

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu İspik kəndi), BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi, Gələrsən-Görərsən qalası), KQ şim. (Gəncə şəhəri Hacıkənd qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma, infrastrukturun inkişafı).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, Y.Yusifova

Foto: D.Ağayeva

Bioecological features: Xylotroph. Found on dry stumps of trees of sour-cherry (*Prunus cerasus* L.), hornbeam (*Carpinus* L.) and walnut (*Juglans* L.), in summer and autumn, singly, and sometimes in groups consisting of 2-3 individuals [Aghayeva et al., 2022].

Distribution: GC Guba (Guba district, Ispik village), GC west (Shaki district, Kish village, Galarsan-Gorarsan castle), LC north (Ganja city, Hajikend settlement).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling, infrastructure development).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, Y.Yusifova

Photo: D.Aghayeva

ŞÖBƏ: Bazidli göbələklər
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Russulalar
ORDO: Russulales

FƏSİLƏ: Auriskalpkimilər
FAMILIA: Auriscalpiaceae

ADİ AURISKALPIUM

Auriscalpium vulgare Gray

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 1,5-2 sm, qabarıq, episentrik, üzəri xırda, məxməri tükcüklü, saqqalcıqlı, quru, kənarları qəhvəyi, mərkəzə doğru getdikcə tünd-şabalıdı, qonur rəngli, himenofor açıq-qəhvəyi, uzunsov-dışvaridir. Ayaqcıq 3-4x0,3 sm, çubuqvari, əyri, tünd-qəhvəyi, şabalıdı, qonur, üzəri sıx, yumşaq, məxməri, qəhvəyi tükcüklü, substrata birləşən hissədə nisbətən qalınlaşmış, iri tükcüklü, ləti xitinvari, sərtidir. Sporlar 5x5,6-6,2 (7,5) µm, kürəvi, kartofvari, üzəri saqqalcıqlı, şəffafdır [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Ksilotrof, saprotrofdur. Sıx, rütubətli şam (*Pinus sylvestris* L.) meşəsində yerə düşmüş qozada yay və payızda təsadüfən 1-2 ədəd rast gəlinib.

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Xylotroph, saprotroph. Found rarely, 1-2 individuals, in dense and humid pine (*Pinus sylvestris* L.) forest, on fallen pine cones in summer and autumn [Arora, 1986].

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DİVİSİO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SİRA: Russulalar
ORDO: Russulales

FƏSİLƏ: Herikalkimilər
FAMILIA: Hericaceae

MƏRCANVARI HERİSİUM

Heridium coralloides (Scop.) Pers.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: LC

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:

CR B1b(i,iii) + 2b(ii,iii)

Təsviri: Meyvə cismi 5-13 sm, oduncaqda inkişaf edir, birillik, mərcanvari budaqlanmış, əsası möhkəm ayaqcıqlı, cavan meyvə cisminin ləti lifli, ağ, sonradan və ya əl ilə toxunduqda, xüsusilə qurudulduğu zaman qonurdur. Himenoforun tikanları 4-10 mm, budaqların alt hissəsində yerləşən, konusvari, mumvari konsistensiyalıdır. Meyvə cismi cavan halda xoş göbələk ətirlidir. Sporlar 3-4x2,5-3,5 µm, şarvari, hamar, ağdır, amiloiddir. Yeməlidir [Arora, 1986; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Ksilotrof, saprotrofdur, lakin parazit olması da ehtimal edilir, oduncaq çürüməsini törədir. Palıd (*Quercus* L.) ağaclarında tək-tək, payız mövsümündə rast gəlinir [Sadıqov, 2001].

Yayılması: Alaz.-Əyriç. vad. (Balakən rayonu Mahamalar kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Sadıqov, A.Bağirova

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Xylotrophe, saprotroph, but also believed to be a parasite, causing wood rot. Found on the oak trees (*Quercus* L.) singly, in autumn [Sadıqov, 2001].

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Balakan district, Mahamalar village).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, collection).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Sadigov, A.Baghirova

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidli göbələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Russulalar
ORDO: Russulales

FƏSİLƏ: Russulakimilər
FAMILIA: Russulaceae

SAÇAQLI SÜDLÜCƏ

Lactarius citriolens Pouzar

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR B2b(ii,v)

Təsviri: Papaqcıq 3-5 sm, sarımtıl-oxralı, az qabarıq, kənarları ayaqcığa doğru qatlanmış, mərkəzi cüzi çuxurlu, üzəri uzun, sarı-qəhvəyi, pambıqvari saçaqı-tükcüklü olub, ləti ağımtıl-oxralıdır. Lövhələr sıx, sarımtıl-oxralı, papaqcığın kənarına birləşən hissəsi tükcüklər ilə örtülmüş, ayaqcığa doğru uzanır. Ayaqcıq 3-4,5x2 sm, yuxarıdan aşağı nisbətən daralan, yuxarı hissəsi ağımtıl, əsasa doğru oxralı-sarı və qəhvəyi, xırda ləkələrlə örtülüdür. Torpaq altı qalan hissəsi kökəbənzər, sıx, sarımtıl miseli toruna malikdir. Sporlar 6,5-9,4x4,5-6,4 µm, oval, ellipsvari, steriqmalı, zəif saqqalcıqlı, şəffafdır. Südü qatı, ağ, sonradan parlaq-sarı, çox acıdır. Qoxusu zəif südə bənzərdir [Funga Nordica, 2012].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Tozağacı (*Betula* L.) cinsinə aid ağacın altında, torpaqda yay aylarında tək-tək rast gəlinir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu, Xan yaylağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (sahib bitkidən asılılıq).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: E.Mustafabəyli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found singly in the soil under the trees of the genus birch (*Betula* L.) in the summer months [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: GC west (Shaki district, Khan Highlands).

Limiting factors: Natural (dependence on the host plant).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Russular
ORDO: Russulales

FƏSİLƏ: Russulakimilər
FAMILIA: Russulaceae

NARINCI SÜDLƏYƏN

Lactarius deliciosus (L.) Gray.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Papaqcıq 3-20 sm, cavan dövründə qabarıq, sonradan səthi qıfvari çökmüş, narıncı, sarı-narıncı, hamar, zəif selikli, konsentrik halqalıdır, lövhələr sarımtıl-narıncı, sıx, qovuşan və ya ayaqcığa doğru bir qəder uzanandır. Ayaqcıq 3-8x1-2,5 sm, silindrik, içi boş, əsasında parlaq-narıncı dərin olmayan oyuqludur. Sporlar 7-9x6-7 µm, ellipsvari, solğun-çəhrayı rənglidir. Papaqcığa toxunduqda çıxan süd şirəsi şirintəhər, qırmızı-narıncı, havanın təsirindən yaşıllaşandır. Yüksək keyfiyyətli yeməli göbələkdir [Arora, 1986; Sadıqov, 1985; AR-in QK-si, 2013].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Şam (*Pinus* L.) ağacları ilə simbioz əmələ gətirir. Meyvə cismi avqust-sentyabr aylarında inkişaf edir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: KQ şim. (Göygöl rayonu, Göygöl MP).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (kortəbii toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Göygöl MP-də mühafizə olunur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, A.Əliməmmədova

Şəkil: A.Əliməmmədova

Bioecological features: Mycorrhizal species. Forms symbiosis with pine (*Pinus* L.) trees. The fruit body develops in August-September [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: LC north (Goygol district, Goygol NP).

Limiting factors: Anthropogenic (spontaneous collection).

Existing and proposed protection measures: Protected in Goygol NP. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, A.Alimammadova

Figure: A.Alimammadova

ŞÖBƏ: Bazidli göbələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Agaricomycetes

SIRA: Russulalar
ORDO: Russulales

FƏSİLƏ: Russulakimilər
FAMILIA: Russulaceae

BOL SÜDLÜCƏ

Lactifluus volemus (Fr.) Kuntze
(= *Lactarius volemus* (Fr.) Fr.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 5-12 sm, qabarıq, yaşlı fərdlərdə qıfvari, narıncı, mərkəzi çökək və daha tünd, papaqcığın kənarı tünd-narıncı konsentrik halqalı, xırda pulcuqlu, məxməri, ləti sarı-narıncı, qalın, ətli, asan qırılındır. Lövhələr parlaq-sarı, narıncı, sıx, iri, ayaqcığa doğru uzanan, südü oxralı, bol, qatıdır. Ayaqcıq mərkəzi, 6-11x2-2,5 sm, xırda pulcuqlu, uzun, orta hissədə qalınlaşmış, əsasında daralmış, ləti sıx, dolu, yaşlı fərdlərdə mərkəzi boş, süngərvəri, narıncı, sarı, asan qırılındır. Şirin, südəbənzər dada malik, xoşagəlen qoxuludur. Sporlar 10-11x7,5-9 µm, dairəvi, iri, yan steiriqmalı, 1 iri yağ damlalı, saqqalcıqlı, ağımtıl, amiloiddir. Çiy halda da yeyilir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) və fıstıq (*Fagus* L.) cinslərinə aid ağaclarının altında iyul və avqust aylarında tək-tək rast gəlinir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi, Marxal İstirahət Mərkəzi; Zaqatala rayonu Mamrux kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (kortəbii toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabeyli

Foto: E.Mustafabeyli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found singly under the trees of the oak (*Quercus* L.) and beech (*Fagus* L.) genera in July-August [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village, Marxal Resort Center; Zagatala district, Mamrux village).

Limiting factors: Anthropogenic (spontaneous collection).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

AĞ-QARA RUSSULA

Russula albonigra (Krombh.) Fr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2b(ii,iii,v)

Təsviri: Papaqcıq 5-12 sm, qabarıq, yaşlı fərdlərdə nisbətən qıfvari, mərkəzi çökək, ağ, ağımtıl-oxralı, kənarları qonur, əzildikdə qara rəngli, üzəri zəif tiftikli, ziyilcikli, kənarları dilimli, didilmiş, dalğavari əyridir. Lövhələr iri, sıx, ağımtıl-oxralı, ayaqcıqla birləşən, toxunduqda parlaq, tünd-qara rəng alan, papaqcığın kənarına yaxın bəzən şaxələnəndir. Ayaqcıq 7-11x3-3,5 sm, iri, aşağı hissədən əyri, qalınlaşmış, üzəri sünqərvəri, zəif pulcuqlu, aşağıya doğru intensiv və iri forma alan oyuqlu, əzildikdə qaralan, ləti ovulan, ağ və doludur. Sporlar 7,5-9x5,5-7 µm, ellipsvari, steriqmalı, zəif saqqalcıqlı, ağ, amiloiddir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) ağaclarının altında və bəzən *Dactylorhiza* Neck. ex Necski cinsindən olan ot bitkiləri ilə birgə bitir. 3-5 fərddən ibarət kiçik qruplarla yayda rast gəlinir. [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu Yalama kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (tapdalanma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Samur-Yalama MP-də mühafizə olunur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: E.Mustafabəyli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Grows under the oaks (*Quercus* L.) and sometimes with herbs of the genus *Dactylorhiza* Neck. ex Necski. Develops in small groups of 3-5 individuals in summer [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district, Yalama village).

Limiting factors: Anthropogenic (trampling).

Existing and proposed protection measures: Protected in Samur-Yalama NP. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidli göbəkələr
DIVISIO: Basidiomycota

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: Aqarikomisetlər

SIRA: Russulalar
ORDO: Russulales

FƏSİLƏ: Russulakimilər
FAMILIA: Russulaceae

QIZILI (ZƏRLİ) RUSSULA

Russula aurea Pers.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqciq 3-6 sm, qabarıq, yaşlı fərdlərdə qıfvari, kənarları bölümlü, mərkəzi hissə çökək, parlaq-sarı, kənara doğru qırmızı, tünd-qırmızı, sumağı, üzəri məxməri, xırda pulcuqlu, dəriciyi soyulan, dəriciyin altı sarımtıl, papaqciğin ləti ağ, lövhələr sıx, parlaq-sarı, ayaqciqla birləşəndir. Ayaqciq 4-7x2,5-3 sm, qalın, ağımtıl-sarı, açıq-sarı, sarı, kələ-kötür, ovulan, ləti kənarlarda sıx, mərkəzə doğru nisbətən süngərvaridir. Sporlar 9-9,6x7-8 µm, kürevi, yumurtavi, 1 yağ damlalı, zəif saqqalcıqlı, steriqmalı, tünd-oxra rənglidir. Fıstıq tamlıdır. Yeməlidir [Funga Nordica, 2012].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Əsasən yayda tozağacı (*Betula* L.), palıd (*Quercus* L.) ağaclarının altında 2-3 fərddən ibarət kiçik qruplarla rast gəlinir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Kiş kəndi; Qax rayonu Saribaş kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (kortəbii toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən İlisu DTQ-də mühafizə olunur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabəyli

Foto: E.Mustafabəyli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found under the birch (*Betula* L.) and sometimes oak (*Quercus* L.) trees in summer, occurs in small groups of 2-3 individuals [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: GC west (Shaki district, Kish village; Gakh district Saribash village).

Limiting factors: Anthropogenic (spontaneous collection).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Ilisu SNR. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Bazidilli göbələr
DİVİSİO: *Basidiomycota*

SİNİF: Aqarikomisetlər
CLASSIS: *Agaricomycetes*

SİRA: Russulalar
ORDO: *Russulales*

FƏSİLƏ: Russulakimilər
FAMILIA: *Russulaceae*

YAŞILIMTIL-KİFLİ RUSSULA *Russula virescens* (Schaeff.) Fr.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteiriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(i)

Təsviri: Papaqcıq 5-15 sm, qabarıq, yaşlı fərdlərdə mərkəzi çökək, kənara nisbətən daha xırda və daha tünd-yaşıl pulcuqlu, kiflənmiş görüntülüdür. Ləti və dəriciyin altı ağ, kövrək, lövhələr sıx, iri, oxralı-ağımtıl, ayaqcıqla birləşəndir. Ayaqcıq 4-5x2,5-3,5 sm, aşağıya doğru nisbətən qalınlaşan, ağ, bəzi hissələrdə qəhvəyi ləkəli, lifli, ləti ağ, ovulan, qalın, qabırğalıdır. Sporlar 6,6-8,4x6,2-7 µm, oval, steriqməli, saqqalcıqlı, ağ və ya zərif sarı çalarlıdır. Dadı şirin, zəif göbək qoxuludur. Yeməlidir [Arora, 1986].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Mikorizal növdür. Palıd (*Quercus* L.) və vələs (*Carpinus* L.) cinsindən olan ağacların altında yayda, tək-tək rast gəlinir [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Yayılması: Alaz.-Əyriç. vad. (Şəki şəhəri), BQ qər. (Zaqatala rayonu Mamrux kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (kortəbii toplanılma).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: D.Ağayeva, E.Mustafabayli

Foto: E.Mustafabayli

Bioecological features: Mycorrhizal species. Found singly under the trees of the genera oak (*Quercus* L.) and hornbeam (*Carpinus* L.) in summer [Mustafabayli, Prydiuk, Aghayeva, 2020].

Distribution: Alaz.-Ayrich. val. (Shaki city) GC west (Zagatala district, Mamruxh village).

Limiting factors: Anthropogenic (spontaneous collection).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Awareness raising is important.

Compilers: D.Aghayeva, E.Mustafabayli

Photo: E.Mustafabayli

ŞÖBƏ: Kisləli göbələklər
DİVISİO: Ascomycota

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: Lecanoromycetes

SIRA: Kalitsium
ORDO: Caliciales

FƏSİLƏ: Fissiakimilər
FAMILIA: Physciaceae

ELBURS ANAPTİXİASI

Anaptychia elbursiana (Szat.) Poelt
(= *Physcia elbursiana* (Szatala) Szatala)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Tallomu rozet formalı, 3-4 (5) sm-ə qədər diametrdə, soredilidir. Lövhəciklər yastı yaxud qabarıqdır, yarılmış, eni 0,8-1 (2) mm, bir-biri ilə sıxlaşmışdır. Lövhəciklərin üst hissəsi boz, bozumtul, nadir hallarda bozumtul-qəhvəyi rənglidir. Özəyi ağdır, alt hissəsi ağımtıldır. Bəzən mərkəzə doğru sarımtıl-qəhvəyi qədər bir qədər tündləşmişdir. Soredilər qara rənglidir, lövhəciklərin qırağında yerləşirlər. Apotesilər məlum deyil. Piknidilər tünd-qəhvəyi, talloma batırılıblar. Marmırlı daşda, daşların üzərində olan torpaqda, qayada açıq və quru yerlərdə bitir [Алвердиева, 2009].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Yarpaq formalı talloma malik, işıqsevən növdür, soredi və piknidilər vasitəsi ilə çoxalır. Qaya üzərində bitir. Kserofitdir.

Yayılması: Kür-Ar. ov. (Qaradağ rayonu Səngəçal qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyaları üzərində nəzarətin təşkili tövsiyə edilir.

Tərtibçi: S.Alverdiyeva

Foto: S.Alverdiyeva

Bioecological features: Light demander species with a leaf-shaped thallus reproduce by means of soredia and pycnidia. Grows on a rock. Xerophyte.

Distribution: Kur-Ar. lowl. (Garadagh district, Sangachal settlement).

Limiting factors: Natural (climate change).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organizing control over their populations is recommended.

Compiler: S.Alverdiyeva

Photo: S.Alverdiyeva

ŞÖBƏ: Kəsəli göbəkəklər
DIVISIO: *Ascomycota*

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: *Lecanoromycetes*

SIRA: Kalitsium
ORDO: *Caliciales*

FƏSİLƏ: Fissiakimilər
FAMILIA: *Physciaceae*

BARMAQVARI HETERODERMIYA

Heterodermia dactyliza (Nyl.) Swinsc. & Krog
(= *Anaptychia dactyliza* (Nyl.) Zahlbr.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(ii)

Təsviri: Tallom küllü-boz rəngli, hündürlüyü 6 sm-ə çatan kol şəklindədir. Substrata ridzin və ya bütün alt səthilə yapışır. Üst qabıq səthi yaxşı inkişaf etmişdir. Uzunsov, bir-birinə paralel yerləşən hiqlərdən ibarətdir. Tallom lövhəcikləri dartılmışdır, dixotomik budaqlanmışdır, eni 0,5-1,5 mm-dir. Soridi və izidiləri yoxdur. Apotesiləri dəyirmi, lekanorin tiplidir. Qısa ayaqcıqlar üzərində durur, diametri 1-3 mm-dir. Apotesi diski tünd-qəhvəyi, hamar, işartsız tallom qırağı ilə əhatə olunmuşdur. Tallom və özek qələvi təsirdən saralır [Novruzov,1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Kolvari talloma malikdir. Vegetativ çoxalması tallom lövhəcikləri, cinsi çoxalması sporlarla gedir. Meşə bitkiliyində ağcaqayın gövdəsində rast gəlinir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu Yalama kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması, atmosferin çirklənməsi) və təbii (iqlim dəyişikliyi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Samur-Yalama MP-də mühafizə olunur. Yayıldığı meşə bitkiliyi sahəsində yasaqlıq yaradılması və populyasiyaları üzərində daimi nəzarətin təşkili təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Bush-like thallus. Vegetative reproduction is by thallus plates, sexual reproduction is by spores. Found in forest vegetation, birch trunks. Mesoxerophyte.

Distribution: Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district, Yalama village).

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation, atmospheric pollution) and natural (climate change).

Existing and proposed protection measures: Protected in Samur-Yalama NP. Proposed to create a sanctuary in the area of forest vegetation where it distributes and to organize permanent control over its populations.

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova

Photo: V.Novruzov

ŞÖBƏ: Kəsəli göbəkəklər
DIVISIO: Ascomycota

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: Lecanoromycetes

SIRA: Əhəngəbənzərler
ORDO: Caliciales

FƏSİLƏ: Fisçiyakimilər
FAMILIA: Physciaceae

ATLANTİKA TORNABENİYASI

Tornabenia atlantica (Ach.) Kurok.
(= *Anaptychia intricata* (Desf.) Massal.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Tallomu tünd-boz rənglidir. Lövhəcikləri ensizdir, eni 0,6-1,5 mm-ə qədərdir, yuxarı hissəsi xovlu-kirpikcikli, şaxələnmişdir. Apotesilərin diametri 1-3 mm, diski çılpaq, yastı, qara, kənarı qalın, boz rənglidir. Ağaclarada, daş üzərində olan torpaqda və qayalarda bitir [Бархалов, 1969].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Kolşəkillidir. İşıqsevən növdür, sporla çoxalır. Mezofitdir.

Yayılması: Boz. yay. (Ağdaş rayonu Turyançay qəsəbəsi; Qəbələ rayonu Savalan kəndi), BQ Quba (Quba rayonu Qonaqkənd qəsəbəsi), Sam.-Dəv. ov. (Xaçmaz rayonu, Samur-Yalama MP), Abş. (Xəzər rayonu Şüvəlan qəsəbəsi; Binəqədi rayonu Biləcəri qəsəbəsi və Bakı buxtası), Diab. (Lerik rayonu Şonaçola kəndi) [Бархалов, 1969; 1983].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin yandırılması, əhali tərəfindən meşə ağaclarından yanacaq kimi istifadə, sistemsiz otarılma, tapdalanma, atmosferin çirklənməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Samur-Yalama MP, Turyançay DTQ və Zuvand DTY-də mühafizə olunur. Digər yayılma yerlərində fərdi qorunmanın təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçi: S.Alverdiyeva

Foto: S.Alverdiyeva

Bioecological features: Bush-shaped. Light demander species, reproduces by spores. Mesophyte.

Distribution: Boz. plat. (Aghdash district, Turyanchay settlement; Gabala district, Savalan village), GC Guba (Guba district, Gonaqkend settlement) Sam.-Dav. lowl. (Khachmaz district, Samur-Yalama NP), Absh. (Khazar district, Shuvalan settlement; Binagadi district, Bilajeri settlement and Baku bay), Diab. (Lerik district, Shonachola village) [Barkhalov, 1969; 1983].

Limiting factors: Anthropogenic (burning of forests, use of forest trees as fuel by the population, unsystematic grazing, trampling, atmospheric pollution).

Existing and proposed protection measures: Protected in Samur-Yalama NP, Turyanchay SNR and Zuvand SNS. Organisation of individual protection in other spread areas is recommended.

Compiler: S.Alverdiyeva

Photo: S.Alverdiyeva

ƏYİLMİŞ KLADONIYA

Cladonia strepsilis (Ach.) Grognot
(= *Baeomyces strepsilis* Ach.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: CR D

Təsviri: Üfüqi tallomu diametri 5-25 mm olan lövhəciklərdən ibarətdir. Lövhəciklərin üst səthi zeytuni-boz, alt səthi isə ağımtıldır. Sıx çim qatı əmələ gətirir. Podesiləri qısa, silindrik, hamar, uc hissəsi qıf şəklində qalınlaşmışdır. Podesilərin üzərində pulcuq formalı fillokladi çıxıntıları əmələ gəlir. Qəhvəyi rəngli apotesiləri podesilərin ucunda yerləşir. Tallom pulcuqları üzərində piknidilər yerləşir. Tallomun rəngi qələvi mühitin təsirindən dəyişmir [Novruzov, 1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Yarpaq və pulcuq formalı talloma malikdir. Vegetativ çoxalma tallom hissələri, qeyri-cinsi çoxalma piknokonidilər, cinsi çoxalma sporeləri vasitəsilə baş verir. İllik boy artımı – 0,5-1 sm-dir. 750 m d.s.h.-də quru daşlı yamaclarda, ot örtüyü pozulmuş bozqır torpaqlarda bitir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Lerik rayonu Vələçola və Xanəgah kəndləri; Yardımlı rayonu Kürəkçi və Oduarakəran kəndləri), KQ şim. (Şəmkir rayonu Çənlibel kəndi), Boz. yay. (Qəbələ rayonu Savalan kəndi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Kükü və Keçili kəndləri).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, tapdalanma, aqrofitosenozların inkişafı) [Novruzov, 1990; 2014].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Turyançay DTQ-də mühafizə olunur. Növün rast gəlmə yerinin mühafizə olunması, yeni yayılma yerlərinin axtarışı təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova, T.Paşayev

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Leaf and scaly thallus. Vegetative reproduction occurs by thallus parts, asexual reproduction by pycnoconidia, sexual reproduction by spores. Annual growth is 0.5-1 cm. Grows on dry stony slopes, on steppe soils with disturbed grass cover at an altitude of 750 m a.s.l.

Distribution: Lank. mount. (Lerik district, Valachola and Khanagah villages; Yardimli district, Kurakchi and Oduarakaran villages), LC north (Shamkir district, Chanlibel village), Boz. plat. (Gabala district, Savalan village), Nakh. mount. (Shahbuz district, Kuku and Kechili villages).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, trampling, development of agrophytocenoses) [Novruzov, 1990; 2014].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Turyanchay SNR. Proposed to protect species' area of occurrence and search for new areas of distribution.

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova, T.Pashayev

Photo: V.Novruzov

ŞÖBƏ: Kəsəli göbəkəklər
DIVISIO: Ascomycota

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: Lecanoromycetes

SIRA: Lekanoralar
ORDO: Lecanorales

FƏSİLƏ: Lekanorakimilər
FAMILIA: Lecanoraceae

SAVIÇ LEKANIYASI

Lecania saviczii Novruz.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: CR C2a(ii)

Təsviri: Külü-boz rəngli, yaxşı seçilən qazmaqvari talloma malikdir. Tallom substrata özək qatının hifləri ilə birləşir, diametri 0,3-2,5 mm-ə çatan çoxsaylı apotesiləri ilə seçilir. Apotesilərinin qıraqları tallom rəngindədir. Apotesi diski qaradır, çılpaqdır. Hipotesiləri rəngsizdir, parafizləri sadədir, qıraqları qalınlaşmışdır [Novruzov, 1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Yüksək dağ qurşaqlarında, dağ yamaclarında daşların səthində, rütubətli ekotoplarda, qaya çatlarında, 2300 m d.s.h.-də rast gəlinir. Epilittir.

Yayılması: BQ qər. (Balakən rayonu, Akkmal dağı) [Novruzov, 1970; 2014].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (rütubətin çatışmazlığı, yüksək istilik rejiminin mövcudluğu) [Novruzov, 2014].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiya təhlükə altında olduğundan qorunması vacibdir. Yayıldığı ərazidə aşınma proseslərinin qarşısı alınmalıdır.

Tərtibçi: V.Novruzov

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Found in high mountain belts, mountain slopes, on the surface of stones, wet ecotopes, rock cracks, at an altitude of 2300 m a.s.l. Epilithe.

Distribution: GC west (Balakan district, Mount Akkmal) [Novruzov, 1970; 2014].

Limiting factors: Natural (lack of humidity, presence of high temperature regime) [Novruzov, 2014].

Existing and proposed protection measures: Protection of the endangered population is important. The effect of erosion on the spread area shall be reduced.

Compiler: V.Novruzov

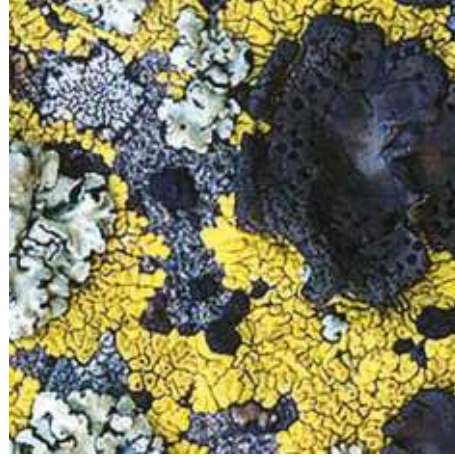
Photo: V.Novruzov

ÇOXSPORLU LEKANORA

Lecanora multispora Mak.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Tallom nazik, hamar olmaqla, ölçüsü 3,5 sm-ə çatır. Mərkəz hissəsi azca kələ-kötürdür, ağımtıl-sarı rənglidir. Talloma cummuş çoxsaylı apotesilərə malikdir. Tallom səthində qeyri-bərabər paylanmışdır. Diametri 1,5-1,7 mm-dir. Apotesi diski tünd-qəhvəyidir. Cavan nümunələrdə disk hamar, yaşılarda kələ-kötürdür. Diskin qıraqları talloma nisbətən açıq rəngdədir. Tallom qələvi mühitin təsirindən saralır [Novruzov, 1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Cinsi çoxalması sporaqlarla gedir, illik boy artımı 1-2 mm-dir. Qazmaq formalı talloma malikdir. 670 m d.s.h.-də fıstıq meşələrində ağacların üzərində rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu Qəçrəş kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması, atmosfer çirklənməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Populyasiyaları üzərində mütəmadi nəzarətin təşkili və yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi təklif olunur.

Tərtibçi: V.Novruzov

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Sexual reproduction – by spores, annual growth is 1-2 mm. Crustaceous thallus. Found on trees in beech forests at an altitude of 670 m a.s.l.

Distribution: GC Guba (Guba district, Gachrash village).

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation, atmospheric pollution).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to organize regular control over their populations and to identify new spread areas.

Compiler: V.Novruzov

Photo: V.Novruzov

ŞÖBƏ: : Kiselı göbələr
DIVISIO: *Ascomycota*

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: *Lecanoromycetes*

SIRA: Lekanoralar
ORDO: *Lecanorales*

FƏSİLƏ: Lekanorakimilər
FAMILIA: *Lecanoraceae*

NEMORAL LEKANORA *Lecanora nemorales* Mak.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
EN B2ab(ii,iii,iv)

Təsviri: Tallomun diametri 10 sm, nazik, hamar, dənəvər və azacıq çatvaridir. Apotesilər iridir, diametri 2 mm-ə çatır, tallom üzərində səpələnmiş komacıq formasındadır. Apotesi diskı sarımtıl qəhvəyidən qəhvəyi kimi rənglidirlər. Cavan apotesilər çökük, yaşlılar isə qabarıqdır. Tallom qıraqları qalıdır, əyri dişvaridir, talloma nisbətən açıq rənglidir. Tallom qələvi mühitin təsirindən sarılır [Novruzov, 1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Apotesilər vasitəsilə çoxalır. Yüksək dağ qurşaqlarında, dağ yamaclarında d.s.h. 660-1250 m olan rütubətli ekotoplarda məskunlaşır. Mezofitdir.

Yayılması: BQ Quba (Quba şəhər mərkəzi parkı; Qusar rayonu Caqar kəndi), BQ qər. (Qəbələ rayonu Muxas kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (meşələrin qırılması, atmosfer çirklənməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Növün rast gəlmə yerinin mühafizəyə alınması, populyasiyaları üzərində daimi nəzarətin təşkili, yeni yayılma yerlərinin axtarılması təklif edilir.

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Reproduces by apothecia. Common in humid ecotopes in high mountain belts and mountain slopes at an altitude of 660-1250 m above sea level. Mesophyte.

Distribution: GC Guba (Guba city, central park; Gusar district, Jagar village), GC west (Gabala district, Muxas village).

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation, atmospheric pollution).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Proposed to protect species' area of occurrence, to organize permanent control over its population, to search for new areas of distribution.

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova

Photo: V.Novruzov

İSLANDIYA SETRARIYASI

Cetraria islandica (L.) Ach.
(= *Lichen islandicus* L.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: NT

Təsviri: Tallom nizamsız düzülmüş şaquli kolcuqlardan ibarətdir. Lövhəciklərin hündürlüyü 10 sm, eni 0,5-5 sm-dir, kənarları yuxarıya doğru burulub, yaşılmtıl-qəhvəyi rəngdədir, azca parıltılıdır. Tallomun hər iki tərəfi eynidir. Bəzən alt səthi az parıldayan olub, yalançı sifellərlə əhatə olunmuşdur. Lövhəciklərin kənarları kirpikciklikdir, bəzən soridili və izidilidir. Apotesiləri lövhəciklərin kənarlarında yerləşir, diametri 1,4 sm, tallomla eyni rəngdədir. Apotesilərin kənarları mişardışlidir. Tallom və özek qələvi mühitin təsirindən saralır [Novruzov, 1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Yarpaqşəkilli tallomlu şib-yədir. Tallom lövhəcikləri, soredi və izidilər, sporlar vasitəsilə çoxalırlar. Çim və ayrı-ayrı topalar şəklində ot örtüyü pozulmuş çəmənlərdə rast gəlinir.

Yayılması: BQ Quba (Quba rayonu, Güllüklüdağ; Qusar rayonu Ləzə kəndi), BQ qər. (Zaqatala rayonu, Nohur və Roçigöl dağları), KQ şim. (Kəlbəcər rayonu Çaykənd kəndi), KQ mər. (Şuşa rayonu; Laçın rayonu Minkənd kəndi), Diab. (Lerik və Yardımlı rayonları), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Ağbulaq kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (intensiv otarılma, tapdalanma, dağ çəmənlərinin mənimsənilməsi) [Novruzov, 1990; 2014].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Populyasiyaları üzərində mütəmadi nəzarətin təşkili və yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Novruzov, Z.İsmayılova, T.Paşayev

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Leaf-shaped thalloid lichen. Reproduces by thallus plates, soredium and isidium, spores. Found in disturbed meadows in the form of grass and separate clumps.

Distribution: GC Guba (Guba district, Mount Gullukludagh; Gusar district, Laza village), GC west (Zaqatala district, Nohur and Rochigol mountains), LC north (Kalbajar district, Chaykend village), LC center (Shusha district; Lachin district, Minkend village), Diab. (Lerik and Yardimli districts), Nakh. mount. (Shahbuz district, Aghbulag village).

Limiting factors: Anthropogenic (intensive grazing, trampling, assimilation of mountain meadows) [Novruzov, 1990; 2014].

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Zagatala SNR. Proposed to organize regular control over their populations and to identify the new spread area.

Compilers: V.Novruzov, Z.Ismayılova, T.Pashayev

Photo: V.Novruzov

ŞÖBƏ: Kəsəli göbəkəklər
DİVİSİO: *Ascomycota*

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: *Lecanoromycetes*

SİRA: Lekanoralar
ORDO: *Lecanorales*

FƏSİLƏ: Parmeliakimilər
FAMILIA: *Parmeliaceae*

ÇİÇƏKLƏNƏN USNEYA

Usnea florida (L.) Weber ex F.H.Wigg.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Tallomu dəstəvari-dikduran, uzunluğu 5-10 sm-ə qədər, sarı-yaşılımtıl, bozuntul-yaşıl rənglidir, dixotomik yaxud simpodial şaxələnməmişdir. Budaqları silindrik, üst səthi fibrillərlə örtülüdür. Apotesilər çoxsaylıdır, diski açıq rənglidir, kənarları kırıqlarla əhatə olunmuşdur [Бархалов, 1969].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Kolşəkillidir. Sporla çoxalır. Dağlıq ərazilərdə meşə bitkiliyində ağac qabığına rast gəlinir. Mezofitdir.

Yayıması: BQ qər. (Balakən rayonu), BQ Quba (Qusar rayonu Hil kəndi), KQ şim. (Göygöl rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən ağacların qırılması və atmosferin çirklənməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Xüsusi mühafizə tədbiri yoxdur. Yayılma yerlərində populyasiyaları üzərində daimi nəzarətin təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçi: S.Alverdiyeva

Foto: S.Alverdiyeva

Bioecological features: Bush-shaped. Reproduces by spores. Found in tree bark of forest vegetation in mountainous areas. Mesophyte.

Distribution: GC west (Balakan district), GC Guba (Gusar district, Hil village), LC north (Goygol district).

Limiting factors: Anthropogenic (cutting of trees by the population and atmosphere pollution).

Existing and proposed protection measures: The special protective measure is not provided. Organizing constant control over their populations in spread areas is recommended.

Compiler: S.Alverdiyeva

Photo: S.Alverdiyeva

UZUN USNEYA

Usnea longissima Ach.
(= *U. laricina* Vain.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Tallomun uzunluğu 60 sm-ə qədərdir, saçaq-lıdır, açıq-boz yaşıl, sarımtıl-boz rənglidir, sadə və ya zəif budaqlanandır. Budaqları nazikdir, diametri 1 mm-ə qədər, uzunluğu 1-3 sm-ə qədər, fibrilli və az-saylı soridilidir. Özəyi zəif inkişaf edib. Mərkəzi silindr möhkəmdir, tallomu yarıya qədər doldurur. Yodun təsiri-rəndən rəngi göyərər [Бархалов, 1969].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Kolşəkillidir. Işıqsevən növ-dür, sporla və soridilərlə çoxalır. 1800-1950 m d.s.h.-də, ağacların üzərində rast gəlinir. Mezokserofitdir.

Yayılması: Lənk. dağ. (Astara rayonu Xıçaso kəndi; Lerik rayonu Bobla kəndi), Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Bür-cəli kəndi), BQ qər. (Zaqatala rayonu, Zaqatala DTQ).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən ağacların qırılması və atmosferin çirklənməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Hirkan MP və Zaqatala DTQ-də mühafizə olunur. Yayıl-ma yerlərində antropogen təsiri azaltmaq məqsədi ilə yasaqlıqların təşkili vacibdir.

Tərtibçi: S.Alverdiyeva

Foto: S.Alverdiyeva

Bioecological features: Bush-shaped. Light demand-er species, reproduces by spores and sorids. Found on trees, at an altitude of 1800-1950 m a.s.l. Mesox-erophyte.

Distribution: Lank. mount. (Astara district, Khichaso village; Lerik district, Bobla village), Lank lowl. (Lankaran district, Burjali village), GC west (Zagatala district, Zagatala SNR).

Limiting factors: Anthropogenic (cutting of trees by the population and atmosphere pollution).

Existing and proposed protection measures: Protected in Hirkan NP and Zagatala SNR. Organizing sanctuaries in order to reduce the anthropogenic impact in the distribution areas is important.

Compiler: S.Alverdiyeva

Photo: S.Alverdiyeva

ŞÖBƏ: Kəsəli göbəkəklər
DİVISİO: *Ascomycota*

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: *Lecanoromycetes*

SİRA: Lekanoralar
ORDO: *Lecanorales*

FƏSİLƏ: Ramalinakimilər
FAMILIA: *Ramalinaceae*

GÖZƏL BİLİMBİYA

Bilimbia pulchra Oxn.
(= *Bacidia pulchra* Oxn.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə:
CR B1ab(i,ii,iii) +2ab(i,ii,iii)

Təsviri: Tallom nazik, dənəvər quruluşda olub qəhvəyi-boz rəngdədir. Apotesiləri tallom səthində səpələnmiş vəziyyətdə 2-3 cərgədə yerləşmişdir. Diametri 0,4-0,8 mm, oturaqdır. Apotesi diski dəyirmi, qara, tutqun, çılpaqdır. Diskin qıraqları nisbətən açıqdır. Cinsi çoxalması sporlar vasitəsilədir. Tallom qələvi təsirindən bənövşəyi rəng alır [Novruzov, 1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Qazmaqvari həyati formaya malikdir. Dağlıq ərazilərində və çay sahillərində, giləs ağacı qabığında rast gəlinir.

Yayılması: BQ qər. (Şəki rayonu Küngüt kəndi, Küngütçayın (Əyriçayın qolu) hövzəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (otarıma, ağacların qırılması, atmosferin çirklənməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Növün rast gəlmə yerini tam mühafizəyə almaq, populyasiyaları üzərində daimi nəzarət təşkil etmək, otarılmanın qarşısını almaq, yeni yayılma yerlərini axtarmaq təklif olunur.

Tərtibçi: V.Novruzov

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Crustaceous life form. Found in mountainous areas and river banks, in the bark of cherry trees.

Distribution: GC west (Shaki district, Kungut village, Kungutchay river basin (branch of Ayrichay river).

Limiting factors: Anthropogenic (grazing, cutting of trees, atmospheric pollution).

Existing and proposed protection measures: Suggested to fully protect the species' areas of occurrence, organize permanent control over their population, prevent grazing, and search for new spread areas.

Compiler: V.Novruzov

Photo: V.Novruzov

DAĞ RAMALINASI

Ramalina montana Barkh.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU A2c+3c

Təsviri: Tallomu yastıqvari yığcamdır, hündürlüyü 5-12 mm, boz-sarımtıl, saman rəngli, gözə çarpmayan say-sız lövhəciklərdən ibarətdir. Tallomun lövhəcikləri dioxotomik şaxəlidir, eni 1,5 mm-ə qədərdir, yastıdırlar, üst hissəsi bir qədər dalğalıdır. Lövhəciklərin uclarında izidilər yerləşir. Bəzən iridənəli diskvari soridilərə də rast gəlinir. Apotesilər yoxdur [Бархалов, 1969].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Yarpaq formalı talloma malik növdür, izidi və soridilər vasitəsilə çoxalır. Dağ-meşəsiz zonada, daşlarda, açıq və quru yerlərdə bitir. Kserofitdir.

Yayılması: KQ şim. (Kəlbəcər rayonu İstisu qəsəbəsi, Tərtərçay hövzəsi), KQ mər. (Şuşa rayonu, Sağsağan dağı), Diab. (Lerik rayonu Orand və Hoveri kəndləri, Vaşaruçayın yuxarı axarı; Yardımlı rayonu Allar kəndi), Nax. dağ. (Ordubad rayonu Parağaçay qəsəbəsi, Biləv və Parağa kəndləri) [Бархалов, 1969; 1983].

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (heyvanların intensiv otarılması, tapdalanma) və təbii (eroziya, aşınmalar).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Ordubad DTY-də mühafizə olunur. Antropogen təsiri azaltmaq məqsədi ilə yayılma yerlərində fərdi qorunmasının təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçi: S.Alverdiyeva

Foto: S.Alverdiyeva

Bioecological features: Species with a leaf-shaped thallus, reproduces by means of isidium and soredium. Grows in the mountain-forestless zone, on stones, in open and dry places. Xerophyte.

Distribution: LC north (Kalbajar district, Istisu settlement, Tartarchay river basin), LC center (Shusha district, Mount Saghsaghan), Diab. (Lerik district Orand and Hoveri villages, upper reaches of Vasharuchay river; Yardimli district Allar village), Nakh. mount. (Ordubad district, Paraghachay settlement, Bilav and Paragha villages) [Бархалов, 1969; 1983].

Limiting factors: Anthropogenic (intensive animal grazing, trampling) and natural (erosion, weathering).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Ordubad SNS. Organization of individual protection is recommended in order to reduce the anthropogenic impact.

Compiler: S.Alverdiyeva

Photo: S.Alverdiyeva

ŞÖBƏ: Kəsəli göbəkəklər
DİVİSİO: *Ascomycota*

SİNİF: Lekanoramisetlər
CLASSIS: *Lecanoromycetes*

SİRA: Lekanoralar
ORDO: *Lecanorales*

FƏSİLƏ: Stereokaulinkimilər
FAMILIA: *Stereocaulaceae*

ALP STEREOKAULİNİ

Stereocaulon alpinum Laur.

(= *S. tomentosum* Fr. var. *alpinum* Th.Fr.)

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B2ab(iii,iv)

Təsviri: Tallom yastıq formalı yumşaq və ya sıx çimlər əmələ gətirir. Psevdopodesiləri açıq-boz, hündürlüyü 1-8 sm, qalınlığı 1-2 mm-dir. Dorzoventral quruluşdadır, substrata zəif yapışır. Keçə formalı tallomu məsələlidir. Qarncıq tərəfdə səciyyəvi şişkinlik əmələ gətirir. Fillokladiləri qalındır, ziyilşəkildir. Sefalodiləri dənəvərşəkili, yaşılımtıl-bozdur. Apotesiləri az müşahidə olunur, hamar, bəzən az qabarıqdır. Piknidiləri nadir hallarda rast gəlinir [Novruzov, 1990; 2014].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Apotesilər vasitəsi ilə çoxalırlar. Yüksək dağ qurşaqlarında, dağ yamaclarında daşların səthində, rütubətli ekotoplarda rast gəlinir. Qaya və töküntü bitkiliyi arasında 2600-3100 m d.s.h.-də yayılır. Mezofitdir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu, Qala, Uzundərə, Punçilov, Qaraqaya, Jixixdaq silsilələri, Şəki rayonu, Qaflan silsiləsi), Nax. dağ. (Şahbuz rayonu Türkeş kəndi; Şərur rayonu, Qaraquş dağı).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Təbii (iqlim dəyişikliyi, rütubətin çatışmazlığı).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Zaqatala DTQ və Arpaçay DTY-də mühafizə olunur. Populyasiyaları üzərində mütəmadi nəzarətin təşkili və yeni yayılma yerlərinin müəyyənləşdirilməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: V.Novruzov, A.Bayramova, T.Paşayev

Foto: V.Novruzov

Bioecological features: Reproduces by apothecia. Found in high mountain belts, on the surface of stones on mountain slopes, in humid ecotopes. Found between rocks and scree vegetation at an altitude of 2600-3100 m a.s.l. Mesophyte.

Distribution: GC west (Zagatala district, Gala, Uzundərə, Punchilov, Garagaya, Jikhikhdagh ranges and Shaki district, Gaflan range), Nakh. mount. (Shahbuz district, Turkesh village; Sharur district, Mount Garagush).

Limiting factors: Natural (climate change, lack of humidity).

Existing and proposed protection measures: Protected in Zagatala SNR and Arpachay SNS. Suggested to organize regular control over their populations and to identify new areas of distribution.

Compilers: V.Novruzov, A.Bayramova, T.Pashayev

Photo: V.Novruzov

CİYƏRƏOXŞAR LOBARIA

Lobaria pulmonaria (L.) Hoffm.

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: Tallomu iri, bəzən diametri 30 sm-ə çatır, dilimli-lövhəciklidir, substrata homfla yapışır. Tallomun üst səthi boz-yaşıl, yaşıl-zeytunu yaxud qəhvəyidir, az-çox xüsusən də uclarda parıltılıdır, nahamar torlu, batıq çökəkçiklidir. Tallomun üst səthi qonur-ağ yaxud boz, çubuqşəkili soridi və ya izidilər ilə əhatə olunmuşdur. Alt səthi açıq, sarımtıl-qəhvəyi, bəzən qaramtıl rəngli sıx ridzinlərlə örtülüdür. Apotesilər kasaşəkillidir, disk qırmızı-qəhvəyi rəngli olub, lövhəciklərin kənarında tək-tək yerləşir. Meşədə ağaclarda və mamırlı daşların üzərində bitir [Бархалов, 1969].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Yarpaq formalı talloma malik növdür. Vegetativ çoxalması tallom hissələri, qeyri-cinsi çoxalması piknokonidilər, cinsi çoxalması sporlar vasitəsilədir. Mezofitdir.

Yayılması: BQ qər. (Zaqatala rayonu), Lənk. dağ. (Astara rayonu İstisu kəndi; Lerik rayonu Nücu kəndi; Lənkəran rayonu Təngivan və Biləsər kəndləri), Lənk. ov. (Lənkəran rayonu Girdəni kəndi; Astara rayonu Ojakəran kəndi), Diab. (Yardımlı rayonu Allar kəndi), Nax. dağ. (Culfa rayonu, Göydağ, Paradaş ərazisi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (əhali tərəfindən ağacların qırılması və atmosferin çirklənməsi).

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Qismən Hirkan MP-də mühafizə olunur. Yayılma yerlərində populyasiyaları üzərində daimi nəzarətin təşkili tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: S.Alverdiyeva, T.Paşayev

Foto: S.Alverdiyeva

Bioecological features: Species with a leaf-shaped thallus. Vegetative reproduction is by thallus parts, asexual reproduction by pycnoconidia, sexual reproduction by spores. Mesophyte.

Distribution: GC west. (Zaqatala district), Lank. mount. (Astara district, Istisu village; Lerik district, Nuju village; Lankaran district, Tangivan and Bilasar villages), Lank. lowl. (Lankaran district, Girdani village; Astara district, Ozhakaran village), Diab. (Yardımlı district, Allar village), Nakh. mount. (Julfa district, Mount Goydagh, Paradaş area).

Limiting factors: Anthropogenic (deforestation by the population and atmospheric pollution).

Existing and proposed protection measures: Partially protected in Hirkan NP. Organizing control over their populations is recommended.

Compilers: S.Alverdiyeva, T.Pashayev

Photo: S.Alverdiyeva

ŞÖBƏ: Yaşıl yosunlar
DIVISIO: *Chlorophyta*

SİNİF: Ulvalar
CLASSIS: *Ulvophyceae*

SIRA: Kladoforalar
ORDO: *Cladophorales*

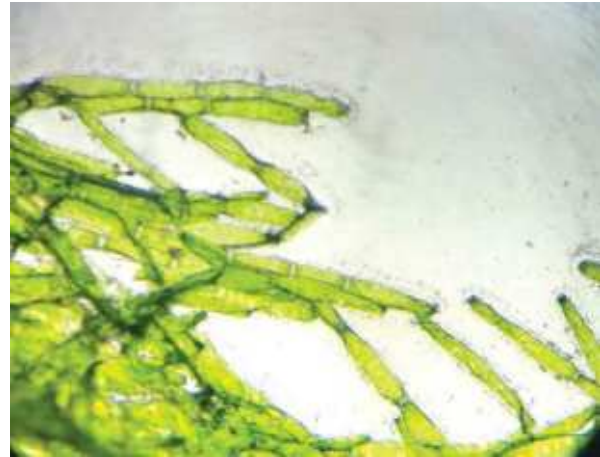
FƏSİLƏ: Kladoforokimilər
FAMILIA: *Cladophoraceae*

AĞ KLADOFORA

Cladophora albida (Nees) Kützing

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a

Təsviri: 5-50 sm hündürlükdə seyrək budaqlanmış kolcuq şəklindədir. Budaqlanması psevdodixotomiya tiplidir. İkinci və üçüncü dərəcəli qısa nazik budaqlar inkişaf edir. Tallom əsasən interkalyar böyüyür. Parlaq işıqda böyüyən hüceyrələrin ölçüsü 10-16 µm, digər hüceyrələrin ölçüsü isə 32-40 µm-dir. Apikal hüceyrələrin uzunluğu enindən 2-19 dəfə böyükdür, əsas oxların hüceyrələri silindrik, diametri isə 20-90 sm-dir. Apikal hüceyrələrdə hüceyrə divarının qalınlığı 1 µm, əsas oxların hüceyrələrində və bazal hüceyrələrdə 5-10 µm-dir. Hüceyrələr çoxnüvəlidir, apikal hüceyrələrdə 15-30 nüvə, əsas oxların hüceyrələrində isə 150-dən çox nüvə olur [Afanasyev, 2016; Зинова, 1967].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Növ zəif yayılma diapazonuna malikdir. Dəniz sahili boyunca, supralittoral, sublittoral zonada, kölgəli yerlərdə, qayaların üzərində və qonur yosunlarla birlikdə rast gəlmək olar [Afanasyev, 2016].

Yayılması: Xəzər dənizi (Qaradağ rayonu Şıxov qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çirkənmə) [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi təklif olunur.

Tərtibçilər: Ş.Muxtarova, A.Muradova

Şəkil: A.Muradova

Bioecological features: The species has a poor distribution range. Found along the sea coast, in the supralittoral, sublittoral zone, in shady places, on rocks and with brown algae [Afanasyev, 2016]

Distribution: Caspian Sea (Qaradagh district, Shikhov settlement).

Limiting factors: Anthropogenic (pollution) [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Existing and proposed protection measures: Population control is proposed.

Compilers: Sh.Mukhtarova, A.Muradova

Figure: A.Muradova

ŞÖBƏ: Yaşıl yosunlar
DIVISIO: Chlorophyta

SINIF: Ulvalar
CLASSIS: Ulvophyceae

SIRA: Kladoforalar
ORDO: Cladophorales

FƏSİLƏ: Kladoforokimilər
FAMILIA: Cladophoraceae

RUÇİNGER KLADOFORASI

Cladophora ruchingeri (C.Agardh) Kützing

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a

Təsviri: 70 sm-ə qədər hündürlüyə malik olan yosundur. Apikal bölgə seyrək budaqlanır tallomun yuxarı hissəsi isə qısadır. Köhnə yan budaqları uzun və budaqsızdır. Əsas ox ətrafında bükülmüş yan budaqlara malikdir, budaqların ölçüsü 100-500 µm-dir. Budaqlanma psevdodixotomiya tiplidir, uc budaqlar qısa və nisbətən sərtidir. İnterkal böyüyür. Hüceyrə divarının qalınlığı 4-6 µm-dir. Apikal hüceyrələrin diametri 38-55 µm olmaqla, enindən 3-6 dəfə uzundur. Diametri 160 µm-ə qədər olan əsas oxların hüceyrələri enindən 2-7 dəfə uzundur [Afanasyev, 2020].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Növlərə dəniz sahili boyunca, supralittoral, sublittoral zonada rast gəlinir. Geniş ekoloji tolerantlığa malikdir.

Yayılması: Xəzər dənizi (Lənkəran rayonu Siyavar kəndi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi təklif olunur [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Tərtibçilər: Ş.Muxtarova, A.Muradova

Foto: A.Muradova

Bioecological features: Species are found along the sea coast, in the supralittoral, sublittoral zone. The plant has a wide environmental tolerance.

Distribution: Caspian Sea (Lankaran district, Siyavar village).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: Population control is proposed [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Compilers: Sh.Mukhtarova, A.Muradova

Photo: A.Muradova

ŞÖBƏ: Qırmızı yosunlar
DIVISIO: Rhodophyta

SİNİF: Floridlər
CLASSIS: Florideophyceae

SIRA: Kolakonematlar
ORDO: Colaconematales

FƏSİLƏ: Kolakonematkimilər
FAMILIA: Colaconemataceae

ZƏRİF KOLAKONEMA

Colaconema elegans (K.M.Drew) I.-K.
Hwang & H.-S.Kim

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına
görə milli qiymətləndirmə: VU D2

Təsviri: 7-8 sm uzunluqda budaqlanmış kolcuq şəklindədir, bəzən ikitərəfli budaqlanır, çoxsaylı uzun budaqlara rast gəlinir, təpə hissəsindəki budaqlar düz və ya bir qədər əyri-çəngəlvaridir. Tallomdan çıxan sapların uc hissəsindəki hüceyrələr rəngsizdir. Dişi cinsiyyət orqanı olan karposporlar budaqlanan hissədə əmələ gəlir [Зинова, 1967].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Sahillərdə daşların, balıqqulaqlarının və digər yosunların üzərində rast gəlinir. Epifitdir, dəniz bentos növüdür [Afanasyev, 2016].

Yayılması: Xəzər dənizi (Sabunçu rayonu Bilgəh və Pirşağı qəsəbələri, Lənkəran rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (çirklənmə) [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi tövsiyə olunur.

Tərtibçilər: Ş.Muxtarova, A.Muradova

Şəkil: A.Muradova

Bioecological features: Found on the coasts on stones, cockleshells and other algae. Epiphyte, marine bentos species [Afanasyev, 2016].

Distribution: Caspian Sea (Sabunchu district, Bilgah and Pirshagi settlements, Lankaran district).

Limiting factors: Anthropogenic (pollution) [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Existing and proposed protection measures: Population control is recommended.

Compilers: Sh.Mukhtarova, A.Muradova

Figure: A.Muradova

ŞÖBƏ: Qırmızı yosunlar
DIVISIO: Rhodophyta

SİNİF: Floridlər
CLASSIS: Florideophyceae

SIRA: Akrosetiumlar
ORDO: Acrochaetiales

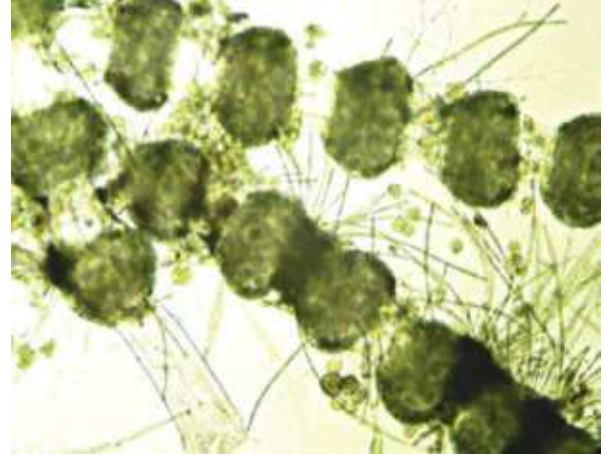
FƏSİLƏ: Akrosetiumkimilər
FAMILIA: Acrochaetiaceae

ÇUBUQ AKROXETİUMU

Acrochaetium virgatulum (Harvey) Batters

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a

Təsviri: Tallomun uzunluğu 3-3,5 mm-dir. Bazal lövhədən bir neçə şaquli tumurcuq ayrılır. Tallom üzərindəki şaquli budaqlar uzun və düz, seyrək və ya bol budaqlıdır və budaqlar adətən zirvədə kəskin şəkildə daralır və birhüceyrəli sapla bitir. Qabıq qatı güclü inkişaf etmişdir və bütün tallomu əhatə edir. Ulduzşəkilli xloroplastların distal hissəsində tək pirenoidlər yerləşir. Sürünən saplar ardıcıl olaraq budaqlanır [Зинова, 1967].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Dəniz sahili boyunca, supralittoral zonada, qayaların üzərində rast gəlmək olar. Epifitik və ya epilitik növlərdir, qəhvəyi-qırmızı rəngli kiçik dəstələr əmələ gətirir [Забержинская, 1968].

Yayılması: Xəzər dənizi (Astara rayonu).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Antropogen (neftlə çirklənmə növün sayının azalmasına səbəb olur) [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi.

Tərtibçi: Ş. Muxtarova

Şəkil: Ş. Muxtarova

Bioecological features: Found along the sea coast, in the supralittoral zone, on the rocks. Epiphytic or epilithic species are forming small tufts with a brownish-red color [Забержинская, 1968].

Distribution: Caspian Sea (Astara district).

Limiting factors: Anthropogenic (oil pollution causes a decrease in the number of species [Cəfərova və Muxtarova, 2018].

Existing and proposed protection measures: Population control is recommended.

Compiler: Sh. Mukhtarova

Figure: Sh. Mukhtarova

DƏRMAN KORALINASI

Corallina officinalis J.Ellis Solander

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə beynəlxalq qiymətləndirmə: Yoxdur

IUCN-in kateqoriya və kriteriyalarına görə milli qiymətləndirmə: EN B1a

Təsviri: 60-70 sm hündürlüyə malik olan yosundur. Budaqlanma ikitərəfli və növbəlidir. Əsas budaqların qalınlığı 0,5-1 mm, uzunluğu 1-2 mm və eni 0,3-1 mm-dir. Sapların əsasında hüceyrələr silindrik, yastı və qeyri-bərabərdir. Apikal budaqlar əsasən dörd və ya daha çox budaqlanır, nadir hallarda isə tək və ya bölünməmiş formada olur. Uc hissədə olan hüceyrələr oval-sferik, yumurtəşəkilli formada olur. Seyrək budaqlanmış tallus ilə əsasən interkalyar böyüyür. Tallusda psevdodixotomiyalardan yaranan bir neçə uzun budaq və əsas oxun qısa olması xarakterikdir. Yarpaqların rəngi çəhrayıdır, günəş işığına məruz qaldıqda ağ rəngə çevrilə bilər [Зинова, 1955].

Bioekoloji xüsusiyyətləri: Molyuska qabıqları üzərində, sahil boyu rütubətli yerlərdə və ya daha az tez-tez dalğaya məruz qalan sahillərdə rast gəlinir.

Yayılması: Xəzər dənizi (Sabunçu rayonu Nardaran qəsəbəsi).

Məhdudlaşdırıcı amillər: Naməlumdur.

Mövcud olan və təklif olunan mühafizə tədbirləri: Populyasiyanın nəzarətə götürülməsi və mütemadi monitorinqlərin aparılması vacibdir.

Tərtibçilər: Ş.Muxtarova, A.Muradova

Şəkil: A.Muradova

Bioecological features: Found on mollusk shells, in wet places along the coast, or, less frequently, on wave-exposed shores.

Distribution: Caspian Sea (Sabunchu district, Nardaran settlement).

Limiting factors: Unknown.

Existing and proposed protection measures: Population control and regular monitoring are important.

Compilers: Sh.Mukhtarova, A.Muradova

Figure: A.Muradova

BITKİ VƏ GÖBƏLƏK ADLARININ AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ AD VƏ SƏHİFƏ GÖSTƏRİCİLƏRİ

INDEXES OF NAMES AND PAGES OF PLANT AND MUSHROOM SPECIES IN AZERBAIJANI

A

Abşeron dilqanadanı 368
Acı boletus 442
Acı dovşankələmi 222
Adam zəfəranı 75
Adi auriskalpium 453
Adi qlobulariya 406
Adi nar 271
Adi şabalıd 185
Ağ kladofora 475
Ağ sirkən 168
Ağ suzanbağı (Ağ nilufər) 137
Ağaran danaqıran 46
Ağırıyli ardıc 42
Ağ-qara russula 458
Axundov paxladəni (gəvəni) 276
Akaka soğanı 80
Alabəzək alloxruxa 162
Aleksyenko qaymaqçıçəyi 140
Aleksyenko zəyrəyi (kətan) 308
Aleksyenko süsəni 62
Alp cığı 126
Alp mahmızlaləsi 147
Alp stereokaulini 473
Alp vudsiyası 34
And çuğundurotu 217
Araz palıdı 186
Ardıcyarpaq daşdələn 227
Arı xarıbülbulü (Arı quşsəhləbi) 101
Asırğalyarpaq mürgəkotu 122
Aşağıdartınan keçəotu 384
Atlantika tornabeniyası 463
Atmilçək xarıbülbul (Atmilçək quşsəhləbi) 103
Atropatan dazısı 192
Atropatan hiasintellası 89
Atropatan süsəni 58
Azərbaycan çirişi 78
Azərbaycan itburnusu 239
Azərbaycan qaraşəngisi 390
Azərbaycan qəpikotu 298
Azərbaycan südləyəni 200
Azərbaycan yerköpüyü 153
Azşüali zərəvşan 329

B

Bahar şterenbergiyası 86
Bakı cuzğunu 173
Bakı xaşası 299
Bakı paxladəni (gəvəni) 278
Balaca əqrəbotu 301
Balaca qaraşəngi 392
Balacaboy bulaqotu 403
Barmaqvari heterodermiya 462
Barmaqvari qovqac 215
Başcıqlı çoğan 157
Bataqlıq mürgəkotu 121
Bataqlıq teliptərisi 30
Batç trixoloması 434
Bekker paxladəni (gəvəni) 279
Beşerkəkçikli söyüd 197
Bəbir amanitası 437
Bədbuy bağsəhləbi 113
Bənövşəyi güləbətini 139
Bənövşəyi keçiqulağı 389
Bərk çoğan 159
Biberşteyn qarağatı 228
Biberşteyn tülpanı (Dağlaləsi) 52
Bitini yoncası 303
Bol südlücə 457
Bordzilovski yoncası 304
Botta zərəvəndi 136
Boyalı bağsəhləbi 114
Boz vendiya 332
Böyük soğan 81
Böyük titrəmərcan 314
Bruns vələmiri 133
Buassye armudu 255
Budaqlı danaya 98
Budaqlı vaxtsizot 44
Buek cili 128
Bunge alloxruzası 161
Buruq helvella 426
Buş andraxnesi 204
Buzlaq qazsoğanı 47
Bükülmüş neotorulariya (Eldar məsməsi) 213
Bürünc boletusu 440

C

Cəbrayıl paxladəni (gəvəni) 280
Cırtan süsən 71
Ciyərəoxşar lobaria 474

Ç

Çay çinqilotu 250
Çəhrayı dağtərxunu (birəotu) 351
Çəhrayı qomfidiya 447
Çəhrayı-bənövşəyi tac 427
Çəltikvari leersiya 129
Çətirsünbüllü buğdayiot 130
Çıplaq dəmirşəhləbi 117
Çılpaqyarpaq ilankölgəsi 325
Çiçəklənən usneya 469
Çoxbölümlü biberşteyn 309
Çoxbölümlü bulaqotu 402
Çoxsporlu lekanora 466
Çubuq akroxetiumu 478

D

Dağ bellevaliyası 94
Dağ ramalinası 472
Dağ telipterisi 29
Dağıstan keçəotu 383
Dağqaraquş paxladəni (gəvəni) 287
Dağlıq soğanı 83
Darıdağ başlıqotu 408
Darləçək qlobularia 405
Dəmirağac 221
Dərələyəz zəngçiçəyi 337
Dərman dəfnəgilanarı 267
Dərman koralinası 479
Dərman sümürgənotu 380
Dərman yasəməni 388
Dik qırxbuğum 175
Dimdikvari qaraşəngi 394
Dişciklikasayarpaq zəngçiçəyi 338
Divarkənarı çoğan 158
Dördqanadlı paxladən (gəvən) 293
Dördtilli dazı 195
Düyünçiçəkli kərəvüz 320

E

Elburs anaptixiası 461
Eldar armudu 256
Eldar dilqanadanı 369
Eldar şamı 39
Elimani çətirciyi 225
Emiliya güləvəri 360
Enliyarpaq tüklücə 127
Erdeli mahmızlaləsi 149
Erkək səhləb 104

Ə

Əkiz paxladən (gəvən) 283
Əlaqələndirici feqopteris 31
Ərəb boymadərəni 349
Əyilən karpezium 347
Əyilmiş kladoniya 464
Əyri qarağat 229
Əznəbürd paxladəni (gəvəni) 277

F

Fələstin qumotu 134
Fırfır səhləb 106
Florenski tülpanı (Dağlaləsi) 54
Fomin tıs-tısı 176

G

Geheba braxiteçiumu 23
Giləmeyvəli qaraçöhrə 41
Girdəqanad bienersiya 169
Görkəmli yastıbaş 358
Görkəmsiz qərənfil 163
Gövdəsiz çəşir 318
Gövdəsiz yastıbaş 357
Gövdəsiz zirəvər 322
Göyərçin skabiozası 335
Göykasacılıq keçəotu 382
Gözəl bilimbiya 471
Gözəl dazı 192
Gözəl mərcan 448
Gözəl telekiya 348
Gözəl vaviloviya 302
Gözəl zəfəran 77
Gücotukimi qaytarma 248
Güləbrişin, ipək akasiya 273
Gümüşü çingil 275
Gürcü armudu 257
Gürcü süsəni 66

H

Hadrian fallusu 451
Halqasız amanita 436
Hamar vudsiya 35
Helena süsəni 65
Həqiqi yuvacıqotu 124
Hirkan armudu 259
Hirkan bigəvəri 99
Hirkan ənciri 237
Hirkan güləvəri 361
Hirkan gülxətmisi 231
Hirkan qaraşəngisi 391
Hirkan qızçiçəyi 343
Hirkan quşsüdü 88
Hirkan qovağı 198
Hirkan sufındığı 272

Hirkan şümşəsi (Hirkan pırkalı) 311
Hirkan şümşəti 184
Hohenaker kuziniyası 355
Hohenaker zümrüdçiçəyi 90

X

Xəzər bozqovqacı 216
Xəzər dəvəayağı 179
Xəzər ilankölgəsi 323
Xəzər şanagülləsi 181
Xəzər zəfəranı 76
Xirdaçiçək qılınclı 300
Xirdaçiçək leptorabdos 396
Xirdameyvə bulaqotu 401
Xirdameyvə kaxris 317
Xirdameyvəli albalı 268
Xirdayarpaq mürgekotu 120

i

İkiçiçək tülpan (Dağlaləsi) 53
İpəktük köpəkdiotu 376
İran xoruzgülü 142
İran ilankölgəsi 327
İran keçialaçı 180
İran quşarmudu 252
İran quşüzümü 100
İran mahmızlaləsi 150
İriçiçək eremoqon 152
İriçiçək laləvər 50
İriməyvə stenoteniya 331
İslandiya setrariyası 468
İtikənarlı süsən 61
İtiyarpaqlı dikranum 21
İyli bitişikmeyvə 330
İyvari gülquyruq 450

J

Jerar ərəbotu 214

K

Kabil dovşandodağı 414
Kamilla süsəni 63
Karinti yanmeyvəli 371
Karyagin itburnusu 240
Karyagin kəklikotusu 420
Karyagin paxladəni (gəvəni) 285
Karyagin yemliyi 366
Kasacıqlı suxtelen 375
Kəpəz dilqanadanı 370
Kiçik dombalankök 144
Kiçik itotu 411
Koçi dağtərxunu (birəotu) 353
Koçi kəklikotusu 421
Kox şamı 40

Kolxida stafulası (qönçəlisi) 306
Kolxida şümşəti 183
Kolvari sarmaşiq 374
Komarov itburnusu 241
Komarov şaqqıldağı 274
Komarov şorgiləsi 310
Kozlov itburnusu 242
Kökayaq quzuqarnı 424
Kövrək daşdələn 226
Kövrək himenosistis 36
Kranz qaytarması 249
Kürd canavargiləsi 234
Kürd laləvəri 51
Kürən güneyotu 79
Kürəvi səhləb 108
Kütyarpaq püstə (Saqqızağacı) 307
Kütyarpaq sürvə 415

Q

Qafqaz dağdağanı 236
Qafqaz xaniməli (Rododendronu) 206
Qafqaz xarıbülbulü (Qafqaz quşsəhləbi) 102
Qafqaz ilankölgəsi 324
Qafqaz mahmızlaləsi 148
Qafqaz mərciməkgülü 143
Qafqaz süsəni 59
Qafqaz şiyavı 135
Qafqaz tozbaşsəhləbi 119
Qafqaz zirəsi 321
Qarabağ güləvəri 362
Qarabağ tülpanı (Dağlaləsi) 56
Qarağat rəvəndi 171
Qaraquş paxladəni (gəvəni) 284
Qaraquş zəngçiçəyi 341
Qarşıyarpaq dovşankələmi 224
Qaya andreyası 18
Qaya dovşanalması 265
Qaya leskeası 22
Qayalıq böyürtkəni 238
Qayalıq göbəkotu 387
Qədirov cərgəvəri 32
Qəşəng qayışləçək 111
Qəşəng süsən 68
Qıllı marsiliya 38
Qırxbuğum cuzğun 174
Qırmızıayaq boletus 397
Qırmızı felipeya (Qırmızı kəhrə) 449
Qırmızı klatrus 444
Qısaerkəkikli boruçiçək 377
Qışdaçiçəkləyən şternbergiya 85
Qışlayan qatırquyruğu 25
Qızılı (zərli) russula 459
Qohum zəngçiçəyi 339
Qonur quşarmudu 254
Qozbel laləvər 49

Qrosheym armudu 258
Qrosheym başlıqotu 409
Qrosheym ilansoğanı 97
Qrosheym qoyunqulağı 154
Qrosheym südləyəni 201
Qrosheym süsəni 64
Qrosheym şaxduranı 251
Qrosheym təkəsaqqalı 364
Quba paxladəni (gəvəni) 286
Qulaqcıqlı novruzçiçəyi 208
Qum və ya qaya bənövşəsi 196
Qumsal uzunayağı 429
Qurdqulağı süsən 67
Quzu plaunu 24

L

Ledebur südləyəni 202
Ledebur zanbağı 48
Leqal rubroboletusu 445
Lənkəran dovşankələmi 223
Lənkəran gülxətmisi 232
Lənkəran odotu 413
Lənkəran soğanı 82
Lidiya dazısı 194
Limonlu kəklikotu 419
Livan qərənfili 164

M

Medvedyev armudu 260
Medvedyev süsəni 69
Meşə gilası 270
Meşə üzümü 313
Meyer zovandası 218
Məxməri gərməşov 312
Məxməri hemilessinum 443
Mərcañvari herisium 454
Migri kəklikotusu 422
Mirzoyev vaxtsizotu 43
Mişenko zümrüdçiçəyi 91
Mlokoseviç pionu 219
Montaqne qumsalı 432
Montbre andızı 346
Müxtəlifsaplaqlı zirinc 145

N

Naxçıvan gavalısı 269
Naxçıvan qantəpəri 334
Naxçıvan qaraşəngisi 393
Naxçıvan paxladəni (gəvəni) (Xöstəkvari paxladən) 288
Naxçıvan yemliyi 367
Narıncı südləyən 456
Nazikçiçək tıs-tıs 178
Naziklifli lepiota 430
Nazikyarpaq anoqramma 27

Nazikyarpaq pion 220
Nazikyarpaq üçqabırğacı 350
Nemoral lekanora 467
Nəhəng kalvatiya 438
Nizami itburnusu 243
Nöqtəli səhləb 105

O

Olimpiya akvilegiyası 138
Oraqmeyvə qalxanək (karopodium) 316
Ordubad paxladəni (gəvəni) 289
Orta çölnənəsi 417
Orta pirola 205
Ovucvari rodotus 439

P

Paxlavari paxladən (gəvən) 282
Pallas solmazçiçəyi 344
Paradoksal bellevaliya (Müəmmalı bellevaliya) 95
Paradoksal paxladən (Müəmmalı gəvən) 290
Paradoksal süsən (Müəmmalı süsən) 70
Parlaq kladoxeta 345
Parlaq qanoderma (reişi) 452
Paslı üskükotu 404
Payız burğuçiçəyi 123
Pəri leukoaqarikusu 431
Pont yemişanı 266
Prilipko argirolobiumu 305
Prilipko başlıqotu 410
Prilipko paxladəni (gəvəni) 292

R

Radde armudu 261
Radde tozağacı 189
Rapin itburnusu 244
Roop quşarmudu 253
Ruçinger kladoforası 476
Ruprext qərənfili 165
Ruprext novruzçiçəyi 210

S

Saçaqlı südlüçə 455
Sağsağan gülxətmisi 233
Sahend paxladəni (gəvəni) 294
Salxımvari pişiknənəsi (mussini pişiknənəsi) 412
Sarı buynuzlalə 146
Sarı xanıməli (Rododendron) 207
Sarıyaqlı atrixum 19
Sarı-bənövşəyi güləvər 359
Saridodaq sürvə 416
Sarıqurşaq fleqmasium 433
Sarınmiş üçkünçmeyvə 381
Sarımtıl barmaqvarikök 109
Satiriodvari steveniella 116

Savellan itiqayığı 297
Saviç lekaniyası 465
Sezar amanitası 435
Sərsəri (avara) xəndəkotu 379
Sərtbudaq sarmaşiq 373
Sosnovski itburnusu 245
Söyüdyarpaq armud 262
Sünbüllü çölnanəsi 418
Sünbüllü saçaqotu 230

Ş

Şabalıdyarpaq palıd 187
Şaft qoyunqulağı 155
Şamaxı qərənfil 166
Şamaxı tıs-tısı 177
Şamdanvari öldürgən 170
Şamvari paxladən (gəvən) 291
Şelkovnikov süsəni 72
Şeytan boletusu 446
Şərq çinarı 182
Şərq kuzinyası 356
Şirvan qurdotusu 398
Şmidt tülpanı (Dağlaləsi) 57
Şoran qarğasoğanı 74
Şoviç çoğanı 160
Şoviç ilankölgəsi 328
Şoviç paxladəni (gəvəni) 296
Şoviç vaxtsizotu 45
Şuşa paxladəni (gəvəni) 295
Şuşa vələsi 191
Şüalı (dəriyəbənzer) zəngçiçəyi 336
Şüvərənyarpaq qaragilə 372

T

Talış qoyunqulağı 156
Tatar iksiolirionu 87
Təkyumrulu qışlaqotu 115
Təpəcik bağsəhləbi 112
Tikanmeyvə yemlik 365
Timofeyev buğdası 132
Toppuztikan paxladən (gəvən) (regel paxladəni) 281
Torlu qaymaççıçəyi 141
Trautvetter kəklükotusu 423
Turan qovağı 199
Tükcüklü palıd 188

U

Uzun usneya 470
Uzunçiçək pişikotu 333
Uzunsov ilansoğanı 96
Uzunsovyarpaq südləyən 203
Uzunsütuncuqlu bellevaliya 93

Ü

Üçbölümlü çılpəqdəstə 37
Üçdamarlı iberdiella 212
Üçfutlu soğan (Üçfutlu nektaroskopdum) 84
Üçyarıq mərcangülü 125
Üçyarpaq suyoncasi 342
Ürəkyparpaq qızılağac 190
Ütük neotineya 107

V

Vanatur göytikanı (zimbirtikan) 315
Velyarpaq hemionit 26
Venera-saçlı adiant (Zöhrətüklü adiant) 28
Vələsyarpaq azat 235
Vitman öküzboğanı 319
Vladimir qərənfil 167
Voronov armudu 263
Voronov cərgəvəri 33
Vsevolod armudu 264

Y

Yabanı təkdənli buğda 131
Yalançı süsənin dimitri yarım növü 73
Yalançıçətir güləvər 363
Yalançıkral boletusu 441
Yalançıqafqaz süsəni 60
Yapalaq sığırdili (Dirçək) 407
Yaraşılıq bulaqotu 400
Yaraşılıq politrixum 20
Yaraşılıq skabioza 335
Yarımsərbəst quzuqarnı 425
Yarpaqsız cuzğun 172
Yaşıl boşləçək 110
Yaşıl ləçəkotu 118
Yaşılımtıl-kifli russula 460
Yay trüfeli 428
Yaz cinotu 151
Yuliya novruzçiçəyi 209
Yuliya tülpanı (Dağlaləsi) 55
Yumurtavari ilankölgəsi 326
Yunlu gəlincikotu (Tüklü rindera) 378

Z

Zaqatala itburnusu 246
Zəngəzur dağtərxunu (birəotu) 354
Zəngəzur itburnusu 247
Zəngəzur keçiyəmcəkotu 386
Zəngəzur qurdotusu 399
Zəngəzur zəngçiçəyi 340
Zərif dağtərxunu (birəotu) 352
Zərif keçiyəmcəkotu 385
Zərif kolakonema 477
Zərif meşənovruzgülü 211
Zuvand qaraşəngisi 395
Zümrüdcüçəyi ələyöz 92

BİTKİ VƏ GÖBƏLƏK ADLARININ LATIN DİLİNDƏ AD VƏ SƏHİFƏ GÖSTƏRİCİLƏRİ

INDEXES OF NAMES AND PAGES OF PLANT AND MUSHROOM SPECIES IN LATIN

A

- Acantholimon fominii* Kusn. 176
Acantholimon schemachense Grossh. 177
Acantholimon tenuiflorum Boiss. 178
Achillea arabica Kotschy.
(= *A. biebersteinii* Afan.) 349
Acrochaetium virgatulum (Harvey) Batters 478
Adiantum capillus-veneris L. 28
Adonis persica Boiss.
(= *A. dentata* Delile) 142
Aegilops umbellulata Zhuk. 130
Ajuga chamaecistus Ging. ex Benth. 407
Albizia julibrissin Durazz. 273
Alcea hyrcana (Grossh.) Grossh. 231
Alcea lenkoranica Iljin 232
Alcea sachsachanica Iljin 233
Alchemilla hyrcana (Buser) Juz. 251
Allium akaka S.G.Gmel. ex Schult. & Schult.fil. 80
Allium grande Lipsky 81
Allium lenkoranicum Miscz. ex Grossh. 82
Allium oreophilum C.A.Mey. 83
Allium tripedale Trautv.
(= *Nectaroscordum tripedale* (Trautv.) Grossh.) 84
Allochrysa bungei Boiss. 161
Allochrysa versicolor Boiss. 162
Alnus subcordata C.A.Mey. 190
Alyssum andinum Rupr. 217
Amanita caesarea (Scop.) Pers. 435
Amanita crocea (Quél.) Singer 436
Amanita pantherina (DC.) Krombh. 437
Ammochloa palaestina Boiss. 134
Anabasis brachiata Fisch. & C.A.Mey. ex Kar. & Kir. 170
Anacamptis collina (Banks & Sol. ex Russell)
R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase
(= *Orchis collina* Banks & Sol.) 112
Anacamptis coriophora (L.) R.M.Bateman, Pridgeon &
M.W.Chase (= *Orchis coriophora* L.;
O. fragrans Pollini) 113
Anacamptis picta (Loizel.)R.M.Bateman
(= *Orchis picta* Raf.) 114
Anaptychia elbursiana (Szat.) Poelt
(= *Physcia elbursiana* (Szatala) Szatala) 461
Anchusa officinalis L. 380
Andrachne buschiana Pojark. 204
Andreaea rupestris Hedw. 18
Anogramma leptophylla (L.) Link 27
Apium nodiflorum (L.) Lag. (= *Helosciadium*
nodiflorum (L.) W.D.J.Koch) 320
Aquilegia olympica Boiss. 138
Arabis gerardii Besser 214
Argyrobolium prilipkoanum Grossh. (= *A. trigonelloides*
Jaub. et Spach) 305
Aristolochia bottae Jaub. & Spach 136
Asparagus persicus Baker 100
Astragalus achundovii Grossh. 276
Astragalus aznabjurticus Grossh. 277
Astragalus bakuensis Bunge 278
Astragalus beckerianus Trautv. 279
Astragalus dzhebrailicus Grossh. 280
Astragalus echinops Aucher ex Boiss.
(= *A. regelii* Trautv.) 281
Astragalus fabaceus M.Bieb. 282
Astragalus geminus Maassoumi
(= *A. neoalbanicus* Podlech et Sytin) 283
Astragalus karakuschensis Gontsch.
(= *A. wagneri* Bartl. ex Bunge) 284
Astragalus karjaginii Boriss. 285
Astragalus kubensis Grossh. 286
Astragalus montis-aquilis Grossh. 287
Astragalus nachitschevanicus Rzazade
(= *A. caraganae* Fisch. & C.A.Mey.) 288
Astragalus ordubadensis Grossh. 289
Astragalus paradoxus Bunge 290
Astragalus pinetorum Boiss.
(= *A. badamliensis* Chalilov) 291
Astragalus prilipkoanus Grossh. 292
Astragalus psoraloides Lam.
(= *A. gjunaicus* Grossh.) 293
Astragalus sahendi Buhse ex Fisch. 294
Astragalus schuschaensis Grossh. 295
Astragalus szovitsii Fisch. & C.A.Mey. 296
Astrantia maxima Pall. 314
Atrichum haussknechtii Jur. & Milde
(= *Catharinea haussknechtii* (Jur. et Milde)
Broth) 19
Atriplex cana Ledeb. 168
Auriscalpium vulgare Gray 453
Avena bruhnsiana Gruner 133

B

- Battarrea phalloides* (Dicks.) Pers.
(= *Lycoperdon phalloides* Dicks.) 429
- Bellevalia longistyla* (Miscz.) Grossh. 93
- Bellevalia montana* (K. Koch.) Boiss. 94
- Bellevalia paradoxa* (Fisch. & C.A.Mey.) Boiss. Losinsk.
(= *B. pycnantha* (K.Koch) 95
- Bellis hyrcanica* Woronow 343
- Berberis heteropoda* Schrenk
(= *B. sphaerocarpa* Kar. et Kir.) 145
- Betula raddeana* Trautv. 189
- Biebersteinia multifida* DC. 309
- Bienertia cycloptera* Bunge 169
- Bilimbia pulchra* Oxn.
(= *Bacidia pulchra* Oxn.) 471
- Boletus aereus* Bull. 440
- Brachythecium geheebii* Milde
(= *Homalothecium geheebii* (Milde) Wigh.) 23
- Bupleurum wittmannii* Steven 319
- Butyriboletus pseudoregius* (Heinr. Huber) D.Arora
& J.L.Frank
(= *Boletus pseudoregius* (Hubert) Estades) 441
- Buxus colchica* Pojark.
(= *B. sempervirens* L.) 183
- Buxus hyrcana* Pojark. 184
- ## C
- Cachrys microcarpos* M.Bieb.
(= *Bilacunaria microcarpa* (M.Bieb.) Pimenov
et V. N. Tikhom.) 317
- Calligonum aphyllum* Gürke 172
- Calligonum bakuense* Litv. 173
- Calligonum polygonoides* L. 174
- Caloboletus calopus* (Pers.) Vizzini
(= *Boletus calopus* Pers.) 442
- Calvatia gigantea* (Batsch) Lloyd 438
- Campanula coriacea* P. H. Davis
(= *C. radula* Fisch.) 336
- Campanula daralaghezica* (Grossh.) Kolak. & Serdyuk. 337
- Campanula odontosepala* Boiss. 338
- Campanula propinqua* Fisch. & C.A. Mey. 339
- Campanula zangezura* (Lipsky) Kolak. & Serdyuk.
(= *Symphyandra zangezura* Lipsky) 340
- Carex buekii* Wimm. 128
- Carpesium cernuum* L. 347
- Carpinus schuschaensis* H.J.P. Winkl. 191
- Carum caucasicum* Boiss. 321
- Castanea sativa* Mill. 185
- Celtis caucasica* Willd. 236
- Centaurea cheiranthifolia* Willd. 359
- Centaurea emiliae* Huseynova & Garakhani 360
- Centaurea hyrcanica* Bornm. 361
- Centaurea karabaghensis* (Sosn.) Sosn.
(= *Psephellus karabaghensis* Sosn.) 362
- Centaurea pseudoscabiosa* Boiss. & Buhse 363
- Cephalanthera caucasica* Kraenzl. 119
- Cephalaria nachiczewanica* Bobrov 334
- Cetraria islandica* (L.) Ach.
(= *Lichen islandicus* L.) 468
- Chamaescidium acaule* C.A.Mey. 322
- Cladochaeta candidissima* DC. 345
- Cladonia strepsilis* (Ach.) Grognot
(= *Baeomyces strepsilis* Ach.) 464
- Cladophora albida* (Nees) Kützing 475
- Cladophora ruchingeri* (C.Agardh) Kützing 476
- Clathrus ruber* P. Micheli ex Pers. 449
- Coeloglossum viride* Hartm. 110
- Colaconema elegans* (K.M.Drew) I.-K. Hwang & H.-S.
Kim 477
- Colchicum mirzoevae* (Gabrieljan) K.Perss.
(= *Merendera mirzoevae* Gabrieljan) 43
- Colchicum soboliferum* Stef.
(= *Merendera sobolifera* Fisch. et C.A.Mey.) 44
- Colchicum szovitsii* Fisch. & C.A.Mey. 45
- Colutea komarovii* Takht. 274
- Convolvulus erinaceus* Ledeb. 373
- Convolvulus fruticosus* Pall. 374
- Coralina officinalis* J.Ellis Solander 479
- Corallium formosum* (Pers.) G.Hahn
(= *Ramaria formosa* (Pers.) Quel.) 448
- Corallorhiza trifida* Chatel. 125
- Corydalis alpestris* C.A.Mey. 147
- Corydalis caucasica* DC. 148
- Corydalis erdelii* Zucc. 149
- Corydalis persica* Cham. & Schltld. 150
- Cotoneaster saxatilis* Pojark. 265
- Cousinia hohenackeri* Fisch. & C.A.Mey. 355
- Cousinia orientalis* K.Koch 356
- Crataegus pontica* K.Koch 266
- Crocus adamii* J.Gay 75
- Crocus caspius* Fisch. & C.A.Mey. 76
- Crocus speciosus* M.Bieb. 77
- Cyclamen elegans* Boiss. et Buhse
(= *C. coum* subsp. *elegans* (Boiss. & Buhse)
Grey-Wilson) 211
- Cynoglossum holosericeum* Steven 376
- ## D
- Dactylorhiza romana* subsp. *georgica* (Klinge) Soó ex
Renz & Taubenheim
(= *Orchis flavescens* K.Koch) 109
- Danae racemosa* Medik. 98
- Daphne kurdica* Bornm. 234
- Dianthus inamoenus* Schischk. 163

Dianthus libanotis Labill. 164
Dianthus ruprechtii Schischk. 165
Dianthus schemachensis Schischk. 166
Dianthus vladimirii Galushko 167
Dicranum acutifolium (Lindb & Arnell) C.E.O.Jensen 21
Digitalis ferruginea L. 404

E

Epipactis microphylla Sw. 120
Epipactis palustris (L.) Crantz 121
Epipactis veratrifolia Boiss. et Hohen. 122
Equisetum hyemale L. 25
Eremogone macrantha (Schischk.) İkonn.
(= *Arenaria macrantha* Schischk.) 152
Eremurus azerbaijanicus Kharkev. 78
Eriophorum latifolium Hoppe 127
Eryngium wanaturi Woronow 315
Euonymus velutinus Fisch. & C.A.Mey. 312
Euphorbia aserbajdzhanica Bordz. 200
Euphorbia grossheimii Prokh. 201
Euphorbia ledebourii Boiss. 202
Euphorbia oblongifolia K. Koch 203

F

Ferula caspica M.Bieb. 323
Ferula caucasica Korovin 324
Ferula glabrifolia M.Panahi, Piwczyński, Puchałka & Spalik
(= *Dorema glabrum* Fisch. et C.A.Mey.) 325
Ferula oopoda Boiss. 326
Ferula persica Willd. 327
Ferula szowitziana DC. 328
Ficus hyrcana A.Grossh.
(= *F. carica* L.) 237
Fritillaria gibbosa Boiss. 49
Fritillaria grandiflora Grossh. 50
Fritillaria kurdica Boiss. & Noë 51

G

Gagea glacialis K.Koch 47
Galium murale All.
(= *G. apsheronicum* Pobed.) 368
Galium setaceum Lam.
(= *G. eldaricum* Grossh.) 369
Galium tianschanicum Popov
(= *G. kjaşazi* Manden.) 370
Ganoderma lucidum (Curtis) P. Karst. 452
Geum rivale L. 250
Gladiolus halophilus Boiss. & Heldr. 74
Glaucium flavum Crantz 146
Globularia trichosantha Fisch. & C.A. Mey. 405
Globularia vulgaris L. 406

Gomphidius roseus (Fr.) Oudem. 447
Grammosciadium platycarpum Boiss. & Hauskns. 316
Gymnadenia conopsea (L.) R.Br. 117
Gymnocarpium dryopteris (L.) Newman 37
Gypsophila capitata M.Bieb. 157
Gypsophila muralis L. 158
Gypsophila robusta Grossh. 159
Gypsophila szovitsii Fisch. et C.A. Mey. ex Fenzl. 160

H

Halimodendron halodendron (Pall.) Druce
(= *Caragana halodendron* (Pall.) Dum. Cours.) 275
Hedysarum atropatanum Bunge ex Boiss. 298
Helichrysum pallasii Ledeb. 344
Helleborus caucasicus A.Braun
(= *H. orientalis* Lam.) 143
Helvella crispa (Scop.) Fr. 426
Hemerocallis fulva (L.) L. 79
Hemileccinum depilatum (Redeuilh) Šutara 443
Hemionitis pteridioides (Reichard) Christenh.
(= *Cheilanthes pteridioides* (Reichard) C.Chr.) 26
Hericium coralloides (Scop.) Pers. 454
Herminium monorchis R.Br. 115
Heterodermia dactyliza (Nyl.) Swinsc. & Krog
(= *Anaptychia dactyliza* (Nyl.) Zahlbr.) 462
Himantoglossum formosum K.Koch 111
Huperzia selago (L.) Bernh. ex Schrank et Mart. 24
Hymenocystis fragilis (Trev.) A.Askerov
(= *Woodsia fragilis* (Trev.) T.Moore 89
Hyacinthella atropatana (Grossh.) Mordak & Zakhar. 36
Hypericum atropatanum Rzazade
(= *H. helianthemoides* (Spach) Boiss.) 192
Hypericum formosissimum Takht. 193
Hypericum lydiium Boiss. 194
Hypericum tetrapterum Fr. 195

I

Iberidella trinervia Boiss.
(= *Aethionema trinervium* (DC.) Boiss.) 212
Ilex hyrcana Pojark.
(= *I. spinigera* Loes.) 311
Inula montbretiana DC. 346
Iris acutiloba C.A.Mey. 61
Iris alexeenkoi Grossh. 62
Iris atropatana Grossh. 58
Iris camillae Grossh. 63
Iris caucasica Hoffm. 59
Iris grossheimii Woronow ex Grossh. 64
Iris helena K.Koch
(= *I. acutiloba* subsp. *lineolata* (Trautv.)
B.Mathew & Wendelbo) 65
Iris iberica Steven 66

Iris iberica subsp. *elegantissima* (Sosn.) Fed. & Takht.
(= *I. elegantissima* Sosn.) 67
Iris iberica subsp. *lycotis* (Woronow) Takht.
(= *I. lycotis* G. Woron.) 68
Iris medwedewii Fomin 69
Iris paradoxa Steven 70
Iris pseudocaucasica Grossh. 60
Iris pumila L. 71
Iris schelkownikowii (Fomin) Fomin 72
Iris spuria subsp. *demetrii* (Achv. & Mirzoeva)
B.Mathew
(= *I. demetrii* Achv. et Mirzoeva) 73
Ixiolirion tataricum (Pall.) Herb. 87

J

Jasminum officinale L. 388
Juncus alpinoarticulatus Chaix 126
Juniperus foetidissima Willd. 42
Jurinea moschus subsp. *pinnatisecta* (Boiss.)
Greuter
(= *Jurinella subacaulis* (Fisch. et C.A. Mey.)
Iljin) 357
Jurinea spectabilis Fisch. & C.A.Mey. 358

L

Lactarius citriolens Pouzar 455
Lactarius deliciosus (L.) Gray. 456
Lactifluus volemus (Fr.) Kuntze
(= *Lactarius volemus* (Fr.) Fr.) 457
Lagochilus cabulicus Benth. 414
Lecania saviczii Novruz. 465
Lecanora multispora Mak. 466
Lecanora nemorales Mak. 467
Leersia oryzoides (L.) Sw. 129
Leontice minor Boiss. 144
Lepiota tomentella J.E. Lange 430
Leptorhabdos parviflora (Benth.) Benth. 396
Lescuraea saxicola (Schimp.) Molendo
(= *Anomodon mutabilis* (Brid.) Mont.) 22
Leucoagaricus nympharum (Kalchbr.) Bon.
(= *Macrolepiota nympharum* (Kolchbr.)
Wasser) 431
Lilium ledebourii Boiss. 48
Limonium caspium (Willd.) P.Fourn. 179
Linaria schirvanica Fomin 398
Linaria zangezura Grossh.
(= *L. dalmatica* (L.) Mill.) 399
Linum alexeenkoanum E.Wulff 308
Lobaria pulmonaria (L.) Hoffm. 474
Lomatogonium carinthiacum A.Braun 371

M

Marrubium propinquum Fisch. & C.A.Mey.
(= *M. nanum* Knorring) 411
Marsilea strigosa Willd. 38
Menyanthes trifoliata L. 342
Merendera candidissima Miscz. ex Grossh.
(= *Colchicum trigynum* (Adams) Stearn) 46
Minuartia verna (L.) Hiern
(= *Arenaria verna* L.) 151
Montagnea candollei (Fr.) Fr.
(= *Montagnea arenaria* (DC.) Zeller) 432
Morchella crassipes (Vent.) Pers. 424
Morchella semilibera DC. 425
Muscari elegantulum Schchian 96
Muscari grossheimii Schchian
(= *M. neglectum* Guss. ex Ten.) 97
Myriophyllum spicatum L. 230

N

Nelumbo caspica Fisch.
(= *N. nucifera* Gaertn.) 181
Neoboletus erythropus (Pers.) C.Hahn 444
Neotinea ustulata (L.) R.M.Bateman, Pridgeon &
M.W.Chase
(= *Orchis ustulata* L.) 107
Neotorularia contortuplicata (Stephan ex Willd.)
Hedge & J.Leonard
(= *Torularea eldarica* Grossh.) 213
Neottia nidus-avis (L.) Rich. 124
Nepeta racemosa subsp. *racemosa*
(= *N. mussinii* Spreng ex Henck) 412
Nitraria komarovii Iljin & Lava 310
Nonea cyanocalyx M.Pop. ex V.N.Karimov 382
Nonea daghestanica Kusn. 383
Nonea decurrens (C.A.Mey) G.Don 384
Nymphaea alba L. 137

O

Omphalodes rupestris Rupr. ex Boiss. 387
Onobrychis bakuensis Ranjbar, Vitek & Karamian 299
Onosma gracilis Trautv. 385
Onosma zangezura T.N.Pop. 386
Ophrys apifera Huds. 101
Ophrys caucasica Woronow
(= *O. mammosa* subsp. *caucasica* (Woronow
ex Grossh.) Soó) 102
Ophrys oestriifera M.Bieb. 103
Orchis mascula (L.) L. 104
Orchis punctulata Stev. ex Lindl. 105
Orchis purpurea Huds. 106
Ornithogalum hyrcanum Grossh. 88
Oxytropis savellanica Bunge ex Boiss. 297

P

- Paeonia mlokosewitschii* Lomakin
(= *P. daurica* subsp. *mlokosewitschii* (Lomakin)
D.Y.Hong) 219
- Paeonia tenuifolia* L. 220
- Paronychia azerbaijanica* Chaudhri. 153
- Parrotia persica* (DC.) C.A.Mey. 221
- Phallus hadriani* Vent. 451
- Phegopteris connectilis* (Michx.) Watt 31
- Phelypaea coccinea* (M.Bieb.) Poir. 397
- Phlegmacium triumphans* (Fr.) A.Blytt
(= *Cortinarius triumphans* Fr.) 433
- Phlomis lenkoranica* Knorring
(= *P. herba-venti* subsp. *lenkoranica* (Knorring)
Rech.f.) 413
- Physoptychis caspica* (Hablizl) Botsch.
(= *P. gnaphalodes* Boiss.) 216
- Pinus eldarica* Medw.
(= *Pinus brutia* var. *eldarica* (Medw.) Silba) 39
- Pinus kochiana* Klotzsch ex K.Koch 40
- Pistacia atlantica* Desf.
(= *P. mutica* Fisch. et C.A.Mey.) 307
- Platanthera chlorantha* (Custer) Rchb. 118
- Platanus orientalis* L. 182
- Podospermum grossheimii* (Lipsch. & Vassilcz.) Kuth.
(= *Scorzonera grossheimii* Lipsch. et Vassilcz.) 364
- Polygonum luzuloides* Jaub. & Spach 175
- Polystichum kadyrovii* A.Askerov et A.Bobrov 32
- Polystichum woronowii* Fomin. 33
- Polytrichum formosum* Hedw. 20
- Populus euphratica* Olivier
(= *P. transcaucasica* Jarm. ex Grossh.) 198
- Populus hyrcana* Grossh. 199
- Potentilla agrimonioides* M.Bieb. 248
- Potentilla crantzii* (Crantz) Fritsch 249
- Prangos acaulis* (DC.) Bornm. 318
- Primula auriculata* Lam. 208
- Primula juliae* Kusnez. 209
- Primula ruprechtii* Kusnez. 210
- Prunus laurocerasus* L.
(= *Laurocerasus officinalis* M. Roem.) 267
- Prunus microcarpa* C.A.Mey.
(= *Cerasus microcarpa* (C.A.Mey.) K.Koch) 268
- Prunus nachichevanica* Kudr. 269
- Prunus padus* L.
(= *Padus avium* Mill.) 270
- Pseudocolus fusiformis* (E. Fisch.) Lloyd
(= *Anthurus javanicus* (Penz.) G. Cunn) 450
- Pseudovesicaria digitata* (C.A.Mey.) Rupr. 215
- Pulsatilla violacea* Rupr. 139
- Punica granatum* L. 271
- Puschkinia scilloides* Adams
(= *P. hyacinthoides* Baker) 92

- Pyrola media* Sw. 205
- Pyrus boissieriana* Buhse 255
- Pyrus eldarica* Grossh. 256
- Pyrus georgica* Kuthath. 257
- Pyrus grossheimii* Fed. 258
- Pyrus hyrcana* Fed. 259
- Pyrus medvedevii* Rubtz. 260
- Pyrus raddeana* Woronow 261
- Pyrus salicifolia* Balb. 262
- Pyrus voronovii* Rubtz. 263
- Pyrus vsevolodii* Heideman 264

Q

- Quercus castaneifolia* C.A.Mey. 186
- Quercus infectoria* subsp. *veneris* (A.Kern.) Meikle
(= *Q. araxina* (Taurtv.) Grossh.) 187
- Quercus pubescens* Willd.
(= *Q. pubescens* subsp. *crispata* (Steven)
Greuter & Burdet) 188

R

- Ramalina montana* Barkh. 472
- Ranunculus alexeenkoi* Grossh.
(= *R. illyricus* L.) 140
- Ranunculus arachnoideus* C.A.Mey. 141
- Reaumuria persica* Boiss. 180
- Rheum ribes* L. 171
- Rhododendron caucasicum* Pall. 206
- Rhododendron luteum* Sweet 207
- Rhodotus palmatus* (Bull.) Maire 439
- Ribes biebersteinii* Berland. 228
- Ribes uva-crispa* L.
(= *Grossularia reclinata* Mill.) 229
- Rindera lanata* Bunge 378
- Rosa azerbaijdzhanica* Novopokr. & Rzazade 239
- Rosa karjagii* Sosn. 240
- Rosa komarovii* Sosn. 241
- Rosa koslowskii* Chrshan. 242
- Rosa nisami* Sosn. 243
- Rosa rapinii* Boiss. & Balansa 244
- Rosa sosnovskyi* Chrshan. 245
- Rosa zakatalensis* Gadzh. 246
- Rosa zangezura* P.Jar. 247
- Rosularia elymaitica* A.Berger 225
- Rubroboletus legaliae* (Pilát & Dermek) Della Magg. &
Trassin. 445
- Rubroboletus satanas* (Lenz) Kuan Zhao & Zhu L.
Yang 446
- Rubus saxatilis* L. 238
- Ruscus hyrcanus* Woronow 99
- Russula albonigra* (Krombh.) Fr. 458
- Russula aurea* Pers. 459
- Russula virescens* (Schaeff.) Fr. 460

S

Salix pentandroides A.K.Skvortsov 197
Salvia ceratophylla L. 415
Salvia xanthocheila Boiss. ex Benth. 416
Sarcosphaera coronaria (Jacq.) J.Schröt 427
Satureja intermedia C.A.Mey. 417
Satureja spicigera Boiss. 418
Saxifraga exarata Vill.
(= *S. adenophora* C.Koch) 226
Saxifraga juniperifolia Adams 227
Scabiosa amoena J.Jacq.
(= *S. columbaria* L.) 335
Scilla hohenackeri Janka
(= *S. bifolia* L.) 90
Scilla mischtschenkoana Grossh. 91
Scorpiurus muricatus L.
(= *S. subvillosa* L.) 301
Scrophularia atropatana Grossh. 390
Scrophularia hyrcana Grossh. 391
Scrophularia minima M.Bieb. 392
Scrophularia nachitschevanica Grossh. 393
Scrophularia rostrata Boiss. & Buhse 394
Scrophularia zuvandica Grossh. 395
Scutellaria darriensis Grossh. 408
Scutellaria grossheimiana Juz. 409
Scutellaria prilipkoana Grossh. 410
Securigera parviflora (Desv.) Lassen
(= *Coronilla parviflora* Willd.) 300
Sedum acre L. 222
Sedum lenkoranicum Grossh. 223
Sedum oppositifolium Sims.
(= *Phedimus spurius* (M.Bieb.) 't Hart) 224
Silene grossheimii Schischk. 154
Silene schafta S.G.Gmel. ex Fisch. & C.A.Mey. 155
Silene talyschensis Schischk. 156
Solanum sisymbriifolium Lam. 372
Solenanthes brachystemon Fisch. & C.A.Mey. 377
Sorbus persica Hedl. 252
Sorbus roopiana Bordz.
(= *Hedlundia roopiana* (Bordz.) Sennikov et Kurtto) 253
Sorbus subfusca Boiss. 254
Spiranthes sinensis (Pers.) Ames
(= *S. spiralis* Chevall.) 123
Staphylea colchica Steven 306
Stenotaenia macrocarpa Freyn & Sinth. ex Freyn 331
Stereocaulon alpinum Laur.
(= *S. tomentosum* Fr. var. *alpinum* Th.Fr.) 473
Sternbergia colchiciflora Waldst. & Kit. 85
Sternbergia vernalis (Miller) Gorer & J.H.Harvey
(= *S. fischeriana* M.Roem.) 86
Steveniella satyrioides Schltr. 116

Stipa caucasica Schmalh. 135
Suchtelenia calycina (C.A.Mey.) A.DC. 375
Symphyloma graveolens C.A.Mey. 330
Symphytum peregrinum Lebed. 379

T

Taxus baccata Thunb. 41
Tanacetum coccineum (Willd.) Grierson
(= *Pyrethrum coccineum* (Willd.) Worosch.) 351
Tanacetum dumosum Boiss. 352
Tanacetum kotschyi (Boiss.) Grierson
(= *Pyrethrum kotschyi* Boiss.) 353
Tanacetum zangezuricum Chand.
(= *Pyrethrum komarovii* Sosn.) 354
Telekia speciosa (Schreb.) Baumg 348
Thelypteris limbosperma (All.) H.P.Fuchs
(= *Oreopteris limbosperma* (All.) Holub et Pouzar.) 29
Thelypteris palustris Schott 30
Theodorovia karakuschensis (Grossh.) Kolak.
(= *Campanula karakuschensis* Grossh.) 341
Thymus hyemalis Lange 419
Thymus karjaginii Grossh. 420
Thymus kotschyanus Boiss. & Hohen.
(= *Th. meriophorus* Ronn.) 421
Thymus migricus Klokov & Des.-Shost. 422
Thymus trautvetteri Klok. et Des.-Shost. 423
Tornabenia atlantica (Ach.) Kurok.
(= *Anaptychia intricata* (Desf.) Massal.) 463
Tragopogon acanthocarpus Boiss. 365
Tragopogon karjaginii Kuth. 366
Tragopogon pterocarpus DC.
(= *T. nachitschevanicus* Kuth.) 367
Trapa hyrcana Woronow 272
Traunsteinera sphaerica Schltr.
(= *Orchis sphaerica* Bieb.) 108
Tricholoma batschii Gulden ex Mort. Chr. & Noordel 434
Trifolium bithynicum Boiss.
(= *T. grossheimii* Khal.) 303
Trifolium bordsilovskyi Grossh. 304
Trigonocaryum involucreatum (Steven) Medw. 381
Tripleurospermum tenuifolium Freyn ex Freyn & E.Brandis
(= *T. tzvelevii* Pobed.) 350
Triticum boeoticum Boiss. 131
Triticum timopheevii (Zhuk.) Zhuk. 132
Tuber aestivum Vittad. 428
Tulipa biebersteiniana Schult. & Schult. 52
Tulipa biflora Pall. 53
Tulipa florenskyi Woronow
(= *T. systola* Stapf) 54
Tulipa julia K. Koch 55

Tulipa karabachensis Grossh. 56
Tulipa schmidtii Fomin 57

U

Usnea florida (L.) Weber ex F.H.Wigg. 469
Usnea longissima Ach.
(= *U. laricina* Vain.) 470

V

Valeriana erotica Christenh. & Byng
(= *Centranthus longiflorus* Steven) 333
Vavilovia formosa (Steven) Fed. 302
Verbascum phoeniceum L. 389
Veronica amoena M.Bieb. 400
Veronica microcarpa Boiss. 401
Veronica multifida L.
(= *V. arceuthobia* Woronow) 402
Veronica telephiifolia Vahl
(= *V. minuta* C.A. Mey.) 403
Viola rupestris F.W. Schmidt 196
Vitis vinifera L.
(= *V. sylvestris* C.C.Gmel.) 313

W

Wendia incana (Boiss. & A.Huet) Grossh.
(= *Heracleum albovii* Manden.) 332
Woodsia alpina (Bolton) Gray 34
Woodsia glabella R. Br. 35

Z

Zelkova carpinifolia (Pall.) Dippel 235
Zeravschania pauciradiata (Tamamsch.) Pimenov
(= *Peucedanum pauciradiatum* Tamamsch.) 329
Zuvanda meyeri (Boiss.) Askerova 218

ÇƏHRAYI SİYAHİ / PINK LIST

ŞÖBƏ: Plaunkimilər
DIVISIO: *Polypodiophyta*

SİNİF: Plaunabənzərlər
CLASSIS: *Polypodiopsida*

SIRA: Plaunlar
ORDO: *Polypodiales*

FƏSİLƏ: Plaunkimilər
FAMILIA: *Polypodiaceae*

1. *Dryopteris raddeana* Fomin

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabənzərlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Zənbaqçiçəklilər
ORDO: *Liliales*

FƏSİLƏ: Vaxtsizotkimilər
FAMILIA: *Colchicaceae*

2. *Colchicum speciosum* Stev.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabənzərlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Zənbaqçiçəklilər
ORDO: *Liliales*

FƏSİLƏ: Zənbaqkimilər
FAMILIA: *Liliaceae*

3. *Tulipa eichleri* Regel

4. *Tulipa gesneriana* L.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabənzərlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Süsənkimilər
FAMILIA: *Iridaceae*

5. *Iris imbricata* Lindl.

6. *Iris paradoxa* f. *paradoxa* (= *I. annae* Grossh.)

7. *Iris pseudacorus* L.

8. *Iris reticulata* M.Bieb. (= *Iridodictyum reticulatum* (M.Bieb.) Rodion.)

9. *Iris spuria* subsp. *musulmanica* (Fomin) Takht. (= *Iris musulmanica* Fomin)

10. *Gladiolus imbricatus* L.

11. *Eremurus spectabilis* Bieb.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabənzərlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Nərgizçiçəyikimilər
FAMILIA: *Amaryllidaceae*

12. *Allium materculae* Bordz.

13. *Allium talyschense* Misch. Ex Grossh.

14. *Allium ursinum* L.

15. *Allium woronowii* Misch. Ex Grossh.

16. *Galanthus alpinus* var. *alpinus* (= *G. caucasicus* Grossh.)

17. *Sternbergia lutea* (L.) Ker Gawl. ex Spreng.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Zənbağabənzərlər
CLASSIS: *Liliopsida*

SIRA: Qulançarçiçəklilər
ORDO: *Asparagales*

FƏSİLƏ: Qulançarkimilər
FAMILIA: *Asparagaceae*

18. *Scilla siberica* subsp. *caucasica* (Misch.) Mordak (= *S. caucasica* Misch.)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Zənbağabənzərlər **SIRA:** Qulançarçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Səhləbkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Liliopsida* **ORDO:** *Asparagales* **FAMILIA:** *Orchidaceae*

**19. *Anacamptis papilionacea* (L.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase
(= *Orchis caspia* Trautv.)**

20. *Limodorum abortivum* (L.) Sw.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Qaymaqçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Qaymaqçiçəkkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Ranunculales* **FAMILIA:** *Ranunculaceae*

21. *Aconitum nasutum* Fisch. ex G.Don.

22. *Pulsatilla albana* Bercht. & J.Presl

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Qərənfilçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Qərənfilkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Caryophyllales* **FAMILIA:** *Caryophyllaceae*

23. *Dianthus subulosus* Conrath & Freyn (= *D. capitatus* J.St.-Hil.)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Qərənfilçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Pəncərkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Caryophyllales* **FAMILIA:** *Amaranthaceae*

24. *Camphorosma monspeliaca* subsp. *lessingii* (Litv.) Aellen (= *C. lessingi* Litv.)

25. *Salsola cana* K. Koch

26. *Salsola futilis* İljin

27. *Anabasis eugeniae* İljin

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Fıstıqçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Tozağacıkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Fagales* **FAMILIA:** *Betulaceae*

28. *Corylus colurna* L. (= *C. cervorum* V.Petrov)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Fıstıqçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Qozkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Fagales* **FAMILIA:** *Juglandaceae*

29. *Pterocarya fraxinifolia* (Poir.) Spach (= *P. pterocarpa* (Michx.) Kunth. ex İljin)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Erikaçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Erikakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Ericales* **FAMILIA:** *Ericaceae*

30. *Pyrola rotundifolia* L.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Erikaçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Ebenakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Ericales* **FAMILIA:** *Ebenaceae*

31. *Diospyros lotus* L.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Erikaçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Novruzçiçəyikimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Ericales* **FAMILIA:** *Primulaceae*

32. *Primula algida* Adams.
33. *Primula heterochroma* Stapf.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Malpiqiçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Bənövşəkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Malpighiales* **FAMILIA:** *Violaceae*

34. *Viola caucasica* Kolenati

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Malpiqiçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Söyüdkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Malpighiales* **FAMILIA:** *Salicaceae*

35. *Salix kuznetzowii* Laksch. ex Goerz

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Malpiqiçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Süddüyenkimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Malpighiales* **FAMILIA:** *Euphorbiaceae*

36. *Euphorbia marschalliana* Boiss.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Zoğalçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Hortenziyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Cornales* **FAMILIA:** *Hydrangeaceae*

37. *Philadelphus coronarius* L. (= *P. caucasicus* Koehne)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Əməköməciçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Əməköməcikimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Malvales* **FAMILIA:** *Malvaceae*

38. *Alcea kusariensis* (Iljin ex Grossh.) Iljin

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Gülçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Gülçiçəklilikimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Rosales* **FAMILIA:** *Rosaceae*

39. *Alchemilla grossheimii* Juz.
40. *Sanguisorba officinalis* L.
41. *Sorbus aucuparia* L. (= *S. boissieri* C.K.Schneid.)
42. *Pyracantha coccinea* M.Roem.
43. *Prunus fenzliana* Fritsch (= *Amygdalus fenzliana* (Fritsch) Lipsky)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər **SİNİF:** Maqnoliyayabənzərlər **SIRA:** Gülçiçəklilər **FƏSİLƏ:** Murdarçakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta* **CLASSIS:** *Magnoliopsida* **ORDO:** *Rosales* **FAMILIA:** *Rhamnaceae*

44. *Frangula grandiflora* A.Pool

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Paxlalıçığəklilər
ORDO: *Fabales*

FƏSİLƏ: Paxlalıkimilər
FAMILIA: *Fabaceae*

45. *Gleditsia caspia* Desf.

46. *Sphaerophysa salsula* (Pall.) DC.

47. *Astragalus zangelanus* Grossh.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Sabunağacıçığəklilər
ORDO: *Sapindales*

FƏSİLƏ: Sabunağacıkimilər
FAMILIA: *Sapindaceae*

48. *Acer heldreichii* subsp. *trautvetteri* (Medw.) A.E.Murray (= *A. trautvetteri* Medw.)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Sabunağacıçığəklilər
ORDO: *Sapindales*

FƏSİLƏ: Sumaxkimilər
FAMILIA: *Anacardiaceae*

49. *Rhus coriaria* L.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Gərməşovçığəklilər
ORDO: *Celastrales*

FƏSİLƏ: Gərməşovkimilər
FAMILIA: *Celastraceae*

50. *Parnassia palustris* L.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Kərəvüzçığəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Daş sarmaşığıkimilər
FAMILIA: *Araliaceae*

51. *Hedera pastuchowii* Woron.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Kərəvüzçığəklilər
ORDO: *Apiales*

FƏSİLƏ: Kərəvüzkimilər
FAMILIA: *Apiaceae*

52. *Smyrniopsis aucheri* Schischk.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Fırçaotuçığəklilər
ORDO: *Dipsacales*

FƏSİLƏ: Doqquzdokimilər
FAMILIA: *Caprifoliaceae*

53. *Valerianella lipsky* Lincz.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Asterçığəklilər
ORDO: *Asterales*

FƏSİLƏ: Zəngiçığəyikimilər
FAMILIA: *Campanulaceae*

54. *Asyneuma campanuloides* (M.Bieb.) Bornm.

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyabənzerlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Asterçığəklilər
ORDO: *Asterales*

FƏSİLƏ: Asterkimilər
FAMILIA: *Asteraceae*

55. *Pentanema caspicum* (F.K.Blum ex Ledeb.) G.V.Boiko, Korniy. & Mosyakin
(= *Inula caspica* F.K.Blum ex Ledeb.)

56. *Pyrethrum carneum* M.Bieb.

(= *Tanacetum coccineum* subsp. *carneum* (M.Bieb.) Grierson)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Badımcançiçəklilər
ORDO: *Solanales*

FƏSİLƏ: Badımcankimilər
FAMILIA: *Solanaceae*

57. *Atropa bella-donna* L. (= *A. caucasica* Kreyer)

ŞÖBƏ: Maqnoliyakimilər
DIVISIO: *Magnoliophyta*

SİNİF: Maqnoliyayabənzərlər
CLASSIS: *Magnoliopsida*

SIRA: Dalamazçiçəklilər
ORDO: *Lamiales*

FƏSİLƏ: Dalamazkimilər
FAMILIA: *Lamiaceae*

58. *Stachys lavandulifolia* Vahl.

I am pleased to submit my comments on the THIRD EDITION of THE "RED BOOK" OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN which covers "Rare and Endangered Plants and Mushroom Species". A big team of editorial board members and executives have taken part in the preparation of this valuable edition.

In 2019, the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Azerbaijan together with the Azerbaijan National Academy of Sciences has started the preparations for publication of third edition. As far as I read the scientific studies have been conducted intensively during the last years by the experts and IIIrd edition compiled. The support has come from the "Ministry of Science and Education" with a leading role played by the Botanical and Zoological Institutes involving scholars and specialists working in almost all scientific and educational institutions and non-governmental organizations. Intensive monitoring has been done by specialists following international rules and regulations. In this edition, species have been evaluated according to the new guidelines of the IUCN for their international categories.

On the basis of IUCN criteria red and pink lists of rare and threatened species has been prepared stressing the determination of the categories and criteria for evaluation of species at high risk. The red data books as well as the red lists are accepted as the "alarm bells" for the future global sustainable development and as a means of raising awareness for the protection of biodiversity on our mother earth.

In general 241 animal (152 vertebrates, 89 invertebrates) and 460 plant (383 higher, 15 higher spores, 6 moss, 14 lichens, 5 algae) and 37 fungal species facing threat and a risk of extinction have been identified in the IIIrd edition of "Red Book".

The territories occupied by Armenia had not been evaluated previously but in the IIIrd edition rare and threatened species from Karabakh and Eastern Zangazur have been evaluated following a 44-day Patriotic War.

This edition has been published on the eve of the 100th anniversary of the National Leader of the Azerbaijan "Excellency Heydar Aliyev". His far-sightedness and great leadership has played a crucial role in the conservation and sustainable use of natural resources, protection of the environment, and endangered species.

I understand that "The Heydar Aliyev Foundation" and IDEA Public Association are implementing important projects in Azerbaijan for the restoration of rare and sensitive species. This has permitted to follow restoration of habitats for species such as sturgeons, beavers, bison, bezoar goats, mouffons, and deer.

Starting from 2003, under the leadership of President İlham Aliyev, a number of laws, state programs, strategies, action plans related to nature protection were adopted and implemented. Today the specially protected natural areas cover an area of 893 000 ha, including 10 national parks, 10 state nature reserves, and 24 state nature reserves. In addition, species that need individual protection also in different areas has been evaluated in IIIrd Edition. All these are and will play a vital role in the protection of ecosystems, rare species of biota in Azerbaijan and its neighbouring countries.

This edition I believe is a great contribution and will in my opinion play an important role as a key guiding document in the biodiversity preservation in particular saving the floral elements facing risk of extinction. It is of paramount importance and in my opinion will serve to protect and preserve the environment in Jan Azerbaijan which is a must for future generations.

I congratulate and convey my greatest appreciations to all those who have contributed in the publication of IIIrd Edition.

Münir Öztürk

Prof. Dr. Munir Öztürk (M.Sc., Ph.D., D.Sc., FIAS, FFPAS);

Foreign Fellow Pakistan Academy of Science;

Fellowships Awarded: Av H, JSPS, NSF;

Professor (Emer.) of Ecology & Environmental Sciences,

Founder Director Centre for Environmental Studies and Ex-Chairman Botany Department,

Ege University, İzmir, Türkiye;

Consultant Fellow, Faculty of Forestry, Universiti Putra Malaysia, Malaysia;

Distinguished Visiting Scientist, International Centre for Chemical and Biological Sciences (ICCBS),

Karachi University, Pakistan.

It is with great pleasure to see this new updated "Red Book" of the Republic of Azerbaijan. This book represents a concerted effort by Azerbaijani's research, NGO and public sector communities to provide the most up to date information on the conservation status of the country's natural heritage in a transparent and consistent manner across a range of taxonomic groups. This is particularly welcomed given Azerbaijan's location within 2 biodiversity hotspots: the Caucasus and the Iran-Anatolian regions. This information will ultimately guide conservation action in the country and will support Azerbaijan's commitments under the Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework of the Convention on Biological Diversity in conserving its unique biodiversity heritage.

In adopting IUCN Red List categories and criteria as the basis for this most recent update, Azerbaijan has made significant steps towards ensuring that its species assessment process is standardized, and allows for an easier interpretation of the information at a national level and with other national and global Red list processes. In this book, species have been assessed using the IUCN Red List categories and criteria, version 3.1 before applying the IUCN Guidelines for Application of IUCN Red List Criteria at Regional and National Levels. Species were assessed against all 5 IUCN criteria linked to population trend, population size and geographic range before being assigned a category based on the highest threat category for which the respective quantitative threshold was met. Assessments were then upgraded, downgraded or kept the same based on the status of the species outside of Azerbaijan's borders.

This initiative has sowed the seed within the country's biodiversity conservation community of assessing species at a national level within a globally recognized framework that applies objective, scientifically-grounded criteria for assessing the extinction risk of species. This book represents a dedicated effort on the part of Azerbaijani scientists and institutions to use this new framework and sets the path for a more standardized approach in the future that will further support conservation efforts in the country.

Dr. Andrew Rodrigues

Data Partnerships Officer - The Global Biodiversity Information Facility
Member of the IUCN Global Trees Specialist Group and IUCN Species Monitoring Specialist Group

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ

Ağayeva, D.N., Sadıqov, A.S. 2009. Böyük Qafqaz və Talışdan toplanılmış müxtəlif ekoloji qruplara aid makromisetlər. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. 29: 176-183

Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabı. 2013. Nadir və nəslə kəsilməkdə olan bitki vəgöbək növleri. İkinci nəşr. Bakı: Qərb-Şərq. 676 s.

Azərbaycan SSR-in Qırmızı Kitabı. 1989. Nadir və nəslə kəsilmək təhlükəsi olan heyvan və bitki növləri. Redaksiya heyəti: B.M.Adıgözəlov, U.K.Ələkbərov, M.M.Musayev və b. Bakı: İşıq. 541 s.

Babakişiyeva, T.S., İbadullayeva, S.C. 2013. Gəncə-Qazax bölgəsinin nadir bitkiləri. Dərslik. Gəncə. 228s.

Bayramova, A.A. 2013. Azərbaycanın Qərb Bölgəsinin Xüsusi Mühafizə Olunan Təbiət Ərazilərinin flora biomüxtəlifliyi. Monoqrafiya. Bakı: Elm. 327s.

Cəfərova, S.K., Muxtarova, Ş.C. 2018. Azərbaycanın şirin sularının diatom yosunları, məlumat siyahısı. Bakı: Elm. 240 s.

Dadaşova, A.Q., Əli-zadə, V.M. 2015. Azərbaycan florasının bəzi növləri üçün yeni yayılma arealları, bioekoloji və fitosenotik xüsusiyyətləri. Bakı: AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). 70(1): 11-15.

Əkpərov, Z. 2021. Azərbaycanın bitki genetik ehtiyatları. Bakı: Elm. 495 s.

Əminov, N., Əliyeva, A. 2012. *Aegilops* L. və *Triticum* L. cinsləri arasında qarşılıqlı genetik münasibətlər. Bakı: Elm. 480 s.

Əsgərov, A.M. 1972. Azərbaycan florası qijilərinin yayılmasına dair yeni məlumatlar. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Məruzələri. c. XXVIII. № 3. səh. 58-62.

Əsgərov, A.M. 1981. Naxçıvan MSSR-in Qijikimləri və çılaqtoxumluları. Naxçıvan MSSR-in florası, bitki örtüyü və faydalı bitkiləri. Bakı: Elm. s. 48-59.

Əsgərov, A.M. 2005. Azərbaycanın Ali Bitkiləri (Azərbaycan florasının konspekti). Bakı: Elm. c.1, 248 s.

Əsgərov, A.M. 2006. Azərbaycanın Ali Bitkiləri (Azərbaycan florasının konspekti). Bakı: Elm. c.2, 283 s.

Əsgərov, A.M. 2008. Azərbaycanın Ali Bitkiləri (Azərbaycan florasının konspekti). Bakı: Elm. c.3, 240 s.

Əsgərov, A.M. 2011. Azərbaycan florasının konspekti. Bakı: Elm. 204 s.

Əsgərov, A.M., Əsədova, K.V., Güvəndiyev, V.M., Əzizxanlı, X.M., Eldarov, M.E. 2012. Kritik təhlükə həddində olan (*Criticillay* Endangered) ali bitkilərin biosistematik tədqiqi, mühafizəsi və *in situ* bərpasının elmi əsaslarının işlənilib hazırlanması (Abşeronun flora biomüxtəlifliyi misalında). AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. c. XXXII. s. 25-33.

Əsgərov, A.M., Əsədova, K.V., Güvəndiyev, V.M., Əzizxanlı, X.M., Eldarov, M.E. 2012. Abşeron yarımadasında kritik təhlükə altında olan bəzi ali bitkilərin ekoloji qiymətləndirilməsi və yeni yayılma sahələri. AMEA-nın məruzələri. c. LXVIII. № 1. s. 99-105.

Əsgərov, A.M. 2016. Azərbaycanın bitki aləmi. Bakı: TEASPRESS. 444 s.

Hacıyev, V.C. Azərbaycanın yüksəkdağlıq bitkiliyinin ekosistemi. Bakı: Təhsil, 2004. 130 s.

Hüseynova, A.Y. 2014. Azərbaycanda yayılan Güləvər (*Centaurea* L.) cinsi növlərinin sistematiyası və bioekoloji xüsusiyyətləri. Biologiya üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyası. Bakı. 187 s.

İbadullayeva, S.C., Babakişiyeva T.S. 2013. Gəncə-Qazax florasının nadir növləri və yeni taksonlar. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). 68(2): 69-75.

İbadullayeva, S.C., Ələkbərov, R. 2013. Dərman bitkiləri (Etnobotanika və fitoterapiya). Bakı. 330 s.

İbadullayeva, S.C., Qəhrəmanova, M.C. 2016. Bitkilərin Sirlə Dünyası (ot bitkiləri). Bakı. 333 s.

İbadullayeva, S.C., Mustafayev, A.B., Şirəliyeva, G.Ş. 2014. Böyük Qafqazın yüksək dağlıq ərazilərinin bitkiliyinin təsnifatı. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). Bakı. 69(3): 58-65.

İbadullayeva, S.C., Salayeva, Z.K., Məmmədli, T.B. 2009. Naxçıvan MR florasında məhv olma təhlükəsi altında olan bəzi bitkilərin mühafizəsi haqqında. "İnsan və Biosfer" (MaB, UNESCO) Azərbaycan Milli Komitəsinin Əsərləri. Ekoloji sivilizasiya, davamlı inkişaf, ətraf mühit. Bakı. s. 34-39.

İbadullayeva, S.C., Seyidov, M.M., Şirəliyeva, G.Ş., Salayeva, Z.K. 2010. Şahbuz Dövlət Təbiət Qoruğunun nadir bitkiləri. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. c. XXX. Bakı: Elm. s.74-79.

İbadullayeva, S.C., Şahmuradova, M.C. 2015. Azərbaycanda etnobotanika araşdırmaları (Göygöl rayonu). Bakı: "Təhsil-Elm". 223 s.

- İbrahimov, Ə.Ş., Nəbiyeva, F.X., Piriye, M.Z. 2012. *Carpesium cernuum* L. (Asteraceae Dumort.) bitkisinin Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində yayılması və tibbi əhəmiyyəti. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. № 32. s. 198-202.
- İbrahimov, Ə.Ş., Nəbiyeva, F.X., İbrahimova, A.M. 2017. *Haloraqaceae* R. Br. – Filgiləkimilər Naxçıvan Muxtar Respublikası florası üçün yeni fəsilədir. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). 72(2): 82-85.
- İsgəndər, E.O. 2008. Azərbaycanın nadir və nəslə kəsilməkdə olan ağac və kol bitkilərinin *in situ* və *ex situ* şəraitində bioekoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinin müasir vəziyyəti. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya elmləri seriyası). 63(5-6): 48-58.
- İsgəndər, E.O. 2010. Azərbaycanın bəzi nadir və nəslə kəsilməkdə olan ağac və kol bitkilərinin təhlili (icmail). Azərbaycan Botaniklər Cəmiyyətinin Elmi Əsərləri. I cild. s. 23-43.
- İsgəndər, E.O. 2011. Azərbaycanın bəzi nadir və nəslə kəsilməkdə olan ağac və kol bitkilərinin introduksiya-sının qısa tarixi. Mərkəzi Nəbatat Bağının Elmi Əsərləri. c. VIII. s. 58-68.
- İsgəndər, E.O., Xəlilov, V.S. 2013. Azərbaycanın nadir ağac və kol bitkilərinin ƏMBMİ-nin təhlükə kateqoriyalarına və fitocoğrafi bölgələrə görə vəziyyətlərinin təhlili. Mərkəzi Nəbatat Bağının Elmi Əsərləri. c. XI. s. 29-38.
- İsgəndər, E.O., Qurbanov, M., Vəliyeva, L. 2012. Nadir və nəslə kəsilməkdə olan bitkilərin fərqli şəraitlərdəki ontogenetik yaş xüsusiyyətlərinin tədqiqi. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). 67(2): 38-42.
- İsgəndər, E.O., Məmmədov, T., Əfəndiyev, P., Vəliyeva, L. 2012. Azərbaycanın nadir ağac - kol bitkilərinin antropogen amilə qarşı münasibətinin təhlili. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. c. XXXII. s. 231-236.
- İsgəndər, E.O., Mustafayeva, R. 2011. Azərbaycanın nadir ağac-kol bitkilərinin botaniki-coğrafi və fitosenoloji xüsusiyyətləri. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. c. XXXI. s.135-143.
- İsgəndər, E.O., Sadıqova, N.A. 2017. Bitki ekologiyası. Bakı: BDU nəşriyyatı. 352 s.
- İsgəndər, E.O., Vəliyeva, L. 2012. Azərbaycanın nadir və nəslə kəsilməkdə olan oduncaqlı bitkilərinin *in situ* və *ex situ* şəraitlərində çiçəkləmə və meyvəvermə xüsusiyyətləri. Mərkəzi Nəbatat Bağının Elmi Əsərləri. c. X. s. 37-53.
- Kərimov, V.N. 2018. Boraginaceae Juss. fəsiləsindən Azərbaycan florası üçün yeni olan iki növ. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). Bakı: Elm. 73(1): 37-39.
- Kərimov, V.N., Dadaşova, A.Q., Safquliyeva, T.C. 2016. *Boraginaceae* Juss. və *Orchidaceae* Juss. fəsilələrindən Azərbaycan florası üçün yeni yayılma əraziləri müəyyən edilmiş növlər. "Müasir kimya və biologiyanın aktual problemləri" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransın materialları. Gəncə. s. 203-209.
- Kərimov, V.N., Əli-zadə, V.M. 2016. Nonea Medik cinsinin Azərbaycan florasında yayılan növlərinin sistematik icmalı. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). 71(3): 49-58.
- Qaraxani P.A., Salayeva Z.K. 2013. Azərbaycanda *Tulipa* L. cinsi. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. Bakı. c. XXXIII. s. 17-19.
- Qasımov, H.Z., İbadullayeva, S.C., Seyidov, M.M., Şirəliyeva, G.Ş. 2018. Naxçıvan MR florasının yabarı tərəvəz bitkiləri. Naxçıvan: Əcəmi. 364 s.
- QasıMZadə, T.E. 2015. Şirvanın flora və bitkiliyi. Bakı: Elm. 496 s.
- Qənbərov, D.Ş. 2020. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının paxladən bitkiləri. Naxçıvan: Əcəmi. 150 s.
- Qulamova, A. 2021. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yayılan *Sorbus* L. cinsinə daxil olan növlərin təhlili və biomorfoloji xüsusiyyətləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (riyaziyyat və təbiət elmləri seriyası). N1. s. 12-20.
- Qurbanov E.M., Baxşiyev V.S. 2019. Şirvan düzünün nadir və nəslə kəsilməkdə olan flora növləri. AMEA-nın Xəbərlər Məcmuəsi. Gəncə: Elm. s. 3-9.
- Qurbanov, E.M., Məmmədyarova, K.A. 2018. Talış florasının Üçyarpaq yonca (*Trifolium* L. s.l.) növlərinin taksonomik icmalı. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). Bakı. 73(1): 16-28.
- Qurbanov, E.M. 2004. Atropatan əyalətinin məhvolma təhlükəsində olan bitkiləri. Bakı Universitetinin Xəbərləri (təbiət elmləri seriyası). № 3. s. 85-88.
- Qurbanov, E.M. 1982. Rəvənd bitkisini qorumaq lazımdır. Azərbaycan Təbiəti. s.27-28.
- Qurbanov, M.R., İsgəndər, E.O. 2015. Azərbaycanın nadir oduncaqlı bitkilərinin bioekologiyası, çoxaldılması və mühafizəsi. Bakı: Elm. 278 s.
- Məmmədli, T.B., İbadullayeva, S.C. 2011. Günnüt-Qapıcıq rayonunun yay və qış otlaqlarının bitki örtüyünün müasir vəziyyəti. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. Bakı: XXXI cild. s. 83-91.
- Məmmədov, T.S., İsgəndər, E.O., Talıbov T.H. 2016. Azərbaycan nadir ağac və kol bitkiləri. Bakı: Elm. 378 s.
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qırmızı Kitabı (Ali sporlu, Çılpaqtoxumlu və Örtülüttoxumlu bitkilər). 2010. Cild 2. Naxçıvan. 677 s.
- Novruzov, V.S., Aslanova, Y.A., Quliyeva, R.Z. 2019. Kiçik Qafqazın qaya-töküntü bitkiliyi və senopopulyasiyalarının dinamikası. Gəncə. 336s.

- Novruzı, N., Talıbov, T. 2020. Cənubi Qafqaz canavargiləsinin Naxçıvan Muxtar Respublikasında müasir vəziyyəti və mühafizə yolları. Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri. № 8 (109). s. 56-59.
- Sadiqov, A.S. 1999. Azərbaycan mikobiotasının yeni aqarikal göbələkləri. Azərbaycan florası, bitkilisinin istifadəsi və qorunması. Bakı: Elm. s. 37-40.
- Sadiqov, A.S. 2001. Azərbaycanın aqarikal ksilotrof göbələkləri. AEA-nın Xəbərləri (biologiya elmləri seriyası). № 4-6. s. 15-19.
- Sadiqov, A.S. 2003. Nadir papaqlı göbələklərin qorunması. "Təbii sərvətlərin qiymətləndirilməsi və təbiətdən istifadə" mövzusunda elmi-praktiki konfrans. Bakı. s. 309-310.
- Sadiqov, A.S. 2004. Azərbaycan mikobiotası üçün yeni makromitsetlər. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. Bakı. c. XIV. s. 255-257.
- Sadiqov, A.S. 2007. Azərbaycanın yeməli və zəhərli göbələkləri. Bakı: Elm. 107 s.
- Sadiqov, A.S. 2009. Yay dombalanı. Elm və həyat jurnalı. №1. s. 41-42.
- Sadiqov, A.S., Seyidova, I. 2008. *Macrolepiota* Singer və onun növləri Naxçıvan MR üçün yenidir. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri, Bakı. c. XXVIII. s. 129-130.
- Salayeva, Z.K., İbadullayeva, S.C. 2007. Naxçıvan MR florasında Zanbaqkimilərin (*Liliaceae* Yuss.) bioekoloji xüsusiyyətləri. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya elmləri seriyası). Bakı: Elm. 62(1-2): 35-41.
- Salayeva, Z.K. 2006. Məhv olmaq təhlükəsi altında olan bəzi süsən (*Iris* L.) növlərinin introduksiyası. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. №3. s.100-102.
- Salayeva, Z.K. 2006. Naxçıvan MR-də yayılan *Fritillaria* L. cinsinin bioekoloji xüsusiyyətləri və introduksiyası. "Biomüxtəlifliyin genetik ehtiyatları" I Beynəlxalq Konfransın materialları. Bakı. s. 218-220.
- Salayeva, Z.K. 2006. Naxçıvan MR-da yayılan zəfəran (*Crocus* L.) növləri və onların faydalı xüsusiyyətləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. №5. s.151-154.
- Salayeva, Z.K. 2010. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında Qaz soğanı (*Gagea* Salisb.) cinsinin sistematik təhlili. Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri (təbiət elmləri və tibb seriyası). Naxçıvan: Qeyrət. №1. s. 51-56.
- Salayeva, Z.K. 2010. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında nəslə kəsilməkdə olan Zanbaqkimilər (*Liliaceae* Juss.) və Süsənkimilər (*Iridaceae* Juss.) fəsilələri növlərinin mühafizəsi. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 4. s. 110-115.
- Salayeva, Z.K. 2010. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında Laləvər (*Fritillaria* L.) cinsinin sistematik təhlili. AMEA Genetik Ehtiyatlar İnstitutunun Elmi Əsərləri. Bakı: Elm. II cild. s.175-179.
- Salayeva, Z.K. 2011. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında Hiasintkimilər fəsiləsinin (*Hyacinthaceae* Batsch) sistematik təhlili. AMEA Botanika İnstitutunun Elmi Əsərləri. Bakı. cild 31. s. 42-45.
- Salayeva, Z.K. 2021. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yayılan *Colchicum* L. cinsinin bioekoloji xarakteristikası. Gənc Tədqiqatçıların Beynəlxalq Elm Konfransı. Bakı. s.1123-1126.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.Ş., Qasımov, H.Z. 2011. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında şüvərənyarpaq qaragilə (*Solanum sisymbriifolium* Lam.) növü. AMEA-nın Məruzələri. Bakı: Elm. LXVII cild. №1. s. 122-125.
- Talıbov, T.H. 2021. Naxçıvan Muxtar Respublikasında dəniz bağayarpağı - *Plantago maritima* L. növünün müasir vəziyyəti. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 4. s. 67-71.
- Talıbov, T.H., Novruzova, E.S., Əsgərov, A.M. 2014. Naxçıvan MR florasında qijilərin yeni taksonları. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). Bakı: Elm. 69(2): 102-106.
- Talıbov, T.H., Ələkbərov, R.Ə. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yayılan *Scutellaria darriensis* Grossh. – Darıdağ başlıqotu növünün fitokimyəvi analiz nəticələri. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). 73(1): 9-15.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.M. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikası dendroflorasının nadir və məhv olma təhlükəsində olan növləri. Azərbaycanda mikoloji tədqiqatların inkişafında akademik V.İ.Ulyanişşevin rolu. AMEA Botanika İnstitutu və Azərbaycan Botaniklər Cəmiyyətinin akademik Valeri Ulyanişşevin 120 illiyinə həsr edilmiş Simpoziumun tezisləri. Bakı.s.45.
- Talıbov, T.H., Babayeva, S. 2019. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dazikimilər – *Hypericaceae* fəsiləsinin bəzi növlərinin bioloji xüsusiyyətləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 2. s.85-90.
- Talıbov, T., Novruzı, N., Quliyeva, G. 2020. Naxçıvan MR ərazisində *Globularia trichosantha* Fisch. et C.A. Mey. növünün müasir vəziyyəti və perspektiv istifadə imkanları. Azerbaijan Journal of Botany. 1(2):44-48.
- Talıbov, T.H., Məmmədov, T.S., İbrahimov, Ə.M. 2017. Naxçıvan Muxtar Respublikasının florası - *Plumbaginaceae* Juss. Bakı: Elm. 176 s.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.Ş., İbrahimov, Ə.M. 2021. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının taksonomik spektri. Bakı: Şirvanəşr. 426 s.

- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.Ş. 2010. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qırmızı kitabı. Naxçıvan: Əcəmi. 678 s.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.M. 2013. Naxçıvan Muxtar Respublikasının dendroflorası. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). № 4. s. 60-77.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.Ş., Nəbiyeva, F.X. 2016. Naxçıvan Muxtar Respublikasının florası – *Aristolochiaceae* Adans. Naxçıvan: Tusi. 38 s.
- Talıbov, T.H., Novruzova, E.S. 2014. Naxçıvan Muxtar Respublikası florası – *Polypodiophyta*. Naxçıvan: Əcəmi. 152 s.
- Talıbov, T.H., Ələkbərov, R.Ə. 2015. Naxçıvan Muxtar Respublikasının florası – *Bryophyta*. Bakı: Vektor. 196 s.
- Talıbov, T.H., Nəsirova, Ə.S. 2015. Naxçıvan Muxtar Respublikasının florası – *Campanulaceae*. Bakı: AFPoliqraf. 132 s.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.Ş., Nəbiyeva, F.X. 2016. Naxçıvan Muxtar Respublikasının florası – *Aristolochiaceae* Juss. Bakı: Müəllim nəşriyyatı. 39 s.
- Talıbov, T.H., Məmmədov, T.S., İbrahimov, Ə.M. 2017. Naxçıvan Muxtar Respublikası florası – *Plumbaginaceae* Juss. Bakı: Elm. 176 s.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.M. 2007. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasının yabanı alma və armud növləri. Naxçıvan: Əcəmi. 48 s.
- Talıbov, T.H., Quliyeva, S.Q. 2007. Naxçıvan MR florasının *Alliaceae* J. Agardh fəsiləsindən olan bitkilər. AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağının Əsərləri. Cild 7. s. 104-107.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.M. 2007. Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində yayılmış Suriya (*Pyrus syriaca* Boiss.) və sallaq armud (*Pyrus nutans* Rubtz.) növlərinin bioekoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi. AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağının Əsərləri. C. 7. s. 108-112.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.M. 2009. Azərbaycan florası üçün yeni armud (*Pyrus* L.) növləri. AMEA-nın Məruzələri. Cild 65. № 6. s. 89-94.
- Talıbov, T.H., Əsədov, K.S., İbrahimov, Ə.M. 2011. Azərbaycan florasının yabanı armud (*Pyrus* L.) növləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 4. s. 49 – 58.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.M., Qasımova, T.A. 2013. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yemişan (*Crataegus* L.) cinsinin növlərinin tədqiqinə dair icmal. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). Bakı: Elm. 68(3): 144-157.
- Talıbov, T.H., Nəsirova, Ə.S. 2014. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında *Campanula* L. cinsinə daxil olan növlərin yayılma zonaları. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. C. 10. № 2. s. 44- 54.
- Talıbov, T.H., İbrahimov, Ə.M. 2015. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında *Acantholimon* Boiss. (*Plumbaginaceae*) cinsinin tədqiqinə dair icmal. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri seriyası). 70(2): 46-61.
- Talıbov, T., İbrahimov, Ə. 2016. Botta zarəvəndi – *Aristolochia bottae* Jaub. et Spach, onun biomorfoloji xüsusiyyətləri və mühafizə yollarının araşdırılması. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 2. s. 49-57.
- Talıbov, T.H., Xudaverdiyeva, S.F. 2017. Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində yayılmış *Euphorbiaceae* Juss. - Süddüyükimilər fəsiləsinin tədqiqinə dair. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. Cild 13. №4. s. 86-91.
- Talıbov, T.H., Mahmudova, Ü.M. 2017. Naxçıvan Muxtar Respublikasında yayılan *Valeriana* L. – Pişikotu cinsinə daxil olan növlərin bioekoloji xüsusiyyətləri. Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri. Naxçıvan: Qeyrət nəşriyyatı. №7(88). s.40-46.
- Talıbov, T.H. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikasında *Polygonaceae* Juss. fəsiləsi bitkilərinin tədqiqi vəziyyəti və nadir növləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. №2. s.76-82.
- Talıbov, T.H., Ələkbərov, R.Ə. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yayılan *Scutellaria darriensis* Grossh. – Darıdağ başlıqotu növünün fitokimyəvi analiz nəticələri. AMEA-nın Xəbərləri (biologiya və tibb elmləri). 73(1): 9-15.
- Talıbov, T.H., Xudaverdiyeva, S.F. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində *Andrachne* L. cinsinə daxil olan növlərin morfofizioloji və fitosenoloji xüsusiyyətləri. Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin Elmi Əsərləri. Gəncə. №1. s.18-23.
- Talıbov, T.H., Xudaverdiyeva, S.F. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında *Euphorbiaceae* Juss. fəsiləsinə daxil olan yeni növlər. Azərbaycan Aqrar Elmi. Bakı. № 1. s.75-78.
- Talıbov, T.H., Xudaverdiyeva, S.F. 2018. Naxçıvan Muxtar Respublikasında yayılan Süddüyükimilər fəsiləsinin nadir növləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 4. s. 74-81.

- Talıbov, T., Babayeva, S. 2019. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dazikimilər – *Hypericaceae* fəsiləsinin bəzi növlərinin bioloji xüsusiyyətləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 2. s. 85-90.
- Talıbov, T.H., Quliyeva, G.F. 2019. Naxçıvan Muxtar Respublikasında Kox şaminin – *Phus kochiana* Klotzsch ex K.Koch bioloji xüsusiyyətləri. AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağının Əsərləri. XVII cild. s. 36-40.
- Talıbov, T., Novruzı, N., Quliyeva, G. 2020. Naxçıvan MR ərazisində *Globularia trichosantha* Fisch. et C.A. Mey. növünün müasir vəziyyəti və perspektiv istifadə imkanları. Azərbaycan Botanika Jurnalı. Bakı.1(2). s. 44-48.
- Talıbov, T.H. 2021. Naxçıvan MR ərazisində *Plantaginaceae* Juss. fəsiləsinin tədqiqi vəziyyəti və sistematik təhlili. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 2. s. 50-56.
- Talıbov, T. 2021. Naxçıvan Muxtar Respublikasında dəniz bağayarpağı – *Plantagomaritima* L. növünün müasir vəziyyəti. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 4. s. 67-71.
- Talıbov, T. 2022. Naxçıvan MR ərazisində *Globularia trichosantha* Fisch. et C.A. Mey. növünün fitosenoloji xüsusiyyətləri. AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri (təbiət və texniki elmlər seriyası). Naxçıvan: Tusi. № 2. s. 68-74.
- Talıbov, T.H., Salayeva, Z.K. 2007. Zənbaqkimilər fəsiləsi bitkilərinin tədrisi metodikasına dair. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun Xəbərləri. Naxçıvan. № 3(11). s. 108-113.
- Talıbov, T.H., İbadullayeva, S.C., Salayeva, Z.K. 2009. Naxçıvan Muxtar Respublikası florasında yayılan Tülpan (*Tulipa* L.) növlərinin introduksiyası. Biomüxtəliflik və bitkilərin introduksiyası. AMEA Mərkəzi Nəbatat Bağının 75 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfransın materialları. Bakı. II hissə. s. 143-147.
- Talıbov, T., İbrahimov, Ə., Seyidova, H. 2017. Naxçıvan Özerk Cumhuriyeti florasında Baklagiller (*Fabaceae* Lindl.) fəsiləsindən Nesli Təhlükə Altında Olan Türler. Ulusal Botanik Kongresi. Afyon (Ege bölgəsi). s.21.
- Zernov, A.S., Mirzəyeva, Ş.N. 2021. Abşeron Florasının Məlumat Siyahısı. Bakı. 204 s.

RUS DİLİNDƏ

- Аббасов, Н.К., Салаева, З.К. 2022. Некоторые редкие виды семейства *Amaryllidaceae* Hill. петрофитной флоры Зангезурского Национального Парка Нахчыванской Автономной Республики Азербайджана. Сборник материалов VII Международной научно-практической конференции «Наука и просвещение: Актуальные вопросы, достижения и инновации». Пенза. Россия, с. 17-21.
- Абдыева, Р.Т., Мехтиева, Н.П., Дадашева, А.Г., Османова, Г.О. 2015. Фитоценотическая характеристика местообитаний некоторых редких видов Губинского массива Большого Кавказа. Труды Института Ботаники НАНА. Баку. т. XXXV. с. 86-91.
- Алвердиева, С.М., Новрузов, В.С. 2014. Конспект лишайников Азербайджана. Баку: Элм. 237 с.
- Алвердиева, С.М. 2009. Новые и редкие виды для Кавказа и Азербайджана. Труды Института Ботаники НАНА. Баку. т. 29. с.184-188.
- Али-заде, В.М., Асадова, К.К., Абдыева, Р.Т., Мехтиева, Н.П., Мурсал, Н., Мехтиева, Н.П. 2014. Дополнение к флоре Азербайджана. Труды Института Ботаники НАНА. Баку. т. XXXIV. с. 137-140.
- Али-заде, В.М., Каримов, В.Н., Абдыева, Р.Т. 2010. Современное состояние эндемика Азербайджана Астрагала бакинского (*Astragalus bakuensis* Bunge). XII Международная конференция «Биологическое разнообразие Кавказа». Махачкала. с.110-111.
- Асадова, К.К., Мехтиева, Н.П., Абдыева, Р.Т. 2018. Мониторинг состояния растительности прикаспийской полосы Самур-Дивичинской низменности. Материалы конференции «Новые призывы в ботанических исследованиях» Института Ботаники НАНА и Общества ботаников Азербайджана, посвященной 90-летию акад. В.Дж.Гаджиева. Баку. с. 252-254.
- Аскеров, А.М. Новые данные по птеридофлоре Азербайджана. Известия Академии Наук Азербайджанской ССР. Серия биологических наук, 1982. № 3, с. 19-24.
- Аскеров, А.М. Таксономический обзор видов рода *Astragalus* (*Fabaceae*) Азербайджана. Ботанический журнал, 1991. № 11. с. 1607-1612.
- Аскеров, А.М. Папоротники Кавказа, Баку: Элм. 2001. с. 58-59.
- Аскерова, Р.К., Каримов, В.Н. 1999. О новых для флоры Азербайджана родах семейства Boraginaceae. Ботанический журнал. т. 84. №2. с. 122-124.
- Ахмедова, А.Б., Искендер, Э.О., Велиева, Л.И., Мамедов, Т.С., Аскерова, Г.А., Багирова, Ш.А. 2022. Исследование редких древесных растений, используемых в условиях *ex-situ* на северо-востоке Большого Кавказа, по категориям опасности исчезновения. Научно-Практический Журнал «Современная Наука: Актуальные Проблемы Теории и Практики». Серия «Естественные и Технические Науки». Москва. №3. с. 11-17.

- Бархалов, Ш.О. 1969. Листоватые и кустистые лишайники Азербайджана. Баку: Элм. 307 с.
- Бархалов, Ш.О. 1983. Флора лишайников Кавказа. Баку: Элм. 338 с.
- Гаджиев, В.Дж. 1970. Высокогорная растительность БК (в пределах Азербайджана) и ее хозяйственное значение. Баку: Элм. 284 с.
- Гроссгейм, А.А. 1940. Флора Кавказа: [в 7 томах] / А.А. Гроссгейм. Баку: АзФАН. т. 2. 284 с.
- Гурбанов, Э.М. 2000. Железняковые леса Талыша. Вестник Бакинского Университета. №2. с.72-78.
- Гусейнова, А.Ю., Гарахани, П.Х., Мехтиева, Н.П. 2014. Новый вид рода *Centaurea* L. из Азербайджана. Ботанический журнал. №3. Т. 99.с. 350-352.
- Забержинская, Э.Б. 1968. Флора водорослей макрофитов Каспийского моря. Автореф. дисс. на соиск. уч. ст. к.б.н. Баку. 19 с.
- Зейналова, А.М. 2022. Рост и развитие растений граната обыкновенного в различных экологических условиях. Современная наука. Актуальные проблемы теории и практики. Серия «Естественные и технические науки». №4. с. 19-24.
- Ибадуллаева, С.Д., Алекперов, Р.А., Гасымов, Г.З. 2014. *Thymus hyemalis* Lange (*Lamiaceae*) – Новый вид для флоры Азербайджана. Ботанический журнал. Санкт-Петербург. т. 99. №7. с. 825-827.
- Ибадуллаева, С.Д., Ширалиева, Г.Ш. 2007. Редкие виды семейства Гречишных – *Polygonaceae* Juss. Материалы 1-ой международной конференции, посвященной 300-летию Карла Линнея. Москва. с. 10-13.
- Ибадуллаева, С.Д., Талыбова, Ф.З. О редких видах семейства *Ariaceae* Lindl. Материалы 4-ой международной научной конференции. Санкт-Петербург. 2007. с.171-172.
- Ибадуллаева, С.Д., Султанова, З.Р., Мамедли, Т.Б. 2009. Интродукция редких и исчезающих видов семейства Сельдерейные. Международная научно-практическая конференция «Проблемы сохранения биологического разнообразия и использования биологических ресурсов». Минск. с. 71-73
- Ибрагимов, А.Ш., Салаева, З.К. 1988. Геофиты лугов и субальпийского пояса Нахичеванской АССР и их хозяйственное значение. Доклады АН Аз. ССР. Т. XLIV. № 11. с. 65-67.
- Ибрагимов, А.Ш., Салаева, З. 1988. Дикорастущие тюльпаны флоры Нахичеванской АССР. Тезисы докладов научной конференции «Научные основы изучения материально-духовных богатств Нахичеванской АССР». с. 53.
- Ибрагимов, А.Ш., Салаева, З.К., Набиева, Ф.Х. 2018. Новые и редкие виды растений семейства Лилейные флоры Нахичеванской Автономной Республики Азербайджана и вопросы их охраны. General IF. Journal Scientific Light. Wroclaw, Poland.т. 1. № 20. с. 7-10.
- Исаев, Я.М. Род *Scutellaria* L. «Флора Азербайджан». 1957. Отв. ред. И.И. Карягин. Баку: Изд-во АН Азерб. ССР. Т. 7. с. 234-245.
- Искендер, Э.О. 2008. Древесные реликты Азербайджана. Материалы VIII Международной научно-методической конференции «Интродукция нетрадиционных и редких растений». Воронеж: Кварта. Россия. с. 294-297.
- Искендер, Э.О., Курбанов, М.Р. 2009. Изучение и сохранение редких и исчезающих древесных растений Азербайджана в *ex situ* и *in situ*. Вестник Киевского НУ имени Т.Шевченко Сер. «Интродукция и сохранение растительного разнообразия». Киев. с. 138-139.
- Искендеров, Э.О.1993. Оценка перспективности интродукции редких и исчезающих древесных видов Кавказа в условиях Апшерона. Бюллетень ГБС. Москва. вып. 168, с.8-11.
- Каримов, В., Ализаде, В., Фарзалиев, В. 2016. Новые виды сосудистых растений для флоры Кавказа и Азербайджана. Новости систематики высших растений. т. 47. с. 122-125.
- Каримов, В.Н. 2016. Новые виды сосудистых растений для флоры Азербайджана. *Turczaninowia* (Алтайский государственный университет).т. 19, №2, с. 64-67.
- Каримов, В.Н. 2018.Новые виды сосудистых растений для флоры Азербайджана. Труды XIV Съезда Русского ботанического общества и конференции «Ботаника в современном мире». Махачкала. т. 1. с.136-137.
- Каримов, В.Н., Юсифов, Э., Муртазалиев, Р. 2016. Новые для флоры Кавказа виды сосудистых растений из Азербайджана. Ботанический журнал. т. 101. №5. с. 592-594.
- Каримов, В.Н., Аскерова, Р.К. 2005. О систематическом положении родов *Trigonocaryum* и *Suchtelenia* (*Boraginaceae*). Ботанический журнал. т. 90. №2. с. 264-267.
- Каримов, В.Н., Муртазалиев, Р.А. 2016. К нахождению *Allium grande* (*Alliaceae*) в Азербайджане. Ботанический журнал. т. 101. №1.с. 108-111.
- Карягин, И.И. 1961. Флора Азербайджана. Баку: АН. Азерб. ССР. Т. 8. с. 458-478.
- Касимзаде, Т.Э. 2020. Пустынная растительность Ширвана (Азербайджан). Ж. Бюллетень науки и практики. Том 6. №4.с. 41-57.

- Касимзаде, Т.Э. 2020. Полупустынная растительность Ширвана. Ж. Бюллетень науки и практики. Том 6. №9. с.53-61.
- Касимзаде, Т.Э. 2022. Эко-геоботаническая оценка почвенно-растительного покрова Ширвана Азербайджана. Автореф. дисс. на соиск. уч.ст. д.б.н. Баку. 72 с.
- Красная Книга СССР. 1984. Москва: Изд. Лесная промышленность. т.1. 480 С.
- Курбанов, М.Р., Искендеров Э.О. 1991. Особенности формирования и строения семян некоторых редких и исчезающих видов древесных растений Кавказа в условиях Апшерона. Бюллетень ГБС. Москва: Наука. вып. 160.с. 80-84.
- Лоскутов, И.Г. 2007. Овес (*Avena L.*). Распространение, систематика, эволюция и селекционная ценность. СПб: ГНЦ РФ ВИР. 336 с.
- Мехтиева, Н.П., Абдыева, Р.Т., Османова, Г.О., Али-заде, В.М. 2015. Онтогенетическая структура и оценка состояния ценопопуляций редкого эндемичного вида *Iris acutiloba* С.А.Мей. Труды Азербайджанского Национального Комитета «Человек и Биосфера (MaB ЮНЕСКО) Экологическая цивилизация, устойчивое развитие, окружающая среда». т.10. с. 109-118.
- Мехтиева, Н.П., Мурсал, Н. 2022. Мониторинг популяций редких и эндемичных видов лекарственных растений Шахдага. Международная научная конференция «Актуальные вопросы охраны биоразнообразия». Уфа. с. 294-298.
- Мусаев, С.Г., Исаев, Я.М. 1971. *Avena bruhsiana* Grun. (Овес Брунса) – Эндемичный вид флоры Азербайджана. Доклады АН Азерб. ССР, Баку. т. XXVII. №5. с. 64-65
- Мурсал, Н. 2020. Онтогенетическая структура ценопопуляций редкого вида *Crocus speciosus* (*Iridaceae*) всеверо-восточной части Большого Кавказа (Азербайджан). Ботанический Вестник Северного Кавказа. Дагестан. № 1. с.46-58.
- Мустафаев, И.Д. 1961. Материал по изучению пшеницы, ржи, ячменя и эгилопсов Азербайджана. Баку: Элм. 95 с.
- Новрузов, В.С. 1979. Новости систематики низших растений. Санкт-Петербург. т. 16. с.154.
- Новрузов, В.С. 1990. Флорогенетический анализ лишайников большого Кавказа и вопросы их охраны. Баку. 323с.
- Определитель агарикальных грибов Закавказья. 1985. АН ГССР Институт Ботаники им. Н.Н.Кецховели; Тбилиси: Мецниереба. 261 С.
- Определитель лишайников России. 2008. СПб. вып. 10.515 с.
- Определитель лишайников СССР. 1975. Ленинград. вып. 2. 275 с.
- Османова, Г.О., Мехтиева, Н.П., Абдыева, Р.Т. 2018. Онтогенетическая структура ценопопуляций некоторых редких видов растений Азербайджана. Бюллетень Ботанического сада-института ДВО РАН. Вып. 19. с. 38-44.
- Пименов, М.Г., Набиева, Ф.Х., Дегтярева, Г.В., Ибадуллаева, С.Д., Самигуллин, Т.Х., Ибрагимов, А.Ш., Зулфугарова, П.В. 2018. *Helosciadium nodiflorum* – Новые род и вид *Umbelliferae* для флоры Азербайджана и всего Кавказа. Ботанический журнал. Санкт-Петербург. Т. 103(4). с.517-528.
- Рза-заде, Р.Я. 1957. Род *Salvia L.* «Флора Азербайджана». Отв. ред. И.И. Карягин. Баку: Изд-во АН АзССР. т. 7.с. 330-352.
- Салаева, З.К., Набиева, Ф.Х., Ибрагимов, А.Ш. 2018. Новые, редкие виды сем. Касатиковые флоры Нахчыванской Автономной Республики Азербайджана и вопросы их охраны. Проблемы современной науки и образования. Москва: Изд-во Проблемы науки. № 20. с. 13-17.
- Салаева, З., Аббасов, Н. 2022. Редкие растения семейства *Hyacinthaceae* Batsch. ex Borkh. Зангезурского Национального Парка Нахчыванской Автономной Республики Азербайджана. Сборник статей XVI Всероссийской научно-практической конференции «Результаты современных научных исследований и разработок». Пенза. Россия. с. 12-15.
- Талыбов, Т.Г., Ибрагимов, А.М. 2009. Дикорастущие груши (*Pyrus L.*) во флоре Нахчыванской Автономной Республики. Южно-Сибирский Ботанический Сад Алт.ГУ. Turczaninovia. Т.12. № 3-4. с. 82-87.
- Талыбов, Т.Г., Новрузова, Э.С. 2014. Виды, входящие в состав семейств *Aspleniaceae* Newm. и *Pteridaceae* Reichenb., распространенных в Нахчыванской Автономной Республике. Вестник Инновационного Евразийского Университета. Павлодар. № 1(53).с.148-151.
- Талыбов, Т.Г., Салманова, Р.К. 2018. Биологические и фитоценологические характеристики нового вида семейства *Orchidaceae* Juss. для флоры Нахчыванской Автономной Республики. Spirittime «NG Verlag». Dunckerstraße90, Berlin. №7. p.7-11.
- Талыбов, Т.Г., Салманова, Р.К. 2018. *Orchissimia* Lam. – новый вид для флоры Нахчыванской Автономной Республики. Ботанический Вестник Северного Кавказа. №1. с. 26-29.

Талыбов, Т.Г., Ибрагимов, А.М., Байрамов, А.Б., Сеидова, Г.С. 2019. Лечебные свойства видов рода боярышника (*Crataegus* L.) во флоре Нахчыванской Автономной Республики Азербайджана. Перспективы внедрения инновационных технологий в медицине и фармации: Сборник мат. VI Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. Известия ГГТУ, Медицина и Фармация. Научно-практический журнал. Москва: Орехово-Зуево.с. 65-69.

Талыбов, Т.Г. 2001. О новом семействе *Adiantaceae* для флоры Нахичеванской АР (Азербайджан). Ботанический журнал. Санкт-Петербург. Т. 86. № 6. с. 171-172.

Флора Азербайджана. В 8 т. Баку: АН Азерб. ССР. 1950. Т.1, 364 с.; 1952. Т.2, 316 с.; 1952.Т.3, 400 с.; 1953. Т.4, 379 с.; 1955, Т. 5, 567 с.; 1955.Т.6, 536с.; 1957. Т.7, 635с.; 1961. Т.8. 688с.

Флора Кавказа.1952. Издательство Академии Наук СССР, Москва: Ленинград, Т. 5. 453с.

Флора СССР: в 30 т. 1963. *Compositae* (колена *Cynareae* – *Mutisinae*). Ред. Е.Г.Бобров, С.К.Черепанов. М.Т. 28. 654 с.

Халилов, Э.Х. 1972. К изучению систематики клеверов Кавказа. Материалы по флоре и систематике высших растений Азербайджана. Баку. с. 14-25.

İNGİLİS DİLİNDƏ

Afanasyev, D.F., Kamnev, A.N., Sushkova, E.G., Steinhagen S. 2016. The field guide to *Ulva* species found in the Black, Azov, Caspian Seas and eastern Baltic. Moscow. p.50.

Afanasyev, D.F., Sushkova, E.G., Kamnev, A.N. 2020. Marine and brackish species of *Cladophoraceae* and *Aegagropila* found in the Ponto-Caspian basin: the field guide. Moscow: Pero Publishing House. 76 p.

Aghayeva, D.N., Mustafabayli, E.H., Alimammadova, A.A., Yusifova, Y.A. 2022. Macrofungi of Goygol National Park and surrounding areas with special reference to medicinal species. Plant and Fungal Research. 5(1): 41-50.

Arora, D. 1986. Mushrooms demystified. A comprehensive guide to the fleshy fungi. 2nd edition. Berkeley: TenSpeedPress. 959 p.

Bayramova, A.A.,Novruzov, V.S. 2017. The vegetation cover of specially protected natural territories in the Lesser Caucasus as a productive force. Sylwan. Poland. p. 86-90.

Bayramova, A.A.,Rzayeva, F.V. 2021. Spring Flora of the northeast part of the Lesser Caucasus and its classification. Journal Bulletin of Science and Practice. 7(5).p. 85-89.

Dermek, A.1979. Atlas of our books. Review. 439 p.

Funga Nodrica. 2012. Agaricoid, boletoid, clavarioid, cyphelloidan gastroid genera. Ed-s H.Knudsen & J.Vesterholt. Copenhagen: Nordsvamp.1086 p.

Gasimzade, T.E. 2021. Environmental status of Shirvan flora (Azerbaijan) and issues of protection of rare species.International Journal of Botany Studies.Delhi. Volume 5. №5. p.55-58.

Giorgashvili, E., Reichel, K., Caswara, C., Kerimov, V., Borsch, Th., Gruenstaeudl, M. 2022.Software choice and sequencing coverage can impact plastid genome assembly-a case study in the narrow endemic *Calligonum bakuense*. Frontiers in plant Science. Vol.13. pp.1-22.

Horak, E. 2005. Röhrlinge und Blatterpilze in Europa. München.555p.

Huseynova, A., Aghayeva, P., Garakhani, P., Ali-zade, V. 2018. Wild ornamental plants of the family Asteraceae from the northeastern part of Azerbaijan. Chernomor. Bot. J. 14(3): 204-212.

Ibadullayeva, S.J., Aliyeva, Sh., Movsumova, N., Shiraliyeva, G. 2014. Arrangements for analysis and protection of some food and economical significance of rare and threatened species in about of Absheron, Azerbaijan Republic. International Journal of Agriculture Innovations and Research. Vol. 2 (4). pp. 567-570.

Ibadullayeva, S.J., Gasimzade, T.E. 2021. Taxonomic analysis of the flora of the Shirvan zone of Azerbaijan. International Journal of Botany Studies. Vol. 6. No 6.p.1333-1338.

Ibadullayeva, S.J., Huseynova, İ.M. 2021. An overview of the plant diversity of Azerbaijan. Biodiversity, Conservation and Sustainability in Asia. Vol. 1. Springer. pp. 431-478.

Ibadullayeva, S.J., Mamedova, S.E., Sultanova, Z.R., Movsumova, N.V., Jafarli, I.A. 2010. Medicinal plants of Azerbaijan flora used in the treatment of certain diseases. International African Journal of Pharmacy and Pharmacology. 4(5): 545-548.

Ibadullayeva, S.J., Mammadli, T.B., Movsumova,N.V., Qasimov, H.Z. 2011. Protection of some rare and dangerous vegetable plants in the flora of the Nakhichevan AR. International Journal of Biodiversity and Conservation. 3(6): 224-230.

Ibadullayeva, S.J., Movsumova, N.V. 2009. Some rare species of Duzdag of Nakhichivan AR, Azerbaijan. IV International Conference of Young Scientists „Biodiversity. Ecology. Adaptation. Evolution”, Dedicated to 180th Anniversary from the birth of famous physiologist Ivan Sechenov. Odessa. p.52.

- Ibadullayeva, S.J., Mustafayev, A., Shahmuradova, M. 2013. Protection of some rare and critically threatened medicinal plants in the Azerbaijan flora. *Journal of Biology and Life Science*. 4(1): 145-152.
- Ibadullayeva, S.J., Talibov, T.H., Salayeva, Z.K. 2009. Some rare species of geophytes of Nakhchivan AR, Azerbaijan. IV International Conference of Young Scientists «Biodiversity. Ecology. Adaptation. Evolution», Dedicated To 180th anniversary of the birth of famous physiologist Ivan Sechenov. Odessa. p.27.
- Ibrahimov, A., Seyidova, H. 2018. Biodiversity of genus *Pyrus* L. (*Rosaceae* Juss.) in flora of the Azerbaijan Republic. SEAB-2018, 4th International symposium on Euroasian biodiversity". Kiev, Ukraine. p.335.
- Ibrahimov, A.M., Talibov, T.H., Matsyura, A.V. 2018. The genus *Rosa* L. (*Rosaceae*) in the flora of Nakhchivan Autonomous Republic (Azerbaijan). *Acta Biologica Sibirica*. Vol. 4. No 4. pp. 95-102.
- Ibrahimov, A.Sh., Talibov, T.H., Nabiyeva, F.X. 2013. Family *Aristolochiaceae* flora of the Nakhichevan Autonomous Republic of Azerbaijan. *European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches*. Stuttgart, Germany. p. 5-7.
- Istbán, B., Oszkár, F.A. 2007. *A szarvasgombás-gombász mesterség*. Budapest: 190p.
- Karimov, V., Dadashova, A. 2013. Limiting factors for some endangered plant species of Azerbaijan. International Conference "Environmental changes conservation of plant diversity". Baku. p. 69.
- Karimov, V.N. 2016. Two new species of *Nonea* Medik (*Boraginaceae* Juss.) from Azerbaijan. *Botanicheski Zhurnal*. v. 101.n. 4.p. 428-434.
- Karimov, V.N. 2018. Vascular plant species new for the flora of the Azerbaijan. *Ciencia e Tecnica Vitivinicola (Portugal)*. v. 33. No 2. p. 88-94.
- Maiz-Tome, L. 2016. *Geum rivale*. The IUCN Red List of Threatened Species. e. T64314072A67729601. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.20161.RLTS.T64314.072A67729601.en>.
- Mammadov, T., Iskender, E., Novruzov, V. 2016. Monitoring of endem rare and endangered trees and shrubs in Azerbaijan. *International Journal of Agriculture Innovations and Research*. 5(3): 291-295.
- Mehdiyeva, N.P., Jivishov, E.G., Muradova, S.A., Gasimova, X.H., Husiyev, E.K., Israfilova, N.İ. 2022. Antimicrobial activity and phytocoenotic features of some rare and endemic plant species of Azerbaijan flora. *Plant and Fungal Research*. 5(1):32-40.
- Movsumova, N., İbadullayeva, S. 2019. Halophytic Plant Diversity of Duzdag Mountain in Nakhchivan Autonomous Republic – Azerbaijan. *Ecophysiology, Abiotic Stress Responses and Utilization of Halophytes*. Springer. pp.383-401.
- Mursal, N. 2020. Current status of endangered species of *Ophrys oestrifera* M. Bieb. in the Greater Caucasus (Azerbaijan). Materials of the All-Russian scientific and practical conference with international participation "Actual issues of biodiversity protection in protected areas". Russia. Ufa: p.151-155.
- Mursal, N., Mehdiyeva, N.P., Ibrahimova, A.G. 2020. Population status and ecology of *Platanthera chlorantha* (*Orchidaceae*) in the Great Caucasus (Azerbaijan). *Nature Conservation Research*. (Suppl.1). Mordovia. p. 114-124.
- Mursal, N., Mehdiyeva, N.P. 2019. Studies on the botanical and ecological aspects of a rare species *Ophrys caucasica* from Azerbaijan (*Orchidaceae*). *Academia Journal of Medicinal Plants*. 7(9): 206-217.
- Mustafabayli, E.H., Aghayeva, D.N. 2019. New records of mushrooms for the mycobiota of Azerbaijan. *Ukrainian Botanical Journal*. 76(4): 356–361.
- Mustafabayli, E.H., Prydiuk, M.P., Aghayeva, D.N. 2020. Mycorrhizal mushrooms associated with tree species in Shaki district of Azerbaijan. *Plant & Fungal Research*. 3(2): 8-19.
- Novruzov, V.M., İskender, E.O., Mammadov, T.S., Abbasov, R., Bagirova, S. 2020. Analysis of the rare woody plants used in greenery for phytogeographic region, life form and IUCN categories. *Journal Bulletin of Science and Practice*. 6(4): 66-73.
- Parolly, G., Barby, J., Karimov, V. 2013. The conservation of *Calligonum bakuense* – a workshop report. International Conference "Environmental changes conservation of plant diversity". Baku. p. 35.
- Rankou H., Contu S. & Chadburn H. 2014. *Neottia nidus-avis*. The IUCN Red List of Threatened Species 2014. e. T175996 A44484143. <https://dx.doi.org/10.2305/>
- Rankou H. *Gymnadenia borealis*. The IUCN Red List of Threatened Species 2011: <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2011-2.RLTS.T175941A71497.54.en>.
- Robson, N.K. 1981. Studies in the genus *Hypericum* L. (*Guttiferae*). Characters of the genus. *Bulletin of the British Museum of Natural History (Botany)*. 8: 55-226.
- Salayeva, Z. 2015. Naturally spreading of the *Hyacinthaceae* Batsch. in the altitude zones of the Nakhchivan Autonomous Republic flora of Azerbaijan. *International journal of multidisciplinary research and development*. V.2. is. 9. part c. p.149-154.

Salimov, R.A., Parolly, G. & Borsch, T. 2021. Overall phylogenetic relationships of *Scutellaria* (*Lamiaceae*) shed light on the origin of the predominantly Caucasian and Irano-Turanian *S.orientalis* group. *Willdenowia*. v. 51. p. 395–427.

Salimov, R.A., Safarov H.M. Rare and endemic species of *Scutellaria* L. (*Lamiaceae*) distributed around the south-east region of Azerbaijan. The impact of climate change on the plant biodiversity. Baku: 2017. p. 268-272.

Sennikov A.N., Kurtto A. 2017. A phylogenetic checklist of *Sorbus* s.l. (*Rosaceae*) in Europe. Memoranda – Societatis pro Fauna et Flora Fennica. 93.p. 1-78.

Talibov, T., Guliyeva, G. 2020. Phytocenoses involved with *Juniperus foetidissima* Willd. on the territory of Paradash in the Nakhchivan Autonomous Republic. Journal Bulletin of Science and Practice. 6(7). p. 66-74.

Talibov, T., Guliyeva, G. 2020. Phytocenosis involved with foetid juniper (*Juniperus foetidissima*) on the territory of Paradash in the Nakhchivan Autonomous Republic. Perspectives of world science and education. The 10th International scientific and practical conference “Perspectives of world science and education” CPN Publishing Group. Osaka, Japan. p.116-128.

Talibov, T., Guliyeva, G. 2021. Natural monuments of Nakhchivan Autonomous Republic – *Junipers*. X International Scientific and Practical Conference. Spain. p. 27-35.

Talibov, T., Guliyeva, L. 2017. The biological features of species of *Chelidonium* L. and *Glaucium* Mill. genus in the Nakhchivan Autonomous Republic. International Journal of Botany Studies. 2(1): 28-31.

Talibov, T.H., Ibragimov, A., Mammadov, T.2018. *Crataegus* L. (*Rosaceae*) in the flora of Nakhchivan Autonomous Republic of Azerbaijan. International Journal of Agriculture Innovations and Research. 6(4): 109-114.

Talibov, T.H., Ibrahimov, A.M., Seyidova, H.S. 2018. Species diversity of the genus of *Crataegus* L. (*Rosaceae*) in the flora of Nakhchivan Autonomous Republic of Azerbaijan Republic. Journal of the Indian Botanical Society. 97(3): 36-44.

Talibov, T., Ibrahimov, A. 2016. Biodiversity of the genus of *Crataegus* L. (*Rosaceae*) in the Flora of Nakhchivan Autonomous Republic (Azerbaijan). SEAB-2016, “Symposium on Euroasian Biodiversity”, Turkiye. p.241.

Talibov, T., Ibrahimov, A. 2013. Rare and Threatened Species of Dendroflora of Nakhchivan Autonomic Republic (Azerbaijan). International Conference “Environmental Changes Conservation of Plant Diversity”. Baku. p.67.

Talibov, T., Ibrahimov, A., 2018.Hamida S.Biodiversity of Genus *Pyrus* L. (*Rosaceae* Juss.) in flora of Azerbaijan Republic. SEAB-2018, 4th International Symposium on euroasian biodiversity. Kiev, Ukraine. p.335.

Talibov, T., Mahmudova, U. The role of species including in *Valerianella* genus in phytocenoses in the area of Nakhchivan Autonomous Republic. Journal Bulletin of Science and Practice, 2020. v. 6 (7). p. 50-58.

Talibov, T., Nasirova, A. 2016. Taxonomic content of the *Campanulaceae* Juss. family spread in the Nakhchivan Autonomous Republic territory and spreading conformity according to the vertical zones. International Journal of Multidisciplinary Research and Development. Vol. 3. Is. 4. p. 45-49.

Talibov, T., Novruzli, N. 2020. Rare plants including in *Asphodelaceae* Juss. and *Liliaceae* Juss. families in the area of Garagush mountain. The 1st International scientific and practical conference “Science and education: problems, prospects and innovations” CPN Publishing Group. Japan. p.109-120.

Talibov, T.H., Novruzova, E.S. 2014. *Polypodiaceae* Bercht. et Presl as a new family in the flora of Nakhchivan. Sect.: Sistematic and Geography of higher plants. p.114-116.

Talibov, T.H., Salmanova, R.K. 2018. Biological and Phytosenological features of the *Orchidaceae* Juss. family species new for the Nakhchivan Avtonomous Republic flora. Proceedings of the Azerbaijan National Academy of Sciences (Biological and Medical Sciences). Special Issue. dedicated to the 90th Anniversary of Academician J. Aliyev. V. 73. n. 2. p.151-155.

Wasser S.P. Flora qribov Ukrainy. Aqarikovye qribi (*Agaricales*). Kuiv: Naukova dumka,1980. 328 p.

Zinova, A.D. 1967. Key to green, brown and red algae of the southern seas of the USSR. Art. Moscow.396 p.

Zinova, A.D. 1955. Key to red algae of the northern seas of the USSR. Art. Moscow.219 p.

www.gbif.org/species/5529061

www.mindat.org/taxon

MÜNDƏRİCAT / CONTENTS

ÖN SÖZ	8
FOREWORD	12
İXTİSARLAR VƏ ŞƏRTİ İŞARƏLƏR	16
ABBREVIATIONS AND CONVENTIONAL SIGNS	17
MAMIRLAR	18
MOSESSES	
ALİ SPORLU BİTKİLƏR	24
HIGHER SPORE PLANTS	
ALİ BİTKİLƏR	39
HIGHER PLANTS	
GÖBƏLƏKLƏR	424
FUNGI	
ŞİBYƏLƏR	461
LICHENS	
YOSUNLAR	475
ALGAE	
BİTKİ VƏ GÖBƏLƏK ADLARININ AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ AD VƏ SƏHİFƏ GÖSTƏRİCİLƏRİ	480
INDEXES OF NAMES AND PAGES OF PLANT AND MUSHROOM SPECIES IN AZERBAIJANI	
BİTKİ VƏ GÖBƏLƏK ADLARININ LATIN DİLİNDƏ AD VƏ SƏHİFƏ GÖSTƏRİCİLƏRİ	485
INDEXES OF NAMES AND PAGES OF PLANT AND MUSHROOM SPECIES IN LATIN	
ÇƏHRAYI SİYAHİ	492
PINK LIST	
RƏYLƏR	497
REVIEWS	
ƏDƏBİYYAT SİYAHISI	499
REFERENCES	

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ "QIRMIZI KİTAB" I
FLORA**

ÜÇÜNCÜ NƏŞR

Dizayn:
Novruz Novruzov

Texniki tərtibat:
Gülınar Səferova, Jale Muradova

"Imak" mətbəəsində çap olunmuşdur.

**RED BOOK OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
FLORA**

THIRD EDITION

Design:
Novruz Novruzov

Technical design:
Gulnar Safarova, Jale Muradova

Printed in "Imak" printing house.